
BIBLIOTECA NAZIONALE DI TORINO
L
V 57

NOTITIA CARDINALATVS

Domus Professæ Paris. Soc. JESV. 1693 Dono R. P. De la Chaise.

NOTITIA CARDINALATVS

in qua nedum

DE S.R.E. CARDINALIVM

Origine, Dignitate, Preeminentia, & Priuilegijs, ſed de præcipuis

ROMANÆ AVLÆ OFFICIALIBVS

vberrimè pertractatur.

Opus nemini iniucundum, at in Romano Foro verſantibus vtiliſſimum.

A IACOBO COHELLIO I. V. C. VRBEVETANO

Et Vniuerſitatum Ditionis Eccleſiaſticæ Agente generali lucubratum.

CAROLI CARTHARII I. C. VRBEVETANI
Aduocatorum ſacri Conſiſtorij Decani opera
promeritæ luci expoſitum.

R O M AE.

Sumptibus Ioannis Caſonij. M. DC. LIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

EMINENTISSIMO,

ET REVERENDISSIMO PRINCIPI

ANTONIO CARDINALI BARBERINO

S.R.E. CAMERARIO &c.

SIGNA certis quibuſdam aſtrorum efficientijs ita obnoxia fingi poſſe, vt in ea genij habitaturi vltrò immigrarent, fabulati olim ſunt Magi, non minus impiè inepti, quàm ineptè impij. At nos veriſsima rerum ratione confieri videmus, vt virtutum aſteriſmis adlaborantibus, ij aliquādo Principum Virorum euadant animi, vt ad illos, quaſi ad Heroas, genio ſuo ſe conferant quæcumque ætatem, approbationemq. ab eruditis expetiſſunt. Id ego nunc in Te vel maximè expertus ſum, ANTONI CARDINALIS EMINENTISSIME, cum doctū hunc, &ex-

& expolitum librum typis meis vulgaturus, sensi illum suopte ingenio gestientem in tuum sinum conuolare, quasi nusquam ille meliùs esse posit: Sanè cum de Cardinalis Dignitate, atque Officio luculenter, ac eruditissimè disputet, ad Te vnum ire debuit, qui Eminentissimi Ordinis & dignitatem amplissimè sustines, & officium numeris omnibus absolutissimè facis. Qui de statuaria scribit, non alibi meliùs, quàm in Iouis Olympij sinum libellos suos posit collocare, vt quod ipse stylo prosecutus lineauit in libro, scalpro id expressum ostendat in signo, geminusque artis Canon veluti coalescat. Haud alitèr hìc fieri dicam: Quæ Cardinalatus decora scribēdo Auctor exequitur, ea Tu vita, moribusq. prosequeris, vt ea factis illustribus exprimi posse doceas, & non sola contemplatione, aut præceptione lineari. Non ibo per singula, cum testem habeam Vrbem hanc, nihil admodum mirari, aut laudare assuetam, quæ Te Gallicana ex peregrinatione redeuntem publico, & clarissimo plausu excepit; quasi amoris triumpho esses inuectus; quasi Eminentissimi Ordinis decus, atque ornamentum postliminio recuperasset, quod votis optauerat maximis. Hic igitur liber cum tuo nomini prodit inscriptus, quod longis, atque oppidò eruditis disputationibus latè disper-

ſperdit, totum tuo in nomine colligit: quicumque enim Antonij Barberini genium, ingenium, virtutes introſpexerit, hic optimam Cardinalis ideam intuebitur, delineationemq. aliam non requiret. Huc accedit Cohellij Auctoris libera profeſsio, ſeque, fratremque ſuum Dominicum, Vrbemq. Veterem patriam Tibi, ac nomini Barberino plurimùm debere gloriantis, vtque veteribus nominibus hoc nouellę protectionis accedat, ambientis. Poſtremas hìc ego partes meas eſſe intelligo, ſed non obſequij, & reuerentiæ vltimas. Equidem à Te noſci, tuoſque inter clientes numerari, ſi votis faueas meis, grande meæ huius opellæ pretiū exiſtimabo. Vale, ac diù Reipublicæ felix viue. Romæ ex Typographœo Idibus Septembris CIↃIↃCLIII.

EMINENTIAE TVAE REVERENDISS.

Obſequentiſſimus Clientum

Ioannes Caſonius.

LE-

LECTORI BENEVOLO

Iacobus Cohellius S.

AMICIS indulgendum est honesta petentibus. Cum ego per annos plurimos sim in Romana Curia commoratus, licèt forensibus detentus negocijs (Vniuersitatum quippe Ecclesiasticæ Ditionis Agens generalis, à sanctæ, recolendæ, immortalisque memoriæ Vrbano VIII. Pontifice Optimo Maximo, ac Principe, munificentissimo constitutus) cum tamen hæc in varijs Congregationibus ex Eminentissimis, ac Reuerendissimis S. R. E. Cardinalibus, Illustrissimisque Prælatis, vt notum est, institutis, insinuanda, & pertractanda essent, haud à me alienum, quinimò necessarium fore existimaui, Eminentiam, Dignitates, Priuilegia, Preeminentias, Facultatesque tantorum Virorum, quibus cum agendum mihi erat, inquirere, & de ijsdem, quantum licuit, habere notitiam. Igitur nedum libros reuoluendo, sed ab amicis inquirendo, fidaque oculorum inspectione obseruando, nonnulla collegi, quæ (vt est hominum memoria labilis) ne defluerent, velut miscellanea quædam, certo tamen ordine, dum à foro, & negocijs dabatur ocium, disposui. Hanc autem collectionem CARDINALATVS NOTITIAM inscribere, atque in duas diuidere partes mihi placuit; ea potissimùm adductus ratione, quia in prima quicquid à toto Eminentissimo Cardinalium Cœtu insimul in administratione vniuersalis Ecclesiæ, Romano Pontifici assistendo, peragitur, perstringere conatus sum: quæ verò sigillatim singulis Cardinalibus incumbunt, secunda pars continet. At cum hæc apud me iam septuagenarium, cuius spiritus attenuatus est, dies breuiati, & solum mihi superest sepulchrum, puluere superinducta iacerent, nec illa denuò percurrere, supremaque manu perficere permissum esset; siquidem, vt Gallus Poeta cecinit

Non

Non sum, qui fueram, perijt pars maxima nostri,
Hoc quoque quod superest, languor, & horror habet:
Si repeto libros, duplex se littera fundit,
Largior occurrit pagina nota mihi.

bono illorum fato ad amici manus peruenerunt, qui meas, longè maiori cura, diligentia, & eruditione vices expleuit: quæris fortasse, vbinam gentium amicus iste, veræ amicitiæ legum religiosissimus cultor, his temporibus reperiatur? accipe, libentèr do; hic est Vir nobilis D. Carolus Cartharius I.V.D. Vrbeuetanus, filius Iulij Senatoris Vrbis, nepos Flaminij I.C. præstantissimi, ac eruditissimi (quorum scripta, quales isti, & quantum de Iurisprudentia benemeruerint, contestantur abundè) celeberrimorum Sacræ Consistorialis Aulæ Aduocatorum Decanus, & Apostolici Archiui Arcis S.Angeli Præfectus, cui me tantum debere fateor, quantum persoluere difficile sit: huius namque amorem in me suum adeo propensum semper agnoui, vt rerum suarum posthabita cura, mearum tantùm habere videatur; ipse igitur hanc nedum Notitiam Cardinalatus in suam clientelam recepit, adauxit, copiosissimo Indice locupletauit, Typographum inuenit, pactionibus haud mihi inutilibus eundem astrinxit, nec illam, quousque lucem aspexit, à se abdicauit; verùm Comentaria quædam in Bullam fel.rec. Clementis Papæ VIII. super Bono Regimine rerum, bonorumque Vniuersitatum Status Ecclesiastici, iamdiù à me lucubrata, sed in eadem naui cum hoc Opere periclitantia, assiduis exhortationibus, ne dicam impulsionibus, nec sine ipsius ope, typis committere compulit, quæ cum adhuc diligenti, prouida, paternaq. Superiorum animaduersione premantur, vbi primùm facultas emanabit, Legum professoribus, in foro versantibus, & iusdicentibus, ni fallor, non iniucunda (vt aliàs me dixisse memini) percurrenda dabuntur. Interim hac Eminentissimi Senatus Notitia, mi lector fruere; si quid autem in illa boni reperies, Omnipotenti Deo, Beatæq. semper Virgini Mariæ gratias perage immortales, & ijsdem preces porrige humillimas, vt gaudium cum pace, emendationem vitæ, spatium veræ pœnitentiæ, gratiam, & consolationem S.Spiritus, perseuerantiam in bonis operibus mihi peccatori dignentur tribuere. Vale. Ex Vrbeueteri, Mense Augusti, Anno reparatæ Salutis quinquagesimo tertio supra millesimum sexcentesimum.

All'Illustre Sig. il Sig. Giacomo Coellio

Roma.

LLVSTRE Signore. Io mi dò ad'intendere, che non harò altra lettera di V. S. per accompagnamento dell'erudita, e copiosa Notitia del Cardinalato, che quella messa in fronte allo stesso libro, capitatomi ben guardato dalla diligenza, con la quale mi fù auuiato. Leggo con mió gran piacere questa fatica di V. S. e mi pare, che ognuno debba applaudergli per la materia, per l'ordine, e per le autorità grauissime sopra vna pienissima raccolta di cose degne d'esser sapute. Ringratio cordialmente V. S. perche in questa occasione ancora ha dato credito all'affetto, ch'io le ho sempre portato, con stima della sua bontà, e del suo valore; & assicurandola, che tuttauia diuenterà maggiore il mio desiderio di accompagnarui le opere in suo seruitio, me le raccommando, con farle augurio d'ogni bene. Ferrara 26. Luglio 1634.

Affettionatiss. di V. S.

Lorenzo Card. Magalotto.

OPE-

OPERA
D. IACOBI COHELLII I. C.
VRBEVETANI.

VOlumen, cui titulus. Bolle di Sommi Pontefici, Risolutioni, e Decreti, concernenti l'interesse delle Communità dello Stato Ecclesiastico, fatte volgari, e raccolte da Giacomo Cohelli Oruietano. Romæ Typis Cameralibus Anno 1642.

Notitia Cardinalatus. Romæ Typis Ignatij de Lazaris Anno 1653.

De Bono Regimine rerum ad Vniuersitates spectantium, in Bullam X. Clementis Papæ VIII. Commentaria.

De Præfecto Vrbis.

De Præfecto Pontificalis Ærarij, seu de Thesaurario Papæ.

Commentarium ad Statutum Vrbeuetanum.

Historia Vrbeuetana.

Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. Patri Sac. Pal. Apost. Mag.

A. Riualdus Vicesg.

IVssu Reuerendissimi Patris Sacri Palatij Apost. Mag. perlegi Opus hoc elaboratum à Domino Iacobo Cohellio, Viro integerrimo, erudito, ac diù in Romana Curia summa cum laude versato, & in eo nihil reperi, quod ortodoxæ Fidei, & bonis moribus aduersetur. Ideo Typis euulgari posse censeo. In quorum fidem &c. Romæ die 28. Februarij 1653.

Ità censeo ego Ioseph Palamolla Sac. Canon. Lector prim.

Imprimatur.

Fr. Vincentius Fanus Sac. Pal. Apost. Magistri Socius Ord. Præd.

INDEX
CAPITVM
in hoc Opere contentorum.

CAP. XVI.

De Priuilegiis S.R.E. Cardinalibus concessis.

Priuil.

CAP.

A.M.D.G.

A. M. D. G.

A **IACOBI COHELLII**

I. V. C. VRBEVETANI.

NOTITIA

B **CARDINALATVS**

PARS PRIMA.

CAPVT I.

De Cardinalatus Origine.

C

MINENTISSIMVM Cardinalatus Ordinem à Iure Diuino originem duxisse, testantur Abbas Panormitanus, & alij, a colligentes hoc ex verbis Innocentij III. qui ait. b *Sunt autē Sacerdotes Leuitici generis fratres nostri, qui nobis iure Leuitico in executione Sacerdotalis officij Coadiutores existunt.* Quæ verba reassumit, & magis apertè declarat Eugenius IV. c *Et si huius Dignitatis nomen* (inquit) *quod modò in vsu est, ab initio primitiuæ Ecclesiæ non ita expressum fuit; officium tamen ipsum à Beato Petro, eiusquè Successoribus institutum euidens inuenies. Imò, vt inquit Innocentius III. ex veteri Testamento iussu Dei traxit originem; asserit*
D *enim id, quod Deuter. 17. dicitur, vt pro difficultate, & ambiguitate iudicij accedatur ad Sacerdotes Leuitici generis, & iudicem, qui fuerit illo tempore, & obediatur ipsorum iudicio, & qui præsunt loco, quem Dominus elegerit, de Summo Pontifice intelligendum esse, & Fratribus eius, idest S. R. E. Cardinalibus, qui et iure Leuitico in executione Sacerdotalis officij coadiutores existunt.* Ita Eugenius; cui assentitur Ludouicus Romanus, d alioquì dicto Pontifici parùm amicus; nam Pio II. teste e Abbas Panormitanus, & Ludouicus Pontanus Concilio Basiliensi interfuerunt tanquam Alphonsi magni Regis Oratores contra Eugenium IV. verba autem Ludouici sic se habent. *Si enim intellexerunt* (de Archid. & Oldrad. loquitur) *de Cardinalibus, idest Romanæ Ecclesiæ Consiliarijs, & Papæ Coadiutoribus in executione Pontificalis Officij, illi semper fuerunt, licèt non sub Cardinalium nomine, sed*
E *sub alio vocabulo; primo enim tempore vocabantur Sacerdotes Leuitici generis &c.* Et hanc esse magnorum virorum sententiam testantur Manfred. f Iacobacius, g & Mosconius. h

Et ab ipso Christo Saluatore nostro institutum fuisse Cardinalatus Officium, nonnulli colligunt ex Beati Lucæ Euangel cap. 6. vbi habetur, Christum Dominum elegisse duodecim ad substinendum onus cum ipso, quos Apostolos nominauit. Antonius enim Pagan. i affirmat Apostolos prius Cardinales Christi lateri assistentes, quàm Episcopos fuisse, nondum enim Pastores, & Episcopi fuerant instituti. Fauet etiam huic sententiæ Paleot. K dum ait. *Alij autem eos in locum Apostolorū, qui Christo Domino nostro adsistebant, successisse tradunt, quæ magnorum virorum est sententia, & magna probabilitate nititur: certum enim est Christum Dominum*

a c. per venerabilem, qui fil. sint legit.
b d. c. per venerabilem.
c in Constit 15. §. 4. Bullar. nou. tom. 1. pag. 282.
d In sermone habito in Conc. Basilien. n. 12.
e In sua recitatione §. 4. vers. adiuerunt, bullar. nou. tom. 1. pag. 324.
f De Cardinalib. decis. 77.
g De Conc. lib. 1. ar. 1. n. 244. trac. diuers. to. 13. p. 1.
h De Maiest. milit. Eccles lib. 1. p. 1. c. 5. in prin.
i De ord. iurisd. & resid. Epis. sol. 2. circ fin. pag. apud me 77.
K De sacr. consist. consult. memb. 5. c. 21. vers. porrò de eorum orig. pag. 365.

Redemptorem nostrum, cum in terris versaretur, sibi duodecim Apostolos, & septuaginta duos Discipulos habuisse, qui sibi assisterent &c. Hæc Paleottus. Poteris etiam, si lubet, videre, quæ scribit Ciacconus. *a*

a In vita S Higini Mart, Papa anno 101.

Ex præcitatis igitur Scriptoribus, alijsquè per eos congestis, satis probatum videtur, Cardinalatus Officij originem ex Iure Diuino, tam ex veteri, quàm nouo A
Testamento deduci posse: ex veteri, quia Sacerdotes Leuitici ordinis repræsentant Cardinales: ex nouo autem, quia in locum Apostolorum Christo Domino assistentium successerunt. Consule etiam Lælium Zecchium, *b* & Polydor. Virgilium *c* Guidonis Archidiaconi Bononiensis verba rescribentem, quæ nos etiam supra ex Constitutione Eugenij IV. retulimus, & ideo nunc consultò duximus omittenda. Adde, si places, quæ in sacra Pagina leguntur. *d Dixit Dominus ad Moysen, Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint, & magistri, & duces eos ad ostium Tabernaculi fœderis, faciesquè ibi stare tecum, vt descendam, & loquar tecum, & auferam de spirito tuo, tradamquè eis, vt sustent tecum onus populi, & non tu solus graueris &c.* Et in locum horum septuaginta virorum in nostra Religione fulgentes purpura Cardinales suffectos esse affir- B
mat Alex. à Turrecremen. *e*

b De repub. Eccles par. 2. de statu DD. Card n. 2.
c De rer. inuentor. lib. 4. cap. 9.
d In lib. Numer, cap. 11.
e De fulg. rad. hier. Eccles lib. 1. p 2. rad. 26. pag. apud me 24.

CAPVT II.

Cardinalis nomen quando inuentum, & quid significet.

DIXIMVS supra Cardinalatus Officium à Iure Diuino deductum esse, verùm hoc Cardinalis nomen, quod in Aula Romana splendorem quendam lucidissimi syderis præsefert, & inter alias Ecclesiasticas Dignitates C
(Summo Pontifice excepto) primum locum obtinet, nondum eo tempore notum fuisse apparet: scribit enim Card Paleot. *f* in lege veteri Sacerdotes Leuitici generis; in nouo Testamento Apostolos, tertio loco Domini Papæ Consiliarios; postremò S.R.E. Cardinales dictos fuisse: Opportunè igitur factum putaui, si has quatuor denominationes, iuxta sua quæquè tempora distinguendo, hoc nomen Cardinalis quando inuentum, & quid significet, inquiramus. Et quod attinet ad Leuitas, patet, hos electos à Deo fuisse, vt ministrent ei, *g* dum hæc in sacra Pagina leguntur. *Accipient Sacerdotes filij Leui, quos elegit Dominus Deus tuus, vt ministrent ei, & benedicant in nomine eius &c.*

f De sacri Consist. Consult. p. 1. q. 6.
g Deuteron cap. 21.

Apostolicum verò nomen à Christo Domino nostro inditum, ex Euangelica lectione liquet *h* his verbis. *Exit in montem orare, & erat pernoctans in oratione* D
Dei, & cum dies factus esset, vocauit Discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit.

h In Euan. Diui Luca cap. 6.

Tertio loco Consiliarios Romanæ Sedis appellatos fuisse probat Romanus, *i* multas adducens Sacrorum Canonum sanctiones, quæ tamen (vt vera loquar) nō mihi videntur hanc conclusionem probare; siquidem Roman. adducit tex. in c. in parochia, 16. q. 1. ibi, *Filij, & Consiliarij nostri*: hæc autem sunt verba Pelagij, qui Beati Petri sedem habuit 13. Aprilis 556. tex in c conuenientibus, 1. q. 7. cuius verba ex septima Synodo desumuntur act. 1. in eaq; mentio habetur Benedicti Pontificis, qui Dignitatem hanc adeptus fuerat die 17. Maij 575. & tex. in c. Ecclesiasticis, 12. q. 2. cuius verba sunt S Gregorij, qui Theodorum virum eloquentissimum Consiliarem suum appellat: ipse verò S. Gregorius ad Pontificatum euectus E
fuit die 3. Septembris 590 Et consequentèr non probant, vt dixi, intentionem Romani, & aliorum, qui eum sequuntur, quia in Romano Concilio à Beato Syluestro anno salutis 324 *K* Baronio teste *l* septem Diaconorū Cardinalium numerus, qui d. Concilio interfuerunt, descriptus repetitur; & Card. Bellarmin. affirmat *m* Atq; in Nicea Synodo, quæ anno sequenti 325. ab eodem Syluestro celebrata fuit, eiusq; sanctiones præter alia loca referuntur in c. Præsul. 2. q. 4. hæc habes *Presbyter autem Cardinalis &c.* Et Volfang. Lazius *n* hanc Cardinalium originem, nomenquè non ineleganter recenset.

i d. Sermon. sen consilio vlt. n. 13.
K Act. 1. cap. 6. & 7. ibi Diacon. Card. Vrbis Romæ VII.
l In annal. tom. 3. pag. 247.
m In apolog. Regis Angliæ cap. 4.
n In comment. Reipub. Rom. c. 2. post princ. lib. 2.

Quare si Romanus, & alij sectatores intellexerunt, ante Pelagium, Benedictum, & Gregorium hoc nomen Cardinalis non extitisse, vtique falluntur, vt ex præcitato

Conci-

Concilio Romano,& Nicena Synodo à Beato Syluestro, qui Beatum Gregorium annis fermè 300 in Pontificatu præcessit, celebratis patet.

Neque tamen tunc primùm cœpit hoc nomen, cum illud Concilium non instituat Cardinales, sed solùm iubeat, vt præter Cardinales Diaconos S. R. E. numero
A septem, essent etiam duo Diaconi ad examen Parochiarum, vt aduertit Coqueus *a* post Card. Belarmin. ab eo telatum.

Si verò Romanus, & alij intellexerunt, vltra prædictum nomen, etiam Consiliarios Romanæ Sedis Cardinales dictos fuisse, fortè non errarunt; quia Nicolaus III. *b* sub eadem structura verborum Cardinales, & Consiliarios vocat, ibi. *Decet namquè ipsi Romano Pontifici per fratres suos S R. E. Cardinales (qui sibi in executione Sacerdotalis officij coadiutores existunt) libera promoueri consilia &c* Adde etiam, negari non posse, quin amplissima Summi Pontificatus administratio semper adiutoribus, & operarijs indiguerit, atque ideo antiquissimis vsque temporibus aliquos habuerit peculiares ipse Summus Pontifex auxiliarios, qui illi assiduò adsisterent, cumquè opera, & consilio adiuuarent,quocumque nomine tunc hi appellarentur,
B qui deinde proprio vocabulo Cardinales nuncupati fuerunt, vt in Romano Concilio,vbi,Baronio testante, *c* fuerunt hæc veluti quædam Christianæ pietatis encænia de primo Christiano Imperatore summo omnium gaudio celebrata, & publica quædam pro accepto munere gratiarum actio.

Sed ad rem nostram redeundo, satis probatur videtur, hoc Cardinalis nomen, Beato Syluestro Christi vices gerente, vsu receptum fuisse. Quàmuis in hac sententia pedem omnino figere non mihi sinant verba Diui Gregorij, *d* qui vtitur hoc nomine Cardinalis sub alia significatione, qua nos hodie vtimur, vt aduertit Restitutor illius literæ in declaratione verbi *Cardinandum*: dicit enim Cardinare, seu Cardinalem constituere, ita videtur Beatus Gregorius accepisse, vt canonicam translationem significet; nam cum tempore huius Pontificis nullo modo daretur alicui locus
C in Ecclesia, nisi simul ad eum locum ordinaretur, cum aliquis iam ordinatus necessitate aliqua in aliam Ecclesiam transferebatur, vt in illa in eodem gradu, quo in prima ordinatus erat, deseruiret,in hac secunda Ecclesiâ dicebatur Incardinari,seu Cardinalis creari, vt verba eiusdem S.Gregorij probant, *e* dum ait. *Propterea te Ioannem ab hostibus captiuatæ Lissitanæ Episcopum in Scyllitana Ecclesia Cardinalem necesse duximus constituere Sacerdotem.* Et hoc idem innuere videntur verba Leonis Papæ *f* dicentis. *Diligenti cura prouideat ministerium Sacerdotum Cardinalium;* & paulò post. *Prouideat etiam Archipresbyter vitam Sacerdotum Cardinalium, &c.* Quibus ex verbis colligi posse videtur, hoc nomen Cardinalis postquam in Ecclesia Dei innotuit, non de solis Cardinalibus S. R. E. prædicatum fuisse, sed quemcumque principalem in loco (ecclesiastico tamen) significasse. Quod etiam
D Volaterrani testimonio *g* comprobatur his verbis. *Cardinalium nomen ab initio epitheti honoratioris appellatio fuit; nam alibi Clericum Cardinalem,& Canonicum Cardinalem legimus; idest præcipuum, & principalem* :ita Volaterranus.

Qua etiam acceptione Episcopi quoque Cardinales dicti sunt ab Archid. *h* Immo etiam Canonici, vt in Ecclesia Compostellana,Rauennatensi, Mediolanensi, Neapolitana, Mandosio teste, *i* Sed quia sunt Cardinales sine pileo rubro, sunt etiam sine succo, vt Iacobatius ait. *K*

Et ideo Sanctiss. Pontifex Pius V. anno 1568. 13. Kal. Martij harum Ecclesiarum priuilegijs (si quæ aderant) suo diplomate abrogauit, & in omnibus alijs Ecclesijs, præterquam in Romana, hoc nomen penitus extinxit,solosquè S.R.E.à Summo Pontifice creatos Cardinales hoc nomine decorandos esse sanciuit, Moscon. sic attestante; *l* quàmuis has literas in Bullario nouo non inuenerim: licèt longè ante Pium
E V. hoc idem scripserit Ludou. Romani. *m* in hæc verba. *Nouissimè Cardinales nuncupati, quia Dignitas ipsa Cardinalatus solùm in Romana Ecclesia comperitur, quæ est caput, & cardo aliarum*; vt Iustinianus Imperator ad Ioannem Episcopum Vrbis Romæ scribens affirmat, *n* ibi. *Quam esse omnium verè Ecclesiarum caput, & Patrum regula, & Principum statuta declarant &c.* Alia ad rem scribit Anastasius Germonius. *o*

Insuper Volaterranus ad probandam huius nominis antiquitatem, refert, *p* se inuenisse apud Ecclesiam Aretinam in antiquis tabulis donationis cuiusdam Zanobij Senatoris Romani eidem Ecclesiæ tempore Damasi Pontificis huius nominis primi factæ, hanc subscriptionem. *Ego Ioannes S. R. E. Diacon. Card. ex parte Damasi*

a In antemorn. par. 2. in antid. contra prog. & opp. mister. inq. quòd Papa, & Cardinales. &c. vers. ad vltimã proposit.pag.237.
b In c. fundamenta, de elect. in 6.
c In annal.to.3. pag.246.
d In c. fraternitatem,dist.71.
e c. pastoralis. 74.1.
f In c. ministerium, de off. Archipres.
g In antropolog. lib. 22. in vita Innoc.4.pag.apud me 255.
h In c.sacrosancta,ꝟ 9. dist. 23.
i In glo.facultas. Regen. ꝟ.considerantes, verb. Romana. pag. apud me 31.
K Tract. de Concil.lib.1. art.1.n. 271.tract.diuers. tom.13. par.1.
l De maiest. milit. Eccles. lib.1. par.1,cap.5.vers. quapropter.
m d. cons. vlt. n.14.
n l. inter claras, C.de sum.Trinit. de fide cathol.
o De sacror.immunit. lib.3. c.6. à num. 3. vsque ad num.19.
p Loco citato.

Pontificis laudo, & confirmo. Damasus autem Pontifex die prima Octobris 356. Platina teste Beati Petri sedem obtinuit. Affert etiam idem Volaterranus aliam subscriptionem, quam in alijs tabulis donationis Caroli Magni Cœnobio S. Anastasij Romæ vidisse affirmat, itaut post subscriptionem Leonis Pontificis huius nominis III (& ad Pontificiam Dignitatem euecti die 26. Decembris anno salutis 795.) & A
ipsius Caroli Imperatoris, sequitur *Ego Guilelmus S.Sabinæ Card. subscribo*. Reprehenditur tamen Volaterranus à Tholosano, *a* quòd dixerit, hoc nomen Cardinalis vsurpari cœpisse sub Benedicto IX. Pont.Max. circa salutis annum 1031 & arbitratur Volaterranum non obseruasse, ante Benedictum IX. Cardinales fuisse dictos temporibus Constantini VIII. & IX. C.C. Orientis, & sub Ludouico IV Imper.Occidentis, & Henrico I. Saxone, Othone Magno, & Ioann.II. Pontif circa annum 930. etenim Luitprandus Ticinensis, *b* qui eo tempore vixit, meminit de Synodo contra Ioannem II. celebrata, & nominat Cardinales Diaconos, Cardinales Presbyteros, & Cardinales Pontifices, qui erant sub Othone Magno: hæc Tholosanus. Verùm (vt mea fert opinio) gratis Volaterranus à Tholosano reprehenditur, quia in meo Codice inuenire non potui, Volaterranum dixisse, sub Benedicto IX. Cardinalis nomen B
vsurpari cœptum, sed affert tantùm antiquas subscriptiones, quas nos supra retulimus.

a in syntagm. iur. vniuers par. 2 lib. 15. cap. 4. num. 11. & 12.

b lib. 4. de reb. per Europ. gest.

Quid autem hoc nomen Cardinalis significet, ex verbis Anacleti Pontificis, *c* à Gratiano relatis *d* ita Archid. *e* testatum reliquit. *Senatus Cardinalium à Cardine nomen accipit, quasi se regat, & alios; sicut enim ostium regitur per Cardinem, ita Ecclesia per istos: & Cardinales Cardines dicuntur in Romana Ecclesia dupliti similitudine, vel quia sicut domus habet ostium, & Cardinem, sic Ecclesia habet Papam, qui est ostium Dei, vel Ecclesia, & Cardinales, qui sunt Cardines*. Hactenus Archid. Sed fusius hanc rem prosequitur Lælius Zecchius *f* in hæc verba. *Nomen Cardinalis idem ferè significat, quod principalis, vel is, à quo alij dependent, vt à Cardine ostia pendere solent; vnde, & venti Cardinales, virtutes Cardinales, & puncta* C
Cœli Cardinalia dici solent. Addit Tholosanus. *g Sicut Cardinem vocamus negotij summam rei quæstionem, ita Cardinales Sacerdotes præcipuos, & principales*. Et Diuino quodam afflatã spiritu hoc idem indicasse Profetissam *h* his verbis. *Domini enim sunt Cardines terræ, & posuit super eos Orbem*, existimat Alexan. Turrecremen. *i* à quo etiam alia multa cognosces.

c epist. 3. cap. 3. ad omnes Episcopos.

d in c. sacrosancta dist. 22. ad fin.

e d. c. sacrosancta, num. 7. & 8.

f de Repub. Eccles par. 2. vbi de Cardinalib.

g in syntag. iur. vniu. lib. 15. c. 4. num. 1.

h lib. 1. Regum cap. 2.

i de fulgenti radio hierarch p. 2. rad. 26. pag apud me 25.

Verùm Higinio Papa sedente, qui post Beatum Petrum Apostolum Ecclesiæ Romanæ anno salutis 138. Episcopatum gessit, Cardinalis nomen vsurpari cœptum affirmat Panuinus, *K* ex eo quia hic Pontifex Clerum composuit, & gradus distribuit, vt is scilicet esset Presbyter Cardinalis, idest principalis, qui cæteris Presbyteris eiusdem tituli præesset. Hæc Panuinus; & fauet Cassiodorus, *l* dum in formula Principatus Vrbis Romæ hunc Principem Cardinalem appellat his verbis. *Quia* D
Principem nostrum Cardinalem obsequijs nostris deesse non patimur, tu eius locum Vicarij nomine in Vrbe Romana solemnitèr debeas continere &c.

K de septem Eccles. cap. 2. vers. Cardinal nomen.

l lib. 7. varian. form. 31.

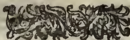
Firma sit denique conclusio, hoc nomen Cardinalis duplicem habere intellectum, seu significationem; alteram, qua alicui Ecclesiæ ex translatione clericus sit deuinctus, vt verba S.Gregorij supra relata demonstrant; alteram, qua Presbyterum, aut Diaconum maiorum sedium per antonomasiam designamus, Anastasio Germonio teste. *m*

m de sacror. immunit. lib. 3. c. 6. num. 28.

Sed Paulinum Presbyterum Cardinalem S. Mariæ Transtyberim titulo Callisti anno Domini 494. sub Gelasio Papa in antiquis monumentis illius Ecclesiæ memoratum esse scribit Ciacconus; *n* apud quem etiam videre poteris titulos omnes Cardinalium, ac eorundem nomenclaturam, sub hoc eodem Pontifice, & anno 494. Vetu- E
stum quoque S.Gregorij Magni Diploma tabulæ marmoreæ incisum apud Ecclesiam SS. Ioannis, & Pauli hoc Cardinalis nomen enunciat his verbis. *Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei. Dilectissimis in Christo filijs Deusdedit Cardinali &c.* qui postea fuit Summus Pontifex anno salutis 613. retento etiam in Pontificatu eodem nomine *Deusdedit*. Vide Volfangum Lazium. *o*

n in vita Gelasij I. Papæ.

o in commone. Reipub. Romanæ lib. 2. cap. 2. fol. apud me 137.

CAPVT

CAPVT III.

A *De Cardinalium numero.*

Diffinitum non esse numerum Cardinalium dixerunt Tholosanus, *a* Polydorus Virgilius, *b* & alij multi. Quindecim tamen Cardinales propter baptisma, sepulturasq; fidelium ordinatos à Marcello Pontifice salutis anno 304. asserit Archid. *c* & ante sub Pontiano Papa, qui sub anno 245. hanc Dignitatem gessit, 236. Cardinales fuisse nonnulli affirmant, quos Tholosan. loco citato reprehendit, ex eo quia tempore huius Pontificis nomen Cardinalium non erat in vsu, quàmis eadem ratio vigeat etiam in Marcello, quia, vt diximus in c. proximo præced. an. 324. in Concilio Romano hoc nomen innotuit. Nec antea innotuisse obseruat Oldrad. *d* ex lectura verborum, quibus concipitur donatio à Con-
B stantino Imperatore Beato Syluestro, & Romanæ Ecclesiæ facta; *e* quæ quidem donatio paulò ante dictum Concilium fuit, & in ea nunquam hoc nomen Cardinalis inuenies; Quàmuis hæc ratio admodum leuis mihi videatur, quia licèt nondum inuentum esset hoc nomen Cardinalis, officium tamen, assistendo scilicet Romano Pontifici in administratione vniuersalis Ecclesiæ, vtique aderat, vt dictum est sup. cap. I. & alia congerit Alexan. à Turrecremensi. *f*

Sed ad rem nostram redeamus; numerum Cardinalium ad septuaginta duo præfinitum esse scripserunt multi, colligentes hoc ex verbis Anacleti Pontificis, *g* dum ait. *Videntes autem ipsi Apostoli, messem esse multam, operarios paucos, rogauerunt Dominum messis, vt mitteret operarios in messem suam, inde ab eis electi sunt septuaginta duo Discipuli, quorum typum gerunt Presbyteri, atque in eorum locum sunt*
C *constituti in Ecclesia.* Hæc Anacletus, qui ex Euangelio Matthæi *h* desumpsit. Et rationi consonum videtur, quia tot linguę, & nationes sunt confugientes ad Sedem Apostolicam, Tholosano teste. *i.* Pium verò huius nominis IV. ad septuagesimum sextum Cardinalium numerum auxisse testatur Hieron. Plarta. *k* Sed Antonius Capycius *l* affirmat vidisse S. R. E. Cardinalium Collegium sexaginta duobus Cardinalibus constitutum; Leo enim X. cum vno die, nempe Kalen. Iulij 1517. triginta, & vnum Cardinales creasset, & antea alij triginta vnus essent, sequitur Ecclesiam Dei habuisse vno tempore Cardinales 62. videlicet Episcopos sex, Presbyteros triginta septem, Diaconos decem ac nouem, iuxta ipsius Capycij supputationem.

Sciendum tamen est, ex temporum variatione numerum quoque Cardinalium variasse. Paschalis quippe II. qui Christi vices annos 18 menses 6. dies 7. in terris gessit, in pluribus per eum celebratis Cardinalium promotionibus, ad numerum
D nonagesimum peruenit, ex quibus Episcopi decem, Presbyteri quinquaginta, Diaconi triginta fuerunt, Platina sic testante in vita huius Pontificis Sedentibus autem Innocentio II. & Cælestino II. Cardinalium numerus quadragesimum non superauit, deinde ad trigesimum quintum redactus, postmodum ad trigesimum, hinc ad vigesimum quintum, inde ad vigesimum, post ad decimum, demum ex Cardinalibus tantùm octo Collegium constabat; quatuor scilicet Presbyteris, totidemquè Diaconis, vt in electione Nicolai III qui vnica promotione decem creauit Cardinales, si Platina verè narrat in eius vita. Quare Cardinalium numerus denuò paulatim auctus ad quindecim, inde ad viginti est.

A Pontificatu verò Bonifacij VIII. vsque ad Sixti IV. tempora non amplius quàm triginta fuerunt Cardinales, Paleotto sic affirmante. *m* Verùm Raphael Volaterran.
E *n* dum Vrbani VI. (ad Apostolicam Sedem die 19. Aprilis anno 1378. euecti, & consequentèr, qui intra Bonifacium VIII. & Sixtum IV. sedit) gesta recenset, ab hoc Pontifice vna die viginti ac nouem Purpuratos Patres primo numero additos fuisse ac omnes (exceptis tribus) Neapolitanos, testatum reliquit: & ante ipsum Platina circa finem vitæ eiusdem Vrbani VI. addit, in quatuor ordinationibus quadraginta & octo Cardinales ab hoc Pontifice creatos fuisse.

In Concilio Romano *o* vt septem tantummodò Cardinales Vrbis Romæ sint, cautum reperitur. In Concilio Basiliensi, ne Cardinales supra numerum vigesimum quartum sint, sancitum fuisse testatur Lælius Zecchius. *p* Alij in Concilio Constantiensi; sed verè in Concilio Basiliensi, quod Eugenius IV. abrogauit; & legitur in pragma-

a in syntag. iur. vniu. lib. 15. c. 4. num. 9.
b de rer. inuent. lib. 4. c. 9. ad fin.
c in c. vbi periculum, num. 4. de elect. in 6.
d consil. 63.
e Constantinus, 96. dist.
f de fulgen. rad. Hierar. Eccles. par. 2. rad. 26. pag. apud me 33.
g c. in nouo, dist. 21. ad fin.
h cap. 9. ad fin.
i in syntagm lib. 15 cap 4 num. 9.
k de Card dignit. c. 2. ad fin.
l decis. 114. nu. 12. & decis. 126. num. fin.
m de sacr. Consistor. consult. in concl. oper memb. 3. pag apud me 345.
n in antropolog. lib. 22. in vita Vrbani VI.
o Can. 6.
p de Repub. Eccles par 2. de stat. in Cardin. n. 6. vers quo verò ad numerum.

pragmatica sanctione Caroli VII. Francorum Regis à Cosma Guijmier glossata pag. apud me 145. vbi etiam habes sanctionem hanc acceptatam in Cócilio Basiliensi die 9. Iunij 1435.

Hunc tamen numerũ superarunt Sixtus IV. qui triginta Purpuratos Patres in administratione vniuersalis Ecclesię coadiutores habuit. Alexander VI. quinquaginta A
plusue minus. Leo X. sexaginta duos. Paulus III. Paulus IV. Pius IV. & Gregorius XIII. maiorem omnium numerum habuerunt, nempe septuaginta sex, Hieronymo Platta, *a* & Mosconio *b* testibus.

Sed hodie ex Constitutione *c* Sixti V. ad septuaginta tantùm Patres determinatus est numerus, connumeratis etiam insimul Episcopis, Presbyteris, & Diaconis, itaut Episcopi sex, Presbyteri quinquaginta, Diaconi verò quatuordecim sint; & correspondet Sacra Pagina. *d* Addenda sunt verba Cõstitutionis Ioannis VIII Pontificis, relata à Baronio, *e* ibi *Quippe cũ sicut nostram mansuetudinem Moysi* (Pontifex ipse de se loquitur) *ita & vestram fraternitatem* (nunc Cardinalibus sermo dirigitur) *septuaginta seniorum, qui sub eodem causarum negotia diiudicabant, vicissitudinem gerere certum habemus &c.* B

a loco supracit.
b de maiest. milit. Eccles. lib. 1. par. 1. cap. 6.
c 50. § 4. bullar. nou. tom. 2. pag. 561.
d lib. Numer. cap. 11.
e in annal. lib 10 sub anno 882. pag. 582.

Quæsitum tamen est, an Summus Pontifex, hac Sixti Constitutione non obstante, septuagesimum numerum superare valeat: & omnes, nullo penitus discrepante, affirmatiuè respondent, dicentes arbitrio Papæ relictum esse numerum Cardinalium; præcipuè Mart. Laud. *f* Cassan. *g* Zecchius, *h* & Mandosius. *i*

f tract. de Card. lib. 2. num. 2.
g Catal. glor. Mund. 4. par. consf. 12.
h loco sup. cit.
i gloss facult. Reg. §. considerantes, verb. Cardinales vers. Presbyterorum.

CAPVT IV.

De triplici Cardinalium Ordine.

Diximus præfinitum esse numerum Cardinalium, licèt ipsius numeri augumentum arbitrio Papæ reseruatum sit, non incongruè nunc igitur videndum erit, in quot partes numerus hic diuidatur. Et in triplicem ordinem C
esse distinctum affirmant omnes, resque ipsa demonstrat. Manfredus enim *K* hanc distinctionem ad similitudinem Cœlestis, & Triumphantis Ecclesiæ factam esse narrat, vbi Omnipotens humani generis Auctor tres summos, & præcipuos Angelorum Ordines instituit; quam rem latiùs prosequitur Card. Paleottus *l* omnino videndus ab ijs, qui huius rei cognoscendæ maiori desiderio teneantur; nobis enim tempus non suppetit eius verba referre. Sed ad rem nostram accedendo.

K tract. de Cardin. cap. 4.
l de sacri Consist. Consult. in concl. oper. memb. 5. in prin.

Primus est Cardinalium Episcoporum ordo, Seraphin significantium, qui præ D
cæteris in amore sui Creatoris ardentissimi, & intimi sunt.

Secundus est ordo Presbyterorum Cardinalium, Cherubin designantium; hi enim sapientia, & eruditione præstantissimi sunt.

Tertius est ordo Diaconorum Cardinalium, qui Thronos repræsentant, vt auctoritate doctrinæ, & iustitiæ rectitudine firmi persistant, vt Mosconius scribit, *m*.

m de maiest. milit. Eccles lib. 1. par. 1. c. 5. vers. continet. paritèr.

Et quoniam triplex hic Cardinalium ordo coram Pontifice, qui velut summus Sacerdos, & Hierarcha illi præsidet, sæpissimè conuenit ad res pro vniuersalis Ecclesiæ administratione deliberandas, actiones quoque hierarchicas exercet, quibus Christiani Orbis status Seraphin amore velut igne purgetur, Cherubin sapientia, & eruditione illuminetur, & Thronorum authoritate doctrinæ, ac iustitiæ firmitate perficiatur: hierarcici enim actus sunt purgare, illuminare, & perficere, Dinisio Areopagita *n* teste, quem sequitur Paleottus, *o* respondens etiam ad ea, quæ in contrarium adduci possent, videndus: at si plura ad rem cognoscere cupis, Alexandrum E
à Turrecremensi *p* consule.

n de Cœlesti hierarch. cap. 3.
o loco sup cit. vers. & si quis fortè, pag. 353.
p de fulg. rad. Eccles hierarch. lib. 1. par. 2. rad. 26. vers. quocirca, pag. 36.

CAPVT

CAPVT V.

A *De Cardinalibus Episcopis.*

Dictum est, Cardineum ordinem ex triplici genere initiatum, Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum; admonet autem nos Imperatoria sanctio *a* à dignoribus esse inchoandum; sed nulla in Ecclesia Dei (intensiuè loquor) Episcopali Dignitate maior reperitur; ideo de Cardinalibus Episcopis primo loco dicamus.

a l. 1. & 2. ff. de albo scriben.

Verùm vt intelligamus, quo pacto in Ecclesia militanti Cardinalium Episcoporum ordo fuerit institutus, sciendum est, quinque fuisse in Vrbe maiores, & præstantiores Ecclesias ordinatas, nempe S.Saluatoris Lateranensis à loco nunc S Ioannis, S.Petri, S.Pauli, S.Mariæ Maioris, & S.Laurentij extra muros, quibus in Ecclesijs Summus Pontifex per se ipsum sacra non rarò persolnebat, vtque decentius, & maiori cum maiestate id fieret, septem sibi Episcopos ex viciniorib[us] Oppidis asciuit, qui post præstitam Pontifici assistentiam, singulis hebdomadæ diebus singuli etiam, præsente, vel absente Papa, super Aram præsertim Ecclesiæ Lateranensis Diuina celebrabant Mysteria; vt autem sunt septem hebdomadæ dies, qui rursus finita hebdomada in se ipsos redeunt, ita septem Episcopi vt supra lecti omnes per singulos dies singuli celebrantes hebdomadam explebant, atque ob hanc causam septem hi Episcopi, postea Cardinales, idest principales dicti sunt, Panuino teste; *b* addendo horum institutionem vetustissimam esse; siquidem in vita Stephani Papæ IV. qui 111. dictus est, creatusque Pontifex anno salutis 768. apud Anastasium Bibliothecarium ita scriptum inuenisse ait. *Hic constituit, vt omni die Dominico à septem Episcopis Cardinalibus hebdomadarijs, qui in Ecclesia S Saluatoris obseruant Missarum solemnia super Altare Beati Petri celebrarentur, & Gloria in excelsis Deo cantaretur super rugas, per quas ingrediuntur ad Altare, vbi Imagines in frontispicio constitutæ sunt &c.*

(Margin letters B and C stand beside this paragraph.)

b de septem Vrbis Eccles. cap. 1.

Fuere autem hi septem

I. Ostiensis Episcopus Cardinalis.
II. Syluæ candidæ, aliàs SS. Rufinæ, & Secundæ.
III. S.Hippolyti, aliàs Portuensis.
IV. Sabinus.
V. Prænestinus.
VI. Tusculanus.
D VII. Albanus.

Hoc idem scribit quoque Baronius videndus. *c* Insistamus ordine.

Episcopus Cardinalis Ostiensis, qui inter alios primum locum obtinet, Pallio vtitur, Papam consecrando, & Imperatorem de mandato ipsius Papæ vngendo, sacri Collegij Decanus appellatur, cuius sedi adiuncta postea fuit ab Eugenio III. Ecclesia Veliterna, vt Mandosio placet. *d* Hic autem Panuino teste *e* die Solis, vel Dominico Missam Laterani celebrabat. Primum verò locum inter alios obtinere ait Cassaneus, *f* non ex priuilegio tantùm, sed etiam ex merito; ille enim præ cæteris reputandus est, & honorabilior dicitur, qui proximior est domino, vt Episcopus Ostiensis Pontifici; ac licèt sit Episcopus tantùm, Pallio tamen vtitur, quod Archiepiscopis solùm debetur. *g* Obtinuit verò Episcopus Ostiensis Pallij vsum annis ab hinc circitèr 1297. sedente scilicet S.Marco Pontifice, qui Christi vices anno salutis 336. gessit, si Platina vera narrat in vita huius Pontificis. Quod autem attinet ad consecrationem Summi Pontificis, & Imperatoris vnctionem, consule Rodulphum Cupers. *h* Vocatur etiam Sacri Collegij Decanus, ex Mandosio loco proximè citato, quæ Dignitas est, vt nos infra suo loco dicemus.

c in Annal. tom. 11. anno 1057. pag. 236. litera B. & seqq
d in glo. facult. Regen. §. considerantes, in verb. Cardinales. vers. horum autem
e loco proxime cit.
f in cathal. gloria Mundi par. 4. consid. 8. & 16. vers. vtuntur etiam.
g toto tit. de author. & vsu pall.
h in respon. t oportebat, dist 79. ar. 3. de Papa consecr nume 11 pag. apud me 338.

Episcopus Cardinalis Syluę candidę, aliàs SS. Virginũ Rufinæ, & Secũdę, aliàs S. Rufinæ, tàm in Basilica S Petri, quàm in Vrbe Leonina, quã nos Burgũ S.Petri vocamus, absente Papa actus Episcopales exercebat; dieque lunæ, siue feria secunda in Basilica Lateranensi Sacra faciebat. Hæc sedes, deficientibus incolis, Ecclesiæ Portuensi vicinę à Calisto II. vnita est; & ideo postmodũ sex tantùmodò fuerunt Cardinales Episcopi.

Episcopus Cardinalis S.Hippolyti, seu Portuensis (cuius Ecclesia vnita fuit, vt diximus,

ximus, Ecclesiæ S. Rufinæ) transtyberim iurisdictionem Episcopalem obtinebat, & feria tertia, siue die Martis in Basilica Constantiniana Sacra peragebat.

Reliqui verò quatuor Cardinales Episcopi reliquis quatuor hebdomadæ diebus, præsente, vel absente Papa, Missas Laterani super Aram maximam celebrabant: hæc Panuinus *a* videndus. A

a de septem Vrbis Eccles. cap. 1.

Et adeo Cardinalium Episcoporum amplitudo excellit, vt ad inferiorem Dignitatem non eligendi, sed postulandi sint, ad differentiam Cardinalium Presbyterorum, qui etiam ad inferiorem Dignitatem, puta Episcopatum (non tamen ex prænominatis sex) eliguntur, Io. Corasio teste, *b* dum ita testatum reliquit. *Cardinalis verò Episcopus postulari debet, cum eligi prohibeatur, non quia Cardinalis, sed quia Episcopus*: quam sententiam sequuti sunt alij multi relati à Manfredo. *c*

b in paraphrasi Sacerd. par. 3 c. 2 de postul. nu. 14.
c de Cardinalib. decis. 84

Hæc autem sententia eo fortasse nititur fundamento, quia multi, nec obscuri nominis authores à Gomesio relati *d* scripserunt, Cardinales fuisse inferiores ordine, & dignitate Episcopis vsque ad Clementis V. et Ioannis XXII. tempora; quod probant ex eo quia post Papam, ante Cardinales Diaconos Episcopi subscribebant; et affirmat Gomes. vidisse litteras Apostolicas, quas Bullas vocant, immediatè post Papam subscriptas ante Cardinales ab Episcopis Asculano, Rapellano, Troiano, et alijs multis. Ac legitur in subscriptione sententiæ latæ à Leone Pontifice huius nominis IV. contra Anastasium Card. S. Marcelli apud Card. Baronium, *e* qui primo loco sexaginta sex Episcopos nominatim refert, deinde Cardinales Presbyteros decem et nouem, postmodum Diaconos Cardinales numero sex subscriptos. B

d in proœm. reg. Cancell. q. 1. cap. Episcoporum Dignitatis diminutio.
e annal. tom. 10 pag. 102. anno Christi 853.

Nam etsi omnes Cardinales existant Apostolorum successores, nihilominus Episcopi Cardinales magis præ notant primarios Apostolos, Presbyteri septuaginta duorum Discipulorum personam offerunt, Diaconi verò septem Diaconorum spiritu, & sapientia repletorum, (vt de SS. Stephano, & Laurentio dicitur) speciem habent, vt Alex. à Turrecrem. autumat. *f* Et influere Cardinales Episcopos non modicam in eorum ministros honoris prærogatiuam, nam ipsorum Vicarij Vicedomini vocantur, scribit Manfred. *g* post Hostien. & Martin. Lauden. in locis ab eodem Manfredo relatis. Quid autem hæc dictio, Vicedominus, indicet, qui glossarum apparatus composuit, *h* his verbis exponit. *Vicedominus, idest œconomus rerum Episcopalium.* Episcopus enim & Vicedominum, & Maiorem domus habere debet, cum non possit omnia per se ipsum tractare. *i* C

f de fulgen. rad. Eccles. lib. 1. par. 2. rad 26. ad fin. pag. 36.
g de Card. decis. 81.
h cap. volumus, verb. Vicedominum, 89. dist.
i cap. quia Episcopus, 1. q. 3.

Denique non omittam, dissentire Hieronymum Plat. *k* à Gomes. & Iacobat. rescribentibus initium Cardinalatus maiestatis, vt ex Episcopis Cardinales crearentur, quod antea Dignitatis diminutio putabatur, ad Clementem V. & Bonifacium VIII. siquidem Plattus circa Alexandri III. tempora contigisse probat; hic enim Pontifex anno 1163. Curradum Archiepiscopum Moguntinum Cardinalem, & Episcopum Sabinum; & in Concilio Lateranensi anno 1179. Vuillelmum Archiepiscopum Remensem idem Alexander creauit, ex Baronio. *l* Ex quo deinde cœpti sunt alij quoque Episcopi ad Cardinalatum euehi; Clemens namquè III. anno 1189 feria 4. Cinetum Ioannem Episcopum Viterbiensem, & Tuscanensem, annoquè 1190. mense Septembris Rufinum Episcopum Ariminensem S.R.E. Presbyteros Cardinales dixit, Ciaccon. teste. *m* D

k de dignit. & off. Card. cap. 4.
l in annal. tom. 12 anno 1179. pag. 744. litera D
m in vita Clem. III. in 3. & 4. creatione.

CAPVT VI.

De Cardinalibus Presbyteris, eorumquè Titulis: & quam habeant in illis iurisdictionem. E

POst Cardinales Episcopos sequuntur Presbyteri à Græca dictione sic appellati; latinè verò seniores interpretantur, nedum pro ætate, vel decrepita senectute, sed etiam propter honorem, & dignitatem: *n* Christus enim Dominus noster in suprema Cœna Apostolos fecit Presbyteros, dū eis præcepit: *Hoc facite in meam commemorationem*: reliqua verò ad officium, & Dignitatem Sacerdotis receperunt Apostoli post resurrectionem, cum dixit. *Accipite Spiritum Sanctum*. ita Vitalinus. *o*

n cleros, § Presbyter, dist. 21.
o in Clem. de reliq. & venerat. sanctor. §. ideoq. num. 4. per tex. in cap. 4. §. sin autem, 24. q. 1.

Sanctus autem Petrus Apostolorum Princeps ex omnium fidelium multitudine

quosdam

quosdam seniores viros, ac probatæ vitæ instituit, hi Clerici dicti sunt, ex quibus partim Presbyteros, partim Diaconos consecrauit, quorum opera Pontifex ipse, siue Episcopus Romanus in instruenda crescente tunc Ecclesia vteretur, cum ei vni tot millibus hominum ad Christi Fidem quotidie venientium consulere non esset inte-
A grum. Porrò autem Presbyterorum, & Diaconorum munia, vt pro se quisque suum officium & nosceret, & impigrè faceret, diuidere in primis conducibile visum est: itaque summum rerum, animarum scilicet curandarum negocium Presbyteris commisit, vt Sacramenta ecclesiastica plebi Dei administrantes, orationi, & ministerio verbi cum Episcopo vacarent. Diaconis verò, vt viduis, pupillis, & alijs fidelibus ægenis, ex Christianorum eleemosynis ab ipsis custoditis subuenirent, curam demandauit, eisquè iniunxit, vt Presbyteris quoque Sacra facientibus præsto essent. Quorum omnium numerus cum antea modicus, & incertus esset, ei modum statuerunt Cletus, & Euaristus Romani Pontifices. Nam Cletus Presbyteros viginti quinque in Vrbe decreuit; Euaristus verò, qui quartus post Beatum Petrum Episcopus Romanus anno salutis 100. renunciatus fuit, Titulos, seu Parochias (quæ partitionem curæ significant ex Lælio Zecchio) *a* primus Presbyteris diuisit, vt singuli sibi inuicem secreti
B in sua Vrbis regione in suo Titulo, vel Parochia, confusionis tollendæ causa, Diuina Mysteria populum edocerent, & Sacramenta administrarent.

Higinius verò, qui die 13. Ianuarij salutis anno 138. ad apicem ecclesiasticæ Dignitatis euectus fuit, plures in vnoquoque Titulo, siue Parochia Presbyteros ordinauit; & qui pluribus in vno Titulo præerat, Presbyter Cardinalis tanquam præstantior alijs est appellatus. Ita Panuinus, *b* quem sequitur, eiusquè verba refert Mandos. *c* Sed aliam rationem affert Ciaccon. *d*

Post Higinij tempora vsque ad Dionisij Pontificatum, anno scilicet Dominicæ incarnationis 260. Dionisius Papa Euaristi exemplum sequutus, Parochias, seu Titulos suis terminauit limitibus, Presbyterisquè curam Cœmeteriorum adiunxit, Platina teste. *e*

C Marcellus inde, qui anno Christi 304. plus ue minus in Pontificatu sedere cœpit, Titulos viginti quinque, quasi Diœceses in Vrbe, ad Baptismatis commoditatem, eorumquè, qui ad Fidem ex gentibus quotidie veniebant, commoditatem, quin etiam vt Martyrum sepulchris consuleret, decreto sanciuit; vt Damasi verba rescribens testatur Panuinus *f* & Ciacconus, *g* qui viginti, & octo titulos ennmerat.

Denique Syluester, qui summa Ecclesiæ Dei pace sub Constantino Magno Christiano Imperatore, æternaquè memoria celebrando, anno ab Orbe redempto 314. positus est, *h* Presbyterorum Titulos augendo, vigesimum octauum numerum præfiniuit; & hunc ad Honuphrij Panuini tempora permansisse, ipse idem loco citato affirmat.

Hi autem Presbyterorum Tituli viginti, & octo per numerum septenarium diuisi,
D quatuor Patriarchalibus Basilicis ordine subsequenti erant adscripti.

Ad Patriarchalem Basilicam Sancti Petri Presbyteri Cardinales Sanctæ Mariæ in Transtyberim.

S. Grisogoni.
S. Cæciliæ.
S. Anastasiæ.
S. Laurentij in Damaso.
S. Marci.
S. Martini in Monte

Ad Basilicam S. Pauli intitulati erant Presbyteri Cardinales
S. Sabinæ.
S. Priscæ.
E S. Balbinæ.
SS. Nerei, & Achillei.
S. Sixti.
S. Marcelli.
S. Susannæ.

Ad Basilicam S. Mariæ Maioris Præsbyteri Cardinales
SS. Apostolorum, qui non per Titulum, sed per Basilicam ex speciali nota nominatur.
S. Ciriaci in Thermis.

a de Repub. Eccles. cap. 28. de Parocho, num. 1.
b de septem Eccles. cap. 2.
c in glo. facult. Reg. § considerantes. verb. Cardinales
d in vita S Higinij, vbi de S.R.E Card. origine agit tom. 1 pag. 46 videndus.
e in vita Dionisij Papa.
f de septem Eccles. cap. 2. vers. cæterùm nõ longè.
g in vita Marcelli.
h Baron. in annal tom. 3. pag. 109.

S. Eusebij.
S. Pudentianę.
S. Vitalis.
SS. Marcellini, & Petri.
S. Clementis. A

Ad Basilicam Sancti Laurentij extra muros adscripti erant Presbyteri Cardinales

S. Praxedis.
S. Petri ad Vincula.
S. Laurentij in Lucina.
S. Crucis in Hierusalem.
S. Stephani in Cœlio monte.
SS. Ioannis, & Pauli.
SS. Quatuor Coronatorum.

a in cathal. glor. Mund par. 4. cōsider. 12.
b de maiest. milit. Eccles. lib. 1. par. 1. cap 6. pag. apud me 124.

Quæ omnia luculentiùs agunt Cassaneus, *a* & Mosconius, *b* qui addit, Sixtum IV. Titulum SS. Quirici, & Iolitæ in locum S Ciriaci nimia antiquitate collapsi, & in prophanum vsum conuersi, suffecisse; & ideo septem Presbyteros Cardinales cuilibet Patriarchali Ecclesiæ adscriptos fuisse, vt ipsorum quilibet statutum haberet diem in hebdomada ad officia Diuina in Ara principali pro Romano Pontifice persoluenda. B

c de septem Eccles. cap. 2.
d loco proximè cit.
e in vita Alexandri IV.
f in addit. ad Platinam in vita ipsius Vrbani IV.
g de septem Eccles. cap. 2.

Hic autem Presbyterorū Cardinalium numerus ad Honorij huius nominis II. Pontificatum peruenit. Verùm Beati Petri Sedem obtinuit Honorius die 14. Decembris 1124. quo tempore decedentibus Cardinalibus, nec alijs denuò promotis, eorum numerus mirùm in modum imminutus fuit, itaut Alexandri IV. & Vrbani IV. anno à partu Virginis 1261. duo tantùm essent Presbyteri Cardinales, Panuino, *c* & Mosconio *d* sic affirmantibus. Quorum dictis ne penitus acquiescam, me monet Platina, *e* qui ait, multos ab hoc Pontifice sacra Purpura decoratos fuisse, licèt octo tantùm ab eo referantur. In electione verò Vrbani IV. quæ die 29. Augusti 1261. in Ciuitate Viterbiensi celebrata fuit, Cardinales decem, & nouem interfuisse obseruat Panuin. *f* Sed fortè Panuinus, & Mosconius intellexerunt de Cardinalibus Presbyteris tantùm semotis Episcopis, & Diaconis. Cur autem Honorius II. & alij postmodum Pontifices adeo parci in Cardinalibus promouendis fuerint, idem Panuinus *g* hanc rationem affert, quia ob Cardinalium multitudinem multa schismata in Comitijs Romanorum Pontificum celebrandis (nondum enim lex de duabus Cardinalium partibus constituta erat) euenire solebant, quibus vt iretur obuiam, Cardinalium numerus paulatim minui cœptus est. C

h de numero Cardinal. cap. 3.

Postmodum se rerum periodo vertente, numerus etiam Cardinalium augeri cœpit, vt diximus supra. *h*. Et hanc ob causam post mille annorum interuallum Calistus III. primus omnium Pontificū nouum Titulum addidit, cui sororis filium Ludouicum Milanum Cardinalem adscripsit anno salutis 1458. Titulus verò fuit

S. Calisti. D

propè Ecclesiam S. Mariæ Transtyberim. Verùm (nì fallor) Titulum hunc potius restitutum, quàm denuò institutum arbitror; quia inter Cardinales à Paschali II. creatos vni ex illis Titulum hunc assignatum fuisse legimus: Paschalis verò anno 1099. atque ita annis fermè 400. ante Calistum Pontificatum iniit. Insuper hic Titulus S. Calisti à Sixto V. obliuioni traditus sub Paulo V. reuixit.

Sixtus IV. alium

S. Nicolai inter Imagines.

prope Colosseum anno 1478. erexit; sed hodie non extat.

Leo X in illa vnius ac triginta Cardinalium liberali lectione anno 1517. antiquissimum Titulum

S. Matthæi in Merulana.

qui per mille, & amplius annos hunc amiserat honorem, restituit, aliosquè nouos erexit, videlicet E

S. Ioannis ante Portam Latinam.
S. Cesarij in Palatio.
S. Agnetis in Agone.
S. Apollinaris.
S. Laurentij in Pane, & Perna.
S. Syluestri in Campo Martio.
S. Thomæ in Parione.

S. Pancratij.
S. Bartholomæi in Insula.
S. Mariæ in Capitolio, aliàs de Aracœli.

Iulius III. tres alias Ecclesias Titulares quoque dixit,

A S. Mariæ in Via.
S. Barbaræ.
S. Simeonis.

Ex quibus tantùm primus hodie viget Titulus.

Paulus IV. Fratri Michaeli Ghislerio ex Ordine S. Dominici (qui postea Pius V. nomine Pontifex Maximus renunciatus fuit) in Senatum Purpuratorum Patrum anno 1557. salutis assumpto, nouum quoque titulum assignauit, nempe

S. Mariæ super Mineruam.

Pius IV. Ioannem Antonium Sorbellonum post Purpureum Galerum præfecit Titulo

S. Mariæ Angelorum in Thermis.

B Pius V. anno salutis 1566. in assignatione Titulorum Cardinalibus à Pio IV. antea lectis, tres nouos erexit: sunt autem

S. Triphonis.
S. Hieronymi Illyricorum.
S. Euphemiæ in Vico Patritio.

Habes igitur nouos Titulos XXI. à Calisto III. vnum, à Sixto IV. vnum, à Leone X. vndecim, à Iulio III. tres, à Paulo IV. & Pio IV. vnum pro quolibet, à Pio V. tres, quibus si XXVIII. antiquiores addas, erunt omnes XLIX.

Denique Sixtus V. post Cardinalium numerum præfinitum, *a* Titulos quoque vnicuique ipsorum assignandos duxit, *b* eosquè in tres diuisit gradus: ex antiquis: C ex posterioribus; & ex nouis ab ipso additis; antiquos, & posteriores iam retulimus, nec amplius in hoc tempus terendum puto; noui autem sunt

S. Honuphrij in Ianiculo, illius statu mutato ex Diaconia in Presbyteralem Titulū.

S. Augustini.
S. Mariæ de Populo.
S. Alexij in Auentino.
S. Blasij de Annulo. Hunc Paulus V. ad Ecclesiam S. Caroli, illinc non longè decentèr extructam, transtulit.
S. Mariæ de Pace.
S. Saluatoris in Lauro.
S. Petri in Monte aureo.
Sanctiss. Trinitatis in Monte Pincio.

D S. Mariæ Transpontinæ.

Ex antiquis verò Diaconijs, quatuordecim tantùm retinendas edixit; sunt autem

S. Mariæ in Aquiro.
S. Mariæ in Cosmedin.
SS. Cosmæ, & Damiani.
S. Mariæ Nouæ.
S. Adriani.
S. Mariæ in Via lata.
S. Mariæ in Porticu.
S. Angeli in foro piscario.
S. Nicolai in Carcere Tulliano.
S. Mariæ in Dominica.

E S. Eustachij.
S. Viti in Macello.
S. Agathę.
S. Georgij ad Velabrum.

Ad hanc materiam Titulorum Cardinalium vide Anastasium Germon. *c*

Post Titulorum enumerationem, quomodo eorundem assignatio nouis Cardinalibus fiat, si quis exquirat, non vtique reprehendendum puto. Hanc autem adamussim docet Auctor Romani Cæremonialis *d* modo infrascripto. *Accedunt Cardinales denuò creati vnus post alium ad Pontificem, qui accipiens annulum preciosum ad hoc preparatum, immittit in digito annulari dexteræ manus Cardinalis, & hæc,*

a in Constit. 50. §. quoniam verò.
b Const. 55. bullar. nou. tom. 2. pag. 591.
c de indultis Cardin. art. 6. titul.
d lib. 1. sect. 8. cap. 12.

aut similia verba profert. Ad honorem Omnipotentis Dei, Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli, & Sancti N. committimus tibi Ecclesiam Sancti N. cum Clero, & populo, & Capellis suis, secundùm formam, quæ committi consueuit Cardinalibus, qui eandem Ecclesiam in Titulum habuerunt. Noui autem Cardinales quàmuis anteà in ecclesiastica Prælatura constituti essent, annulum portare non debent, priusquam illum à Pontifice recipiant. Recepto verò annulo, & assignato Titulo, pedem, & manum Summi Pontificis osculantur, mox Sanctissimus Pater illos ad osculum oris eleuat, nec adstringitur hęc in ordinarijs Consistorijs agere, sed in Circulis, & Congregationibus, si quando Cardinales alijs de causis ad sui conspectum accesserint, perficere valet, vt idem Cæremoniarum Auctor testatur. *a* A

a loco cit. cap. 13.

Tandem memini, in titulo huius Capitis me pollicitum fuisse, quam habeant Eminentissimi Cardinales in Ecclesijs suo Titulo assignatis iurisdictioné, edocere; verùm quia rem hanc aptiori loco, inter Priuilegia eorundem Cardinalium pertractandam putaui, ne graueris propterea ad Priuilegium XIV. recurrere. Interim Ciacconum consule in additionibus ad vitam S. Higinij Papæ, in primo discursu originis S. R. E. Cardinalium, vers. Cardinales in suis titulis. *b* B

b tom. 1. pag. 46.

Sed quoniam in enumeratione Titulorum supra facta omisimus Ecclesiam S. Caij,

quia huius mentionem apud Panuinum non inuenimus, cum tamen certum sit, hanc fuisse Ecclesiam Titularem, vt Ciacconus *e* scripsit, & XXVIII. & vltimo loco posuit, certissimum quoque sit prope Diocletiani Thermas fuisse, hic supplemus. Nam post hominum memoriam immortalis memoriæ Vrbanus VIII eodem loco, quo prius, nullo penè vestigio existente, Ecclesiam, Titulumquè restituit, atque exornauit; vtquè iam obsoletæ, futuræquè memoriæ consultum esset, hæc addita est inscriptio.

e a. in vita S. Marcelli Papæ.

VRBANVS VIII. PONT. MAX.
DOMVM IN VRBE
S. CAII PAPÆ, ET MARTYRIS
IN ECCLESIAM OLIM CONSECRATAM,
AC IN TITVLVM ERECTAM
SACRAQVE STATIONE CELEBREM
VETVSTATE COLLAPSAM
A FVNDAMENTIS EXCITAVIT
ILLATISQVE EIVSDEM S. CAII RELIQVIIS
TITVLVM AC STATIONEM RESTITVIT.
ANNO SALVTIS MDCXXXI.

C

D

Denique quia Presbyteri Cardinales numerum quinquagenarium excedere nequeunt, ita Sixto V. decernente, vnus Titulus abundat; quod consultò factum est, vt scilicet si contingat Episcopum, aut Diaconum esse Vicecancellarium, occupetq; S. Laurentij in Damaso Titulum, nullus desit alicui Presbytero Titulus, proinde Episcopus, aut Diaconus ille possit Episcopatum, aut Diaconiam cum Titulo S. Laurentij retinere, vt in Alexandro Card. Farnesio Episcopo, & Alexandro Diacono primùm, sed postea Episcopo Card. de Montalto nuncupato, & hodie in Eminentiss. Card. Francisco Barberino contingit; vide Germonium. *d* E

Verùm quia de Titulis Cardinalium diximus, & Lelio Zecchio teste *e* partitionem Curiæ significant, aliam quoque significationem habere mihi testantur auctores: siquidem in Codice Theodosiano, *f* & Iustinianeo, *g* Nouellis, *h* Authen. *i* Iure Canonum, *k* & alijs, Titulus Memoriam, seu Ecclesiam denotat, quòd in loco, vbi Ecclesia erat erigenda, Crux poneretur in Titulum; & Prudentius Poeta Christianus *l* de Titulo hæc habet.

Iam nunc & ossa extinxero,
Ne sit sepulchrum funeris:
Quod plebs gregalis excolat,
Titulumquè figat Martyris.

d tract. de indult. Card. & titulis, n. 9
e loco supra cit.
f l. vlt. de pagan.
g l. decernimus, C. de Episc. & Cleric.
h Nouel. 117. c. 7. ex Iulian.
i col. 5 tit. 17 vt nullus fabricem.
k can. nemo Ecclesiam, de consecrat. dist. 1.
l hymno 5, de S. Vincentio.

Et de Paſſionibus Apoſtolorum in hunc modum *a*

Parte alia Titulum Pauli via ſeruat Oſtienſis.

Romæ autem obtinuit vetus loquendi vſus, vt non omnis Eccleſia, Martyrumuè Memoria Titulus diceretur, ſed tantùm inſigniores Eccleſiæ, quibus præficerentur
A Presbyteri Cardinales; ita Baronius. *b*

a hymno 12.

b in Martirolog. ſub die 26. Iulij litera F.

CAPVT VII.

De Cardinalibus Diaconis.

VT præſcriptum ſeruemus ordinem, poſt Cardinales Epiſcopos, & Presbyteros, Diaconorum Ordinem inquiramus. Diaconus græca dictio eſt, hebraicè Leuita dicitur, latinè verò miniſtrum, ſiue aſſumptum, ſiue offerentem deſignat. *c* Sicut enim in Sacerdote conſecratio, ita in Diacono
B miniſterij diſpenſatio habetur, Durando *d* teſte, qui ad hoc probandum inter cætera, quæ Deus Moyſi in veteri lege *e* præcepit, hæc in medium affert, *Applica* (inquit) *Tribum leui, & fac eam ſtare in conſpectu Aaron Sacerdotis, & miniſtrent ei, & excubent, & obſeruent quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram Tabernaculo teſtimonij, & cuſtodiant vaſa Tabernaculi ſeruientes in miniſterio &c.*

Sed recedant vetera, nouæquè legis inſtitutiones inquiramus. Apoſtolorum tempore Diaconorum Ordinem exordium habuiſſe, eorundem Apoſtolorum Acta *f* teſtantur; cum enim factum eſſet murmur græcorum aduerſus hebræos, eo quòd deſpicerentur in miniſterio quotidiano viduæ eorum, conuocantes duodecim multitudinem Diſcipulorum, ſeptem viros ex illis boni teſtimonij, & plenos Spiritu Sancto, ac ſapientia ſuper hoc opus elegerunt, fuerunt autem electi Stephanus, Philippus, Prochus, Nicanor, Thimon, Parmenas, & Nicolaus aduena Antiochenus.
C Quo ductus exemplo Euariſtus Pontifex, ad Epiſcopos Africanos ſcribens ſic ait. *g Diaconi (qui quaſi oculi videntur eſſe Epiſcopi) in vnaquaque Ciuitate iuxta Apoſtolorum conſtituta ſeptem debent eſſe, qui cuſtodiant Epiſcopum prædicantem, ne aut ipſe Epiſcopus ab inſidiatoribus quoquo modo infeſtetur, aut lædatur à ſuis, aut verba Diuina detrahendo, aut inſidiando polluantur, vel deſpiciantur; ſed veritas ſpiritali redoleat feruore, & pax prædicata animi cum voluntate concordet.* Hinc etiam deductum eſſe putat Durandus, *h* vt ſeptem Diaconi inter Miſſarum ſolemnia Summo Pontifici celebranti aſſiſtant.

Hunc autem ſeptenarium numerum Diaconorum longo tempore duraſſe, neque auctum vſque ad mille annos, quia ante id tempus maiorem Diaconorum numerum in Eccleſia non inuenerit, teſtatur Panuin. *i* Quamuis Platina in vita Sixti
D huius nominis primi ab hoc Pontifice vndecim fuiſſe Diaconos ordinatos aſſerat. Verùm Panuino fauet Ciacconus, *k* & illi addens in nouiter impreſſo opere, *l* dum ita in libro de Romanis Pontificibus adnotatum eſſe ait.

Et ſuadetur etiam, quia cum hi Diaconi Regionarij dicerentur, Vrbis verò Regiones licèt antea XIIII. poſt Neronis incendium ſeptem tantùmmodò remanſiſſent, Tacito ſic dicente, *In Regiones XIIII. Roma diuiditur, quarum quatuor integræ manebant, tres ſolo deiecta, ſeptem reliquis pauca tectorum veſtigia ſupererant lacera, & ſemiuſta &c.* Quamobrem ſicut ſeptem Curatores, aut Capita Regionum Vrbis erant ciuilia tractantia; ita ſeptem primores Diaconi, qui ſacram Religionem Chriſtianam promouerent, pauperum inopiæ de eccleſiaſticis theſauris, & fidelium oblationibus à Subdiaconis collectis, ab ipſis verò Diaconis cuſtoditis,
E quantum in ſe eſſet, ſubuenirent, vitaquè, ſi opus eſſet, expoſita, pietatem tuerentur, ex decretis Symmachi, aliorumquè Pontificum conſtituti fuerunt; floruit autem Symmachus anno Domini 498. in cuius decretis ita Diaconi Regionarij ſubſcripſerunt.

Cyprianus Diaconus S. R. E. Regionis ſeptimæ his ſubſcripſi, & conſenſi &c.
Anaſtaſius Diaconus Regionis primæ ſubſcripſi.
Citonatus Diaconus Regionis quintæ ſubſcripſi.
Ioannes Diaconus Regionis ſecundæ ſubſcripſi.
Tertullus Regionis quartæ ſubſcripſi.

Sed ante Symmachum Beatiſſimum Pontificem Sylueſtrum primum in Concilio

Romano

c c. cleros. §. hi græcè, diſt. 21.

d in rationali diuinor. officior. lib. 2. cap 9. num. 2.

e Numer. cap. 3.

f in actis Apoſtolor. cap. 6.

g epiſt. 1. relata c. 12. diſt. 93.

h loco cit. num. 9.

i de ſeptem Vrbis Eccleſ. cap. 3.

k in vita Sancti Sixti I.

l tom. 1. pag. 45.

Romano intra Thermas Domitianas anno salutis 324. celebrato septem Diaconos Cardinales Regionarios septem Vrbis Regionibus assignasse, constat, Baronio teste, *a* & cum hoc septenario Diaconorum numero duo deessent, existentibus tantùm quinque, nempe Fabiano, Marco, Liberio, Archidamo, & Iulio, ordinati fuerunt ab eodem Pontifice Priscus, & Theodorus. A

Sed restitutis etiam XIIII. in Vrbe Regionibus, & aucta Romanæ Ecclesiæ maiestate, nedum Diaconi XIV. singuli in vnaquaque Regione ordinati sunt, sed alij multi. Dignior verò, seu antiquior Diaconus Cardinalis, siue Archidiaconus appellatus fuit. Quibus XIV. Diaconis Cardinalibus Regionarijs alij quatuor Diaconi Cardinales, Palatini ad Regionariorum differentiam vocati, quòd assiduò in Palatio manerent, additi fuerunt. Horum autem munus erat Lateranensi, & Vaticanæ Basilicis, vel Romano Pontifici in iisdem celebranti ministrare, quos & Altaris Lateranensis ministros appellatos se legisse affirmat Panuinus. *b*

Cæterùm ex collationibus, & legatis virorum, ac matronarum Romana ditata Ecclesia, vt Ammianus Marcellinus *c* ethnicus attestatur, & prædiorum, domorumquè possessionibus à Presbyteris, & Diaconis Cardinalibus adeptis, non amplius Regionarij dicti sunt, sed ex villis, prædijs, fundis, aut agris, à pijs siue viris, siue fœminis ad alendos Ecclesiæ ministros relictis; nomen sortiti fuerunt. Hinc Tituli Equitij, Vestinæ, Pammachij, Lucinæ, & similium, quorum mentio frequentèr occurrit, ortum habuisse testantur Ciacconus, *d* & Panuinus. *e* B

Verùm nedum Titulos immutatos fuisse constat, sed numerum quoque auctum, itaut Paulo III. sedente anno Domini 1545. decem & nouem Diaconos Cardinales viuentes se vidisse affirmat Panuinus, *f* addens postmodum à Pio IV. denuò numerum ad XXV. auctum; quamquàm haud ita multò post quatuor ex ipsis Diaconis in Presbyteros consecrati fuissent. Patet igitur ex prænarratis, Diaconorum numerum pluriès variasse, itaut aliquando VII. quandoque XIV. interdum XIX. & insuper XXV. fuerint. C

Sixto autem V. Pont. Max. sedente, vel quia pauci numero, vel quia à Romana Curia absentes erant, itaut non rarò Presbyteri Cardinales loco Diaconorum contra Patrum instituta Pontifici assistere, & ministrare cogerentur, idem Pontifex Cardinalium numerum iam ad septuaginta firmatum, vt Episcopi VI. Presbyteri L. Diaconi XIV. sint, & esse debeant, suo Diplomate sanciuit. *g*

Quod autem diximus de mutatione Tituli à Diaconis Cardinalibus facta, hanc triplicitèr euenisse inuenio. Primò enim loco Diaconi Regionarij dicti sunt: secundò à domibus, prædijs, alijsuè bonis possessis: tertiò à sacris Aedibus in Diaconias erectis denominationem habuerunt, & hæc tertia ad hæc nostra tempora retenta est. Immo à Sixto V. sancitum *h* inuenio, vt de cætero in quibuscumque literis Apostolicis, in quibus Cardinalium subscriptio manu propria facienda erit, iidem Cardinales etiam Tituli, seu Diaconiæ, vel Episcopatus sui Cardinalatus nomine expresso, se subscribant. D

Nullam tamen animarum curam, vel Sacramentorum administrationem in Ecclesijs sibi assignatis Diaconos Cardinales habuisse, ex Gelasij Papæ Sanctione *i* apparet, & affirmant Panuinus, alijq. locis superius adductis.

Quænam verò sint Ecclesiæ in Diaconias erectæ, & Diaconis Cardinalibus assignari solitæ, dictum est supra cap. proximè præcedenti.

Neminem verò in Diaconorum Cardinalium numerum assumendum esse, nisi saltem in XXII. suæ ætatis anno constitutum, vt scilicet intra annum omnino ad sacrum Diaconatus Ordinem valeat, & debeat promoueri, ab eodem Sixto V. *k* sancitum apparet: hæc autem Sanctio ex Hostiensis *l* doctrina roboratur, dum affirmat, nullum inter Cardinales esse, quin saltem sit Diaconus.

Et si Cardinalis in Diaconatus Ordine constitutus non fuerit, ab electione Romani Pontificis repellendus erit ex Pij Quarti Constitutione: *m* quod quidem statutum desumptum videtur ex Concilio Viennensi sub Clemente V. celebrato, cuius Sanctionem habes *n* in hæc verba. *Statuimus, vt nullus de cætero in Ecclesijs Cathedralibus, & Collegiatis vocem habeat in Capitulo, nisi saltem in Subdiaconatus ordine fuerit constitutus.* vbi glos. 1. etiam ad Cardinales (quàmuis in hoc sacro Collegio Diaconorum tantùm Ordo reperiatur, vt diximus) ex doctrina Hostiensis iam adducta superius extendit. E

Et ratio desumi potest ex Epistola Theodosij Imperatoris primæ Synodo Ephesinæ con-

a in annal. tom. 3. anno 324. pag. 247.

b de septem Vrbis Eccles. cap. 3.

c lib. 27.

d post vitã Higinij Papæ, vbi S.R.E. Cardinalium originem refert, tom. 1. pag. 47.

e loco sup. cit.

f loco proximè cit.

g Bullar. nou. tom. 2. const. 50. §. quoniam verò, pag. 561.

h const. 55. §. insuper. bullar. nou. tom. 2. pag. 573.

i c. Diacones propriam. dist. 93.

k d. Const. 50. §. 6. ne posthac.

l c. 2. n. 3. de offic. Archipresb.

m Const. 63. §. 25. statuimus etiam. Bullar. nou. tom. 2. pag. 91.

n in Clem. 2. de ætat. & qualit.

conscripta, & à Gratiano *a* relata. *Illicitum* (inquit) *est, qui non sit in ordine, ecclesiasticis misceri tractatibus.* Qui enim ad Diaconatus, vel Subdiaconatus Ordinem promotus non est, à Clericali statu recedere potest; *b* vt de Henrico Cardinali ad Regnum Lusitanum, & Ferdinando Mediceo ad Magnum Etruriæ Ducatum assumptis testatur Paleottus; *c* & nos Ferdinandum Gonzagam, Paulo Quinto sedente, sacra dimissa Purpura Mantuanum Ducatum accepisse vidimus; atque recentissimè idem egerunt Mauritius Princeps à Sabaudia, Camillus Princeps Pamphilius, & Ioannes Kasimirus de Polonia, de quibus omnibus latè pertractat Carolus Cartharius Conciuis meus, & Aduocatorum Sacri Consistorij Decanus in Syllabo eorundem Aduocatorum, ab ipso elaborato.

Verùm cum hæc iuris positiui tantummodò habeant assistentiam, illis aliquandò Summi Pontifices abrogarunt; nedum quoad ætatem, sed etiam quoad vocem in electione Pontificis; quam rem fusius infra, vbi de Cardinalium lectione agendum erit, pertractabimus.

Interim nosse ne pigeat, quæ Iacobatius, *d* & Manfredus *e* scriptis mandarunt, Cardinalem scilicet maiorem esse administratione Episcopo, & ideo vnus ex Diaconis Cardinalibus Pallio induit Archiepiscopum (præcedente prius instantia facta in secreto Consistorio per vnum ex Aduocatis Consistorialibus) Panormitano *f* teste: Et Cardinalem Diaconum, etsi nullum ex Ordinibus sacris habentem, benedicere tamen solemniter posse, Mart. Laudens. *g* affirmat.

Neque facienda vis est in verbis Theodosij Imperatoris, quia ex lectura constat de Candidiano Comite à quacumque ecclesiastica dignitate seiunctò ipsum fuisse loquutum; & ideo nulla adest cum S.R.E. Cardinalibus proportio, quippequi cum Summo Pontifice vnum corpus constituunt, & vniuersalem Ecclesiam repræsentant.

Tandem ex eadem Sixti V. Sanctione *h* notandum erit. Si quis Cardinalium Diaconatus Ordine insignitus ex deuotionis feruore (prout ad Eminentissimo, ac Reuerendissimo Francisco Diacono Card. Barberino fan. me. Vrbani Octaui ex germano fratre nepote factum fuisse scimus) ad Presbyteratus Ordinem promotus fuerit, nihilominus in eodem Diaconatus ministerio permanebit, quousque ex denuò creandis Cardinalibus alij Diaconi præfinitum numerum XIIII. suppleant, & in eius subrogentur locum. Hæc autem vbi expleta fuerint, Diaconus ille Cardinalis ad Presbyteratus Ordinem promotus Cardinales omnes Presbyteros post eum sacra Purpura decoratos antecellere debet, ex Clementis Octaui Sanctione. *i*

Sed cum aliquando interrogatus fuissem, an præter Diaconos Cardinales fuerint etiam Cardinales Subdiaconi; prima fronte negatiuè respondi, quia ex iam dictis triplex tantùm Ordo Cardinalium apud probatos Scriptores reperitur; verùm cum Ciacconem, illique addentes in vitis Pontificum, & Cardinalium denuò reuoluerim, inueni Fridericum Lotharingium à Victore II. sacra Purpura decoratum anno 1057 Cardinalem Subdiaconum nuncupatum, eodemquè quoque titulo insignitum Hildibrandum Soanensem inter Cardinales à Nicolao II. creatos sub anno 4. ita descriptum. *D. Hildibrandus Bonicij filius Soanensis Tuscus Monachus, & olim Prior Cluniacensis, ex Abbate S. Pauli extra Vrbem via Ostiensi, & S R E. Card. Subdiacono, & Oeconomo Apostolicæ Sedis Archidiaconus Cardinalis S. Mariæ in Dominica factus est.* Hæc Ciacconus, & ante ipsum Panuinus: atque hi duo Cardinales Beati Petri Sedem adepti fuerunt, hic Gregorij VII. ille Stephani IX. nomen habuere. Vlterius apud Baronium *k* Papæ Alexandri III. Nuncios fuisse R. Diaconum Sancti Georgij, & R. Subdiaconum Apostolicæ Sedis Cardinales, inuenio: & Guglielmus Tyrius *l* Ioannem Subdiaconum Cardinalem S. R. E. commemorat.

a c. satis euidenter. dist 96.
b c. 1. de cleric. coniug. c. cum ex eo, de elect in 6.
c de sacri Consist. Consult. conclus. oper. memb. 3. cap. 1. pag. 345.
d de Concil. lib. 1 art. 1 n 94 vsq; ad num. 254.
e decis. 88.
f in c. significasti, num. 9. vers. quia vnus, de elect.
g tract. de Card. q. 11 lib. 2.
h Const. 50. §. Diaconorum.
i Const. 48. bullar. nou. tom. 3. pag. 65.
k annal tom. 12 anno 1177. fol. 721. sub litera E.
l hist. sacra lib. 22. cap. 12.

CAPVT

CAPVT VIII.

De Cardinalatus Dignitate. A

QVoniam diuisio ex Rethorum traditione est, per quam aperimus quid conueniat, quid in controuersia sit, & per quam exponimus, quibus de rebus dicturi sumus, vt audientium animus præparetur, ideo Cardinalatus Dignitatem in triplicem Ordinem diuisam supra retulimus; sequitur modò, vt de ipsa Dignitate dicamus.

Est autem Cardinalatus Dignitas adeo sublimis, & eminens, vt nulla prorsus in Ecclesia Hierarchia maior (Summo Pontifice excepto) reperiri valeat; nam etsi Episcopalis Ordo, sine gradus, vti Sacramentalis est, superioritatem quandam potestatis supra alios Ordines Sacerdotales habeat, administratione tamen, qua S.R.E. Cardinales in vniuersali Ecclesia regenda, & in maioribus causis definiendis Romano assistunt Pontifici, Episcopis profectò digniores esse dicuntur, Antonio Paga. *a* teste, qui ex Diuo Augustino *b* desumpsit, dum ita D.Hieronymo scripsit. *Quanquàm secundùm honorum vocabula, quæ iam Ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus maior Presbyterio sit, tamen Augustinus in multis rebus Hieronymo minor est.* Hæc Augustinus, cuius minoritatem interpretatur Ludou. Roman. *c* quia S.Hieronymus Damaso Papæ assistebat in administratione vniuersalis Ecclesiæ, Augustinus verò vni tantùm Ecclesiæ præerat. Et hac ratione motus Staphil. *d* scribit, nobiles Venetos nobiliores esse nobilibus Ragusinis. B

Immo nedum Episcopo, sed etiam Patriarchæ de consuetudine Romanæ Curiæ (quæ seruanda est) Cardinalis, quàmuis Presbyter, seu Diaconus præfertur, ea ratione, quia Cardinales vnà cum Papa iudicant omnes, & consequenter etiam Patriarchas; sunt etiam Cardinales Coadiutores Pontificis in executione Sacerdotalis officij; ita Lancellot. Corrad. *e* qui multa quoque alia congerit; videndus est etiam Cassaneus, *f* & alij per eum relati, dicentes vnum corpus constitui ex Papa, & Cardinalibus; atque hoc suo Diplomate roborauit Eugenius IV. *g* in hæc verba. *Ipsos præterea Cardinales pro honoris, ac dignitatis eminentia partem sui corporis Summi Pontifices appellant. Ex quo sine vlla dubitatione ostenditur; post Caput Ecclesiæ, quod est Papa, contigua sui corporis membra, quæ sunt fratres eius Cardinales, præ cæteris Ecclesiæ membris, ac partibus honorari debere &c.* Huc vsque Eugenius, cuius sententiæ si nondum acquiescis, audi Henrici VII. Imperatoris Sanctionem, post receptum in Vrbe à Clemente V. Sacri Imperij Diadema anno salutis nostræ 1313. Pisis editam. *Henricus VII. Diuina fauente Clementia Romanorum Imperator Augustus ad æternam rei memoriam. Reddentes honorem, & debitam reuerentiam summæ, & indiuiduæ Trinitati, cuius prouidentia, & miseratione benigna Romani Imperij Diadema suscepimus, & gubernamus Imperium &c* omissis alijs *Quapropter Romanum Pontificem, & ipsius Ecclesiæ Cardinales; qui sunt eius corporis pars preclara, ab omni iniuria esse precipimus alienos &c.* cætera videnda sunt apud Cherubinum Iuniorem. *h* C D

Nec leue mihi videtur argumentum deductum à simili, nempe ab Electoribus Imperatoris, qui summa Dignitate pollere dicuntur, eò quia sit illis huiusmodi facultas attributa, ad S.R.E. Cardinales, qui non Imperatorem, rerum scilicet temporalium Dominum, sed Iesu Christi in terris Vicarium, Beati Petri Successorem, & sub cuius potestate spiritualia cuncta locantur, eligendi facultatem habent. *i* Tantò autem spiritualia temporalibus sunt præferenda, quantò anima præfertur corpori; eaq. collocanda est inter Pontificē Maximū, & Imperatorem, ac Reges differentia, quæ inter Solem, ac Lunam adesse videtur, vt est Innocentij III sententia ad Imperatorem Constantinopolitanum scribentis *k* in hæc verba. *Præterea nosse debueras, quòd fecit Deus duo magna luminaria in firmamento Cœli, luminare maius, vt preesset diei, luminare minus, vt præesset nocti, vtrumque magnum, sed alterum maius. Ad firmamentum igitur Cœli, hoc est vniuersalis Ecclesiæ fecit Deus duo magna luminaria, idest duas instituit Dignitates, quæ sunt Pontificalis auctoritas, & Regalis potestas; sed illa, quæ præest diebus, idest spiritualibus, maior est, quę verò carnalibus minor, vt quanta est inter Solem, & Lunam, tanta inter* E

a de Ordin. inuisd & resid. Episc. sect. 2. in fin. vers. Cardinalium autem.
b epist. 19. prope fin. ad D. Hieronymum, relata in c. quanquam. 2. q. 7.
c in sermone habito in Concilio Basilien. nu. 19.
d in tract. de litter. gratia, tit. de prærog. expect. in 6. par principa. n. 28 pag. apud me 99
e in templ. omn. iudic. lib. 2. cap. 2. §. 3. de excellent. Card. num. 3.
f in cathal. glor. Mund. consid. 10 & 11. par. 4.
g Const. 15. §. 6. bullar nou. tom. 1 pag. 282.
h in compend. Bullar ad Const. 15. Eugenij IV. schol. 2 pag. 58. tom. 1.
i c. oportebat, v. nullus, dist. 79.
K c. solita, § præterea de maiorit. & obed.

Pontifices, & Reges differentia cognoscatur. Et supra. *Non negamus, quin praecellat Imperator in temporalibus illos dumtaxat, qui ab eo suscipiunt temporalia, sed Pontifex in spiritualibus antecellit, quae tantò sunt temporalibus digniora, quantò anima praefertur corpori*. Hactenus Innocentius hic; scribens verò ad Patriarcham

A Constantinopolitanum, *a* vt aliam inter Pontificem, & Principes assignaret differentiam, hæc ait. *Caput Pontificis chrismate consecratur; brachium verò Principis oleo delinitur, vt ostendatur, quanta sit differentia inter auctoritatem Pontificis, & Principis potestatem &c.* Si plura desideras, consule Amadeum à Ponte, *b* & Iulium Cartharium Conciuem meum, & dudum almæ Vrbis Senatorem, in sua copiosa Disputatione, pro ecclesiastica immunitate lucubrata, & à Carolo ipsius filio typis euulgata, vbi ad saturitatem de huiusmodi preeminentia perleges. Nos autem nostrum reassumendo argumentum, dicimus, nedum à simili, sed etiam à fortiori procedere, quia ex ipsis Electoribus regularitèr non eligitur Imperator; sed ex sacro Cardinalium Collegio Summus Pontifex constituendus est, vt in Basilica Constantiniana, Stephano III. Pontifice præsidente, sancitum legimus. *c*

a c.1.9 vnde in veteri de vnct. sacr.
b in quaest.laud. tit.qui feud. dare poss. à n.6. vsque ad 18.
c c. oportebat, dist.79.

B Verùm quia de Cardinalatus Dignitate, & eminentia multa dicenda sunt infra, vbi de priuilegijs Cardinalium agendum erit, non hic vlteriùs immorabor: omittenda tamen non sunt, quæ Petrus Damian. à Sigonio *d* relatus scribit. *Romani Cardinales* (inquit) *Romanum Pontificem principalitèr eligunt, & quibusdam aliis praerogatiuis non modò quorumlibet Episcoporum, sed etiam Patriarcharum, atque Primatum iura transcendunt, saluo quippe vniuersalis Ecclesiae Sacramento, isti sunt oculi vnius lapidis, ipsi lucerna vnius candelabri*.

d de Regno Italia lib. 9. sub anno 1059.

Quædam verò Cardinalium attributa referre non inutile duxi. Dicti enim sunt Filij primi gradus, Patres spirituales, Fratres Pontificis, Cardines Orbis, Consiliarij, Auditores, Consultores, Assessores Romani Pontificis; Principes illustres, superillustres, Columnæ Ecclesiæ, lumina Ecclesiæ, Stellæ, Cardines, & Caput vniuersæ Ec-

C clesiæ, Apostolorum Vicesgerentes, Pars Corporis ipsius Papæ, sic se habentes ad Papam, vt Senatores ad Imperatorem, scripti in Diademate Principis, Regibus æquiparantur, similes Præfecto Prætorio, Maximi, Splendidissimi, Potentissimi, Eminentissimi, Diui, quoniam eorum Senatus Diuinus est, Lucernæ ardentes, & Candelabra lucis, decoris, præstantiæ, atque splendoris, Filij dominaturi vniuersæ Terræ, non Vrbis, sed Orbis vniuersi pondus substinentes, Summorum Sacerdotum, ac Leuitarum vice fungentes, vniuscuiusque iudicio veritatem, & integritatem vitæ elucentes. Hæc, & alia multa Cardinalium attributa obseruarunt Manfred. *e* Roman. *f* Paleott. *g* Iacobat. *h* & Lancell. Corrad. *i*.

e decis. 42. vsque ad 70.
f d. sermone habito in Concil. Basil.
g de sacr Consist. consult. par. 1. q. 5.
h de Concil. lib. 1 art. 1. nu. 159 & seq.
i in templ. omn. iudic. lib. 2. cap 2. § 3.

Non omittam hic etiam referre, quod velut animaduersione dignum refert Gomesius, *k* Cardinalatus quippe Dignitatem non adeo illustrem, vt hodie est, aliquando fuisse, sed Episcopali inferiorem, itaut Dignitate minui, & gradu deprimi existima-

D rent Episcopi ante Clementis V. & Ioannis XXII. tempora, si ex Episcopis in Cardinalium Collegium cooptabantur; habebant enim Episcopi prærogatiuam, vt immediatè post Pontificem ante Cardinales in literis Apostolicis se subscriberent.

k in proœm. regular. Cancell. tit. Episcoporum dignit. diminutio

Comprobatur hoc ex Bulla Ioannis xv. *l* qua in Sanctorum numerum relatus est Sanctus Vdalricus Episcopus Ciuitatis Augustanæ anno salutis 933. hic enim vides post Pontificis subscriptionem.

l Bullar. nou. tom. 1. pag. 9.

Ioannes Episcopus S. Anagninae Ecclesiae consensi.
Benedictus Episcopus S. Pipernensis Ecclesiae consensi.
Dominicus Episcopus S. Ferentinae Ecclesiae consensi.

Deinde sequitur.

Crescentius Episcopus S. Syluae Candidae Ecclesiae consensi &c.

E Hunc autē Episcopatū diximus supra *m* inter septem Episcopos Cardinales adscriptū fuisse, & secundo loco, post Ostiensem scilicet sedisse. Et sequitur deinde subscriptio Cardinalium Presbyterorum, atque Diaconorum. Aliam similem subscribendi formam videas apud Baronium. *n*

m de Cardin. Episcop. cap. 5.
n in annal. tom. 11. anno Christi 1092. in fin. pag. 640.

Ex hac autem subscribendi forma in dubium reuocari videntur, quæ diximus supra ex Panuino, anno scilicet 768. cōstitutos fuisse septem Episcopos Cardinales hebdomadarios, qui in Ecclesia S. Saluatoris obseruarent Missarum solemnia &c. Constat enim hanc Ioan xv. Bull. Canonizat. editā fuisse post prædictorū Episcoporū institutionē an. 225. nec alius ex illis subscriptus apparet, quā Episcopus Syluæ candidæ, & hic nec etiā se Card. appellat, vt fecerunt subsequentes Presb. & Diaconi Cardinales.

C Quare

Quare alterum de duobus dicendum putarem; aut non erat tunc temporis isti septem, vel vt hodie sunt, sex Episcopi Cardinales, aut dedignabantur Episcopi hoc nomine Cardinalis vti, vt Gomesius scribit; addens hoc idem seruatum fuisse in quibusdam literis Apostolicis Vrbani II. Salerni datis 14. Kal. Octobris 1092. quæ apud Baronium *a* videndæ sunt. A

a loco sup. prox. cit. annal. tom. 11. an. Christi 1092 pag. 640.

Verùm cum Paschalis huius nominis II. Canonicis Regularibus S Augustini Lateranensem Ecclesiam perpetuò concessisset, & hoc literis Apostolicis, sacrosancto Cardinalium Collegio comprobante, roborasset, post ipsius Pôtificis subscriptionem hæc sequuntur.

Ego Lambertus Ostiensis Episcopus interfui, & subscripsi.
Ego Vincentius Portuensis Episcopus subscripsi.
Ego Cinthius Sabinensis Episcopus interfui.
Ego Denigo Tusculanus Episcopus &c.
Ego Corradus Prænestinus Episcopus &c.
Ego Leo Albanensis Episcopus &c.

Sequuntur deinde subscriptiones Presbyterorum, & Diaconorũ Cardinalium, vt videre est in Bullar. nouo; *b* Paschalis verò II. die 22. Augusti 1099. Summus Pontifex Romæ renunciatus fuit; bulla verò prædicta edita 6. Kal. Ianuarij, Incarnationis Dominicæ anno 1106. Pontificatus 7. Quamobrem ex vicinitate temporis, quia immediatè post Vrbanum II. Beati Petri Sedem Paschalis II. ascendit, argumentari licet, modum hunc, & ordinem subscribendi Episcoporum Cardinalium primò, deinde Presbyterorum, & Diaconorum, ipso Paschale sedente cœptum fuisse. B

b inter Const. Paschalis II. Bullar. nou. tom. 1. pag. 16.

Tandem, vt vnde discessit, nostra reuertatur oratio, ad huius Cardinalatus Dignitatis fulgorem illustrandum non parum conferre videntur, quæ Card. Paleottus *c* obseruat, vbi de Cardinalium creatione agit. *Quamuis* (inquit) *Episcopi quibuscumque anni diebus, & temporibus creari possint, Cardinalium tamen promotio statis tantum mensis Decembris ferijs celebratur. Etsi nouas quotidie Ecclesias erigi, atque Episcopos nouos creari ad propagandam Religionem sit necesse, Cardinalium tamen Collegium certo numero regulariter concludi solet. Episcopus vnusquisque Ecclesiæ suæ tanquam sponsæ adscribitur, à qua quæ sibi ad sustinendam Dignitatem, pauperemquè gregem suum alendum sunt necessaria, tanquam coniugalem dotem suscipit; Cardinales verò ad vniuersalem Ecclesiam, Pastoremquè illius adiuuandum instituti, nullo certo loco sollicitudinem suam circumscriptam habent, sed Papæ ipsi adsistunt, aut quò ille iusserit, se transferunt, & ab ipsius, tanquam Ecclesiæ Capitis, benigna manu vnusquisque subsidia necessaria consequi debet. Episcoporum nominatio, aut præsentatio quandoque ad Reges, Principes, aut Canonicorum Capitulos pertinet; verùm auctoritas Romani Pontificis in Cardinalium creatione adeo propria, & præcipua existit, vt nulli prorsus, quocumque ille gradu, aut dignitate fulgeat, tribuatur.* C D

c de sacr consist. consult. par. 4. q. 1.

Ex quibus, & alijs multis, quæ adduci possent, colligendum puto, consuetudinem Romanæ Curiæ, vt Cardinales Episcopis, cæterisquè ecclesiasticis Dignitatibus præferantur, optimis esse fultam, innixamquè fundamentis, quorum pars videnda erit apud Lancellot. Corrad. *d* & alios ab ipso relatos.

d in templo omnium iudic. lib. 2. cap. 2. §. 3. de excell. & potent. Cardin.

CAPVT IX.

De Cardinalium lectione: & qui ad Cardinalatus Dignitatem promouendi sint.

POstquam vidimus, quanta sit eminentia Cardinalatus, & quantus splendidissimæ huius Dignitatis in Romana, & vniuersali Ecclesia radius, quinam sint ad hanc Dignitatem promouendi, quiduè in Cardinalium lectione à sacris Concilijs, Sanctis Patribus, Summorumquè Pontificum Sanctionibus pro lege tradatur, nunc cognoscendum erit. E

Sciendum est igitur, duplici via posse Summum Pontificem Cardinaliũ creationẽ celebrare, altera scilicet de plenitudine potestatis, de iure autem ordinario altera; in vtraque tamen ea, quam res ipsa postulat, prudentia, maturaquè animi deliberatione vtitur, vt loco, muneri, aut Ecclesię indigenti consulatur, non vt inde homines, aut familię illustrentur, vel quia amicitię, aut similes causę vinculum aliquod adstrin-

adstringat; hæc etenim in negocijs publicis peragendis Sancta Sedes non sequitur, iuxta ea, quæ Diuus Hieronymus scripsit ad Titum *a* in hæc verba. *Moyses amicus Dei, cui facie ad faciem Deus loquutus est, potuit vtique successores Principatus filios suos facere, & posteris propriam relinquere Dignitatem; sed extraneus*
A *de alia Tribu eligitur IESVS, vt sciremus Principatum in populos non sanguini deferendũ esse, sed vitæ &c.* & Gregorius huius nominis IX. hæc monumentis tradidit. *b Nos igitur attendentes, quòd non genus, sed virtutũ nobilitas, vitæ honestas gratũ faciunt Deo seruitorem, ad cuius regimen non multos secundũ carnẽ nobiles, & potentes elegit, sed ignobiles, & pauperes, eo quòd non est personarũ acceptio apud ipsum &c.*

Nec solùm Sanctis Patribus, & quibus rerum spiritualium incumbit sollicitudo, hęc veritas innotuit, sed etiam iis, quorum administratio in temporalibus potissimùm versatur, Imperatoribus scilicet cordi fuit: siquidem Leo, & Anthemius hanc inter alias Sanctiones literis commedarunt. *c Castus, & humilis nostris temporibus eligatur Episcopus, vt quocumque locorum peruenerit, omnia vitæ propria integritate purificet; nec precio, sed precibus ordinetur Antistes: Tantum ab ambitu*
B *debet esse sepositus, vt quæratur cogendus, rogatus recedat, inuitatus effugiat; sola illi suffragetur necessitas excusandi: profectò enim indignus est Sacerdotio, nisi fuerit ordinatus inuitus &c.* Quam sententiam ferè iisdem verbis suis voluminibus inserere dedignati non sunt Diuus Gregorius, *d* & S. Bernardus: *e* ille quidem his verbis. *Sicut locus Regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus; & sicut scriptum est, ne quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron.* Hæc Gregorius. Bernardus verò. *Non inconsideratè eligendi quique, seu colligendi sunt in opus ministerij huius; sanè huic negotio non ingerat rogans; consilio, non prece id agendum est: adulantem, & ad placitum cuiuscumque loquentem vnum de rogantibus puta, etiamsi nihil rogauerit: pari pondere existimaueris eius humilitatem, qui timet, & eius, qui sperat: itaque non volentes, neque currentes assumito, sed cunctantes, & renuentes etiam collige; illos compelle intrare.*
C Hactenus Diuus Bernardus.

Nec dicatur prædictos Auctores de Episcoporum, non autem Cardinalium electione loqui; quia Sacrosancta Oecumenica Tridentina Synodus *f* ea omnia, & singula, quæ de Episcoporum præficiendorum vita, ætate, doctrina, cæterisquè qualitatibus constituta sunt, eadem quoque in creatione S.R.E. Cardinalium, etiamsi Diaconi sint, exigenda sanciuit, quos Sanctissimus Romanus Pontifex ex omnibus Christianitatis Nationibus, quantum commodè fieri poterit, prout idoneos repererit, assumet. Cur autem ex omni Natione eligendi sint Cardinales, Gomesius *g* respondendo ad ea, quæ Iacobatius, & alii quidam scripserunt, non consueuisse scilicet Ecclesiam Romanam Cardinales de Alemania assumere, ne ipsius Ecclesiæ secreta Imperatoribus pandantur, hanc ex Diuo Bernardo rationem affert. *Vt*
D *vnusquisque scilicet genti suę, cuius mores, & aditus notiores habet, facilius, & certius valeat iustitiam ministrare: quis enim negabit, originarios melius conditiones hominum suę Patriæ cognoscere, quàm quiuis alius? iudicat enim quis facilè de his, quæ nouit, vt primo Ethicorum dicitur.* Hæc Gomes. Quam etiam rationem reddere, & in literis Apostolicis inserere dedignatus non est Sixtus V. *h* dum statuit, ex omnibus Christiani Orbis Nationibus, quantum commodè fieri poterit, assumendos esse Cardinales, vt Regnorum, Prouinciarumquè mores, res, & negocia promptè, & fideliter pro rerum emergentium opportunitate Pontifex ab illis cognoscat &c. Verùm alia multa ad rem affert Paleot. *i* videndus.

Preterea Cardinalis nomine, & dignitate decorandos putat Albanus, *k* quos singularis industria, explorata fides, morum maxima grauitas, & sapientia ad hanc
E sacrosanctam euexerit Dignitatem, quæ mutuatus est à Baldo, *l* dum ita scripsit. *In Præfectis Prętorio eligendis tria debent esse pręcipua, industria singularis, fides explorata, & morum maxima grauitas; idem in Cardinalibus, addite sapientiam.* Hęc Baldus. Non oportet enim qui Episcopi sunt, indigere doctrina, sed aliorum esse doctores, vt Constantinus Cypri Episcopus *m* affirmat.

Sed audi, quę nouissimè Sixtus V. edixerit. *n Cęterùm vt non solum honore, sed etiam re ipsa Cardines sint, statuimus, vt lectissimi, & pręcellentes viri in ipsum Collegium adscribantur, & quorum vitę probitas, morum candor, præstans doctrina, & eruditio, eximia pietas, & erga salutem animarum ardens studium, & zelus in dandis consilijs, sincera fides, & integritas, in rebus gerendis singularis prudentia*

a cap. 1. relata in c. Moyses, 8. q. 1.
b c. penult. vers. nos igitur, de praebend.
c in l. si quemquam, C de Episcop. & Cleric.
d lib. 6. epist. 4. relat. in c. in scriptis, 8 q. 1.
e lib. 4. cap. 4. & 9. de consider. ad Eugen.
f sess. 24. de reformat. cap. 1. vers. ea omnia.
g in reg. de idiomat. q. 1 post prin. pag apud me 113
h Const. 50. §. vt autem.
i de sacr. Consist. Consult. par. 3. q. 1. pag. 149.
k tract. de Card. q. 8. col. pen. vers. hac enim.
l in l. 1. num. 2. C. de off. Praef. praetor.
m de c. consuentil. tibus, 1 q. 7.
n Const. 50. §. 14

dentia, constantia, & auctoritas, & aliæ qualitates à iure requisitæ, tam ipsi Pontifici, quàm vniuerso Collegio cognitæ, & probatæ sint. Hæc Sixtus. Videre quoque poteris Epistolam Petri Damiani à Baronio *a* relatam.

Quibus ex verbis, iunctis etiam alijs supra deductis, satis dictum videtur, quænam potissimùm requirantur, quæuè à Summo Pontifice in Cardinalibus creandis obseruanda erunt. Quamobrem si quæ inter Sanctorum Patrum documenta, summorumquè Pontificum Sanctiones, ne quis scilicet inter hos Purpuratos Patres adsciscatur, legitima viderentur impedimenta, recenseamus, non iniucundum, vt opinor, erit. A

Offert autem se nobis primo loco Iulij III. Constitutio, *b* qua cauetur, ne vllo vnquam tempore in S. R. E. Cardinalem aliquis assumatur, qui sit frater germanus alterius Cardinalis viuentis, itaut eodem tempore duo fratres germani in eodem Collegio non sint.

Hanc verò Sanctionem comprobauit, auxitquè Sixtus V. *c* dum ad fratres ex vtroque, vel alterutro parente natos, ac etiam patruele, vel amitino, aut consobrino Cardinali viuente, alter eius patruelis, vel amitinus, aut consobrinus ad Cardinalatum valeat promoueri, legem ampliauit.

Et pari ratione, ne patruo, aut auunculo Cardinali viuente, eius ex fratre, vel sorore Cardinali existente, illius patruus, aut auunculus, nec vllus denique alius, qui B mo, aut secundo tantùm gradu consanguinitatis alicui Cardinali viuenti coniunctus, quamdiu is vixerit, in Cardinalem assumi possit, & si assumatur, irrita sit electio, & prohibita dispensatio, sanciuit. *d* Sed apud ethnicos quoque, Romanos scilicet priusquam veram agnouissent Fidem, cautum fuisse, ne duo ex eadem gente in eodem Collegio Sacerdotes essent, ex Dio. scribit Rosinus. *e*

Præmissorum ratio assignatur, *f* vt factionum fomes, & simultatum ansa, quantum cum Domino possit, in hoc sacro Cœtu rescindatur.

Et ne viri sacrarum rerum penitus imperiti, & rudes velut in Ecclesia Dei hospites, & peregrini tanto muneri præficiantur, qui antea clericali charactere insigniti, & in quatuor saltem Ordinibus minoribus constituti non sint, & habitum, ac tonsuram per annum gestauerint clericalem, ad Cardinalatus honorem assumi nequeunt. *g* C

Nec etiam Diaconus Cardinalis pronunciandus erit, qui saltem in XXII. suæ ætatis anno non fuerit constitutus; itaut intra annum omnino ad sacrum Diaconatus Ordinem valeat, & debeat promoueri; quibus minimè seruatis, inhabilis habeatur ad omnia; *h* itaut in electione futuri Pontificis actiua, passiuaquè voce careat, Pio IV. iubente. *i* Aetas enim congrua in vnoquoque Magistratu necessaria creditur, ad latè tradita per Mastril. *k* dum pro vtraque parte disputat, an sint minores ad Magistratum admittendi. Nec spernenda sunt, quæ scripsit Menochius, *l* dum quærit, cuius ætatis eligendus sit Senator, & quid in aliis Iudicibus, & Magistratibus sancitum legatur. Quantum verò tribuatur ætati, docet Tiraquel. *m* & alia congerit Paleot. *n* apud ipsos videnda. D

Illegitimi, etiam per subsequens matrimonium legitimati, aut etiam super defectu natalium auctoritate Apostolica dispensati, etiamsi essent magnorum Principũ, Ducali, aut maiori, Regia scilicet, & Imperiali auctoritate fulgentium, filii, quamuis ex soluto, & soluta, inter quos tunc matrimonium constare posset, geniti, ad Cardinalatus Dignitatem promoueri minimè debeant, ex eadem Sixti V. Sanctione, *o* Manfred. decis. 246. Consule quoque Mastrillum, *p* vbi de illegitimis, seu bastardis à Magistratibus remouendis agit: & alia cognosci possunt ex Gambar. *q* Refert enim ad rem Gomesius, *r* quendam spurium ab Eugenio IV. in Cardinalem assumptum, ante receptionem pilei quasi miraculosè rebus humanis ereptum.

Prohibentur etiam inter Purpuratos Patres adscribi, qui corpore vitiati, aut quibusuis aliis impedimentis ad sacros Ordines iuxta canonicas Sanctiones promoueri non possunt, etiamsi auctoritate Apostolica cum ipsis dispensatum fuerit. Eadem quoque lege repelluntur, qui alicuius criminis, aut infamiæ nota respersi fuerint inuenti, eodem Sixto V. mandante. *f* E

Qui verò filios ex legitimo quoque matrimonio suscepit, cum nequeat certum suæ continentiæ testimonium exhibere, verendumquè sit, ne erga proprios filios naturali affectu nimia propensione feratur, ac multiplici liberorum cura distentus, Ecclesiæ negocia sibi credita aut negligentèr tractet, aut minus sollicitè, & fideliter, quàm par est, eiusdem Ecclesiæ iura tueatur, adde si nepotem, seu neptem ex filiis habeat, nullatenus sacra Purpura decoretur. *t*

a in annal. tom. 11. sub an. 1057 pag. 237. litera C.

b Const. 22. Bullar. nou. tom. 1, pag. 715.

c Const. 50. §. 17

d d. Const. 50. §. 18.

e antiq. Roman. lib. 6. cap 17 pag. apud me 269. litera B.

f d. Const. 50. §. 17.

g d. Const. 50. §. 15.

h d. Const. §. 6.

i d. Const. 63. §. 25.

k de magistrat. lib. 3 cap. 5.

l tract. de arbitr. iudic. casu 540.

m de iure primog. in præfat. à num. 99. vsque ad 106.

n de sacri Consist. consult. par 4 q. 2. pag. 150.

o d. Const. 50. §. 12.

p de Magistrat. lib. 2. cap 12 à num. 37. ad 46.

q de offic. & potest. legat lib. 7. num. 69 & seqq.

r ad reg. Cancellar. de trien. possess. q. 2. post prin.

f d. Const. 50. §. 13.

t d. Const. 50. §. 16.

Et cum per ſexcentos, & amplius annos à Clemente, Anacleto, Euariſto, Alexandro, aliiſquè Romanis Pontificibus continuata ſerie obſeruatum fuerit, vt menſe Decembri dumtaxat, in ipſis temporibus, ſeu ieiuniorum diebus Cardinalium creatio, ſeu promotio fiat, eandem legem ab eodem Sixto innouatam habes. *a*

a d. Conſt. 50. § 10.

A A Romana Curia abſentes in hoc ſacroſancto Purpuratorum Patrum Senatu aſciſci non debent, niſi conditione adiecta, vt intra annum ad ipſam Curiam accedere, & Apoſtolorum limina viſitare teneantur.

Nec biretum rubrum, quod à Romano Pontifice de more benedici, ac per certum Nuncium mitti ſolet, eis tradatur, illorumuè capiti imponatur, antequam iurent in manibus Perſonæ alicuius in eccleſiaſtica Dignitate conſtitutæ, ſe intra annum à die præſtiti iuramenti numerandum, omni mora poſtpoſita, ad Vrbem, vel aliò, vbi Romana Curia eo tempore fuerit, perſonalitèr aduenturos; & ſi hoc iurare recuſauerint, biretum rubrum eis denegetur, ac inhabiles ad huiuſmodi Dignitatem vlterius conſequendam declarentur, eodem Sixto V. ita mandante, *b* qui huius Sanctionis rationem reddens hæc addit. *Proprium Cardinalium munus eſt*
B *Chriſti in terris Vicario aſſiſtere, eiquè in regenda Eccleſia Catholica conſilium, & operam præſtare; abſurdum propterea videtur, procul ab ipſo Summo Pontifice S.R.E. Cardinales vitam agere, & locum, manſionemquè ſuam in Eccleſia Dei adeo praecelſam, contra huiuſmodi officij debitum, & in ſuarum perniciem animarum negligere, ac deſerere.*

b d. Conſt. 50. §. 19.

Nulla quoque, & irrita reputabitur electio illius, ſeu illorum Cardinalium, quæ vltra ſeptuagenarium numerum fiat, itaut Epiſcopi VI. Diaconi XIV. Presbyteri verò ſint L. Vltra prædictum numerum ſeptuagenarium promotus, ſeu promoti non erunt pro Cardinali, ſeu Cardinalibus reputandi, nec vllum ius, ſeu titulum ex tali promotione acquirant, niſi ex poſt facto, deficiente ſcilicet vno, vel pluribus Cardinalibus, quo caſu promotio conualeſcat. *c*

c d. Conſt. 50. §. primum igitur.

C Nec inter prædictos ſeptuaginta Purpuratos Orbis Cardines præter egregios vtriuſque iuris, aut Decretorum Doctores, inſignes aliquot viri in ſacra Theologia Magiſtri, præſertim ex Regularibus, & Mendicantium Ordinibus aſſumendi, ſaltem quatuor, non pauciores deſiderandi erunt. *d*

d d. Conſt. 50. §. 9.

Verùm quæ diximus de ordinaria Summi Pontificis poteſtate, procedunt ita, vt ex quadam honeſtate hæc ſeruare teneatur; lex enim Pontifici indicari quidem poteſt, ſeruandi verò neceſſitas nulla imponitur, Paleotto teſte. *e*

e de ſacri Conſiſt. conſult. par. 1. q. 3. art. 2. per tot.

Poteſt enim Summus Pontifex prædeceſſorum Pontificum Conſtitutionibus abrogare, vt latè tradunt Natta, *f* Oſaſchus, *g* Seraphinus. *h* Et de poteſtate abſoluta, eum nullis legibus, aut Conſtitutionibus ligetur, dum Beati Petri Sedem retinet, omnia quidem poteſt, vt communi voto teſtantur Paleottus, *i* & alii ſcribentes, *k* multaquè congerit Petr. Auguſt. Morla. *l*

f conſ. 112 nu. 2
g deciſ. 139 n. 20
h d. deciſ. 291. n. 12.
i loco cit. art. 3. per tot.
k in c. 1. de Conſtit. c. per venerabilẽ. §. rationibus, qui fil. ſint legit.
l in emp. vtr. iur. tit. 1. de legib. q. 1.

D Exemplis verò res clarior apparebit. Sixtus IV. non expectato menſe Decembri, nec ieiuniorum tempore, die 7. Maii Cardinales octo creauit, vt Cœremoniali Romano *m* legitur. Et hoc idem feciſſe alios etiam, qui poſt ipſum Sixtum V. Apoſtolicam Sedem tenuerunt, nulla temporum habita ratione, ſed quandocumque S. R. E. vtilitatem adeſſe putarunt, res ipſa demonſtrat.

m lib. 1 ſectio. 8. cap. 1

Et quòd plures fratres, patrui, & auunculi in hoc ſacro Collegio vno tempore aſſumi poſſint, optimè facit Pauli I. C. reſponſio, *n* vbi pater, & plures filii, & fratres poſſunt eſſe de Conſilio Ciuitatum, & in ſuffragiis ferendis non vti domeſticę perſonę, ſed tanquam Decuriones conſiderantur.

n in l. 7. ff quod cuiuſque Vniuer. nomine.

Nec etiam illa Cardinalium Diaconorũ ætatis determinatio attenditur, quemadmodum nec antiquis temporibus ſeruata fuit. Petrus enim Belfortis, qui ad Ponti-
E ficatum euectus, Gregorius XI. appellatus fuit, à Clemente VI. patruo in decimoſeptimo ſuę ętatis anno Cardinalis creatus, ad Iuriſprudentiam ſub Baldo addiſcendam Peruſiam mittitur, Platina, & aliis id atteſtantibus. Raphael Santonius eodem ętatis anno decimoſeptimo à Sixto IV. in ſacrum Collegium cooptatus fuit. Ioannes Medicens, qui in Pontificatu, Leonis X. nomen aſſumpſit, in decimotertio ſuę ętatis anno ab Innocentio VIII. ſacra Purpura decoratur. Robertus de Nobilibus Politianus in eadem ętate conſtitutus, à Iulio III. inter S. R. E. Senatores aſſumitur, Ciaccon. Garimbert. aliiſquè teſtibus, quod etiam apud S. Petrum in monte aureo ex ipſius epitaphio innoteſcit. Alexander Perettus vix pubertatem excedens, ab eodem Sixto V. qui legem tulit, in Cardinalium Collegium relatus, S. R. E. Vicecancellarius,

cellarius, & Summator eligitur. Odoardus Farnesius à Gregorio XIIII. Andreas Perettus, Ioannes Baptista Detus, Syluester Aldobrandinus à Clemente VIII. ante præfinitam ætatem in albo Cardinalium fuerunt descripti, sicut & alij multi, quorum nomina referre superuacaneum duco.

Neque in similibus Summorum Pontificum actionibus hæsitandum erit: nulli etenim dubium sit, tales ab ipsis eligi, qui moribus, & ingenio ætatem antecellant, itaut tanto muneri sint apti satisfacere, sed etiam eidem sacro Collegio maximo sint ornamento futuri: legimus enim in Eccl. *a* *Melior est puer pauper, & sapiens, quàm senes stultus.* Et in sacra Tridentina Synodo *b* habes. *Aetas ornata moribus, illustris scientia, fecunda consilio, & futurarum rerum prospectrix, & quorum probata vita senectus sit quæritur.* Et vt B. Ambrosius *c* ait. *Sanctus Ioannes quamuis adolescens, & puer, quòd vsque ad Traiani vixerit Imperium, & post Passionem Domini sexagesimo octauo anno dormierit, in Apostolorum Collegio cooptatus fuisset, nulli tamen seniorum secundus fuit, cum in eo morum senectus venerabilis esset:* Et Deus loquutus est cum puero Samuele, omisso Heli octuagenario, vt doceret, quantum iuuentus ornata virtute polleat. Plura si cupis, Paleottum, *d* & Mastrillum *e* consule. A

Nec etiam qui vxorem habuit, liberosquè suscepit, adeo scrupulosè à sacta Purpura arcendus erit, vt diximus supra. Nam si Christus Dominus Beatum Petrum vxoratum, & filiam Petronillam habentem, & socrum, nedum Apostolum, sed illius sacratissimi Cœtus Principem ordinauit, cur ab ijs, qui eiusdem Christi vices in terris gerunt, Cardinalatus ordine, quem Apostolorum typum gerere diximus, matrimonio, & cœlibatu æquè probati repellendi erunt? Et Clementem IV. Pontificem vtique sanctissimum, vxorem, filiosquè habuisse, testantur Platina, & alijs in eius vita. Qua moti (ni fallor) ratione Iulius III. Fabium Mignanellum, Pius V. Hieronymum Albanum, Vrbanus VIII. Laudiuium Zacchiam, ac Theodorum Triuultium Cardinales crearunt. B

Recessit etiam ab aula solemnitas illa, quam in Cœremoniali Romano legimus, *f* de voto aliorum Cardinalium à Summo Pontifice in Consistorijs petendo, vbi noui creandi sint Cardinales: Summus etenim Pontifex nullo alio, seu paucorum postulato suffragio, in vnico Consistorio, & quocumque tempore viros sibi optimè notos Romanæ Sedis Consiliarios eligere, & sacta Purpura decorare potest, Iacobatio teste *g* qui hanc quæstionem optimis argumentis discutit; & videndus est etiam Abbas, *h* qui in fortioribus terminis, nempe in rebus ad Fidem pertinentibus posse Papam, prætermisso Cardinalium consilio statuere concludit. Quandoque tamen, sacro instante Collegio. Cardinales creatos fuisse, lapis apud S Laurentium in Panisperna super sepulchrum Cardinalis Sirleti testatur his verbis, alijs omissis. *A Pio IV. Pont Max. sacro instante Collegio Cardinali creato &c.* Non enim personas ignotas, & secundùm humanum sensum debita requisita non habentes Romanus Pontifex eligit, vniuersi namque Orbis agrum ante oculos gerens, lectissimos quosque flores, in hac, vel illa Regione nitentes, suo tempore excerpit, vt ex ijs splendidissimam sibi Consultorum, Assessorumquè coronam, vniuerso Orbi gratam, ac salutarem contexat, vt Mosconius *i* obseruat, cui fauet, quod in Ecclesiast. *k* legitur. *Multi pacifici sint tibi, & Consiliarius sit vnus de mille.* C

Immo & illegitimum, cum quo dispensatum sit, quiuè prudens literatus, religione, bonisquè moribus præditus sit, posse ad Cardinalatum assumi, pluribus probat Gambar. *l* videndus; & Paleott. *m* D

Verba autem, quæ in noua Cardinalium creatione ab ipso Pontifice proferuntur, nulla certa lege ligantur, sed ad libitum sunt, eodem Mosconio teste. *n* Verùm in Cœremoniali Romano *o* hæc habes. *Auctoritate Dei Patris Omnipotentis, Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli, & nostra N. Episcopum* (exprimitur enim Dignitas, quam candidatus habet) *assumimus in Presbyterum, vel Diaconum S. R. E. Cardinalem.* E

Illud autem non omittendum censeo, Cardinales in secreto Consistorio pronunciatos non esse pro talibus habendos, quousque Cardinalatus insignia per Pilei rubri traditionem, Tituliquè assignationem, nec non annuli in digito de more immissionem realitèr sint impressa, Eugenio IV. ita mandante. *p* In cuius facti contingentia consulti Corneus, & Iason, contrarium responderunt, ille *q* relatus à Cotta *r* in suis memorab. hic *f* autem à Menoch. *t* dicendo, sæpe Pontifices huic Consti-

tutioni

a cap. 4.
b sess. 23. cap. 12
c lib. 2. offic. cap. 20.
d loco cit. par. 3. q. 4. prin. pag. apud me 115.
e de magistrat. lib. 2 cap 5. n. 83. 84. & 85.
f lib. 1. sect. 8. cap. 1.
g de Concil. lib. 9 art. 5. num 117. in tract. diuers. tom 13 par 1.
h q. 1. num. 13. & 14. et alibi.
i de maiest. milit. Eccles. lib. 1. par. 1. cap. 5.
K cap. 6.
l de off. & potest. legat. lib. 9 n. 84. & seq.
m de not. & spur. cap 57. n. 7
n loco cit.
o lib. 1. sect. 8. cap. 3.
p Const. 1. §. 2. Bullar. nou. to. 1. pag 270.
q cons 278. lib. 3
r verb Cardinalium cœtus.
f Ias. cons. 145. lib. 2.
t de arbitr. lib. 2. cas 185 num. 42

tutioni derogasse, ea potissimùm ratione, quia Papa solo verbo creare potest Episcopos, & Cardinales, vt notant Angelus de Perusio, *a* ac Iason. *b* & faciunt, quæ dicuntur infra priuileg. 7.

a in l 1. num. 2. in fin. C. de sent. pass.
b loco cit. num. 1.

Sancitum quoque fuit ab eodem Eugenio IV. *c* Cardinalem, cui os solemni ritu
A apertum non fuerit, in electione noui Pontificis vocem actiuam non habere. Verùm huic etiam parti abrogauit Pius V. die 26. Ianuarij 1571. & idem quoque sancitum fuisse à Gregor XV. *d* testatur Iulius Lauorus; *e* cuius quidem abrogationis tenor est, qui sequitur. *Die 26 Ianuarij 1571. Quia aliquando dubitatum est, vtrum Cardinales, quibus os clausum fuisset, si antequam illud eis aperiatur, Sedis vacatio euenerit, vtrum inquam in Summi Pontificis electione votum haberent, Sanctitas sua, requisitis Reuerendissimorum Dominorum sententijs, de eorum consensu, & assensu decreuit, quòd cum potissima Cardinalis facultas in Romano Pontifice eligendo consistat, qua sanè ipsis propter insignium, & Caeremoniarum defectum auferri non debet, ob eam causam Sanctitatem suam statuere, vt postquam aliquis S. R. E. Cardinalis creatus fuerit, honoremq; acceperit, & consensum suum dederit, is statim*
B *vocem, & ius eligendi Romanum Pontificem habeat, & consequentèr, etiamsi Cardinalatus galerus nondum illi traditus sit, neque os clausum, aut si clausum fuerit, nondum tamen apertum sit: videtur enim huiusmodi oris claudendi ritus ad praecipuam Cardinalium facultatem, quae circa Summi Pontificis electionem versatur, non pertinere, sed caeremoniam quandam esse ea de causa introductam, vt Cardinales antequam in Consistorijs, & Congregationibus suffragium ferant, de modestia, quae ab ipsis in his, & alijs actibus adhiberi debet, quodammodo admoneantur &c.* Habes decretum hoc impressum apud Cherubinum iuniorem. *f*

c d. const. 1. §. 3.
d in suaConstit. super elect. Pontif. edita. §. porrò capitula.
e de elect. canon. tit. 4. cap. 6. n. 21.
f in compend. noui Bullar. ad præcitatâ Const. Eugenij IV. tom. 1. pag. 55.

Pulchram quoque excitat quæstionem Iacobat. *g* numquid Cardinales à Summo Pontifice, dum Concilium habetur, electi, sint veri Cardinales, & in Conclaui admittendi: ac post multa, pro decisione quæstionis ait. *Si Concilium contra Pontifi-*
C *cem coactum sit, vel propter haeresim, vel aliud grauius malum, tunc non esse veros Cardinales; verùm si ob aliam causam, non tamen contra Pontificem habeatur Concilium, veros tunc esse Cardinales affirmat; non enim tunc Papa subiacet Concilio, sed potius Concilium ab eo omnem auctoritatem sumit:* Et Iacobatium refert, sequiturque Manfredus. *h*

g de Concil. lib 7 art. 1. num. 165. in 7. dub.
h de Cardinal. decis. 388.

Denique non omittendum puto, per promotionem ad Cardinalatus Dignitatem omnes Ecclesias. & Beneficia quæcumque, cuiuscumque nominis, & tituli sint, adde etiam officia in Romana Curia, quæ vacabilia vocant, & pecunia comparantur, vacare, vt post Cæremoniale Romanum *i* à Sixto V. *k* sancitum legimus. Plerumque tamen à Summis Pontificibus per literas Apostolicas dispensando conceditur promotis eorundem Beneficiorum retentio, vt in d. Cæremoniali; & hoc de consue-
D tudine Curiæ seruari dicit Lancellottus. *l* Hæc autem Beneficiorum retentio conceditur, si talia sint Beneficia, quæ Cardinalitiæ Dignitati non repugnent, vt in eadem Sixti Constitutione cauetur, enarrando etiam, quæ sint Beneficia, in quibus dispensari non possit; vt essent Archipresbyteratus, Archidiaconatus, Decanatus, Canonicatus, & similia, cum obtinens huiusmodi Beneficia teneatur residere in Choro, & locum habere post Episcopum, Cardinalis Dignitati non conuenientem.

i lib. 1. sect. 8. cap. 14.
K in Constit. 79. Bullar. nou. tom. 2 pag. 627.
l in templ. omn. iudic. l. b. 2 cap. 1. §. 3. num. 31.

CAPVT X.

De receptione, & Optione Cardinalium.

E CReatis S. R. E. Cardinalibus, receptio eorundem in sacrum Collegium celebratur; postmodum inter eos Titulorum optiones fiunt: quomodo autem hæc peragantur, paucis absoluam.

Fit igitur Cardinalium receptio in publicis Consistorijs hoc ordine, si nouitèr creati in Vrbe fuerint: statim atque in secreto Consistorio à Papa pronunciati fuerint, ad Sanctitatem suam celeritèr per nonnullos Eminentiss. Cardinalis eiusdem Pontificis vt plurimùm Nepotis familiares, eodem habitu, quo antea vtebantur, ad ipsum Cardinalem Nepotem ducuntur, qui illos Summo Pontifici præsentat, ab eoq; biretum rubrum in camera recipiunt; exinde in eodem Palatio conuiuio excepti, à prandio domum reuertuntur, ibiquè publicè visitandi non sunt, *m* quousque

m ex Caeremon. Rom lib. 1 sect. 8. cap 5.

in publico Consistorio rubrum galerum receperint, vt mox dicemus.

Die Iouis, siue Sabbati, vel etiam Martis, vt Summo placuerit Pontifici, publicum Consistorium indicitur; summo mane, nulloquè extrinseco comitatu noui Cardinales ad Palatium veniunt, ibiquè antiquiores Patres expectant; quibus omnibus congregatis, Pontifex cum pluuiali, & mitra preciosis, præcedente Cruce, & Cardinalibus, ad publicum exit Consistorium, Cathedram ascendit, & Cardinales antiquos, obsequium more solito exhibentes, recipit: mox omnibus consedentibus, Pontifice iubente, noui vocantur Cardinales, & hi inter Diaconos Cardinales, si adsint, sin minus, Presbyteros iuniores, ad Sanctissimi conspectum, & Cardinalium ducuntur; vbi autem hùc peruenerint, detecto capite se profundè inclinant, Cæremoniarum Magistro docente, qui eosdem postea in scamno, vbi sedent vltimi Cardinales Presbyteri, ante Pontificis faciem detecto capite locabit, iuxta ordinem, quo fuerint à Pontifice in creatione nominati: Summus verò Pontifex his, vel similibus verbis illos alloquitur. *Maxima, dilectissimi filij, & excellentissima Dignitate donati estis, ad Collegium Apostolicum vocati Consiliarij nostri, & Coniudices Orbis terrarum eritis: inter causam, & causam, inter sanguinem, & sanguinem, inter lepram, & lepram discernere vos oportebit: successores Apostolorum circa thronum sedebitis: vos Senatores Vrbis, & Regum similes eritis, veri Mundi Cardines, super quibus militantis ostium Ecclesiæ voluendum, ac regendum est. Cogitate animo, quos viros, quæ ingenia, quam integritatē hæc Dignitas requirat; humilitatem, non superbiam; liberalitatem, non auaritiam; abstinentiam, non ebrietatem; continentiam, non libidinem; scientiam, non ignorantiam; virtutes omnes, nullum vitium hic bono r exposcit. Si fuistis hactenus vigilantes, nunc vigiletis oportet aduersus malignum hostem, qui nunquam dormit, cogitans quem deuoret. Si liberales fuistis, nunc opes in rebus honestis profundite, & maximè in alendis pauperibus Christi. Si cibi, potusquè abstinentes, nunc præcipuè luxuriam fugite, absit auaritia, facessat crudelitas, exulet arrogantia. Sint libri sacri semper in manibus vestris, dies, noctesquè aut discite aliquid, aut alios docete. Opera perficite, per quæ lux vestra coram hominibus luceat. Et denique tales estote, quales esse debere Cardinales diiudicastis, antequam hoc culmen ascenderetis &c.* Hæc à Pio II. prolata fuisse legimus, a & referuntur etiam ab auctore Cæremonialis Romani. b His dictis, Diaconi Cardinales, qui Candidatos duxerunt, eodem ordine, quo venerant antea, eosdem ad Pontificem ducunt, antiquior procedit, & nouos gestus, nouaquè exhibet obsequia; pedem, deinde manum Pontificis osculantur; Pōtifex verò eos alleuans ad oris osculum recipit; inde à Diaconis ad alios antiquiores Cardinales deducuntur, quibus stantibus, à primo ad vltimum pacis osculo excepti sunt; exosculatis omnibus, Cæremoniarum Magister ad subsellia, iuxta cuiusque illorum ordinem, & nominationem locando, perducit: his cœremonijs moram facientibus, aliqua breuis causa ab Aduocatis Consistorialibus referri solet, præcipuè vbi Cardinales omnes, Cantoribus cantantibus *Te Deum laudamus &c.* Episcopi primùm, deinde Presbyteri, mox Diaconi, noui autem medij inter vltimos, relictis Diaconis duobus senioribus apud Pontificem, ad proximum Sacellum vadunt, ibiquè versiculos, & orationes pro facti contingentia recitando, vt in Cæremoniali Romano c videre est, morantur; quibus peractis, reuertuntur ad Sanctissimum Cardinales, ordine, quo discesserant, seruato; stantibus verò antiquioribus in circulo ante Pontificem, prior ex Candidatis nominatus genuflectit, cui Pontifex galerum rubrum super caput imponens, talia proferre solet. *Ad laudem Omnipotentis Dei, & S. Sedis Apostolicæ ornamentum, accipe galerum rubrum, insigne singulare Dignitatis Cardinalatus, per quod designatur, quòd vsque ad mortem, & sanguinis effusionem inclusiuè pro exaltatione Sanctæ Fidei, pace, & quiete populi Christiani, augumento, & statu Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ te intrepidum exhibere debeas, In Nomine Patris, † & Filij, † & Spiritus Sancti. † Amen.*

a *in comment. Pij II. lib. 4. circa fin. pag. apud me 99.*
b *lib. 1. sect. 8. cap. 6.*
c *lib. 1. sect. 8. cap. 7.*

Hæc, si noui Cardinales fuerint in Romana Curia; si verò sacra Purpura in absentes conferatur, tunc per vnum ex Summi Pontificis familiaribus biretum rubrum mittitur: vbi verò ad Vrbem pro receptione galeri per Tusciam, aut viam Flaminiam venerit, in Cœnobio S. Mariæ de Populo nuncupato, siue in Laterano Palatio, si per Appiam, aut Latinam viam iter fecerit, licèt per aliquot ante dies Vrbem ingressus, tamen non secus ac si eo die aduentasset, Cardinalatus ornamentis, galero tantùm excepto, indutus, moratur, quousque à Cardinalibus in Vrbe existentibus, phaleratas mulas equitando, argenteis clauis, & hippoperis cum gentilitijs stegmatibus

ab

ab acupictoribus auro, & argento redimitis per duos ex familiaribus equo insidentes præmissis, magno etiam procerum, ac nobilium virorum comitatu, militum quoque vtriusque custodiæ Pontificis cohorte præcedentibus, ad Apostolicum Palatium nouus ipse Cardinalis solemni pompa, & equitatu perducatur, vt latè prosequitur

A auctor Cæremonialis. *a* Quò tandem peruentus, eodemquè modo, quo supra retulimus, in publicum Consistorium à Summo Pontifice exceptus, & rubro galero decoratus, conuiuio tandem ab Eminentiss. Cardinali ipsius Pontificis sanguine coniuncto, & in Palatio commorante excipitur; à prandio surgens earpento vectus, ad ædes mulierum agnatione, vel consanguinitate Pontifici coniunctarum, visitationis gratia, solet accedere, postmodum sacri Collegij Decanum, exinde alios omnes Cardinales visitat; qua visitatione expleta, eosdem parem gratiam referentes in proprijs ædibus recipit. Modus verò in huiusmodi visitationibus seruandus adeo notus est, vt in eo exponendo vlterius immorari superuacaneum duxerim; si quis autem Romanæ Curiæ nondum tyrocinium compleuerit, & hæc cognoscere cupiat, Cæremoniale Romanum *b* legat: nos ad alia transeamus.

a lib. 1. sect. 8. cap. 21.

b lib. 1. sect. 8. cap. 4.

B Post receptionem pilei clauditur, & aperitur os nouis Cardinalibus: oris conclusio fieri solet à Summo Pontifice in primo Consistorio post publicum, in quo galerus rubeus assignatus fuit, inhibetquè nouis Cardinalibus, ne quid loqui præsumant in Consistorijs, aut Concilijs, quousque de consilio fratrum duxerit eis aperire os. In secundo verò, aut tertio Consistorio, postquam omnes tam antiqui, quàm noui consederint Cardinales, Pontifex iubet exire nouos, qui exeuntes extra Consistorium in loco condecenti expectant, quousque idem Pontifex antiquis Cardinalibus proponat, an illis videatur os nouum aperiendum esse, quibus sigillatim consentientibus, reuocantur noui, suisquè in locis sedent; assurgunt autem, vbi Pontifex illos verbis paterna charitate plenis alloquitur; oratione peracta, ad aperitionem oris accedens, talia; vel his similia verba profert. *Aperimus vobis os tam in collationibus, quàm in consilijs, atque in electione Summi Pontificis, & in omnibus actibus tam in*

C *Consistorio, quàm extra, qui ad Cardinales spectant, & quos soliti sunt exercere, in nomine Patris, † & Filij, † & Spiritus Sancti. † Amen.*

Sequuta oris aperitione, Titulorum assignatio, annulorumquè traditio fieri solet in hæc verba. *Ad honorem Dei Omnipotentis, Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli, & S. N committimus tibi Ecclesiam* S. N. *cum Clero, & populo, & Capellis suis, secundùm formam, qua committi consueuit Cardinalibus, qui eandem Ecclesiam in Titulum habuerunt.* Et est notandum, nouis Cardinalibus, quamuis antea Prælatis, non esse permissum portare annulos, antequam illos à Summo Pontifice recipiant in digito annulari dextræ manus: receptis verò annulis, & Titulis, pedem Pontificis, & manum osculantur, à quo ad oris osculum eleuantur.

D Hæc autem omnia, quæ de aperitione oris, annulorum traditione, Titulorumquè assignatione diximus, extra Consistorium ordinarium, nempe in Circulis, & Congregationibus, si quando Cardinales pro aliqua causa vocentur, expediri possunt: modus tamen supra relatus semper seruandus erit.

Nec omittendum erit, in receptione Cardinalium seruari consueuisse, vt posterior receptus, si maior sit ordine, præferatur alijs ordinem illum non habentibus, exempli gratia recipitur Cardinalis Presb. hic Diacono antea recepto præfertur, quod nedum stilus hodiernus obseruat, sed auctoritate Sac. Rotæ Rom. apud Verall. *c* cõfirmatur.

Verùm stilus hic licèt in receptione seruetur, haud tamen in optione locum habet, siquidem si quarta vacatio sex Ecclesiarum Episcopalium contingat, exclusio ea tantùm vice antiquiori Presbytero, prior Diaconorum Cardinalium, qui præsens in Vrbe fuerit, & in ætate legitima constitutus, vel illo nolente, aut legitimè impedito,

E sequens Diaconus isdem qualitatibus insignitus ad eam promouetur: ita Sixti V. Sanctione *d* cautum habes. Et ita deinceps in huiusmodi vacationibus sex Ecclesiarum prædictarum perpetuò seruandum, vt post tres Presbyterorum ad Ecclesias prędictas promotiones, quarta occurrente, prior Diaconorum, aut sequens in Episcopum præficiatur, idem Pontifex mandauit. Et nos vidimus ab Alexandro Cardinali Montalto nuncupato, & Emanuele Card. Pio seruatum, qui ex Diaconorum Ordine ad Episcopalem Dignitatem elati fuerunt.

c decis. 357. sub 1. in verb. præminentia, nu. 3. par. 2.

d in const. 50. §. vt verò, Bullar. nou. tom. 2. pag. 562.

Sciendum tamen est, hoc non esse permissum omnibus Cardinalibus Diaconis, quàmuis primi, vel sequentes sint, sed illis tantùm, qui per integros annos saltem decem, & non pauciores, in suo Diaconatus ordine permanserint, & in illius ministerio

perseuerauerint. Nec integer decimus quartus Diaconorum Cardinalium numerus requiritur; sat enim erit, si decem ad minus Diaconi in Sacro Collegio remaneant, vt eidem Sixto placuit. *a* Præterea Diaconus Cardinalis, antedictis qualitatibus prædirus, si ad Presbyteratus ordinem promoueatur, ante illos omnes Cardinales Presbyteros, qui post illum ad sacram Purpuram promoti fuerant, locum obtinet, ita Clemente VIII. mandante. *b* A

Qui quidem optandi modus cum in sacro Cardinalium Collegio tantùm seruetur, & contra aliarum optionum regulas sit, Ioannes Petrus Moneta *c* aliquam huius stili rationem afferre nititur, dum ait. *Cum in hoc sacro Collegio ius optionis, & praecedentiæ non detur ratione alicuius seruitij, in aliquo ordine ecclesiastico præstiti, sed generalis obsequij, quod Romanæ, & vniuersali Ecclesiæ, cuius sunt Cardines, diutius in huiusmodi Dignitate præstant, propterea inter eos attenditur simplicitèr antiquitas promotionis.* Et adducit simile in optionibus domorum, quæ fiunt inter Canonicos, in quibus non attenditur distinctio ordinum Subdiaconorum, Diaconorum, seu Presbyterorum, sed simplicitèr qui antiquior est inter Canonicos, licèt Subdiaconus sit, in optione domus vacantis, quæ non sit annexa præbendæ, præfertur iuniori Diacono, vel Sacerdoti, eòdem Moneta *d* teste. B

Vlterius in optione Cardinalium, præter antiquiorem promotionem, vt sint in Curia præsentes, requiritur, aliàs non datur optio ex Pauli IV. Sanctione. *e*

Quo verò tempore inter S.R.E. Cardinales optio habuerit exordium non, dum certas scribentium opiniones inueni. In Concilio Pisano, Alexandro V. sedente, anno à partu Virginis 1410. sancitam fuisse affirmat Mosconius, *f* sequutus Panuinum, *g* qui ita scriptum reliquit. *Apud veteres per mille, & ducentos continuos annos consuetudo in Romana Ecclesia vsurpata fuit, vt neque Diaconi Diaconias semel acceptas, neque Presbyteri Titulos, neque Episcopi Cardinales Episcopatus suos mutarent, qua ratione fiebat, vt Diaconi, Presbyteri, & Episcopi Cardinales Diaconias, Titulos, & Episcopatus suos magis colerent, & exornarent, restituerent, & augerent, quos dum viuerent, essent retenturi. Nunc Cardinales optionis lege multos Titulos, & Diaconias obtinere possunt, cuius rei initium ortum est tempore Alexandri V. in Concilio Pisano anno Dom. MCCCCX. in quo cum ob schisma contigisset Sacerdotia Cardinalitia duos ad minus habere Cardinales, vnum vnius obedientiæ Auenionensis, alterum alterius Romanæ, sublato schismate, vnitisquè vtriusque Collegij Cardinalibus, & nouo Pontifice creato, has mutationes fieri tum necesse fuit, vt vnus ex duobus, qui in schismate Episcopatum Tusculanum obtinebat, eo alteri dimisso, Sabinum tunc vacantem optaret; ita in Titulis, & Diaconijs factum est; quæ res quamquàm necessaria tunc esset, in exemplum tamen tracta postea frequentari cœpta est; atque hac ratione factum videmus, vt aliquando Cardinalis Diaconus initio creatus tres, & quatuor Diaconias, post Presbyter factus, totidem Titulos, demum Episcopatus omnes cooptauerit.* Hæc Panuinus loco citato. Quod à Card. Io Bapt Deto factum fuisse vidimus, qui cum xv. Kal. Ianuarij an. 1596. inter Diaconos Card. à Clemente VIII. relatus esset, anno 1631 sacri Collegij Decanus, & Episcopus Ostiensis hominem exuit: alia antiquiora refert exempla Flaminius Platta, *h* qui Panuino assentitur quoad originem optionis, in d. scilicet Concilio Pisano, & primùm fuisse tradit Iordanum Vrsinum sub eodem Alexandro V. qui Sancto Martino in Montibus relicto, Sanctum Laurentium in Damaso tunc vacantem optauit; idemquè postea Eugenius IV. cum esset Episcopus Albanus, Sabinum obtinuit; eiusquè exemplo Antonius Corarius dimisso Portuensi, Ostiensem, quia opulentior erat, consequutus est; sed rarius adhuc, & parcius vsque ad Sixtum Quartum, qui non solum huiusmodi mutationes creberrimè vsurpauit, sed etiam, quod nunquam antea factum fuerat, Diaconias Presbyteris, Titulos Diaconis assignare non dubitauit. Verùm hoc, quodcumque erat, totum arbitrio Pontificis gerebatur. Ita Sanctus Bonauentura à Gregorio Decimo Cardinalis, & Episcopus Albanensis creatur; Pius Secundus Ioannem Carauagial Cardinalem Sancti Angeli, qui bis contra Turcas maximo labore, ac vitæ discrimine de latere Legatus fuerat, ex Diacono Episcopum Portuensem dixit, & Sixtus Quartus Rodericum Boriam Sancti Nicolai in Carcere Diaconum Cardinalem, ac Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Vicecancellarium, Episcopum primò Albanensem, deinde Portuensem ordinauit, vt auctor Cæremon. Romani *i* testatum habet: Clemens VII. Marcum Cornelium Archipresbyterum fecit: Demum Paulus Quartus Franciscum Pisanum

ad

a In declaratione d. Constit. 50. §. 26 pag. 564.
b in Constit. 48. bullar. nou. tom. 3 pag. 65.
c tract. de option. cap. 7. num. 36.
d loco cit. n. 37.
e Const. 5. bull. nou. tom. 1. pag. 7. 22.
f de maiest. milit. Eccles. lib. 1. par. 1. cap. 6.
g de septem Vrbis Eccles. cap. 3. ad fin.
h tract. de Card. Dignit. & off. cap. 2.
i lib. 1. sect. 8. cap. 17.

ad Albanensem Episcopatum euexit, Platta sic attestante loco proximè citato, qui addit, quia vterque illorum Pontificum ab his Cardinalibus, vt Archidiaconis fuerat coronatus.

Verùm quod supra diximus de optionis origine, Flauius Cherubinus *a* sequutus A Marsilium, *b* à Panuino, & Platta dissentit, ac tempore Martini V. introductam fuisse optionis legem inter Cardinales affirmat; eò quia ipse Marsilius satis verisimilem causam afferat, ob quam optio huiusmodi tunc fuisset introducta. At de optione iam satis.

Cum autem aliquando eueniat, vt propter eminentiam, & sublimitatem viri ad sacram Purpuram promoti, puta si fuerit filius, aut frater Imperatoris, aut Regis, nedum biretum, sed etiam galerus speciali forma per Nuncium mittatur, prout à Paulo V. factum fuisse scimus post cooptatum in sacrum Collegium Ferdinandum Austriacum Regis Catholici Philippi III. filium, Hispaniæ Infantem, cui statim Diaconiam S. Mariæ in Porticu attribuit, annulumquè, & pileum (amplissimæ Cardinalitiæ Dignitatis Insignia) mittendum decreuit; & san. me. Vrbanus VIII. eodem ductus exemplo, B Ioanni Alberto Poloniæ Regis fratri post sacram delatam Purpuram Diaconiæ S. Mariæ in Aquiro, à Card. Antonio Barberino dimissæ, vt aliam S. Agathæ, per assumptionem ad S. Laurentij in Damaso Vicecancellariæ perpetuò vnitam Cardinalis Francisci Barberini Vicecancellarij vacantem optasset, curam commisit, & annulum, pileumquè speciali Nuncio in Poloniam misit; quod cum paucissimis à Pontificibus factum leges, id insignis familiæ claritudo, & merita postulasse videntur: si quæ seruanda erunt, dum ita galerus extra Vrbem mittitur, cognoscere cupis, auctorem sacrarum Cæremoniarum *c* consule.

a in compend. ad bull. 55. Sixti V. schol 2
b de Eccles. reddit par. 1. cap. 17.
c lib. 1. sect. 8. cap 16.

CAPVT XI.

C

De Cardinalium Habitu, & Ornamentis.

QVoniam Eminentissimorum Cardinalium creatio, & receptio, præter alia fit (vt diximus) per traditionem bireti, & impositionem purpurei galeri, quæ cæteris Cardinalitijs ornamentis correspondere debent, vt habitus, qui maiestatem continet, Regemquè demonstrat, honestatem, ac reuerentiam præseferat, staruiquè, ordini, & officio correspondeat, vt Mastrillus obseruat. *d* De ornamentis igitur, & habitu eorundem Cardinalium nunc dicere incipiam.

Vt autem insistamus ordine: In principio nascentis Ecclesiæ, & per quamplures D etiam subsequutos annos nullam ad fuisse inter Cardinales, aliosuè Clericos habitus, vel indumentorum distinctionem, sentit gloss. *e* quam refert, aliosquè citat Ambrosinus, *f* sed vt cuiusque libitum, & possibilitas obtinebat (in nihilo tamen honestate clericali posthabita) togam, seu aliud vestimenti genus induisse existimandum, vt indicat gloss. *g* licèt loquatur in Monachis: Menochius *h* tamen fusius de habitu Clericorum scribit, videndus; & Ambrosinus. *i* Vbi autem magnus Imperator Constantinus *k* Reuerendiss. Clericis in diuersis Ordinibus S.R.E. seruientibus illud culmen singularitate, potentia, & præcellentia habere sanciuit, cuius amplissimus Senatus gloria adornatur, idest Patritij, & Consules efficiuntur, vt amplissimè Pontificale decus præfulgeat, Clericorum eiusdem R.E. manipulis (seu vt Tholosano *l* placet, mappulis) & linteaminibus, idest candidissimo colore decorari equos; ita & equitare decreuit; tunc, ni fallor, Cardinalium (quibus hæc priuilegia ab Imperatore concessa E multi quidem affirmant) ab aliorum Clericorum habitu, & ornamentis differre cœpit.

Quod D. Gregorij *m* auctoritate roboratur, dum Ioanni Rauennati Episcopo ita scribit. *Illud autem, quod pro vtendis à Clero vestro mappulis scripsistis, à nostris est Clericis fortitèr obuiatum, dicentibus, nulli hoc vnquam alicui Ecclesiæ concessum fuisse, nec Rauennates Clericos illic, vel in Romana Ciuitate tale aliquid cum sua conscientia præsumpsisse, nec si tentatum esset, ex furtiua vsurpatione sibi præiudicium generari; sed etiamsi in qualibet Ecclesia hoc præsumptum fuerit, asserunt emendandum, quod non concessione Romani Pontificis, sed sola surreptione præsumitur.* Hæc

d tract. de Magistrat. lib. 5. cap. 2 nu. 10. & seq.
e in c. 1 de vit. & honest. cleric.
f de immunit. Eccles. cap. 23. n 8.
g in Clem. 1. in verb. vel habitus de elect.
h tract. de arbitr. cas. 392. per tot.
i de immunit. Eccles. cap. 23. nu 10. & seq.
K c Constantinus dist. 96.
l partit. iur. can lib. 4 tit. 8. cap. 2. sub litera R.
m lib 2 Epist. 54 & in dist 93. c. 22 à Gratia. relat.

Beatus Gregorius. Quibus ex verbis satis apertè patet differentia ornamentorum inter Clerum Romanum, & alios. Et quàmuis hic de mapula, seu mappa tantùm loquatur, quæ, vt notat glos. *a* est linteum, quo cooperitur equus Cardinalis; & illius erhimologiam explicat Tholosanus loco proximè citato. Tamen quia Constantinus Senatoribus, & Consulibus æquales esse Cardinales sanciuit, certum autem sit, Senatores, & Consules purpureis vestimentis vsos fuisse, Petro Rebuffo *b* teste, dum ait, apud Romanos Purpuram fuisse in duplici differentia, quædam erat, quæ muriee tincta erat, & hæc Patricijs in vsu erat, maximequè Patricium ordinem à plebe diuidebat, Tribuno enim plebis, vel plebeio homini purpuram induere nulli fas erat, nisi adulterinam, non murice conchilio, & cocco, sed herbarum succis infectam; Cardinalibus quoque, vti Patricijs, & S. R. E. Consulibus purpuram murice tinctam ab ipso Constantino concessam dicendum erit; quàmuis tunc temporis in vsum deductam fuisse non ausim affirmare. A

a in c. nonnulli, §. compagis, dist. 93.

b tract. de pannis aureis, in princ.

Præsertim quia ab Innocentio IV. in Concilio Lugdunensi in Vigilia Natiuitatis Dominicæ anno 1244. contra Federicum II Imperatorem celebrato, Cardinalibus XII. creatis galerus rubeus, vt cognoscerent pro defensione Christianæ Legis spontè sibi mortem subeundam fore, concessus fuit, Cassaneo, *c* alijsquè multis id attestantibus: & ex hac purpurei galeri concessione purpuram Cardinalibus in quotidiano vsu permissam Tholosanus *d* affirmat. Quàmuis post annum quinquagesimum, plusue minus, à Bonifacio quippe VIII. qui salutis nostræ anno 1249. Summus Pontifex renunciatus fuit, purpurei coloris vestimenta Cardinalibus concessa scripserit Ciacconus *e* in hæc verba. *Cardinalatus Dignitatem admodum auxit, grauissimas pœnas ijs irrogans, qui Cardinalem re, aut verbo, aut opere læsissent. Quibus & purpurei coloris vestimenta dedit &c.* B

c in cathal. glor. mund. par. 1. conclus. 4. vers. Innocen. IV.

d loco cit. sub litera L. vers. caterùm color.

e in vita Bonifacij VIII pag. 806. tom. 1.

Et post Bonifacij tempora Franciscus Petrarcha, qui anno Virginei partus 1374. die 18. Iulij diem clausit extremum, de Cardinalium purpura loquutus est, *f* Philippo Episcopo Sabinensi ita scribens: *Qui* (de Cardinalibus quibusdam illius temporis loquitur) *exiguo rubenti panno mortalitatis obliuione capiuntur, non mortales tantummodò illi quidem, sed quodammodò moribundi; non solum hoc panniculo non superbis, sed nec qualibet purpuram, aut corona &c.* C

f lib. 15. Epist. famil. Epist. 4.

Quibus ex verbis in dubium reuocare cogor quæ scribit Mandosius, *g* ante Paulum II. qui Beati Petri locum habuit anno 1464 veste talari manicata violacea antea Cardinales vsos fuisse, & ab hoc Pontifice rubrum biretum, ac nonnulla alia purpurea ornamenta, nec non equitare mulas phaleratas, & elauam argenteam ante se deferre Cardinalibus concessum fuisse: quia rerum à Mandosio narratarum partem non modicam Cardinales prius habebant. Verùm Mandosio fauent Platina, *h* & Panuinus, *i* & alijq; à Platta *k* relati.

g in glos. facult. Regen. §. considerantes, verb. Cardinales, vers. Paulus deinde.

h in vita Pauli II.

i in addit. ad Plat. in vita Innoc. IV.

K de Cardin dignit. & off. cap. 3 ad fin.

Sed quicquid sit de origine, certum est hodie S. R. E. Cardinales, qui Regibus æquiparantur, Regia quoque purpura ad quotidianum vsum, vnde & purpurati Patres appellati sunt, iure quidem merito decorari. Et omissa ethnicorum, prophanorumquè auctorum vlteriori de purpura indagatione, cum Sacrosanctus hic Cardinalium Ordo, & Magistratus magis ad sacros, quàm prophanos ritus sit referendus, dicamus primò purpurea Cardinalium S. R. E. vestimenta designare mysterium Saluatoris nostri, qui etiam à Iudæis purpura indutus, ab eisdem postea præter eorum intentionem Rex appellatus fuit, vt sacra testatur Pagina. Hinc Hostiensis *l* desumpsisse videtur, Cardinales debere esse rubicundiores ebore antiquo, quoad charitatem, & Passionis Christi memoriam; eosdemquè vitam exponere pro Christiani sanguinis augenda posteritate, arctari; hoc enim denotat purpureus, sanguineusq; color. Et D Antoninus *m* sic testatum habet. *Meritò purpura bis quasi Regibus data, cuius color in gale, o eximiæ charitatis est simbolum, cuius igne ita ardere debent, vt semper pro defensione, & bono Ecclesiæ sanguinem fundere sint parati.* D E

l in summa de pœnitent. § cum cōfitendum. vers. qui Cardinales.

m in 3. par. sum tit. 21. cap. 3. § 2.

Iure igitur merito purpurea Cardinales induunt vestimenta, non ad corporis pompam, aut superbiæ causa, sed vt ostendant, se præ cæteris excellere, & ad extollendam Romanæ Ecclesiæ gloriam paratos esse, nec non vt internæ eorum Dignitati hęc etiam externa species respondeat.

Sed videamus, quænam sint Cardinalium propria vestimenta. Et primo loco se offert Toga talaris oblonga, caudara, manicata, lanea maximi precij, quandoque etiam serica; huiusmodi enim vestes longæ, quæ totū contegunt corpus, candorem, & puritatem totius vitæ indicant, Platta *n* sic affirmante. Supra togam superpelliceum

n de Cardinal. dignit. cap. 3. ad fin.

liceum induunt; denotat autem superpelliceum (Rocchettum vocant) cum sit candidissimum, vitæ puritatem, & innocentiam: Quare admonet Hostiensis loco supra citato, debere esse Cardinales quoad mores, & vitæ munditiem candidiores niue, imò etiam Sanctos: nam quæ in Apocalypsi legimus. *a* *Datum est illis, vt cooperiant se*
A *Bissino splendenti, & candido*, ad Cardinales referenda putat; iustificationes namque iustorum Bissinum designat, vt Laudensis obseruat. *b* Superpelliceo additur Epithogium ad poplitem vsque dimissum (mantellettum appellant) huic imponitur palliolum quoddam breuissimum, medietatem brachiorum operiens, habetquè capitis opertorium annexum (mozzetta vulgò dicitur) ambo ex hircorum, & caprarum pilis (vndulata vestis symballottum vulgò dicitur, qua in re vide Catell. Cott. *c*) seu lana maximi precij contexta: hæc autem, vbi primùm ad Apostolicum Palatium deueniunt Cardinales, deponunt, vt priuatos omnes affectus, & veterem sibi hominem expoliandum esse cognoscant, Paleotto *d* teste. Amictum deinde induunt insigniorem (Cappa lata, seu Pontificalis dicitur) hæc licèt longissima sit, quandoque purpurea, interdum etiam violacea, tamen humeris imposita, pellibus
B candidissimis in hyeme, æstate verò mollisere (ormesinum nos Itali dicimus) intus exornata; vno tantùm foramine, quo caput exeritur, circa collum crispata, sub ala sinistri brachij recollecta defertur; tunc potissimùm soluitur, quando Summo Pontifici in Apostolica Sede locato obedientiam Cardinales profitentur, & in subsellijs coram eodem Pontifice sedent: eoquè tempore memores potissimùm esse debent plurimùm oneris illis accedere, ad publicam voluntatem, publicam scientiam, publicam omnino personam induere, Senatumquè repræsentare Thebanum, quem Alciatus ita describit. *e*

Effigies manibus trunca ante altaria diuum
Hic resident, quarum lumine capta prior.
Signa potestatis summæ, sanctiquè Senatus
C *Thebanis fuerant ista reperta viris.*
Cur resident? quia mente graues decet esse quieta
Iuridicos, animo nec variare leui.
Cur sine sunt manibus? capiant ne xenia, nec se
Pollicitis flecti, muneribusuè sinant.
Cæcus at est princeps, quòd solis auribus absque
Affectu constans iussa Senatus agit.

Nec dedignatus est Paleottus *f* hunc Alciati locum strictiori sermone referre. De galero, biretoquè rubeo dictum est supra, neque bis idem repetendum puto: Habent præterea gemmas annulis alligatas, easque à Summo Pontifice solemni pompa, vt diximus, recipiunt, ac triplicem designare causam affirmat Manfredus *g* videndus.

D Illud autem non erit omittendum, si ad Cardinalatus Dignitatem assumantur viri ex aliqua Monastica, seu Regulari disciplina, licèt eiusdem formæ deferant indumenta, & ornamenta, color tamen Religionis, à qua fuerint assumpti, non mutatur, nec superpelliceum deferunt, nisi sint Canonici Regulares, qui etiam illud in Religione deferunt.

Nec etiam in istis locum habuit concessio bireti rubri, à Paulo II. vt diximus, facta, in cuius vita hæc habes. *Præterea publico decreto mandauit proposita pœna, ne quisquam biretam coccineam (ita appellant capitis tegmen) præter Cardinales ferret, quibus etiam primo Pontificatus sui anno pannum eiusdem coloris dono dedit, quo equos, & mulas sternerent, dum equitarent. Ita* Ciaccon. *h* quem vide. Sed elapsis iam annis 127 Gregorio XIV. sedente permissum est, cum antea nigrum de-
E ferrent. Gregorius namquè prędictus die Dominico 9 Iunij festo SS. Trinitatis in ædibus Hortorum Quirinalium, antequam ad SS. Apostolorum proximam Basilicam descenderet, vt ibi Pontificio more Sacra persolueret, in executionem Sanctionis in Consistorio secreto apud S. Petrum die 26. Aprilis 1591. factę, Fratri Michaeli Alexandrino, & Fratri Hieronymo Asculano ex Ordine Prędicatorum, Fratri Constantino Sarnano ex Ordine Minorum Conuentualium, & Fratri Gregorio Montelparo nuncupato ex Ordine S. Augustini rubra bireta perpetuò deferenda more aliorum Cardinalium concessit, habitu tamen in cęteris nihil immutato. *i*

Verùm etiam Monachi, vel Religiosi, dum altra mare tanquam de latere Legati versantur, Religionis habitum mutant, & purpureo vtuntur pallio, Manfredo teste: *k*

Et

a cap. 19.
b tract. de Card. lib. 2 concl. 30.
c in memoral. in verb. vndenec
d de sacri Consist. consult. in conclus. operis memb. 5 pa. 371. ad fin.
e in emblemat. 59. lib. 1.
f loco proximè cit. pag. 272. sub litera A.
g de Cardinal. cap 5. vers. gemmas autem.
h col. 1237. & 1249. tom. 2.
i Gregor. XIV. constit. 9. Bullar. nou. tom. 2. pag. 696.
k de Cardinal. cap. 5. vers. in pallijs etiam.

Et Pelagium Caluani, ab Innocentio III. die 8. Decembris 1206 inter S. R. E. Cardinales relatum, qui postea ab Honorio III eiusdem Innocentij in Pontificatu Successore, in insigni illa expeditione, qua Damiata capta est, Legatus factus toti illi bello, & Christianorum demum excidio interfuit, vestes, talaria, sagum, frænaq; purpurea gestasse, qui Ciaccono in vita Innocentij IV. addunt in verb ordini proprium insigne &c. scripserunt. *a* Et hinc nonnulli Canonum periti colligunt, pōderando etiam verba Innocentij III. *b* in Concilio Generali Lateranensi, dum Patriarchalium Sedium priuilegia innouans, hæc inter cætera recenset. *Dominicæ Crucis Vexillum ante se faciant vbique deferri, nisi in Vrbe Romana, & vbicumque Summus Pontifex præsens extiterit, aut eius Legatus vtens insignijs Apostolicæ Dignitatis &c.* ponderando, inquam, hæc vltima verba, colligunt, Apostolicæ Sedis Legatos mare transgressos purpuram gestasse, antequam illius vsus Romæ Cardinalibus ab Innocentio IV. vt diximus, concederetur; quia Apostolicæ Dignitatis insignia, quibus Legati de latere sub Innocentio III. vtebantur, Chlamis purpurea, & coccinea Tunica erat, ex magni Constantini Imperatoris concessione. *c* Et Lancellottus Corradus *d* declarando, quæ sint insignia Apostolicæ Sedis, seu Dignitatis ait. *Puta equo albo, vestimentis rubeis, fræno, & calcaribus deauratis, & similibus vti.* Quibus omnibus (equo albo excepto) Cardinales hodie in Romana Curia, dum equitant mulas, vtuntur, præmittentes etiam apparitores cum argenteis clauis, & bulgis ab acupictoribus gentilitijs insignibus auro, & argento redimitis, nec non famulos duos pedissequos (parafrænarios vocant) baculis duobus innixos, qui quidem duo baculi virtutes duas eximias, institiam scilicet, & mansuetudinem ostendunt, vt parcere subiectis, & debellare superbos agnoscant, Cassaneo *e* teste.

a to.1. pag. 704.
b in c. antiqua, 23. de priuileg.
c c. Cōstantinus, dist 96.
d in templ. omn. iudic. lib. 2. cap. 2. §. 3. num. 26.
e in cathal. glor. Mund. par. 1. conclus. 6. vers. & vt ibi dicit.

Denique purpura, sacer pileus, galerus, totusquè Cardinalitius amictus, & ornatus nihil aliud est, quàm assiduus muneris illius, rerumquè gerendarum monitor, & interpellator; quemadmodum enim Deus, cum mandata populo dedisset, voluit præterea varijs signis in ipsis vestimentorum fimbrijs ea repartiri, ne mandatorum obliuionis excusatio vlla relinqueretur, dicens Moysi. *f Loquere filijs Israel, & dices ad eos, vt faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas, quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini.* Sic Cardinalitius habitus sanguineum referens colorem, omniaquè eius insignia, nihil aliud, quàm velùti simbola quædam, debitam ab eo fidem, religionem, iustitiam, publicæq; rei zelum vsque ad ipsam sanguinis effusionem commemorant, Paleotto *g* (qui huius sacrosancti Collegij summa virtute, ac eruditione Alumnus Eminentissimus fuit) sic affirmante.

f Numer. cap. 15
g de sacr. Consist. consult. in conclus. oper. memb. 3. pag. 344

Possent etiam hic annecti alia indumenta Episcopalia, & Sacerdotalia, quibus Cardinales, dum Summo Pontifici solemni ritu celebranti, alijsq; solemnitatibus assistunt, vti solent; nempe Tiara, siue Mitra, à qua duæ fimbriæ super humeros pendent; Amictus albus ad collum circum actus, & super humeros, pectusquè diffusus; Alba, seu Camisia corporis membra aptè operiens, Zona, seu cingulo circa lumbos præcincta; Crux pectoralis aurea Sanctorum Reliquijs referta à collo cathenulis alligata defluens; Stola, siue orario ab humeris per anteriora descendens, dextrum, sinistrumq; latus adornans; Tunica, quæ & subtile dicitur, bissina, ant iacinthina. Dalmatica, quæ duas habet cordulas sericeas hinc inde, anteriori scilicet, & posteriori parte dimissas. Et hæc Cardinalibus Diaconis permissa. Presbyteris verò Casula, seu Planeta his omnibus imponitur. Verùm Episcopi Cardinales Birro, & Lacerna (Pluuiale vulgò dicitur) vtuntur. Quarum rerum, & verborum interpretationes afferunt Durandus, *h* Cassaneus, *i* & Bulengerius. *k* Episcoporum verò Decanus, qui Ostiensis Episcopus est, præter alios pallium habet, ex antiquissima S. Marci Pontificis (anno Incarnationis Dominicæ 336.) concessione, Platina sic scribente. *l* Verùm latius hanc rem prosequitur Baronius. *m* Contextum est autem Pallium lana candida, habens desuper circulum humeros contegentem, & duas lineas, ex vtraque parte videlicet ante, & retro pendentes: à sinistris est duplex, & à dextris simplex quatuor purpureis Crucibus decoratum; & tribus acubus figitur: quorum nullum vacat à mysterio, vt post alios multos scribunt Durand. *n* & Cassaneus. *o* Verùm S. Antoninus *p* ita Pallium describit; *Ornamentum quoddam ad modum Stolæ Sacerdotalis cum quibusdam Crucibus nigris contextis, quod defertur super alia ornamenta, circumdans pectus, & humeros ad modum coronæ ante dependens;* & ibi ponit dies, quibus vtendum est Pallio. Differt autem hæc descriptio quoad Cruces,

h in ration. diuin officior. lib. 3. cap. 1. & seqq.
i in catal. glor. Mund. par. 1. cōclus. 3.
k de veste Pont. Epis. & Sacerd. lib. 1. per plura capita.
l in vita S. Marci Pontificis.
m in annal. tom. 3. anno 336. pag. apud me 420.
n de ration. Diuin. offic. lib. 3. cap. 17.
o in catal. glor. Mund. par. 4. cōsider. 26.
p in sum. par. 3. tit. 20. c. 4. §. 2.

Cruces, quia hic nigras, ille verò purpureas dixit. Sed Isidorus Pelusiota relatus à
Baronio *a* huius Amiculi mysterium his verbis expressit. *Id autem Amiculum,*
quod Sacerdos humeris gestat, atque ex lana, non ex lino contextum est, ouis illius,
quam Dominus aberrantem quæsiuit, inuentamquè humeris suis sustulit, pellem de-
A *signat: Episcopus enim, qui Christi typum gerit, ipsius munere fungitur, atque ipso*
etiam habitu illud omnibus ostendit, se boni illius, ac magni Pastoris imitatorem esse;
qui gregis infirmitates sibi ferendas proposuit. Hæc Isidorus. Sed alia multa cogno-
scenda sunt ex Durando: *b* nobis hæc retulisse satis.

Alia quædam indumenta, seu magis ornamenta Cardinalibus à Paulo II. concessa
refert Card Papiensis, *c* subsellia scilicet altiora tum ad Senatus, tum ad rerum
sacrarum consessum; sericeas damasceni operis mitras: indulsit, vt Cardinalibus, qui
quatuor aureorum nummum millia singulis annis ex Sacerdotijs non perciperent,
centum singulis mensibus darentur; quod in præsentem vsque diem seruatur, & vul-
gò *il piatto di Cardinal pouero* appellatur. Verùm si alia ex parte Cardinalis ex red-
ditibus Cameræ Apostolicæ centum recipiat, puta si Præfecturas vtriusque Signaturę,
B sigillum alicuius Congregationis, vel quid simile consequatur (quibus quidem offi-
cijs talis redditus aureorum centum in mense constitutus est) tunc ne duplici onere
ipsa Camera grauetur, Pauli II. assignatio cessat.

a annal. tom. 2. sub anno 216. pag. 308.

b In rational. Diuin. officior lib. 3. cap. 17.

c lib. 2. Comment.

CAPVT XII.

De Officio S. R. E. Cardinalium.

EXornauimus iam Cardinalis personam in ijs, quæ foris sunt, vt lucidissimus
hic S.R.E. radius coram hominibus luceat; originis quippe, nominis, nu-
C meri, ordinis, dignitatis, electionis, receptionis, optionis, habitus denique, &
ornamentorum qua potuimus breuitate, & certitudine narrationem prose-
quendo: nunc igitur ad interna, animi scilicet, mentisq; virtutes, quibus Cardina-
lis officium, & munus rectè peragatur, deueniendum putaui: hoc autem plures in-
spectiones habere demonstrat Platt. *d* nempe ratione ordinis, circa Pontificis ele-
ctionem, eidemquè Pontifici in administratione vniuersalis Ecclesiæ assistere.

Quod attinet ad Ordinis rationem, licèt etiam ex iam dictis colligi possit, tamen
quæ in Concilio Lateranensi *e* Leone X. sedente sancita fuerunt, referre non piget.
Cum S.R.E. Cardinales cæteros omnes in ipsa Ecclesia post Summum Pontificem
honore, & dignitate præcedant, conueniens, ac debitum est, vt vitæ mundicia, ac
virtutum splendore cunctis præfulgeant: quapropter non solùm hortamur eos, ac
D monemus, verùm etiam statuimus, & ordinamus, vt de cætero quilibet Cardinalium
pro tempore existens, iuxta doctrinam Apostoli, ita sobriè, castè, ac piè viuat, vt
non solum à malo, sed ab omni etiam specie mali abstinens coram hominibus luceat,
Deumquè in primis operibus honorificet: sint omnes vigiles, ac Diuinis officijs,
Missarum celebrationibus intenti, habeantquè Capellas suas in loco honesto, prout
facere consueuerunt; sit eorum domus, familia, mensa, supellexquè non fastu, aut
pompa, neque superfluis rebus, neque aliquo modo reprehensibilis, ne peccandi,
excedendiquè modum licentia inde nascatur; sed vt æquum est, modestiæ, & fru-
galitatis speculum dici mereantur; illis itaque sint contenti, quę Sacerdotalem prę-
seferant modestiam, ac Pręlatos, & quoscumque alios insignes viros ad Romanam
Curiam venientes benignè, honorificequè tam publicè, quàm priuatim tractent, &
apud nos, & successores nostros gratiosè, liberaliterquè eorum negotia commenda-
E ta suscipiant. Episcoporum, & Pręlatorum ministerium indecorum in domibus non
habeant, ne cæteris præesse instituti ad vilia descendant instituta, passimquè Pa-
storalis officii contemptum inducant; Apud Summum Pontificem piè, & absque
vlla partialitate negocia cuncta promoueant: Oppressos, & iniustè grauatos iuxta
vires, & officij debitum adiuuent; nam licèt Episcopi, & Cardinales propter eorum
dignitatem consulere, vel Aduocati munus exercere non debeant, pro amicis tamen,
& miserabilibus personis gratis vtique possunt, Veronense *f* teste, Valentini, & Va-
lentis, *g* ac etiam Constantini *h* Imperatorum auctoritatibus freto. Tituli sui
loca, semel in anno saltem, si præsentes in Vrbe fuerint, per se ipsos, si verò absentes,

d de dignit. & offic Card. cap. 4. & seqq.

e inserta in Cost. 7. §. 16. & Leon. X. bullar. nou. tom. 1. pag. 474.

f in cautel. 186. num. 7.

g in l. quisquis, C. de postulan.

h l. cunis C. qui. Imp. inter pupil. & vid.

per Vicarios visitent. Clericos, & populos illis subditos adiuuent, & eorum vitam diligentèr explorent. Quilibet Cardinalis in vita, vel in mortis articulo quantum satis erit ad Presbyterum vnum commodè sustentandum, suo Titulo relinquat. Verùm si reparatione, aliauè subuentione indigeat Ecclesia, tantum illi relinquat, vel donet, quantum conscientiæ suæ videbitur; quod etiam à Sixto V. *a* sancitum inuenies. Ecclesiarum bona temerè non effundant, sed ea in pijs, sanctisquè operibus exponant, ne obtrectatoribus linguas ad dicteria, calamos ad maledicta scribendum acuant. In Commendis, alijsuè, siue Cathedralibus, siue Abbatialibus Ecclesijs Vicarios, Clericos, & Capellanos digna, competentiquè mercede prouideant. Familiæ, Domusquè suæ quilibet Cardinalis optimum se Rectorem, Præfectumquè tam circa eà, quæ extrinseca omnibus apparent, quàm quæ intus latent abscondita, ostendat. Cùm autem Cardinalium Domus patens hospitium, portusuè, ac refugium proborum, & doctorum maximè virorum, & pauperum nobilium, honestarumquè personarum esse debeat, sint etiam circa modum, & numerum prudentes. Ne ex alienis vitijs turpem sibi contrahant infamiæ notam, vulgoquè obloquendi, calumniandiquè iustas præbeant occasiones, de familiarium qualitate sint in primis curiosi. Qua in re vide, quæ scribunt Diuus Bernardus, *b* Moscouius, *c* & alij multi. Inuigilandum præterea, & pro viribus elaborandum est Cardinalibus in perscrutandis, & cognoscendis Regionibus, quæ hæresibus, erroribusquè, ac superstitionibus contra veram, & Orthodoxam Fidem infectæ sint, & vbi Diuinorum Mandatorum ecclesiastica deficiat disciplina; quiquè Reges, ac Principes, seu populi bellis infestentur, vel infestari timeant: hæc, & huiusmodi scire, ac Romano pro tempore existenti Pontifici referre operam dabunt, vt his malis, ac pestibus opportuna remedia vigilanti studio excogitari valeant. Quæ Manfredus *d* quoque, Fabius Albergatus, *e* & alij multi suis consignarunt munumentis. Nouissimè verò Gregorius XV. vt præmissa maturius, & ea, quā decet, animi propensione, decernantur, Congregationem de Propaganda Fide nuncupatam instituit, de qua nos infra, vbi de Cardinalium Congregationibus sermo erit, nonnihil dicemus. Insuper nulli Cardinalium, Prouincias, ac Ciuitates Legationis titulo obtinentium, per Locumtenentes, aut Officiales quoscumque eas, administrare liceat, sed personalitèr adesse, easdemquè omni vigilantia regere, & gubernare teneantur, nisi pro grauioribus negocijs, à Summo Pontifice detenti, Romæ morandum fuerit; quò casu Vicelegatos, Auditores, Locumtenentes, cæterosquè Officiales debitis cum prouisionibus, & salarijs habeant. Amare, & obseruare Pontificem Maximum præ cæteris omnibus Cardinales tenentur, grauiterquè, si secus fecerint, delinquunt; sunt enim membra corporis ipsius Pontificis, magnamquè cum eo communicationem habent, & ideo magis illi familiares, quàm Reges, aut alij Principes esse debent; Manfredo, *f* & alijs ab eo adductis sic affirmantibus, & ipsius nominis, Legati scilicet de latere, ethimologia, quasi ab ipsius Pontificis latere diuulsi, designat; atque Eugenij IV. *g* auctoritate comprobatur. Et ideo si viuente Pontifice de electione alterius noui Pontificis agerent, læsæ maiestatis crimine inuoluerentur, vt scripsit Mars. *h* Præterea cauendum, & summa animi circumspectione obseruandum est Cardinalibus, ne omissis Euangelijs, Prophetis, & Sanctorum Patrum libris, gentilium legant Comœdias, amatoria Bucolicorum versuum verba canant, Virgilium teneant; ne quod in pueris necessitatis est crimen, in se faciant voluptatis, Diuo Hieronymo *i* sic admonente. Exemplum verò nunquam memoria excidendum referunt Dominicus, & Gloss. *k* de quodam Petro Card. S. Mariæ nouæ, qui delicijs, ac indulgentia fortunæ luxurians, ac vitijs deditus, dum in Ecclesia Christi Sacratissimum Corpus adoraret, omnibus videntibus, à dæmone est interfectus: huius facti etiam testimonium habes ex Barbatia, & Albano relatis à Manfredo. *l* Decorati denique sint Cardinales scientia, & conscientia, quia scientia sine conscientia diabolica est, conscientia verò sine sapientia reputatur insipida, vt Felino *m* placet. Sapientia tamen in Cardinalibus non requiritur eminentissima (quàmuis hoc honorario epitheto nouitèr sint insigniti) sed mediocris sufficit, vt ex Innocentij III. *n* sententia ad Archiepiscopum Calaritanum scribentis in hęc verba. *Quanquàm etsi desideranda sit eminens scientia in Pastore, in eo tamen sit competens toleranda, quia secundùm Apostolum scientia inflat, charitas autem ædificat, & ideo imperfectum scientię potest supplere perfectio charitatis.* Et hoc idem Pontifex *o* repetit, Archidiacono, & Capitulo Capuano scribens, *Licèt* (inquit) *non eminentis, tamen conuenientis literaturæ electus*

A — B — C — D — E

a in Constit. 55. §.12 Bullar nou. tom. 2. pag. 573.
b lib. 4. de consid. ad Eugen. cap 6.
c de maiest milit. Eccles. lib. 1. par. 1. cap. 6.
d de Cardin cap. 7. vers. rursus ipsorum.
e de Cardin. lib. 1 ferè per tot.
f decis. 53.
g Const. 15. §. sunt etiā, in fin.
h tract. de bann. in verb. læsa maiestatis, num. 28.
i epist. 146. de filio prod. ad Damas. Papam, relato in c. Sacerdotes, & c. Legant Episcopi, dist 37.
k c præsenti, in verb restringere, de off leg in 6.
l de Cardin. decis. 242.
m in c. ex parte, il 2. nu. 1. vers. adde d. ctum, de off. deleg.
n in c nisi, §. pro defectu, de renūc.
o in c. cum nobis §. his igitur, & ibi, Glo. in verb. literat. vna. de elect.

electus existit, vt pro defectu scientiæ ab electione non deberet excludi. Atque fauet Diocletiani, Maximianiquè Imperatorum Sanctio, *a* quæ sic se habet, *Expertes literarum Decurionis munera peragere non prohibent Iura*.

a l expertes.6.C. de decurion.lib. 10.

A

CAPVT XIII.

De Officio Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium in electione Pontificis, & Sede vacante.

QVoniam Cardinalium Officium triplicem habere potest inspectionem; primam scilicet ratione Ordinis, de qua dictum est cap. proximo; secundam circa Romani Pontificis electionem; tertiam ratione assistentiæ Summo Pontifici faciendæ, de quibus dicendum superest.

B Et quia, vt liricus cecinit Poeta *b*.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas
Regumquè turres.

b lib. 1. ode 4.

Et Claudianus. *c*

Sub tua purpurei veniunt vestigia Reges
Deposito luxu, turba cum paupere mixti,
Omnia mors æquat.

c lib. 1. de rapt. Proserp.

Summis quoque Pontificibus semel mori statutum est; Christiana verò pietas admonet, supremum sepulturæ honorem nec hostibus denegandum esse, vt plura apud Pollidor. Ripam *d* collecta monumenta demonstrant. Eminentissimi ergo S. R. E. Cardinales huic potissimùm muneri vacare debent, vt illius corporis, cuius partes C sunt, ea, qua decet, religiosa, pia, decentiquè pompa, Summi Pontificis inquam funus celebretur; maiori etenim nexu Cardinales, quàm quilibet alius, cuiuscumque generis sit, erga Pontificem sunt obnoxij, Manfredo *e* teste.

d in comment. de att. in mort. artic. cap. 39 nu. 10. & seq.

Romano igitur Pontifice vita functo (tunc enim Sedes vacare dicitur) de illius mortalitatis exuuijs parentādis S. R. E. Cardinales solliciti in primis esse debent; quod in Romana Synodo, Bonifacio Tertio sedente, sancitum habes anno salutis humanæ 605. & à Gratiano *f* relatum. *Nullus* (inquit) *Pontifice Romano viuente, aut Episcopo Ciuitatis suæ, præsumat loqui, aut partes sibi facere, nisi tertio die depositionis eius adunato Clero, & filijs Ecclesiæ, & tunc electio fiat*. vbi gloss. *g* hæc addit. *Mortuo Apostolico Cardinales in tantum festinabant, quòd nihil curabant de sepultura defuncti, quare statutum fuit, quòd nec Papa, nec Episcopo* D *viuente, nec etiam eo defuncto, electio fiat Successoris, nisi tertia die post sepulturam*. Hæc Glossa.

e tract. de Card. cap. 10. vers. Romano Pontifici.

f c. nullus Pontifice, iuncta glo. dist. 79.

g in figuratione casus.

Qua Sanctione fretus Leo Frangipanius, vacante Apostolica Sede per obitum Calisti II. ausus fuit præcipere Cardinalibus, ne ad noui Pontificis electionem deuenirent, nisi tertia die transacta, non quidem vt hæc seruaretur lex, sed vt animi sui cupiditatem expleret, extollendi quippe ad Apostolicæ Sedis culmen Lambertum Episcopum Ostiensem, vt Platina testatum habet. *b*

h in vita Honor. II.

Verùm cum in electione cuiusuis Episcopi, & in funere peragendo triduum expectandum sit, *i* in eo, qui vniuersalis Ecclesiæ Caput est, & Episcoporum Episcopus appellatur, vtique consentaneum, & dignū omnino visum est, speciale quid magis, præcipuumquè constituere, & Nouemdiale tempus Romano Pontifici defuncto, priusquam ad Successoris electionem deueniatur, constituere: quod à Gregorio X. E *k* sancitum habes. Et apud gentes hoc idem seruatum fuisse, & Nouemdiale tempus in funere, & ludis insumptum, scripsit Iul. Lauor. *l*

i d. c. nullus.

K c. vbi periculū §. 1. de elect. in 6.

l de pris. recent. funer. mor. tit. 2. cap. 15. num. 20.

Nec totū hoc nouemdiale tempus in sola defuncti Pontificis parentatione effunditur, sed multa inter S. R. E. Card. Principū Oratores, Magnatesquè viros colloquia, vt maturius in re tanti momenti procedatur, fiunt, & vt Cardinalibus absentibus ad Vrbē redeundi spatiū concedatur; quā rem latius prosequutus est Iulius Lauorus. *m*

m in suis lucubration. vbi de Comitijs agit, tit. 1. cap. 9.

Hoc nouemdiali tempore transacto, Conclauis ingressus nulla ratione prorogari, aut differri potest; nec vlterius Cardinales à Curia absentes expectantur, vt quanto citius noui Pontificis electio fiat. *n*

n d. c. vbi periculum; Clemen. ne Romani. de elect. Pij 4. Const. 65. Cærem. Rom. lib. 1. sect. 1.

Verùm quia cum ex diuersitate temporum, & varijs militantis Ecclesiæ fluctuationibus,

tionibus, non semper eadem electionis forma seruata fuerit, nonnullas hic ab antiquis seruatas formas recensere placet.

Triplici igitur via Romanos, & vniuersalis Ecclesiæ Pontifices electos, seu creatos fuisse, apud Christianos scriptores inuenio. A

Prima fuit per Institutionem.
Secunda per Substitutionem.
Tertia per viam Electionis.

Institutionis, seu Constitutionis via, & forma semel tantùm seruata fuit in Terris: Christus enim Dominus, Dei Filius, Summus Sacerdos, & Pontifex collatis Clauibus Regni Cœlorum ligandi, atque soluendi Beato Petro, & Successoribus Pontificium tradidit, suosquè in Terris Vicarios instituit, vt ex Innocentij III. verbis innotescit, *a* dum ait. *Nobis autem in Beato Petro sunt oues Christi commissa* & paulò infra *Dominus dixit ad Petrum, & in Petro dixit ad Successores ipsius, quodcumq; ligaueris super terram, erit ligatum & in Cœlis &c.* Et Caietanus *b* hæc habet. *Coniunctio autem Papatus in Petro, post Petrum primum à Christo immediatè institutum, non est à Deo, sed ab homine, vt patet, quia hoc fit per electionem hominum &c.* Atque hæc de Institutione. B

Substitutionem verò à Beato Petro introductam fuisse nonnulli affirmant, dum se morti proximum agnosceret; conuocatis enim, qui tunc Romæ Christi fideles aderant, sic effatus est. *c Clemens tanquam qui omnibus præesse te noueris, singulos, prout poteris, iuua, & singulos releua, qui & singulorum onus, & sollicitudinem portas.* Et latius habes. *d* Atque prosequitur Mandos. *e* subdens, hac substitutione vsum fuisse Lucium I. in personam Stephani Diaconi anno 254. Sed fallitur Mandosius, primò in tempore, quia Lucius anno 256. creatus est Pontifex, Ciaccono, alijsquè testibus: secundò quia Stephanum Archidiaconum non substituit in Pontificatu Lucius, quàmuis illi successerit, sed omnem potestatem Ecclesiæ, dum ad passionem pergeret, eidem Stephano dedit; quod etiam antea fecerat Cornelius Papa. vt Baronius *f* scribit. Et comprobatur, quia si in Pontificatu substitutus fuisset Stephanus, statim à morte Lucij Pontificalia exercuisset; constat autem post dies 35. nempe die 9. Aprilis Pontificem fuisse renunciatum, iisdem Baronio, & Ciacc. affirmantibus. C

Et ita etiam intelligenda puto, quæ Ruffin. *g* & Platina *h* scripserunt, à Liberio scilicet in exilium pulso Felicem II. in Pontificatu substitutum fuisse; nam hic licèt non sine Diuina Prouidentia inter Christi Martyres reponatur, ex cathalogo tamen Pontificum expungendus, tanquam schismaticus erit, vt ex Ciaccono, *i* & Baronio *k* liquet.

Denique hanc substituendi in Pontificatu Successoris formam sublatam fuisse multis Summorum Pontificum Sanctionibus comprobatur, Hilarij I. in Romana Synodo anno 467. Platina, & Ciacconus in vita scripserunt: & retulit Gratianus *l* alias multas Sanctiones. D

Et licèt postea Bonifacius Secundus in Romana Synodo anno 531. in Basilica Beati Petri celebrata, vt è Gothorum manibus Romani Pontificis eligendi vsurpatam licentiam redimeret, Vigilium sibi in Pontificatu substituisset, & Sacerdotum chirographo, ac iuramento roborasset: attamen eodem tempore iterum Synodo congregata, quia contra Canones hoc factum fuerat, ipse Bonifacius reum se confessus est maiestatis, & chirographum in præsentia omnium Sacerdotum, & Cleri, & Senatus incendio consumpsit, vt legitur in vita huius Pontificis, & apertius apud Baronium. *m*

Et quàmuis non defuerint Scriptores affirmantes, Pontificem Romanum posse Successorem sibi nominare, & substituere, eo potissimùm argumento freti, ex epistola scilicet Clementis ad Iacobum Hierosolymitanum scripta, qua se à Beato Petro adhuc viuente in Episcopum electum scribit, his verbis à Gratiano *n* relat. *Simon Petrus in ipsis diebus, quibus vita finem sibi præsensit, apprehensa manu mea, repentè consurgens in auribus totius Ecclesiæ hæc protulit verba. Clementem hunc Episcopum vobis ordino, cui soli mea prædicationis, & doctrinæ cathedram trado &c.* Contraria tamen sententia, non posse Pontificem substituere Successorem, verior, & magis recepta est, vt latè tradit Iulius Lauot. *o* & anteeum hoc idem scripsit Gomesius. *p* Quinimò nec Beati Petri substitutio in personam Clementis sortita est effectum, nam immediatè post Petrum Linus, exinde Cletus Romanam habuerunt Sedem. Quod ab eodem Clemente Sacerdotibus, & E

a c. solita. §. nobis autem, de maior. & obed.
b in opusc. de auctor. Pap. & Concil. cap. 20. vers. coniunctio autem.
c c. Clemens 8. q. 1.
d c. 1. & 2. ead. caus. & q.
e in regul. 13. Cancell. q. 8 num. 38. iuxta secundam impress. & num. 23.
f in annal. tom. 2. anno 255. pag. 475. & an. 257. pag. 489.
g in histor. Eccl. lib. 10.
h in vita Lucij & Liberij.
i in vita huius Felicis in fin. schism. 2. anno 357. pag. 107.
k annal. tom. 3. anno 357. pag. 674. & 675.
l c. 3. 4. 5. 6. caus. 8. q. 1.
m in annal. to. 7 anno 531. pag. 165.
n c. 2. Simon Petrus. 8. q. 1.
o de elect. can. tit. 4. cap. 3. per tot.
p in reg. Cancellar. de infirm. resignan. q. 1. vers. pro resolutione.

Clero

Clero persuasum affirmant, ne Successores hoc exemplo ducti, tanquam Summi Sacerdotij hæredes dicerent. *Moyses enim* (vt Diuus Hieronymus *a* ait) *Amicus Dei, cui facie ad faciem Deus loquutus est, potuit vtique Successores Principatus filios suos facere, & posteris propriam relinquere dignitatem, sed extraneus de alia Tribu eligi-*
A *tur I E S V S, vt sciremus, Principatum in populos non sanguini deferendum esse, sed vitæ &c.*

Mortuis verò Lino, & Cleto, tunc vno Sacerdotum ore Clemens Christi Vicarius, & Beati Petri Successor eligitur, vt scribit gloss. *b videns* (inquit) *Clemens, quòd hoc esset perniciosum exemplo, quòd aliquis sibi eligeret Successorem, renunciauit Papatui, & tunc electi sunt Linus, eo mortuo, electus est Cletus, quo mortuo, denuò fuit Clemens electus &c.* Alia ad rem scribit Gomesius. *c*

Atque hinc collige tertiam creandi Pontificis viam, quæ est electio. At electio in genere sumpta est rerum, vel personarum delectus, vt Tolosano *d* placet. Hæc autem ratione formæ in tres partes diuiditur, nempe

Prr inspirationem Spiritus Sancti.
B Per viam compromissi.
Per viam Scrutinij.

Scrutinium verò quandoque solum sufficit, non rarò etiam accessu indiget, vt dicemus infra; & habes Innocentij III. Sanctionem *e* has tres formas comprehendentem. Insistamus ordine, & primò dicamus.

De electione per viam Inspirationis, quæ fit, quando communitèr absque vitio, sed Sancti Spiritus impulsu omnes in vnum consentiunt; prout in electione Fabiani Papæ anno salutis 238. testatur Eusebius *f* in hæc verba. *Post Anteri mortem aiunt Fabianum vnà cum alijs ex agro Romam commigrasse, ibiquè sua collocasse domicilia; vbi Diuina, & Cælestis gratia largiente, ad Cleri administrationem mirandum in modum euectus est: nam cum omnes fratres causa deligendi eius, qui Episcopatum gereret in Ecclesia, conuenissent, & multi de multis illustribus, & praeclaris viris ad*
C *illud munus obeundum idoneis cogitarent, quàm Fabianus, qui tum fortè præsto erat, nemini in mentem venerat, de repenti tamen Columbam è sublimi deuolantem, quæ similitudinem Spiritus Sancti super Saluatorem in specie Columbæ descendentis, repræsentare videbatur, eius capiti insedisse memorant: ac propterea populum vniuersum paritèr vno Sancti Spiritus instinctu commotum, magna cum alacritate, & vno animorum consensu eum dignum eo Dignitatis gradu acclamasse, & absque mora arreptum illum in Sede Pontificia collocasse.* Hæc Eusebius, quem refert, eiusquè verba rescribit Baronius. *g* Et in electione Archiepiscoporum Rauuenatensium per annos 224 ab electione Aderiti anno Christi 80. vsque ad S. Seuerum, qui anno 304. electus, Diuinitùs prædixit, amplius Columbæ mysterium in creandis Rauennatibus Episcopis expectandum non esse. Hanc formam, inspirationis scilicet seruatam fuis-
D se, testis est Rubeus. *h* Hæc autem inspirationis via quandoque expressa est, vt in Fabiano Pontifice, & Episcopis Rauennatibus per apparitionem Columbæ, vt diximus; quandoque verò præsumpta, quando omnes vno ore consentiunt in aliquem, & non constat auctore Deo factam, sed præsumitur propter concordiam omnium, vt Matthæus de Boijs *i* tradit. Et hoc, omissis alijs, in electione Eugenij III. Sanctorum Vincentij, & Anastasij ad Aquas Saluias Abbatis ex Ordine Cistercienfium à Diuo Bernardo designati, contigisse Ciacconus, *k* alijquè testantur; & idem in electione Cœlestini V. ante Pontificatùm Petrus de Murone dictus, ex Platina, & alijs affirmare possumus; Cœlestinus in Pontificatu ideo appellatus, quòd Cœlitus missus esse diceretur.

Verùm ad aliam formam, quæ per Compromissum dicitur, accedamus. Hæc au-
E tem seruari solet, quando plures idonei eliguntur, in quos verè omnium certo modo potestas, & facultas transfunditur, vt post multorum Pontificum Sanctiones, *l* Gregorij XV. *m* nouissimam habes, quæ post Cæremoniale Romanum *n* docet formam, & praxim in hac re seruandam. Et quàmuis Matthæus Boijs *o* dicat rarò hanc formam in vsu deducendam, quia sapit naturam transactionis, quæ in spiritualibus prohibetur; *p* Felinus *q* tamen hoc speciale esse in electione Romani Pontificis testatum habet. Et per compromissum in sex Cardinales ex decem, & octo, qui tunc Viterbij aderant, suadente, & enixè rogante S. Bonauentura Ordinis Minorum Generali Ministro, Theobaldum Archidiaconū Leodiensem Kalen. Septembris 1271. electum fuisse, & Gregorium X. appellatum ex Platina, *r* & melius ex Panuino *s* fit

E 2 notum:

a ad Titum cap. 1, relatus in c. Moyses, 8. q. 1.

b in c. 1. in verb. aut ligandi, 8. q. 1.

c in reg. Cancell. de infir. resignan. q. 1. vers. quòd tenendum.

d in partit. iur. canon. lib 1. tit. 29 cap. 1. num. 2. de elect.

e in c. quia propter, 42. de elect.

f in histor. Ecclesi. lib. 6. cap. 22.

g annal. tom. 2. anno 238. pag. 374.

h in histor. Rauenn. lib. 1. pag. 32 & lib. 2. pag 43.

i in miscellan. de elect. in prin. vers. tres sunt forma.

k in eius vita.

l c. in causis, et cum dilectus, et causā quæ. c quia propter, de elect.

m §. secundus modus est.

n lib. 1. sect. 1. cap. 5. vers in nomine Domini.

o de elect. loco cit.

p c super eo, de transact.

q in c capitolū. nu fin de rescrip.

r in vita Gregorij X.

s in notis ad Platin. ibi.

notum: idemquè confirmat Iulius Lauor. *a* addens simili modo in eadem Ciuitate Viterbij anno salutis 1265. Clementem IV. & anno 1316. Ioannem XXII. electos fuisse. Verùm de Ioanne non satis liquet; nam quæ Platina in eius vita scribit, Lauorij fidem minuunt: narrat enim Platina, & Volaterranus *b* confirmat, post longam 23. Cardinalium dissensionem, Lugduni tandem Ioannem XXII electum fuisse, nec vnquam in Italiam venisse; & Ecclesiasticæ Ditionis gubernium per Legatos administrasse, ex historicis, & Constitutionibus ab eo promulgatis, & infra suo loco citandis, *c* liquet. Sed fortè Lauorius de Ioanne XXIII. qui etiam XXII. appellatur, intellexit: verùm neque hic Viterbij electus fuit, sed Bononiæ, neque legitimus iudicatus; nam in Constantiensi Concilio vnà cum alijs duobus Pseudopontificibus, Gregorio scilicet XII. & Benedicto XIII. depositus; in quorum locum die Sabbati pridie Kalen. Nouembris in publica sessione 40. anno 1417. habito decreto, per omnes Nationes probato, vt quælibet Natio eligeret sex honestas personas ecclesiasticas, & religiosas, ac in sacris Ordinibus constitutas, quæ vnà cum Cardinalibus præsentibus in Concilio pro hac vice tantùm intrarent Conclaue, haberentquè auctoritatem vnà cum Cardinalibus eligendi futurum Papam, & qui à duabus partibus Cardinalium, & à duabus partibus ex deputatis cuiuslibet Nationis eligeretur, ille pro Summo Pontifice habetetur, & teneretur; die igitur lunæ 6. Idus Nouembris eiusdem anni 1417. Otho de Columna Agapeti filius S. Georgij in velabro Diaconus Cardinalis, Romanus Pontifex renunciatus fuit, qua die S. Martini Episcopi natalitia recolebat Ecclesia, in eiusquè memoriam, & reuerentiam Martinus huius nominis V. appellari voluit; quàmuis III magis, quàm V. dicendus esset, nã duo Marini, non autem Martini fuerunt, vt obseruant Ciaccon. *d* & alij. Ac de Ioanne XXIII. qui XXI & XXII. quoque dictus est, Iulium Lauor. intellexisse, patet ex verbis ab eo relatis, nempe hunc Ioannem dixisse, *Papa sum ego*. Quod etiam refert Coquæus *e* videndus, sequutus Ioannem Villanum, *f* & alios: vide quoque Sansouinum. *g* A B

Sed accedamus iam ad tertiam electionis formam, quæ Scrutinium dicitur, quæquè magis frequens, vt vsu recepta est. Hęc autem celebratur, præsentibus omnibus, qui debent, volunt, & possunt commodè interesse. Cardinales tres de Collegio sumpti, singulorum vota secretè, & sigillatim diligentèr exquirunt, in scriptis redacta in communi promulgant: his peractis, collatione habita, ille demum censetur electus, in quem vel omnes, vel duæ ex tribus partibus consentiunt, vt Matthæus Boijs *h* docet, ac decem, & octo substantialia huic formæ recenset, quę tamen non omnia in Scrutinijs Dominorum Cardinalium fuit necessaria: satis enim est seruare, quæ nouissimè Gregorius XV. *i* sanciuit, & san. me. Vrbanus VIII confirmauit; nec distant ab ijs, quæ in Cæremoniali Romano *k* sub Leone X. compilato leguntur: & alia multa congerit Iulius Lauor. *l* ex eadem Gregorij Decimiquinti Sanctione desumpta. C

Verùm si per viam Scrutinij electio perfici nequeat, tunc Purpurati Patres, qui in Scrutinio suffragium non tulerunt, per Accessum Pontificis electionem perficere valent. Quid autem sit Accessus, & quomodo fiat, ex eodem Cæremoniali Romano, Gregorij XV. Sanctione, & Iulio Lauor. locis citatis satis superquè cognosces. Illud autem ignorandum non erit, Accessum ad eum Cardinalem fieri non posse, qui in Scrutinio vnum saltem suffragium non tulit; neque ad eum, qui ab ipsomet Cardinali accedere volenti in Scrutinio nominatus fuit. *m* Hinc etiam collige differentiam inter Scrutinium, & Accessum, vt per solum Scrutinium perfici possit electio, non autem per solum Accessum, quia hic supponit Scrutinium præcessisse; non enim datur Accessus Cardinali, qui nullum in Scrutinio suffragium tulerit, vt diximus, & aduertit etiam Manfred. *n* dum ait, Accessum habere locum, præcedente Scrutinio. D

Aliam quoque viam per Adorationem dictam, quandoque seruatam in electione Romani Pontificis scribentes referunt: verùm hæc, si Scrutinium præcessit, cum Accessu coincidit; si verò sine Scrutinio fiat, ad eam formam, quæ per Inspirationem dicitur, referenda erit, vt Cæremoniale Romanum *o* obseruat. E

Patet igitur ex hucusque dictis, Romanum Pontificum electionem per initia nascentis Ecclesiæ ad hæc vsque tempora processisse per viam Institutionis, Substitutionis, Electionis. Electionem verò ratione formæ in tres partes diuisam fuisse, per Inspirationem, vel quasi, Compromissum, Scrutinium solum, vel Scrutinium, & Accessum simul.

a de elect. canon. tit. 4. cap. 7. n. 29.
b in antropol. in vita eiusdẽ Ioan. 22. pag. apud me 256.
c in Congregat. 21. de confinib. Status Ecclesiast.
d in vita Martini V.
e in antimom. par. 2. antid. contra paggres. 61. pag. apud me 243 col. 1.
f in hist. lib. 9. cap. 79.
g in histor. Famil. Vrsin. lib. 3. pag 43.
h in miscellan. de elect. in prin. num. 3.
i in sua Constit. de elect. Roman. Pontif. §. tertius modus.
k lib. 1. sect. 1. cap 5. vers. alius modus, & magis tutus.
l de elect. canon. tit. 4. cap. 7. n. 9. & seq.
m in ead. Constit. Greg. XV. § primus itaque actus vers. tertio quod non potest.
n de Cardinal. decis 103.
o lib. 1. sect. 1. cap 5. vers. quod si fortè.

Possem

Possem hic nonnullas formas, vt tempori, loco, & occasioni satisfieret, nec non vniuersalis Ecclesiæ necessitatibus consultum esset, in electione Summorum Pontificum seruatus referre. Verùm ne verbis potius, quàm rebus insistere videar, satis esse existimaui, ad scriptores, qui hanc rem luculentèr tractarunt, cupidum lectorem remittere.
A Mandosius *a* enim sexdecim varias electionis formas enumerat: at Iul. Lauor. *b* pinguius hanc rem prosequitur, & alias indicat: videri quoque poterit Panuinus. *c*

Quædam verò de auctoritate Cardinalium Sede vacante, hic addere non inutile duxi; potissimùm ex Pij IV. *d* & aliorum Sanctionibus desumpta.

Sciendum igitur est, Eminentissimos Cardinales in ijs, quæ ad Pontificem viuentem pertinent, nullum ius, vel auctoritatem habere, vt est Clementis V. *e* responsum, Pij IV. *f* Sanctione confirmatum; additis insuper.

Gratiam, aut iustitiam facere, factam verò per Pontificem mortuum executioni demandare non valent.

De Statu temporali Romanæ Ecclesiæ, neque de pecunijs Cameræ Apostolicæ, vel
B Datarij ex quauis causa, præter exceptas, disponere nequeunt.

Camerario, Thesaurario, Datario, Depositario, Arcis S. Angeli Castellano, alijsquè Officialibus, ne Sacro Collegio, casibus quibusdam exceptis, obediant, in d. *f*. 6. sub refectionis pœna interdicitur.

Pecuniæ verò Sacro Collegio soluendæ erunt: Decem millium ducatorum summa, in parentatione defuncti Pontificis eroganda.

Nec non pro victu familiæ Pontificiæ ante Conclauis ingressum, ac etiam post, per Camerarium, & Priores Ordinum describendæ.

Pro eleemosynis Sede vacante fieri solitis, ob quam potissimùm causam Cardinalis Camerarij Officium non cessat, vt dicemus infra.

Pro regalibus Populo Romano, Magistratibus Custodiæ Vrbis, & Conclauis.

Pro defensione Terrarum, & locorum ecclesiasticæ Ditionis, eorumquè securita-
C te. Quas quidem expensas Cardinales præsentes per secreta suffragia ordinare debent, itaut maioris partis sententia, quod statuendum erit, obtineat,

Si verò vltra prædicta grande aliquod periculum immineat, cui Cardinalibus omnibus præsentibus, iuxta Gregorij X. *g* ordinationem, aut saltem duabus illorum partibus celeritèr occurrendum videatur, tunc sacrum Collegium iuxta maioris partis sententiam per secreta suffragia pari modo obtinendam, oportunum adhibere remedium, necessariam parare impensam possit, & valeat.

Quæsitum est, si fortè Pontifex eligatur, qui nedum à Conclaui, sed absens ab Vrbe fuerit, prout non raro contigisse constat, an sacro Collegio permissum erit destinare Legatos, vt nouum Pontificem ad Vrbem perducant, & necessarios subministrare sumptus, ex redditibus Cameræ Apostolicæ percipiendos, præmissa Pij IV. Con-
D stitutione non obstante? Et affirmatiuè respondet Gambar. *h* quia hoc ad honorem electi, & vtilitatem Sedis Apostolicæ fit, & ideo ad Papam, & Apostolicam Sedem expensarum onus pertinet. *i* Et idem dicendum putat Iulius Lauor. *k* in similibus casibus, ex quibus per subtractionem, & denegationem necessariæ impensæ retardari posset electio noui Pontificis.

Gubernatores quoque Vrbis, tam vltra, quàm citra pontem, alijquè pro Ecclesiasticæ Ditionis regimine Officiales creandi, eadem forma, per secreta quippe suffragia seruata, eligantur.

Et cum sacri Collegij auctoritas à Summo Pontifice pendeat, *l* vt scripsit etiam Manfred. *m* multa propterea Sede vacante Cardinalibus denegantur.

Canones condere non valent; hoc enim ad Pontificem pertinet, eoquè mortuo, ad Cardinales non transit, ex Manfredo. *n*

E Collegium Cardinalium quàmuis Pontificem eligat, Cardinales tamen creare nequit; immò nec iam creatis insignia conferre, neque os claudere, vel aperire, neque Episcopos creare, seu creatos confirmare valet, teste Iulio Lauor. *o*

Verùm Iacobatius *p* posse Concilium ex magna necessitate Cardinales creare, scribit.

Legatum quoque extra Curiam ipso inuito mittere, nec missum à Papa reuocare Cardinalibus Sede vacante permittitur, vt Speculatori *q* placuit; Iacobatius *r* tamen, si magna instet necessitas, posse ait: tu vide Zabarell. *s*

Hæc autem ideo Cardinalium Collegio denegata putantur, ne si omnis potestas

penes

a in reg. 13. Cancellar. q. 8. à n. 16 vsque ad fin.
b de elect. canon. tit. 4. cap. 4. §. 6. 7. 8. 9. & 10.
c ad Platinam, in vita Pelagij II.
d Constit. 63. bullar. nou. tom. 2. pag. 91.
e Clem. ne Romani, de elect.
f d. Const. 63. §. 6.
g c. 3. de elect. in 6.
h de off. & potest. Legat. lib. 9. num. 185.
i l. 1. C. de cad. tollen. c. qui sentit de reg. iur. in 6.
k de conclaui, & conclauis. tit. 3. cap. 3. nu. 27.
l Clem. ne Romani, §. vt igitur, de elect.
m decis. 372.
n d. decis. 261.
o de conclau. & conclauist. tit. 3. cap. 3. n. 15. & 19
p de Concil. lib. 6 art. 7 in prin. n. 2. & seq.
q tit. de Legato, §. finitur, nu. 5.
r d. lib. 6. art. 7. num. 12.
s in Clem. ne Romani, §. vt igitur, num. 3. de elect.

penes ipsum Collegium redacta esset, nullam deinceps Romani Pontificis eligendi curam gereret, quamobrem hæreses, scandala, & vniuersalis Ecclesiæ exterminatio oriri possent, vt Manfredus *a* scribit: aliam quoque rationem ex Iul. Lauor. *b* cognosces.

Ex huc vsque dictis satis probatum puto, quod initio pollicitus sum; officium quippe Cardinalium Sede vacante circa duo potissimùm versari, vt mortuo Pontifici funus solemni ritu ducatur, & nouus præscriptis legibus eligatur. A

Hæc verò electio eum temporibus retroactis tam aperto, quàm clauso Conclaui valida putaretur, ex Iacobatio, *c* & Manfredo; *d* hodie verò ad validitatem electionis requiritur, vt Conclaue sit clausum, ex Gregorij XV. sæpe citata Sanctione. *e* Et hanc Cardinalium inclusionem, quæ Conclaue dicitur, sub Honorio III. primò inuentam fuisse scribit Ciacconus. *f*

At quoniam super huiusmodi Conclauis clausura quædam accidere potuissent, ex quibus validitas electionis in dubium reuocari posset, san.me. Vrbanus VIII. vt omnem dubitandi ansam tolleret, hanc Sanctionis partem ita intelligendam esse edixit. *g Vt statim post clausum Conclaue diligens fiat inquisitio super ipsa clausura, eaquè in effectu reperta, publicum fiat documentum per Cæremoniarum Magistrum, quo peracto, etiamsi postea in totum, vel in parte apertum de facto reperiatur Conclaue, semper tamen clausum, & pro clauso censendum, & habendum, quoad electionis validitatem, donec de consensu duarum partium Cardinalium præsentium per secreta suffragia apertum esse declaretur.* B

Quoniam verò in sæpe citata Pij IV Constitutione *b* statutum est, vt tres Cardinales antiquiores, ex quolibet ordine vnus, addito etiam Cardinali Camerario, vacante Sede, reliquos Cardinales congregandi, & in Congregationibus occurrentes necessitates proponendi, & vt Conclaue ex omni parte claudatur, curandi ius habeant; sciendum est, horum trium Cardinalium officium tertia die post Conclauis ingressum expirare, & alios tres in ordine sequentes tertio quoque die vnà cum Camerario in eodem ministerio succedere. *i* C

Ex Cardinalibus verò in Conclaui existentibus nemo ab electione, nec suffragijs, tam actiuis, quàm passiuis (vt vocant) etiam excommunicatus, & ecclesiasticis innodatus Censuris excluditur, *k* vt dicemus infra latius, vbi de priuilegijs Cardinalium sermo erit. Declara tamen præmissa non habere locum in Cardinalibus schismaticis; hi etenim in Conclaui non sunt admittendi, ex Iacobatij *l* sententia, quam refert, & sequitur Manfredus. *m*

Excluditur etiam ab electione Romani Pontificis Cardinalis, qui saltim in Diaconatus Ordine constitutus non sit, ex præcitata Pij IV. Sanctione, §. statuimus etiam; quam quidem Sanctionem à Sixto V. pariter confirmatam habes. *n* Verùm exclusio hæc locum habet, si Cardinalis Pontificali priuilegio munitus non sit, vt est Gregorij XV. declaratio. *o* D

An autem Cardinalis, cui nondum clausum, & apertum fuit os (iuxta ritum, & Cæremonias Ecclesiasticas) habeat votum in electione Pontificis, scias, hanc dubitationem exortam fuisse in electione Innocentij VIII. vacante tunc Sede per obitum Sixti IV. aderat enim in Coclaui Cardinalis Sfortia, qui eum in vita Pontificis nondum Romam venisset, non fuerat illi apertum os in Consistorio; verùm Patres tunc decreuerunt, ex eo quia non præcesserat alia cæremonia claudendi os, nec erat illi clausum, dum Pontifex diem clausit, permissum, & licitum esse d. Cardinali Sfortiæ, sicut & alijs, votum habere; vt refert Io. Bapt. Broccardus vnus ex Cæremoniarum Magistris, qui tunc aderat in Conclaui, & omnia, quæ in illo gesta fuerunt, sigillatim, summaquè diligentia scripsit.

Sed numquid conuentiones inter Cardinales in Conclaui existentes factæ necessariò seruandæ sint à Pontifice postea creato; Abbas Panormitanus, *p* si conuentiones contra Pontificiam Dignitatem sint, licèt iuramento roboratæ, ad illas seruandas non teneri ait; cui assentiuntur Barbat. *q* & Mandos. *r* Fallit tamen conclusio, si postquàm Pontificiam assumpsit potestatem, easdem conuentiones ratas habuerit, & iureiurando confirmauerit, vt Card. Tuscus *s* probat; & in Gregorio XII. seruatum testatur Platina; *t* & alij multi: hic enim cum in Conclaui iurasset, se renunciaturum Papatui, quando id Ecclesiæ bono cederet, & hanc quoque promissionem in Pontificatu confirmasset, à Cardinalibus in Concilio Pisano congregatis à Romana Sede deiectus, & gesta per eum irrita, inualidaquè declarata fuerunt. Quàmuis non E

a de Cardinal. cap. 19. in fin.
b de conclau & conclau st. tit. 3. cap. 3. num 8.
c de Concil. lib. 4 art. 4. num. 154. & 155
d deci f 324.
e in ea parte, vbi Cæremoniæ desgnantur, § primò hac forma.
f in eius vita in princ.
g in confirmat. Constit. Greg XV §. quoniam autē decreuit.
h Const. 63. §. 9. statuimus.
i d. Const. 63. §. 8. ipsorum autē.
k Clem. 2 § cæter. de elect. Manfred. decis. 302.
l tract. de Concil. lib. 7. art. 1. in 6. dub. num. 142. & melius 156. & 157.
m decis. 389. in princ.
n Const. 50. § 6 Bullar. nou. tom. 2. pag. 560.
o in sæpe citata Constit. § porrò capitula, vers. nisi priuilegio.
p in c. sicut nostris, num. 1. in 3 notab. vers ex hoc habes, de iureiur.
q cons. 1. per tot. lib. 1.
r super reg. 32. Cancell. q. 5. n. 8.
s in suis conclus. in verb. Papa, conclus. 50. n. 23.
t in eius vita.

non desint Scribentes, qui de validitate talis deiectionis, & an Concilium Pisis congregatum necessaria habuerit requisita, dubitent, vt videre est apud Coquæum. *a*

Liberandi tamen reos à carceribus concessum esse Cardinalibus Sede vacante, ex antiqua, & immemorabili consuetudine, & consequentèr ex titulo præscripto, priui-
A legioque acquisito, affirmat Mandos. *b* Pomponij I. C. responso *c* fretus, dum ait, *Ductus aquæ, cuius origo memoriam excesserit, constituti loco habetur*: quod etiam exemplis comprobat, & Francisci Soderini Cardinalis Volaterrani nuncupati supplicem libellum sacro Collegio vacante Sede porrectum affert: hic enim ab Hadriano VI. initio sui Pontificatus vnicè dilectus, eundem postea mutata fortuna iratum substinuit; interceptis enim huius Cardinalis literis, quibus Gallorum Regem ad infestandum Siciliæ bellum commonebat, eum in Hadrianam Molem coniecit, & in carcerem trusit, preciosa supellectili in fiscum deuoluta; è viuis autem Pontifice erepto, Cardinalium omnium voto è carcere liberatus, cum alijs in Conclaui ad noui Pontificis Clementis VII. electionem interfuit, Ferdinando Vghello *d* teste: supplex verò libellus à Mandosio relatus ita concipitur. *Reuerendissimi Domini mei Colen-*
B *dissimi humilem commendationem. Arbitror ex processu fabricato, & informationibus factis, singulis Dominis satis constare de innocentia mea super obiectis per eos, qui se inimicos professi sunt, & de iure, & consuetudine in omnibus obseruata me esse relaxandum, exemplo Cardinalis de Columna, & de Sabellis, qui diù detenti ex causa læsæ maiestatis, ipso obitus die Xisti IV. fuerunt liberati, & exemplo omnium noxiorum, quibus temporibus istis carceres aperiuntur*: huc vsque libellus, cuius rescriptum iuxta petita emanauit, vt diximus. Hodie tamen pro similibus, & alijs grauioribus delictis, etiam pro ære alieno in summa notabili, non relaxantur rei, sed vt magis cautè custodiantur, è Turris Nonæ, & Curiæ Sabellorum, alijsquè carceribus in Hadriani Molem transportantur, vt vacante Sede per obitum Clementis Octaui, Leonis XI. Pauli Quinti, Gregorij XV. & Vrbani VIII. seruatum vidimus, fideque
C oculata testamur.

a in antimem. par. 2. antidot. cleri a progres. 61 vers. vita functo Innocentio, pag. 240. & 241.
b in glos facult. Reg. 9. vlt. circa fin. in verb. vacante.
c l hoc iure, §. ductus aquæ, ff. de aqua quot. & æsti.
d in addit. ad Ciaccon. in vita Alexandri VI. Cardinali 37.

CAPVT XIV.

De Officio S. R. E. Cardinalium Romano Pontifici assistendo.

SVperest, vt Officium Cardinalium, assistentiam Romano Pontifici exhibendam respiciens, enodemus; cuius origo à Platt. *e* relata ita se habet. *Ante annos octingentos Romani Pontifices ad grauiora negocia consultanda cogebant*
D *Concilia, quæ nationalia vocabant, idest Italicorum Episcoporum; quibus tamen Concilijs etiam Presbyteri Cardinales intererant, vt ex Diui Gregorij Synodo f apparet: in ea enim post Episcoporum nomina, Vrbanorum etiam Presbyterorum leguntur. Sed auctis Ecclesiæ opibus, & insuper accessione temporalis Principatus, cæpit Pontifex in singulos dies consilijs, & adiutoribus egere; Episcopi verò tam sæpe euocari non poterant, ea propter Concilia paulatim omissa sunt, totaquè res ad Cardinalium Senatum redacta est.* Hæc Platta. Ex quo Senatores Patres amplissimi, & Patritij Ecclesiæ à Manfredo *g* nuncupantur; qui sicuti Senatores, & Patritij coram Cæsare assistunt, ita etiam Eminentiss. Cardinales coram Pontifice, ex magni Constantini Imperatoris Sanctione, *h* totiusquè Christianæ Reipublicæ administrationi inuigilare debent. *i*

Atque hinc colligunt Doctores, Cardinales esse in quasi possessione, vt Pontifex
E sine ipsorum consilio ardua non explicet; quod Abbas, alijquè multi scripserunt à Deciano *k* relati. Verùm Romano Pontifici non assistunt Cardinales per modum determinationis, sed ministerij, & consilij, eorumquè vota non diffinitiua, sed consultiua sunt, Paleotto teste. *l* Nec mirum igitur, si multa Romani Pontifices sine Cardinalium consilio expediunt, quia de honestate tantùm, non ex necessitate illud exquirunt, vt Manfredus *m* obseruat. Immo non valere consuetudinem, vt Papa non possit sine consilio Cardinalium ardua statuere, quia esset præscribere contra supremam potestatem Papæ, testatur Abbas. *n* Verùm si magis apertam huius quæstionis notionem habere cupis, Paleottum *o* consule, qui post multa concludit;

Quòd

e de dignit. & off. Card. cap. 6.
f lib. 4. epist. cap. 88.
g decis. 17.
h c. Constantin. dist. 96.
i c. bona il primo & ibi glos. in verb. generali, de post. Prælat.
K tract. crimin. tom. 1. lib. 4. cap. 15 num. 4.
l de sac. Consist. consult. par 5 q. 5 pag. 260. sub litera C.
m de Cardinal. decis 3.
n in c. 2. num. 3. vers. numquid autem, de cler. nō residen.
o d. tract. par. 1. q. 3. per tot.

Quamuis de necessitate non sit à Summo Pontifice petendum Cardinalium consilium; nihilominus praeter Consistorium, quod bis in mense (si cessent impedimenta) celebratur, alia multa constituta sunt Cardinalium Congregationes, in quibus Sedis Apostolicae negocia matura consultatione decernuntur.

Etenim cum ad Romanam Sedem nedum ea, quae ad Fidem, Religionemque pertinent, deferantur, *a* sed aliarum quoque causarum quaestiones, & difficultates deuoluantur (est enim Sedis Apostolica velut arbor illa, quam apud Danielem vidit Assiriorum Rex Nabucdonosor, ad cuius ramos aues conuolabant, & sub cuius vmbra reliqua quiescebant animalia) ideo Summus Pontifex, à quo (velut omnium Caput, & Praesul) cuncta suo ordine disponenda sunt, partitis causis, non vni omnia, sed singula singulis, vt omnes cooperatores existant, & tanquam aquaeductus, ex pluribus dispositis Cardinalium Congregationibus, negocia ibi discussa & examinata pro suprema manus impositione adeundem Pontificem deferantur, vt Mosconio *b* placet. Vt autem haec veritas magis elucescat, omnes Cardinalium Congregationes explicabimus infra. A

Cardinales verò à Summo Pontifice ad consilium adhibiti, illarum rerum, quae tractandae sunt, cognitionem habere debent, ne casu, aut imparati, sed optimè instructi accedant: nullo enim pacto (vt Diuus Basilius *c* ait) negligentes esse oportet eos, qui Deo placere cupiunt, in cognoscendis, ac pertractandis ijs, quae officij eorum sunt: & magis ad rem Diuus Bernardus *d* ad Cardinales Curiae scribens. *Agite* (inquit) *pro loco, quem tenetis, pro Dignitate, qua polletis, pro potestate, quam accepistis*: quibus verbis aptissimè indicat, hoc esse Cardinalium proprium, vt pro communi bono excubent aduersus haereses, vitiorumque cunctorum armatas acies infractae Christianae virtutis propugnaculum se ipsos exhibeant, & ob hanc potissimum causam datam eis dignitatem, & potestatem, qua pollent, agnoscant; quam nisi huc referant, talento in terram à seruo nequam abscondito, & defosso, *e* cuius culpa tenebris exterioribus fletu, & stridore dentium aeternò vindicata fuit, comparanda erit. Neque committendum, vt cuiusquam Principis gratia, siue auctoritas Cardinalitiam eripiat libertatem: qua in re Alphonsum illum Borgiam postea Calistum Tertium magnopere laudatum accepimus, qui cum vt Aragonensis Alphonso Regi subditus esset, nunquam tamen illius gratia se inclinari, aut flecti passus est quò non debebat; quin etiam cum is aliquando instaret, & vrgeret, vt ad Basiliense Concilium, quod sine Pontificis auctoritate fiebat, sese conferret, liberè, ac fortiter recusauit, immo verò Regi persuasit, vt Neapolitanum bellum, quod ille aduersus Ecclesiae Dignitatem gerebat, omitteret. Sicut è contra non videtur aliqua nota carere Franciscus Cardinalis Soderinus, non solùm quia (vt dictum est supra) Gallorum Regem ad bellum Siciliae inferendum literis commonuit, ex quo in Hadriani Molem, & in carceres coniectus fuit, sed etiam quia, vt Iouius *f* scribit dicere solitus esset; nihil homini petenti excelsa, & praesertim in hac aulae fortuna versanti, vel vsu melius, vel expeditius esse, quàm duabus omnino sellis sedere. B C D

Sed mittenda sunt haec, vt ad institutum redeamus, ad Officium quippe Cardinalium, in assistentia Romano Pontifici ad Sedis Apostolicae negocia exequenda consistens. Cuius causa Cardinales à Romana Curia abesse, nisi Legationis causa, nô debent; simplex enim Cardinalis in Curia residens cuiuis Cardinali Legato quoad honores praefertur, ex Gomesij *g* sententia, & scribit quoque Cassaneus. *h* Quamobtem Cardinales in Romana Curia commorantes propter assistentiam Papae in administratione vniuersalis Ecclesiae, à suorum Beneficiorum residentia excusabantur, eodem Gomesio *i* teste. Et Cardinalem impetrare posse quemcumque Episcopatum, & nihilominus non in Ecclesia sibi commissa, sed in Vrbe residere debere, scripsit Mandos. *k* Verùm ab hac Mandosij sententia cauendum est, quia secus in sacrosancta Tridentina Synodo *l* sancitum legimus; Cardinales scilicet ad Episcopales Ecclesias regendas electos, in ipsis Ecclesijs, siue Dioecesi commorari debere, neque illinc abesse permissum, nisi causae ab ipsa Synodo exceptae concurrant; quae addit insuper, nisi consecrationis munus intra tres menses recipiant, ad fructuum perceptorum restitutionem teneri. *m* Ea ob hanc potissimam rationem dixerunt multi, non esse Episcopos ad Cardinalatum promouendos, neque Cardinalibus Episcopales Ecclesias conferendas; nam si ratione Cardinalatus in Romana Curia residere debent, vt Summo Pontifici in administratione vniuersalis Ecclesiae assistant, ratione autem E

Episco-

a 2. ... *d. ind.*
b de maiest. milit. Eccles. lib. 1. cap. 6. pag. 131.
c in moral. reg 9
d epist. 188.
e in Euangel. Matth. 25.
f in vita Leonis X. lib. 2. pag apud me 42.
g Reg Cancel. vtriusque signat. comp. pag. apud me 157.
h c in catal. glor. Mund par. 4. consid. 16.
i in reg. de impetr benef vacan. per obit. famil. Card q. 17. pag. 225.
k in reg. 7. de reseru q 3. num. 8.
l sess. 23. de reformat. cap. 1.
m d sess. 23. cap. 2.

Episcopatus in Ecclesijs, siue Diœcesi sibi commissis personalitèr residere tenentur,
manifesta resultat repugnantia, & impossibilitas vtrumque munus adimplendi, Barthol. Caranza *a* teste.

Eoquè magis vrget argumentum, quia Episcopalis residentia à Iure Diuino pro-
A cedit, vt in Ecclesiast. *b* legitur in hæc verba. *Rectorem te posuere, curam illorum*
habe. Et plura congerunt Caranza, *c* Anton. Pagan. *d* & alij: Pontifex autem Ius
Diuinum inmutare nequit. *e* Certa igitur videtur esse conclusio, non esse Episco-
pos ad Cardinalatus Dignitatem promouendos, nec Episcopales Ecclesias Cardina-
libus conferendas; qua de re si plura cupis, Bartholomæum Caranzam consule. *f*
Quibus, & alijs argumentis ad præmissa confirmanda adductis, & adducendis re-
spondere nititur Rodulphus Cupers, *g* nempe Cardinales in Episcopos promoueri
posse, nedum ad Episcopales Ecclesias Cardinalatibus vnitas, sed etiam ad Episco-
pales à Cardinalatibus seiunctas, quem vide, si lubet. Quomodo autem Cardinales
à Romana Curia abesse valeant, docuit Rota apud Verallum. *h*

Vbi verò Cardinales à Summo Pontifice ad consilium adhibentur, liceat illis, vt
B par est, secundùm Deum, & Conscientiam liberè, ac impunè loqui quodcumque
senserint. Si quid in Consistorijs, alijsuè Congregationibus contra vniuersalis Ec-
clesiæ bonum, vel honorem proponi, referriquè audierint, sine peccato acquiescere
nequeunt, apertaquè fronte impugnare tenentur. Et quàmuis Manfredus, *i* alij-
què per eum adducti scripserint, Cardinales non teneri ad Consistorium accedere,
si pro comperto habeant, rem iniustam ibi tractandam esse; Paleottus *k* tamen
contrariam sententiam veriorem dixit, teneri inquam accedere, eorumquè suffra-
gium palàm, & liberè proferre.

Quæ verò in Consistorijs gesta, dicta, vel narrata fuerint, vota quoque, vel suffra-
gia, quæ in odium, præludicium, siue scandalum alicuius redundare possent, scripto,
aut verbo, vel quouis alio modo nullus Cardinalium sub pœna periurij, & inobe-
C dientiæ referat, ex Lateranensi Concilio sub Leone X. *l*

Multoquè fortius, si super aliqua re indictum sit à Romano Pontifice silentium,
aliquis verò Cardinalium arcana contra Pontificis præceptum promulgauerit, ne-
dum præmissas, sed latæ sententiæ excommunicationem, ab ea non absoluendus,
nisi ab eodem Pontifice cum expressione causæ, & in mortis articulo, se incursurum
sciat, ex eodem Concilio, siue Leonina confirmatione. *m* Immo & læsæ maiestatis
crimen incurrere Cardinales, secreta Sedis Apostolicæ promulgantes, testatur Gigas;
n & ex hoc capite absolutum fuisse Franciscum Mariam Vrbini Ducem ab homici-
dio in personam Francisci Alidosij Cardinalis Papiensis commisso; hic enim Cardi-
nalis Bononiæ, atque Ecclesiastici exercitus Legatus Ducibus Gallis contra Roma-
nam Ecclesiam hostilia arma mouentibus Summi Pontificis, & sacri Collegij secreta
nunciabat; ex quo maiestatis reus effectus, licere sibi Franciscus Maria putauit,
D districto ense in illum irruere, vt Carolus Ruinus, *o* hac de re consultus respondit.

a de resident. Episcop. cap. 8. vers. secundo cõfirmatur.
b cap 32.
c d. tract. cap 4.
d de iurisd. & re sed Episcop. sect. 8 in fin sect. 9 in princ.
e c. literas, de restit. spoliat. Abb. c. à nobis, nu. 4. de decim.
f de residen. Episcop. cap. 8. vers. præterea alia etiam via.
g in repet. c. oportebat. 79. dist. in verb Presbyterin art. 2. à num, 17. ad fin. pag apud me 266.
h decis. 93. nu. 1. par. 1. decis. 86. seu 3. in verb sedulcum. par. 2.
i decis. 119. 128. & 137.
k de sacri Consist. consult. par. 5 q. 8. vers. quibus ita constitutis pag 286,
l Bullar. nou. to. 1, Const. 7. §. 30. pag. 477.
m §, 31.
n de crim. læsæ maiest. q. 5. n. 22.
o cons. 4. lib. 5.

CAPVT XV.

De Cardinalium Congregationibus.

DIctum est supra pluribus in locis S.R.E. Cardinales ad hanc sacrosanctam,
& ecclesiasticam Dignitatem ideo promotos esse, vt Summo Pontifici in
administratione vniuersalis Ecclesiæ tanquam Senatores, & Consiliarij
assistant; cum autem ad Sanctam, & Apostolicam Sedem nedum quæ ad
E Fidem, & Christianam Religionem pertinent, deferantur, sed etiam aliarum quoque
causarum quæstiones, & difficultates disquirere, cognoscere, ac terminare perti-
neat; ideo Paleotto teste *p* singulis hebdomadis, vel saltem bis in mense Cardina-
les omnes coram Pontifice Maximo conueniunt, quem quidem conuentum Consi-
storium vocant, de quo primo loco dicendum putaui.

p de sacr. Consist. consult par. 5 q. 7. pag. 273.

CONGREGATIO PRIMA

Seu A

De Consistorio.

a in Auth. de appell. §. ad hac, in verb. Consistorium.
b in lib. Esther. cap 5.
c in l 1. n. 1. C. de Comit. Consist. lib. 12.
d de off. dom. aug. lib. 1 cap 15
e in l. minor. 19. § 1. ff. de minor. 25. ann.
f lib. 6. variar. cap. 12.
g lib. 9. variar. cap. 6.
h lib. 5. cap. 12. & lib. 6. cap. 6.

CONsistorium, (vt Glossatori *a* placet, est locus, vbi Princeps ad audiendum causas, & iudicandum sedebat; huic opinioni fauet, quod legitur in sacra Pagina, *b* ibi. *At ille sedebat super solium suum in Consistorio Palatij contra ostium domus &c.* cui etiam subscribit;se Lucas de Penna. *c*

Verùm Iacobus Guther. *d* Consistorium vocat locum, in quo qui sunt in Consilio Principis, consistunt; & hunc differre ab Auditorio aliquatenus putat, nam in Consistorio Principis & publicæ res,& priuatorum tractantur, in Auditorio autem causæ tantùm agebantur, & Princeps sententiam dicebat, vt apud Vlpianum: *e* & B in vtroque Consistoriani Comites consilium præbebant, maxima culmina Dignitatum consequuti, Cassiodoro teste *f* in formula Comitiuæ primi ordinis his verbis. *Spectabilitas clara, & Consistorio nostro dignissima, qua inter Illustres ingreditur.* Et alibi. *g Hoc igitur laudabile praiudicium sententiam gratiosam, militiam domesticam à duodecima indictione Cancellorum sibi decus attribuit, vt Consistorij nostri secreta fideli integritate custodias &c.* Quibus in locis, sicut etiam supra *h* Cassiodorus videtur Consistorium pro Auditorio Principis vsurpasse: Iacobus autem Guther. inter hos Consistorianos Comites aliquam ponit differentiam; nam alijs Cõsistorium Principis ingredi facultas erat, alijs deliberandi; alij etiam fuerunt Comites ordinis primi in Consistorio, alij ordinis primi intra Consistorium, vt ex Romanis inscriptionibus liquet. C

Memmio Vitrasio Orfito. V.C. nobilitate actibusque ad exemplum præcipuo, Præfecto Vrbi, Proconsuli Africæ, Comiti in Consistorio Ordinis primi.

Et in alia similiter Romæ.

Saturnino Secundo V.C. Præsidi Prouinciæ Aquitaniæ Magistro memoriæ Comiti Ordinis primi Proconsuli Africæ item Comiti Ordinis primi intra Consistorium. D

Comites in Consistorio multis negocijs interesse poterant, vt si Legati adirent Principem,& audirentur; si Princeps de causis priuatorum cognosceret: & quod Guther. de Regio Consistorio obseruat, nos de Pontificio dicemus, puta in Consistorijs, quæ vocant publica, quibus præter Cardinales Aduocati Consistoriales, alijquè multi in ipso Consistorio intersunt.

i Spart. in Hadrian.

At verò qui intra Consistorium sacrum sunt, hi arcanis Principis interesse meruerunt, in contubernium Imperatoriæ Maiestatis adsciti, vt Spartianus *i* loquitur: & hoc in S.R.E. Cardinalibus hodie apud nos verificari certissimum puto, vt ex infra dicendis manifestius fiet.

k in Clem. 1. de iureiur.

Constat enim duplex esse Consistorium, alterum priuatum, publicum verò alterum: publicum vocant, quod omnibus commune est, non solum Cardinalibus, sed E alijs quoque Prælatis, priuatisquè viris, siue clericis, siue laicis, vt Clementis V. *k* verba demonstrant, dum ait. *Præfatis itaque Nuntijs in nostra, & fratrum nostrorum præsentia constitutis, ac secundùm dicti tenorem mandati Auinione, vbi tunc eramus cum nostra Curia residentes, in publico Consistorio, in quo erat Prælatorum, & aliorum tam clericorũ, quàm laicorum non modica multitudo &c.* Et in his publicis Consistorijs vt plurimùm Sanctorum Canonizationes præfiguntur, Principum Oratores audiuntur, Galeri rubri, aliorumquè insignium nouis Cardinalibus assignationes fiunt; Legati quoque de latere ex Legatione ad Vrbem reuersi hic solemni pompa

recipiun-

recipiuntur, vt ex Cæremoniali Romano *a* liquet: & alia ad rem narrant Sarnens. *b* & Vestrius, *c* vbi de Adnocatis Consistorialibus agit.

Secretū verò Consistoriū constituitur ex Romani Pōtificis pręsentia, astantibus tātummodo S.R.E. Card. vt ex eodē Cæremoniali Romano. *d* Et est notandū, quòd A quàmuis Papa in cubiculo, vel alibi cū Cardinalibus conueniat, & cum illis loquatur, votumq; petat; nō tamen hìc discussa, & pertractata determinationē habere dicuntur, cū proprius consultationis locus ex antiquo instituto sacrum Consistorium esse censeatur, tanquā Congregatio Congregationum, vt est Cardinalis Paleotti *e* sententia.

Quæ verò in priuatis Consistorijs pertractentur, summatim referre placet. Præmittendū tamen erit, in hoc Sacrosancto Senatu, cuiuis alteri vniuersi Orbis supremo, & eminentiori, vnamquamque Prouinciam, Regulariū Sodalitia, Regna, Regesquè omnes suos habere Patres tutelares, quos Protectores vocant, quorum munus est, ad Episcopales, Archiepiscopales, Metropolitanas, Patriarchales Ecclesias, nec non Monasteria, & Abbatias, quas Consistoriales vocant, electos Summo Pontifici, & Purpuratis Patribus proponere; Ecclesiarumquè statum, cuius nempe valoris, quas habeat B prærogatiuas, an electio ad Capitulum, Ciuitatem, Prouinciam, Regem, vel aliòs pertineat, breui compendio referre; nec omittuntur alia quæcumque ad Cultum, Fidem, Religionem, Christiani gregis pacem, ad conseruandam nedum spiritualis, sed temporalis quoque Romanæ, & vniuersalis Ecclesiæ Ditionem pertinentia, vt Tholosanus, *f* alijquè ab ipso relati testantur. Cardinalium quoque creationes, Titulorum, siue Ecclesiarum assignationes, optiones, oris obsignationes, & apetitiones, Legatorum de latere electiones hic quoque fiunt, vt in Cæremoniali Romano, *g* & nos diximus aliàs. Imperatoris quoque, Regum, aliorumuè Principum depositiones (si necessitas postulabit) & Imperij, Regnorum, ac Principatuum collationes Eminentissimus hic Senatus decernit; quæ quidem res cum grauissimæ sint, & manifestam, exploratamquè necessitatem expostulent, idcircò Summi Pontifices, nisi prius expositis in Consistorio rationibus, & consentientibus Cardinalibus, tam magnam agitare mo-C lem, & aleam iacere non assolent, Belarmino *h* teste. Quod etiam obseruatum fuisse à Gregorio IX. *i* in depositione Friderici II. à Paulo III. *K* in Henrici VIII. Angliæ Regis; à Pio V. *l* in Elisabethæ eiusdem Regni occupatricis legimus; aliaquè multa cognosces ex Manstedo, *m* dum agit, de vocatione DD. Cardinalium per D.N. Papam facienda in promotionibus Imperatoris, Regum, aliorumquè Principum, atque illorum priuatione, & depositione. Verùm si Cardinalem Paleottum *n* legas, nil vltra de Consistorio, de officio DD. Cardinalium inibi præstando, rebusquè tractandis inquirendum existimo.

Quo tamen ordine Cardinales in Consistorio sedeant, ex Cæremoniali Romano *o* in hæc verba cognosces. *Secretum Consistorium celebratur in aula aliqua Palatij Apostolici remotiori (Cameram Papagalli, quæ est in Vaticano, appellant) Sedes Pon-*D *tificalis parieti adhæret in medio; surgit à solo sine thalamo, aut gradibus; scabellum habet magnum, super quod Pontifex tenet pedes, & aliud paruum, per quod ad maius ascenditur. Scabella pro pedibus* (seu sedibus) *Cardinalium ante Pontificem locantur in forma quadrata à dextra, & à fronte sedent Episcopi, & Presbyteri suo ordine vnus post alium. Prior Episcoporum primus est post Pontificem, deinde alij; à sinistra verò prior Diaconorum primum iuxta Papam obtinet locum, alij deinde sequuntur: vltimus Presbyterorum proximus est vltimo Diaconorum, inter quos nemo Cardinalium sedet. Pontificis Sedes aureo panno est ornata; scabella Cardinalium nuda sunt, sed picta rubeo colore, cum armis Papæ. Locus inter sedem Papæ, & scabella Cardinalium tapetis sterni consueuit: vltimus Diaconorum tintinabulum, seu campanellam retinet, vt signum faciat custodibus Consistorij, si Pontifex, aut Patres ab eis aliquid velint. In angulis ante faciem Pontificis scabella duo hinc inde remouentur, quoad* E *omnes conuenerint, vt inde tanquam per ostia intrent Cardinales ad sedendum; cum omnes congregati sunt, illa duo scabella restituuntur in locum suum. Pontifex si est pronunciaturus Cardinales, siue Prælatos, consueuit exire paludatus, & mitratus; in alijs negocijs cum suo rocheto, & paruo capputio, quàmuis hodie raro, nisi in principio Pontificatus, exeat cum pluuiali, & mitra: alij omnes præter Cardinales excluduntur, cum tractare incipiunt Consistorialia. Duo secreti Cubicularij* (quos fortasse antiqui Comites in Consistorio appellabant) *pro foribus Consistorij excubant cum suis capputijs super collum inuersis, vt præsto sint, si signum fiat. Pontifex negotia incumbentia in Senatu proponit, deinde per ordinem sententias rogat; quisque surgens*

a sect. 8. cap 6. & sect. 9. cap. 1.
b in reg. veri sig. comp. vers. sed quare Papa, pag. 152.
c in pract. lib. 2. cap. 18.
d lib. 1. sect. 9. cap 3.
e de sacri Consist. consult. par. 3 q. 111. pag apud me 109
f in syntag. iur. vniu. par. 2. lib. 15. cap. 4. nu. 15.
g lib. 1. sect. 8. ferè per tot.
h de potest Papæ in tempor. cap. 12
i Const. 13. Bullar. nou. tom. 1. pag. 59.
k Const. 7. d. Bullar pag 619.
l Const. 101. d. Bullar. tom. 2. pag. 305.
m de Cardinal. cap. 12.
n de sacri Consistor. consultat.
o lib. 1. sect. 9. cap. 3.

sententiam suam dicit, iuxta maioris partis sententiam Pontifex decernit. Hactenus Cæremoniale de Sacro Pontificis, & Cardinalium Consistorio. Cuius vmbram in Valeriano Imperatore delineasse videtur Flauius Vopiscus *a* his verbis. *Cum consedisset Valerius Augustus in Thermis apud Byzantium præsente exercitu, præsente etiam Officio Palatino, assidentibus Memmio Fusco Consule ordinario, Bebio Macro Præfecto Prætorij, Quinto Ancario Præside Orientis, assidentibus etiam à parte leua Auulnio Saturnino Scythici limitis Duce, Murentio ad Aegyptum destinato, Iulio Tripbone Orientalis limitis Duce, & Meceo Brundusino Præfecto annonæ Orientis, & Vlpio Crinito Illyriciani limitis, & Thracij, & Fuluio Boio Duce Rhetici limitis, Valerianus Augustus dixit &c.* Hæc Vopiscus. A

Sed redeundem est in viam: Cum negociorum grauitas, & multitudo in dies magis ac magis ad Apostolicam Sedem deuoluantur, solusquè Pontifex omnibus satisfacere, & Consistorium semper, omnesquè Cardinales insimul conuocare sit impossibile, summa quidem prudentia factum videmus, rerum peragendarũ molem in varios, ac inter se distinctos Cardinalium Conuentus (Congregationes appellant) æqua lance diuisam, & iuxta cuiusque rei indigentiam assignatam; itaut Cardinales ipsi non omnes omnibus Congregationibus interfint, sed vt partiti oneris portionem leuiùs ferant, diligentiùs examinent, Pontificem denique pro suprema manus appositione commodius consulant, certi certis fuerint adlecti: quod ex infra dicendis magis apertum erit. B

CONGREGATIO II.

De Sacra Inquisitione, siue de Sancto Officio.

QVoniam Fides, sine qua impossibile est placere Deo, totius spiritualis ædificationis fundamentum est, nam vt Doctor Angelicus *b* cecinit

Ad firmandum cor sincerum
Sola Fides sufficit. C

ideo Sanctæ Inquisitionis contra hæreticam prauitatem vti firmissimum Catholicæ Fidei propugnaculum erecta est Congregatio; cui ob summam tantæ rei grauitatem Romanus ipse Pontifex in Vrbe præsidet, à Paulo III. Ioanne Petro Card. Caraffa ad Pontificatum postea Pauli IV nomine euecto, suadenre, *c* primùm instituta; *d* à Pio IV. *e* & Pio V. *f* postmodum aucta, multisquè decorata priuilegijs. Sixtus verò V. cum eodem fermè tempore quindecim Congregationes siue instituisset, siue confirmasset, hanc primam in ordine confirmauit, & omnia, quæ à suis Prædecessoribus, ad illam gratijs, & priuilegijs excolendam, exornandam, & augendam sancita fuerant, nouo, quatenus opus esset, fulcimine roborauit; *g* & pauca quædam addidit quoque Clemens VIII. *b* D

Sed antequam hæc instituta esset Congregatio, non defuit tamen Dominorũ Cardinalium cura, & vigilantia, quæ regiones, & loca hæresibus, erroribus, ac superstitionibus contra veram, & orthodoxam Fidem infecta inquireret, & perscrutaretur, Romanoque Pontifici pro tempore existenti referret, vt salutarem adhiberet medelam; quod ex Concilio Lateranensi Leone X sedente confirmato *i* innotescit. Quandoque etiã Cardinales de latere Legatos tanto muneri præfectos fuisse constat ex Clementis VI. diplomate, Bertrando tituli S. Marci Presb. Card. anno Dom. 1347 directo, & à Penia inter Apostolicas literas ad hãc rẽ facientes relato pag. apud me 164.

Archiepiscopis quoque, & Episcopis in eorũ Ecclesijs, & Diœcesibus particularibus, si illas de hęresi suspectas habeãt, bis aut saltẽ semel in anno, per se ipsos, vel alios idoneos, & prouidos Visitatores inquirendi munus iniunctũ habes ab Innocentio III. *k* & innouatum per Sac. Conc. Trid. *l* Quibus etiam Episcopis concessum est, Clericum pro hæresi seculari Curiæ tradendũ, conuocatis Abbatibus, alijsq; Prælatis, & Religiosis personis suæ Diœcesis degradare, ex Greg. IX. Sanctione. *m* Quæ quidem facultates adeo Episcopali Dignitati inhærent, vt licèt Papa super processu contra hæreticos formando aliũ deleget cum clausulis generalibus, non tamen intelligitur derogasse facultatibus Ordinarij; sed super eodem facto Episcopus, & Inquisitor à Papa delegatus coniunctim, vel diuisim sententiã proferre possunt; siquè in ea discordent, Pontifex ipse consulendus erit; quod à Bonifacio VIII sancitum leges. *n* Pro cuius Sanctionis pleniori intelligentia consulendus est Franciscus Penia. *o* Adeo quoque Episcopali Dignitati defertur, vt si aliquis Episcopus hæretica labe infectus detegatur, E

a in Aureliani vita pag. apud me 352.

b in hymno augustissimi Sacramenti Stroph. 4.

c Panuino teste in eius vita

d in Constit. 34. Bullar nou. tom. 1. pag. 670.

e Constit 79. to. 2. pag 111.

f Constit. 1. pag. 179. const. 22. pag 200. & const 23 pag 201. eod. tom.

g in Constit. 74. in 1. Congreg. Bullar. nou. tom 2. pag. 6. 2.

h Const 76. Bullar nou. tom. 2. pag. 115.

i in bulla confir. 9. in ordine. §. 26. bullar nou. tom. 1 pag. 406.

K in c excomm. §. adijcimus de hæret.

l sess 24. cap. 3. de reform

m c. 1. de hæret. in 6.

n c. per hoc, de heret in 6.

o in 3. par. Director. schol. 75. pag. apud me 196

tur,locorum Inquisitores contra eum inquirere nequeant; tenentur tamen hos Episcopos,vel alios superiores Prælatos hoc crimine diffamatos, vel suspectos Apostolicæ Sedi denunciare,eodem Bonifacio VIII.ita mandante, *a* & Eymer. *b* referente; quod etiam Pio V. placuisse legimus. *c*

A Cum autem ad Rom.Curiam multæ causæ sicut hodie,ita etiam antiquiori æuo ab Inquisitoribus,& Episcopis in partibus decisæ per appellationẽ deuoluerentur,& pro substinendis eorum sententijs ijdem priuati Inquisitores ad hanc Curiam accedere maximo eorundem dispendio,& negociorum ad Fidem pertinentium periclitatione cogerentur,Eymer. teste *d* Ideo Vrbanus IV. anno salutis 1263.vt prædictis occurreret sumptibus,& incommodis, omnium primus Card. S.Nicolai in Carcere Tulliano generalem Inquisitorem in Vrbe creauit, quem alij particulares Inquisitores cõsulere possent, vt testatur Franciscus Penia, *e* qui prædicti Vrbani IV delegationis fragmentum ex Inquisitione Bononiensi acceptum in hæc verba refert. *Periculosa,& grauia impedimenta, quę in prędicto negotio vobis emerserint, dilecto filio nostro I. Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diac. Card. quem eidẽ pręfecimus negotio, significare curetis;* B *super alijs verò impedimentis quibuslibet, quę siue ex defectu sociorũ, siue aliàs ex quacumque causa vobis in ipso negotio emergere fortè contigerit,& personalitèr,si opus fuerit,ad Cardinalẽ recurratis eundem, & per literas vestras,seu nuntios securè ipsi Cardinali omnia intimare curetis; vt nos per eũ sufficientèr super præmissis instructi,contra impedimẽta huiusmodi prouideamus de remedijs oportunis &c.* Verùm Alexandrum IV. qui Vrbano IV. immediatè prædecesserat, tres Cardinales Presbyteros,& Episcopum Tusculanũ ad audiendum, confutandumquè errores Guilelmi de S Amore, delegasse,Frater Ferdinandus de Castiglio *f* testatur.

Nec viris tantummodo in Ecclesiastica Dignitate cõstitutis,sed temporali quoque dominatu pręfulgentibus hoc negocium demandatum fuisse constat: habes enim Innocentij IV. literas, *g* Potestatibus, Consilijs, & Communitatibus Ciuitatũ, aliorumque locorum Lombardiæ,Marchiæ Triuisanę,& Romaniolæ directas,nec nõ Ale- C xandri IV.nobilibus viris Baronibus,Castellanis,Potestatibus,Capitaneis,Rectoribus, Antianis,Prioribus,& eorum Officialibus,nec nõ Communitatibus Ciuitatũ, Castrorum,& locorum Prouinciæ Romanæ, quæ continet Vrbem cum suo Districtu, Patrimonium Beati Petri in Tuscia,Sabinam,Reate cum sua Diœcesi,Campaniam,& Maritimam,eandem materiam continentes literas, *h* editas anno Dom.1260 quas nonnullæ Ciuitates Ecclesiasticæ Ditioni subiectę in suorum Statutorum voluminibus inserendas curarunt,signantèr Ciuitas Vrbeuetana Patria mea; *i* cõtra Patarenos(quorum hæresis Greg.IX. sedente maximè vigebat,vt ex ipsius literis an 1236. editis,& à Penia *k* relatis cõstat) aliosquè hæreticos huic Greg.IX Sanctioni inhærens pœnas edicendo: quod tamen Statutum,sicut & cætera omnia tam ecclesiastica,quàm secu- D laria contra hæreticos edita, interpretationi huius Sac Congreg. subijciuntur ex Innocentij IV. Sanctione, *l* qui alias quoque Constitut. ad rem edidit, loco citat. Nicolaus etiam IV. propag.Fidei cupidus,an. Pontif. primo in Venusino Comitatu,& in nonnullis Galliæ Prouincijs S. Inquisit. Tribunal instituit; Venetijs an.secundo, & id muneris Minoritis dedit; an.tertio in Syria,& Palestina, vt addentes ad Ciaccon. *m*

Sed hodie nihil vlterius in hac re desiderari posse videtur,cum singulariRomanorũ Pontificũ prouidentia erecta sit Eminentissima hæc Congregatio, cui præter Pontificem ipsum,& S.R.E. Cardinales, quamplures alij doctissimi viri præsident, qui alijs quibusuis huius rei Iudicibus, & Inquisitoribus in toto Christiano Orbe consistentibus consilium,opemquè suppetunt, ac prudentissima responsa decernunt.

Quanta verò sit huius Sac.Congreg.auctoritas,& Iurisdicendi facultas,ex iam supra relatis Summorum Pontificum Constitutionibus liquet, & colligit Eymer. *n* Quædam autem præcipua summatim referre haud inutile duxi.

E Inquisitores,vbi Christiana fulget Religio,deputat, appellationes ab ipsorum sententijs audit,contra quoscumque quantumuis priuilegiatos procedit,etiam Prelatos, vt prædictæ Pauli III. *o* & Pij IV. *p* Constitutiones probant.

Cõtra Sacerdotes,mulieres in Cõfessione sollicitãtes,idẽ Pius IV. *q* procedi mãdat.

Notarios quoscumque etiam Clericos seculares,& regulares in causis Inquisitionis eligit,eodem Pio IV. indulgente. *r*

Dicta testium cõtra schismaticos, & hæreticos examinatorũ publicare nõ tenetur; neque de processibus alteri,quã Romano Pontifici,rationẽ reddere;idem Põtifex. *s*

Libros prohibitos apud se retinere,& legere,alijsquè retinendi,& legendi licentiã conce-

a c.Inquisitores. de hæret in 6.
b in Director.Inquisit par.3.q.17
c in Const.82.§.6 bullar nou.to 2 pag 280.
d in 3.par. Direct sub nu 128. & 129 pag apud me 302.
e in schol ad 3. par Director lib. 3.schol. 10.
f in histor.Ordin. S. Dominici par. 1.lib 2. cap.53.
g in Bullar.nou. tom 1. pag.60.
h Bullar nou.to. 1.pag 93.
i in volum, Statutor. lib. 3. cap. 31.
K inter literas Apostolicas Off. S.Inquisitionis cõcernentes pag. 3.
l Const 15 Bullar. nou. tom. 1. pag.77.
m in vita huius Pontif. col. 790. vers propaganda.
n in suo Direct. Inquis par. 2. in princ. pag. apud me 57.vsque ad 89.
o Const. 24. à §. 2. vsque ad 8.
p in Const. 52 Bullar. nou.tom. 2. pag. 66. & in alia apud Peniã pag 108.
q Cõst.31 pag 46
r Cõst 36.pag.52
s Cõst.40 pag 54

concedendi,qui huicCongreg. aſſiſtunt,facultatē habent,eodē Pio IV.permittente: *a* quod quidē priuilegiũ nulli alteri,etiam Cardinalibus,Epiſcopis,Prælatis, Imperat.& Regibus cōceſſum eſſe,Proſper Farinac. *b* ſcribit.Sed ipſis quoq;huic noſtræ Congreg. intereſſentibus quoad opera impij Caroli Molinæi facultatē reſtrinxit Clem.VIII. *c*

De ſortilegijs autem,& diuinationibus(hæreſim manifeſtam non ſapientibus)ac de A
vſurarum quæſtionibus non cognoſcit,Alexandro IV. vetante *d* Verũ contra aſtrologos,quos vocant iudiciarios,& contra quæcumque diuinationũ genera,& huiuſmodi libros detinentes,ac legentes procedendũ Sixtus V. *e* edixit,& ſan.me.Vrban.VIII confirmauit: meminit etiam Mart.in tract. de iuriſd.pat.1.cap 6.n 22.videndus.Quorum quidē temeritatem,ſeu magis inſaniam etiã ethnicis diſplicuiſſe Principibus Tacitus *f* teſtatur his verbis. *Genus hominum potentibus infidum,ſperantibus fallax, quod in Ciuitate noſtra & vetabitur ſemper,& retinebitur:*& alibi.*Facta de Mathematicis,Magiſq; Italia pellendis Senatuſconſulta,quorũ è numero L. Pituarius Saxo deiectus eſt*; vbi Lipſius multa obſeruat videnda.Et cōtra huiuſmodi iudiciorum Dei inſanos ſcrutatores ſæuiſſimas ſumpſiſſe pœnas Valerianũ,& Valentem Imperatores, teſtis eſt Ammianus Marcellinus. *g* Conſtantius quoque Imperator,& Iulianus Cæ- B
ſar hæc ad populũ edixere. *h* *Sileat omnibus perpetuò diuinandi curioſitas, etenim ſupplicium capitis feret gladio vltore proſtratus, qui iuſſis obtemperare denegauerit.* Alia ſi cupis,Bulenger. *i* legas,qui ad ſaturitatem hac de re agit;& Baron. *k* legē contra Auruſpices latam à Conſtant. Imperatore refert,quæ eſt in Cod. Theodoſ. *l* Nec prætermittenda putaui,quæ Iulius Paulus *m* tradidit in hæc verba.*Vaticinatores,qui ſe Deo plenos aſſimulant,idcirco Ciuitate expelli placuit,ne humana credulitate publici mores ad ſpem alicuius rei corrumperentur,vel certè ex eo populares animi turbarentur; ideoq; primùm fuſtibus cæſi Ciuitate pelluntur. perſeuerantes autem in vincula publica coniiciuntur,aut in Inſulam deportantur,vel certè relegantur.* Et paulò infra *Qui de ſalute Principis,vel ſumma Reipublicæ mathematicos, ariolos,haruſpices,vaticinatores conſulit,cum eo,qui reſponderit,capite puniuntur &c* Et ſequitur.*Non tantũ* C
diuinatione quis,ſed ipſa ſcientia, eiuſque libris melius fecerit abſtinere : quòd ſi ſerui de ſalute dominorum conſuluerint,ſummo ſupplicio, id eſt Cruce afficiuntur; conſulti autem ſi reſponſa dederint,aut in metallum damnantur,aut in Inſulam relegantur. Hactenus Iul. Paul.

Contra quoſcumque Regulares in cauſis hæreſis, etiamſi eorum Superiores in cognitione præuenerint,cognoſcit, & iudicat, ita Paulo V. *n* mandante.

Contra eos,qui ad Presbyteratus Ordines non promoti ſacrilega temeritate Miſſas celebrare,& eccleſiaſtica Sacramenta tractare audent,ex Greg. *o* XIII. & Clementis VIII. *p* aliorumquè Pontificum Sanctionibus procedit

Prædicantes, aut proponentes ſcandaloſas propoſitiones, vel à Fide diſcrepantes, huic Congregationi ſubijciuntur corrigendi, vt Paulo III. *q* placuit. D

Magiſtratus, & alios quoſcumque Officiales ad ſententias in hoc S. Inquiſitionis Tribunali latas exequendas, ac ſcripturas quaſcumque ad rem facientes exhibendas; cogit, Alexandro IV. *r* mandante.

Bona damnatorum in hæretica prauitate culpabilium repertorum in opus S. R. E. conſeruare debet,ex eiuſdem Pontificis diplomate. *ſ*

Notarij, alijquè huius Congregationis Miniſtri à quouis Sedis Apoſtolicæ Officiali abſque ipſius Sedis expreſſa licentia excōmunicari,ſuſpendi, vel interdici nequeunt; ita Vrbano VIII. placuit. *t*

Sicut etiam contra Officiales,& Nuncios Sedis Apoſtolicæ Inquiſitores hæreticæ prauitatis Cenſuras eccleſiaſticas fulminare non poſſunt ſine ſpeciali ipſius Sedis licētia;de illotũ tamen exceſſibus informationē capere,& Summo Pontifici nunciare va- E
lent: ita à Ioanne XXII. *u* ſancitum habes.Hæc tamen reſtrictio nō vindicat ſibi locũ in hac noſtra Congreg.Pius enim IV. *x* Card.Reipub Chriſtianæ generalib. Inquiſit. in Vrbe contra Prælatos hæreticos,vel hæreticotũ fautores procedendi facultatem fecit; Epiſcopis tantùm exceptis,quorum cauſæ Pontifici renunciandæ ſunt,priuſquam ad eorum depoſitionem,aliaſquè pœnas procedatur, ex Pij V. *y* reſeruatione.

Si Chriſtianus tanta dementia capiatur, vt ad iudæorum ritus tranſire non erubeſcat,vel iudæus iam conuerſus ad veterem inſaniam reuertatur, huius Tribunalis notioni ſubiaceat, ex Nicolai IV. *z* & Gregorij XI *a* reſponſo.

Hæreticos ad Eccleſias cōfugientes extrahunt Inquiſitores, nec ab Ordinarijs locorũ impediri poſſunt; immunitate enim non gaudent, vt eſt Ioannis XXII. *b* deciſio.

a Conſt.82 pag. 112.
b tract.de hæreſi. q.180. §.1.n.11. in 7. ampliat.
c Conſt.89. §.4. Bullar nou. tom. 3 pag.138
d in c.accuſatus § ſanè.& §.ſeq. de hæret. in 6.
e in Conſtit.17. Bullar.nou. to.2. pag 510.§.3.& 4
f lib.1. hiſt.pag. apud me 413. & lib.2.ann pag 65
g lib. 29 paulò poſt prin.& alibi.
h in Theod Cod. tit. 16. de maleſ. & mathem.lib.9
i de ratione diui nation. lib.1.& 2
k in annal.pag. 198.tom 3.anno Chriſti 319.
l L.1. de maleſ.
m lib.5.ſentent. recept. tit. 21. de vaticin. & mathemat.
n in Conſtit.26. aliàs 19. Bullar. nou. tom. 3.pag. 210.
o Conſtit.21.bullar. nou. tom 2. pag. 387.
p Conſt.81.to.3. pag.128.
q in Conſtit 30. §.2.to.1 pag.659
r Conſt. 17. & 18 d to pag.92.
ſ Conſt.22. pag. 93.
t Conſt.4.d to.1 pag. 59.
u in extrauag. cùm Matthæus, de hæret.
x in Conſtit.67. Bullar.nou. to 2. pag.97.
y Conſt.82. §.6. d.Bullar.& tom. pag. 280.
z Conſt.1 d Bullar to 1 pag.126.
a Conſtit 2 pag. 220.
b Conſt.1. Bullar. nou. tom. 1. pag.153.

At

At ad hoc vide Constitutionem Gregorij XIV. super Ecclesiarum immunitate edita. *a*

Armatam Curiam,& Satellitis habere potest hoc Tribunal,ita tamen,vt actus virtute modestiç sic componat, quòd nemini ad scandalum, vel nocumentum esse possint, vt idem Pontifex edixit. *b*

A Huius Tribunalis iurisdictio per adiunctionem alterius iudicis non diminuitur in procedendo; & contra testes falsum in causis Fidei deponentes procedit, Curiæquè seculari tradere potest, Leone X. sic iubente. *c*

Christianos Fidem abnegantes, Sacramentis abutentes, maleficijs, & sortilegijs alios lædentes debitis submittit pœnis, ex Hadriani VI. Sanctione: *d* & ab Alexandro VI. quoque editam in hoc Constit. habes ibi.

Inquisitores hæreticæ prauitatis mutuò se ab excommunicatione absoluunt ex concessione Vrbani IV. *e*

Quas verò pœnas incurrant offendentes statum, res, & personas sanctissimi huius Tribunalis, Iulius III. *f* & Pius IV. *g* edixerunt.

Quod à maiori parte eorum, qui huic sacræ Congregationi in Vrbe interesse debent, decretum, & sancitum fuerit, ab omnibus factum censeri iubet Pius V. *h*

B Cardinalibus huius SS Tribunalis obediant omnes alij Officiales, quantumuis in Vrbe, & extra priuilegiati, & iurisdictionis culmine præfulgentes: carceratos quoscumque pro quibusuis delictis, & debitis, etiam atrocibus, ad hoc Tribunal delatos, seu denunciatos, suspensa aliorum criminum cognitione, hic pro delato hæresis crimine retinendos, & expediendos, atque ad suos postea iudices remittendos, voluit idem Pius V. *i*

Causas iam decisas, vt iterum decidantur, hæc sacra Cardinalium Congregatio reassumere potest; sententiæ enim in fauorem reorum de hæresi inquisitorum, non seruato stylo, & dispositione huius eminentissimi Tribunalis, in rem iudicatam non transeunt, eodem Pio V. *k* statuente.

Eminentiss. verò Cardinales, alijquè tanto muneri præsidentes bis in hebdomada

C insimul conueniunt ad causas discutiendas, & decidendas; die scilicet Mercurij in Cœnobio S.Mariæ super Mineruam, die verò Iouis coram Summo Romano Pontifice; & si alter horum dierum ex vrgentissima causa impeditus fuerit, non intermittitur Congregatio, sed in præcedentes, vel alios commodiores dies transfertur. Quandoque etiam, vt in carceribus detentos audiant, & expediant, in domo Inquisitionis à Pio V. extructa conueniunt, vbi hanc habes inscriptionem.

PIVS V. PONTIFEX MAXIMVS
CONGREGATIONIS S. INQVISITIONIS
DOMVM HANC
D QVA HÆRETICÆ PRAVITATIS SECTATORES
CAVTIVS COERCEANTVR
A FVNDAMENTIS
IN AVGVMENTVM CATHOLICÆ RELIGIONIS
EREXIT.
ANNO MDLXIX.

CONGREGATIO III.

De Propaganda Fide.

E EVangelica veritate docemur, & intemeratæ veritatis oraculum apud Ioannem *l* extat. *Oues meæ vocem meam audiunt; & alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus Pastor.* Hoc autem vt re ipsa D.N Iesus Christus perficeret, carnem sumere, manibus tradi nocentium, Crucis subire tormentum, & deperditum Mundum sanguine precioso redimere dignatus est; postquam verò à mortuis resurrexit, Discipulis, quos elegerat, apparens dixit. *Euntes in Mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ.*

Quod quidem præceptum licèt omnes respiceret Apostolos, Petro tamen, qui omnibus præstabat prærogatiua Principatus, & cui soli, vt pasceret oues suas, iniunctum fuerat,

a Const. 7. Bullar. non. tom. 2. pag. 694.
b Constit. 9. d. Bullar. pag. 162.
c Const. 43. pag. 542. & Const. 29 pag. 521. tom. 1.
d Const. 2. d tom. pag. 548. Const. 12. Bullar. vet. pag. 148.
e Const. 1. in append. to. 3. pag. 7.
f Const. 2. Bullar. nou. tom. 1. pag. 703.
g Const. 82. pag. 279. tom. 2.
h Const. 23. d. tom. 2. pag. 201.
i Const. 1. d. Bullar. pag. 177.
k Constit. 22. d. Bullar. pag 200.
l cap. 10.

fuerat, præcipuè factum fuisse Successor illius Gregorius XV. existimans, vt quæ illi commissa fuerant, sibi quoque à Christo Domino dicta, suæquè Pastorali curæ iniuncta cognoscens; errantium verò,& dispersarum onium,quæ Christi ouile,vel nunquam cognouerunt, vel cognitum dolis Sathanæ deseruerunt, numerum esse penè infinitum, vt tantæ animarum iacturæ, quantum in se esset, pro viribus occurreret, medelamquè salutarem afferret, prædecessorum quoque suorum, Leonis X. *a* potissimùm, vestigijs inhærendo, qui omnibus S R E. Cardinalibus, vt Catholicam Fidem conseruandi, & propagandi curam vnà secum assumerent, iniunxit, peculiari sollicitudine permotus, præcipuos aliquot S.R E. Senatores, Prælatos, ac Religiosos viros, ac Secretarium elegit, Congregationemquè hanc de Propaganda Fide nuncupandam instituit, *b* cuius dispositionem infra enarrabimus. A

a Const 7.§.26 Bullar.nou. tom. 1.pag.476.

b Const. edita Kalen. Iulij Pōtif. sui anno 2.

Sed longè ante Leonem X. anno scilicet humanæ salutis 880. percurrenda sunt, quæ de S Methodio Morauiæ Apostolo Baronius scribit: *c* hic enim rationem Fdei, quam prædicabat, redditurus,à Ioanne Pontifice huius nominis VIII. Romam accitus, sicut olim Paulus *d* ex Arabia venit Hierosolymam Euangelium conferre cum Petro, nec ipse venire distulit, Fidem, quam ipse profitebatur, coram Pontifice palàm exponens,ac verus comprobatus Apostolus,receptis ad illius Prouinciæ Principem testimonialibus literis ad opus ministerij, Fidem quippe Catholicam propagandam, reuerti iubetur. Et cum eodem tempore dubitatum sit, an tribus tantùm linguis, hebraica, græca, & latina laudes Domino annunciandæ essent, ab eodem Pontifice sancitum habes, omnibus linguis Dominum esse laudibus cumulandum, anctoritate Regij Prophetæ, *e* dum cecinit. *Laudate Dominum omnes gentes, & collaudate eum omnes populi*. Et Apostoli. *f Repleti Spiritu Sancto loquuti sunt omnibus linguis magnalia Dei* Et Vas electionis Paulus. *g Omnis lingua confiteatur, quia Dominus noster Iesus Christus in Gloria est Dei Patris &c.* Honorium quoque huius nominis IV. anno sui Pontificatus 2. Parisijs Collegium instituisse, in quo Arabicæ, & aliarum quarundam linguarum peregrinarum cognitio, quæ Propagandæ Fidei vsu esse posset, scribit VVadding. in annal. Minor. sub annis 1285. & seq.relatus à Victorello. *h* B C

c annal tom.10. pag 596. num.1. & seq.

d Galat.1.

e Psalmo 116.

f in Act Apost.2

g Philip.2.

h in addit. ad Ciaccon. in vita Honorij IV. ad fin.

Sed redeamus iam ad Gregorium XV. cuius Constitutione supra indicata cautum est, vt coram Summo Pontifice semel, & in Domo antiquioris Cardinalis saltem bis quolibet mense insimul conueniant.

Omnia, & singula negocia ad Fidem in vniuerso Orbe propagandam pertinentia cognoscant, & exquirant, summa prudentia, animiquè circumspectione decidant, grauiora tantummodò Summo Pontifici reseruando.

Ministros, & operarios eligit, ad ferendam, & colligendam messem toto Orbe diffusam transmittit.Quod à prædecessoribus Romanis Pōtificibus sæpius factitarum legimus, signantèr à Gregorio IV. cuius auctoritate Ludouicus Pius sex Monacos S.Benedicti misit in Daciam, Sueciam, & Gothiam ad prædicandum Euangelium, qui adeo diligentèr suum munus obierunt, vt breui temporis spatio immanes illas, barbarasquè Nationes ad Christi Fidem, & cultum traduxerint, Ciaccono teste. *i* D

i in vita Gregorij IV.

Ne verò Operariorum paucitate Sanctum destituatur opus, Pauli V. prouidentia Carmelitarum Discalceatorum Seminarium in Vrbe sub inuocatione S. Pauli erectum habes, *k* cuius quidem institutum est,vt alumni diuersas linguas, & scientias edocti, ad hæreticorum, schismaticorum, & quorumcumque infidelium conuersionem ab eorum Superioribus mittantur.

k Constit. 78. aliàs 50. Bullar, nou.tom. 3. pag. 313.§.3.

In Concilio quoque Viennensi, Clemente V. sedente, & in volumine Clementinarum *l* impressam Sanctionē habes,in Studijs Romanæ Curiæ,Parisiensi,Oxoniensi, Bononiensi, Salamantino hebraicam, arabicam, & chaldæam linguas per duos in qualibet lingua Magistros edocendas esse, vt peritia linguarum huiusmodi qui ad Euangelizandum mittuntur edocti, infideles ipsos sciant, & valeant sacris institutis instruere, Christicolarumque Collegio per doctrinam Christianæ Fidei, ac susceptionem sacri Baptismatis aggregare. E

l Clem.1.de magistr.

m Const.65.so.3 Bullar, nou, pag. 254.

His quoque linguarū studijs operā dare Regularibus præcepit Paulus V. *m* & scholaribus, qui harum trium linguarum peritiam habuerint, vt cæteris paribus in sui Ordinis honoribus alijs præferantur indulsit, §. 4.

Verùm quia temporalia maximum præbent spiritualibus adiumentum, vt ex ijs, quæ Ioannes XXII. *n* edixit, innotescere potest, ideo præfatus Gregorius XV.præter

n in Extrauag. cum inter.cap.4. de verbor. signif.

ter ea, quæ ex priuata eius Archa suppeditari mandauit, quæuè piorum fidelium li-
beralitate collata sunt, cum Sanctæ, & Apostolicæ Sedis hoc proprium, ac peculiare
sit negocium, certos huic operi redditus à Camera Apostolica persoluendos in per-
petuum attribuit, illorumquè administrationem ijsdem Cardinalibus huic Congre-
A gationi præpositis commisit.

CONGREGATIO IV.

De Immunitate Ecclesiastica.

Boni Principis Officium esse Ecclesias, & Ecclesiasticas defendere, ac venerari per-
B sonas, Nicolaus I. Pontifex Theodorico Regi, & Leo IV. Lothario Augusto scri-
bentes demonstrant. *a* Sed nullo pacto reticenda sunt, quæ Athalaricus Rex Clero
Romanæ Ecclesiæ, Cassiodoro teste, *b* scribit. *Tanto* (inquit) *Diuinitati plurima
debemus, quanto à cæteris mortalibus maiora suscepimus: nam quid simile rependat
Deo, qui potitur Imperio? Sed licèt pro tanto munere nihil compensari possit idoneè, ipsi
tamen gratia redditur, dum in seruientibus honoratur: itaque flebili aditione causa-
mini, hoc fuisse longæ consuetudinis institutum, vt si quis Sacrosanctæ Romanæ Ec-
clesiæ seruientem aliqua crederet accusatione pulsandum, ad supradictæ Ciuitatis An-
tistitem, negocium suum dicturus, occurreret; ne Clerus vester forensibus litibus profa-
natus, negocijs potius secularibus occupetur; addentes Diaconum quoque vestrum ad
contumeliam Religionis tanta executionis acerbitate compulsum, vt Saius eū propriæ
custodiæ crederet mancipandum; Presbyterum quin etiam Romanæ Ecclesiæ pro leui-
C bus causis asseritis criminalitèr impetitum; quod nobis pro ingenita reuerentia, quam
nostro debemus Auctori, displicuisse profitemur, vt qui pridem sacris meruerant in-
seruire ministerijs, conuentionibus irreuerentèr nefarijs expositi iniurijs subiacerent:
sed aliorum plectenda subreptio nobis obtulit plenissimæ laudis euentum, vt causa con-
tingeret præstandi, quæ nos Cœlestibus commendarent auxilijs. Atque ideo considerā-
tes Apostolicæ Sedis honores, & consulentes desiderijs supplicantium, præsenti auctori-
tate moderato ordine definimus, vt si quispiam ad Romanum Clerum aliquem perti-
nentem in qualibet causa probabili crediderit actione pulsandum, ad Beatissimi Papæ
iudicium prius conueniat audiendus; vt aut ipse inter vtrosque more suæ Sanctitatis
agnoscat, aut causam deleget æquitatis studio terminandam. Quòd si quis extiterit
tam improbus litigator, atque omnium fuerit iudicio sacrilega mente damnatus, qui
reuerentiam tantæ Sedi exhibere contemnat, & aliquid de nostris affatibus crediderit
D promerendum, ante alicuius conuentionis effectum, decem librarum auri dispendio fe-
riatur, quæ à Salatinis sacrarum largitionum protinus exactæ, per manus sæpe me-
morati Antistitis pauperibus erogentur: carensquè impetratis negocijs quoque sui
admissione mulctetur. Dignus est enim duplici pœna percelli, qui & Diuinam reue-
rentiam, & nostra iussa temerarit &c.*

Alia multa de Clericorum immunitate Belarminus *c* scribunt, & Iulius Cartha-
rius Concivis meus, dudum almæ Vrbis Senator in sua locupleti Disputatione pro
ecclesiastica immunitate elaborata.

Ecclesiarum verò priuilegia confirmasse, in contrarium inducta substulisse Valen-
tinum, & Martianum Imperatores eorum indicat Sanctio. *d*

Statuta autem contra libertatem ecclesiasticam ipso iure nulla, & de Statutorum
E volumine abradenda Fridericus Imperator edixit. *e*

Verùm quia nedum ipsamet Ecclesia, illiusquè Ministri hoc priuilegio immuni-
tatis gaudent, sed alijs quoque cuiusuis ordinis ad eam confugientibus concedit,
quod ab Archadio, & Honorio, alijsquè Imperatoribus indultum fuisse constat; *f*
altius hanc rem exquirendam putaui. Et antiquissimum hoc esse priuilegium ne-
dum apud hebræos, & nos, qui veram Christi cognoscimus, & confitemur Ecclesiam,
sed etiam apud ethnicos, & barbaras quoque gentes, immo bestias ipsas omni ra-
tionis vsu carentes, ex infra dicendis apparebit.

Scribit enim Tiberius Decianus, *g* & post eum Alexander Ambrosinus, *h* am-
boquè ab Aristotele mutuasse affirmant (sed potius ab Alexandro *i*) in Parthenio

G Monte

a in c. cæterum, & in c. vestram, dist. 10.
b lib. 8. var. epist. 24.
c de potest. Pap. in temp. cap. 35.
d l priuilegia. C. de sacros. Eccles.
e in Auth. cassa. C. eod. tit.
f lib. 1. C. tit de ijs, qui ad Eccles. confug.
g tract. crim lib. 6. cap. 25 num. 3. vers. sed & quod magis.
h de immun. Eccles. cap. 1. num. 8.
i dier. gen. lib. 4. cap. 12.

Monte obseruatum fuisse, vt quæcumque fera ab alia infestata si in Templum Panos Dei aufugisset, ibi tutam fuisse in loco Aula nomine, Aeliano teste, *a* quod etiam in Dianæ luco, in venetis, & montibus, quos Græci Mercalas vocant, obseruatum referunt: sed hæc Poetis relinquendo videntur, non longè enim, vt mea fert opinio, à fabulis distant, nam vt Aristoteles *b* aitirridendo Augures, qui bella A
ex animalium dissidio, pacem verò ex considio statuunt; ad hæc enim animalia mouentur non alia de causa, quàm ex cibi carentia, vel copia; *cuius rei indicium (inquit ipse Arist) facit cura, quam Aegyptij animantibus impendunt; quòd enim apud ipsos cibo non carent, sed copiosè aluntur, ideo collegio vel ipsa efferatissima degunt, mansuescunt enim sui commodi ratione &c.*

Relictis igitur bestiarum asylis, cuius dictionis ethimologiam collige ex Budeo, *c* dum ait, asylum nuncupari immunitatem, & tutelam, quam quis consequitur, ad Aras, siue Templa confugiens. Et primum aperuisse asylum Cadmum, dum Thebas conderet, testatur Alex. *d* Alij verò, vt Statius, *e* ad Herculis prognatos referunt: Statij carmina sunt hæc. B

Fama est defessos acie post busta paterni
Numinis Herculeos sedem fundasse Nepotes,
Sic sacrasse loco commune animantibus egris
Confugium, vnde procul starent iraque, minæque.

Horum exemplum à Romulo imitatum Liuius, *f* Plutarchus, *g* Virgilius, *h* & Ouidius *i* scripserunt; huius autem carmina sunt.

Romulus vt saxo lucum circumdedit alto,
Quilibet hue, inquit, confuge tutus eris.

Ad Statuas quoque Imperatorum confugientes tutos fuisse constat; qua in re ne vlterius te detineam, Io Coras. *k* Alex. ab Alex. *l* & Tiraq. ibi; Tiber. Decian. *m* & Ambrosin. *n* consule. Sed neque à Græcis, neque à Romanis hoc immunitatis C
priuilegium Templis, & Sacris Aedibus seruatum fuisse, testis omni exceptione maior est D. Augustinus. *o* Hæc autem, quæ de Græcis, Romanisquè diximus, ex ijs, quæ in Sacra Pagina leguntur, fortasse deducta fuerunt; dixit enim Deus ad Moysen. *p Qui occiderit hominem volens morte moriatur; qui autem non est illi insidiatus, sed Deus tradidit illum in manibus eius, constituam sibi locum, in quo fugere debeat.* Hunc autem locum fuisse constat Ciuitates illas, quæ iussu Iosue constructæ fuerunt, *q* ad quas homicidæ inuoluntarij confugientes, tuti, & immunes erant.

Et hinc deducunt multi, immunitatem, & libertatem ecclesiasticam à Iure Diuino initium habuisse; nam licèt illæ Ciuitates non Ecclesiæ essent, multò magis tamen hoc idem videtur dicendum in Ecclesijs, & satis probatur mentem Dei fuisse, D
vt homicidæ inuoluntarij locum aliqnem haberent, in quo confugientes tuti forent. Et Altare quoque tutum reddidisse ad eum confugientem colligitur ex sacra Pagina, *r* ibi. *Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab Altari meo euelles eum, vt moriatur.* Quæ verba referuntur in Decretali Gregorij Papæ, *s* vbi Glossator. *t* colligit, immunitatem esse concedendam, per argumentum à contrario sensu, illi, qui casu homicidium commiserit. Sed alia multa ad rem cognosces ex Tiberio Deciano. *u* Illud autem Beati Augustini ad Bonifacium, *x* à Gratiano *y* telatum in hæc verba non omittam. *Miror, quomodo tam subitò Fidei murum aries ruperit inimici; noui enim qua Religione semper sis Ecclesiam Dei veneratus; quo instigante facere ausus es? hominem de Ecclesia rapuisti? ergo si amicus intenditur, cur Deus offenditur? Sed si de potestate præsumitur, Nabucdonosor Regem intende, qui causa superbiæ in bouem ex homine est commutatus.* E
Non vt confundam te hæc scribo, sed vt filium charissimum moneo. Ecclesiæ igitur illæsum reuoca, quem vt irreligiosissimus rapuisti. Oblatio verò Domus tuæ à Clericis ne suscipiatur, indixi, communionemquè tibi interdico, donec peracta pro ausibus, vel errore à me definita tibimet pœnitentia, & tempore ordinato pro hoc facto corde contrito, & humiliato dignum offeras sacrificium Deo &c. Cui Bonifacius ipse Rex, seu vt alijs placet, Comes, ita respondit. *Humilis saluto, quod primum est. Suscepi autem tremens Sanctitatis tuæ verba verberibus plena, scio quod venia præparatur, qui ab Augustino perfectissimo Sacerdote corripitur; nec debet Episcopo denegari, quod voluntas facit, aut casus: ipse enim sibi denegat curam, qui suam medico*

non

a in hist. anim. lib. 11. cap 6.
b lib 9. de histor. anim. cap. 1.
c in Pandect. ad l. quis sit fugitiuus. §. apud labeonem. ff de adil. edict.
d dier genial. lib. 3. cap. 20.
e Thebaid. lib. 12
f lib. 1. histor.
g in Romulo.
h lib. 8. Aeneid.
i lib. 4. Fastor.
K in miscell. lib. 5. cap. 23.
l dier. genial. lib. 3. cap. 20.
m tract crim. lib. 6. cap. 25. nu. 5.
n de immun. Eccles. cap. 1. nu. 8.
o lib. 1. de Ciuitate Dei cap. 4. 5. & 6.
p Exod. cap. 21. Numer. cap. 35. & Deuteron. c. 19
q Iosue cap. 20.
r Exod. cap. 21.
s in c. 1. de homicid. volunt.
t in verb. per insidias etiam.
u tract. crim. lib. 6. cap. 25. nu. 2.
x epist. 187.
y in c. miror, 17. q. 4.

non publicat causam. Hominem ergo, pijssime Pater, è liminibus Ecclesiæ raptum tuis sanctis aspectibus iussio mea, furorque subduxit; aliena non sunt facta ista, consilio Dei, & Sanctorum eius regimine viuo: illum itaque virum morte dignissimum, quem, vt dixi, meus de Ecclesiæ foribus furor abstraxit, vitæ tuis iussionibus donamus
A *illæsum: agnosce culpas, indignæ meæ lachrymæ iungantur tuis fletibus iustis, quo possit hæc nota nigro inscripta titione deleri. Ecclesiæ mihi introitus non negetur; illic spero veniam, vbi admisi culpam.* Hæc Bonifacius, quæ à Cardinale Baronio referuntur. *a*

Et huic sententiæ, immunitatem scilicet Clericorum, & Ecclesiarum esse à Iure Diuino, subscribere se videtur Nauarrus, *b* qui inter corollaria primum ponit, Clericos, & Monachos iure Diuino à potestate laicali in causis criminalibus, spiritualibus, & annexis, ratione clericatus, & monachatus exemptos esse; & hoc à glossa *c* solemni, per Theologos, ac Iurisperitos communitèr recepta, mutuasse affirmat. Et paulò ante respondens ad argumentum, cur magis eximat à potestate temporali character Clericatus, quàm Baptismi? sic ait: quia character Baptismi non est suapte
B natura distinctiuus, & discretiuus ab alijs Christianis, immò congregatiuus, iuxta illud Apostoli *d Non est distinctio Iudæi, & Græci*, & alibi. *e Omnes in Christo vnũ corpus sumus*. Clericatus verò, & Monachatus sunt res distinctæ ab alijs Christianis, vt est Diui Hieronymi sententia à Gratiano *f* relata in hæc verba. *Duo sunt genera Christianorum; est autem vnum genus, quod mancipatum Diuino officio, & deditum contemplationi, & orationi, & ab omni strepitu temporalium cessare conuenit &c. Aliud verò genus Christianorum est, vt sunt Laici: his licet temporalia possidere, sed nonnisi ad vsum; nihil enim miserius est, quàm propter nummum Deũ contemnere: his concessum est vxorem ducere, terrã colere, inter virũ, & virũ iudicare, causas agere, oblationes super Altari apponere, decimas reddere, & ita saluari poterunt, si vitia tamen benefaciendo euitauerint.* Hæc Hieronymus, quæ adeo vera sunt, vt
C Gregorius VII. ad Hermannum Metensem Episcopum scribens *g* hæc à Gratiano *h* relata dixerit. *Quis dubitet Sacerdotes Christi Regum, & Principum, omniumquè fideliũ patres, & magistros censeri? nonne miserabilis insaniæ esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare, & iniquis obligationibus illum suæ potestati subijcere, à quo credit non solum in Terra, sed etiam in Cœlis se ligari posse, & solui?* Quæ veritas etiam ab ethnicis comprobata fuit, Plauti *i* testimonio

> *Quis homo est tanta confidentia*
> *Qui Sacerdotem audeat violare?*
> *At malo eum magno suo hercle fecit.*

Et Ouidius *k*

D
> *Vaticinor, moneoquè locum date sacra ferenti,*
> *Non mihi, sed magno positur ille Deo.*
> *Talia Cœlestes fieri præconia gaudent,*
> *Vt sua quid valeant numina teste probent.*

Alia multa ad rem congerit Anastas. Germon. *l* omnino videndus: & Iulius Cartharius in recensita disputatione de immunitate ecclesiastica, vbi optimè, ac copiosissimè probat, immunitatem ecclesiasticam esse de iure Diuino, & humano.

Sileat igitur Guglielmus Barclaius, *m* & effatire rubescat, Clericos per totum Orbem, quocumque ordine, vel gradu sint, non esse adhuc vllo modo exemptos, & liberos à potestate temporali Principum secularium, in quorum Regnis, Regionibusquè vitam degunt, sed perinde ac cæteri ciues sunt ijs, subiectos esse in omnibus, quæ
E ad politicam, & temporalem administrationem, ac iurisdictionem pertinent, inquè eos ius vitæ, ac necis, sicut in cæteros subditos ad eiusmodi Principes pertinere &c. Cui quidem blasphemiæ, præter ea, quæ Eminentissimus Cardinalis, & prudentissimus, omniquè semper laude cumulandus Ecclesiæ Romanæ Senator doctissimus Belarminus respondendo scripsit, *n* quæ Gratianus è Sanctorum Patrum monumentis, Summorum Pontificum Sanctionibus collegit, *o* obijcienda sunt; ex quibus satis superquè constat, Imperatores, ac Principes Christianos subdere debere executiones suas ecclesiasticis Præsulibus, non præferre: *p* vide quoque Carthar in d. disput. vbi eiusmodi argumenta, aliaquè refellit.

Quamobrem Dantes Aligerius cum in sua Monarchia ausus fuisset affirmare, Imperium non habere dependentiam ab Ecclesia, post eius obitum ex hoc potissimùm

a annal. tom. 5. anno 422 ad fin. & in Parenesi ad Rempublicam Venetam
b in relect. c. nouit notab. 6. n. 36 in corollar. de iudic.
c in c si Imperator. dist. 96.
d ad Roman. c. 3
e ad Corint. c. 12
f 12. q. 1. c duo sunt genera.
g lib. 8. epist. 21.
h in c. quis dubitet, dist. 96.
i in Rudente, act. 3. scen. 2.
k lib. 1. de Ponto eleg. 1.
l de sacror. immun. lib. 1 cap. 13
m à Belarmin. relatus loco proximè citando.
n de potest. Papæ in tempor. cap. 35
o dist. 96. per tot. & alibi.
p c si Imperator. ad fin. d. 96. dist.

capite, Bartolo teste, *a* tanquam hæreticus damnatus fuit; quem etiam refert Volaterranus. *b* Licèt hanc Bartoli attestationem tanquam erroneam reprehendant Nauarrus, *c* & Coquæus *d* videndi: vide etiam Hieron. de Monte in suis quæstionibus. *e*

Et omissa vlteriori inuestigatione, an inquam hæc immunitas sit de iure Diuino, A
an positiuo, licèt Tiberius Decianus *f* scribat; aut consideramus Ius Diuinum propriè, quod scilicet in Decalogo continetur, & hoc iure certè talis immunitas expressè non est concessa; aut verò consideramus ius Diuinum vti ius veteris Testamenti à Moyse in Legalibus, & Cęremonialibus pręceptis datum populo Israelitico, & eo iure vtique inuenta fuit, & concessa hæc immunitas tam Ciuitatibus illis, ad quas dabatur refugium, quàm Templo, Tabernaculo, & Altari, de quibus supra diximus: cum tamen omnes istę leges, & Cęremonię veteris Testamenti per aduentum Christi sublatæ fuerint, *g* & à Christo Domino nulla lex promulgata legatur pręter naturalis iuris pręcepta, Fidei articulos, & Sacramenta, vt D. Thomę monumenta *b* testantur, sequitur hanc immunitatem legibus postea tam ciuilibus, quàm canonicis ad similitudinem prędictarum legum veteris testamenti, & gentium inuentam, & renouatam B
esse; nunquam enim in Euangelijs, & noui Tastamenti Scripturis id cautum, aut sancitum inuenies; immo Volaterranus, *i* & Platina de Bonifacio Pontifice huius nominis V. loquentes, hunc primum inter Pontifices statuisse affirmant, vt confugientes ad Ecclesiam immunes essent; quorum tamen dictis ne penitus acquiescam, quę supra de S Augustino, & alijs dixi, me admonent: Siquidem Bonifacius V. anno salutis 616. die 24 Decembris, eodem Platina teste, Pontifex renunciatus est, die verò 26. Octobris 621. Pontificatus anno quinto hominem exuit; verùm S. Augustinus (quo tempore Ecclesiarum immunitas etiam vigebat) circa salutis annum 400. itaut 200. & vltra annis ante Bonifacium V. in humanis erat. Ne tamen Volaterranum, & Platinam indefensos reliquamus, tantorum virorum patronum, & aduocatum inueni Tiberium Decianum, *k* qui animaduertendum scribit, priuilegia immunitatis Ecclesiarum ab Imperatoribus, non à Pontificibus concedi solita; quod à Constantino Imperatore sancitum legis, *l* & aliorum quoque Imperatorum hac de re promulgatas leges passim inuenies in Theodosiano, & Iustinianeo Codicibus, à Bellarmino *m* in responsionibus ad Barclaium, & ab Anastasio Germonio *n* ad saturitatem relatas, vbi Peregrino, Othelio, & Scaijno iurium in Patauino Gymnasio Professoribus respondet. Quapropter dicendum erit, fuisse quidem ante Bonifacium V. immunitates Ecclesiarum ex Imperatorum Sanctionibus, ipsum verò Bonifacium inter Romanos Pontifices primum in hoc legem dixisse. Sed postquam hæc à nobis scripta sunt, legimus in Sacro Rotæ Romanæ Tribunali decisum, *o* immunitatem Sacrorum à iure Diuino fluxisse, præsertim quoad personas Diuino cultui addictas. C
Baronius *p* insuper scripsit, Bonifacium innouasse antiquos Canones, & Decreta. D

Verùm licèt hæc veritas adeo sit altissimis defixa radicibus, vt nec frangi, nec quidem de suo loco quouis ventorum flatu agitari, aut moueri posse videatur; scribentium tamen licentia eò protracta fuit, vt iudices temporales propriæ salutis immemores faciendo, dum Sacræ Inquisitionis timore illam omnino negare non audent, in desuetudinem tamen abijsse non dubitarunt affirmare, vt Iulij Clari verba designant, *q* ea potissimùm ratione, propter ingentem scilicet numerum Ecclesiarum, & frequentiam delinquentium, itaut de facili quilibet malefactor euaderet manus iustitiæ, cum nulla ferè sit via in Ciuitatibus, in qua non sit vna, & quandoque plures Ecclesiæ, itaut priusquam capiatur, facillimè posset in aliquam earum se recipere; quod tamen esset contra mentem eorum, qui Ecclesijs immunitatem hanc tribuerunt, non quidem vt essent asyli delinquentium, & speluncæ latronum, sed vt præstarent refugium miseris, qui humana fragilitate, aut casu in aliquod incurrissent crimen. Hæc Iulius Clarus; cui pręter alia multa, quę Diuus Ioannes Chrisostomus *r* ad Honorium, & Archadium Imperatores scribit pro liberatione Eutropij, qui ad Ecclesiam confugerat, obiicienda sunt. *Propter hoc (inquit) maximè tuendus est Eutropius, quòd scelestorum princeps fuit; in his enim oportet glorificari Deum, quòd permisit eum in id necessitatis adduci, vt per ipsum & virtus, quæ inest Ecclesiæ, & misericordia nosceretur; virtus quidem, quòd impugnatorem suum supplicem videt; misericordia verò ex eo quòd protegit supplicem: ista enim sunt ornamenta Altaris Ecclesiæ; ista sunt verę Christianæ pietatis insignia. Sed nefas esse inquies raptorem,* E

atque

a in l. 1. § Præst. dei, nu. 3. ff. de requir. reis.
b in antropol lib. 21 pag 244. 6.
c in c nouit, notab. 3. nu. 42. de iudic.
d in antimorn. par. 2 antid. contra opposit. 56. pag. 194 vers. verùm Bartol.
e q. 11 in princ. & per tot.
f tract. crim lib. 6 cap. 25 num. 2. vers. concludend. circa premissa.
g in c. translato, & ibi scribentes de constitut.
h 1. 2. q. 108. art. 1. & 2. & quodlib. 4. art. 16.
i in antrop. lib. 22. pag. apud me 231.
k tract. crim. lib. 6. cap. 25. nu. 5. vers. & aduertendum.
l l 1, 2. & 7. C. Theod. de Epis. Eccles. & cleric. m de potest, Pap. in temporal. cap. 35.
n in assertion. libert immun. Eccles. & in tract. de immun. sacror. lib. 1. cap. 15.
o in Alben. gabel. lesfex onerum, coram Merlino, die 28 Iunij 1630.
p in annal. to. 8. anno 625 ad fin.
q in pract. § fin. q. 30 in prim. vers. scias autem, quòd etiam.
r in homil. 19. tom. 2.

atque inuasorem eunctorum Altare Dei contingere; nolo hoc dicas charissime; quoniam quidem meretrix illa peccatrix pedes Christi contigit, & non ex eo opprobrium intulit Christo, sed signa virtutis eius elicuit; neque enim immunditia eius polluit eum, qui mundus erat, sed puritas mundi purificauit immundam. Recordamini illius nos A *esse seruos, qui pro his, à quibus ad Crucem deductus est, dicebat. Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciant.* Et postidem inquit. *Quid enim agendum est Christianis? auellendus ne quispiam ab Ecclesia, ad quam paulò post omnibus accedendum est, offerendaquè Dominica Oratio, qua hac potissimùm orabimus; & dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Non ergo patiendum, vt is, qui in Ecclesia sperauit, frustra sperauerit.* Hactenus S. Ioannes Chrisostomus pro liberatione Eutropij, quem scelestissimum fuisse constat, dum enim Consul erat, legem tulit, ne quis in Ecclesia tutus foret, Deciano, *a* & Ambrosino *b* testibus: itaut iustum Dei iudicium si agnouisset, vtique dixisset

Heu patior telis vulnera facta meis.

Sed melius Regius Propheta. *c In operibus manuum suarum comprehensus est peccator.* Etenim vt Christianus quidam Poeta cecinit.

a d lib. 6. cap. 25 num. 7. vers. Chrisostomus in 19. homil.
b d. cap. 1 nu. 10.
c Psalm. 9.

B
Qui tibi bella mouet Genetrix sanctissima, non te
Lædit, at ipse suum traijcit ense caput.
Calce ferit stimulum, nam se miser ipse cruentat
Quæq; putat stimulo se dare damna, capit;
Atque eadem patitur, quæ rupi allisa procella
Alluitur rupes, frangitur vnda minax.
Fortior es Cœlo, Cœlumquè & Terra peribunt,
At tu Sponsa Dei tempus in omne manes.

Videndus est etiam Baronius, *d* dum sancita in Concilio Triburiensi refert, Formoso Pontifice sedente.

d annal. tom. 10. an 895 pag 638

Ad horum igitur temeritatem, & ministrorum Curiæ secularis audaciam refrænandam, Gregorius XIV. Pont. Max. Constitutionem edidit, *e* qua cautum est; Confugientibus ad Ecclesias, loca sacra, & religiosa, si publici latrones, viarum grassatores fuerint, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidijs aggrediuntur, aut depopulatores agrorum, quiuè homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesijs, earum Cœmeterijs committere non verentur, aut qui proditoriè proximum suum occiderint, aut assassini, vel hæresis, aut læsæ maiestatis in personam ipsiusmet Principis rei, immunitatem Ecclesiasticam non suffragari.

e Const. 7 Bullar. nou. tom. 2. pag. 694.

Quibus casibus exceptis, firma remanet in alijs regula; nec ad alios casus, præter expressos, etiam similes, huius Constitutionis dispositio extenditur, prout Farinaccius, *f* & Falconius *g* consulti responderunt, quorum doctrinam sequendam esse scribit Ambrosinus. *h*

Vt autem non solùm ea, quæ in d. Gregoriana Constitutione continentur, sed causæ omnes ad hanc immunitatem, & libertatem Ecclesiarum respicientes diligentiùs exquirantur, & matura deliberatione decidantur, san. me. Vrbanus VIII. ex Eminentiss. DD. Cardinalibus, Romanæ Curiæ Prælatis, probisquè, & doctissimis viris Congregationem, de qua huc vsque loquuti sumus, instituit, statisquè diebus, prout necessitas suadebit, celebrandam edixit.

f con 76. nu. 9. & seq.
g in cons. impress. post prædictum Farin. per tot.
h in comment. ad hanc Constit. Gregor. cap. 1. nu. 13. & 14.

Quædam etiam ad materiam immunitatis Sacrorum, & Ecclesiarum satis eruditè pertractat Petr. Gregor. Tholosan. videndus; *i* sed integram, eruditamquè tractationem tribus libris conclusam 16. Kalen Martij anno salutis 1589. absoluit Anastasius Germonius, quos, & alios supra relatos cupido indicasse lectori satis esse putaui.

i tract. de Repub. lib. 13. cap 20. 21 22. & 23.

E
Hæc demum non omittam, confugientibus quoque ad Crucis signum etiam in via positum immunitatem esse concessam; nam in Claramontensi Concilio, Vrbano II. præsidente, anno salutis 1095. celebrato, legimus, à Baronio *k* his verbis relato. *Si quis ad aliquam Crucem in via persequentibus inimicis confugerit, liber ac si in ipsa Ecclesia permaneat &c.* Grauissimas quoque pœnas fuisse violatores immunitatis Ecclesiarum, præter alios scribit Baronius *l* videndus. Habes etiam ab Innocentio III. & Honorio III. duas editas Sanctiones ad rem facientes: prima etenim *m* Henrici Constantinopolitani Imperatoris Constitutionem, qua cautum erat, vt nullus posset de suis possessionibus in vita, vel in vltimo testamento aliquid Ecclesijs relin-

k annal tom 11. anno 1095. inter Canones nu 29.
l in annal to 12 anno 1144. pag. 310. litera C D.
m in bullar nou. tom. 1. Const. 10. pag. 41.

relinquere,damnat : ſecunda *a* verò legem pro immunitate, libertate,& iutiſdictione eccleſiaſtica editam à Federico II. Imperatore confitmat, quas vide, ſi lubet. Sed an iudæi confugientes ad Eccleſiam gaudeant immunitate; negatiuè reſpondet Matquatd. de Suſan. *b* amplians iuxta magis communem, etiamſi confugiant animo ſe conuertendi ad Fidem Chriſtianam. [A]

a d. Bullar. & tom Conſt. I Honor III. pag 43.
b in tract de iudæis par. I. cap 8. nu. I. & 2.

CONGREGATIO V.

Pro ſacris Ritibus, & Caremonijs.

NEmo eſt tam rudis, tam ſeris moribus, vt Firmianus ait, *c* qui oculos ſuos in Cœlum tollens,tametſi neſciat cuius Dei Prouidentia regatut hoc omne,quod cernitur, aliquam tamen eſſe intelligat ex ipſa rerum magnitudine, motu, diſpoſitione, conſtantia, vtilitate, pulchritudine, temperatione; nec fieti poſſe, quin id, [B] quod mirabili ratione conſtat, conſilio maiori aliquo ſit inſtructum, ad latè tradita per Germonium. *d* Quam quidem veritatem idem Firmianus *e* nedum ex Prouidentia, Mundi rectione, Prophetarum teſtimonijs probat, ſed ex Philoſophorum quoque, & Poetatum dictis illuſtrat; itaut qui hoc negare præſumpſerit, ſtultus, & inſipiens ſit teputandus, vt Regius Propheta *f* cecinit. *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus*: & videndus eſt Germonius. *g*

c de falſâ relig. cap. 2. lib. I.
d de ſacror immunit. in proæmio.
e d lib. I. cap. 3. 4 5. 6. & 7.
f Pſalm 52.
g loco proximè citato.

Sed quonam pacto hominum credulitas ſeducta fuetit,vt honor, & cultus, qui ſoli Deo vero trino, & vni debetur, ſacrilegorum, improborumquè hominum, quandoque etiam belluarum ſimulachris, & idolis adhibeatur, idem Firmianus *h* docet. Hinc etiam deductum eſſe fatendum eſt, vt à Græcis, Romanis, Etruſcis nedum libri quamplures, ſed leges, & Senatuſconſulta de ritu,& cultu falſorum numinum,& deo- [C] rum editi, promulgatiquè fuerint: Varro enim libros quinque de rebus diuinis, & vnum de ludis in honorem deorum, dearumquè exhiberi ſolitis: Ouidius libros ſex Faſtorum: Cicero libros tres de natura deorum,& alij quidem multi hac de re ſcripſerunt, inter quos Manutius *i* quoque leges, quibus ſacra fierent, & ederentur ludi recenſet. Sed quo ritu, quibuſuè cæremonijs hoſtia apud priſcos dijs imolabatur, & quo modo fiebant ſacra, quidquè apud exteros, ne te multis detineam, Alexandrum ab Alexandro *k* videndum indico,& ad eum in annotationibus Tiraquel. quos quidem ſi legas, nihil vlterius in hoc tibi deſiderandum puto. Antiquorum verò ſacrificia in quatuor partes diuiſa fuiſſe, nempe libationem, imolationem,redditionem, litationem, ſcribit Roſinus: *l* & ſupra, *m* tria eſſe ſacrificiorum genera dixit; alia muta, in quibus nulla inerant ſigna; alia arguta, quæ conſpicuas, & illuſtres notas exhibebant; alia denique regalia, quæ vultum fortunæ, & fœlicitatis pollicebantur: [D] quibus verò inſtrumentis hac in re vterentur; quot eſſent Sacerdotum ſpecies; quæ Templa dicata; qui ludi dijs ederentur, ab eodem Roſino *n* cognoſce.

h lib. 2. de orig. error. cap. 17 & alibi.
i in lib. de legibus Romanis in proœm.
k lib. 4. genial. dier. cap 17.
l Roman. antiq. in oration; 3. de antiq. pag. apud me 489.
m lib. 3. antiq. cap. 11. pag. 103. ſub litera C.
n in oratione de antiq. pag 483. & 484. ac plenius lib. 3. per tot.

Et quàmuis Iudæi hac in re ab ipſo Deo inſtructi, & eruditi, vt in libris Exodi, & Leuitici videre eſt; ad hos tamen impios gentium ritus, in colendis, & venerandis idolis, defeciſſe, poſt multos ſcribit Villalpand. *o*

o in Ezech. par. 2. lib. 3. cap. 32. pag. 221. vol. I. litera D.

Cuius rei vlteriori inueſtigatione tandem omiſſa, gratiæ quidem ſummæ agendæ ſunt Domino Noſtro Ieſu Chriſto vero Deo, veroque homini, quòd has tam craſſas tenebras à Chriſtianorum animis Euangelij ſui clariſſima luce diſpulit, diſſipauit, extinxit; nouoſquè ritus, cæremoniaſquè nouas,quibus Eccleſia à Spiritu Sancto edocta, ex Apoſtolica traditione, & diſciplina vtatur, quæuè in Sacramentorum adminiſtratione, Diuinis Officijs, omniquè Dei, & Sanctorum veneratione magnam Chriſtiani [E] populi eruditionem, verèquè Fidei proteſtationem contineant, ſacrarum rerum maieſtatem commendent, fidelium mentes ad altiſſimarum rerum meditationem extollant, & igne deuotionis inflamment, expulſo vetuſtatis errore, conſcripſit.

Quæ quidem omnia vt conſeruentur, inſtaurentur, & ad ipſius Domini Noſtri Ieſu Chriſti laudem, atque honorem in dies magis augeantur, Sixtus V. *p* Pont. Max. quorundam Cardinalium Congregationem inſtituit, & erexit: quorum numerus licèt tunc ab eodem Sixto ad quintum præfinitus eſſet, hodie tamen Summi Pontificis reſeruatus extat arbitrio, itaut de præſenti quatuordecim, & vltra interſint Cardinales.

p Conſt. 74. Congreg. 5. Bullar. nou. tom. 2. pag. 613.

Et

Et quemadmodù olim in Romana Republica Pontifices de omnibus causis ad sacra pertinentibus, & intra priuatos, & magistratus, & deorum ministros cognoscebant, de sacris, quæ scripta non erant, aut quæ moribus non recipiebantur, leges ferebant, & consuetudines eligebant, quas omnium optimas iudicarent; & omnes magistratus, quorum curæ sacrificia, deorumquè cultus erat commissus, omnesquè Sacerdotes examinabant, vt Dionysius Halicarnass. *a* scribit: Ita Eminentissimi isti Ecclesiæ Romanæ Senatores, vt veteres ritus sacri vbiuis locorum, in omnibus Vrbis, & Orbis Ecclesijs, etiam in Sacello, quod Capellam vocant Pontificis, in Missis, Diuinis Officijs, Sacramentorum administratione, cæterisquè ad Cultum Diuinum pertinentibus à quibusuis personis diligentèr obseruentur, inuigilant.

a lib. 2. antiq. Roman. ad fin. pag. apud me 71. sub litera E.

Cæremoniæ si exoleuerint, eas restituunt, si deprauatæ fuerint, emendant, & corrigunt.

De sacris ritibus, & Cæremonijs Pontificale potissimùm, Rituale, & Cæremoniale libros, prout opus fuerit, examinant, reformantquè.

Officia diuina de Sanctis, & Patronis, Orationes, Hymnos nouitèr compositos, siue emendatos recognoscunt, & Summo Pontifice consulto, permittunt, quod in Breuiario annis proximè elapsis, fan. me Vrbano VIII. Pontifice Opt. Max. sedente, impresso factum fuisse, & seruatum scimus, atque videmus.

Non modicam quoque curam circa Sanctorum Canonizationem, Festorumquè dierum celebrationem, vt omnia scilicet rite, & rectè ex Sanctorum Patrum traditione fiant, adhibere debent.

Vt Reges, & Principes, eorumquè Oratores, atque aliæ personæ etiam ecclesiasticæ ad Vrbem, Curiamquè Romanam venientes pro Sedis Apostolicæ dignitate, ac benignitate honorificè more maiorum excipiantur, cogitationem suscipiunt, seduloquè prouident.

Controuersias de præcedentia inter Magistratus, quos laicos vocant, & Ecclesiasticas personas in Processionibus, aut alibi vertentes, cæterasquè in huiusmodi sacris ritibus, & cæremonijs incidentes difficultates cognoscunt, summariè terminant, & componunt.

Primus autem inter Romanos Pontifices, qui ritus, quos in consecrandis Ecclesijs, & Altaribus Romana seruat Ecclesia, Beatus Syluester Papa instituit, vt sacra testatur historia: *b* nam etsi iam ab Apostolorum tempore loca fuerint Deo dicata, quæ à quibusdam Oratoria, ab alijs Ecclesiæ dicebantur, vbi collectæ fiebant per vnam Sabati, & Christianus populus orare, Dei verbum audire, & Eucharistiam sumere solitus erat; non tamen illa adeo solemni ritu consecrabantur, nec in eis adhuc in Titulum erectum erat Altare, quod Chrismate delibutum, Domini Nostri Iesu Christi, qui Altare, Hostia, & Sacerdos noster est, figuram exprimeret.

b in Breuiario Romano de dedicatione Basilicæ S. Saluatoris, lectio 4. & seqq.

CONGREGATIO VI.

Super Executione, & Interpretatione Sacri Concilij Tridentini.

SAcrosanctum oecumenicum, & generale Concilium Tridentinum fuit à Paulo III indictum, & anno 1545. Indict. 3. die verò Dominica tertia Aduentus Domini in qua fuit festum S. Luciæ, & 13 Mensis Decembris, ipsius verò Pontificis anno 12. inchoatum, ibiquè eiusdem Pauli III. nomine præsidentibus Reuerendissimis Dominis Io. Maria de Monte, Marcello Ceruino, & Reginaldo Polo S. R. E. Cardinalibus, atque Apostolicæ Sedis de latere Legatis, quod ex eodem Concilio *c* innotescit. Eoquè tandem post decimum octauum annum completo, illiusquè decretis, ac sanctionibus à Pio IV. de consilio etiam, & assensu venerabilium fratrum suorum S. R. E. Cardinalium in Consistorio secreto confirmatis. *d* Facta etiam ab eodem Pontifice declaratione, huius Concilij decreta, in ijs, quæ reformationem, & ius positiuum tantùm respiciunt, à Kalen. Maij 1564. ligare cœpisse, & ad illorum obseruantiam arctare. *e*

Tandem idem Pius considerans, parum esse iura condere, & promulgare, nisi sit, qui ea debitæ executioni demandari faciat, super executione, & obseruantia eiusdem sacri Concilij Tridentini quorundam S.R.E. Cardinalium Congregationem, de qua nunc loquimur, instituit. *f*

c sess. 1.

d Const. 73. Bullar. nou. tom. 2. pag. 104.

e Const. 80. d. Bullar. pag. 111.

f Const. 81. d. Bullar. pag. 112.

Quam

a Const. 74. in 8.Congreg d.bullar.pag.614.
b d.Cõst. 81.§.1. & 2.
c in d.§.1.ad fin.
d sess.25. cap.3. de reformat.

Quam postea Sixtus V. *a* confirmauit nedum quoad ipsius Concilij executionem, sed etiam interpretationem. Tenentur autem huic Sacræ Congregationi præpositi pro viribus curare, vt huius Concilij decreta, & sanctiones ab omnibus inuiolabilitèr sub excommunicationis latæ sententiæ, alijsq; pœnis obseruentur, eodem Pio IV. A
b mandante; reseruata tamen sibi, ac Successoribus Romanis Pontificibus declaratione dubietatum, si quæ in executione dictorum decretorum, & literarum Apostolicarum in hoc emanatarum emerserint. *c*

Circa verò Censuras Ecclesiasticas, & excommunicationis gladium, non esse temerè, sed maturè stringendum, ab eadem Tridentina Synodo *d* sancitum legimus.

Synodos Prouinciales tertio quoque anno, Diœcesanas autem singulis annis faciendas prouideat. Decreta verò Prouincialium Synodorum vbiuis terrarum emanata, vt ea expendat, & recognoscat, ad se transmitti præcipiat.

Patriarcharum, Primatuum, Archiepiscoporum, Episcoporum, qui Beatorum Apostolorum Limina certo, constitutoquè tempore visitare tenentur, postulata audiat, quæ per se Congregatio potest, expediat, maiora verò Pontifici decidenda reseruet. B

Quæ in Ecclesijs, aut eorum curæ, ac fidei, cleri populiquè commissi morum disciplina seruetur, ab ijsdem Præsulibus exposcat.

Quænam huius Tridentini Concilij decretorum in omnibus, præcipuè tamen in ipso residentiæ munere executio; quæ piè consuetudines; qui omnium denique in via Domini progressus, inquirat, & insinuet.

Literas quoque ex præscripta formula in testimonium obitæ per eos visitationis Liminum SS.Apostolorum, ijsdem Episcopis, & Præsulibus concedat.

Præterea reformationem Cleri, & populi nedum in Vrbe, ac temporali ecclesiastici Status ditione, sed in vniuerso quoque Christiano Orbe in ijs, quæ ad Diuinum cultum propagandum, deuotionem excitandam, & mores Christiani populi ad præscriptum eiusdem Concilii modum componendos pertinent, promouendi auctoritatem habet, ex præcitata Sixti V. Constitutione. C

e de quæst. regul. tom.1.q 11.ar.2.
f in Sixti V. Cõstit. 74. schol. 1.
g decis. 985. & decis. 1442. in nouis.

Sed an huius Congregationis declarationes dicantur doctrinales, seu diffinitiuæ, itaut ad illarum obseruantiam necessitatem imponant, affirmatiuè respondendum esse demonstrat Rodericus, *e* à Cherubino iuniore *f* relatus, addente quoque, hoc certissimum esse, quia Summo Pontifice consulto procedunt.

Quandoque etiam huius Congregationis Cardinales, si dubitationes in ipsius Concilii interpretatione, quæ arduæ reputentur, occurrant, Rotæ Romanæ decisiones, eodem Romano Pontifice consulto, requirunt, & postulant; quod ex decisionibus sub nomine Cardinalis Seraphini collectis *g* innotescit.

D

CONGREGATIO VII.

Pro Erectione Ecclesiarum, & Prouisionibus Consistorialibus.

h de maiest. milit. Eccles. in prælud.
i Genes. 1.
k de rerum inuent lib. 5.cap. 6

MVltis modis in sacris Literis hoc nomen, Ecclesia, sumptum scribit Mosconius *h* nos autem ipsius nominis inuestigatione omissa, duplicem esse Ecclesiam, spiritualem scilicet, ac materialem dicimus. De spirituali loquitur Apostolus ad Corinthios scribens in hęc verba. *An nescitis, quòd Templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?* Et ab omnipotenti Deo initio mundi ex carne, & ossibus formatam, & Adam primum nostrum parentem fuisse sacra testatur Pagina. *i* Et hac E
quoque omissa, de materiali Ecclesia non nihil dicendum erit. Neque tamen quis omnium primus inter Hebręos, Grecos, Latinos, aliasuè barbaras Nationes Templum, siue Ecclesiam ædificauerit, inquiremus; nam si quis huius rei desiderio tenetur, Polydorum Virgilium *k* superiorum placito consulat: etenim qui Christi profitentur Fidem, quę ad ipsos pertinent Christicolas inquirere, & perscrutari debent.

Cum igitur hęc septima, de qua dicturi sumus, Congregatio, super erectione Ecclesiarum à Summis Pontificibus Christi Domini in Terris vicem gerentibus ordinata fuerit, de Christianorum Ecclesiis, illarumquè primæua constructione pauca

quædam,

quædam, ex quibus pertractandarum rerum cognitio facilior habeatur, & legentium animi, mentesquè per hæc visibilia ad inuisibilia, è militanti scilicet ad triumphantem Ecclesiam pia meditatione tollantur, recensebimus.

Sed vbi primùm in Terris Seruatori nostro dicata fuerit Ecclesia, pro certo ponere non ausim; licèt magna sit apud me S. Athanasij auctoritas, qui in Sermone de
A Imagine Domini nostri Iesu Christi, & de miraculo in Beryto Ciuitate prodito, post sacrilegam, & nefandam iudæorum impietatem erga sacram Christi Domini Imaginem, relatam, subdit, hos agnouisse suos, & detestatos fuisse errores, atque ad illius Vrbis Metropolitanum accedètes, per dies plurimos de disciplina eruditi Christiana, iam Cathecumeni triduano peracto ieiunio, ex aqua, & Spiritu Sancto regenerati fuerunt; post Baptisimum rogarunt enixius Sanctum virum, vt Sinagogam suam Ecclesiam consecraret in honore SS. Saluatoris Mundi; quorum petitionem minimè aspernatus, Sinagogam illorum, quæ maior esse videbatur, in nomine vnigeniti Filij Dei Redemptoris Mundi consecrauit. Ex tunc itaque (notanda sunt hæc) per di-
B uersas Orbis terræ nationes, & prouincias mos inolæuit, vt Basilicas plurimas, vel Oratoria Pontifices Christianæ legis in honorem SS. Saluatoris Mundi condere, & dedicare non desinant &c. Ex quibus verbis in volumine Conciliorum generalium relatis, *a* colligendum esse videtur, hanc fuisse primam Ecclesiam in honorem Sanctiss. Saluatoris erectam, & dicatam, & ex quadam honesta illatione nulli alteri prius à Christi Fidelibus dicandam fuisse Ecclesiam, quàm Saluatori: ita enim Constantinus, qui primus ex Imperatoribus Christianam Fidem amplexus est, Lateranensem Basilicam, quæ prima Vrbis, & Orbis dicitur, SS Saluatoris appellari voluit, Baronio teste, *b* qui tamen scribit miraculum supra narratum in Beryto erga Christi Domini Imaginem euenisse anno salutis 766. 5. Idus Nouembris; & refert Ciaccon. in vita Pauli I. Et hanc Christi Domini Imaginem esse, quæ modò in Ciuitate Lucana summo, debito tamen honore colitur: idem Baronius scribit *c* sub anno
C 1099.

a in 7. Synodo Nicea secundo habita. action. 4. pag. apud me Romana impress. 49

b in annal. tom. 3. anno sal. 324. pag. 230.

c in annal. tom. 11. pag. 728. in fin. & seq. in princ.

Coniectare tamen licet, & valdè veritati consentaneum videtur, vbi iudæorum furor à Christi statim in Cœlum ascensu, & tyrannorum postea contra Apostolos, & Christicolas nondum peruaserat sæuitia, ab ijsdem Apostolis, & Discipulis Ecclesias aliquas, seu magis Oratoria ædificata, aut quæ primùm dæmonum fuerant, Christo dicata fuisse; in Aethiopia scilicet à Matthæo, in India citeriori à Bartholomæo, aut in Scythia ab Andrea, quorum prædicatione ijs gentibus Christianæ pietatis lux ab initio affulsit. Nec à fide abhorret, aliquam Aedem fuisse principio à Iacobo Hierosolymis Deo dicatam, qui ibidem primus ad Hierosolymitanæ Ecclesiæ Episcopatum, vt Eusebius *d* ait, à Seruatore, & cæteris eius Apostolis delectus fuerat; seditquè Baronio teste *e* annis 29. Sed valeant externa, & quæ Romæ gesta fuerint, perquiramus.

d lib. 7. histor. Eccles. cap. 14.

e in annal. to. 1. pag. 235. sub anno Christi 34.

D Porrò ante Pium Pontificem huius nominis primum Ecclesias in Vrbe constructas non inuenio, licèt Hyginus, qui Pio, nullo intermedio prædecesserat; vbi primùm Pontifex renunciatus est, clericorum Ordines prudentèr per gradus distribuisset, ac distinxisset, vt in vnoquoque Titulo, seu Presbyterio partim Cardinales, partim qui Cardinalibus subessent, populo fideli, cum res ipsa postularet, ministrare deberent: instituitquè ne sine Missæ celebritate Templa, & Oratoria dedicarentur, neuè numero augerentur, minuerenturuè inconsulto Metropolitano, vel Episcopo; vetuerit etiã, ne trabes, tigna, reliquauè materies ad fabricãda Templa congesta, in prophanos vsus converterentur, posse tamen ad structurã alterius Templi, concedente Episcopo, transferri; licèt inquam hæc ab Hygino sancita referant Ciacconus, & Platina in eius vita, quæ Templorum, Ecclesiarumuè structuram suo tempore, & forsan
E antea fuisse demonstrant, nihil tamen huius rei certitudinis habetur. Constat etiam, Anacletum Pontificem anno salutis 106 Beati Petri memoriam construxisse, & Baronius, *f* dum verba hæc declarat sic ait. *Per memoriam nonnisi ædificij structuram designari constat, quam olim antiquitas vsitatius dicere Ecclesiam consueuit.* Hęc Baronius. Postmodum verò à prędicto Pio anno Christianę salutis 162. Praxedis Sanctissimę Virginis rogatu in Thermis Nouati Ecclesiam constructam, & dedicatam, eodem Baronio teste *g* in hęc verba. *Eodem tempore Virgo Domini Praxedes accepta potestate rogauit Beatum Pium Episcopum, vt in Thermis Nouati, quæ iam in vsu non erant, Ecclesiam dedicaret, quia in eis ædificium magnum, &*

f in annal. to. 2. pag. 25.

g annal. tom. 2. pag. 129. an. 162

ſpatioſum videbatur eſſe : quod & placuit Pio Epiſcopo , & dedicauit Eccleſiam in Thermis Nouati in Vrbe , in loco, qui appellatur vicus latericiorum , vbi & conſtituit Titulum Romanum , in quo & *Baptiſterium conſecrauit* 4. *Idus Maias*. Hæc Baronius hic. Sed alibi, *a* vbi de Sacrificio Miſſę, ita teſtatum habet. *Soror noſtra* (refert enim verba ipſius Pij Pontificis ad Iuſtum Epiſcopum Viennenſem ſcribentis) *Euprepia , ſicut benè recordaris , Titulum domus ſuæ pauperibus aſſignauit , vbi nunc cum pauperibus noſtris commorantes, Miſſas agimus &c.* A

a tom.1. annal. pag. 164. anno Chriſti 34.

Sed & Alexandrum Seuerum Imperatorem , licèt ſuperſtitioſa gentilitate imbutum , Templum Chriſto Domino ædificare voluiſſe , teſtis eſt Lampridius *b* in hęc verba ; *Chriſto Templum facere voluit , eumquè inter Deos recipere : quod & Hadrianus cogitaſſe fertur , qui Templa in omnibus Ciuitatibus ſine ſimulachris iuſſerat fieri , quę hodie idcircò quia non habent numina , dicuntur Hadriani , quæ ille ad hoc paraſſe dicebatur , ſed prohibitus eſt ab his , qui conſulentes ſacra , repererant omnes Chriſtianos futuros , ſi id optato veniſſet , & Templa reliqua deſerenda &c.* Hęc Lampridius. Verùm quod ipſe Seuerus aliorum ſuaſu perficere diſtulit , vt à Chriſti fidelibus efficeretur permiſit ; idem enim Lampridius refert loco citato . B *Cum Chriſtiani quendam locum , qui publicus fuerat , occupaſſent , contra Popinarij dicerent , ſibi eum deberi , reſcripſit Imperator , melius eſſe , vt quomodocumque illic Deus colatur, quàm Popinarijs dedatur &c.* Quo impetrato reſcripto, Caliſtus Pontifex huius nominis primus anno Chriſtianæ ſalutis 224. Pontificatus 4. nobilem Eccleſiam in Tranſtyberina Regione , vbi Taberna meritoria erat , & oleum Augusti tempore è terra erumpens copioſè fluxerat, Sanctiſſimæ Virginis Dei Genitricis Marię Partui, olim eo prodigio prę ſignato , religioſiſſimè extruxit : Platina, Ciacconus, & alij in huius Pontificis vita, ſed magis apertè Baronius *c* hęc teſtantur .

b in eius vita pag. apud me 283

c in annal to. 2. pag. apud me 328 anno 224.

Dionyſium quoque , qui anno ſalutis 260. Pontifex renunciatus fuit, Paręcias , ſeu Titulos Enariſti exemplo ſuis terminaſſe limitibus, Presbyteriſquè Cęmeteriorum curam adiunxiſſe, ijdem Platina, & Ciacconus teſtantur . C

Marcellus inde primus anno Domini 305. pluſuè minus, Pontificatus 2. XXV. Titulos inſtituit, Ciaccono, alijſquè hoc affirmantibus ; Titulos autem idem eſſe atque Eccleſias , diximus ſupra .

Denique Beato Sylueſtro ſedente, qui ſumma Eccleſię Dei pace ſub Conſtantino Imperatore anno ab Orbe redempto 314 potitus eſt , Baſilicas nedum erectas , ſed donis ampliſſimis , & Imperatoria maieſtate, ac munificentia dignis exornatas , vbi res ipſa loquitur, inania verba proferre non eſt opus .

Atque hęc de primęua Eccleſiarum conſtructione prę miſiſſe ſufficiat ; quamuis in ſacra legamus Hiſtoria, in Breuiario ſcilicet Romano, de dedicatione Eccleſię Sancti Saluatoris lection. 4. Apoſtolorum quoque tempore loca fuiſſe Deo dicata , quę à quibuſdam Oratoria , ab alijs Eccleſiæ dicebantur , ſed vbi Conſtantinus Imperator per Baptiſmi Sacramentum ſanitatem, ſalutemquè conſequutus eſt , tum primùm lege ab eo lata conceſſum eſt toto Orbe Terrarum vt Chriſtiani Eccleſias ędificarent. Ad rem igitur noſtram ; ad Congregationem ſcilicet pro Eccleſiarum erectione reuertamur . D

Et quoniam ad Eccleſię vniuerſalis gubernationem , & regimen maximè pertinent, vt ad fidelium populorum vtilitatem Eccleſijs iam erectis, aut in poſterum iuſtis de cauſis erigendis , de Epiſcopis , & Paſtoribus idoneis , fidelibus , ac fructuoſis in vinea magni Patriſfamilias operarijs ſalubritèr in Domino prouideatur, & in hoc potiſſimùm Summo Pontifici in locum Beati Petri ſubrogato, ex præcepto Chriſti Domini *Paſce oues meas*, inuigilandum, & elaborandum ſit, Sixtus propterea huius nominis Quintus, eiuſdem Chriſti Domini Vicarius, & Beati Petri Succeſſor in huius ſollicitudinis partem nonnullos ex fratribus ſuis S. R. E. Cardinales elegit , & Congregationem hanc, de qua loquimur , inſtituit . *d* E

Et hanc in Epiſcopis, & Eccleſiarum Rectoribus eligendis diligentiſſimam inquiſitionem , antiquiſſimam apud Chriſtianos fuiſſe , teſtis eſt Lampridius, *e* dum ait, Alexandrum Imperatorem in electione Præſidum Prouinciarum, & Ciuitatum imitatum fuiſſe Chriſtianos : verùm quid Chriſtiani in hoc imitatione dignum agerent , itant etiam ethnicis Imperatoribus exemplum darent , S. Cyprianus *f* à Baronio *g* relatus diligentèr explicat.

d in ſæpe cit. Conſtit. 74. congreg. 3
e in Alex. Seuero Imper.
f epiſt. 68. ad Hiſpanos.
g annal. to. 2. pag. 322. anno 224.

Huius

Huius verò Congregationis Officium est, legitimas causas erectionum Ecclesiarum quarumcumque Patriarchalium, Metropolitanarum, & Cathedralium, ac de cuiusque earum dote, capitulo, clero, populo, & alijs, quæ ad huiusmodi erectiones iuxta præscriptum Sacri Concilij Tridentini, *a* & Sanctorum Patrum decreta *b* necessaria sunt cognoscere, & diligentèr exquirere.

A Omnes etiam difficultates, & controuersias, quæ inter iam erectas, ac earum Ecclesiarum, Diœcesum, Monasteriorum vniones, dismembrationes, cessiones, permutationes, translationes, pensiones, super illarum redditibus assignationes, Monasteriorum pluralitatem, Dignitatum incompatibilitatem, præsentationes, & nominationes, electionum, siue postulationum confirmationes, seu admissiones suffraganeorum, coadiutorumquè deputationes cum futura successione, vel sine ea examinare debet.

De ætate, & qualitate promouendorum curam quoque adhibere solertem, eaquè discussa, & examinata, ad Summum pro tempore Romanum Pontificem referre, & pro ipsius Pontificis arbitrio in secreto Consistorio proponere debet.

B Tandem quæ à Gregorio XIV. pro seruanda in Tridentino Concilio tradita forma in promouendis ad regimina Ecclesiarum Cathedralium, aliarumquè Dignitatum, & de quibus Consistorialitèr prouidebitur, sancita *c* sunt, pacata mente procuranda, & firmitèr obseruanda erunt.

Habes enim hic (quæ breui compendio referenda duxi) Concilium Tridentinum decreuisse, ad Cathedrales Ecclesias viros insignes eligendos esse, §.1.

Pontificem hunc, Gregorium scilicet XIV. in minoribus constitutum (erat enim Episcopus Cremonensis) d. Concilio interfuisse; & ideo quæ ibi sancita fuerunt, vt debitæ executioni demandarentur, summoperè optasse, §.2.

Concilium prædictum mandasse, vt in quibuscumque locis in Synodo prouinciali præscriberetur forma examinis à Metropolitano habenda, postea Romani Pontificis arbitrio approbanda. §.3.

C Hoc autem paucissimis in locis executum adhuc fuisse conqueritur Pontifex. § 4.

Mandat propterea Pontifex huius examinis munus extra Curiam Sedis Apostolicæ Legatis, Nuncijs, & Ordinarijs, vbi Episcoporum prouisio facienda erit. §.5.

In Curia verò Cardinalibus ad hoc deputandis, vel Protectoribus Regnorum, in quibus promouendi existunt, si ad eorum protectionem illæ Ecclesiæ pertinent, committitur. §.6.

Verùm hodie examen hoc coram Summo Pontifice, Cardinalibus, alijsquè Prælatis, & probis viris astantibus, celebratur, & à Clemente Octauo sancitum, initiatumquè referunt.

Deinde forma, siue instructio examinis faciendæ præscribitur, & assignatur; per Auditores, seu Vicarios fieri prohibetur; articuli, ac testes non à promouendo, sed
D ab ipso inquisitore formandi, & inducendi, interrogandiquè erunt; scheduiam tamen continentem nomen, cognomen, patriam, parentes, ætatem, ordinem, gradum, professionem, functionem, si quam cādidatus exercuit, loca, in quibus aut Theologiæ, aut iuri canonico operam dederit, aut longo tempore versatus fuerit, denique amicos, ac familiares, qui tam ipsum, quàm parentes eius intimè nouerint, Prælatus inquisitionem facturus, à promouendo, vel alio faciendam curet. § 7.

Testes examinandi erunt, qui absque suspicione amoris, odij, timoris, inimicitiæ, sanguinis, veritatem spontè fateantur. §.8.

Promouendorum qualitates: primò ex legitimo matrimonio, & parentibus catholicis nati: 2. trigesimum expleuerint annum: 3. sacris Ordinibus antè sex menses ad minus initiati: 4. Doctoratus gradum, aut Licentiæ in Theologia, vel iure canonico, aut publicum alicuius Academiæ testimonium ostendant, quo ad alios docendos
E idonei declarentur: 5. Fidei puritate, innocentia vitæ, prudentia, vsu rerum, integra fama, doctrinaquè prædìti: 6. solus Doctoratus gradus, quem Priuilegium vocant, non sufficiat, sed scientiæ testimonium indicent, & ostendant cum qualitatibus loci, temporis, & eorum, qui audierunt fructu: 7. virorum grauium testimonium, ea scilicet scientia pollere, quæ ad populum Christianum erudiendum sufficiat, vbi Doctoratus gradus haberi non potuit. Et hæc in Sacerdotibus, quos vocant seculares.

In Regularibus verò suorum Superiorum sufficientis doctrinæ testimonium requiritur: Superiores verò non omnes, sed ij dumtaxat, qui nullum sui Ordinis Supe-

a sess. 6. de reform. cap. 1. sess 7 de confirmat. cap. 1. sess 22. cap. 2. & sess 24. cap. 1. de reform.
b in c. cum in cunctis, de elect. c. miramur. dist. 6. Concil. Lateran. sub Leone X. sess. 9. de reform. cur.

c Constit. 6. bullar. nou. tom. 2. pag 691.

tiorem agnoſcunt, quibus abſentibus, vel impeditis, ipſorum Vicarij, ſeu Commiſſarij generales, vel in Romana Curia Procuratores Ordinum, aut Congregationum Generales in hac parte ſuccedant. § 9.

Poſt inquiſitionem, vt ſupra, factam, profeſſio Catholicæ Fidei à candidato facienda erit in manibus Prælati, cui fuerat inquiſitio commiſſa, niſi diſtantia loci prohibeatur; tunc enim viciniori Eccleſiæ prouidendæ committenda erit, quæ coram notario, & teſtibus recipiatur, & in publicis redigatur tabulis vnà cum toto proceſſu ad Apoſtolicam Sedem clauſo, & obſignato tranſmitten. § 10. A

Proceſſus ad Curiam tranſmiſſos Cardinalis Promotor, & tres priores Ordinum Cardinales examinant, atque expediunt: Promotor verò Cardinalis, ſiue Relator promouendum moneat, ſi præſens in Curia fuerit, vt omnes Cardinales adeat, antequam Eccleſiam proponat, vt quæ à referente Collega audituri ſint, oculata fide, quantum ad perſonam ipſius promouendi attinet, cognoſcere valeant. § 11.

Hæc eadem inquiſitio de promouendis ad Eccleſias, quæ ſacri Conſiſtorij conſultationibus prouideri ſolent, ſimili modo, & cum iiſdem diligentijs fiat; præſertim quibus præter curam, & regimen Monachorum, aut Canonicorum, aliorumuè populorum iuriſdictio ſpiritualis, vel temporalis annexa fuerit, ætate tantùm excepta, circa quam nihil innouatur. § 12. B

Ius præſentandi qui ad Eccleſias prædictas habent, vt idoneos præſentent, ac eligant, hortantur, & monentur. § 14.

Inquiſitores ad præmiſſa peragenda deputati ea fide, ac diligentia in negocio tanti momenti verſentur, vt à Deo, & ipſo Romano Pontifice laudẽ conſequantur, & præmium expectare valeant. § 15.

Habes, quæ in hac Conſtitutione continentur. At ſi quæras huiuſmodi proceſſus, & examinis practicam, Flaminium Pariſum conſule, *a* qui huius quoque Conſtitutionis explanationem ſpecialitèr tradit.

Ea verò dicuntur Beneficia Conſiſtorialia, quæ à Papa in Conſiſtorio conferuntur, ſiue in libris Cameræ inter Conſiſtorialia fuerint deſcripta; Rota coram Paleotto. *b* Et aſſerenti, Papam non conſueuiſſe prouidere de aliquo Beneficio Conſiſtorialiter, incumbit onus probandi; ead. Rota dixit coram Caputaquen. & à Cherubin. iun. relata. *c* C

Denique de erectione Eccleſiarum in Cathedrales ſeculares, vel in alium ſtatum, agit Petrus Rebuffus. *d*

Ne autem Miſſa, & alia diuina Officia alibi quàm in Eccleſijs celebrentur, Felix huius nominis III ſeu vt alijs placet, IIII. Epiſcopis omnibus vetuit, vt Ciacconus affirmat in vita: eius verò Sanctionem refert Gratianus, *e* vbi ex Dutheron. deſumptam colliges in hæc verba. *Ne offeras holocauſta tua in omni loco, quem videris, ſed in omni loco, quem elegerit Dominus Deus tuus.*

a tract. de reſignat. tom 2. lib. 8 q. 5.
b die 2. vel 19. Iunij. 1559. in Nolana.
c ad hanc Greg. XIV. Conſtit. 6. ſchol. 2.
d in prax benef. par. 1. pag. 110. iuxta paru. impreſſ.
e in Decret par. 3. de conſecrat. diſt. 1 cap. 15. ſicut non.

CONGREGATIO VIII. D

Pro Conſultationibus Epiſcoporum, & aliorum Prælatorum.

Eccleſiarum Præſules, & Paſtores, qui ex præcepto Apoſtoli vigilant, laborant, & miniſterium implent, poſtquam ab Apoſtolica Sede (modo in præced. Congreg. narrato) honorem, & iuriſdictionem tanquam è piæ matris ſinu hauſerunt, & impetrarunt, ſi quando ouium ſuarum greges lupi rapacis quærentis quem deuoret, occurſu, vel inuaſione terreantur, vt auxilium, præſidiumquè ſibi paratum intelligant, ouesquè ſuas defendant, & fructuoſius paſcant, idem Sixtus V. pro Conſultationibus Epiſcoporum, & Præſulum Congregationem vel inſtituit, vel innouauit. *f* E

Cui quidem Congregationi facultatem attribuit Patriarcharum, Archiepiſcoporum, Primatum, Epiſcoporum, Ordinariorum, & quorumcumque etiam inferiorum, non tamen Regularium, poſtulata audiendi, & cognoſcendi.

Propoſitis difficultatibus, quæſtionibus, & controuerſijs, aliiſquè, ſuper quibus conſulta fuerit, etiam per literas, ſedulò, humaniterquè reſpondendi

Dubia, rationes, & cauſas Eccleſiarum, earumquè dignitatis, iuriſdictionis, exemptionis, immunitatis, iurium, priuilegiorum, & laudabilium conſuetudinum concernen-

f d. Conſt 74. Congreg. 12. in ordine.

cernentes summariè, simplicitèr, & de plano cognoscendi, & tam ex partium petitione, quàm ex officio, prout honestum, & opportunum videbitur, componendi.

Causas etiam, & controuersias inter eosdem Prælatos de iurisdictione, aliaué de causa exortas, nec non inter Capitula, aut obtinentes Dignitates, ac inter quascumque singulares personas, & Vniuersitates, aut locorum in temporalibus dominos, exceptis ijs, quæ Concilij Tridentini interpretationem, vel ordinem exigunt iudiciarium, re ipsa requirendi, examinandi, & amicabilitèr desuper componendi, ac transigendi, etiam per alios, si ita consultum videbitur, extra Diœcesim quoque curandi.

Præterea ad Ecclesias visitandas vbique locorum, in quibus Christiana viget Religio, Visitatores Summo Pontifici præsentare, vt exemplo S. Gregorij, S. Leonis, & aliorum Summorum Pontificum, cum in Domino expediri videbitur, destinare valeat. Quibus quidem Visitatoribus, vt cum spirituali fructu, & Fidelium ædificatione munus suum impleant, formam præscribat, negociorum omnium tractationis modum assignet, & negligentiam, si quando opus erit, emendet.

Insuper, vbi necessitas postulauerit, viros vsu, & doctrina idoneos, rectos, & Deum timentes, qui literarum Apostolicarum auctoritate suffulti tanquam Vicarij Apostolici Ecclesias regant, deligant.

Denique Cardinales huic Congregationi præpositi immunitatis Ecclesiarum defensores, & ad ipsorum Prælatorum personas, res, & bona quæcumque tuendum, Ecclesiarum iura ab omnium iniurijs, & oppressionibus aduersus quoscumque quauis auctoritate præfulgentes vindicanda, firmissimum sint propugnaculum.

Verùm hodie in ijs, quæ ad Ecclesiarum, & ecclesiasticarum personarum immunitatem attinent, summa prudentia san. me. Vrbani Octaui consultum est per erectionem, & instructionem nouæ Congregationis de Immunitate Sacrorum nuncupatæ, vt diximus supra Congreg. 4.

CONGREGATIO IX.

Pro Consultationibus Regularium.

Regularium Ordines, quibus Ecclesia hæc militans, & visibilis Reginam illam à dextris Dei in vestitu deaurato circumamictam varietate à Regio Propheta decantatam *a* designat, & ostendit, quiuè nedùm omni tempore ornamentum, sed magnum quotidie Christi fidelibus adiumentum studijs salutaribus præstiterunt, & præstant. Vt eorum progressus in dies magis ac magis ad pietatem promoueantur, & qui è fluctibus seculi in portum Regularis vitæ confugerunt, remotis impedimentis, & inanibus contentionibus amputatis, sub Religionis suaui iugo, & suorum institutorum obseruantia quietè viuant, gratumquè Altissimo famulatum exhibeant, Sixtus V. qui Seraphici Patris Francisci Assisinatis regulæ, seu militiæ in minoribus constitutus nomen dederat, ac tanquam emeritus miles ad Christianæ Dignitatis apicem euectus, Beatiquè Petri Successor, & Christi Domini in terris Vicarius, pro consultationibus Regularium Congregationem instituit, & ordinauit, illiusquè curam, & regimen nonnullis S. R. E. Cardinalibus commisit, atque facultates infra dicendas attribuit.

a in psalmo 44.

Regularium, Claustralium, Mendicantium, non Mendicantium, Hospitalariorũ, & Militarium possidentium, & non possidentium, cuiusuis demum Ordinis sint, controuersijs, dubitationibus, consultationibusquè propositis respondeant.

Causas, & controuersias iudiciariam formam non requirentes, inter prædictos Ordines vertentes, siue in vniuersum, siue ratione particularium locorum audiant, et decidant.

Regularibus ipsis, quos feruore spiritus incensos ad perfectioris vitæ statum transire velle constiterit, non tamen ad laxiorem, nec ad parem, sed ad arctiorem transeundi, quibuscumque Summorum Pontificum sanctionibus, et decretis non obstantibus, licentiam dare, et impertiri possunt.

Apostatarum eiectionem, et extra Monasteria degentium, aut vagantium causas

ijdem

ijdem Cardinales audiant, & cognoscant, virosquè tales coercendi potestatem habeant.

Apostolicæ Visitationis iussa, & Constitutiones à Summis Pontificibus in ipsos Regulares editas exequi, & in vsum deduci curent.

A Visitatores Regulares laudatæ vitæ, zelo Dei, salutis animarum, & prudentia spiritus præditos, institutorumquè Regularium, & laudabilium consuetudinum peritissimos prouideant, qui, cum necessitas exegerit, sui Ordinis Prouincias, receptis ab ipso Pontifice literis, ad Omnipotentis Dei laudem, & locorum vtilitatem salubritèr visitare valeant.

Sub Regularium nomine etiam Moniales cuiusuis regulæ, & obseruantiæ comprehenduntur.

Omnem opem, totumquè studium Cardinales prædicti impendant, vt ab inferioribus erga superiores debita humilitatis reuerentia, & obseruantia; à superioribus quoque vicissim erga inferiores beneuolentia, charitas, & disciplina in spiritu lenitatis adhibeatur, neuè dominentur in fratres, sed patres se esse meminerint.

B Postremò Cardinales ipsi quasi Religiosorum omnium portus, perfugium, ac præsidium esse sciant, vt eorum auctoritate, & auxilio recreati, religiosæ vitæ, & regularis perfectionis stadium sine impedimento strenuè percurrant.

Verùm si inter Episcopos, & Regulares controuersiæ oriantur, & dubitationes inciderint, quæ sub Concilij Tridentini dispositione, aut interpretatione comprehendantur, ad eandem Tridentini Concilij Congregationem remittendæ sunt.

Causas quoque inter ipsos Religiosos ortas, quæuè exoriri poterunt, iuxta quarumcumque Religionum instituta, illorumquè dispositionem eorumdem Regularium Superiores cognoscant, decidant, ac terminent. Quæ omnia ex præcitata Sixti V. Constitutione *a* plenius cognosces.

a Const. 74. Greg. 11.

C

CONGREGATIO X.

Pro Indice librorum prohibitorum.

Libros improbatæ lectionis à recta Reipublicæ administratione alienos, & repellendos esse, Vlpianus respondit, *b* de officio boni, & innocentis viri verba faciens, post improbatam venditionem malorum medicamentorum, quæ corpori humano nocent, de ijs, quæ mentes, animosquè corrumpunt, sic ait: *tantundem debebit facere & in libris improbatæ lectionis, magicis fortè, vel similibus, hæc enim omnia protinus corrumpenda sunt &c.* Et Lacedæmones Archilochi poetæ libros,

D quorum lectionem & verecundiæ, & pudicitiæ propter verborum obscœnitatem nocere iudicabant, è Ciuitate sua exportari iussisse, Balduinus refert, *c* dum Romuli leges Commentarijs illustrat, illam præsertim. *Ne quis præsentibus fœminis obscœna verba facito.* Ouidium quoque propter libros, quos de *arte amandi* conscripserat, quorum lectio admodùm Reipublicæ perniciosa, quippequæ iuuenum animos per se ipsos ad lasciuiam natura procliues magis incenderet, in Pontum deportatum fuisse scribit Giraldus, *d* & magis apertè Aurel Victor. in vita Augusti his verbis: *nam & Poetam Ouidium, qui & Naso, pro eo quòd tres libros amatoriæ artis conscripsit, exilio damnauit.*

E Quòd si pœna digni habiti sunt, qui libellos famosos ediderunt, scripserunt, inuentos non consumauerunt, ex Valentin. & Valent. sanctione; *e* multò magis qui hos libellos, seu libros aduersus Legem Diuinam, & Religionem publicam edunt, retinent, & exscribunt, cum grauius sit Diuinam, quàm humanam offendere Maiestatem: *f* crimen quippe publicum est, & in omnium fertur iniuriam, quod aduersus Religionem patratur. *g*

Quę veritas ethnicis quoque probata fuit; referût enim Greg. Tholos. *h* & Balduin. *i* amboquè à Diogene Laertio *k* mutuati sunt; cum Prothagoras Pilosophus, quòd suo libro scripsisset: *de dijs quidem statuere nequeo, neque an sint, vel ne, sunt enim plura, quæ id scire probibeant, quippe & summa incertitudo, & breuis hominum vita &c.* ob hoc principium operis ab Atheniensibus Vrbe pulsus fuit, librique illius in

b in l. cætera itaque, § tantundem ff famil. erciscun.

c ad l. 9. Romuli.

d in histor. Poet. dialog. 4. pag. apud me 494.
e l. vnic. C. de famos. libell.
f Auth. Gazaros C. de haret.
g l. Manichaos, 4. C. de heret.
h de repub lib. 12 cap. 7. nu. 19.
i in comment. Instit. lib. 4. tit. 18. ad fin. de pub. iud.
k lib. 9. de vitis philos. in Prothagoras.

in foro concremati sunt, sub præconis voce à singulis, qui illos habebant, inuestigati.

Et librorum hæresim, vanamquè euriositatem sapientium combustionem antiquissimam, & initio nascentis Ecclesiæ seruatam, sacra testatur Pagina *a* in hæc
A verba. *Multi autem ex ijs, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt eos coram omnibus, & computatis pretijs illorum, inuenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium &c.*

a in actis Apostolor. cap. 19.

Quod etiam à Theodos. & Valentin. sancitum habes *b* his verbis. *Nec verò impios libros nefandi, & sacrilegi Nestorij aduersus venerabilem Orthodoxorum Sectam, decretaquè sanctissimi Cœtus Antistitum Ephesi habiti scriptos habere, aut legere, aut describere quisquam audeat, quos diligenti studio requiri, ac publicè comburi decernimus &c.* Habes etiam ad hanc rem alias Imperatorum sanctiones nouissimè post multos à Prospero Farinacio *c* relatas, dum quærit, quomodo, & qua pœna puniatur retinens, legens, legendosquè iubens libros hæreticorum: & à Carolo Quinto Imperatore lutheri libros publicè combustos fuisse Iouius scribit. *d*

b in l. damnato, §. nec verò. C. de heret.

c in tract. de heresi. q. 180 §. 1.

d in vita Leonis X. lib. 4. pag. apud me 103.

B Verùm quis inter Summos Pontifices primus hanc fecerit prohibitionem, nondum benè noui; quàmuis Gelasius Papa I. anno 496. Manichæos in Vrbe deprehensos exilio damnauerit, eorumquè libros apud Basilicam S. Mariæ Maioris publicè combusserit, Ciaccono teste. Simmaci quoque iussu, qui Gelasio post Anastasium successit anno salutis 498. ante fores S. Ioannis in Laterano hæreticorum libri flammis fuerunt consignati, vt Platina scribit; & ante Gelasium, ac Simmacum Leonem I. anno 440. hoc idem gessisse idem Platina testis est: Hormisdam quoque Pontificem Manichæorum codices ante fores Basilicæ Constantinianæ incendio consumpsisse scribit Ciacconus in vita; hic autem Pontifex renunciatus est anno Christi 514. Et iubentibus Gregorio IX. ac Innocentio IV. anno 1243. librum Talmudi, aliosquè libros reprobatos apud iudæos repertos fuisse combustos, Farinacius *e* scribit. Et
C Alexandrum huius nominis IV. qui Beati Petri anno 1254. Sedem tenuit, libros cuiusdam Guglielmi de Sancto Amore contra paupertatem editos legi prohibuisse; & alium quoque librum damnati nominis auctoris, affirmantis, statum gratiæ non à lege Euangelica, sed à lege spiritus procedere, publicè flammis aboleri iussisse reperio apud Platinam, & Ciacconum in eiusdem Pontificis vita: latius tamen hanc rem prosequitur Frater Ferdin. de Castiglio, *f* qui literas Apostolicas hanc materiã concernentes refert, addens modum, quo ipse Alexander vsus est in confutandis erroribus d. Guglielmi de S. Amore, vt scilicet Cardinales Hugonem de S. Theodosio Presbyterum Cardinalem Sanctæ Sabinæ, Cadinalem Sancti Nicolai in Carcere Tulliano, Cardinalem S Laurentij in Lucina, vnà cum Card. Episcopo Tusculano elegisset, ac deputasset.

e tract. de heres. q. 180. §. 1. sub num. 10 vers. & de libro Talmudi

f in historia Ordin. Prædicator. par. 1. lib. 2. cap. 53. & 55.

D Quo forsan exemplo monitus Pius Pontifex huius nominis IV. aptissimum tanto malo remedium esse cognoscens, si componeretur, & ederetur Index, siue Cathalogus librorum, qui vel hæretici sint, vel de hæretica prauitate suspecti, vel certè moribus, & pietati noceant, & id negocij ad sacram Tridentinam Synodum reiecisset; ea verò ex tanta Episcoporum, & aliorum doctissimorum virorum copia ad eũ conficiendum Indicem multos cum doctrina, tum iudicio insignes Prælatos delegit, qui adhibitis etiam in consilium lectissimis Theologis, prædictum Indicem absoluerunt, & ex eiusdem Synodi decreto ad eundem Pontificem pro suprema manus impositione, & confirmatione transmiserunt; & idem Pontifex nedum legit, sed quibusdam doctissimis, probatissimisquè Prælatis eundem accuratissimè legendum, examinandumquè tradidit; contentaquè in eo literis Apostolicis denique confir-
E mauit. *g* Sed quoniam hæresis morbus animæ perniciosissimus vt cancer quotidie serpit, & filij tenebrarum Arcem Catholicæ veritatis omni machinationis genere non cessant oppugnare, libros præsertim hæresis tabe infectos promulgando, aliosquè noxia doctrina aspergendo, corrumpendoquè, & ex nobis ipsis, vt Apostolus prædixerat *h* exurgant viri loquentes peruersa, vt post se discipulos adducant, Sixtus propterea huius nominis V. librorum expurgationem, recognitionemquè necessariam agnoscens, quod ab exordio nascentis Ecclesiæ à Sanctis quoque Patribus factitatum enarrant Baron *i* & Petrus Gregor. Tholos. *k* Et in Concilio Romano 70. Episcoporum, Gelasio I. præsidente, post recensitos canonicos libros tum veteris, tum noui Testamenti, & distinctionem librorum, qui catholici, & authentici essent, qui apochriphi, & suspecti, parua, aut nulla authoritate iudicati sunt;

g in Constit. 77. Bullar. nou. to. 2. pag. 109.

h in actis Apost. cap. 20.

i annal. tom. 1. anno Christi 44. pag. apud me 314.

k de Repub. lib. 12. cap. 7. num. 4. & seqq.

plenius

plenius à Gratiano *a* relati;& meminit Clemens Octauus, *b* & ad saturitatem Couarruuias, *c* Sixtus inquam V. tanto negocio Cardinales aliquot præfecit, & Congregationem instituit: facultates verò infrascriptas attribuit.

a dist.15. cap.3.
b Constit.36. in princ. bullar. nou. tom.3. pag.51.
c lib.4. variar. cap.16.& 17.

Cathalogos, & Indices librorum aut olim, aut proximè confectos, eorumquè regulas editas recognoscant, & examinent. A

Certorum auctorum libros prohibitos, aut quouis modo in prioribus Indicibus suspensos diligentèr excurrant, & prout expedire iudicauerint, permittant.

Libros, qui post (Tridentini Concilij iussu) editum Indicem, & à Pio IV. vt diximus, comprobatum Indicem prodierunt, Catholicæ doctrinæ, Christianorumquè morum disciplinæ repugnantes expendant, & recognoscant, ac vbi Summo Pontifici retulerint, Apostolica auctoritate reijciant; hominum verò iniuria, & dolo deprauatos emendent: quos verò (paucis reiectis erroribus) vtiles alioqui studiosis esse cognouerint, expurgandi, & corrigendi modum ineant, Indicesquè expurgatorios conficiant: nouos etiam libros approbandi, & improbandi rationem præscribant.

Vniuersitatem Parisiensem, Bononiensem, Salamantinam, Louaniensem, aliaquè probata Studia ad hanc librorum expurgationem, & correctionem excitent; earundem quoque diligentiam, operam, & industriam requirant, B

Ipsis quoque Cardinalibus permittitur, vt Theologis, Cononistis, alijsquè peritis viris pijs, atque idoneis (nec verò alijs) etiam aliunde accersitis ad hoc omne negocium Reipublicæ Christianæ semper, & his quoque temporibus necessarium adhibitis, eam ob rem tantùm libros vetitos retinendi, legendiquè, etiam absque Summi Pontificis licentia, facultatem impertiantur. Hactenus Sixtus V. in sæpe citata Constitutione: *d* quod etiam prædecessor suus Gregorius XIII antea fecerat, ipsumquè Sixtum tunc S.R.E. Cardinalem inter quinque Cardinales ad hoc deputatos reposuerat, vt legitur in sua Const. *e*

d 74. Congreg 9.
e 10. Bullar. veter. pag.1203.

Verùm cum idem Sixus re minimè absoluta ab humanis excessisset, Clemens VIII. *f* quod iam vtilitèr cœptum fuerat, & à multis desideratum, perficiendum duxit, & venerabili fratri sui Marco Antonio Episcopo Prænestino de Columna, ac dilectis filijs Presbyteris Augustino S.Marci de Verona, Simeoni S.Anastasiæ de Terranoua, Hieronymo S.Mariæ super Mineruam Asculano, Federico S Mariæ Angelorum in Thermis Borromæo, Francisco S.Mariæ Transpontinæ Toleto, nec non Ascanio S.Mariæ in Cosmedin de Columna Diacono Cardinalibus deputatis, alijsquè pijs, & eruditis viris in consilium adhibitis, ea omnia, & singula, quæ à Sixto V. instituta fuerant, diligentèr examinanda commisit, ac demum magno studio visa, & Deo fauente absoluta, nedum Pij IV. supra relatam Constitutionem, & Indicem, ac Regulas, quàm alia quædam ab eodem Clemente addita Apostolica auctoritate comprobauit, atque ab omnibus tam Vniuersitatibus, quàm singularibus personis vbique locorum existentibus, sub iisdem pœnis in d. Pij Constitutione contentis obseruari præcepit, & mandauit. C D

f Const.36. Bullar. nou. tom. 3. pag. 51.

Quò autem facilius negocium tum prohibitionis, tum expurgationis, & impressionis librorum peragatur, eas omnes facultates, priuilegia, & indulta, quæ Pius V. sacri Palatij primùm Magistro, deinde Gregorius XIII. & Sixtus V. Cardinalibus Congregationis, de quâ loquimur, concesserunt, confirmauit, & quatenus opus esset, innouauit in his omnibus, quæ in suo Indice additis non aduersantur. §. 4.

Si quæ verò in posterum dubitationes, aut controuersiæ circa ipsum librorum Indicem, illiusquè Regulas, aliaquè illis addita emerserint, ad Congregationem hanc Cardinalium, seu aliorum, qui pro tempore super Indice huiusmodi deputati fuerint, referantur, & ex eorundem Cardinalium sententia, Summo Pontifice, si rei grauitas postulauerit, consulto, declarentur, & decidantur; quorum authoritatem cùm permittendis, tùm prohibendis, expurgandis, & imprimendis libris, alijsquè ad eam rem pertinentibus explicandis præcipuam esse voluit, & mandauit in §. 5. E

Sed quoniam de librorum impressione mentionem fecimus, nòn omittendum putaui, quod in Lateranensi Concilio sub Leone X. sancitum habes, *g* libros nempe imprimi absque approbatione Vicarij, & Magistri Sacri Palatij in Vrbe, ac Episcoporum, vel Vicariorum, & Inquisitorum alibi sub pœna combustionis eorundem librorum publicè, non posse.

Alias quoque Constitutiones Iulij III. Pauli IV. & Pij IV. hac de re loquentes Petrus Gregorius Tholosanus *h* enunciat, qui de libris ad Religionem pertinentibus, & de scripturis veteris Testamenti, & Rabinorum, *i* de libris Euangelicæ Legis probatis

g Concil. general. t.4. pag.144. sess. 10.
h in tract. de Repub. lib.12. cap.7. num.18.
i d. tract. & lib. cap.5.

batis in sacrosancta Religione, *a* de libris Euangeliorum, *b* de vtilitate, ac necessitate lectionis sacræ Scripturæ, *c* de doctrina Ecclesiastica, & traditionibus Ecclesiasticis, *d* de alijs libris Interpretum legis Diuinæ, *e* de libris Dei, *f* de libris Sybillinis *g* non minus doctè, quàm eruditè agit videndus.

A Sed an libri hæresi reperti penes aliquem operentur, vt ille de hæresi condemnari possit, vide Hieronymum de Monte in suis quæstionibus. *h* Et si ritè abiurauit errores contra Fidem, & post abiurationem repertus fuerit retinere libros hæreseos, an dicatur relapsus, idem Hieron. de Monte *i* scribit videndus.

a cap. 6.
b cap. 7.
c cap. 8.
d cap. 9.
e cap. 10.
f cap. 11.
g cap. 12.
h q. 13. nu. 18. & per tot.
i in 3 ad. q. 13. & supra q. 11.

CONGREGATIO XI.

De construenda, & exornanda Basilica Principis Apostolorum; siue pro Fabrica S. Petri.

B LAudauit rerum omnium Opifex Deus cogitationem, quam habuit Regius Propheta Dauid, ædificandi Domum nomini Dei; vt facer restatur Historicus his verbis. *k Quia hæc fuit voluntas tua, vt ædificares Domum nomini meo, benè quidem fecisti huiuscemodi habere voluntatem &c* Hanc eandem cogitationem, vt mea fert opinio, in Beato Petro Apostolorum Principe, post acceptum à Christo Domino responsum. *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam.* fuisse videtur.

K lib. 2. paralip. cap. 6.

Peragrato enim Orbe, prædicato Euangelio omni creaturæ, relicta Antiochena Cathedra, tandemquè gloriosa martyrij palmá in Vaticano recepta, primum sui corporis lapidem in altissimum, ac firmissimum Romanæ Ecclesiæ fundamentum in eodem loco iecit. Cuius quidem Ecclesiæ amplissimam profectò admirandam C structuram licèt ipse gloriosus terræ Princeps (sicut etiam Dauid) corporeis videre oculis non potuerit, filius tamen eius Constantinus Magnus Imperator, quem Beatus Syluester Ipsius Apostolorum Principis Successor In Christo Iesu parturierat (veluti alter Salomon) vidit: relicto enim gentilitatis errore, ex aqua, & Spiritu Sancto regeneratus, octaua sui Baptismi die depositis albis totus mundus, & saluus ad Confessionem Beati Petri Apostoli veniens, ablatoquè diademate capitis, exuens se clamyde, & accipiens bidentem, terram prius aperuit ad fundamenta Basilicæ construendæ; dehinc ob numerum duodecim Apostolorum duodecim cophinos terra plenos suppositis humeris baiulans asportauit, & ita gaudens, ac exultans in carruca sua cum Episcopo sedens ad Palatium redijt, Baronio ita referente, *l* qui addit; *imitatus videtur Constantinus, à quo genus ducebat, Vespasianum Imperatorem, de quo* D *Suetonius; m ipse restitutionem Capitolij aggressus, ruderibus purgandis manus primus admouit, ac suo collo quædam extulit; hæc Suetonius: debuit nè prætermisisse Constantinus pro cultu veræ Religionis præstare quod ipso maior eiusdem familiæ Flauiæ illustrator pro superstitione auita officium exhibuerat?* Hactenus Baronius. Quibus dictus adde, si Iubet. Scimus à Tito Vespasiano eiusdem Flauiæ gentis Salomonis Templum, cum iam Mosaicæ Legi per Euangelicam veritatem abrogatum esset, funditus euersum fuisse; quidni igitur à Constantino (& ipse Flauia gente, vt diximus) pro veræ Religionis cultu ab Euangelica Lege præscripto, sanctiori ritu, Regio sumptu, & tanto Principe digno, nouum Templum ex ea Ciuitate, quam sacrilega Iudæorum impietas fœdauerat, in aliam Ciuitatem, quæ firmissimum Christianæ pietatis fundamentum, & veræ Fidei Magistra esse debuerat, transferendum, & construendum erat?

l annal. tom. 3. an. Christi 324. pag. 229.
m in Vespasiano cap. 8.

E Post hanc verò Templi translationem, seu constructionem à Constantino factam, Leo huius nominis Primus Pontifex, qui Beati Petri Cathedram conscendit anno Christi 440. nonnullos Romanos Ciues ad custodiam Confessionis, seu Apostolorum Sepulchri constituit, quos Cubicularios appellauit, vt ex Platina, & Ciaccono liquet. *n* Et Sanctissimum Gregorium annno salutis 602. vtriusque Basilicæ Petri, & Pauli vt earum tecta instaurarentur suscepisse, scribit Baronius. *o*

Calistus II. anno 1119 Pontifex renunciatus ruinam minitantem restituit, reparauitquè, & mille adstantibus Episcopis, quos Romam ad Concilium conuocauerat, consecrauit, si Panzirolo credendum est, *p* etiam neque apud Baronium, neque Ciacco-

n in vita huius Pontificis.
o in annal. d. anno 602. tom. 8. pag. 157. litera E
p tesor. nascosti di Roma, in Regione Burgi, Eccles. 17 S. Petri, pag. 526.

a in addit. ad Ciaccon.

Ciacconum hoc reperio; sed tantùm Flotauantes Martinellus *a* refert, & antiqua inscriptione probat, Pontificem hunc solemni ritu, & multis adstantibus Cardinalibus, Episcopisquè Ecclesiam S. Chrysogoni consecrasse.

b in vita vbi, de gestis agit, col. 1183.
c annal. tom. 4. anno 395. pag. 712.

Nicolaus V. ad caput Templi, de quo loquimur, amplam testudinem, quam vulgò Tribunam vocant, quò Templum ipsum augustius, & hominum magis capax esset, inchoauit, testis est Ciacconus: *b* meminit etiam Cardinalis Baronius *c* in hæc verba. *Perseuerauit memoria illa* (Probi scilicet) *integra, licèt neglecta, vsque ad Nicolai Papæ V. tempora, quando idem Pontifex amplioribus spatijs ex-ædificare nouam Basilicam Principis Apostolorum primus aggrediens, Templum illud Probi, quod illius apsidi iungebatur, demolitus est &c.* A

Iulius II. vastam, ac portentosam augustissimi Templi molem, quam hodie in Vaticano videmus, egregij Architecti Bramantis opera, veteris Basilicæ parte disiecta fœliciter inchoauit, primum lapidem, aureaquè sub illo numismata, sacro adstante Senatu, posuit; Ciacconus, & Panuinus scripserunt, ac sequens monumentum indicat, B

IVLIVS II. PONT. MAX.
ÆDEM BEATO PETRO DICATAM
VETVSTATE COLLABENTEM
IN DIGNIOREM AMPLIOREMQ. FORMAM
VT ERIGAT FVNDAMENTA IECIT.
ANNO CHRISTI MDVII.
VETEREM CONSTANTINVS IMP. ÆDIFICAVIT.

Paulus III. nobilissimum opus prosequutus, eius cineres post obitum in hac Basilica collocari voluit; & temporario tunc posito monumento, vt Panuinus ait, egregium deinde conditum fuit; quod, eiusdemquè cineres fan. me. Vrbanus VIII. in oportuniorem eiusdem Basilicæ locum transferri iussit, vt in priori loco Ara vna ex quatuor extrueretur, prout extructa, & S. Andreæ Apostoli Statua exornata visitur; facta autem est translatio hæc tumuli, & cinerum anno 1629. die 15 Ianuarij: è cuius quidem sepulchri regione idem Vrbanus VIII. viuens adhuc, sed mortis memor, suarum quoque cinerum conditorium elegit, ac elegantissimum erexit, Equitis Bernini ingenio, vluatiquè scalpro elaboratum. C

Iulius III. Paulus IV. magnifico inuigilant operi. Pius IV. parietes fornicibus cõnectit. Gregorius XIII. Sacellum, quod de nomine Gregorianum appellamus, exornat, ibiquè S. Gregorij Nazianzeni Corpus ab Ecclesia S. Mariæ in Campo Martio translatum, sub Ara huic Sancto dicata solemni pompa, & ecclesiastico ritu locauit.

Sixtus V. magnam huius Templi testudinem (quam vocant Cuppolam) perfecit. Ex obeliscis Heliopoli olim erectis Soli dicatis, quorum alterum Caio Caligula imperante Romam aduectum, in Vaticano locatum, à Totila Gothorum Rege euersum, ac solo æquatum, Dominici Fontanæ Architecti opera in Vaticano foro erectum, Iesu Christo Solis Domino, Solisquè iustitiæ vexillo, quod est Crux, eius imagine fastigio in summo supra montes, stellisquè collocata, sacrauit, pluribus inscriptionibus rem ipsam illustrauit, quarum præcipua ad rem nostram sequens visa est. D

CHRIST. VINCIT CHRIST. IMPERAT CHRIST. REGNAT
CHRISTVS AB OMNI MALO PLEBEM SVAM DEFENDAT
SIXTVS QVINTVS PONT. MAX.
OBELISCVM VATICANVM
DIIS GENTIVM IMPIO CVLTV DICATVM
AD APOSTOLORVM LIMINA
OPEROSO LABORE TRANSTVLIT.
ANNO MDLXXXVI. PONT. II. E

Pauli verò V. sedulitas, & vigilantia in hoc opere excolendo, perficiendoquè quanta fuerit, oculata fides, & sequens inscriptio testantur, cuius characteres ab Abbate Paulo de Angelis referuntur.

PAV-

A PAVLVS QVINTVS PONT. MAX.
SACROSANCTAM B. PETRI PRINCIPIS APOSTOLORVM
BASILICAM
QVAM IVLIVS II. PONT. MAX. INCHOAVERAT
ALIIQ. PONTIFICES MAXIMI
PROSECVTI FVERANT
VT VNIVERSVM CONSTANTINIANAE BASILICAE AMBITVM
RELIGIONE VENERABILEM INCLVDERET
CHORVM SACRARIVM AC PORTICVM
B BENEDICENDO POPVLO EXAEDIFICARET
GRANDI ACCESSIONE ADIVNCTA
OPVS AMPLISSIMVM AC MAGNIFICENTISSIMVM
ABSOLVIT
ANNO MDCXV. PONT. X.

Hæc annis proximè elapſis ſupra primarium oſtium huius Baſilicæ ex interiori illius parte legebantur; hodie verò exeuntibus à ſiniſtris, quibuſdam immutatis, alia ſeſe legentibus offert inſcriptio.

C PAVLVS QVINTVS
VATICANVM TEMPLVM A IVLIO INCHOATVM
ET VSQVE AD GREGORII ET CLEMENTIS SACELLA
ASSIDVO CENTVM ANNORVM OPIFICIO
PRODVCTVM
TANTAE MOLIS ACCESSIONE
VNIVERSVM CONSTANTINIANAE BASILICAE AMBITVM
INCLVDENS CONFECIT
CONFESSIONEM B. PETRI EXORNAVIT
FRONTEM ORIENTALEM ET PORTICVM
D EXTRVXIT.

Ex alia verò à dextris locata quicquid Vrbanus Octauus in hac eadem Baſilica excolenda hucuſque peregerit, cognoſcere licet; ſic enim concepta eſt.

VRBANVS OCTAVVS
VATICANAM BASILICAM
A CONSTANTINO MAGNO EXTRVCTAM
A B. SILVESTRO DEDICATAM
IN AMPLISSIMI TEMPLI FORMAM
E RELIGIOSA MVLTORVM PONTIFICVM MAGNIFICENTIA
REDACTAM
SOLEMNI RITV CONSECRAVIT.
SEPVLCHRVM APOSTOLORVM
AEREA MOLE DECORAVIT
ODEVM ARAS ET SACELLA
STATVIS AC MVLTIPLICIBVS OPERIBVS
ORNAVIT.

Quid denique SS.D.N. Innocentius X. in eodem Vaticano celeberrimo Templo peregerit, sequens indicat inscriptio, supra principem Basilicæ ianuam collocata.

BASILICAM PRINCIPIS APOSTOLORVM
IN HANC MOLIS AMPLITVDINEM A
MVLTIPLICI ROMANOR. PONTIFICVM ÆDIFICATIONE
PERDVCTAM
INNOCENTIVS X. PONT. MAX.
NOVO CÆLATVRÆ OPERE
ORNATIS SACELLIS
INTERIECTIS IN VTRAQVE TEMPLI ALA
MARMOREIS COLVMNIS
STRATO E VARIO LAPIDE PAVIMENTO B
MAGNIFICENTIVS TERMINAVIT

Patet igitur ex hucusque dictis, hanc Beati Petri Basilicam à Constantino Imperatore constructam, & multis, amplissimisquè donis Beato Syluestro, ac Successoribus Romanis Pontificibus pro illius conseruatione, & reparatione factis locupletatam, vt Gratianus, *a* & Baronius *b* monumentis ab alijs receptis consignarunt. Quamobrem vt tanti beneficij memores essent Romani Pontifices, ac etiam vt ex iniuncto Apostolatus officio, Ecclesiæ nempe, quæ Domus Dei sunt, in suis structuris, & ædificijs conseruentur, & quando necessitas postulet, reparentur, iure quidem C merito hanc sedulam nauarunt curam, nedum ex ijs, quæ à Constantino donatis remanserunt, annuis præstationibus, sed nouis etiam pensitationibus, & emolumentis excogitatis, assignatisquè in sanctissimum, ac religiosissimum opus erogando.

a in c. Constantinus, dist. 96.
b annal. tom. 3. anno 324. pag. 229.

Iulius enim II. qui hanc Aedem collabentem vt in digniorem, ampliorem què formam erigeret, fundamenta iecit, vt suæ intentionis, prosequendi operis scilicet executorem haberet, Commissarium deputauit, quem, & alios omnes hanc rem adiuuantes, multis facultatibus, priuilegijsquè decorauit, *c* quibus cum pro maiori parte sit abrogatum, vel postea ab alijs Summis Pontificibus innouatum, ea haud referenda duxi.

c in Constit. 23. tom. 1. pag. 437.

Clemens VII. eodem religionis, & pietatis zelo incensus, Collegium sexaginta virorum curialium instituit, *d* cui quidem Collegio ad huius fabricæ causarum co- D gnitionem deputandi iudicem facultatem dedit. §. 4.

d Const. 3. Bullar. nou. tom. 1. pag. 562.

Eleemosynas, & oblationes recipere, & custodire, ac per officiales ab eodem Collegio eligendos in hoc fabricæ, opus, & non ad alium vsum erogandas tradere. §. 6.

Dilationes, pacta, transactiones cum debitoribus initæ plenissimum habent firmitatis robur. §. 7.

Collectores ab omni superioritate, & iurisdictione exemptos pro bonis tam in vltima voluntate, quàm inter viuos relictis, conquirendis, & exigendis deputat. §. 8.

Bona ad hanc fabricam quomodocumque prouenientia publicè subhastari, & vendi faciat, pretium, & pecuniæ redactæ in operis continuationem erogentur. §. 9. E

Iudex vt supra à Collegio deputatus tanquam Ordinarius simpliciter, & de plano manu regia, etiam Sede vacante, procedit. §. 10.

Communitates, Vniuersitates, Collegia, & alias quantumuis priuilegiatas personas debitrices, sub censuris, interdictis, & execrationibus ad soluendum compellit. §. 11.

A sententijs per iudicem prædictum latis solum Collegium appellationes audit, exclusis etiam S.R.E. Cardinalibus, & Vicecancellario. §. 12.

Executiones contra debitores nullo pacto, nec à quouis iudice, etiam à sacro Senatu collegialiter Sede vacante collecto impediantur. §. 13

Disposita

Disposita ad fauorem Fabricæ nullo modo retardentur, impediantur, vel occultentur. §. 14

Qui de relictis ad fabricam notitiam habuerint, vel notarij rogati extiterint, denunciare tenentur § 15.

A Tandem habes clausulas præseruatiuas amplissimas, executores huius Sanctionis deputatos, contrariorum derogationem, & transumptis etiam fidem adhibendam esse. §.16. 17. 18. & 19.

Sed quanta fuerit eiusdem Clementis animi propensio, hoc præclarum, & verè Summo Pontifice Beati Petri Successore dignum opus perficiendi, nedum ex præ narratis constat, sed quæ postea sanciuerit, apertius demonstrant. a

Quod ipse (inquit) *Iulius morte præuentus, successiuè Leo X. Adrianus VI. Romani Pontifices etiam prædecessores nostri varijs causantibus impedimentis perficere non potuerunt, id omni conatu, ac totis viribus aggrederemur, dignum, quin potius debitum duximus &c* Et paulò infra in §.4. *Cognoscentes ad tanti operis absolutionem facultates Cameræ Apostolicæ quampluribus debitis, & alijs oneribus grauatas non sufficere, & opus ipsum tam sublime, & excelsum ad finem optatum absque pijs, &*

B *largis Christi fidelium erogationibus, & alijs subsidijs perduci non posse &c* Præfato Collegio ab eo, vt supra deputato, & alijs per idem Collegium in genere, vel in specie deputandis facultates attribuit infrascriptas.

Componendi scilicet super malè ablatis incertis, & per vsurariam prauitatem quæsitis. § 5.

Vel alicui Ecclesiæ deberentur, in quibus tamen Romana Ecclesia de iure communi succedere posset. §. 6.

Super restitutione facienda personæ incertæ. §. 7.

Legatis Deo, Sanctis, pauperibus, aut locis pijs absque speciali determinatione, & proprijs nominibus non expressis, vel de quibus adsit dubitatio in restitutione facienda. §. 8

C Super inexactis, etiam Ordinario donatis, vel relictis exigendis, & recuperandis, §. 9.

Cum quibusuis personis Ecclesiarum bona occupantibus, quæ ob iudicialis probationis defectum compelli ad restitutionem non possent. § 10.

Super legatis, & quibusuis vltimis voluntatibus pro malè ablatorum restitutione ordinatis, & relictis, §. 11.

Relictis quoque absentibus, qui tamen propter absentiam relictorum huiusmodi notitiam habere non possent. § 12

Super bonis restituendis ijs, quibus receptio amplius non competeret, §. 13.

Super pecunijs, rebus, & bonis ad publicas commessationes, & prandia ex voto, seu consuetudine relictis. §. 14.

D Quæ quidem compositiones biennio, & ipsius Clementis beneplacito durante, etiam super rebus litigiosis, coram quocumque iudice, in quacumque instantia pendentibus fieri valeant, & validæ reputentur. § 15.

Causæ omnes, in quibus fabrica ius habet, vel habere potest, etiam coram alijs iudicibus pendentes, præuia auocatione iudici ipsius fabricæ committuntur. § 16.

Conceditur etiam huic Collegio facultas componendi cum occupatoribus bonorum Ecclesijs debitorum. §. 17.

Eleemosynas huic fabricæ erogantibus Confessariorum electio datur, cum facultatibus amplissimis in vtroque foro dispensandi. § 18.

Pecuniaria pœna, & ecclesiasticis mulctantur Censuris, qui præmissis obstare, vel quouis modo sese opponere præsumpserint §. 19

E Sed & Paulus III. prædecessorum Pontificum exemplo monitus, hanc Sacrosanctam Basilicam, antiquis non immutatis, sed potius auctis, nouis quoque gratijs, & priuilegijs exornauit, muniuitque. b Hæc autem cum pro maiori parte in prænarrata Clementis VII. Constitutione contineantur, eandem canere cantilenam non est opus. Adde etiam nonnulla, electionem scilicet Confessariorum, dispensandi etiā quoad ætatem legitimam ad sacros Ordines, & gradus consanguinitatis, affinitatisque, & alia huiusmodi in matrimonialibus per Concilium Tridentinum sublata fuisse, Pio IV. testante. c

Quæ tamen in Clementina Constitutione non sunt expressa, hic addere non inutile duxi.

a Constit. 9. bullar. nou tom. 1. pag. 721.

b Const 31. bullar. nou. tom. 1. pag. 660.

c Const 6. bullar nou tom. 2. pag. 90. & Const. 94 pag. 136.

Notarij

Notarij ad ostendendum legata,& vltimas voluntates cogi possunt. §.14. ac etiam libros, & prothocolla. §. 20.

Super legatis certis infra annum non executis ad vtilitatem ipsius fabricæ Commissarij componere possunt, & quintam partem recipere §. 15. & 24.

Bona stabilia vendere, immobilia verò ad Vrbem absque vlla solutione gabellæ transferre. §. 16. A

Legatorum ratam fabricæ debitam etiam intra annum à die obitus testatoris exigi posse. §.22.

Societatem sub inuocatione Principis Apostolorum, in qua primo loco se ipsum, deinde Carolum Quintum Romanorum Imperatorem, & Franciscum Francorum Regem descripserat, Paulus III. erexit. § 38.

Contra quoscumque Quæstores procedendi, & quæsita per eos fabricæ S. Petri applicanda sanciuit. §. 44 Tu vide prohibitionem publicandi Indulgentias ad Quæstum in Pij V. Sanctionibus. *a*

Quæ tamen facultates, & priuilegia ad beneplacitum Summorum Pontificum canonicè electorum concessa intellige §. 47. B

Quomodo autem concessiones, & gratiæ ad beneplacitum Principis concessæ intelligantur, & suffragentur, tu vide post alios Menochium. *b*

Iulius quoque huius nominis III. prædictas facultates à Iulio II. Leone X. Adriano VI. Clemente VII. & Paulo III. concessas suo diplomate confirmauit, & ad donationes etiam, quas vocant inter viuos, extendit *c* & Collegium hoc fabricæ Basilicæ S Petri in exequendis donationibus prædictis ad pias causas factis, & fiendis, & in applicanda quinta earum parte dictæ fabricæ facultatem habere sanciuit. § 1.

a Const. 30 bullar. nou. tom. 2. pag.214.& Const. 99. eod Bullar. & tom. pag 304.
b de arbitr. iudic. lib. 1. q. 69. nu.9.10.& alibi
c Const.15. Bullar. nou tom. 2. pag. 709.

Sed numquid legatum, seu donatio facta pro construendis, ac reparandis vijs, & pontibus, dicatur pium, itaut sub dispositione huius Sanctionis reponendum sit? affirmatiuam partem tueri videtur Tiraquel. *d* dum post multorum sententias relatas ait, legatum hoc adeo fauorabile esse, vt licèt quis habeat priuilegium immunitatis à publicis muneribus,ad constructionem tamen pontium, & viarum teneatur, itaut ex Honor. & Theodos. Imperatorum responso *e* neque Ecclesia ab hoc onere sit immunis; hanc verò conclusionem pluribus exornat, & declarat Ioann. Guttierez. *f* C

Quid si legatum factum Petro tanquam personæ pauperi, qui tamen sit diues, an dicatur legatum pium? respectu legantis potest dici pium, dum qualitatem legatarij ignorauit,sed respectu Petri legatum remanere tanquam incertæ personæ factum, & sub facultatibus huius nostræ Congregationis repositum scribit Cherub. iunior. *g* licèt de iure communi aliter dicendum esset, nam relictum, quod pro non scripto habetur, remanet apud hæredem sine onere. *h*

Præterea eundem animi ardorem, vt hæc Sacrosancta Basilica quantocitius in sua constructione ad finem perduceretur, habuisse Pium V. ex ijs, quæ fecit, edixitquè colligi potest; siquidem ferè vno, eodemquè tempore sex leguntur promulgatæ Constitutiones, quibus vel declarauit, vel ampliauit, vel de nouo facultates, & priuilegia huic fabricæ concessit. D

d de priuileg. piæ causæ. in præfat. vers.item legatū factum ad constructionem.
e l. ad instruct. C. de sacros. Eccles.
f pract. quæst. lib.1. q 3 per tot.
g ad hanc Iulij III. Constitutionem 15 in schol. 3
h l. vnica §. & cum res, & §. seq. C. de caduc. tollen. l. quidam referunt, ff. de iur.codicill.

Prima enim Constitutio *i* continet, duas sententias conformes pro fabrica Sancti Petri latas rem iudicatam facere in ea parte, in qua sunt conformes. Si causæ interesse huius fabricæ concernentes per appellationem committantur à Signatura, semper intelliguntur commissæ cum clausula, *sine præiudicio executionis duarum conformium*.

Secunda verò Constitutio *k* Collegio Deputatorum huius fabricæ facultatem tribuit exequendi omnia pia legata, infra annum à die mortis testatorum realitèr nō adimpleta, cum retentione quintæ partis pro subuentione eiusdem fabricæ. In Vrbe verò si Vicarius Papæ infra quindecim menses prædicta legata à die mortis testatoris computandos, in exequendo non præuenerit, Collegium manus apponit cum eadem detractione quintæ partis. E

In tertia Constitutione *l* conceditur eidem fabricę medietas legatorum ad pias causas factorum, si infra triennium ab hęredibus debitę executioni non fuerint demandata. Cum tamen non rarò contingat, pia huiusmodi legata, & dispositiones, presertim pro constructione monasteriorū, hospitalium, seu Ecclesiarum,& similium relictorum propter aliquid facti, seu iuris impedimentum exequi non posse, quia, nempe pecunia relicta à testatore non sufficit,aut in loco à testatore designato ædificari

i Const. 95. Bullar. nou. tom. 2. pag.257.
k Const 96. eod. tom. & ead pag.
l Const 97. eod. Bullar. & tom. pag.298.

cari non poteſt, ſeu etiam licentia ab Epiſcopo, aut alio Superiore obtineri nequit, nec æquum ſit, vt pium opus huiuſmodi propterea deſeratur, ſed potius in aliud de iure commutandum veniat, hæc noſtra Congregatio, ſiue Fabricæ Collegium ſub die 17. Maij 1598. declarauit; vt grauatis ad legata, & opera prædicta præſtanda,
A certus competens terminus arbitrio iudicum præfigatur, intra quem impedimenta huiuſmodi realitèr, & cum effectu remoueantur, aut commutatio à Sede Apoſtolica talis pij relicti impetretur; quo termino elapſo impedimentis minimè remotis, nec commutatione obtenta, legatum ipſum à Fabrica integralitèr exigatur, perinde ac ſi ad ipſius Fabricæ vtilitatem deuolutio facta fuiſſet.

Habemus inſuper ab eodem Pio V. aliam Conſtitutionem, *a* qua conceſſum eſt huic Collegio Deputatorum Fabricæ S. Petri de Vrbe recognoſcere, & reſcindere quaſcumque alienationes bonorum eccleſiaſticorum malè alienatorum, cum applicatione ipſi fabricæ fructuum exinde à detentoribus indebitè perceptorum. *a Conſt. 98 bullar. nou. tom. 2. pag. 299.*

Ne tamen in præmiſsis vlla vnquam exoriri poſſet controuerſia, idem Pontifex alias edidit Sanctiones, *b* quibus Collegio, ſeu Congregationi, de qua loquimur, à quibuſuis iudicibus auocandi cauſas alienationum prædictarum contra formam San-
B ctionum Simmachi, & Pauli II. factarum, illaſquè cognoſcendi, & terminandi facultates neceſſarias, & oportunas conceſsit, etiam in Ciuitatibus Rauennatenſi, & Bononienſi, earumquè Diœceſibus, vt §. 2. 3. & 4. *b poſt d. Conſt. 98. pag. 300. & 302.*

Bona ſic pro locis pijs recuperata denuò in euidentem illorum vtilitatem in emphyteuſim, vel ad tertiam generationem, aut alitèr ſuper fructibus componendi permittit. § 5.

Poſſeſſores bonorum in vtilitatem Eccleſiæ, ſed non ſeruatis ſolemnitatibus alienatorum pœnis pecuniarijs fabricæ applicandis pro tali exceſſu puniendi; certumq; terminum ad obtinendam confirmationem à Sede Apoſtolica ſtatuendi. §. 6.

Inſtrumenta conceſsionum huiuſmodi, pacificam poſſeſsionem, & canonum ſolutionem oſtendendi poſsidentes monendi, alioquin eos bonis ipſis priuan-
C di. §. 7.

Fructus bonorum, pro quibus prima ſententia pro fabrica lata fuerit, penes idoneum depoſitarium vſque ad finem litis deponi faciendi. § 8.

Notarios, ac tabelliones rogatos de ſcripturis bonorum ad Eccleſias ſpectantibus, & alios de illarum qualitatibus inſtructos ad illas notificandum cogere. §. 9.

In cauſis, quas Collegium, eiuſquè Auditores, & Commiſſarij vigore ſuarum facultatum à quocumque iudice auocauerint, prout in obligationibus in forma Cameræ procedendi, curatores etiam pupillis, & viduis deputandi, & quibuſuis perſonis, etiam S.R.E. Cardinalibus inhibendi, & alia in præmiſsis etiam ſub Cenſuris gerendi permittitur. § 10.

Quibuſuis locorum Ordinarijs, quamuis S.R.E. Cardinalibus ſub Cenſuris, ac ſu-
D ſpenſione à diuinis inhibetur, ne Collegium, eiuſquè miniſtros moleſtent, vel moleſtari permittant. §. 11.

In alijs verò literis, quibus eidem Collegio datur facultas applicandi fructus bonorum, hæc habes.

Vt ad tollendas difficultates, quæ in venditione tertiæ partis bonorum fabricæ applicandorum exoriri poſſent, Collegium, eiuſquè Auditores, ac miniſtri loco dictæ tertiæ partis omnes fructus ex illis bonis à conductoribus, vel ab alijs occupatoribus indebitè perceptos, ſiue fructus vnius anni percipiendos capiant. §. 2.

Super rebus dubijs, in quibus tamen aliquod ius prætendere poſsit Eccleſia, vel fabrica, tranſigendi, & componendi facultas Collegio datur; tranſigentes verò abſoluendi, & liberandi à quacumquè moleſtia, & vexatione. § 3.

E In ſequentibus verò §§. ſub cenſuris & pœnis inhibetur quibuſuis perſonis, ne Collegium, eiuſquè miniſtros vexent, illiſque moleſtias inferant: habes clauſulas præſeruatiuas, decretum irritans, executorum deputationem, clauſulas derogatorias, & harum literarum tranſumptis manu Secretarij, & ſigillo fabricæ munitis fidem adhibendam eſſe.

Denique Sixtus Quintus poſt Archipresbyteratum Baſilicæ S. Petri Euangeliſtæ tit. S. Matthæi in Merulana Cardinali Cuſentino nuncupato commendatum, poſt confirmationem priuilegiorum antea à Paulo III. Archipresbyteris dictæ Baſilicæ conceſſorum. *c* *c in Conſtit. 35. Bullar. nou. tom. 1. pag. 671.*

Huius

Huius Collegij à Clemente VII. vt diximus erecti, *a* eundem Cardinalem Cusentinum Protectorem, & Superiorem constituit, & deputauit. *b*

Illiq; suoq; Vicario omnimodã facultatẽ dicti Collegij, congregationes vbi, quãdo, & quoties sibi visũ fuerit, conuocandi, in ipsis Congregationibus præsidendi, officiales, ministros, ac personas d. fabricæ inseruientes reformandi, & corrigendi, rationesquè ab illis exigendi, salaria consulto Collegio constituendi, minuendi, & si opus fuerit augendi, sententias in causis interesse eiusdem fabricæ concernentibus iam latas syndicandi, suffragium duplex in ipsa Congregatione habendi, abusus tollendi, Statuta quoque de consilio eiusdem Collegij denuò condendi, immutandi, declarandi, & corrigendi, lites, & causas iuxta facultates in prædecessorum Pontificum Constitutionibus concessas, vbi de eiusdem fabricæ interesse agatur, cognoscendi, ac decidendi facultates necessarias, & oportunas attribuit, & concessit. *c* A

a Const 3 d.bullar. & tom. pag. 562.
b Const. 102. d. Bullar. tom. 2. pag 673.
c Const ead. 102 §. 13. & 14.

Hodie verò Collegium hoc, siue Congregatio hæc fabricæ S. Petri vulgò dicta mirum in modum excellit, cum non solùm ex prouidis, ac discretis viris ex Clementis VII. Sanctione, & solo Eminentiss. Cardinali Archipresbytero, vt Sixto V. placuit, sed ex multis S.R.E. Cardinalibus constituatur, qui statis diebus in Palatio senioris Cardinalis conueniunt, & dum hæc scribo, apud Aedes Eminentissimi Cardinalis Francisci Barberini, ab Vrbe absente Eminentiss. Carolo Cardinale Mediceo sacri Collegij Decano, congregantur, causæ discutiuntur, & decreta promulgantur, vt obseruat, & refert Cherub. iun. videndus: *d* affert enim Decretum die 27. Martij 1598 emanatum contra hæredem, qui intra statuta à iure tempora bonorum hæreditariorum legitimum con confecerit inuentarium, non posse scilicet excusari à legatorum præstatione sub prętextu quòd hęreditas non sit soluendo, nisi tamen à Summo Pontifice aduersus temporis lapsum noui inuentarij confectionem, præuia in integrum restitutione, impetrauerit: quod quidem Decretum vtriusque iuris, canonici scilicet, ac ciuilis nititur fundamentis, vt ex pluribus tenuit Rota Romana. *e* B

d in compend. Bullar. ad Const. 95. & 97. Pij V. par. 2. pag. 62. & 63.
e decis 72 à nu. 49. vsque ad fin. par. 2. diuers.

An autem hæres ob inuentarium non confectum teneatur vltra vires hæreditarias etiam in foro conscientiæ, videndus est Menoch. *f* qui tres Doctorum opiniones refert; prima est, quæ absolutè negat teneri; secunda huic contraria affirmat; tertia distinguit, & differentiam ponit inter creditores, & legatarios, quoad creditores teneri, quoad legatarios verò non; quam etiam distinctionem sequutam fuisse Rotam testatur Puteus. *g* C

f cons 89. à nu. 160. vsque ad fin.
g decis 369. lib. 1. in nou.

At si hæres nedum inuentarium confecerit, sed cum legatarijs colludendo, fabricæ S.Petri præiudicium, & fraudem intulerit, contra huiusmodi falsarios, complicesquè, aut quouis modo culpabiles omnibus iuris, & facti remedijs, etiam sub censuris, & pœnis ecclesiasticis, procedendum erit; mulctas verò, & pœnas ad ipsius fabricę commodum conuertendas. Quęnam verò sit pœna falsi, docet Menoch. videndus. *h* Quod autem dicitur, mulctas, & pœnas conuertendas ad vtilitatem fabricæ ex forma suorum priuilegiorum; quæsitum est, an ista priuilegia fuerint à Paulo Quinto sublata, *i* qui alias Sixti Quinti, & Clementis Octaui Constitutiones confirmauit, & in quibus sancitum est, pœnas omnes, atque confiscationes in toto Statu ecclesiastico ad Cameram Apostolicam spectare; præsertim quia Clemens VIII. *k* suæ Constitutionis vires extendit ad quoscumque iudices etiam Romanæ Curiæ? Et nisi facta sit expressa mentio Collegij, & Congregationis fabricæ Sancti Petri, priuilegia in suo robore adhuc remanere puto; etenim sub generali priuilegiorum derogatione non esse comprehensa quę Collegijs concessa sunt, dixit Rota Romana Verallo teste. *l* D

h de arbitr. lib. 2. per nouem casus nempe à casu 306. vsque & per totum casum 315
i Const. 88. bullar. nou. tom. 3. pag. 329.
k Const. 5. §. 4. & 5. d. Bullar. & tom.
l decis 42 sou 1. regula reuocatoria num. 2 par. 3.

E

CON-

CONGREGATIO XII.

Pro Signatura Gratiæ.

A CVm ex diuersis Terrarum partibus, vbi Christiana viget Religio, ad multiplices gratias obtinendas innumeri apud Pontificem Maximum concursus fiant, supplicesquè referantur libelli, vt nedum ea, quæ ex iudicum ordinaria facultate expediri nequeunt, auctoritate, potestateque Principis, qui viua lex est, iustis ex causis explicentur, sed etiam vt ex mira eiusdem Principis liberalitate, & speciali gratia concedantur; eaquèpropter pro loci dignitate, ac rerum ratione magna sit adhibenda circumspectio, vt & honestæ supplicationes exaudiantur, & multorum non iusta petentium importunitas coerceatur.

His potissimùm rationibus motus Sixtus V. Congreg. Signaturæ Gratiæ nuncupatam instituit, & Cardinales nonnullos, qui sibi, & Romano pro tempore Pontifici assistant, designauit. *a*

B Verùm quia quas petimus à Summo Pontifice gratias, cum ipse vtrinsque gladij potestatem habeat, nedum probatæ, seu temporales, sed spirituales, & ecclesiasticæ sint, quod attinet ad has ecclesiasticas beneficiales nuncupatas non inutile præmittendum putaui. Rarò, & cum difficultate olim Romanos Pontifices has beneficiales gratias concessisse ea ratione, vt Staphileus *b* autumat, quia ab initio plena potestas omnium huiusmodi iuriû Episcopis in eorum Episcopatibus attributa fuerat; & post annum 1150. ortum habuisse concessiones gratiarum, quas vocant expectatiuas, ex eo manifesta resultat coniectura, quia hoc tempore Gratianus suum compilauit Decretum, vt Archiepiscopus Florentinus, *c* & alij scribunt, in eo tamen Decreto huiusmodi gratiæ non leguntur. Postea verò Pontifices, pareè tamen, has conferre gratias cœperunt; nam vbi Papa pro aliquo beneficiando (vt eiusdem Staphilei verbis

C vtar) scribebat, tres literas (nunc Breuia vocantur) successiuè dabat: primò monitorias, quibus monebat ordinarium collatorem, vt prouideret ei, pro quo scribebat: secundò literas præceptiuas, quæ tunc concedebantur, si monitorijs non fuisset obtemperatum: tertiò executoriæ literæ dabantur, per quas executores ad prouidendum loco Papæ, vel ad compellendum ordinarium collatorem deputabantur: hodie quia monitoriæ, & præceptiuæ recesserunt ab aula, executoriæ solùm dantur in beneficialibus; verùm si pro receptione alicuius monialis Papa rescribat, monitorijs, & præceptiuis quoque literis vtitur. Sed cum Tridentina Synodus *d* has expectatiuas gratias abrogauerit, cessant omnino præmissa.

Nec conqueri possunt Ordinarij collatores, si Romanus Pontifex vtebatur iure illis ex benignitate quandoque permisso; quia licèt à principio plenam potestatem circa

D beneficiorum collationem in Ordinarios transtulisset, nihilominus multò maiorem penes se retinuit: quamcumque enim potestatem det alicui Princeps, aut quæcumque verba dicat in suis priuilegijs, & concessionibus, maiorem tamen penes se retinet potestatem ad illud totum causandum, vel limitandum ex certa scientia; ita Staphileus loco relato. Ex quo infert ibi Gomesius *e* addens, erectionem, quam fecerat Vinceslaus Imperator Ducatus Mediolanensis in personam Ioannis Galeatij Vicecomitis cum omnimoda infeudandi iurisdictione non fuisse tantæ qualitatis, quin maiorem penes se Imperator potestatem retinuisset, adeout Fridericus Imperator, qui Vinceslao successit, benè potuerit loca de Correglo, quâmuis in iniustitura Ioannis Galeatij comprehensa alteri infeudare, illaquè à iurisdictione Ducum Mediolanensiû totalitèr eximere, prout fecit; nam licèt supremam iurisdictionem Duci prædicto

E dedisset, maiorem tamen Imperator apud se retinuit, qua cumquolibet inferiore concurrere potuit, & potest; & ita in Rota Romana coram R.P.D. Nicolao Aragonia decisum fuisse affirmat. *f*

Sed ad Eminentiss Cardinales huius Congregationis reuertamur, quibus prædictus Pontifex Sixtus V. hæc potissimùm demandauit.

Vt omnes hanc Signaturæ gratiæ Congregationem quauis de causa adeuntes benignè audiant.

Porrectas oblatarum petitionum informationes excipiant.

Summo Pontifici, dum supplices libelli referuntur, assistant, & oportunum præstent consilium.

a Const. 74. Congregat. 2. in ord.

b in tract. de gratijs expecta. cap. 1 num. 2.

c in 3. par. hist. tit. 18. cap. 6.

d Sess. 24. cap. 19

e sub litera B. ver. adde Calder.

f in vna Parmi. vallium. de mense Ianuar. 1538.

K Quo-

Quocumque humano affectu deposito,sincerè suam quisque sententiam,etiam nó togatus,ex conscientia dicat. Quoad hanc verò partem consulendus est Eminentiss. Card. Paleottus, *a* dum quęrit, an Cardinales etiam non requisiti teneantur ex natura officij, vbi res postulat,Papæ consilia subministrate? & affirmatiuam tuetur partem,respondendo etiam ad ea,quæ in contrarium adduci possunt;ea potissimum ratione,quia Papa dum aliquem Cardinalem creauit, eumquè tanquam in specula Ecclesię Catholicæ positum sibi adiutorem,ac socium laborum adsciuit, eò ipso censeri semel in vniuersum ei mandasse,vt ad se,quæ necessaria viderentur, semper referret, itaut perpetua dicatur hæc iussio, nec sigillatim repetenda; veluti etiam satis rogatos dicimus illos,quibus aliquid ex officio incumbit,exemplo illius, qui obligatus est ad eleemosynas distribuendas,nam semper rogatus intelligitur, vt omnibus eas partiarut,quibus viderit expedire, siue petant,siue non petant, alioquin peccaret contra iustitiam: Sic consilium, cum sit spiritualis eleemosynæ genus ex D. Thoma, *b* ministrandum est ab eo, qui Consiliarij munus sustinet, Principi etiam non petenti, dummodo eum indigere videat. Hæc, & alia Paleottus videndus. A

Cardinales verò,qui ex necessitate,& ratione officij huic Congregationi interesse,& assistere debent,hi sunt. Maior Pœnitentiarius,Præfectus Signaturæ Gratię. Pręfectus Signaturę Breuium. Pręfectus Signaturę Iustitię. Qui Datarij munere fungitur,si Cardinalis fuerit: hi etenim simul atque has Pręfecturas,& Officia adepti sunt, statim ad hanc Congregationem adscripti censentur. *c* Sed prærer hos supra relatos Cardinales assistunt etiam alij eiusdem Ordinis ad ipsius Pontificis beneplacitum adhibiti sicut etiam Datarius,quàmuis Cardinalis non sit,hodie interuenit,& supplices libellos Pontifici signandos offert,atque suffragia,quæ dantur,adnotat Interfunt etiã duodecim ex vtriusque Signaturæ Referendarij seniores, quos Votantes, ex munere, vocant; hi enim in causis à Pontifice requisiti votum suo quoque loco,& ordine ferunt; Pręterea alij sex admittuntur Referendarij,quorum tribus supplices libellos referendi onus incumbit, reliqui verò tres in proxima Signatura eodem munere obituri, Marchesano *d* teste. Adsunt etiam Thesaurarius generalis, & Cameræ Apostolicæ generalis Auditor, vnà cum suis in ciuilibus causis Locumtenentibus. Ex Palatij Apostolici Auditoribus vnus. Ex Cameræ Apostolicæ Clericis alternatis vicibus vnus. Vicarij Vrbis Locumtenens, & Vicesgerens. Ex Apostolicis Secretarijs vnus. Iudex Confidentiarum. Secretarius Breuium. Secretarius Congregationis Episcoporum,& Regularium; & alij quoque viri,quorum interuentus pro negocijs ibi pertractandis necessarius iudicabitur, vt idem Marchesanus loco relato scribit, & habes etiam in Sixti V. Sanctione. *e* B C

Supplices verò libellos tres tantùm eiusdem Signaturæ Referendarij, vt diximus, per turnum referunt,nec vltra decem singuli, itaut triginta sint in totum, referre solent. Diximus per turnum,quia munus hoc referendi à Referendariorum Decano ad cæteros omnes iuxta suæ cuiusque receptionis, & admissionis ordinem deducitur, vt Sixto V. placuit. *f* D

Nec supplices libelli in Signatura Iustitiæ propositi, & reiecti in hac Signatura Gratiæ coram Pontifice iterum referuntur, nisi tamen talis materia sit, quæ ipsius Pontificis scientiam requirat, aut quę Iustitiæ Signatura ad hanc Gratię remissa fuerit,ex Pij IV. iussione. *g* Vel si Cardinalis Præfectus auditis partibus causam hic referendam duxerit, quod à Paulo V. sancitum habes. *h*

Celebrata aliquando fuit hæc Congregatio etiam Romano Pontifice absente,quo casu Eminentiss. DD Cardinales supplices libellos in hæc verba signarunt. *Placet sacro Cardinalium Collegio suo, & D. N. Papę nomine*. Quod Adriano VI. absente contigisse ferunt Iacobatius à Manfredo relatus, *i* Sarnensis, *k* & alij. Verùm Sede Vacante sicut & aliorum Tribunalium iurisdictiones, huius quoque Congregationis exercitium quiescit, quod Pius IV. edixit. *l* E

Sed an supplices isti libelli,quos vocant Commissiones, in hac Congregatione relati, per verbum *Placet* siue per verbum *Fiat* à Summo Pontifice firmandi sint, & quibus in casibus Pontifex hoc verbo *Fiat* vtatur, elegantèr docet Sarnensis. *m* Plura si ad hanc Signaturæ Gratię materiam cupis, Sarnensem loco citato, Staphileum, *n* Mandosium, *o* Vestrium, *p* & Marchesanum *q* consule.

a de sacr. Consist. consult par. 1. q. 6

b in 2. 2. q. 32. art. 2. in corpor.

c in d. Constit. Sixti V. §. 2.

d tract. de commiss. par. 1. cap. 1 nu. 48.

e Constit. 41. §. 5 Bullar. nou. tom. 2. pag. 544.

f d. Constit. 41. §. 5. in fin.

g Constit. 59. §. 1. Bullar. nou. to. 2. pag 85.

h Const. 44. §. 1. nu 5. Bullar. nou. tom. 3 pag. 265.

i de Card. decis. 319

k in vtriusque Signat. comp. ver. sacrum verò Collegium, pag. apud me 153.

l Constit. 63. §. 12. Bullar. nou. tom. 2. pag. 92.

m in vtriusque Sign. compen. in princ. pag. apud me iuxta paruã impress. 149.

n tract. de literis gratia.

o tract. de Sign. gratia.

p in pract. lib. 1. cap. 3.

q in pract. par. 1. cap. 2.

CONGREGATIO XIII.

A *Pro Consultationibus negociorum Status Ecclesiastici, Sacra Consulta nuncupata.*

SVmmus Pontifex, qui longinquos, & exteros christiana pietate in Domino complectitur omnes, eorumquè negocia vt celerem expeditionem sortiantur, inuigilat, multò magis domesticis, & propinquis, quiuè sub Apostolicæ Sedis temporali ditione quiescunt, consulere, & paterna illos charitate fouere non cessat. Vt igitur qui Ecclesiæ Romanæ temporali dominio subiacent, ad varia negocia, multiplices causas, necessitatesquè suas exponendas aditum persacilem, & apertum inueniant, nec non ex iustitiæ, & æquitatis præscripto oportuna, & expedita remedia consequantur, pro consultationibus negociorum Status Ecclesiastici, quam sacram Consultam appellant, Romani Pontifices Congregationem, de
B qua dicturi sumus, instituerunt, tãtoquè negocio Vaticanos Senatores, Sanctæ scilicet Romanæ Ecclesiæ Cardinales, & viros summa prudentia, rerumquè agendarum experientia edoctos præfecerunt.

Ptimus autem inter Beati Petri Successores, & Christi Domini in terris Vicarios, qui hanc optimi Principis sollicitudinem, & curam gesserit, Paulus huius nominis IV. (ni fallor) fuit; hic enim Cardinales decem, & nouem, atque inferioris ordinis quadraginta Patres legit, qui secum per singulas hebdomadas certis, statisquè diebus ciuium quærimonias exciperent, & totius Ecclesiastici Imperij causas cognoscerent, vt clarius suorum culpas indagaret, ius ex æquo omnibus se redditurum pollicitus, Ciacconio *a* referente:

C Quem licèt alij quoque in Imperio, & Dignitate Successores imitati fuissent, Sixtus tamen V. nouam, certamquè formam huic nostræ Congregationi præscripsit, Quibus autem in rebus Eminentiss. Cardinalium, & Prælatorum huic negocio præpositorum cognitio, & Iurisdictio versetur, ex eadem Sixi, aliorumquè Summorum Pontificum Sanctionibus agnoscere licet; nos, vt nostrum sequamur institutum, breui compendio referemus.

a in vita Pauli IV. tom. 2. pag. sen col. 1621 liter. A. b in sæpe cit. Constit. 74. Congregatio 15. in ordine.

Consultationes, dubitationes, querelas in causis publicis, quas criminales vocant, & mixtas ad forum seculare dumtaxat spectantes audiant.

Has inter se statis diebus, Martis scilicet, & Veneris conferant, quod æquum esse, quodquè omnibus diligentèr consideratis de maioris partis sententia expedire videbitur, statuant, & decernant.

D Iustitiam expeditè administrent; quæ statuta, ac decisa erunt, executioni demandari curent.

In omnibus etiam negocijs, & causis cuiuscumque generis illæ sint etiam inter fiscum, & priuatos viros, inter Communitates, Vniuersitates, Collegia, eorumquè Rectores, aut alios quoscumque, etiam coram ecclesiasticis Magistratibus, & Ministris introductis, & pendentibus, quod iustum, & æquum videbitur præcipiant.

Causas insuper à prædictis, vbi ius, & ratio id postulauerit, Apostolica auctoritate auocent, alijsquè iudicibus committant.

Gubernatoribus, Præsulibus, cæterisquè omnibus Officia ex ipsa Sedis Apostolicæ auctoritate gerentibus, vt iussa, & ab ipsa Sacra Consulta imperata exequantur, significent.

E Impositas pœnas, siue mulctas, bonorum proscriptiones, seu confiscationes, corporis afflictiuas, etiam capitis, & vltimi supplicij (prius ea de re Summo Pontifice consulto) commutent, & moderentur.

In carcere etiam detentos de loco ad locum, vbi id expedire iudicauerint, transferri mandent.

Cuncta denique ad iustitiam conseruandam, tranquillitatem, & quietem in vniuersa ecclesiastica ditione comparandam statuant, & prouideant, vt plenius in d. Sixti Constitutione loco relato.

Nec omittendā puto, quæ Clemens VIII. suo diplomate sanciuit, & tribus S R.E. Cardinalibus, Antonio scilicet Mariæ Saluiato, Mariano Perbenedicto de Camerino, Alexandro Peretto Montalto nuncupato commisit, *a* ad biennium tantùm duratura, sed postea in hanc nostram Congregationem translata: sunt autem hæc.

a Const. 15 bullar. nou. tom. 3. pag. 18.

Narrat primo loco Pontifex, quibus rationibus adductus hanc promulgauerit Sanctionem. §. 1. A

Amplissimas prædictis Cardinalibus facultates concedit ad pristinam famam restituendi exules ex quocumque delicto damnatos. §. 2

Cauendum esse ab ijs, qui gratiam reportarunt, in iudicio se repræsentare, & ad hoc cogendos etiam consanguineos esse. §. 3.

Instrumentum publici notarij, vt moris, est, coram testibus stipulatum super huiusmodi gratijs, absolutionibus, & compositionibus plenè probat. §. 4.

Nec contra prædictas absolutiones, & gratias de subreptione, siue obreptione opponi, vel excipi posse, sed perpetuò validas, & efficaces esse, atque ita à quocumque iudice iudicandum cum clausula sublata, & decreto irritanti. §. 5.

Vbi gratiæ, & absolutiones istæ in publicis tabulis redigendæ erunt, notariorum merces à prædictis Cardinalibus taxanda erat in Vrbe, extra verò duobus tantùm iulijs pro rogitu abolitionis, & vno pro rogitu cautionis; plus recipientibus, etiam à sponte dantibus, priuationis pœna, & perpetuæ inhabilitatis, exilijquè iniungitur. §. 6. B

Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus, Domicellis, Baronibus, & quibusuis alijs quacumque Dignitate, etiam Cardinalatus fulgentibus, iuxta prædecessorum Pontificum Sanctiones huiusmodi gratias, & absolutiones concedere penitus interdictum, & vetitum est. §. 7.

At si de facto concedantur, eò ipso nullæ, & inualidæ, irritæquè sint, nec ipsis impetrantibus prosint, aut suffragentur. §. 8.

Barones, vel alij, si fortè hoc attentauerint, pœnis grauissimis, etiam feudorum priuationis, & dignitatum mulctantur. § 9. C

Prædecessorum verò Pontificum Sanctiones, quibus prohibitiones istæ Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus, Domicellis, & alijs fiunt, à Pio II. *b* & à Pio IV. *c* editas inuenio.

Et has Sanctiones iuris communis assistentiam habere constat: nam Barones recognoscentes superiorem exulibus, seu bannitis capitis pœnam remittere, & illos in gratiam recipere, famæquè restituere non valent, quàmuis pœnam pecuniariam eorum fisco debitam remittere, & condonare possint, vt est Martiani *d* responsum, ibi, *nemo potest commeatum, remeatumuè dare exuli, nisi Imperator ex aliqua causa*; solo enim Principi supremo, & Imperialia, Regaliaquè iura habenti id concessum censetur, vt Osaschus, *e* & Thesaurus *f* scripserunt, lateque Oddus, *g* qui conclusionem restringit in Rege Neapolitano, Ducibus Vrbini, Parmæ, & Placentiæ, alijsquè Principibus, qui à S. R. E. habuerunt iura Regalia, & illa exercent. Neque huiusmodi priuilegia, & facultates præscribi posse à Baronibus, scripserunt Guido Papa, *h* Osaschus, *i* & Cherubinus iunior *k* videndi: Atque hinc collige, non esse permissum Cardinalibus Pontifice viuente, & inconsulto famæ aliquem restituere, vt infra latius priuil. 25. dicemus. D

b Const. 8 bullar. nou. tom. 1. pag. 320.
c Constit. 27. d. bullar. to. 2. pag. 40.
d in l. 4. ff. de pæn.
e decis. 101. nu. 1. & 27.
f decis. 21. in princ.
g de restit. in integr. par. 2. q. 92. art. 9. nu. 90. & seq.
h q. 415. in prin.
i d. decis. 101. n. 27.
k ad Const. 15. Clem. VIII. schol. 1. & 2.

Patet autem ex iam dictis, de summa rerum temporale Sedis Apostolicæ Dominium, subditorum scilicet vitam, necemquè concernentium in hac Congregatione agi, ac terminari: & hodie, ac nonnullis ab hinc annis in formam eminentissimi, ac supremi Tribunalis hanc esse redactam.

Cuius caput, & Præfectus est Eminentiss. & Reuerendiss. D. Cardinalis totius Ecclesiasticæ Ditionis Præpositus, & regnantis Pontificis Nepos, vel aliter sanguine coniunctus, Decretaquè, literæ, & expeditiones, quæ ibi fiunt, eius nomine, sigilloquè firmantur. E

Præter Cardinales à Summo Pontifice tanto negocio præpositos, sex quoque Romanæ Curiæ Prælati in publicis negocijs gubernandis, regendisquè populis apprimè versati intersunt. Horum officium in hoc potissimùm versatur, vt causas è toto Ecclesiastico Statu ad Congregationem hanc defluentes proponant, discutiant, & vt sano consilio decidantur, suffragia iuxta probitatis, & conscientiæ dictamen ferant.

Quod

Quod vt melius, & maturius fiat, eorum quilibet vnius Prouinciæ tantùm negocia, & causas cognoscit, ac refert. Vt autem quæ hic decernuntur.

Ne turbata volent rapidis ludibria ventis. a

sed certum, validumquè sortiantur effectum, alius Romanæ Curiæ Prælatus (cui Secretarij nomen inditum est) post adnotata rescripta, literis commendata, & nomine, sigilloque Eminentiss Cardinalis Præfecti munita Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus, cæterisquè in Ecclesiastica Ditione ius dicentibus insinuat: hic in Apostolico Palatio tanquam Pontificis familiaris, violaceo colore indutus, mansionem habet, panem honoris, vini, aliarumquè rerum portionem (partem vocant) recipit: neque ad hoc munus exercendum assumi solent nisi viri multarum rerum vsu, & experientia insignes, itaut non dedignati sint aliquando Summi Pontifices, nulla alia meritorum prærogatiua viros illustres ad sacram hos promouere purpuram; nec ipsi inter Vaticanos Senatores adsciti, in eodem munere per aliquod temporis spacium permanere recusarunt: ita enim à Iacobo Cardinali Sannesio Clemente Octauo sedente, & Martio S. Mariæ nouæ Diacono Cardinale Ginetto (nunc Summi Pontificis in Vrbe Vicario meritissimo) annis proximè elapsis factitatum vidimus: hodie verò hoc Magistratu fungitur R. P. D. Gibertus Borromæus Mediolanensis vir integer, ac eruditus, quem præcesserant Prosper Mutus Romanus, nō impari doctrina, ac probitate præditus; Felix Contelorius eximia eruditione, animiquè candore nequaquā ignotus; & ante ipsos Ioannes Baptista Spada Lucensis sacri Consistorij Aduocatus, illius olim Ioannis Baptistæ Spadę in Romana Curia extra omnem aleam primarij, & eiusdem Consistorij Aduocati nepos, qui post Congregationis de Bono Regimine nuncupatę Secretariam (vt vocant) summa cum laude gestam, ex œconomica ad politicam disciplinam translatus, non minores dexteritatis, prudentię, ingenij, ac scientiæ vires, & ornamenta demonstrauit, vnde Vaticanæ Basilicę Canonicatu insignitus, Vrbis Gubernator, Status, ac Principum Pontificius Secretarius, Pręses Romandiolę, & Patriarcha Constantinopolitanus euasit.

C Sed pręter Cardinales, & Pręlatos interuenit etiam, locumquè habet in hac sacra Consulta S.D.N. Papę, & Camerę Apostolicę Procurator Fiscalis, cui potissimùm incumbit onus, ne delicta remaneant impunita, inuigilandi.

Celebratur autem hęc Congregatio bis in hebdomada statis diebus Martis, & Veneris de mane; nec omittitur vnquam, nisi die Veneris hebdomadę sanctę, die Martis carnispriuij, vel si contingat, Natiuitatem D.N. Iesu Christi his diebus celebrari. Congregationis locus est Palatium Apostolicum, vbi Eminentiss. D. Cardinalis Pręfectus mansiones habet. De rebus, & delictis intra Vrbis mœnia, eiusquè suburbijs occurrentibus non cognoscit; horum namque cognitio ad Gubernatorem, aliosuè Romanę Curię iudices pertinet.

D CONGREGATIO XIV.

Pro Grauaminibus tollendis.

IVsti Imperij finis vtilitas obedientium æstimatur, & salus, vt Marcellinus b ex doctrina sapientum obseruat; & Imperialis beneuolentiæ proprium esse commoda subiectorum inuestigare, & eorum calamitatibus diligenti cura mederi, Lotharius Imperator c scribit: maximum quoque percipere incrementum Imperio subiectos, si indemnes à iudicibus conseruentur; & Imperium, ac Fiscum abundare, si locupletibus vtatur subiectis; & hoc vno introducto ordine, plurimam rerum, & innumeram esse vbertatem, Iustinianus Imperator d affirmat: alia quoque petenda sunt ex Ioanne Corasio. e Verùm quia subiectorum incolumitati maximè consultum videtur, si tributorum exactiones ad Rempublicam conseruandam vtique necessariæ certa lege, qua exactorum temeritatibus, & concussionibus occurratur, disponantur (etenim vt sacra testatur Pagina pro maximo beneficio populo suo collato recenset Deus f ab exactoribus illum liberasse, & è contra in signum iræ suæ eundem populum exactoribus exposuisse g) ideo optimi Principis Ecclesiastici præsertim cura, & vigilantia in hoc versabitur, vt hinc pietatem, & Christi Domini clementiam ostendat; ait enim Salomon. h *Misericordia, & veritas custodiunt Reges, & roboratur clementia thronus illius*: & Cicero. i *Nil laudabilius, nil magno,*

a *Virgil Aeneid. 6.*

b *lib. 30. ad fin.*

c *de prohib. feud. alienat per loth. in princ.*

d *Auth. vt indic. sine quoquo suffrag in prin. vers. considerauimus.*

e *in Comment. l. 11 n. 2. & seqq. vsque ad fin. ff. de legib. & senat. consul.*

f *Iob cap. 3. Zacch. cap 9. & alibi.*

g *Isaia cap. 3. Lucæ cap. 12. ad fin.*

h *Prouerb. cap. 20.*

i *in lib. de offic.*

gno, & preclaro viro dignius pietate, & clementia: Et Cassiodorus. *a* *Pietas siquidem Principum totum custodit Imperium*: hoc idem carminibus suis complexus est Claudianus. *b*

> *Sis pius in primis; nam cum vincamur in omni*
> *Munere, sola Deo aequat clementia nobis.* A

Hac igitur pietate, & elementia vsus Sixtus V. vt Sedi Apostolicæ subiectos ab oneribus, & grauaminibus subleuaret, Congregationem, de qua nunc loquimur, instituit, *c* & Cardinalibus nonnullis mandauit, curamquè iniunxit, vt pedagiorum, vectigalium, tributorum grauamina, quæcumque illa sint, eorumquè exigendi rationes, Quæstorum iniurias, Commissariorum extorsiones, iudicij forma postposita, maturè audiant, & cognoscant, controuersijs quoque, moderando, & componendo, oportunè prouideant.

Quòd si rationibus hinc inde allatis, & accuratè expensis, res ipsa transigi, & expediri nequiuerit, ad Pontificem ipsum, vt quod æquum, ac pium fuerit eiusdem Congregationis consilio prudentèr definiri valeat hanc totam deferant: causas verò, in quibus iudicialis ordo requiritur, proprijs iudicibus de iure decidendas relinquant. B

Qui verò à iudicibus se grauatos senserint, ad tribunalia, quæ sint ex antiqua institutione his rebus præposita, & ad alia iuris remedia, vt moris est, confugiant. Hæc habes à Sixto V. sancita.

Imperatorum quoque legibus tributorum exactores corrigendos esse constat; *d* nam si vetito, & temerario ausu exactionem exerceant, Prouinciæ Moderator illos correptos sub fida custodia ad Quæstorem generalem mittebat; *e* & ideo per annum, vel ad summum per biennium hoc munere fungi poterant, ne scilicet in continua vexandorum prouincialium potestate, velut concussionum dominatione permanerent, vt Alexand. Imp. ad Paulinum Præfectum Augustalem responsum docet. *f* Quod etiam Theod. & Valen. Imperatores sub certa pœna sanxerunt his verbis. C *Quòd si exactio spatio anni in eius Regionis visceribus predator insidens deprehensus fuerit remorari, tunc absolutus cingulo militiæ obijcietur primoribus eius militiæ, decem librarum auri mulcta proposita, si redire dissimulet, & Vicarios officiorum ligatus ferreis nexibus cura prouincialis officij ad debitum mittatur examen, nec ei liberum sit, vt hoc se priuilegio, aut occasione defendat, quòd sibi aliud negocium, vel aliam necessitatem post iniunctam esse causetur, cum iisdem licentiam auferamus in eadem prouincia continuare exactionem.*

Et si quis exactorum superexactionis crimine fuerit confutatus, capitali periculo cupiditas eius amouenda, atque prohibenda est, si in iisdem sceleribus perseueret, ex Alexan. & Honor. Sanctione. *g*

Sicut etiam è contra si à soluere volentibus tributa exactores ipsi, & susceptores neglexerint recipere, debitor ipse liberatur, & exactor, ac susceptor duplum fisco cogitur inferre; ità Antonin. Imperat. rescribente. *h* D

Et huius rei rationem reddit Iustinianus Imp. *i* dum ait. *Collatores namquè omni alia calumnia liberi conseruati facilè, & in promptu soluent tributa*. Quorum quidem collatio eum ad Rempublicam conseruandam necessaria sit, non eò pertinere debet exactorum castigatio, vt inde possit contumacibus tributorum debitoribus securitas præparari: nam vt idem Iustinianus loco relato ait. *Sicut enim priuatos iniustitiam passos adiuuamus, sic & publicum illæsum manere volumus, ne scilicet ab non soluta tributa negocia publica remorari Princeps cogatur*. Sed hæc omnia perbellè quidem, vt mea fert opinio, expressit Cassiodorus *k* in hæc verba. *Rationum publicarum reliquia infausta sunt ægritudini comparanda, quæ grauatum debilitant, nisi sub celeritate discedant: reatus quidem est esse sub debito, nec liber potest veraciter dici, qui probatur obnoxius reperiri; prudens se ipse compellit, minus cautus est, qui vrgetur ab altero; nam quid egit totius anni suscepta compulsio? Summa futuræ indictionis, & quantitas exigatur, parcendo non parentis, exonerando pregrauatis, & dum venales moras queritis, tributi onera duplicatis: relinquite tandem crudelem misericordiam, beneficia tota detestatione fellita; grauius percutit, qui blandiendo grassatur, & sub indulgentia lædit, qui consuetis temporibus exigere tributa distulerit; & ideo definite aliquando possessorum damna mercari, qui totum constricti per incommoda redditis quod iniquis dilationibus abstulistis &c.* Hæc, & alia videnda Cassiod. scribit. E

---

a lib. 12. var. cap. 13.

b in panegyr. de 4. Consul. Honor.

c Const. 74 Congreg. 9.

d l. 2. C. de exact. tribut. lib. 10.

e l. cuncta, C. de execut. & exact. lib. 12. l. fin. C. de suscept. lib. 10.

f l. 4. C. de suscept. d. lib. 10. vers. nō perpetui.

g l. vnic. §. si quis C. de superexact. lib. 10.

h l. 1. C. de susc. & ibi Luc. de Penn.

i in Auth. de mand. Princip. in prin.

k lib. 12. variar. cap. 10.

Sed

Sed iam ad Congregationem nostram redeamus, quæ licèt à Sixto V. vt diximus, in lucem edita, certam tamen formam non habuit, nisi Clemente Octauo Pontifice Maximo sedente; hic enim reassumendo quæ à prædecessore Sixto sancita fuerant, aliam super Bono regimine, rectaquè administratione bonorum Vniuersitatum Sta-
A tus Ecclesiastici Congregationem instituit, quæ licèt per multos annos ab hac Sixti de Grauaminibus tollendis distincta celebrata fuerit, hodie tamen, & Paulo Quinto sedente, insimul iunctæ fuerunt, itaut vna, eademque sit Congregatio de Bono regimine communi vocabulo appellata, & de qua mox dicturi sumus.

CONGREGATIO XV.

De Bono regimine, rectaquè administratione bonorum cuiusque Communitatis Ecclesiasticæ Ditionis.

B QVod multorum commune est, in eo minima adhibetur diligentia, nam de proprijs maximè curant homines, de communibus autem minus quàm quantum singulis competit, tanquam enim alio curante ab alijs negliguntur, quemadmodum in seruilibus ministerijs famulantes multi interdum deterius inseruiunt, quàm pauci, Aristotele *a* sic affirmante; quam etiam veritatem agnouerunt Theod. & Valentin. Imperatores, dum Apollonio Præfec. Prætor. ita rescripserunt. *b* ***Naturale quippe vitium est negligi quod communitèr possidetur, vtiquè se nihil habere, qui non totum habet, arbitretur, denique suam quoque partem corrumpi patitur, dum inuidet aliena.*** Verùm, vt idem Philosophus octo politicorum libris acutissimè more suo disserit, omnium optima et ciuilis societas, quæ primò ex domibus, & priuatorum familijs conflata, & ex domibus Ciuitates, vnde
C ciuile nomen deducitur, constare scimus, atque ideo vt ciuilis societas sit, & Ciuitates esse oporteat; hic autem Magistratus creare, & ciuium mentes honoribus, dignitatibusquè ad benè agendum, ac virtutem assequendam excitare necesse fit, id autem assequi minimè possit, nisi quid commune constituatur, ad latè tradita per Mastrillum, *c* & alios; sed & Vlpiani verba *d* testantur, dum ait. ***Si quid Vniuersitati debetur, singulis non debetur, nec quod debet Vniuersitas, singuli debent,***

a lib. 2.' politic. cap. 3.
b in l. 2. §. naturale, C. quand. & quib. quarta pars lib. 10.
c tract. de Magistrat. in prælud.
d l. 7 ff. quod cuiusq; vniu. nom.

Vt igitur hoc, quod inter ciues commune est, rectè, ac debita circumspectione regatur, hanc Clemens Octauus Congregationem instituit; quam non solùm eorundem ciuium negligentijs, sed prauis quoque moribus, in commune ipsarum Vniuersitatum detrimentum exortis occurratur; maior enim pars hominum sua priuata commoda, & lucra quærentium, nullamquè publicæ vtilitatis rationem habentium,
D quod prauè ambiunt, aut concupiscunt, modis illicitis assequi non erubescunt; hinc publicum exhauritur ærarium, graui ære alieno Vniuersitates implicantur, inanibus pompis, & ostentationibus dilapidantur bona. Quibus malis salutare remedium, medelamquè attulit Clemens Octauus, *e* vt diximus, Imperatorum quoque Sanctiones imitatus, qui superuacaneos, & inanes sumptus resecandos duxerunt, *f* vt Petrus Rebuf. *g* obseruat. Quid autem in præcitata Constitutione Clemens edixerit, breui compendio ex infra dicendis agnosce.

Quælibet Ciuitas, & Vniuersitas quæcumque Apostolicæ Sedis Dominio temporali subiecta, nec etiam Bononia, Beneuentoquè exceptis, dati, & accepti libellum (Tabellam vocant) quolibet anno conficiat; hic redditus omnes ordinarij, & extra ordinem publici referantur; è regione verò sumptus paritèr omnes ordinarij, & extra
E ordinem, vtiles, aut necessarij describantur, ita tamen vt qui certi, & ordinarij fuerint, certa quoque summa exprimantur, qui verò incerti, & extra ordinem, in aliquam annalem summam, quæ toto anni circulo excedi nequeat, taxentur, & pro rei indigentia sigillatim ex vniuersa summa sic taxata necessariæ portiones à toto Consilio, Præside, Gubernatore, aut Prætore præsente, infra annum detrahantur. §. 1.

e in Constit 10. Bullar. nou. tom. 3. pag. 8.
f l. vnic. C. pub. lætit. lib. 12. & l. vnic. C. de salg. hospitib. eod. lib.
g tract. de pannis fericis, n. 22.

A prædictis quoque locorum Officialibus curãdum est, vt quolibet anno hic libellus, seu tabella Romam transmittatur, ab hac sacra Congregatione confirmanda, expunctis inde ijs impensis, quæ præter, aut contra hanc Clementinam Constitutionem

nem

nem etiam ex Statuto, vel consuetudine antiqua fieri solebant; gratis tamen omnia ab Officia libus præstanda. §. 1. 3. & 4.

Hic autē non inutile erit obseruare, huius Constitutionis executionem fuisse primo loco commissam Eminentiss. Cardinali Camerario, ac generali Cameræ Apostolicæ Thesaurario, vt legitur in §. 3. & alibi sæpe; Ideoquè dicitur, tabellas ab Officialibus locorum conficiendas, & pro prima vice Romam transmittendas, à prædictis Cardinali Camerario, & Thesaurario inspiciendas, corrigendas, & approbandas, ac demum expunctis inde impensis superuacaneis, ac retento exemplo penes Cameram Apostolicam, gratis infra decem dies ad easdem Vniuersitates remittendas. A

Postquam verò idem Pontifex pro eiusdem Bullæ, seu Constitutionis executione S. R. E. Cardinales Antonium Mariam Saluiatum, Marianum SS. Marcellini, & Petri Card. de Camerino nuncupatum, ac Alexandrum S Laurentij in Damaso Diaconum Card. Montaltum delegit, vt legitur in alia eius Constitutione, *a* neque Cardinalis Camerarius, neque Thesaurarius generalis tabellarum curam habuerunt, sed tota ad prænominatos Cardinales, & Congregationem redacta fuit. Quæ quidem Congregatio non modicum habuit incrementum Paulo Quinto sedente, vt eius Cōstitutionem *b* legenti notum erit; quàmuis sub eodem Pontifice introductum fuerit, vt ab Illustriss. quoque Thesaurario generali subscribantur tabellæ, & omnium primus fuit Iacobus Serra Ianuensis inter Senatores Vaticanos postmodum relatus. Sed ad Constitutionem, & quæ in ea continentur, breuitèr enarranda reuertamur. B

a immediatè post Const. 10. bullar. nou. to. 3. pag. 12.

b Const. 38 aliàs 25. d. Bullar. & tom. pag. 227.

Post approbatum libellum, seu tabellam, & ad ipsas Communitates remissam, hęc nedum in Archiuio, sed in publico aliquo loco pro foribus aulæ, vbi publicum habetur Consilium, affigatur, & perpetuò retineatur. §. 5.

Vbi autem tabella confirmata, & approbata fuerit, illius mutatio, seu quæuis, præter in ea contentam, expensa penitus interdicitur; si quis contrarium attentauerit, tanquam indebitè ablatum ad restitutionem compellitur. §. 6 C

Id autem vt accuratius seruetur, Officiales Communitatum dimisso officio de administratis syndicentur, & indicem debitorum. Gubernatoribus tradant, & vbi dies solutionis cesserit, per Communitatis ministros ad soluendum cogantur. §. 7.

Quod supetest deductis expensis, in extinctionem æris alieni, si adsit, vel in Annonam subleuandam, vel pro Monte Pietatis, vel in recuperationem bonorum, & iurium, vel denique in emptionem immobilium, cum interuentu Officialis, & Fisci erogetur. Si verò in Monte Pietatis deponatur, ea conditione concipiatur depositum, vt liceat Communitatibus illud quandocumque ad prænarrata exequenda repetere, & consequi. §. 8.

Cuiusuis loci Fiscus ad reddendam rationem Communitatis Officiales cogat coram Gubernatore; si quid fraude, vel negligentia commissum inuenerit, ad restitutionem, damnaquè sarcienda compellat; pœnarum quoque exactio cum retentione quartæ partis eidem Fisco permittitur. §. 9. Quod etiam à Diocletiano, & Maxim. Imperatoribus sancitum legimus, *c* & à Gordiano Imperatore; *d* sed quomodo fiat hæc rationis redditio, docet Auendan. *e* videndus. D

Neque etiam Gubernator, & Fiscus, si negligentes in eorum munere exercendo, & ab hac Constitutione iniuncto, extiterint, à pœnis, & mulctis, damnorumquè refectione immunes erunt. §. 10.

Nullam mercedem, siue munus, etiam laboris prætextu, Gubernatores, alijquè Ministri pro syndicatu, pro sententia, pro libelli confectione, & similibus recipiant, si secus, tanquam huius Constitutionis violatores subijciantur pœnis. §. 11. Nam vt Iustinianus *f* ait. *Sumentem administrationem præ omnibus alijs mundas seruare Deo, Principi, & Legi manus, & nullum contingere lucrum, neque maius, neque minus, neque captiosum quoddam contra subiectos facere negotiationi, sed contentum esse solis à Fisco ministratis &c.* E

Bona Communitatum, & iura contra formam Constitutionis Sixti V. *g* alienari, latè sumpta alienationis vocabuli interpretatione, penitus interdictum, vetitumquè est. §. 12. Ad cuius rei vberiorem intelligentiam, videndus erit Nicolaus Losæus; *h* habes etiam Leonis Imperatoris *i* Sanctionem, qua cautum est. *Si rerum ad Ciuitatem pertinentium venditio fiat in Vrbe, hanc nisi Imperiali auctoritate faciendam*

c l. 2. C. de adminis. rer. pub. lib. 11.

d l. 1. in fin. C. de peric. nomin. eod. lib. 11.

e de exequen. mand. par. 2. cap. 10. nu. 29. & seq.

f in Auth. de mand. Princip. in prin. vers. oportet igitur.

g Const. 42. Bullar. nou. tom. 2. pag. 545.

h tract. de iure vniuers. par. 3. cap. 5.

i l. vl. C. de vend. reb. Ciuit. lib. 11.

ciendam non esse, in Prouincijs verò præsentibus omnibus, seu plurima parte tam curialium, quàm honoratorum, & possessorum Ciuitatis, ad quam res prædictæ pertinent, propositis sacrosanctis Scripturis singulatim vnumquemque eorum, qui conuenerint, iubemus sententiam, quam putet vtilem Patriæ suæ designare, vt ita demum
A *decreti recitatione in prouinciali iudicio interueniente, emptor competentem possit habere cautelam:* hactenus Imperator Leo; sed vide omnino integrum titulum de prædijs Decurionum sine decreto non alienandis. *a* Hodie verò in Ecclesiastica Ditione si bonorum Vniuersitatum alienatio facienda est, non alitèr quàm hac sacra Congregatione consulta, & licentia in scriptis obtenta, validitatem, & robur obtinet; atque solemnitatibus istis renunciari, aut remitti non posse scribit Asinius. *b*

Adde etiam, Communitatum, & vasallorum obligationes, quæ sub alienationis vocabulo continentur, si constet, dominorum contemplatione celebratas, & initas fuisse, nullas omnino, & irritas esse, & dominos teneri ab obligationibus pro eis factis releuare, ac liberare vasallos, nec non pecunias solutas restituere; prout à Pio IV. sancitum habes, *c* etiamsi instrumenta Camerali obligatione vallata sint, & adsit
B clausula, *principalitèr, & in solidum &c.* §. 3.

Legati, seu Oratores etiam sumptibus proprijs ab Vniuersitatibus ne mittantur. Agentes, & Procuratores in Vrbe, præterquam ad necessariam litium prosequutionem, non retineantur: si verò mittendi Oratores ad Vrbem necessitas vrgeat, ab hac sacra Congregatione petenda, & in scriptis obtinenda erit licentia. §. 12. Quod etiam à Sixto V. vetitum habes. *d* Cuius rei rationem colligere fortasse poterimus ex ijs, quæ Iustinianus Imperator Triboniano Quæstori scripsit *e* in hæc verba *Non permittere ex negligentia alicuius Præsidis de Prouincia quemquam ad hanc currere felicissimam Ciuitatem, & nobis molestum esse. Scito namquè quia si quis veniat, & aditionem nobis faciat, & à nobis interrogatus, si priùs te adijt, deinde dicat adijsse, & quod iustum est, non impetrasse, & hoc verum inueniamus, in te indignatio-*
C *nem conuertemus: si verò eum te non adierit, venire ad hanc Regiam præsumpserit Ciuitatem, & remittemus eum cum omni correctione, & responsum non dabimus:* hæc Iustinianus. Verùm Sixtus V. *f* aliam affert rationem, ne scilicet Communitates, seu Vniuersitates sumptibus minimè necessarijs nimium grauari contingat.

Quod autem dicitur, Agentes in Vrbe retinendos non esse, de extraordinarijs intellige, nam eodem Clemente Octauo sedente sex in Vrbe continuò permansuri Prouinciales Agentes, itaut quælibet Prouincia proprium agnosceret, & haberet; constituti fuerunt, deinde ad duodecim aucti, vt si inter Communitates, quod non rarò contingit, simultates, & dissidia exoriantur, non idem sit in eodē iudicio actor, & reus: Quàmuis hæc Sacra Congregatio pluriès declarauerit, Agentes ad negocia, non ad lites constitutos esse.

D Munera, & dona quæcumque, nedum ex publicis ærarijs desumpta, sed neque per voluntarias inter ciues collationes collecta, quibusuis personis, etiam Legatis, Vicelegatis, & alia quacumque temporali, vel ecclesiastica, etiam Pontificali Dignitate fulgentibus, nec Cardinalibus ipsis exceptis, mittere, aut largiri fas est, quàmuis hospitij, transitus, vel primi ingressus prætextu fiat. §. 14. Quod attinet ad munera Officialibus largienda, Pauli II Constitutionem legito; *g* ecclesiastica quippe Censura innodantur tam dantes, quàm accipientes munera etiam esculenta, & poculenta, quæ biduo consumi nequeunt, & restitutioni sunt obnoxij, & ex eo tantummodò excipiuntur Cardinales, quia in sacro Consistorio Summo Pontifici promiserunt huiusmodi munera non recipere, vt in §. 1. Sed videnda quoque est Bonifacij Octaui Sanctio, *h* quæ prohibet quidem iudicibus munera recipere præter escu-
E lenta, & poculenta mera liberalitate oblata, & quæ paucis consumi possint diebus; vbi glossator *i* affert Vlpiani responsum ita conceptum. *k Nam valdè inhumanum est à nemine accipere, sed passim, vilissimum est, & omnia, auarissimum.* Quænam verò in hoc seruanda sit lex, Modestinus docet *l* in hæc verba. *Plebiscito continetur, ne quis Præsidum munus, donumuè caperet, nisi esculentum, poculentumuè, quod intra dies proximos prodigatur:* quæ tamen hac nostra Constitutione prohibita quoque videntur in §. 15. ibi. *Vel pro congiarijs, missilibus, aut muneribus publicis, seu etiam cibarijs, esculentis, & poculentis, epulis, commessationibus,*

a l. 1. 2. & 3. C. de præd. decur. sine decret. non alien. lib. 10.

b in tract. de execut. §. 5. cap. 13. num. 2.

c Const. 18. Bullar. nou. tom. 2. pag. 28.

d d. Constit. 42. § 8. Bullar. nou. tom 2. pag 546.

e in Auth. de Princip. §. sit tibi quoque.

f d. Const. 42. §. 8.

g Const. 3. Bullar. nou. tom. 1. pag. 329.

h in c. Statutum §. insuper. de rescript. in 6. & ibi glo. ac scribentes.

i in verb. consumi.

k in l. solet. ad fin. ff. de off. Procons.

l l. plebiscito. ff. de offic. præsid.

aut compotationibus populo, aut Magistratibus, vel Officialibus vltra eorum salaria, & emolumenta de iure, vel ex laudabili consuetudine debita largiendis &c.

Verùm Clemens Octauus ea potissimùm intentione hanc, de qua loquimur, Bullam edidit, ne Communitates inanibus prægrauentur sumptibus, & ideo quid modicū, A
poculenta, & esculenta quoque donare vetuit. Sed alia videtur fuisse ratio Pauli II, & aliorum in promulgandis, quas retulimus, Sanctionibus, ne scilicet muneribus, & donis allecti iudices, priuatæ gratiæ, & factionibus potius, quàm iustitiæ studeant, *a* Vbi ergo hæc præsumptio cessauerit, prout cessare in modicis scribit Tiraquellus, *b* rigor quoque Paulinæ Constitutionis, & ecclesiasticæ Censuræ cessabunt, teste Nauarro. *c*

Nec puellarum dotes, studentium alimenta, spectacula etiam pia, & intra Ecclesias edi solita, vel aliud quodcumque pium opus charitatis, seu eleemosynæ prætextu, in libello, seu tabella non descripta permittuntur; nisi tamen re ipsa pro Diuino cultu, & veris Christi pauperum indigentijs de consilio, & consensu Ordinarii, vel pro B
ijs tantùm piis ludis publicis ex inueterato vsu permissis, & in tabella descriptis fiant. §. 15. Vide Auenda. *d* Sed quæsitum aliquando fuit, an ex dispositione huius Bullæ sublatæ sint eleemosynæ, quas Ciuitates dare solebant Ecclesiis, & Religiosis viris, quæquè in tabella sint omissæ? & non esse sublatas Bartolus videtur velle, dum ait, *e* non posse per Statutum tolli eleemosynas quolibet anno Religiosis viris dari solitas; & Innoc. III. Sanctionem *f* affert in hæc verba. *Quidam laici laudabilem consuetudinem erga Sanctam Ecclesiam pia deuotione fidelium introductam ex fermento hereticæ prauitatis nituntur infringere, sub prætextu canonicæ pietatis; quapropter super his priuas exactiones fieri prohibemus, & pias consuetudines præcipimus obseruari &c.* Et hoc idem Valen. & Martian. Imperatores Palladio Præfecto Prætorio scripserunt: *g Et quia* (inquit) *humanitatis nostræ est egenis prospicere, ac dare operam, vt pauperibus alimenta non desint, salaria etiam, quæ* C
sacrosanctis Ecclesijs in diuersis speciebus de publico hactenus ministrata sunt, iubemus nunc quoque inconcussa, & à nullo prorsus imminuta præstari, liberalitatique huic promptissima perpetuam tribuimus firmitatem &c. Sed Paulus de Castro *h* non approbat, imò miratur de illatione, quam ibi facit Bartolus, quia sicut Communitas potuit Statutum facere, ita potuit tollere; & pro opinione Castrensis alios Doctores congerit Curtius: *i* Menochius, *k* tamen Bartoli sententiam videtur amplexus. Vt autem hæ Doctorum variæ opiniones tollantur, Congregatio hæc nostra assolet, vbi eleemosynæ non sint in tabella descriptæ, & de nouo fieri petantur, ita licentiam Communitatibus impartiri, vt ad certum, & determinatum tempus fiant, quo elapso, si denuò petantur, non sub priori forma, sed cum aliquali temporis, & quantitatis largiendæ variatione permittantur, ne scilicet ex vniformitate actuum inducatur consuetudo, ad tradita per Gail. *l* & alios D
multos.

Debitores, litem habentes, bonorum occupatores, quiuè rerum publicarum administrationem gesserint, absque eo quòd rationem reddiderint, ad Officia publica non admittantur, nec eligantur, si secus, electiones, & admissiones irritę, & nullius roboris existant: Gubernatoribus, aliisquè Officialibus id agere, & inquirere negligentibus, contra præsentes literas transgredientes inflictæ pœnæ sunt irrogandæ: §. 16 Habes etiam Antonini Imperatoris *m* Sanctionem contra Reipublicæ debitores in hæc verba. *Non prius debitorem Reipublicæ honorem in Republica subire, quàm id, quod debere constiterit, conuentus exoluerit, tam meis, quàm diuorum Principum Constitutionibus declaratur &c.* ad cuius legis interpretationem Lucam de Penna, & Ioannem de Platea consule.

Locationes, quas etiam affictus vocant, cum idoneis fideiussoribus, & cū expressa E
prohibitione cuiusuis defalcationis ex quocumque casu petendæ fiant; itaut etiamsi hoc pactum omittatur, tacitè tamen inesse intelligatur, sublata quibusuis iudicibus, etiam S.R.E. Cardinalibus, aliter iudicandi facultate, vt in §. 17. Alia de locatione rerum publicarum petenda erunt a Nicolao Loseo. *n* Et has locationes ad licitationem deducendas esse, vt qui licitatione vicerit, hic habeat, pluribus in locis à iure cautum habes, præsertim in Pandectis. *o* Atque hæc nostra Constitutio ita faciendum præcipit in hoc §. ibi. *Statuimus, &*

iubemus

a in proœmio d. Bullæ Pauli II.
b tract. de iud. in reb. exiguis ferēd. vers 81. & seqq.
c in comment. Const. de datis, & recept. sub nu. 20.
d de exequen. mandat. par. 2. cap 10. nu. 21. & alibi.
e in l privilegia, nu. 3. C de sacros. Eccles.
f in c. 42 ad Apostolicam, de simon.
g in d. l. privileg. vers & quia, C. de sacros. Eccles.
h in d. l. privileg. nu 3. vers. vltimò Bart.
i ibi in litera B.
k ad Bart. loco cit. sub litera I.
l pract. obseru. lib. 2. obseru. 31. nu. 7.
m l. 1. C. de debitor. Ciuit. lib. 11
n tract. de iur. vniuers. par. 3. cap 7.
o tit. de pub. & vectigal.

iubemus omnino seruatis seruandis, atque adhibitis solemnitatibus, quæ de iure, aut cuiuslibet loci Statuto, vel consuetudine requiruntur &c. Consuetudo autem est in ecclesiastica Ditione, vt accendatur candela, & quousque fuerit accensa, licitum sit publicanis, alterum ab altero licitando vinci, vt qui vltimus in extinctione candelæ A fuerit, consequatur; alliciendo etiam eos spe lucri certæ portionis pro quolibet scuto promissæ, & ab vltimo licitatore lucrandæ. Qui tamen locandi modus Nauarro non placet, dum ait. *a Orandus item est Deus, vt etiam pareat illis, qui redditus suos quammaximo possunt pretio locant, in auctionibus publicis allicientes ad augenda pretia pollicitationibus, & donarijs incrementorum, & dilationibus solutionum, & adigentes conductores acere renunciationes iurium casuum fortuitorum, nulla ratione habita, an pretium, quod eis promittitur, superet iustum, an non, neque quòd diminuit pretium iustum adiectio earum renunciationum, cum prouentus illi minoris valeant eum onere præfatarum renunciationum, quàm sine illo.* Hæc Nauarrus videndus; sed pro validitate harum venditionum scribit Auend. *b*

Depositarij, & exactores reddituum Communitatum ad exercendum officium B non admittantur, nisi prius arbitrio Gubernatoris, siue Officialis locorum, & in publicis Consilijs approbandam idoneam dederint cautionem: si secus actum fuerit, Gubernatores, Officiales, & Consiliarij pœnis in Bulla contentis puniantur. § 18. Quibus quidem correspondet Dioclet. & Maxim. Imperatorum Sanctio *c* in hæc verba. *Contra eos, qui Rempublicam administrantes, per Officij necessitatem sub conditione relicti fideicommissi satis accipere debuerunt, quanti Reipublicæ interest satis non esse acceptum, dirigendam esse actionem perspicitis &c.* Sed quomodo hæc conclusio sit intelligenda, declarat Gordianus Imperator: *d* at plenius hac re agit Loseus videndus. *e*

Exemptiones quæcumque, & immunitates ex quacumque causa, etiam legitima, & de iure debita, seu permissa, qualis ob numerum duodecim filiorum, & quacum- C que occasione, etiam sub prætextu tituli onerosi à Communitatibus concessæ reuocantur. § 19. Quod attinet ad immunitatem ob numerum duodecim filiorū, hæc nō tollitur in totum, sed restringitur ad disposita in Constit Pij IV. *f* Et sacra hæc Cōgregatio sæpius declarauit, hanc immunitatem non suffragari quoad solutionem onerum Cameralium, sed pro particularibus tantùm oneribus, à Communitatibus pro suis indigentijs impositis. *g* Sed in quibus ex dispositione iuris hæc immunitas ob numerum duodecim filiorum suffragetur, satis abundè scripserunt Mysingerius, *h* & Thesaurus *i* videndi.

Quicquid in contrarium à Communitatibus in posterum attentatum, gestumuè fuerit, irritum, & inane decernitur. § 20.

Et præter restitutionem, damniquè refectionem, qui inter alios ciues superemi- D nent, non contradixerint, & pro viribus, ne huiusmodi præiudicialia fiant, sese opposuerint, honoribus, ac dignitatibus, atque officijs priuentur, & in duplum illati damni damnentur; si qui minus soluendo fuerint, exilij, vel carceris ad triennium pœna plectantur; qui solum consensum tacitè, vel expressè præstiterunt, si habeant in ære, tantundem persoluant, sin minus, in corpore luant, prout Superiorum arbitrio expedire videbitur. § 21. & hæc decisio iuris assistentiam habet, vt videre est apud Nicolaum Loseum. *k*

Promittentes, dantes, recipientes, aut paciscentes aliquid pro gratia, vel iustitia obtinenda à quouis iudice ecclesiastico, siue laico, in Vrbe, vel extra eam, contra formam, & casus in hac Constitutione contentos, pœnis in Constitutionibus Bonifacij VIII. *l* & Gregorij XIII. *m* ac censuris contentis innodantur, & subijciuntur. § 22. Et est notandum, prædictas Bonifacij, ac Gregorij Constitutiones habere tan- E tummodò locum in spiritualibus, idest in gratia, vel iustitia impetrata à Papa, vt Papa, non autem in temporalibus, in ijs scilicet, quæ à Papa tanquam à Rege impetrantur; quia ita distinguit Nauarrus, *n* duplicem scilicet personam in Papa considerans. Cum autem Clemens VIII. in hac Constitutione loquatur vt Rex, quia Communitatibus, & hominibus Ecclesiasticæ Ditioni subiectis legem dixit, & pœnas, censurasquè prædictas innouauerit, vtique Nauarri distinctio non habebit locum, sed in quibusuis causis tam spiritualibus, quàm temporalibus censurarum incursus aderit. Quod etiam ex apertis verbis ipsius Constitutionis innotescit, ibi. *Non solùm apud Sedem Apostolicam, sed in quibusuis Tribunalibus, & eorum quibuscumque iudicibus, etiam laicis almæ Vrbis, ac tam in Romana Curia, quàm extra eam in quibus-*

a in Comment. de vsur. notab 12 nu. 27. & 28. vsque ad 30.

b de exequen. mand par. 2. cap. 12. nu. 12. vers. circa quod est notandum.

c l. 2. C. de administr. rer. pub. lib. 11.

d in l. 1. C. de per. sic. nomin lib. 11.

e tract. de iure vniu par. 3. cap. vlt. per tot.

f Const 72. Bullar. nou tom. 2. pag 103.

g in causa Vrbeuetana cum D. lo Francisco de Ceruaria die 15. Aprilis 1609.

h centur. 4. obseru 70.

i decis Pedem 257.

K de iure vniuersit. par 1. cap. 3 nu. 98. Abb. in c 1. nu 13 de his quæ fiunt à maior par. capit. Palcot. de sacr. consist. consult. par 4 q. 10. col. 4 litera C. Felin. in c. nonne, nu 18. de præsump.

l Const. 1. bullar nou. tom 1. pag. 139

m Const. 24 d. bullar. tom 2 pag 391.

n in Comment. ad præd. Greg. Const. notab. 17. sub nu. 29. vers. ex quibus infertur.

libet temporali Ditioni nostræ mediatè, vel immediatè subiectis Prouincijs &c. Orandus igitur erit Deus Omnipotens pro ijs, qui res publicas gerunt, magistratus, officia, & administrationes rerum Vniuersitatum ambiunt, ne in laqueos incidant diaboli, & in profundum demergantur. Et si huiusmodi officia, ac dignitates iurisdictionem annexam habeant, & pro illis impetrandis pecuniam dederit, vel promiserit, aut pactus quis fuerit, pœnas omnes tam Imperiali, quàm Pontificio iure iniunctas incurret ex Pij V. Sanctione, *a* quæ ad vltimum quoque supplicium extenditur; & auget in hoc Archad. & Honor. Imperatorum ad Pompeianum rescriptum, *b* quo cautum est, vt pœna deportationis plectantur, qui bis eundem magistratum peterent; hanc tamen legem sæpe latam, & sæpissimè abrogatam docet Paulus Manutius; *c* ad saturitatem verò videndi sunt Alexan. ab Alex. *d* & ibi Tiraquel. ac post eos Decianus, *e* qui de ambitu, ac de legibus contra ambitum latis non minus doctè, quàm cruditè scripsit. A

a Constit. 140. bullar. nou. tom. 2 pag. 350.
b l. vnic. C. ad leg. iul. de ambitu
c de legib. Romand 43.
d lib. 3. cap. 17. genial. dier.
e tract. crim. lib. 8. cap. 21. & 22.

Huius Constitutionis executio ab omnibus inuiolabili lege seruanda est; in Vrbe tamen licèt Camerario, & Thesaurario commissa in §. 23. legatur, in eorum locum hanc nostram Congregationem subrogatam fuisse, eiusdem Clementis, & Pauli V. literæ demonstrant, quod ex iam dictis, & infra quoque dicendis manifestum erit. B

Communitatum debitores manu regia, sola facti veritate inspecta, quacumque inhibitione, siue impedimento non obstante, ad soluendum cogantur. § 24. Quod verò ad inhibitiones attinet, licèt Cardinalis Camerarij, Auditoris Cameræ, vel cuiusuis alterius iudicis non sint attendendæ, vbi tamen in vim Commissionis manu Papæ signatæ concessa fuerit inhibitio, vtique seruanda erit, vt eidem Clementi placuit. *f*

f in literis editis post bullam, cod. bullar. impress. pag. 12 §. 1.

Minus etiam sunt attendenda statuta, consuetudines, priuilegia quæcumque etiam iuramento firmata, imò nec Apostolicæ Constitutiones huius nostræ Bullæ executionem retardantes, & impedientes. in §. 25.

Vt autem in ea contenta omnibus innotescant, in valuis Basilicarum S. Ioannis Lateranensis, ac Principis Apostolorum, & acie Campi Floræ publicari, affigi, eiusquè exemplum dimitti idem Pontifex imperat. in §. 26. C

In libris Statutorum cuiuscumque Ciuitatis, Oppidi, & Vniuersitatis Sedi Apostolicæ immediatè, vel etiam mediatè, si, & postquam illam acceptauerint, Clementina hæc Constitutio describenda erit; quotannis alta, & intelligibili voce in Consilijs publicis bis saltem in anno legatur; locis publicis omnibus patentibus perpetuò retineatur affixa, vsu, vel alio casu consumpta renouetur; pœnis inhabilitatis, & priuationis officiorum, & corporis etiam afflictiuis contrafacientibus iniunctis. §. 27.

Gubernatores, cæterique omnes officiales, & Magistratus priusquam ad Officium exercendum admittantur, contenta in hac Constitutione seruaturos sese iuramento adstringant. §. 28. D

Post triginta dies ab ipsa publicatione inchoandos teneantur omnes, ac si personaliter intimata fuerit, illam seruare. §. 29.

Eiusdem Constitutionis transumptis etiam impressis, manu notarij publici subscriptis, & sigillo personæ in dignitate constitutæ munitis plena fides adhibeatur. §. 30.

Hactenus de contentis in Bulla Boni regiminis vulgò dicta: sequuntur modò aliæ eiusdem Clementis literæ, *g* quibus pro executione præmissorum, & nonnullis alijs infra dicendis deputantur S. R. E. Cardinales Antonius Maria S. Mariæ de Pace Saluiatus, Marianus SS. Marcellini, & Petri de Camerino, Alexander S. Laurentij in Damaso Montaltus. His igitur Eminentiss. aut duobus saltem ex ipsis coniunctim procedentibus, vt priuatiuè quoad omnes alios iudices quacumque dignitate, vel auctoritate fungentes, etiam S. R. E. Cardinalem Camerarium, Vicecamerarium, Thesaurarium generalem Cameræ Apostolicæ, eiusque causarum generalem Auditorem, causas tam laicorum, quàm clericorum, etiam Cardinalatus honore fulgentium; nec non vniuersitatum, societatum, congregationum, Collegiorum tam virorum, quàm mulierum monasteriorum, hospitalium, Ecclesiarum, piorum locorum, quocumque priuilegio, immunitate, vel exemptione suffultorum, in quibus de Communitatum interesse tam agendo, quàm excipiendo, vel ipsæ Communitates actrices, vel reæ fuerint, manu regia, simpliciter, & de plano, sola facti veritate inspecta, substantialibus etiam terminis non seruatis, cognoscendi, audiendi, ac terminandi; iudicibus quibusuis E

g in eod. bullar. nou. tom. 3. pag. 12.

busuis sub censuris, alijsuè pœnis inhibendi; inhibitiones quascumque, & quarumcumque Commissionum Apostolicarum, non tamen Sanctissimi D. Papæ signatarum, moderandi, ac reuocandi; & mandata quæcumque relaxandi, appellationibus, & reclamationibus non obstantibus exequendi, facultates plenissimas attri-
A buit. §. 1.

Bona debitorum in executione ad instantiam Communitatum capta vendendi, & anctioni subijciendi, & si intra breuem terminum emptor non fuerit repertus, consanguineos, atque affines proximiori gradu dictis debitoribus coniunctos ad illa emenda, prout in bonis ex delicto confiscatis, & publicatis, cogendi, vt est Sixti IV. Constitutio, *a* & in præmissis suas communicandi facultates Legatis scilicet, Vicelegatis, & alijs Præsidibus permisit. §. 2. Huc vsque Clemens VIII.

a inter Constit. Prouincia Marchia impressa lib. 1. pag. 21.

Verùm Paulus V. ab eodem Clemente inter Vaticanos Senatores, & purpuratos Patres ascitus, atque in Pontificali Dignitate Successor, quanta ex iam à prædecessore sancitis Ecclesiasticæ Ditionis Communitatibus, & Vniuersitatibus vtilitas euenerit, agnoscens, & in dies magis, magisquè noua illis euentura bona confidens,
B si Congregatio hæc nedum quibus instituta fuerat principijs, & fundamentis, retineretur, sed nouis quoque priuilegijs, facultatibusquè, & præstantissimorum virorum in decidendis causis, sententijsquè ferendis exornaretur assistentia, præter Marianum SS. Marcellini, & Petri Cardinalem de Camerino, qui, vt iam vidimus, prima huius Congregationis fundamenta iecerat, hos alios S.R.E. Cardinales addidit, Octauium S. Sabinæ Bandinum, Dominicum S. Honuphrij Tuscum, Dominium Gimnasium, Innocentium S. Thomæ in Parione Bubalum Presbyteros Cardinales, & Bartholomæum S. Mariæ in Porticu Diaconum Cardinalem Cæsium: quibus quidem causas omnes ciuiles, & criminales, meras, & mixtas ad Communitates, & Vniuersitates ecclesiasticę Ditioni mediatè, vel immediatè subiectas, tam actiuè, quàm passiuè pertinentes, per se ipsos, vel alios ab eis delegandos audiendi, & decidendi facultates attribuit. *b*
C S. 1. & 2.

b const. 38. aliàs 25. Bullar. nou. tom. 3. pag. 227.

Pro faciliori verò negociorum huiusmodi expeditione, Prælatos, aut alias personas iurisprudentia præditas, ab ipso Pontifice approbandas in eorundem Cardinalium Consultores adhibere; nec non aliquem ex illis, aut alium idoneum eis beneuisum in huius Congregationis Secretarium deputare permisit. §. 3.

Innouatisquè facultatibus à Clemente concessis, si criminalium causarum cognitio habenda erit, dummodo sententias sanguinis per se ipsos non ferant, irregularitatis, aut ecclesiasticarum censurarum notas non incurrant. d. §. 3.

Quæ verò à maiori parte in ipsa Congregatione præsentium decreta, & resoluta fuerint, plenam obtinent firmitatem, & plenariæ executioni demandanda erunt. §. 5.

D Verùm ex generalitate verborum in præmissa Constitutione contentorum cum nonnullæ essent exortæ difficultates, & quædam etiam commissa viderentur, quæ ipse Pontifex committendi intentionem non habuit.

Alijs literis *c* idem Paulus declarauit, eas tantummodo causas ciuiles, & criminales, meras, ac mixtas huic Congregationi vt supra commisisse, quæ ad earundem Communitatum redditus, & prouentus (exclusis maleficiorum pœnis) quomodolibet pertinent, & spectant, & in futurum spectabunt, ac pertinebunt.

c post præcitatã const 25. impressis d. Bullar. & pag.

Rationum quoque, & computorum redditiones non solum administratæ Annonę, sed quarumcumque rerum, pecuniarum, & bonorum, earundem Communitatum interesse respicientium, per se ipsos, vel alios ab eadem Congregatione delegandos cognoscere valent. § 1. & 2.

Sed quoniam, vt supra tetigimus, literæ omnes, expeditiones, & ordinationes quæ-
E cumque ab ipsa Congregatione emanatæ, manu, sigilloquè Eminentiss. Card Præfecti firmantur, ne de illius facultatibus dubitari contingat, literæ Apostolicæ, quas in forma Breuis appellant, expediri solent, præmissa omnia tam in Clementis VIII. quàm Pauli V. Sanctionibus expressa continentes, & Cardinalibus ipsis Præfectis diriguntur; ita enim in personam Petri tit. SS. Ioannis, & Pauli Presbyteri Card. Aldobrandini à Clemente VIII. Scipionis tit. S. Chrisogoni Presb. Card. Burghesij à Paulo V. Ludouici S. Laurentij in Damaso Card. Ludouisij à Gregorio XV & Eminentiss. D. Francisci Sanctæ Agathæ, nunc Sancti Laurentij in Damaso Vicecancellarij Cardinalis Barberini à san. me. Vrbano Octauo seruatum fuisse scimus, & vidimus.

Sed

Sed quoniam harum Constitutionum Commentaria quædam prę manibus habemus, quæ, Deo dante, dum per tempus, & angustias quibus nunc premimur, licebit, in lucem dabimus, quæuè Curialibus, ac Dominis meis Collegis Agentibus Prouincialibus non iniucunda (ni fallor) erunt, ne breuitatem, quam nobis
in hoc opere asciuimus, sociam deseramus, nunc plura non addam. A

CONGREGATIO XVI.

Pro Vijs, Pontibus, & Aquis curandis.

Viarum, pontium, & aquarum curationes, munitiones, & restitutiones antiquis Romanis maximæ curæ fuisse innumera testantur monumenta à Panuino, *a* & alijs relata; in primis verò legem Sempronium de viis
Italiæ à Caio Sempronio Gracco Tribuno plebis, Q. Cæcilio Metello Ba- B
leatico, Tiro Quinctio Flaminio Consulibus anno ab V.C. 630. (siue vt Haliandro placet 631.) latam, vt viæ in Italia munirentur, sternerentur, lapidibus milliaria discernentibus notarentur, pontibus instruerentur, Ioannes Rosinus scribit; *b* sed magis apertè loquitur Plutarchus *c* his verbis. *In viarum autem refectione præcipuam adhibuit solertiam, cum vtilitatis, tum pulchritudinis, venustatisquè rationem habens: ducebantur ea rectæ per regiones, & partim lapide ab hoc cæso, & dolato, partim congestis arenarum cumulis insternebantur, cauites implebantur, quia cum vallibus, aut torrentibus interrumperentur, pontibus iungebantur, & ab vtraque parte eandem nactæ altitudinem spectatu admodum pulchræ erant; porrò singula milliaria dimensa diligentèr lapideis columnis distinxit; alios quoque lapides vtrinque ad viam haud procul à se inuicem disposuit, quorum in conscendendis equis vsus
vicem serui in equum attollentis præstaret* Hæc Plutarchus. C

Imperatores quoque non secundo loco hanc curam habuisse, de Augusto Tranquillus *d* hæc ait. *Quò autem facilius Vrbs vndique adiretur, desumpta sibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas Triumphalibus viris ex manubiali pecunia sternendas distribuit*. De Vespasiano hæc leguntur. *e Viæ operibus maximis munita sunt: tunc cauati montes per Flaminiam sunt prono transgressu, quæ vulgaritèr pertusa petra vocitatur &c.* De Traiano Dio Cassius ita scribit. *Vias item muniuit, in quibus faciendis fortunas, aut sanguinem alicuius nunquam absumpsit.*

Porrò viarum curandarum munus primò Censoribus à Senatu commissum est. Deinde cum Censores aliis rebus pro officio occupati huic muneri solicitè vacare nequirent, ex S. C. alius Magistratus speciatim ob eam causam creatus fuit, & qua- D
tuor viri viarum curandarum appellati sunt Pomponio I. C teste. *f* Postremò crescente viarum numero, cum hi quatuor non sufficerent, singulis, vel duabus, aut tribus, pluribusuè viis restituendis, sarciendisquè, prout temporis necessitas exigebat, singuli ciues prępositi fuerunt, qui Curatores earum viarum dicebantur. Hinc tot viarum nomina ab illarum Curatoribus, siue Stratoribus dicta, vt Appia, quæ viarum Regina à Statio Poeta *g* vocatur

Appia longarum teritur Regina viarum.

ab Appio Romanorum Censore structa, & à se nomen dedisse scribit Procopius *h* his verbis *Hanc Appius Romanorum Censor ante annos nongentos struxerat, & à se dederat nomen, longitudinem eius quinque dierum spatio vir expeditus possit emetiri; ab Vrbe Roma Capuam pertinet, ea latitudine, vt duo currus ex aduerso obuij E
liberè queant præuadere, & commeare: & est sanè hæc via præter cæteras spectabilis; siquidem Appius ex alia, & longinqua tunc, vt reor, regione excissos lapides, & hos quidem siliceos, ac suopte ingenio durissimos in hanc viam vehendos curauit, quos planos deinde, ac leues redditos, & quadratos incisione factos iunxit, & in ordine locauit, metalli nihil, vel alterius rei inserendo; sunt tamen ita connexi, & validè inter se hærent, vt speciem visentibus præbeant, non coniunctos ita, sed congenitos esse: & quamuis tot iam seculis atterantur assiduis plaustris, iumentisquè, tamen neque serie sua vel minimùm exeunt, & dimouentur, neque franguntur, aut leuorem suum amittunt*. Hæc Græcus ille scriptor, à Lipsio, qui eiusdem verba diligentèr exami-

a de Vrbe Roma, vbi de vijs extra Vrbē pag. apud me 117. & sup. pag. 59. & seq.
b lib. 8. cap. 34. antiq. Roman.
c in vita Caij Gracchi pag. apud me 633.
d in vita, cap. 30.
e apud Sext. Aurelium Victor. in vita Vespasian.
f in l. 2. § post aliquot. ff. de orig. iur. & Rosino lib. 7. cap. 29. antiq. Rom.
g lib. 2. Syluar. Surrentinū Pollij
h lib. 1. de bello Gothor.

examinat, relatos, *a* Flaminiam verò, quæ à Porta Flumentana, siue Flaminia initium habuit, & Arimino tenus producta, à C. Flaminio iterum Cos ex hostium Gallorum, de quibus triumphauit, manibus, in censura, quam cum L. Paullo anno Vrbis DXXXIII. gessit, stratam fuisse, post alios multos refert Panuinus: *b* quam postea ab Augusto, relictis alijs Triumphalibus viris desumptam fuisse, ex Tranquillo
A constare diximus; & in hac via multa quidem nedum sepulchrorum, sed alterius quoque ædificiorum generis ornamenta quamplurima fuisse, quæ hodie vetustate consumpta vix cognosci possunt, idem Panuinus obseruat, & antiquis comprobat monumentis, addens, ex hac parte Romana suburbia Ocriculum vsque producta, & varijs ex vtraque parte ædificijs plena, tantaque frequentia, atque splendore exædificata, vt exterarum gentium Legati per suburbana venientes, longè ante Vrbis Portas iam in ipsa Vrbe se esse existimarent: quod etiam Theodoricus Rex Simmaco scribens apud Cassiodor. *c* indicat his verbis. *Notum est, quanta laude in suburbanis suis Romam traxerit, vt quem illas fabricas intrare contigerit, aspectum suum extra Vrbem esse non sentiat, nisi cum se, & agrorum amœnitatibus interesse cogno-*
B *scat &c.* Verùm siue barbarorum sæuitia, siue temporum iniuria ędificia diruta, & viam hanc imperuiam euasisse, sub eodem Cassiodori tempore eius verba demonstrant, *d* dum ad Constantinianum scribens hæc ait. *Quacirca iter Flaminiæ riuis sulcantibus exaratum, biantes ripas latissima pontium interiectione coniungite, oppressas margines platearum asperrimis syluis enudate &c.* & cum eodem morbo hac nostra quoque tempestate hæc via laboraret; Tybris enim elatæ fronte planitiem sub Malliani Oppido sitam, quà olim quoque præterfluxisse narrant, & antiqua demonstrant vestigia, sua sub ditione iterum supponere exoptans, pontem à Sixto V. inchoatum, à Clemente VIII. Mariano Perbenedicto Card. de Camerino nuncupato Curatore absolutum, iam iam declinabat, quando Vrbani VIII. vigilantia debaccantium aquarum fluctus magna lignorum compage, compressit, nouaque aluei effossione intra statutos limites continuit: quod ex inscriptione in eodem restitutæ
C viæ loco posita, & marmore his verbis insculpta melius innotescit.

a de magistr. Roman. lib. 3. cap. 10

b de Vrbe Roma, vbi de via Flaminia pag. apud me 66.

c lib. 4. var. cap. 51.

d lib. 12. var. cap. 18.

VRBANVS VIII. PONT. MAX.
TYBERIM VIA PVBLICA EVERSA
VETEREM REPETENTEM ALVEVM
NOVI EFFOSSIONE AD DEXTERAM DEDVCTVM
AGGERIS OBIECTV
VALIDAQ. COMPAGE LIGNORVM
D SVB PONTE QVEM DECLINAVERAT
CONTINVIT.
CONSERVATIONI PROSPICIENS
PENINSVLAM ADIACENTEM ATTRIBVIT.
ANNO SAL. MDCXXVIII. PONTIF. VI.

Præterea cum eadem hęc via ab illius fermè initio Ocricolum vsque cum aquarum è Cœlo cadentium, tum è vicinis erumpentium riuis copia, hyberno pręsertim tempore cœnosa supra fidem, ruderibus obcœcata, saxis nullo ordine hinc inde deiectis, foueis quoque, præruptisquè syluis deuastata esset; quæ ex antiqua ad hæc nostra
E tempora silicibus strata remansit, quoad fieri potuit, restituta, reliqua verò multa conspersa glarea, hiantes fluuiorum ripæ duobus pontibus non vulgari sumptu connexę publicę, priuatęquè commoditati, restis ego pro munere, quo fungor, oculatus, non mediocritèr consultum, affirmare, & cum Tibullo *e* canere possim.

e lib. 1. eleg. 7. ad fin.

hic glarea dura
Sternitur; hic apta iungitur arte silex.
Te canit agricola, è magna cum venerit Vrbe
Seruus, inoffensum retuleritquè pedem.

At

At non ſemper eadem via terenda eſt, eum multæ ſint, quæ ad Vrbem ducunt, & vt Cicero in Philippicis Sigonio referente *a* ſcribit, tres viæ ſunt ad Mutinam, á ſupero mari Flaminia, ab infero Aurelia, media Caſſia. De Flaminia ſatis dictum; ſi plura quis cupiat, Panuinum conſulat. Per Caſſiam, quà mihi in Patriam reditus, ambulandum nunc eſt: hanc autem á Caſſio, qui eam ſtrauit, dictam fuiſſe, Sex. Pomponius eſt author, á Panuino relatus; *b* & á Flaminia extra Pontem Miluium diuiditur, & recta Sutrium, Vetrallam (forum Caſſium ab eodem Stratore antea dictam,) Viterbium, Vulſiniumquè mittebat; deinde verò relicto Sutrio, & Vetralla á ſiniſtris, in dexteram currens apud Ronciglionem, & per Ciminos Montes Viterbium ducebat, denique Vrbano Octauo regnante, Sutrio reſtituta fuit, exinde Montem Flaſconem, Vulſinium, S. Laurentium, Aquipendium &c. Sed hanc quoque Clodiam, vel Claudiam appellatam exiſtimo ab Antonino Pio in ſuo Itinerario, dum eadem loca indicat per hanc viam tranſeuntibus; ait enim. *A Luca Romam per Clodiam. m p. 239. Piſtores. m.p. 25. Florentia. m.p. 25. Ad Fines, ſiue Caſas Caſarianas. m p. 25. Aretio. m p. 25. Ad Statuas. m p. 25. Cluſio. m.p. 12. Vulſinis. m.p. 30. Foro Caſſij* (hodie Vetralla) *m p. 28. Sutrio. m p. 12. Baccanas. m.p. 21. Roma. m.p. 21.* Vbi notandum puto, Baccanas non eſſe locum, qui hodie idem nomen retinet; nam hinc Romam 14. tantùm, non 21. m p. deſignant: quapropter Antonini tempore Baccanas fortaſſe dicebantur, quæ nos hodie Montem roſeum dicimus, hic enim per 21. m.p. ab Vrbe diſtat. Comprobatur etiam, viam Clodiam, ſiue Claudiam eandem eſſe cum Caſſia ex Ouidio, dum Claudiam quoque in Flaminiam incidiſſe ſcribit *c* his carminibus. A B

Nec quos pomiferis poſitos in collibus hortos
Spectat Flaminiæ Claudia iuncta via:

Verùm ſi in obſcuris diuinare fas eſt, præſertim in magna ſcribentium varietate, Caſsiam fuiſſe arbitror, quæ ad Caſsij Forum, nunc Vetrallam, ducebat (& hæc aliqua ex parte anno 1641. ab immortalis memoriæ Vrbano VIII. reſtituta) quæ verò ad Forum Claudij, hodie Tulpha nuncupatum, Claudia erat via; ſicut etiam Ciminia, quæ ad Ciminos montes pergebat, de qua ſatis obſcurè loquuntur Blondus, *d* & Pilippus Cluuerius. *e* Hac enim parte Etruriæ, hodie Beati Petri Patrimonium appellata, has omnes vias fuiſſe colligit Panuinus ex antiqua inſcriptione Aximate his verbis concepta. C

C. Oppio. C. F. vel. Sabino Iulio Nepoti me. Vibio Sollemni Seuero Cos. adlecto á ſacratiſſimo Imp. Hadriano Auguſto: inter Tribunicios P. R. Peregri. Candidato Auguſto Legato Prouin. Bæthicæ: Cur. Viar. Clodiæ, Anniæ, Caſsiæ, Ciminæ, Trium Traianarum, & Amerinæ: Leg. Legion. XI. CL. P. F. Leg Aug. P.R. P.R. Prouinciæ Luſitaniæ Pro Coſ. Prou. Bæthicæ: Patrono col. Leonas: lib: Adrenſus Patroni & in Dedica: Statuæ Colonis cenam dedit. D

Aureliam quoque viam in Thuſcia fuiſſe, Antoninus Pius *f* demonſtrat, dum illam á Roma per Thuſciam, & Alpes maritimas Arelatum vſque deſcribit; eamquè refert quoque Panuinus: *g* hæc autem ad Portum Centumcellarum ducit, vbi Traiani Imperatoris villam pulcherrimam fuiſſe Plinius 2. ſcribit *h* his verbis. *Villa pulcherrima cingitur viridiſsimis agris, imminet littori, cuius in ſinu Portus velut amphitheatrum, huius ſiniſtrum brachium firmiſsimo opere munitum eſt, dexterum elaboratur, in ore inſula aſſurgit, quę illatum vento mare obiacens frangit, tutumquè ab vtroque latere decurſum nauibus præſtat, aſſurgit autem arte viſenda, ingentia ſaxa latiſſima nauis prouehit, contra hęc alia ſuper alia decreta ipſo pondere manent, ac ſenſim quodam velut aggere conſtruuntur, eminet iam, & apparet ſaxeum dorſum, impactoſquè fluctus in immenſum elidit, & tollit, vaſtus illic fragor & e ſaxis deinde pila adijciuntur, quæ procedente tempore enatam inſulam imitentur: habebit hic Portus, & iam habet nomen Auctoris, eritq; maximè ſalutaris, nam per* E

a de antiq. iur. Ital. lib. 1. cap. 26. & 26.
b de Vrbe Roma vbi de vijs incidentibus in Flaminiam, pag. 71.
c lib. 1 de Ponto.
d in Italia illuſtrata. vbi de hac via.
e in ſua Italia antiqua lib. 2. cap. 3. fol. 561. tom. 1.
f in Itinerario pag. apud me 168
g de Vrbe Roma. vbi de vijs Aurelijs duabus, pag. apud me 112
h lib. 6. epiſt 31.

longiſſimum ſpatium lictus importuoſum hoc receptaculo vtetur. Hæc Plinius, quem de Villa, & Portu Centumcellarum loqui, ex eiuſdem epiſtolæ initio conſtat, dum ait. *Euocatus in Conſilium à Cæſare noſtro ad Centumcellas* (hoc loco nomen) *maximam cæpi voluptatem &c.* Quibus ex verbis ſi quis viam hanc Aureliam quan-
A doque Traianam fuiſſe dictam, & vnam ex tribus in Auximate inſcriptione adnotatis conijciat, fortaſſe non longè à veritate erit. Hæc denique via, cum Summus Pontifex Vrbanus Octauus Centumcellarum in Portu reſtituendo, exornandoque non vulgari diligentia inuigilauerit, maximo equorum, peditum, & redarum commodo ſtrata, & complanata nunc cernitur, Eminentiſs. D. Petro Donato Cæſio tunc Cameræ Apoſtolicæ Clerico, deinde Theſaurario, nunc S. R. E. Cardinale, Curatore. Sed quoniam ſatis in vijs fuimus, ſi quis adhuc per illas ſpatiari delectetur, Panuinum *a* legat, qui antiquas omnes Romanas vias intra, & extra Vrbem ſeriatim enumerat. De via Præneſtina, & Gordianorum Villa Iulius Capitolinus, *b* & Lipſius *c* nonnihil ſcripſerunt.

a de Vrbe Roma pag apud me 129 & ſeq.
b in vita Gordiani pag. apud me 311.
c de magni. Rom. lib. 3. cap. vlt.

Iam de Pontibus dicendum eſt, quorum conſtruendorum formam ſupra Tyberim in aduentu Regis Caſſiodorus *d* aſſignat his verbis ad Vicarium Vrbis Romæ ſcri-
B bens, omiſſis alijs. *Veruntamen & vos neceſſariò commonemus, vt Pontis iunctione Tyberinos fluctus ſolemnitèr veſtiatis, quatenus tranſitum præbeat intremulum, fixum concatenatione nauigium, & de ſuo ſitu celerem nobis præſtet excurſum, non moueatur pigris funibus, vt ſolebat, non manibus trahentium moles tanta torpeſcat, celeritatem potius fixa conſtrat, quam ſe mouens antea non præbebat: ambulent commeantium greges; profectò non nauigijs inciſa nos vnda deportet; ſic decet dominum ſuſcipi, vt aliqua debeat nouitate gratulari: tabularum fortitèr iunctura conſtricta ſoliditatem debet præbere neceſſariam, vt pauorem vndas dubitantium terrena ſimilitudine poſſit auferre, optetur quinimò longior fuiſſe, cum tranſitur innocuè: cancellorum tutamen dextra, læuaque decentèr aptetur; proſper datur tranſitus, cum fuerit caſus aſper excluſus*. Hæc Caſſiodorus, qui de ponte nauigijs conſtruendo loquitur,
C qualis fuit in tranſitu Clementis Octaui ſupra Tyberim Ferrariam petentis per Flaminiam; qualis etiam annis elapſis apud Anconam viſus eſt, dum Maria Auſtriaca Pannoniorum Regi deſponſata è portu ad triremes tendebat.

d lib. 12. var. cap. 19.

Sublicios quoque pontes ex lignea ſola materia compactos antiquò, & noſtro æuo conſtat: de antiquis ſic Dionyſius ait, de Anco Marcio, eiuſque geſtis loquens. *e Hetruſci enim latrocinijs negotiatores infeſtabant; occupantes totum illum oræ tractum, qui eſt trans fluuium, & ſublicium pontem, qui ex ſola lignea materia eſt compactus, & cui nihil æris, aut ferri addere licet; ille* (Ancus Marcius ſcilicet) *Tyberi impoſuiſſe fertur, quem ad hoc vſque tempus ſeruant, ſacrum exiſtimantes &c.* Hæc Dionyſius. Et pro ponte hoc ſtetiſſe, & hoſtium aciem ſuſtinuiſſe Horatium Coclitem Plinius refert *f* & horum quoque pontium vſum in ducendis exercitibus, &
D in bellis frequentiſſimum nedum Cæſar in Commentarijs, ſed Vegetius, Vetruuius, & alij multi, qui de re militari, & militaribus machinis ſcripſerunt, demonſtrant.

e Roman. antiq. lib. 3. pag. apud me 98. littera X.
f de viris illuſtr. cap. 11. de Horat. Coclite; & in hiſtor. natural. lib. 36. cap. 15. viden.

Verùm cum ad rem noſtram lapidei pontes magis conferant, de illis nonnihil dicendum erit. Et primo loco ſe offert pons à Traiano in Danubio conſtructus, quem Dion Caſſius *g* ita deſcribit, Georgio Merula interprete. *Per ea tempora Traianus lapideum Pontem in Iſtro fecit, opus ſanè mirandum, & maximè memorabile, cui cætera illius opera vix adæquare poſſis viginti ſtant ex quadrato lapide pilæ, quarum altitudo centum, & quinquaginta pedum præter fundamenta habetur; latitudo ſexaginta pedes continet; diſtant inter ſe centum, & ſeptuaginta pedibus, fornicibus verò coniunguntur: impenſa profectò ingens, & vix credibilis. Sed illud mirari conuenit, quanam ratione, & quibus viribus, quouè artificio in illa gurgitum altitudine, tamque præcipiti fluuio tum ſingula columnæ extrui valuerint, tantarum molum*
E *fundamenta ſtabiliri: vada præterea limoſa erant, neque amnis aliò auerti poterat; quanta verò altitudo ſit aquæ, & quàm latè pateat amnis, haud equidem enarrauerim; diffunditur per ea loca ſpatioſus, atque interim imbrium mole concitatus, ripas longiùs ſummouet, alibi verò duplo, atque interim triplo priore ſui parte maior, aut reſtagnat, aut defluit: qua verò arctatur vorticoſus, & ferox, ædificia, & pontes non patitur, & rurſum liberatus anguſtijs in pelagi formam totus expatiatur, iterumque coit, quaſi retentus profundior, ac rapidius fertur. Arduum igitur, & maximè laborioſum fuit in ea fluminis parte pontem ædificare; ex hoc ſanè ingens Traiani animus arguitur, atque adeo magis, quòd nullum commeandi vſum pons præbebat. Pila*

g in vita Traiani.

M etiam-

etiamnum extant ceu in ostentationem potentiæ, & Cæsaris opum fabricatæ, simul etiam vt posteris testatum maneret, nihil esse, quod hominum manu, & opibus Romani Imperij effici non posset. Ponte Danubium ideo Traianus coniungere voluit &c. Hactenus Dion hic, quem Lipsius *a* quoque sub alia versione refert, & addit Paulum Iouium affirmantem, etiam nunc triginta sex extare pilas, & conspici in confinio A Valachiæ, & Transiluaniæ ad Oppidum Seuerinum; id autem non parum Dionis errorem indicat, qui sexdecim omisit, cum viginti tantùm pilas enumeret; cui tamen magis credendum incertus Lipsius sic loquitur. *Sanè si oculi nunc conuincunt ita esse, manus, & herbam do, videant modò, & dicant, qui adsident, & possunt arbitrari*: & post alias rationes in vtramque partem adductas subdit. *Vereor, vt Iouius sit, quod etiam alibi, auditionum facilis, & parùm diligens examinis, aut veri, &c.* Sed vt varij sunt hominum sensus, & ingenia; pontem hunc vix benè structum, fornices, & structuras, quantæ super aquam eminebant, Hadrianus Imperaror demoliri iussit, & quod Dion iustis de causis factum enarrat, Lipsius inuidiæ tribuit; in ius enim Hadrianum vocat, & hac increpat nota. *Inuidisti optimo, maximoq; Principi, & habere super omnes gloriam voluisti, magis quàm meruisti &c.* Verùm si magis B suos (Romanos inquam) quàm barbaros dilexit Hadrianus, cur mordicus ó Lipsi in illum irruas non video; etenim si pontem in Istro disiecit, ad Tyberinas vndas, vbi Imperialis splendor, & sedes erat, & pontem, & sepulchrum splendidissimum extruxit, Panuino teste, *b* & oculata nunc monstrat fides in ponte: de sepulchro autem, quoniam in Arcis vsum modò deductum cernimus, quanam structura hominum oculis ab Imperatore obiectum esset, audi Procopium. *c Hadriani Romanorum quondam Imperatoris sepulchrum extra portam Aureliam extat, & ad lapidis iactum à mœnibus procul extructum, spectatu procul dubio dignum; pario namque ex lapide ædificatum est, saxa quadrata illi inuicem nexa, alia nulla intermixta materia, & quaternis partium pari dimensione lateribus, tam porrectis in latitudinem, vt iactus ex angulo lapis alterum ferè pertingat; altitudine autem hæc vrbis mœnia* C *superant: statua quoque ex eodem pario marmore virorum, equorumquè miro artificio facta desuper insident &c.* Hæc Procopius de sepulchro Hadriani. De ponte Antonius Augustinus *d* quoque meminit, & antiquum offert numisma, eodem ponte, septem pilis, totidem fornicibus, & statutis multis ac sequentibus literis insculptum. HADRIANVS AVG. COS. III. P. P. * R. G. * Meminetunt etiam Spartian. & Dion. à Gasp. Panzir. relati *e* In eodem ponte leguntur marmorei characteres, Vrbani Octaui vigilantiam contestantes.

a de magnit. Roman lib. 3. cap. 13

b de Vrbe Roma pag. apud me 109

c lib. 1. de bello Gothor. vbi de obsidione vrbis agit

d in dialog. de numismat. dialog. 4.

e notit. Imper. occid. vbi de 14. region. vrbis in epilog. rer. insign. pag. apud me 189

VRBANVS VIII. PONT. MAX.
PROPVGNACVLVM DVO HAEC INTERCLVDENS
SVB PONTIS FORNICE SPATIA
INVTILITER ANTIQVITVS FABRICATVM D
SOLO AEQVAVIT
FLVMINIS LAPSV HAC EX PARTE RESERATO
QVOD MVNITAM MAGIS ARCEM EFFICIT
ET EXVNDATIONES INGRVENTES
COHIBET.
NE POSTERI PROVENIENTIS HINC VTILITATIS IGNARI E
SECVS QVID MOLIANTVR
HOC VOLVIT EXTARE DOCVMENTVM.
ANNO DOMINI MDCXXVIII. PONTIF. V.

Sed ex antiquis pontium structuris ad recentiores transeuntes, Pontifices quoque Romani (quorũ nomen etiam à Pontibus restituendis deductum Dionys. scribit *a)* in his reficiendis, construendisquè curam non vulgarem habuisse monumenta ipsa demonstrant. Audi Ciacconum *b* de Sixto Quarto loquentem. *Quum verò* A *annus Iubilei instaret, quem ex 50. ad 25. dies contraxit, primusq; anno 1475. celebrauit, animum ad religiosa loca, & peregrinę multitudinis ad Vrbem ventura oportuna restauranda adijciens, in primis pontem veterem Ianiculensem iamdiù antea disiectum, quem ruptum meritò ciues appellabant, publicę commoditati, & decori, magna cura, & impensa ex Tiburtino lapide restituit, suoq; de nomine Sixtum vocari iussit; opus sanè omni antiquo Principe dignum &c.*

Post centum iam elapsos annos Senatorium pontem sub Gregorio XIII. restitutum fuisse apposita ibidem inscriptio indicat, quæ (licèt denuò fluminis impetu pons pro medietate dirutus) adhuc tamen legitur his verbis.

B EX AVCTORITATE GREG. XIII. PONT. MAX.
S. P. Q. R.
PONTEM SENATORIVM
CVIVS FORNICES VETVSTATE COLLAPSOS
ET IAMPRIDEM REFECTOS
FLVMINIS IMPETVS DENVO DEIECERAT
IN PRISTINAM FIRMITATEM AC PVLCHRITVDINEM
RESTITVIT.
ANNO IVBILEI MDLXXV.

C Sed & Sixtum Quintum ex tiburtino lapide pontem de nomine, quod ante Pontificatum habuit, Felicem scilicet supra Tyberim XXX. ab Vrbe lapide apud Mailianum agrum extruxisse, seu potius inchoasse, & à Clemente VIII. postea, Mariano Perbenedicto Card. de Camerino nuncupato, Curatore, perfectum, sumptu quidem nedum in ipsa constructione magnifico, sed etiam in vsu publico continendo ingenti, ex eiusdem Sixti numismate, vbi pilæ sex, totidemquè columnæ inter se fornicibus iunctæ cernuntur, manifestum fit; habes autem hoc, & alia multa numismata, vnà cum eiusdem Pontificis effigie pro maiestate in solio sedentis, & Pontificalibus ornamentis induti apud Ciacconum *e*; in hoc autem, de quo loquimur numismate, hæc leguntur. PONS FELIX. ANNO DOM. MDLXXXIX. Verùm quia pons hic sumptu (vt diximus) ingenti constructus, & in continendo Tyberi à suo cursu decli- D nante, continuata impensa per multos annos publicæ vtilitati seruatus, ne tempestate hac nostra inutilis redderetur, sempiternæ memoriæ Vrbani VIII. vigilantia multùm profuit; sequens propterea monumentum è marmore ibidem expressum legis.

VRBANI VIII. PONT. MAX. PROVIDENTIA.
TYBERIM A SVO CVRSV
LABEFACTATA VIA DECLINANTEM
NOVA ALVEI EFFOSSIONE
AC LIGNORVM SVBSTRVCTIONE CONTINVIT
E ANNO SALVTIS MDCXXVIII.
PONT. SVI VI.

Tandem octo pontes in Vrbe fuisse Rosinus *d* scribit; septem verò refert Gasp. Pancirol. *e* & ambo.

Miluium, seu Moluium, qui secundo ab Vrbe lapide nunc distat, à M. Scauro L. Syllæ priuigno in censura factum ferunt.

Sublicius primus omnium ab Anco Marcio Rege constructus, vt iam ex Dionys. diximus, & ædificium amplum sine ferreo clauo, ita disposita contignatione, vt eximantur trabes sine fulturis, ac reponantur, scribit Plinius: *f* & hunc pontem postea

a lib. 2. Roman. antiq. pag. apud me 71. litera D.
b in vita. vbi de gestis illius, pag. iuxta nouam impress. 1269.
c in vita nouiter impressa to. 2. col. 1786.
d antiq. Roman lib. 1. vbi de sept. montibus. & alijs agit ad fin. pag. 25
e Notit. Imper. Occid. vbi de 14. Vrbis region. in epilog. cap. de pont. b pag. 189.
f lib. 36. cap. 15.

ab Aemilio Prætore lapideum factum fuisse, & Aemilium appellatum, ex Pomponio Læto tradit Panzirolus loco citato: verùm & Pomponium, & Panzirolum in hoc allucinatos esse Iacobus Castiglionus *a* probare nititur.

Fabricius, quem L. Fabricius faciundum curauit, vt eius arcubus insculpta adhuc extans indicat inscriptio. L. FABRICIVS. C.F. CVR. FACIVNDVM CVRAVIT. Huius pontis mentio apud Horatium *b* hoc carmine extat. A

Atque à Fabricio non tristem ponte reuersi.

Hodie pons quatuor capitum dicitur, à quatuor Iani, vel Termini quadrifrontibus simulachris in aditu pontis à sinistra locatis; & Tyberinam insulam coniungit.

a in tract. vulgari sermone edito, dell'inondatione del Teuere, cap. 17.
b lib. 2. Satyra 3

Cestius à C. Cestio Gallo eius conditore, vt puto, dictus; nunc S. Bartholomæi pontem vocari Marlianus scribit, & sub Gratiani nomine instauratum, inscriptio ibi in tabula marmorea indicat.

Probus, quem à Probo Imperatore dictum Pancirolus autumat loco citato; motus, quia Flacc. Vopiscus in vita huius Imperatoris multos ab eo pontes cōstructos fuisse narrat: Vopisci verba sic se habent. *Pontes, Templa, Porticus, Basilicas labore militum struxit &c.* B

Pons Aelius, ab Aelio Hadriano iuxta eius sepulchrum, vt diximus, extructus; meminit Dion Cassius *c* his verbis. *Sepultus est in ripa Fluuij iuxta pontem Aelium, illic enim sepulchrum conditum; iam enim Augusti monumentum repletum erat, nec quisquam amplius in eo sepeliebatur.*

c in vita Hadr. in fin.

Aurelius à M Aurelio Antonino philosopho ædificatus, vt Pancirolo arridet, licèt nihil de hoc legisse affirmet, præter quædam apud Capitolinum, *d* nempe Tyberim sub M Aurelio grauirèr inundasse, & multa vexasse ædificia, quæ mala Marcus temperauit. Addi potest Vopiscus, *e* qui Aurelianum sic loquentem introducit. *Tyberinas extruxi ripas, vadum alsei tumentis effodi, dijs, & perennitati vota constitui &c.* Hunc etiam Vaticanum pontem appellatum Rosinus, & Pancirolus scribunt locis citatis. C

d in vita Antonini philosophi pag. apud me 190 ad fin.
e in vita D Aureliani ad fin.

Ianiculensis, à Ianiculo Transtyberino monte dictus, quem à Sixto IV. restitutum supra diximus, & Sixtus appellatur, vnus ex tribus intra Vrbis mœnia nunc extantibus: Miluius enim, seu Moluius in via Flaminia duobus millibus passuum, plusuè minus distans positus est; qua ratione

Salarius quoque pons supra Anienem tertio ab Vrbe lapide locatus hic referendus esset, à Gothorum Rege Totila (vt refert Procopius) disiectus, à Narsete posteà restitutus, vt ex inscriptionibus à dexteris, & sinistris eiusdem pontis innotescit à Panuino *f* relatis, & apud eum videndis.

f de Vrbe Roma, vbi de Porta Collina, & via Salaria pag. apud me 80

Sed pontes iam sua mole consistant, nobisquè ad aquatum ductus inuisendos tutus sit transitus. Per annos 441. ab Vrbe condita contenti fuerunt Romani vsu aquarum, quas aut ex Tyberi, aut ex puteis, aut natiuis fontibus hauriebant, Iulio Frontino teste. *g* Vrbe autem crescente, dilatato Imperio, opibus, & luxu supra fidem aucta, aquæ è vicinis agris per rubos, & canales in fornicibus lateritijs nedum ad vsum, sed ad voluptatem aduectæ sunt, itaut flumina per Vrbem, & cloacas fluere, & vnamquamque domum propemodum habere fistulas, & canales, quibus aquā inducat, scripserit Strabo à Lipsio relatus; *h* & viginti aquas in Vrbē aduectas fuisse testantur Io. Rosinus, *i* Panuinus, *k* & alij; quamuis decem, & nouem tantùm referat Pancirolus, *l* quarum nomina, & ductores, curatoresuè recenset, videndus. Procopius tamen quatuordecim suo tempore Aquæductus in Vrbe fuisse scribit. Hodie tres tantùm habemus. D

g lib. 1. in princ. de aquæduct.

Prima est Aqua Virgo, vulgò di Treui nuncupata: hanc Marcum Agrippam anno ab V.C. 735. adduxisse, Plinius *m* in hæc verba refert. *M. Agrippa & virginem adduxit ab octaui lapidis diuerticulo, duo millia passuum Prænestina via, iuxta est Herculaneus riuus, quem refugiens virginis nomen obtinuit &c.* Cassiodorus *n* verò hanc denominationem habere credit, quia nullis sordibus polluatur, dum ait *Currit aqua virgo sub delectatione purissima, quę ideo sic appellata creditur, quòd nullis sordibus polluatur; nam cum alia pluuiarum nimietate terrena commixtione violentur, hæc aerem perpetuò serenum purissimè labens vnda mentitur &c.* Sed vetustate vastatam, seu deperditam ab Hadriano Pontifice huius nominis I. anno salutis 795 restitutam scribit Baronius *o* post alios his verbis. *Formam, quę Virginis appellatur, quę per annorum spacia demolita, atque ruinis plena existebat, perspi-* E

h de magnit. Rom. lib 3. cap. 11
i lib. 1. antiq. Rom. tit. de aquis
K de Vrbe Roma pag. apud me 211
l in comment. Notit. Imp. occid. vbi de 14. region. Vrb. in epilog. pag. 190
m lib. 31. cap. 3.
n lib. 7. variar. cap. 6. in formul. com ist. form.
o in annal. tom. 9 pag. 331. n. 41.

perſpiciens hic benigniſsimus, & pius Paſtor nouitèr eam reſtaurauit. Et ab hoc eodem Pontifice aquam Claudiam, quæ apud Lateranum in Baptiſterium SS. Saluatoris deſluebat, reſtitutam fuiſſe, vnà cum alia forma, ſeu aqua Iouia nuncupata, idem Baronius refert; a Blondus hoc confirmat b ſed ad virginem reuertamur;
A. & hanc quoque Nicolaum V. Pont. Max. reſtituiſſe, marmorea ibidem poſita deſcriptio demonſtrat his verbis.

a loco cit. n. 40. & 41.
b lib. 1. dec. 2. fol. 158.

NICOLAVS V. PONT. MAX.
POST ILLVSTRATAM INSIGNIBVS MONVMENTIS VRBEM
DVCTVM AQVAE VIRGINIS
VETVSTATE COLLAPSVM
B. SVA IMPENSA IN SPLENDIDIOREM CVLTVM
RESTITVI ORNARIQ. MANDAVIT.
ANNO DOMINI IESV CHRISTI MCDLIII.

Verùm vel non perfeciſſe opus, vel iterum deuaſtatum, quæ poſt trigeſimum, pluſuè minus annum Sixtus IV. circa hanc eandem aquam fecit, nobis indicant; etenim apud Ciacconum c hæc leguntur. *Vtilitati Vrbanæ conſulens, Ductus aquæ Virginis penè confractos perpurgatos perpetuo fornice à monte Pincio ad Triuij fontem cum aqua perduxit &c.* Hactenus de Triuij fonte, & prima nunc in Vrbe, ſalubriorique aqua dictum.

c in vita Sixti IV. iuxta nouam impreſſion. to. 2. pag 1269.

C. Sequamur ſecundam Felicem appellatam, ex eo nomine, quod ante Pontificatum Sixtus V. habebat; hic enim Pontifex Vrbis ſplendori, & ornatui mirum in modum conſulens, vt clara, & adhuc extantia monumenta teſtantur, à ſuo Pontificatus initio, aquæ illius, quæ in agro Columnæ via Præneſtina ſiniſtrorſum concipitur, quæque omnium prima ab Appio Claudio Caſto Cenſore, olim in Vrbis inferiora, & depreſſiora loca, nempe ad ſalinas adducta fuerat, aquæ etiam Martiæ parte ad Fontem Aquæ Felicis conſtituendum adhibita, in Quirinalem Montem, ad Aream S. Suſannæ, quatuor columnis, & tribus arcubus, ſeu foraminibus deſluentem eandem adduxit, addita his verbis inſcriptione.

D. SIXTVS V. PONT. MAX. PICENVS
AQVAM EX AGRO COLVMNAE
VIA PRAENESTINA SINISTRORSVM
MVLTARVM COLLECTIONE VENARVM
DVCTV SINVOSO
A RECEPTACVLO MIL. XX. A CAPITE XXII.
ADDVXIT
FELICEMQ. DE NOMINE ANTE PONTIFICATVM
DIXIT
COEPIT PONT. ANNO I. ABSOLVIT III.
E. MDLXXXVII.

Tertia iam ſupereſt aqua Paula nuncupata, à Paulo V. Pont Max. in ſummum Ianiculum (vt nos oculata fide vidimus) perducta, & inſcriptionibus pluribus in locis è marmore expreſſis plenius innoteſcit: in ipſo enim Ianiculo, vbi primus in Vrbem fons triſulcus erumpit, hæc habes inſculpta.

PAV-

PAVLVS V. PONT. MAX.
AQVAM IN AGRO BRACCIANENSI
SALVBERRIMIS FONTIBVS COLLECTAM
VETERIBVS AQVÆ ALSIETINÆ DVCTIBVS RESTITVTIS
NOVISQ. ADDITIS
XXXV. AB MILLIARIO DVXIT.
ANNO DOM. MDCXII. PONT. SVI VII.

In Vrbe verò Leonina, quam Burgum dicunt, in ipso limite, post Pontis Aelij transitum sic legis.

PAVLVS V. PONT. MAX.
REGIONEM LEONINAM
PERENNIVM AQVARVM INOPIA LABORANTEM
AQVÆ AB SE IN VRBEM DEDVCTÆ
VBERI DISPENSATIONE
VARIIS FONTIBVS ATTRIBVTA LOCVPLETAVIT.
ANNO DOM. MDCXIV. PONT. X.

Adsunt & aliæ inscriptiones, quas consultò prætermittimus, ne te lectorem vlterius detineamus: has tamen cognoscendi si desiderio flagras, Ciaconus, & alij nouissimi, qui Romanorum Pontificum gesta scripserunt, literis commendarunt. [a]

Sed quoniam, vt Cassiodorus [b] ait, cauati montes plerumque subruunt, meatus torrentium dissipantur, & opus veterum destruitur, si industria suffragante non seruetur; respicientes propterea prædicti Pontifices, nempe Sixtus, & Paulus, quantum Romanis mœnibus præesset aquarum copia ornamentum, & agnoscentes etiam verissimum esse, quod Poeta cecinit.

Non minor est virtus quàm quærere parta tueri.

Congregationem, de qua nunc loquimur, instituerunt, cui Sixtus V. sed Cardinales præesse voluit, & facultates mox referendas attribuit, [c] ex iuris communis dispositione desumptas. [d]

Vias curandi, aperiendi, muniendi, dirigendi, iam stratas tuendi, coarctatas dilatandi, veteres fortè occupatas in publicum vsum iterum vindicandi, & redigendi. §. 1.

Pontes item tuendi, vbi opus est, nouos extruendi, veteres ruinosos instaurandi, & iam collapsos, si necessitas tulerit, reficiendi. §. 1.

Aquarum præterea curam gerendi, huius præsertim, Felicis scilicet; certa mensura ad publicum vsum, commoditatemquè melius distribuendi §. 1.

Vbi maiori aquarum copia opus esse viderint, fontes aquarum magis vberes, vnde deduci possint, inuestigandi. §. 1.

Deductiones, substructiones, castella, formas, aquæductus, receptaculaquè earundem sartatecta conseruandi, omne impedimentum tollendi. §. 1.

Cameræ Apostolicæ Præsides, & Ministros, quibus ea specialis cura data est, dirigendi, & à contradictoribus protegendi, aliaquè necessaria, & opportuna exequendi. §. 1.

Si qua verò difficultas, aut causa contra Domicellos, Communitates, & Vniuersitates, quàm contra quoscumque alios etiam immunes, & exemptos super his omnibus iam exorta, vel in posterum oriatur, hanc omnem summariè, sola facti veritate inspecta, ac reprimùm ad Pontificem Max. delata, definiendi, ac decidendi tribuit potestatem. §. 1.

[a] in vita Pauli V. tom. 2. pag. 1948
[b] lib. 7. var. cap. 6.
[c] Const. 74. Congreg. 13. Bullar. nou. tom. 2. pag. 615.
[d] in l. aediles. ff. de via pub.

Et

Et hac etiam facultate nedum in Vrbe, sed in tota Ecclesiastica temporali Ditione hi Cardinales vtantur. d. §.1.& per tot.

Præterea nedum facultates istas generales super aquas, pontes, & vias in ipsa temporali Ecclesiæ Ditione existentes concessisse contentus, curam quoque Felicis aquę
A idem Sixtus huic Congregationi attribuit. *a*

Annuum redditum scutorum septingentorum monetæ, & bononenorum septuaginta ex fructibus locorum nonaginta vnius Montis Religionis percipiendorum, certa lege, & de mandato huius Congregationis tantùm persoluendum attribuit. §.7.

Visitatores duos Ciues Romanos quotannis eligendos, & ad munus benè, fideliterquè exercendum iureiurando adstringendos esse præcipit. §. 8.

Visitatorum autem munus in hoc potissimùm versatur. Singulis tribus mensibus saltem semel ipsum aquæ caput per se ipsos inuisere. Singula receptacula, omnes portas ad purgandos alueos extructas, & ferro munitas, puteosquè, & foramina inspicere. Aquæductus partes, quæ specubus continentur, & quæ nec gelicidijs, nec
B caloribus expositæ, limo in crustam decrescente, iter aquę coarctare, aut in alueum delapsæ aquam corrumpere videbuntur, sæpius perlustrare, & sordibus egestis repurgari facere. Aqua, quæ alueo suo purissimo labitur pluuijs è Cœlo cadentibus, aut humo fluentibus aquis, ne inficiatur, prouidè cauere. Fornices supra terram, parietesquè vniuersos vsquè ad præfatum fontem S.Susannæ, & ipsos fontes diligentèr integros tueri, atque curare. Quicquid in ipsa visitatione viderint, aut cognouerint, huic Cardinalium Congregationi referant; Congregatio verò in rebus grauioribus Pontificem consulat. Quod Visitatorum culpa emerserit, eorundem sumptu sarciatur: adstipulatur Valentin, & Valent. Sanctio. *b* Vbi celeris reparatio necessaria videbitur, cementa prius, & alia præparentur; artificibusquè liceat ex agris priuatorum quicquid opus erit, soluto prius domino pretio, tollere, & transportare. Spa-
C tia circa ductum eiusdem aquæ tam intra, quàm extra Vrbem existentia, ædificijs, quibus vicinum opus obstruitur, & arboribus, quarum radicibus concamerationes, & latera soluuntur, viginti ad minus pedes, ne riui violentur, vtraque ex parte vacent, ipsiquè fontes, fornices, & muri vacui totidem pedes similitèr pateant: quindecim pedes statuit Constantius Imperator. *c* Si quæ arbores intra ad spatium, aut si quæ saliceta, arundineta, vepres, vites, caprifici, aut sentes sunt, statim excidantur, & eradicentur. *d* Quæ postea auctæ, vel confertæ adnascentur, statim in visitatione recidantur. Putei ad aeris exhalationem, & faciliorem aquęductus expurgationem asseruati, & ex polito lapide obducti præter necessitatem publicam non aperiantur; nec formæ specus perforentur; nec aqua siue clandestinè, siue palàm per per vim propria auctoritate à quoquam alio, quàm è locis præscriptis, & ex d.Con-
D gregationis Cardinalium consensu, & Summi Pontificis licentia, latiori modulo, seu fistula deducatur. in §.9. Idem senserunt Valentin.Theod.& Archad. *e* Quę quidem breui compendio perstrinxisse videtur Cassiodorus *f* in hæc verba. ***In primis noxias arbores, quæ inferunt fabricarum ruinas, dum sunt quidam mœnium importabiles arietes, censemus radicitus amputari, quia nulla læsio remouetur, cuius origo non tollitur: si quid autem conficiente senio fuerit demolitum, peruigili celeritate reparetur, ne crescente defectu augeatur nobis causa dispendij. Ductus aquæ fortuna tua est, dum incolumis eris, si illa solidaueris, tantumquè apud nos proficis, quantum te illi studuisse probaueris: Agat igitur peritia, fidesq; tua, vt & constructio fabricæ illibata permaneat, & aquę distributio nulla se custodum venalitate subducat.*** Hęc Cassiod.

E Præterea vbi aquę concessio, siue pretio, siue liberali Principis largitione emanauerit, huiusmodi concessionis rescriptum Congregationi aquarum infra mensem exhibendum erit, & in publicis tabulis redigendum, quo non exhibito, nec in tabulis redacto, concessio, & liberalitas euanescit. §. 11.

Hæc etiam lex, vt fraudibus occurratur, lata fuit, ne scilicet quis plus quàm impetrauerit, ducat; quod etiam S. C. antiquitus cautum fuisse testatur Frontinus *g* his verbis. *Ne quis sine literis Cęsaris, & ne quis amplius, quàm impetratum fuerit, ducat.* Et alia lege. *h* *Qui aquam in vsus priuatos deducere volet, impetrare debebit, & à Principe Epistolam ad Curatores deferre:* vt est Vlpiani responsum, *i* & ibi glossator alia iura congerit. *k* Addit etiam Vlpianus, concessiones aquarum quandoque fieri personis, quandoque prædijs: quę prędijs datur, extincta persona; non

a Const. 101. Bullar. nouiss. 2.pag.676.in §.6

b in l. 13. C. Theod. de oper. pub. lib 15.

c in l. 1 C. Theod. de aquæductu.

d d.l.1. vers. obseruante. & d. Const. 101.§ 9.

e in l. 9. eos qui, C. Theod. de aquæduct.

f in formul. Comiti formar.Vrb. lib 7.cap.6. var. ad fin.

g lib 2. de aquæductu.

h l.2 C. Theod. de aquæduc.

i l.1.§. permittitur, ff de aqua quot. & æstiu.

k in verb. à Principe.

non extinguitur, quæ datur personis, cum persona amittitur. Necessaria igitur est
exhibitio impetrationis à Principe obtentæ, vt eius qualitas innotescat. *a*

Aliam quoque Congregationem pro aqua Paula seruanda, & in Vrbe custodien-
da, instituit Paulus V. *b* & omnia ferè, quæ à Sixto sancita fuerant, innouauit, pari-
què ratione seruari mandauit. A

Aquæductuum violatores graui pœna mulctandos edixit: quod etiam ab Impera-
toribus statutum refert Rosinus *c*; sed latius, & ad Iurisconsultorum theoricam P.
Greg. Tholosan. *d* qui Imperatorias Sanctiones, & Iurisprudentum Responsa hac de
re loquentia indicat.

Habemus enim in Pandectis, & in vtroque Codice, Theodosiano scilicet, & Insti-
nianeo pluribus in locis hanc materiam viarum, pontium, fluminum, & aquarum
pertractatam, ac in vsu frequentissimo deductam: in Pandectis enim quinque titu-
lis concluditur. De via publica, & itinere reficiendo tit. 10. de fluminibus, ne quid
in flum. pub. tit. 11. Ne quid in flumine publico, ripauè eius &c tit 12. Vt in flumine
pub. nauig. liceat, tit. 13. De ripa munienda, tit. Hæc in Pandectis lib. 43. vol. 3. In
Theodosiano Codice lib. 15. tit. 2. De aquæductu, quem vide; multa enim, quæ su- B
pra retulimus, hinc desumpta cognosces De itinere muniendo, tit 3. In Iustinia-
neo Codice lib. 11. tit. 42. De aquæductu; & lib. 8. tit. 10. De operibus publicis; &
lib 1. tit. 5. de sacrosanctis Eccles. Vide Honor. & Theodos. Sanctionem *e* ita con-
ceptam. *Ad instructiones itinerum, pontiumq; etiam diuinas domos, & venerabiles
Ecclesias tam laudabili titulo libentèr adscribimus, quia non est inter sordida mu-
nera numeratum &c.* ad cuius Sanctionis interpretationem consule Hieronymum
Cæuallos. *f* Et legatum factum pro reparatione pontium, & viarum, piæ causæ vim
habere scribit Tiraquellus *g* videndus. Denique vias publicas, flumina nauigabi-
lia, aquarum deriuationes ex fluminibus publicis inter Regalia connumerari, in vsi-
bus feudorum legimus: *h* itaut qui binas habet ædes ab vtraque parte viæ publicæ,
non possit pontem supra viam construere sine Principis licentia, consuluit Surdus; *i* C
imò nec supra flumen publicum, ex Petro Belluga. *k* Et ideo ad supremum Prin-
cipem pertinere, vt in Republica Magistratus sint, prout in Vrbe inter noua officia
ab Augusto excogitata, curam operum publicorum, viarum, aquarum, alueì Tyberis
apud Suetonium *l* legimus; & ferè in vnaquaque Ciuitate nunc adsunt, qui iuxta
Iaboleni responsum, *m* quę secundùm Ciuitates sunt, adæquentur viæ, effluxiones
domibus non noceant, pontem faciant, vbicumque oporteat, parietes labiles resti-
tuendos curent, recusantes mulctent, ne subruantur, nequè effodiantur, neque con-
struatur aliquid in vijs publicis; vt vnusquisque secundùm propriam domum vias
construat, aquæductus purget, ne prohibeatur vehiculum transire; qui mercede
habitant, si dominus non construat, ipsi construentes, dispendium in mercedem cō-
putent; ante officinas nihil exponatur, quo vehiculorum transitus impediatur; non
permittant rixari in vijs; neque stercora proijcere, neque morticina, neque coria D
iacere, vt latius in d. l. ædiles, quam reassumit Petrus de Auendan. *n* Mastrillus
quoque videndus est. *o* Qui quidem Magistratus etiam apud Græcos fuit, vt Plato.
p demonstrat. In Romana verò Republica semper extitisse, nemo est, qui nesciat;
& hodie Magistri Viarum nuncupati extant, quorum facultates è Summorum Pon-
tificum Constitutionibus emanatas breuitèr indicabimus

Primo enim loco se offert Martini V. Constitutio, qua Magistratus hic iam obsole-
tus, & deperditus ad illius antiquam maiestatem, & institutionem restituitur, ac
redintegratur. *q*

Iurisdictionem nonnihil ampliauit Sixtus Pontifex huius nominis IV. *r*

Hanc Sixti, & aliam Iulij Secundi Constitutionem hac super re editas confirmauit
Leo X. *f*

Pius quoque IV. prædictas reassumendo Constitutiones, illasquè confirmando, E
aliam edidit: *t* quas omnes Constitutiones suis Commentarijs exornauit Ant.
Bardus.

Verùm Pius V. has omnes prædecessorum Constitutiones ad terminos iuris com-
munis (exceptis tamen sacris, aut publicis) reduxit. *u*

Gregorius verò XIII. præuia huius reductionis reuocatione, omnes alias iam edi-
tas Sanctiones innouando, & in pristinum robur restituendo, Eminentiss. D. Cardi-
nali S. R. E. Camerario, & Viarum Magistris infra positas facultates impertitus
est. *x*

Do-

a l. 2. ad fin.
b Const. 75. aliàs 49. Bullar. nou. tom 3. pag. 310.
c lib. 1. antiq. Roman. cap. 14. de aquæductib.
d in syntag. iur. vniu. lib. 3. cap. vlt.
e L. 7. ad instruct.
f pract. quæst. cō. cōtra com q 415.
g de priuil. piæ causæ in præfat. vers. item legatū factum, pag. apud me 17.
h in vsib. feud. lib. 2. tit 56 quæ sint regalia.
i cons. 137 nu. 1. & seq lib. 1.
k in spec. Prin. rub. 28. §. 1. n. 8.
l in vita Aug. cap. 37.
m in l. ædiles, ff. de via pub.
n de exequen. mand. par. 1. cap. 19. num. 38
o de magistrat. lib 3. cap. 10 nu. 278 & alibi.
p lib. 6. de legib.
q Const. 9 § 2. & per tot Bullar. nou. tom. 1. pag. 260
r Const. 20. d. Bullar. & tom. pag 364.
f Const. 19. d. Bullar. & tom. pag. 497
t Bullar. nou to. 2. pag. 158 Const. 102.
u Const. 126 d. Bullar. & tom. pag. 338.
x Constit 22. d. Bul. & to. pag 387

Domorum dominos ad vias, & loca publica aptanda cogere ad vendendum §. 2.
Loca vacua claudere si negligant, pensiones, & canones à conductoribus in huiusmodi opus erogandos curare. § 3.
Aedificantibus murum propinquum soluto pretio concedere. §. 4.
A Viculos intermedios trium palmorum circitèr eisdem ædificantibus nullo precio occupare. §. 5.
Vicinos ad vendendum domos locari solitas, aucto pretio ad duodecim pro centenario, vel à dominis inhabitatas, aucto ad viginti, cogere. §. 6.
Domino quoque domus, cuius pars ad ornatum Vrbis diruta fuerit, vicinam domum vendere, seruata pretij, vt supra, auctione, vicinum cogant. §. 7.
Domos vendere volentes vicinos in primis requirant, aliàs datur intra annum retractus. §. 8.
Vicini, quibus venditio denunciata fuerit, si præsentes intra quindecim, absentes intra triginta animum declarent. §. 9.
Si in venditione simulatio intercedat, emptor oblatum pretium, venditor domum
B amittat, fisco applicanda. §. 10.
Inquilini ad retractum admittuntur, vbi vicini noluerint hoc iure vti. §. 11.
Vicinis verò pluribus concurrentibus, qui potior sit habendus, statuitur. §. 12.
In re emphiteutica, siue censuaria ædificare volens, si alium fundum eidem oneri supponat, prioris fundi liberationem obtinebit. §. 13.
Ad prædia etiam rustica, tertio ab Vrbe lapide distantia hæc Constitutio vires extendit. § 14.
Prædiola duodecimo ab Vrbe lapide, & decem rubrorum mensuram non excedentia, maiora prædia obtinentibus vendantur. §. 15.
Dispofita in venditionibus tam sponte, quàm coactè factis, vel fiendis, etiam in Ecclesijs, & locis Pijs locum habent §. 16.
C Bis monitus ad vendendum, si per calumniam, vel malitiosè subterfugiat, Camerarius, & Viarum Magistri vendere valent, seruata forma. §. 17.
Venditor si fideiussionem de euictione noluerit, vel nequiuerit præstare, in emptionem aliarum rerum pretium erogabitur. §. 18.
Huius Constitutionis priuilegio vti volentibus tempus ad ædificandum, & summam ibidem exponendam assignetur. §. 19.
Qui domos, & loca vigore huius, & aliarum Constitutionum emerunt, intra sex menses ædificium construant, & promissa adimpleant. §. 20.
Pœnæ si hac de causa exigendæ erunt, locis Pijs applicentur. §. 21.
Camerario, & Viarum Magistris simpliciter, & de plano, sola facti veritate inspecta, in his omnibus procedendi, & exequendi facultas conceditur. §. 22.
D Denique Paulus V. in generali Tribunalium Vrbis reformatione nonnihil etiam de Viarum Magistris, & eorum officio sancivit, a nempe. a Const. 71. §. 7. de Capitolio, & eius offic. nu. 13. & seq. Bull. nou. tom 3. pag. 276.
Ad vias lateribus, siue silicibus sternendas, prout eis opus esse videbitur, dominos contiguarum domorum, cuiuscumque sint dignitatis, aut ipsis absentibus, vel non soluendo existentibus, illorum inquilinos, iuris remedijs oportunis, ac sub eorum arbitrij pœnis cogant.
Possint autem inquilini retinere de pensione soluenda ratã per eos soluendam, nõ obstante obligatione Camerali, aut quacumque exceptione, quæ opponi posset, & non obstantibus quibuscumque sequestris, etiam anterioribus, n. 14.
Curentquè easdem Vrbis vias continuò, & plateas ad minus quater in anno, & hoc in Martij, Iunij, Septembris, & Decembris mensibus ab immunditijs purgari, num. 15.
E Nullos actus, nullaquè negocia, quæ alicuius momenti fuerint, sine rogitu sui Notarij expediant. num. 16.
Reddant rationem Cameræ singulo quoque semestri, prout in literis ad Cameræ Tribunal spectantibus constitutum est, num 17.
Edant initio eorum officij edicta sub nomine Camerarij, & de pœnis in illis, atque etiam in Statutis contentis nullam sine eiusdem Camerarij, aut saltem Clerici Præsidentis mandato gratiam facere possint. num. 18.
In cæteris tam quoad appellationes ab eorum sententijs, quàm quoad reliqua omnia, seruent omnino Statuta de eorum officio loquentia. num. 19.
Submagistri verò suas relationes, quas tanquam periti facere solent, nonnisi me-

dio iuramento faciant; & si quid dolo, vel fraude egerint, periurij, & alias pœnas arbitrio Camerarij, & Clerici Cameræ pro tempore Præsidentis incurrant, & ad interesse partibus condemnentur. num. 20. Hæc Paulus V.

Sed & alia quoque ad Officium Magistrorum Viarum Vrbis è Statuto Ciuitatis cognoscenda erunt. *a* A

a lib. 3. cap. 39.

Illud autem adnotandum erit, horum facultates ab Eminentiss. Cardinali Camerario, & Reuerendiss. Cameræ Apostolicæ Clerico pro tempore Viarum Præside dirigendas esse, quod ex lectura Constitutionum, & Statutorum Vrbis apparet; siquidem qualibet hebdomada, statuta die, in domo prædicti Viarum Præsidis conueniunt vnà cum notario, & Assessore, & de rebus, negocijsquè ad eorum Tribunal spectantibus determinant; in grauioribus Eminentiss. Cardinalem Camerarium, & Sanctissimum Pontificem consulunt.

Sed cloacarum quoque curas ad Magistros Viarum pertinere certum est; nam vt Vlpianus *b* ait; *& Cælum pestilens, & ruinas minantur immunditiæ cloacarum, si non reficiantur*. Hæ autem licèt magnæ, operosæ, & mirabiles in Vrbe sint, tamen quia cloacæ sunt, & oletum suum habent, vt Lipsius *c* ait, illarum quidem indagationem libenter omitterem, nisi Dionysium Halicarn. *d* amplitudinem Imperij Romani etiam in cloacis admirantem haberem, in hæc verba. *Ego certè in tribus magnificentissimis Romæ operibus, vnde maximè imperij amplitudo apparet, Aquaductus pono, & vias stratas, & cloacas factas, non solùm ipsius vtilitatem considerans (qua de re suo loco dicam) sed etiam impensarum magnitudinem, quam vel ex hac vna re quiuis conijcere potest, sequutus C. Aquilium huius rei auctorem; qui asserit, neglectas aliquando cloacas, nec amplius aquas transmittentes, à Censoribus purgandas, & reficiendas mille talentis locatas fuisse*. Hæc Dionysius. Verùm Strabo *e* adeo amplas fuisse cloacas scribit, vt duro cameratæ lapide per vias carris stramentorum semitas relinquerent. Cassiodorus *f* autem hæc habet. *Quę tantum visentibus conferunt stuporem, vt aliarum Ciuitatum possint miracula superare; videas illic fluuios quasi montibus concauis clausos per ingentia signa decurrere &c. Hinc Roma singularis quanta in te sit potest colligi magnitudo; quæ enim Vrbium audeant tuis culminibus contendere, quando nec ima tua possunt similitudinem reperire?* Sed cum alia multa de cloacis congerat Iustus Lipsius, *g* tu lector illum consule; nobis enim satis esse putamus, si cum Cassiodoro huic rei finem imponamus: audi quæ Argolico Præfecto Vrbi Theodorici Regis nomine scribit. *h Illustris sublimitas tua spectabilem virum Ioannem nos direxisse cognoscat propter splendidas Romanę Ciuitatis cloacas, quæ tantum visentibus conferunt stuporem, vt aliarum Ciuitatum possint miracula superare: videas illic fluuios quasi montibus concauis clausos per ingentia stagna decurrere: videas structis nauibus per aquas rapidas non minima solicitudine nauigari; ne præcipitato torrenti marina possint naufragia sustinere. Hinc Roma singularis &c.* Hactenus Cassiodorus, & de cloacis hactenus. B C D

b L. 1. ff. de cloacis.
c de magnitud. Rom. lib. 3. cap. 13.
d lib. 3 pag. apud me 105.
e lib. 5. geogra. pag. apud me 158
f lib. 3. var. cap. 30.
g lib. 3. cap. 12. de magnit. Rom.
h lib. 3. var. cap. 30.

Quarum vsus cum eò potissimùm dirigatur, vt per eas sordes vel abluantur, vel in Tyberim euehantur, non defuerunt propterea antiquitùs Imperatores, nec hodie Summi Pontifices prætermittunt, inuigilare scilicet, ne ipsius Tyberis alueus nimia cloacarum euectione repleatur, quà Tyberinis nautis impedimentum esse possit: Augustus enim, Suetonio teste, *i* ad coercendas inundationes alueum Tyberis laxauit, ac repurgauit, completum olim ruderibus, & ædificiorum prolapsionibus coarctatum. Et Tyberinas ripas extruxisse Aurelianum Imperatorem, vt Vrbicariam iuuaret annonam; Vopiscus *k* affirmat, dum illum ita loquentem refert. *Tyberinas extruxi ripas, vadum aluei tumentis effodi, dijs, & perennitati vota constitui, almam Cererem consecraui &c.* & vigilantissimus Vrbanus VIII. pontem Aelium coarctatum dilatauit, arcum antea ab Alexandro VI. obstructum reserauit, laxioremquè Tyberis alueum fecit, vt liquet ex iam recensita inscriptione. Sed (ne hoc omittamus) Gregorius quoque IX. ad ornandam Vrbem conuersus, referente Ciaccono, *l* veteres cloacas expurgatas restituit, & nouas extruxit. E

i in vita Augusti cap. 30.
k in vita Aureliani ad fin.
l in eius vita,

CONGREGATIO XVII.

A *Pro Vbertate Annonæ.*

SVpremi Principis, Ecclesiastici præsertim, vt est Summus Pontifex, nedum in populis Christifidelibus Cœlesti pane, idest verbo Dei reficiendis, sed terreno quoque, quem ab Omnipotenti Deo vnà cum Cœlesti nobis quotidie dari postulamus, pauperibus, & egenis saturandis, officium, & cura versatur: nihil enim (vt Aurelianus Imperator apud Vopiscum *a* testatum habet) saturo populo potest esse lætius.

Vt igitur in omnibus Ecclesiasticæ Ditioni subiectis Prouincijs, & in alma Vrbe potissimùm, ad quam maxima hominũ frequentia vndique confluit, res frumentaria rectè curata sit, annonæque publicæ copia semper suppetat, Cardinalium Congregationem pro vbertate Annonæ Sixtus V. instituit. *b* Nec inscius, ad omnes Vaticanos Senatores, & sacra Purpura redimitos id oneris vnà cum ipsa Dignitate coniunctissimum pertinere, non vt in alijs Congregationibus certum Cardinalium numerũ assignauit, sed omnium mentes in tanti ponderis negocium excitauit: quod etiam Fabius Albergatus ad Odoardum Cardinalem Farnesium etrusco sermone scribens non inelegantèr insinuat; *c* ea potissimùm innixus ratione, quia Cardinales sunt Sedis Apostolicæ, & Summi Pontificis Consiliarij, ad Consiliarios verò cuiusque Principis pertinet, ne annona, & alia ad subiectorum substentationem necessaria è finibus extrahantur; conuectiones, & comportationes aliunde, si aliquando desint; curare; eorum quoque amicitias, qui hac in re adiumento esse possint, non vulgaritèr colere.

B (margin mark beside "tionem pro vbertate"); C (margin mark beside "ritèr colere")

Quod attinet ad extractionem annonæ prohibendam, multas habes Summorum Pontificum Sanctiones à Paulo V. innouatas, & in quibusdam auctas. *d* Illam verò ad Vrbem comportantes multis exornauit priuilegijs, & pœnas grauissimas id prohibentibus iniunxit Pius V. *e*

Et nullas naues, nullosquè nautas Tyberinos à comportanda annona excusari posse, ab Imperatoribus quoque sancitum pluribus in locis habes. *f* Videnda sunt etiã Martiani, & Vlpiani responsa. *g*

Amicos deniq; e colendos diximus, qui nostris indigentijs præsto esse possint: sed quoniam nullus certior amicus, quàm nummus, qui necessitatis fideiussor, & fine quo substantia fragilis dicitur ab Angelo de Perusio, *h* Theodosius propterea, & D Valens Imperatores certam auri quantitatem ad coemptionem frumentariam perpetuò dedicatam esse, & nullum Vrbis Præfectum quid de ipsa minuere, vel in alium vsum conuertere sanxerunt: *i* Et qui hanc formam inquinare ausus fuisset, quantitatem, in qua suam calliditatem exercuisset, in duplum exhibere iusserunt: Quicquid verò ex prædicta ratione accreuisset, ad cumulum eiusdem auri assignati quantitatis, & frumentarij tituli firmitèr redundare; legis huius tenorem æneis tabulis incidi mandarunt.

Quo ductus exemplo Sixtus V. scuta ducenta millia ex pecunijs sua parsimonia, frugalitate, & diligentia ad publicam vtilitatem, rei scilicet frumentariæ iuuandam, comparatis, ea lege apud Io. Augustinum Pincilum Cameræ Apostolicæ, & eiusdem Pontificis Depositarium relaxauit, deposuitquè, ne scilicet in aliam causam, quàm E prædictam siue vniuersa quantitas, siue illius pars, quæcumque illa sit, insumatur, vel erogetur: quod & tabulis publicis, *k* sua etiam Constitutione *l* firmatis extare voluit.

Harum verò pecuniarum dispositionem huius nostræ Congregationis Cardinalibus, adhibitis etiam Thesaurario generali, Annonæ Præfecto, & Cameræ Apostolicæ Commissario, in supra narratam tantummodo causam concessit. §. 4.

Romanis Pontificibus Successoribus suis, ne earundem pecuniarum distractionem quauis occasione patiantur, vel permittant, legem indicauit; si secus, contra Pontifices, Cardinalium, & aliorum cuiusuis Ordinis Successores, posteros, & coniunctos omnes, qui hanc formam ausi fuerint inquinare, actionem popularem, quia in hoc publica læditur vtilitas, instituit. §. 6. Quæ ex Constantini Imperatoris Sanctione desumpta videntur, *m* dum ita cautum habes. *Et quia nefas est, obnoxijs corporibus alie-* N 2 *natis,*

a in vita Aureliani ad fin.

b in præcitata eius Constit. 74. Congreg. 4. Bull. nou. tom. 2. pag. 612.

c tract. de Card. lib. 2. cap. 6.

d Const. 12. alias 10. Bullar. nou. tom. 3. pag. 190.

e Const. 19. Bullar. nou. tom. 2. pag. 197.

f l. 1. & 2. C. de nauib. non excus. l. vnic. C. de naui. tis Tiber. lib. 11.

g l. 1. & 2. ff. ad leg. iul. de annon.

h in l. debitor, n. 3. ff. de negot. gest.

i l. 2. C. de frument. Vrb. Constan. lib. 11.

k die 16. Martij 1588. Tydeo de Marchis Notario.

l Constit. 78. § 1. & 2. Bullar. nou. tom. 2. pag. 624.

m in l. 2. C. de debit. Ciuit. lib. 11.

natis, circumscribi Ciuitates, placuit, si quis debitor Reipublicæ Ciuitatis quippiam ex eo patrimonio, quod habuit, cum pecuniam Reipublicæ sumeret, donauerit, vel distraxerit, vel qualibet in alium ratione contulerit, qualitate rei alienatæ perspecta, atque omnibus debitoris facultatibus consideratis, quas habuit, cum ei pecunia crederetur, pro rata ab eo, qui ex facultatibus debitoris aliquid detinet, ex sorte, atque A
vsuris postulari. Itaque quoties minus idoneum deprehenditur eius patrimonium, cuius nomen Ciuitati alicui inuenitur obnoxium, iudex omni diligentia, & sollicitudine debebit inquirere, ad quos ex qualibet conditione transferint debitoris facultates, vt singuli æqua æstimatione habita, pro rata rerum, quas possident, conueniantur, personalem actionem contra eum habituri debitorem, qui ipsis soluentibus liberatur Hæc Constantinus. Sed magis ad rem, de annona scilicet loquitur gloss. *a* determinans, hæredes teneri ex persona defuncti quasi auctores. Nec omittendum, quod Archad. & Honor. sanxerunt, *b* pœnam scilicet deportationis, ac totius substantiæ iacturam subituros, qui horreorum temeratores aliquid ex illis audeant vsurpare. Atque Romanos Pontifices, eorumque Successores, & hæredes de gestis, & administratis obnoxios ratiocinijs esse, post alios, quos adducit, firmat Munnoz de Escobar. *c* B

Quod verò Sixtus addidit, dandam quippe popularem actionem contra omnes, ad quos bona eorũ, qui snam temerauerit voluntatem, peruenerint, Vlpiani responsum *d* mentem quatit, dum ait. *Omnes populares actiones neque in hæredes dantur, neque supra annum extenduntur*. Quapropter aut dicendum erit, pœnam iuris communis auctam, & actionem prorogatam esse à Sixto V aut loco actionis popularis crimen peculatus intelligendum esse, quod quidem iudicium ex Papiniani responso, *e* & Accursij obseruatione ibi, etiam contra hæredes exerceri, & institui potest; ac videndus est Tiberius Decianus *f*

Sed enuncianda iam sunt huius Congregationis facultates. Ciuitatibus, Oppidis, C
Vniuersitatibus, personis quoque singularibus, quauis temporali, aut ecclesiastica, etiam Cardinalatus Dignitate fulgentibus, quæ ad vbertatem parandam, conseruandamnè oportuna duxerit, præcipiat; & correspondet Constantini Imperatoris edictum. *g*

Ministros, quos Commissarios vocant, prout necessitas tulerit, siue vtilitas suaserit, vbique locorum deputet.

Contra impedientes, aut negligentes per se ipsos, vel aliorum opera, palàm, vel occultè annonam comportari, siue extrahi, vel abduci procurantes, procedat; vide Vlpiani responsum. *h*

Denique ad vbertatem annonæ necessaria cuncta prouideat, & exequatur.

Quoniam verò nullum omnino studium reperiri potest, quod rei frumentariæ, & D
tollendis annonæ difficultatibus magis conferat, quàm agrorum cultura, & homines ad hos colendos allicere; quamobrem valdè supportandos esse rusticos, tanquam ad Rempublicam sustentandam maximè necessarios, scribit Lucas de Penna, *i* addens pro ipsis propter culturam agrorum nonnulla specialia contra iuris rationem constituta, vt est Iustiniani Imperatoris Sanctio, *k* & confert Alpheni I C. responsum; *l* & videnda est quoque Friderici II. Sanctio ab Honorio III. confirmata §. vlt. *m* Ideo supra modum in hoc Summorum Pontificum vigilantia, & sollicitudo commendanda videtur, quippe qui multas hac de re Constitutiones ediderunt, à Clemente Octauo, *n* & Paulo V. *o* vltimo loco innouatas, & auctas.

Clemens enim Baronibus, Domicellis, & alijs quibuscumque, etiam S.R.E Cardinalibus præcipit, ne vasallis extra eorum Statum agros colere prohibeant. §. 3. E

Ordinationes, edicta, bannimenta agriculturam, & annonam concernentia ijsdem Baronibus &c. promulgare vetuit §. 4.

Clericis in bonis proprijs agriculturam exercere permittit §. 5. & à iure communi permissum quoque esse docet Tiraquel. *p*

Vituli in mensibus Martij, Aprilis, & Maij nati pro tertia saltem parte alantur. §. 6.

Boues, & iuuencos ad aratrum idoneos nullus lanio, siue macellarius mactet §. 7. Neque extra territorium, & districtum Vrbis extrahat. § 8. Quod verò diximus, boues ad arandum aptos mactari non posse, id etiam iure communi cautum scias, vt post alios, quos refert, scribit Menochius, *q* ac etiam docet, qua pœna puniantur exequutores, qui pignori capiunt boues aratorios, & instrumenta rusticalia; vide

a l. 1. in verb. annona, C de annon & tribut lib. 10.
b in l. fin. C. de condit in pub. horreis, eod. lib
c tract. de ratiocin. cap. 3. num. fin.
d l. fin. ff. de popular action.
e in l. fin ff. ad leg. iul. peculat.
f tract. crim. lib. 8 de pæn. & damn. peculat, cap. 29. nu. 7. & alibi.
g l. omnes; C de annon. & trib. lib. 10.
h in l. 2. ff. ad leg. Iul. de annon.
i in l. 1. nu 10. C de agr. & censit. lib. 11
K l. fin §. vlt. C. de seruitut
l in l. vicinus, ff. de aqua plu arc.
m Bullar. nou. tom. pag. 44. Const 1.
n Const 72. Bullar. nou tom. 3. pag. 102
o Const. 70 alias 48 d Bullar. pag. 263.
p tract. de nobil. cap 32. nu 3.
q de arbitrar. iudic. lib 2. casu 378. nu. 4. & per tot.

vide Constit. Friderici II. ab Honorio III. Pontifice confirmatam. *a* — *a Constit. 1. §. vl. Bullar. nou. tom. 1 pag. 44.*

Verùm Paulus V. firma remanente in rebus arduis Congregatione S. R. E. Cardinalium super vbertate annonæ à Sixto V. vt diximus instituta, ad excitandos agricolas dormientes, & artem agriculturæ restituendam, augendamquè (vt verbis illius
A vtar) aliam Prælatorum, & egregiorum virorum, nempe Thesaurarij generalis, Annonæ Præfecti, Grasciæ Præsidis, Cameræ Apostolicæ Commissarij generalis, Pontificiæ Domus Præfecti Congregationem ordinauit, quibus, vt quintodecimo quoque ab eis statuendo die in vnum conueniant, ac de arte agriculturæ restituenda, & augenda, laborecijs, & pascuis diuidendis, atque vendendis, & de statu annonæ, ac grasciæ rebusq; omnibus illam concernentibus inuicem conferant, tractent, & diligentèr perpendant iniunxit, atque mandauit. *b* — *b d. Const. 70. aliàs 48. §. 2.*

Boues aratorios, vel ad arandum aptos ad effectũ mactandi mercari, vel contractus inire quibusuis personis secularibus, & ecclesiasticis, etiam S. R. E. Cardinalibus, & ecclesiasticæ ditioni mediatè, vel immediatè subiectis omnino prohibuit. *§. 3.*

Dohanerij, & Publicani tam in Vrbe, quàm alibi pro contractibus prædictorum
B animalium nihil recipiant, neque in ipsorum libris referant, nisi præuia Commissarij à Præfecto annonæ deputati inspectione. *§. 4.*

Lanijs, & alijs animalium mactatoribus, ne sub pecuniaria, & fustigationis Præfecti arbitrio pœna boues hosce mactent, distinctè præcepit. *§. 5.* Clementis VIII. & aliorum Pontificum in præmissis editas Constitutiones innouauit. *§. 6.*

Greges, siue armenta vaccarum, quas vocant albas, habentibus, vt ex centũ vaccis vigintiquinque iuuencos ad vsum agriculturæ quotannis nutriant, vaccarumquè numerum Præfecto defetant, sub certa pœna mandauit. *§. 7.*

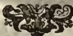
Agricolis subuentionis titulo scuta mille, vel aliam summam à Præfecto annonæ mutuandam, duorum pro centenario nomine meriti accepto emolumento, tradendam edixit. *§. 11.*

C Quæ à Clemente, & alijs, de vasallis artem vbicumque exercere volentibus, à dominis non molestandis, agriculturæ priuilegijs, frumenti sub certa lege extractionibus permittendis sancita fuerunt, denuò concessit, & innouauit. *§. 8. 9.* & 10.

Patet igitur ex iam dictis, Summos Pontifices non vulgarem adhibuisse curam, & diligentiam, vt homines ad agros colendos allicerent: etenim vt Plutarchus ait. *c Nullum studium est, quod tam acrem, tamquè celerem pacis amorem hominibus ingeneret, quàm victus agricultura quærendus.* Et Cicero. *d Omnium rerum* (inquit) *ex quibus aliquid acquiritur, nihil est agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius.* Neque hanc artem nobilitati detogare pluribus probat Tiraquellus *e* videndus. — *c in vita Numæ Pompilij. d lib. 1. officior. e de nobilit. cap. 32. per tot.*

Et quàmuis non liceat Christianis tenere traditiones gentilium, & obseruare,
D vel colere elementa, aut lunæ, aut stellarum cursus, aut inanem signorum fallaciam pro domo facienda, aut propter segetes, vel arbores plantandas. *f* Syderum tamen obseruationem in agris colendis, sicut etiam in re nautica, & medica vetitam non esse, ex ijs, quæ Sixtus V. contra exercentes artem astrologiæ iudiciariæ edixit, *g* colligere fas est. Et quæ in præcitato *c. non liceat*, sancita sunt, ad inanes vtique Gentium superstitiones, à Barnaba Brissonio *h* relatas referenda erunt, quem quidem Brissonium, si antiquorum ritus in agris colendis, & lustrandis, si deos, deasquè agricolis in honore habitos, si denique multa ad animum politioribus literis erudiendum cognoscere cupis, tu consule. Nobis enim hac de re plura nunc dicenda non putamus: alia siquidem, vbi de Præfecto annonæ sermo erit, Deo fauente dabimus. — *f c. non liceat, 26 q 5. g Const. 17 bulla nou tom 2. pag. 510 h de formulis & solemnibus Pop. Rom. verbis, lib. 1 pag. 52. & 60.*

E

CON-

CONGREGATIO XVIII.

De Classe paranda, & seruanda ad Status Ecclesiastici defensionem. A

ANte primum bellum punicum quàmuis Romani in omni militia illustres essent, mari tamen sese nunquam adhuc commiserant; Romanorum autem primus nauem conscendit, aliosq; conscendere suasit Appius Claudius Caudex: hic enim C. Plinij *a* testimonio victis Vulsiniensibus ad Mamertinos liberandos missus, quorum arcem Carthaginenses, & Hiero Rex Syracusanus obsidebant, primò ad explorandos hostes fretum piscatoria naue traiecit, & cum Duce Carthaginensium egit, vt præsidium arce deduceret: Rhegium reuersus quinqueremem hostium copijs pedestribus cæpit; phalangem in Siciliam traduxit. Hæc Plinius. Seneca verò sic ait. *b Quis Romanos primus persuasit nauem ascendere, Claudius is fuit Caudex, ob hoc ipsum appellatus, quia plurium tabularum contextus Caudex apud antiquos vocatur, vnde Tabulæ Codices vocantur; & naues nunc quoque, quæ ex antiqua consuetudine commeatus subeunt, caudicariæ appellantur &c.* B Suetonius quoque. *c Claudius Caudex* (inquit) *primus freto classe transiecto, Pœnos Sicilia expulit &c.* Ne autem milites rerum maritimarum expertes omnino essent, Consulum prouidentia, & cura factum est, vt hi ad remigandum interea, dum classis pararetur, exercerentur in hunc, quem Polibius *d* modum docet. *Subsellijs in arena per ordinem dispositis remiges insidentes, ad vocem præcipientis, qui in medio eorum erat, omnes vnà protendere brachia, ac reducere, remosque per arenam mouere pariter docebantur, ad illius vocem simul omnes incipiebant, simul detinebant, per hunc modum nauigandi artem edocti, & perfectis interea nauibus, mare ingressi, post paucos dies circa Italiam nauigantes; secundùm Ducis iussum verum in vndis periculum fecerunt.* C Hæc Polibius. Erat autem tunc Consul. C. Cornelius, qui, vt idem Polibius *e* scribit, paucis ante diebus Classi præpositus uerat.

Duumuiros deinde nauales constitutos fuisse Liuius *f* testatum haber, à Panuinio, *g*. & Budæo *h* relatus. *Et duo imperia* (inquit) *eo anno* (nempe 443: ab Vrbe condita) *dari cœpta sunt per populum, vtraque ad rem militarem pertinentia; vnum vt Tribuni Militum &c. aliud vt Duumuiros Classis ornandæ, reficiendæque causa idem populus iuberet &c.* Creati verò sunt hi Magistratus, qui tuendam viginti nauibus Anconam velut cardinem superiori mari haberent, eiusdem Liuij *i* testimonio, vt Rosinus *k* refert: Sed Miseni vnam, Rauennæ verò alteram Classem ad tutelam superi, inferiquè Maris collocasse Augustum, Suetonius *l* scribit. Et Paulum III. Equites S. Georgij creasse, hosquè Rauennæ residere ad litus Adriatici maris D custodiendum decreuisse; & Crucem auream cum corona in circulo aureo pro tessera assignasse, scribit Franciscus Mennen. *m* qui de Equitibus à Summis Pontificibus institutis agit.

Qua ratione etiam motus Sixtus V. vt piratæ scilicet, & prædones coerceantur, & à litoribus ecclesiasticæ Ditionis longè repellantur, post compressam perditorum hominum licentiam, publicam tranquillitatem in locis mediterraneis restitutam, quinque Cardinalium Congregationem pro triremibus decem parandis, construendis, ornandis, ac diligenti cura conseruandis instituit: bono namquè Principi congruit, terram, & mare malis hominibus purgare, nedum ad subditorum securitatem, sed ne externæ quoque Nationes in miseram à piratis captiuitatem adducantur, vt ex Valentin. & Valent. Imperatorum rescripto *n* obseruant Bart. & Lucas de Penn. E in Commentarijs ibi; & post eos Hieron. de Monte: *o* nec iniucundum erit videre, quæ de Leone IV. Baronius *p* ait. Princeps enim dum remedijs inuigilat subditorum, dum eorum onera excutit, dum scandala remouet, in eorum quiete quiescit, & fouetur in pace, vt est Innocentij IV. sententia, *q* fortasse ab Vlpiano *r* desumpta, dum ita respondit. *Congruit bono, & graui Præsidi curare, vt pacata, atque quieta Prouincia sit, quam regit, quod non difficilè obtinebit, si sollicitè agat, vt malis hominibus Prouincia careat, eosquè conquirat: nam & sacrilegos, latrones, plagiarios, fures conquirere debet, & prout quisque deliquerit, in eum animaduertere, receptoresquè eorum coercere, sine quibus latro diutinus latere non potest &c.* Vedendus est Ioannes Garzias. *f*

a de viris illustrib cap. 37.
b lib. de breuit. vita.
c in Tiberio cap. 2.
d lib. 1. pag. apud me 38.
e loco iam commemorato.
f lib. 9 pag. 106.
g de Ciuit. Rom. pag. 593.
h in Pandect. ad l. 2. vers. interd. 20. de orig. iur.
i lib. 40. & 41.
K lib. 7. cap. 40. antiq. Rom.
l in vita Augusti, cap. 49.
m de Militiari origine, pag 81.
n l. vnic. C. de classic. lib. 11.
o tract. de finib: regun. cap. 39. nu. 3.
p in annal. tom. 10. anno 854. in prin.
q c. 1, de off. legat. in 6.
r l. congruit, ff. de off. Præsid.
f tract. de expens. cap. 11. n. 34. & 35.

Prædi-

Prædictis igitur quinque Cardinalibus huic Congregationi præpositis idem Pontifex Sixtus iniunxit, vt triremibus paratis, & constructis idoneos illorum Duces, & Præfectos, Romano Pontifice consulto, deligant

Vt pecuniarum subsidium huic operi necessarium ab ijs, qui Pontificis mandato
A conferre tenentur, fideliter, integrè, & maturè exigatur.

Exactum, ac receptum ad opera prædicta tantùm perficienda vtiliter, & fructuosè impendatur. Cætera denique omnia pro ipsorum prudentia, & sedulitate celeriter, vtiliterquè disponant, & expediant.

Illud autem Cardinales isti magnopere curent, vt in his Apostolicis triremibus nautæ omnes,& milites,nō solùm ex nautica,militariquè,sed multò magis ex Christiana disciplina, piè, & modestè viuant

Viros Religiosos animarum, corporumquè curatores deligant, qui valentes ad pietatem instruant, ægrotos charitatis affectu quouis necessario adiumenti genere, spirituali in primis recreent, atque reficiant.

Ea denique à Præfectis, militibus, nautis omni loco piè viuendi ratio, & institu-
B tio obseruetur, vt verè illos Christianos, ac Pontificios esse omnes agnoscant &c.

Sed quoniam ad construendas, & parandas naues, triremesquè hanc Congregationem institutam fuisse diximus, si quis huic rei necessaria, & nauium partes instrumenta, ac nomina cognoscere cupiat, Rosinum *a* legat; diligenti etenim relatione hæc omnia explet: sed fusius, à quo Rosinus mutuasse fatetur, Lilius Gregorius Giraldus: *b* alia quoquè scripsit etrusco sermone Bartholomæus Crescentius, *c* qui de officialibus quoque, ac ministris ad rem nauticam necessarijs agit, eorumquè ministeria recenset. Verùm Lazarus Baifius I. C. nedum verbis rem naualem ex Iurisconsultorum, grauissimorumquè virorum penetralibus depromptam pertractasse contentus, icones etiam, ac exempla diuersarum nauium diligenti perquisitione ex antiquis monumentis conquisitas, delineatas, impressas, & ab edacitate temporis
C vindicatas hominum oculis conspiciendas obtulit. *d*

Nauium verò construendarum exemplar sumpserunt Romani ex vna quinqueremi Carthaginensibus ablata, Polibio *e* teste in hæc verba: *Erant eo tempore circa fretum Siciliæ complures Carthaginensium naues, quarum vna quinquiremis cum longiùs à cæteris vagaretur, casu fracta ad manus Romanorum peruenit: hæc exemplar eius generis Romanis præbuit; eius instar omnis eorum classis ædificata &c.* Sed & nauium appellationes nonnullas refert Aul. Gellius, *f* quarum interpretationem habes à Rosino loco cit. inter quas Pontones, genus nauigij Gallici esse dicit, quorum mentio apud Cæsarem *g* extat. *Naues* (inquit) *traijciendis amnibus aptæ*. Sed nos in portu Centumcellarum hoc nauigij genus vidimus, & ita etiam apud nos Italos appellatum, quo cementarij ad comportanda ingentia saxa vtuntur, eaquè in mare proijcienda, vt alia super alia deiecta ipso pondere
D maneant, ac quodam velut aggere contructo illatum vento mare frangant (scogliera vulgò dicitur) cuius ministerio, vt Rutilius ait, *h*

Tranquillæ puppes in statione sedent.

Præterea si Petri Gregorij Tholosani librum, syntaxes artis mirabilis inscriptum, legendi facultatem habes, ex eo multa ad rem naualem facientia disces: agit enim lib. 26. De nauigandi inuentione, cap. 1. De aqua nauigabili, cap. 2. De periculis nauigantium, cap. 3. De nauibus, cap. 4. De nauium distinctionibus, cap. 5. De nauium partibus, cap. 6. De instrumentis nauticis, cap. 7. De præceptis optimè nauigandi generaliter, cap. 8. De marium natura, & itineribus, cap. 9. De Pyxide nautica versoria, cap. 10. De nauium gubernaculo, cap. 11. De tempestatum præcognitione; & sedatione, cap. 12. De ventorum obseruatione, cap. 13.
E De obseruandis in Sole, Luna, Stellis, & Cœlo, cap. 14. Polydorus item Virgilius *i* (qui cum facultate, si de correctis non extet, legendus est) multa ad rem scribit. Postremò Io Franciscus de Ponte Neapolitanus *k* nonnulla videnda de triremibus, cæterisquè nauibus, aut nauigijs, quæ in cursu destinantur, iuxta iuris regulas scribit.

Huc vsque dictum, quando ad manus nostras deuenit libellus ab Antonio de Gueuara Mondognedi Episcopo exaratus Hispanico idiomate, in quo nedū eruditè, sed etiam festiuè habes. Quinā fuerint inuentores artis nauigandi; qui labores, & quę incommoda patiantur in triremibus; aliaquè multa decē capitibus comprehensa, quę apud ipsum legito, etiam Italica lingua impressa *l* Tarquinienses verò Populos (qui anti-

a lib. 10. cap. 20 antiq. Roman.
b in lib. de nauigijs.
c della nauigat. mediter. cap. 15. & alibi.
d de re nauali, in annot. ad l. 2. de capt & postlim. reuers.
e lib. 1. pag. 38.
f lib. 10. cap. 25. noct. attic.
g lib. 3. de bello ciuil.
h in itinerario lib. 1.
i de rerum inuentorib. lib. 3. cap. 15.
k in tract. de potest. Proregis, tit. 11.
l lib. 3. delle lettere in fin.

antiquitus in Etruria in agro Cornetano Ciuitatem à Tarconte ædificatam, vt Straboni placet, *a* habuerunt) lintea Romanis pro nauium velis subministrasse Thomas Bozius scribit. *b* De nauium quoque constructione; de lignorum ad hanc rem necessaria incisione; de remigibus comparandis, alijsquè multis non minus eruditè, quàm elegantèr scribit Cassiodorus *c* videndus. Nec prætereunda censeo, quæ luculentèr affert Volfangus Lazius. *d* De iure autem, & re nauali, ex Iurisconsultorum, ac doctissimorum virorum monumentis præcepta quædam desumpta in publicum commodum edidit inter Iurisprudentiæ Patres non modica eruditione refertus Iulius Ferettus Rauennatensis; quam tractationem typis datam sub auspicijs Caroli V. Imperatoris commendauit.

a Geograph. lib. 5 pag. apud me 147
b de Italie statu aduersus Macchiauel. cap. 7. pag. 55.
c var. lib. 5. cap. 16. 17. 18. 19. & 20.
d in commen. Reipub. Romani lib. 6. cap. 5. vsq. ad fin. lib.

A

CONGREGATIO XIX.

Pro Vniuersitate Studij Romani.

B

QVoniam literarum cognitio, liberalesquè doctrinæ, & disciplinæ, quibus iuuentus in publicis Gymnasijs eruditur, magnam Reipublicæ vtilitatem afferunt; *per hanc enim* (vt Plutarchus *e* ait) *atque hac adiutrice nosse licet, quid honestum, quid turpe, quid iustum, quid iniquum, breuiter quid expetendum, quid fugiendum; quemadmodum erga deos, quemadmodum erga parentes, qui erga maiores natu, qui erga leges, qui aduersus Magistratus, qui aduersus alienos, qui aduersus amicos, qui aduersus coniuges, qui aduersus seruos nos gerere debeamus; deos vt colamus, parentes, vt veneremur, maiores natu reuereamur, legibus pareamus, Magistratibus audientes simus, amicos diligamus, castè, cum coniugibus agamus, pietatem in liberos exerceamus, in seruos non saeuiamus, & quod caput est, rebus secundis vt non exultemus, neque nimium animum contrahamus rebus asperis; neque in voluptatibus gestiamus, neque in ira exardescamus, vel efferati simus.* Hactenus Plutarchus. Quò respexisse videtur Salomon Rex, dum Regnum gubernaturus, à Deo sibi electione data, vt quid vellet exposceret, scientiam sibi necessariam esse respondit, eamquè humilitèr postulauit; quam quidem petitionem supra modum Domino placuisse, quod ab ipso datum est responsum, demonstrat. *f* Dixit enim Dominus Salomoni. *Quia postulasti verbum hoc, & non petisti tibi dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum iudicium, ecce feci tibi secundùm sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens, & intelligens, in tantum vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te futurus sit &c.*

e lib. de institu. liberis.

C

f lib. 3. Regum cap. 3.

Cum autem non omnibus datum sit hanc à Domino gratiam impetrare, & donum consequi, vt è Cœlo scilicet descendat Sapientia, quæ mentes, animosquè nostros instruat, & informet, eapropter Gymnasia, liberaliumquè Artium Studia in vnaquaque benè disposita Republica adinuenta, & instituta videmus, in quibus adolescentes, & iuuenes scientiam, iurisquè prudentiam addiscant; tunc enim, Platonis testimonio, *g* Ciuitates, & Regna optimè gubernantur, cum sapientes, & intelligentes gubernacula possident: quam quidem veritatem post alios multis comprobat rationibus, & scribentium monumentis, ac dictis Garzias Mastrill. *h* videndus.

D

g dialog. 5. de Repub.

h de Magistr. lib 2, cap. 3.

Hac igitur impulsus ratione Sixtus V. post Vniuersitatem Romani Gymnasij ab ære alieno viginti duorum millium scutorum, & alijs multis oneribus subleuatam, Congregationem pro eadem Vniuersitate Studij conseruanda, & augenda, rectequè administranda instituit, *i* & quinque S. R. E. Senatores, & Cardines huic negocio præfecit: facultates mox dicendas iisdem concessit.

E

Præclaros Theologiæ Magistros, Iurisconsultos egregios, liberalium Artium Professores eximios vndecumque, cum opus fuerit, ad iuuentutem erudiendam euocent. Et quoniam (vt Felinus *k* testatum habet) conscientia sine sapientia reputatur insipida, scientia verò sine conscientia diabolica est; morum igitur integritate, eruditione, & literarum eloquentia non minus quàm peritia, vsquè dicendi Præceptores isti præstare debent. Quod etiam ab ethnicis mirum in modum expetitum Plutarchus *l* docet in hæc verba. *Præceptores quærendi pueris sunt vita probata,*

i in supo cit. Const. 74. Congreg. 19. Bullar. nou. tom. 2. pag. 614.
k in c. ex parte, il 2. nu. 1. vers. adde dictū, de offic. deleg.
l de instit. liber.

probata, moribus inculpatis, rerum vsu excellentissimi; quando fons, & radix est probitatis recta imbutum esse institutione &c. Et à Iuliano Imperatore hoc sancitum habes, *a*

Singulis scientiarum Magistris pro meritorum ratione, Summo tamen Pontifice A prius consulto, stipendia constituant; Constantini Imperatoris exemplo, *b* dum ait. *Mercedes etiam eis, & salaria reddi iubemus, quò facilius liberalibus studijs, & memoratis artibus multos instituant.*

Et cum in alma Vrbe præter alias discentium Scholas, Græcorum Maronitarum, Anglorum, Scotorum, & Neophitorum ingenti Pontificum liberalitate, atque munificentia erecta fuerint Collegia, & congruis dotata redditibus, in quibus sacra Theologia, liberalesq; Artes hebraicè, græcè, arabicè, & chaldaicè edocentur; vt horum Collegiorum Alumnos ad literarum studia ardentiori animo complectenda, quod ad Fidei Catholicæ propagationem, & literarum ornamenta, & ingenia excolenda maximè pertinet, oportunè pro eorum pietate, & prudentia, omni adhibito studio excitare curent, ijsdem Cardinalibus iniunxit.

B Præterea cum in præcipuis Christiani Orbis partibus Sancta Apostolica Sedes, vt pia mater, insignes quasdam Vniuersitates, in quibus sacrarum Literarum, Legum, & Artium præstantissima Studia florent, in tutelam, & clientelam olim receperit suam, nimirum Parisiensem, Oxoniensem, Bononiensem, Salamantinam, vt in eis scilicet ex Apostolicæ Sedis protectione bonarum Artium Studia tanto maiori cum fructu excolantur, ipse quoque Sixtus & illas, & cæteras Catholicas Vniuersitates paterna beneuolentia complectens, nec ipsam Oxoniensem deserens, sed ex intimo animi affectu ad matris gremium, & ad viam salutis reuocans, & summa beneuolentia prosequens, ac sub Beati Petri Principis Apostolorum protectione iterum suscipiens; vt earundem Vniuersitatum, atque ad eas pertinentium negociorum apud Sedem Apo- C stolicam curam gerant, illarumque necessitates Summo Pontifici ordine exponant, vt eis ex paterna charitate opem, auxiliumquè afferre possit; easquè interdum per literas visitent, ac Summi Pontificis nomine Catholicis viris Apostolicam benedictionem impartiantur, illisquè vt prospera cuncta eueniant; alijs verò spiritum sanioris consilij à Deo Optimo deprecentur, ijsdem Cardinalibus, eidemquè Congregationi imposuit. Hactenus Sixtus V.

Antiquissimũ verò Studium, seu potius Vniuersitatem hanc Romanã esse, relictis, quæ ante Christi Domini aduentũ adduci possent, ex Valentin. Valent & Gratian. Imperatorum ad Olybrium Præfectum Vrbis rescripto, *c* ijsdem Valent. & Valen. III. Coss. anno scilicet humanæ salutis 372. vt Holoander obseruat, *d* manifestum est: quid enim ab ijs, qui discendi cupiditate ad Vrbem veniunt, seruandum esset, Imperatores isti peculiari lege sanxerunt.

D Et primò testimoniales literas Iudicum Prouincialium, quibus oppida, natales, & merita exprimantur, Magistro census proferant.

Secundò vt in primo statim introitu profiteantur, quibus potissimum studijs operam nauare proponant.

Tertiò hospitia, quæ expetisse dixerint, Censualium Officium norit.

Quartò ne turpem, inhonestamquè famam, & consociationes habeant, ijdem Censuales inuigilent.

Quintò ne spectacula frequẽtiùs adeant, aut adpetant vulgo intempestiua cõuiuia.

Sextò si quis non ita in Vrbe se gesserit, quemadmodum liberalium rerum dignitas poscit, publicè verberibus affectus, statimquè nauigio suppositus abijciatur Vrbe, domumquè redeat.

E Septimò. Qui verò operam sedulò professionibus nauant, vsque ad vicesimum ætatis suæ annum Romæ liceat commorari.

Octauò. Post id autem tempus qui neglexerit spontè remeare, sollicitudine Præfecturæ etiam imparatus ad patriam reuertatur.

Nonò Ne perfunctoriè hæc curentur, Officium Censuale Præfectus Vrbi commomoneat, vt per singulos menses, qui vel vnde veniant, quiuè sint pro ratione temporis ad Aphricam, vel ad cæteras Prouincias remittendi breuibus comprehendat.

Decimò. Similes autem breues etiam ad Imperatoris scrinia singulis annis dirigantur, quo meritis singulorũ institutionibus compertis, vtrũ quandoque Reipublicę sint necessarij, iudicentur. Hęc Valentin. & alij Imperatores. Quę vtinam in desuerndinem non abijssent; multi namquè hodie nominę tenus discipuli parentum vota

a in l. magistros. C. de profess. & medic. lib. 10.

b in l. 6. ad fin. C. eod. tit.

c in C. Theod. de Stud. lib. Vrb. Rom l. 1.

d in cronolog. Consul.

non deciperent, patrimonium non dilapidarent, & loco honoris, ac laudis ignominiam, & dedecus in Patriam non reportarent. Sed reuertamur in viam.

Post biennium, Modesto, & Arintheo Coss. anno scilicet ab Orbe redempto 374. ijdem Imperatores Clearco P. V. rescripserunt, quatuor Græcos, & tres Latinos scribendi peritos ad Bibliothecæ Codices componendos, vel pro vetustate reparandos eligendos esse. *a* A

Theodosius verò, & Valent. quæ circa Magistrorum electionem, & officium gerenda erant, legem dixerunt; *b* quæ hæc habet in summa.

Magistros vndecumque discipulos colligentes in cellulis, eosdemquè postea circumferentes ab ostentatione vulgari amouendos præcipiunt: priuatim verò, & ipsis tantùm discipulis vacantes non prohibentur.

Qui intra Capitolij auditorium constituti, publicis scilicet lectionibus addicti, priuatarum ædium studia sibi interdicta esse cognoscant; si secus fecerint, priuilegijs deserantur.

Magistrorum autem numerum ita præfinitum habes. Oratores numero tres; Grammatici decem, in his etiam, qui facundia græcitatis pollere noscuntur. Quinque numero sint Sophistæ, & Grammatici æquè decem. Qui Philosophiæ arcana rimetur, vnus. Qui iuris, ac legum formulas pandant, duo: itaut vnicuique loca specialirèr deputata assignentur, ne discipuli sibi inuicem possint obstrepere, vel Magistri; neuè linguarum confusio permixta, vel vocum aures quorumdam, aut mentes à studio literarum auertat. Hactenus Imperatores. B

Ex quibus etiam colligere fas est, locum lectionibus constitutum, quem hodie Sapientiam vocant, vbi scilicet Doctores, & discipuli ad scientias audiendas, & addiscendas conueniunt, antiquitùs in Capitolio fuisse, quod ex lectura Sanctionis apparet.

Sed & postquam infœlix Roma gentium domina in prædam, & direptionem barbarorum exposita fuit, liberalium Artium adhuc Studium in ea seruatum fuisse, Cassiodorus, *c* dum Theodorici Gothorum Regis nomine Symmaco viro patritio scribit, in hæc verba insinuat. *Spectabilis Valerianus in Syracusana Ciuitate consistens reuerti se ad lares proprios supplicauit, qui studiorũ causa liberos suos ad Romanã Ciuitatem deduxit. Quos illustris magnificentia tua ex nostra continens iussione in supradicta Vrbe faciat commorari; nec illis liceat ante discedere, nisi hoc noster proloquatur affatus. Ita enim & illis studiorum profectus acquiritur, & nostræ iussionis reuerentia custoditur. Non ergo sibi putet impositum, quod debuit esse votiuum. Nulli sit ingrata Roma, quæ dici non potest aliena. Illa eloquentiæ fœcunda mater, illa virtutum omnium latissimum templum. Sentiatur planè, quod clarum est; non sine gratia esse creditur, cui habitatio tanta præstatur.* Hactenus Cassiod. hic *d* videndus est etiam de ijs, quæ Athalarici Regis nomine Senat. Vrbis scribit. C D

Sed quæ barbarorum sæuitia non potuit, eheu iterum infœlix Roma tuorum ciuium insania rapuit: nam vt Solon *e* cecinit.

Non Vrbem Superi cupiunt euertere nostram,
Et nobis (nisi sint Numina læsa) fauent
Ipsi, sed Patriam sceleratis mentibus vltrò
Conantur Ciues dilacerare suam:
Nam pretio quidam vendunt legemq; fidemq;
Aurum qui nullo iure, modoq; petunt.
Sæuitiam exercent, rapiuntq; tyrannida quidam
Induat vt iustus Ciuibus arma dolor.
Et non Iustitiæ formidant numen, & iram
Consilijs Superum, quæ dea semper adest. E
Hæc oculis cernit vigilantibus omnia facta,
Nemo putet falli numina posse deum.
Et quamuis pœnas differt aliquando, tacetq;
Mente tamen memori facta nefanda notat,
Exigit, & tandem pœnas, non Regna, nec Vrbes
Effugiunt clades, quas meruere graues.
Hinc Vrbs diuitijs quondam, imperioquè superba,
Seruitij patitur tristia iura modò.

Hæc,

a l. 2. d. C. Theod. de Stud. liber. Vrbis Romæ.
b in vtroq. Cod. Theod. & Iustin. sub eod. tit. de studijs liber. Vrbis Romæ.
c lib. 4. epis. cap. 6.
d lib. 9. cap. 21.
e in eleg. de causis, quæ afferunt exitium Regnis.

Hæc, & alia videnda scripsit Solon, cuius etiam meminit Demosthenes. *a* Sed relictis Græcis, & ethnicis, qui solo naturæ lumine ducti, multa quidem, etiam à nobis vera Christi Fide illustratis non spernenda, tradiderunt; alia sunt legenda, quæ Diuus Bernardus *b* contra Romanos, seu potius Romanenses sui temporis Ciues
A monumentis consignauit, quæ omittimus, & satis ad rem nostram esse putamus, si temeritatem, impietatem, petulantiam, qua aliqui Romani Ciues in Pontifices Maximos veros Christi Vicarios vsi fuerunt, in causa fuisse, vt Ciuitas ipsa iuxta supra relatam Solonis sententiam, quàmuis immortalis, & terrarum domina à multis dicta, in squallorem, ac sordes, taceo seruitutem turpissimam, prolapsa, & abiecta fuerit, ostendamus; itaut ab illis ipsis, quos antea iniurijs, & contumelijs affecerant, superbam subijciendo ceruicem, pristinam dignitatem, studiorum, ac literarum ornamentum agnoscere, & acceptum ferre cogantur.

a in oratione de falsa legatione contra Aeschin.
b lib 4 de consid. ad Eugen. pag. apud me 259.

Sic enim legimus, *c* Innocentium IIII. ex Flisca nobili Familia ex Lauaniæ Comitibus ortum, ad commune omnium commodum, & profectum paterna sollicitudine apud Sedem Apostolicam, ad quam ex diuersis Mundi partibus multi confluunt,
B Iuris diuini, & humani, canonici videlicet, & ciuilis Studiũ instituisse, & vt studentes in scholis ipsis penès eandem Sedem ralibus priuilegijs, liberalitatibus, & immunitatibus gaudeant, quibus gaudent studentes in scholis, vbi generale regitur Studium, & integros prouentus suos ecclesiasticos, sicut illi, recipiant, statuisse. Et iure quidem merito, nam vt Iustinianus Imperator *d* Ioanni beatiss. ac sanctiss. Archiepiscopo, & Patriarchæ veteris Romæ scribit, legum originem anterior Roma sortita est: & ideo Staphileus *e* Studium Romanum nobilius, ac magis antiquum alijs vniuersalibus Studijs appellat, quàmuis bonos Professores, seu Lectores suo tempore non extitisse indicet, & rationem propter tenuitatem stipendiorum afferat, dum ait. *Vtinam essent bona salaria, quia non deficerent boni Lectores, iuxta illud sint Mecœnates, non deerunt Flacci, Marones.* Hæc Staphileus. Qua ratione forsan motus
C Leo X. *f* ea conditione Populo Romano gabellam vini concessit, vt salaria Lectoribus Studij soluerentur: & ante ipsum Athalaricus Rex Gothorum, Cassiodoro *g* teste.

c in c. 2. de priuil. in 6.
d in Auth. vt Ecclesia Romana in prin.
e in tract. de gratijs expect. §. circa tertiam partẽ. nu. 43.
f Constit. 1. §. 7. Bullar. nou. tom. 1 pag. 459
g lib. 9. variar. cap. 21.

Post Innocentium IV. Bonifacius VIII. natione Hernicus, Patria Anagninus, eodẽ anno duo erexit Studia generalia, alterum in Ciuitate Firmana Prouinciæ Marchiæ, Romæ autem alterum; licèt hoc etiam ante sexagesimum, plusue minus annum ab Innocentio, vt diximus, diuini, & humani iuris initium habuisset. Bonifacius ergo diligenti cum fratribus suis S.R.E. Cardinalibus deliberatione præhabita, de ipsorum consilio, & Apostolica auctoritate Romæ perpetuis futuris temporibus generale Studium in qualibet facultate voluit extare, & vigere; Doctoribus, & Studentibus ibidem priuilegia, liberalitates, & immunitates, quibus in alijs Studiorum Vniuer-
D sitatibus docentes, & Studentes potiuntur, & gaudent, concessit, & impartitus fuit. *h* Vt autem priuilegiorum aliqua magis expressa notitia haberetur, in eadem erectionis Constitutione quæ sequuntur, expressit.

h Const. 9. Bull. nou. tom. 1. pag. 146.

Doctores, & scholares ad forum Capitolinum inuiti non trahantur, siue ciuilis, siue criminalis causa sit, homicidio tamen excepto, super quo contra clericos Vicarius Papæ, contra laicos Senator Vrbis procedat. §. 2.

A quocumque vectigali, collecta, siue impositione sint immunes. §. 3.

Domorum pensiones à peritis electis taxentur; si primi dissentiant, eligatur tertius. §. 4

Scholares peregrinantes coram Doctore, seu Magistro conueniantur: Rectores à Doctoribus, & scholaribus electi causas ciuiles, & criminales, leuiores tamen, inter ipsos de Vniuersitate cognoscant. §. 5.

E Fructus Beneficiorum, & Pensiones (quotidianis distributionibus dumtaxat exceptis) licitè percipiant. §. 6.

Ne super præmissis molestentur, Defensores, & Protectores deputat Abbatem Monasterij S. Laurentij extra muros, Priorem Basilicæ ad Sancta Sanctorum, & Archipresbyterum Ecclesiæ S. Eustachij de Vrbe, quibus has etiam literas direxerat. §. 7.

Contrarijs quibuscumque derogat. §. 8. Hactenus Bonifacius.

Et cum super enarratorum priuilegiorum validitate, & efficacia consultus aliquando fuisset Oldradus, respondit, *i* Studentes Romæ habere priuilegium percipiendi fructus Beneficiorum suorum, & eos percipere, non obstante Statuto Ecclesiæ, quòd per annum faciant residentiam; quia hoc Statutum tollitur per clausulas gene-

i cons. 117.

rales, *non obstantibus quibuscumque &c* Quam quidem consultationem reassumens Cherubinus iunior, *a* priuilegia hæc largè inquit interpretanda, quia non sunt data personæ, sed causæ, quæ pia dicitur, & præferenda causæ dotis, teste Panormitano: *b* mouetur, quia in hoc versatur publicus fauor in communi, nam repletur terra sapientibus: & potest etiam considerari vtilitas particularis, cum quilibet possit Doctores consulere, audire, & addiscere, quod non est in dote, vt idem Panormit. concludit, & voluit etiam Rebuff. *c* Attamen videnda sunt etiam, quæ scribit Tiraquel. *d* sequutus Baldum dicentem, causam Studij tunc esse piam, quando versatur in studio sacræ Theologiæ. A

a ad hanc Bonif. Const schol. 2
b in c. fin. ad fin. de iud. c.
c de priuil schol. priu. 82 n. 2.
d de priuileg. piæ caus. in præfat. vers. item relictū causa Studij.
e Clem. 1. de magistr.

Bonifacio VIII. successit Clemens V Gallus, qui sacro Concilio Viennensi approbante, sanciuit, *e* vt in Romano hoc Studio viri Catholici sufficientem habentes Hebraicæ, Arabicæ, Chaldeæ Linguarum notitiam, duo videlicet vniuscuiusque linguæ periti, detineantur, qui scholas regant, libros de linguis ipsis in latinum fideliter transferentes, alios linguas ipsas sollicitè doceant.

Cui quidem Sanctioni inhærens Paulus V. in cuiuscumque Ordinis instituti Regularium tam mendicantium, quàm non mendicantium Studijs omnibus, trium linguarum, Hebraicæ scilicet, Græcæ, & Latinæ, in maioribus verò, ac celebrioribus etiam Arabicæ Doctores Regulares eiusdem Ordinis, si adsint, sin minus, seculares esse sanciuit. *f* §. 2. B

f Const 65. Bull. non tom 3. pag. 254.

Regularium Superiores si in huiusmodi Doctoribus eligendis, eisq; scholaribus assignandis negligentes fuerint, eorundem Ordinum Protectoribus id muneris iniunxit. § 3.

Scholares in promotione ad Doctoratus gradus, & in cæteros sui Ordinis honores illi, cæteris paribus, præferantur, qui in cognitione trium saltem linguarum prædictarum profecerint. §. 4.

Post harum linguarum Lectiones in Studio Romano à Clemente V. institutas, Eugenius IV. viros omni scientiarum genere excultos, Platina testante, *g* addictos hic esse voluit. C

g in vita Eugenij IV.

Leo X. de munere, auctoritate, & priuilegijs Rectoris, Reformatorum, Lectorumque, & scholarium huius Vniuersitatis almæ Vrbis, ac etiam de officio Bidelli Constitutionem edidit, *h*

h Const. 4. Bull. nou. tom. 1. pag. 472.

Et primo loco priuilegia, immunitates, & exemptiones à Bonifacio VIII. concessas, & supra à nobis relatas confirmauit. §. 2.

Lectorum numerum, alterum scilicet in iure canonico, & in iure ciuili alterum, cũ certa salarii assignatione, à Rectore, & Reformatoribus facienda, determinauit §. 3

Lectoribus verò in foris Aduocati munus exercere prohibuit, domi tamen consulere permissum est. § 4. D

Solitis diebus, & horis legant, post lectiones cum discipulis circulos, seu congressus habeant; sin minus, salarii pro rata temporum intermissorum iacturam faciant, Bidellis denunciantibus, & fabricæ scholarum applicandam. §. 5.

Rector cum duobus Reformatoribus Doctores legentes semel in mense visitent, defectus corrigant: ex Reformatoribus vnus seorsim bis in hebdomada visitationis officium subeat, corrigenda cum Rectore conferat, & Collegis. §. 6.

Bidellorum, seu Nunciorum munus præfinitur; si deliquerint, trinam subeant monitionem, & pœnam; prima est Rectoris arbitrio, secunda salarij diminutio, tertia remotio absque restitutionis spe. §. 7.

Iudicibus Romanæ Curiæ cunctis, ne scholares in priuilegijs, immunitatibus, & exemptionibus perturbent, & molestent, sub excommunicationis pœna inhibuit. § 8 E

Rectori, ac Reformatoribus, vt præmissa obseruent, & ab alijs seruari faciant, iniunctum est. §. 9.

Sacri Cardinalium Collegii Decano Episcopo Ostiensi, ex Presbyterorum, & Diaconorum Ordinibus primis Cardinalibus, vt Doctoribus, & Scholaribus præsidio sint, ac tutores assistant, demandatur. §. 10.

Exequutores Rectoris obediant mandatis. Contrariis quibuscumque derogatur. §. 11. & 12.

Legum cognitio pro facilliori Canonum intelligentia, etiam ex aliqua Constitutione, & Statuto clericis prohibita, in hac Vrbe permittitur. §. 13. Hactenus Leo.

Sancta denique Tridentina Synodus *i* vt in hac, & in quibusdam aliis Vniuersitatibus Sacræ Theologiæ Doctores, & audientes designentur, & adsint, Spiritus

i sess. 5. cap. 1. vers. in Gymnas. de reformat.

Sancti

Sancti lumine illustrata mandat, Reges, Principes, & Respublicas ad huiusmodi lectiones restituendas, & ordinandas hortatur.

Doctores ad docendum non admittantur, scholares Doctoratus gradu non decorentur, nisi facta Catholicæ Fidei professione, iuxta formam à Pio IV. *a* præscriptam.

A Denique quia de Rectore Studij huius almæ Vrbis habita est supra mentio, non ignorandum puto, Rectorem hunc ex præstantissimo Aduocatorum Consistorialium Collegio assumi; cui quidem Collegio regimen eiusdem Studij, siue Vniuersitatis assignauit, & concessit Sixtus V. *b* qui præuia quoque reuocatione cuiusuis concessionis antea fieri solitæ Rectoratus prædicti in personam vnius ex Romanæ Curiæ Prælatis, Consistorialium Aduocatorum Collegio perpetuò vniuit. §.2.

Facultatem creandi Doctores vtriusque iuris, à Iulio III. *c* antea concessam, confirmauit, & quatenus opus esset, denuò concessit. §. 4. Sed numquid huic priuilegio derogatum esse censeatur, si aliud simile priuilegium alteri Collegio, puta, Prothonotariorũ, quos de numero participantium vocant, concedatur? Negatiuam partem amplexa est Rota Romana apud Seraphinum, *d* rationibus ibidem vidẽdis,

B vbi etiam de Aduocatis Consistorialibus nonnihil agitur: Verùm si plura de ipsis cupis, Martini V. Constitutionem, *e* Octauianum Vestrium, *f* Petrum Gregorium Tholosanum, *g* & Carolum Cartharium *h* legito.

Addam postremò, si ad Philosophiæ, & Medicinæ lauream quis promouendus erit, hic à Phisicorum Medicorum Collegio, priuatiuè quoad omnes alios, hunc dignitatis gradum impetrare debet, ex Iulij III. Sanctione. *i*

At si Romanæ Vniuersitatis (quæ Sapientia nuncupatur) statum hodiernum requiris, en affero.

a Const 88. tom. 2. pag. 128.
b Const. 62. Bull. nou. tom. 2. pag. 588.
c Const. 16. Bull. nou. tom. 1. pag. 709.
d decis. 1271. per tot.
e Const 3. § 28. Bullar. nou. tom. 1. pag 253.
f in pract. lib. 2. cap 18
g in syntag. iur. vniu. lib. 49 cap. 6. nu. 10.
h in syllabo Aduocator. Consist. per totum.
i Const. 19. tom. 1. pag. 712.

Illustrissimus, ac Reuerendissimus D. Ioannes Baptista Spada Lucensis, Patriarcha Constantinopolitanus, Sacræ Consistorialis Aulæ Aduocatus, ac d. Studij Rector deputatus.

C

Professores in sacra Theologia:

R. P. Magister Fr. Bartholomæus Ferrius ab Argenta Ordinis Minorum Conuentualium, in scholastica. Professus per annos 11. Recipit annua scuta 100.

R. P. M. Fr. Petrus Maria de Sestula Procur. general. Ordinis Prædicatorum, in scholastica. Professus per annos 2. scuta 60.

R. P. M. Fr. Cœlestinus Brunus de Venosa Ord. Herem. S. Augustini, in sacra Scriptura. Professus per annum 1. scuta 60.

R. P. M. Fr. Io. Baptista Nisius de Crucianis de Monte Granario Ord. Min. Conuentualium, in Theologia morali. Professus per annos 5. scuta 70.

D

Professores in Iuribus.

D. Ioseph Palamolla Policastrensis, in iure canonico; Professus per annos 10. scuta 250.

D. Fœlix Antonius Monacus Cosentinus, in iure canonico. Professus per annos 6. scuta 180.

D. Angelus de Iudicibus Aretinus, in iure ciuili. Professus per annos 27. scuta 420.

D. Franciscus Angeluccius ex Podio Crucis Spoletanæ Diœcesis, in iure ciuili. Professus per annos 15. scuta 250.

E D. Carolus Sgomblinus Neapolitanus, in iure ciuili. Professus per annos 3. scuta 180.

D. Ioseph Carpanus Romanus, in iure ciuili. Professus per annos 12. scuta 180.

D. Antonius Bucchierius Cusentinus, in Institutionibus. Professus per annos 26. scuta 180.

D. Iacobus Cincius Romanus, in Institutionibus. Professus per annos 3. scuta 100.

D. Carolus Festinus Ferrariensis, in Institution. Professus per annos 3. scuta 75.

Pro-

Professores in Medicina.

Perill. D.Gabriel Fonseca Medicus secretus SS. D.N. Papæ, in medicina practica. Professus per annos 7. scuta 500.

Magister D. Ioannes Manelphius de Monte Rotundo in Sabinis, in medicina practica. Professus per annos 28. scuta 400. A

Magister D. Ioánnes Benedictus Sinibaldus Leonissanus, in medicina practica. Professus per annos 17. scuta 370.

Magister D. Benedictus Rita Leonissanus, in medicina theorica. Professus per annos 25. scuta 260.

Magister D. Iulius Cæsar de Benedictis Aquilanus, in medicina theorica. Professus per annos 5. scuta 220.

Magister D. Hyacintus Altomarius Cusentinus, de morbis mulierum. Professus per annos 4. scuta 130.

Magister D. Ioannes Maria Castellanus Albensis, in chirurgia, & anothomia. Professus per annos 33. scuta 120. B

Magister D. Dominicus Panarolus Romanus, in simplicibus medicamentis, in diebus vacantibus, & festiuis. Professus per annos 6. scuta 80.

Professores in alijs facultatibus.

R.P.M. Fr. Io.Baptista de Lezana Matritensis Ordinis Carmelitarum, in Metaphisica. Professus per annos 11. scuta 100

D.Gulielmus Arctius Lancastrensis, in Philosophia naturali. Professus per annos 11. scuta 210.

D Demetrius Phallyreus Constantinopolitanus, in Philosophia naturali. Professus per annos 6. scuta 100. C

D. Iacobus Philippus Camola Romanus, in Philosophia morali. Professus per annos 18. scuta 160.

R.P.M. Fr. Antonius Marinarius à Chriptalijs Ordinis Carmelitarum, in Logica. Professus per annos 12. scuta 100.

R.P.M. Thomas de Thomasijs Pisauriensis Ord.Cruciferorum Definitor, in Logica. Professus per annos 10. scuta 120.

R.P.D. Antonius Sanctinius Lucensis Cler. Reg. Somaschæ, in Mathematica. Professus per annos 9. scuta 120.

D.Henricus Chifellius Antuerpiensis, in Rethorica. Professus per annos 31. scuta 230.

D.Ioannes Baptista Iona Galilæus, in Lingua Hebraica: Professus per annos 4: scuta 75. D

D. Demetrius Phallyreus Constantinopolitanus, in Lingua Græca. Professus per annos 10. scuta 65.

R P.D. Philippus Guadagnolus Cler. Reg. Min. in Lingua Arabica, & Chaldæa. Professus per annos 8. scuta 75.

D. Abraham Ecchellensis è Libano in lingua Syriaca. Professus per annos 2. scuta 100. Hactenus de Studio Vrbis.

Cum autem in ipsa Ecclesiastica Ditione adsint etiam aliæ Studiorum Vniuersitates, nempe. Bononiæ antiquissimam, quæ iu legibus monarchiam tenere scribit Accursius; *a* & in numismate sculptum legitur. *Mater Studiorum Bononia docet.* ibique Theologicam facultatem legendam instituit Innocentius VI *b* Auenioni à Bonifacio VIII. institutam. *c* Firmi ab eodem Pontifice. *d* Perusij à Clemente V. institutam, *e* à Ioanne XXII. *f* confirmatam. Ferrariæ à Bonifacio IX. *g* erectā, & a Clemente VIII. *h* auctam. Maceratæ à Paulo III. *i* Et ne Patriam meam omittam, Vrbeuetanam inquam Ciuitatem, in qua ab Vrbano VI. fuit generale Studium institutum. Si dicamus, harum quoque Vniuersitatum curam huic nostræ Congregationi iniunctam esse, non erit à conuenientia, & veritate alienum. Et eum Vniuersitatibus, seu Academijs in istis sacræ Theologiæ, Canonum, Iuris ciuilis, & Medicinæ Professores adesse debeant, ex iam supra dictis, breuia horum Studiorum elogia à Francisco Suuertio *k* mutuata referre lubet. E

a in rub. C. de Stud. liber Vrb. Romæ lib. 11.
b Const. 11. Bull. nou. tom. 1. pag. 218.
c Const. 1. aliàs 10. in append. bullar. nou. tom. 3. pag. 11.
d Const 8. bull. nou. tom 1. pag. 145.
e Const. 2. d bull. pag. 149.
f Const. 6 d bull. pag. 159
g Const. 2. d bull. tom 1. pag 231.
h Cōst 94 bull. tom. 3. pag 142.
i Cōst. 22. d. bull. tom. 2. pag. 646.
k in libello, delitia Christiani Orbis dicto, vbi de Salamantina Academia agit pag apud me 324

Theo-

Theologiæ Sacræ,

Qua rerum Diuinarum cognitione hominum mentes imbutæ terrena despiciant, Cœ-
A *lum potius petant, beatamquè iam nunc incipiant viuere vitam;*

Iuri Ciuili.

Quo possint Principes Rempublicam benè gerere, & curas hominum rectè componere; sitquè omnibus cordi pax, & iustitia, prudentiam maiorum hoc loco Senatus docendam curauit.

Medicinæ seruatrici,

Corpori, vt anima inhabitet suauius, & vita tot periculis obnoxia constet, Senatus consuluit, & Philosophiæ, & Astronomiæ.

B

CONGREGATIO XX.

De Typographia Vaticana.

Literarum peritiam ex librorum, ac voluminum reuolutione, & lectione consequendam esse, nemo, ni fallor, ibit inficias. Hinc enim factum fuisse eredendum puto, vt alij in arborum corticibus; alij in plumbeis laminibus; in papyro, qui intextus farina glutinabatur, alij; in tabulis cera illitis quidam; in chartis hedinis (quas pergamenas vocant, quod Pergami primùm inuentæ fuerint) nonnulli quoque sua, & virorum doctrina excellentium mo-
C numenta consignauerint: quæ in Bibliothecis postmodum collocata, perpetuum, quibus id muneris cordi fuit, nomen, & famam compararunt, vt Tholomæo Philadelpho, qui plus ducentorum millium voluminum in Alexandria disposuit; Asynio Pollioni, qui primus in Vrbe ex hostium manubijs Bibliothecam instituit; & alijs ab Alex. *a* & Polydor. Virgil. *b* relatis, qui simili studio capti non modicum rei publicæ ornamentum, vtilitatemquè tulerunt, Plinio teste. *c*

Verùm licèt hæc omnia semper, & omni tempore summa laude sint extollenda; quia tamen sine magno, & ingenti sumptu perfici nequibant, atque ita pauperibus id assequi impossibile foret, cũ arte igitur imprimendi libros auorum nostrorũ ætate inuenta, & Leone X. sedente expolita, nequaquã comparari posse videtur; nam parua impensa librorum copia haberi potest, quibus ingenia ad literarum studia percom-
D modè exerceri, & instrui valeant, eiusdem Pontificis oraculo. *d* Et ne tantæ rei auctor sua laude fraudetur, præsertim vt posteritas sciat cui Diuinum beneficium acceptum referre debeat, Ioannes Cuthembergus natione Theutonicus equestri vir dignitate primus omnium in Oppido Germaniæ, quam Maguntiam vocant, hanc imprimendarum literarum artem excogitauit, primùmque ibi exerceri ea cœpit; non minore industria reperto ab eodem, prout ferunt, auctore nouo atramenti genere, quo nunc impressores tantùm vtuntur. Decimosesto deinde anno, qui fuit salutis humanæ 1458. quidam nomine Conradus, homo itidem Germanus Romam primò in Italiam attulit; quam deinde Nicolaus Ienson Gallicus mirum in modum illustrauit. Hæc ex Polyd. Virgilio *e* habes.

Verùm ne quod ad Dei gloriam, & Fidei augumentum, ac bonarum artium pro-
E pagationem salubritèr est inuentum, hæreticorum, aliorumquè veritatis hostium dolis, & insidijs in contrarium conuertatur, Leo X. Lateranensi Concilio approbante, *f* statuit, vetuitquè, ne sine examine, & approbatione Vicarij Papæ, & Magistri Sacri Palatij Apostolici in Vrbe, Episcoporum verò, ac hæreticæ prauitatis Inquisitorum in alijs locis, libri, seu quæuis scripturæ imprimantur. *g* Quod etiam à sacrosancta Tridentina Synodo *h* confirmatum habes: quæ quidem approbatio in scriptis, & absque vlla solutione mercedis facienda erit, vt ibi, vers. ipsa verò.

Regulares verò libros, vel scripturas edere volentes, nedum prædictorum approbationem, sed & suorum quoque superiorum licentiam obtineant, ex declaratione

a dier. genial. lib. 2. cap. 30.
b de inuentor. rer lib. 2. cap. 7.
c lib. 35. cap. 2.
d Constit. 12. §. 2 Bullar nou. tom. 1 pag 484.
e lib. 2. cap. 7. de rer. inuentor.
f sess. 10. de impress. libr.
g d Const. 12. §. 2
h sess. 4. in decr. de edit. libror. §. sed & impress.

tione Congregationis Cardinalium super interpretatione eiusdem Concilij Tridentini; teste Cherubino iuniore post alios ab eo relatos: *a* & videri etiam poterit modernus Pater Io. Bapt. Scortia è Societate Iesu Theologus. *b*

a in schol. ad præd.Constit.12. Leonis X.
b in select.Sum. Pontif. Constit. epit 56.ad Const. 12. Leonis X. theorem. 154.& 155.

Denique Sixtus V. vt hæc omnia, in Vrbe præsertim, cuius exemplo, & doctrina tota Christiana Respublica regitur, maturius perficiantur, post erectam Vaticanam Typographiam, eidem Cardinalium Congregationem præfecit, quibus id potissimum negotii imposuit, & mandauit. A

Vt sacram Bibliam latinæ vulgatæ, græcæ, & hebraicæ editionis, Epistolas Decretales, Concilia generalia, Sanctorum præcipuorum Ecclesiæ Doctorum opera, cæterosquè denique libros, quibus Fidei Catholicæ doctrina, traditionesquè Ecclesiæ continentur, & explicantur, quàm eruditissimè imprimendos curent.

Vt vetustis manuscriptis, emendatisquè Codicibus adhibitis, præsertim ex nobili, & optimis libris referta Pontificia Vaticana Bibliotheca, addito quoque studio, & opera doctissimorum hominum, ex omnibus Christiani Orbis nationibus per Summos Pontifices selectorum, qui linguarum peritissimi sint, libros imprimendos accuratè, diligenterquè conferant, & recognoscant, vt eorum editio quantò fieri possit, integra, atque incorrupta prodeat. B

Si quæ verò grauiores dubitationes, & difficultates in veterum Codicum auctoritate, librorum correctione, & emendatione inciderint, rebus prius in Congregatione examinatis, ad Pontificem referant, vt in lectionum varietate id, quod Orthodoxæ veritati maximè consonum erit, ex speciali Dei priuilegio Sanctæ Apostolicæ Romanæ Sedi concesso, statuatur. Et non parùm huic rei conferre videntur, quæ Baronius *c* in Gottifredo Viterbiensi obseruat, eundemq; summis laudibus exornat; quippequi licèt Imperatoris Friderici, & Henrici Regis eius filii Notarius, suam tamen historiam Pantheon appellatam in lucem daturus, Summi Pontificis Vrbani III. censuræ, & correctioni supponit his verbis: *Quia nullum scripturarum elogium noscitur esse authenticum, nisi ab eius sapientia fluminibus sitientibus prætinetur; quare si quod historiarum opus noua per aliquem institutione conficitur, ratio suggerit, vt antequam in publicum deueniat, Apostolico examini præsentetur; quatenus si acceptione dignum esse perpenditur, eius mandato, & iudicio approbetur, & ab eo vires, auctoritatemq; recipiat, cui terrena, & cœlestia Diuinitus sunt commissa.* C

c in annal. tom. 12. sub an.1186 pag.788. & seq.

Demum vt in quibusuis Christiani Orbis Regnis, & Prouinciis, Typographos, & librorum recognitioni præfectos admoneant, quatenus diligentem, opportunamquè operam ad sua quæque officia fideliter, atque integrè exequenda præstent, & in librorum huiusmodi editione accuratissimè versentur, & ad Vaticanæ impressionis normam omnino se conferant. Hæc Sixtus, cuius etiam operis inscriptionem accipe. D

TYPOGRAPHIA VATICANA
DIVINO CONSILIO A SIXTO V. PONT. MAX.
INSTITVTA
AD S.S. PATRVM OPERA RESTITVENDA
CATHOLICAMQ. RELIGIONEM
TOTO TERRARVM ORBE PROPAGANDAM E

Sed cùm Vaticana hæc Typographia Pauli V. iussu Camerali Typographiæ vnita esset, non amplius Vaticana tantùm, sed Cameralis etiam quandoque dicitur.

Cum autem de Vaticana quoque Bibliotheca supra sit facta mentio, non omittendum duxi, hanc à Sixto IV. in Vaticano toto terrarum Orbe celebrem, aduectis ex omni Europa libris, constructam; vnde custodes, & librarii græci, latini, & hebraici menstrua salaria, quibus ali possint, recipiunt; vtq; libri emerentur, idem Pontifex assignauit prouentus: opus omnium præclarissimum, & Pontifice Maximo dignum, qui insignem ob id laudem, libris vndique conquisitis, aut si haberi non poterant, q exem-

exemplaribus eorum expetitis, missisquè, qui describerent, vt eam exornaret, consequutus est; itaut prædecessorum memoriam, Benedicti scilicet III. Martini V. Nicolai V. & Pij II. qui etiam in hoc negocio non parùm inuigilarunt, fermè in hoc deleuerit: & iure quidem merito sequentibus laudatus est carminibus.

A *Templa, domum expositis, vicos, fòra, mœnia, pontes*
Virgineam Triuij quòd repararis aquam.
Prisca licèt nautis statuas dare commoda Portus,
Et Vaticanum cingere Sixte iugum;
Plus tamen Vrbs debet: nam quæ squallore iacebat,
Cernitur in celebri Bibliotheca loco.

Quam postea Sixtus V. Paulus V. auxerunt, illustrarunt; & Gregorius XV. libris à Cæsarianis anno 1621. Comite Palatino expugnato, ac deuicto ablatis, Romano Pontifici dono datis, atque è Germania ad Vrbem adductis, adauxit: nec sempiternæ memoriæ Vrbani VIII. vigilantia in ea excolenda, muniendaquè desiderata fuit, vt monumenta ibidem affixa demonstrant, ex quibus, quod de Palatina Biblio-
B theca loquitur, hic addere placet.

SVM DE BIBLIOTHECA
QVAM HEIDELBELGA CAPTA
SPOLIVM FECIT
ET PONT. MAX. GREGORIO XV.
TROPHAEVM MISIT
MAXIMILIANVS VTRIVSQVE BAVARIAE DVX
C S. R. IMPERII ARCHIDAPIFER
ET PRINCEPS ELECTOR
ANNO MDCXXIII.

Denique ad Typographiam Vaticanam redeundo, vt vnde noster hic sermo exordium habuit, debitum quoque consequatur finem, non omittendum putaui, Audream Brogiottum, Vaticanæ, & Cameralis Typographiæ tunc Præfectum, quibus characteribus libri, & scripturæ ibidem imprimi, cudiquè valeant, sub auspicijs Eminentiss. ac Reuerendiss. D. Francisci Card. Barberini, quo auctore eandem Præfe-
D cturam consequutus fuerat anno 1628 Indicem à se cusum in lucem edidisse, quem videre non iniucundum erit.

CONGREGATIO XXI.

De Confinibus Status Ecclesiastici conseruandis.

Romanum, & vniuersalis Ecclesiæ Pontificem, velut Christi Domini in terris Vicarium, duplicem habere gladij potestatem, spiritualis scilicet, ac temporalis, nemo, nisi à recta Catholicorum Fide aberrans ibit inficias;
E adeo quippe firmis hæc veritas innixa est fundamentis, vt quouis hæreticorum turbine diuelli nequeat; prout ex ijs, quæ S. R. E. Eminentiss. Gard. Belarminius *a* aduersus Barclaium scribit, cunctis efficitur manifestum.

Etenim quia Summus Pontifex est, vt diximus Christi Domini in Terris Vicarius, Innocentio III. *b* hoc iterum; ac tertiò confirmante, nisi cum spirituali temporalem quoque gladium, & potestatem haberet, alteri (nempe Imperatori) esset in hac parte subiectus, quod vtique dicendum non est; nam sicut Sol non à Luna suum recipit lumen, sed è contra, ita Imperator, qui Lunæ comparatur, Pontificem, qui Sol dicitur, nec puri hominis, sed veri Dei vicem gerit in terris, ex Innocentio, *c* agnoscere debet in superiorem: quod cum aliquando Dantes Aligerius *d* in dubium

a tract. de potest. Papa in tempor.
b c. I. 2. & 3 de translat. Episc.
c c. quanto de translat. Episc.
d in libro, Monarchia, nuncupato.

bium reuocare tentasset, nempe Imperium nullam habere dependentiam ab Ecclesia, post eius mortem fuisse hæreticum denunciatum, scribit Bart. *a* & post eum Volaterranus: *b* videnda sunt etiam, quæ scribit Baronius sub anno 990. de noua quadam hæresi à fautoribus Caroli Francorum Regis excogitata, nempe omnia licere Carolo etiam in Ecclesiis; ex quo ab Episcopis in Siluanecti Synodo diro anathemate A
vulnerati fuerunt; & eundem Baronium vide anno 1053. *c* Atque hanc politicam opinionem seruisse sub Innocentio II. Arnoldum Brixiensem, & ideo tanquam hæreticum ab Italia pulsum, scribit Ciacconius, & affirmant alij *d*. ac de quodam Fratre Alberto, qui abiurauit errorem, Papam scilicet non habere dominium in rebus temporalibus, sed totum ad Imperatorem spectare, scribit Hieronymus de Monte. *e* Et ex quadam conuenientia sic argumentatur Foscarius. *f* Nisi Christus Dominus hanc in temporalibus potestatem Vicario suo in terris reliquisset, videretur quodammodo minus diligenter boni patrisfamilias gessisse partes, nam cum spiritualia sine temporalibus diù esse non possint, si quando spiritualium defensio immineret, cogeretur Pontifex extra propriam domum quærere auxilium: Hæc Foscarius. B

Sed quoniam, vt Diuus Thomas ait, *g* Romani Pontifices, & Ecclesia in sui nouitate nec vires compescendi terræ Principes, neque hac vti potestate poterant, quæsitum est, quando in vsum deduci cœpta sit? Et sanè nisi postquam Constantinus Christi Fidem amplexus est, & nouum hominem post sacrum Baptisma induit, non apparet. Ipse enim pijssimus, & verè Catholicus Imperator anno Imperij 19. humanæ salutis 324 Syluestro Sanctissimo Pontifice sedente, vt Baronius, *h* & alij multi testantur, ex Vrbe Roma in Byzantium transferens Imperij solium, sic effatus est. *Vt Pontificalis Apex non vilescat, sed magis quàm terreni Imperij dignitas, gloria, & potentia decoretur, ecce tam Palatium nostrum, vt prædictum est, quàm Romanam Vrbem, & omnes Italiæ, seu occidentalium Regionum Prouincias, Loca, & Ciuitates præfato Beatissimo Pontifici nostro Syluestro vniuersali Papæ contradimus, atque relinquimus, & ab eo & à Successoribus eius per hanc diualem nostram,* C
& pragmaticum Constitutum decernimus disponenda, atque iuri S. R. E. concedimus permansura. Vnde congruum perspeximus nostrum Imperium, & Regni potestatem in orientalibus transferri Regionibus, & in Byzantiæ Prouinciæ optimo loco nomini nostro Ciuitatem ædificari, & nostrum illic constitui Imperium: quoniam vbi Principatus Sacerdotum, & Christianæ Religionis Caput ab Imperatore Cælesti constitutum est, iustum non est, vt illic Imperator terrenus habeat potestatem. Hactenus Imperator à Gratiano relatus; *i* quod etiam Nicolaus III. Pontifex suis consignasse monumentis legimus *k* his verbis: *Ne autem ipsa mater Ecclesia in congregatione, & pastura Fidelium temporalibus careret auxilijs, quin potius ipsis adiuta, spiritualibus semper proficeret incrementis; non absque miraculo factum esse concipitur, vt occasionaliter Constantini Monarchæ à Deo prouisa, sed curata* D
Baptismalibus fomentis infirmitas, quandam quasi adijceret ipsi Ecclesiæ firmitatem: qui quarto die sui Baptismatis vnà cum omnibus Satrapis, & vniuerso Senatu, Optimatibus etiam, & cuncto populo in persona Beati Syluestri sibi Romanam concedendo Vrbem, relinquens ab eo, & Successoribus eius per pragmaticum Constitutum disponendam esse; decernens in ipsa Vrbe vtriusque potestatis monarchiam Romanis Pontificibus, declararet: non iustum arbitrans, vt vbi Sacerdotij Principatum, & Christianæ Religionis Caput Imperator Cœlestis instituit, illic Imperator terrenus habeat potestatem &c. Vide etiam, si placet, quæ scribit Rebuffus. *l* Licèt non desint aliqui (qui dum nimium sapere cupiunt, insipientes apparent) negantes scilicet hanc Constantini donationem esse veram, & quatenus veram, attamen inualidam, vt videre est apud Postararium, *m* qui post donationis verba relata, quæ in contrarium adduci possunt, optimè soluit, & ne nimius E
sim, ad eum te lectorem remitto. nec erit iniucundum videre, quæ scribit Baronius *n* de validitate donationis Constantini. Nobis enim satis nunc esse putamus hæc indicasse, vt quam hodie Romanus Pontifex in bonis temporalibus exercet iurisdictionem, siue illam totam à Constantino, siue ab aliis postea Imperatoribus, Regibus, Principibus, priuatisque iuris (vt infra videbimus) habuerit; antiquissimam tamen esse, & hoc esse Romanæ, & vniuersalis Ecclesiæ Patrimonium Christo Domino eius Sponso in dotem assignatum, vt bene probat [illegible] Re-

a in l. 1. C. de req. reis.
b in antropol lib. 21. pag. apud me 2[illegible]4.
c tom. 11. annal. pag. 190. litera E.
d in vita Innocentij II.
e q. 11 in princ. & per tot.
f in Comment. ad donation. Constantin. Imp. q. 3. nu. 38. vers. quandoquidem.
g in 2. 2. q. 12. artic. 2. ad 3.
h annal. tom. 3. anno 324.
i in c. 34. Constantinus, vnde vt Pontificalis. dist. 96.
k c. 17. fundamenta. §. ne autem. de elect. in 6
l tract. de Imper. q. 4. nu. 5. & q. 5. ferè per tot.
m in opusc. ad comproban. validitatem donationis Constantini, edito.
n annal. tom. 12. anno 1191. pag. 850. litera B.

Redoantus. *a* Et ideo ad Romani Pontificis potisſimuùm ſollicitudinem, & curam pertinet, ab illins inuaſione, vſurpatione, diſtractione, & alienatione vltra licitos modos, & à iure permiſſos, improbos, ac temerarios homines compeſcere, ac deterrere, prout à multis factitatum fuiſſe ex infra dicendis apparebit.

A Euſepius enim, qui Apoſtolicæ Sedis Epiſcopus anno 310. fuit, reintegranda eſſe omnia expoliatis, vel eiectis Epiſcopis præcepit: quam etiam Sanctionem renouauit Ioannes I. Pontifex à Gratiano *b* relatus; & reaſſumit, commentarijſquè illuſtrat Menochius. *c*

Leo autem huius nominis I. pro conſeruandis eccleſiaſticis bonis, Sanctionem à Cherubino relatam anno ſalutis 447. promulgauit. *d*

Et hanc à Leone, & Antemio Imperatoribus pro rebus immobilibus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ conſeruandis, anno Chriſti 468 confirmatam legimus: *e*

Symmachus verò, qui anno ab Orbe redempto 498 Chriſti vices in terris gerere cœpit, nedum Presbyteris, alijſquè Eccleſiarum patrimonijs, ac iuribus præpoſitis, ſed ſuis etiam Romanis Pontificibus Succeſſoribus eorundem bonorum alienationem ſub anathemate prohibuit, his verbis.

B *f Non liceat Papæ prædium Eccleſiæ alienare aliquo modo pro aliqua neceſſitate, nec in vſumfructum iura dare, niſi tantummodo domos, quæ in quibuslibet Vrbibus non modica impenſa ſuſtentantur. Qua lege omnes cuſtodes adſtringantur, vt donator, accenſator, venditor honorem perdat, & qui ſubſcripſerit, anathema ſit cum eo, qui dedit, vel qui recepit, niſi reſtituatur: liceat etiam quibuſlibet eccleſiaſticis perſonis contradicere, & cum fructibus alienata repoſcere: quod non modò in Apoſtolica ſeruandum eſt Eccleſia, verùm etiam vniuerſis Eccleſijs per Prouincias quidem dicitur conuenire &c.* Hæc Symmacus; pro cuius Sanctionis intelligentia vide, quæ copioſè ſcribit Peregrinus, *g* qui luculentèr hanc quæſtionem, an ſcilicet Papa poſſit bona Eccleſiæ alienare, hac, & alijs Sanctionibus non obſtantibus, examinat, videndus.

C Gregorium Sanctiſsimum Pontificem huius nominis I. bona Eccleſiæ temporali gladio tutaſſe, plures ipſius epiſtolæ demonſtrant, *h* à Baronio *i* contra Petrum Damiani adductæ, & in quibus apertè legitur; in ijs, quæ ad defenſionem mœnium Ciuitatum ſpectant, vigilandum eſſe Epiſcopis, & neceſſaria cuncta paranda, neque ab illorum cuſtodia viros eccleſiaſticos eſſe exemptos, ſed obligatos. Mauritium verò Imperatorem inſano furore Romanam Vrbem, & Eccleſiam deuaſtantem, nedum ad ſanam reduxiſſe mentem, ſed ſupplicem, & veniam per literas petentem habuiſſe, literæ eiuſdem Imperatoris his verbis demonſtrant. *k*

Mauritius Imperator Gregorio Romano Pontifici.

D *Serò tandem animaduerti, me à recta viuendi ratione ad deteriora prolapſum, nam & tam multa portenta Deum Optimum Maximum mihi inſenſum ſignificant, vt dies, & noctes perniciem, cladémquè mihi inſtare planè videam: ſed quando vnus is tantùm pœnitentiæ locus ſupereſt, oro te, reliquóſquè viros Deo addictos, & charos, vt irata mihi Numina precibus veſtris mitiora efficiatis, mequè ad ſinum Matris Eccleſiæ redeuntem excipiatis. Confido enim fore, ſi me amicè, & more majorum complecti velitis, mecum preclarius actum iri, ac futurum, vt quæ incommoda Romana Vrbs, ipſaquè Eccleſia per nos paſſa eſt, multis maximis officijs aucta inſtaurari, excitari, cumulariquè poſſit. Vale. Conſtantinopoli.* Hanc verò epiſtolam editam puto anno ſalutis 602, Imperij ipſius Mauritij vltimo, quo ad ſanam rediſſe mentem, & ſupplices libellos ad omnes Patriarchas, & Monachos ſcripſiſſe, vt à Deo peterent, vt ipſe de peccatis admiſsis, in hac vita, & non in futura pœnas lueret, teſtatur Baronius. *l*

E Ioannes huius nominis VI. Giſulphum Beneuentanum Ducem, quòd Campaniã, Soram, Arpinum inuaſiſſet, his literis increpans, eius audaciam, & errorem arguere non dubitauit. *m*

Ioannes VI. Romanus Pontifex
Giſulpho Duci Beneuentano.

Proximis ferè diebus Romani exercitus, & Exarchi diffidijs fretus Campaniam inuaſiſti, Soram, & Arpinum occupaſti, Villas incendiſti, ruſticos, & pecora abegiſti,

a in proœm. de reb. Eccleſ. non alien.

b 3. q. 1. c. 3.

c de recuper. poſſeſ. remed 15. & ſeq. in præludijs nu. 58. & ſeq.

d Bull. nou. tom. 1. Conſt. 1 pag 1.

e l. iubemus. C. de ſacroſ. Eccleſ.

f c. nõ liceat Papæ, 12. q. 2.

g de iure Fiſci lib. 1. tit. 3. à nu. 81. quinta concluſio. vſque ad num. 93.

h epiſt 20. indic. 1. epiſt 2. indic. 11. lib. 7.

i in annal. tom. 11. anno 1053. pag. 191. litera E.

k ex lib. epiſt. Principum à Dezallino collectarũ pag. 97.

l annal. tom. 8. anno 602. pag. 159. litera E.

m in præd. epiſtol. lib. pag. 104.

quę quamprimùm intelleximus, tanta admiratione affecti sumus, vt etiam dubita-
remus, numquid tantum cladis à Christiano Principe in Christianos innocentissimos,
vel potius in ipsam Romanam Ecclesiam excogitari potuisset. His adducti sumus, vt
ad te Legatos cum literis mitteremus, dequè omnibus certiorem faceremus. Man-
dantes tibi, vt quamprimùm omissis Campania, & Hernicorum oppidis, in Sam- A
nium redeas. Quòd si secus feceris, iussaquè nostra aspernatus fueris, scias breui
futurum, vt Deo Opt. Max. (cuius res agitur) pro illata sibi iniuria pœnas des.
Vale. Romæ.

Huic etiam Pontifici factam fuisse ab Ariperto Longobardorum Rege Alpium
Cottiarum donationem, post Paulum Diaconum, Anastasium Bibliothecarium,
& alios à se relatos scribit Baronius; *a* ac literis ab ipso Ariperto Rege scriptis, &
hanc donationem continentibus confirmatur. *b*

Aripertus Longobardorum Rex Ioanni VI. Romano Pontifici.

Multis, maximisquè rationibus tandem in eam sententiam deueni, vt nihil nobis B
maiori studio enitendum sit, quàm Diuino cultui vacare, animiquè nostri aliquan-
do vinculis exituri, aliquam rationem habere. Quod cum mihi satis constitutum sit,
vt obsequij etiam mei erga Romanam Ecclesiam pignus aliquod habeatis, ex hoc no-
stro latissimo Decreto eidem Romanæ Ecclesiæ liberaliter Alpes Cottias, in quibus &
Genua est, donamus, itaut in bonis Beati Petri ipsæ Alpes à Taurinis montibus vs-
que ad Lygusticum mare censeatur. Quod eò libentius fecimus, quòd de Romano-
rum Pontificũ pietate, iustitia, innocentiaq; nobis maxima polliceri solemus. Hoc quod
nostri animi decretum à quibusdam nostri Regni Successoribus ratum, firmumquè
haberi in primis volumus. Tu autem Sanctissime Pater Deo Opt. Max. pijs preci-
bus me pluribus commendes. Vale, Papa. Et hanc Prouinciam primùm à Romana
Ecclesia possessam esse affirmant Anastasius Bibliothecarius; Addo Episcopus Vien- C
nensis in chronico; Beda, & alij à Baronio *c* relati. Atque hinc collige, Platinam
malè scripsisse, hanc donationem esse sine auctore, & factam fuisse Ioanni
VII. *d*

Constantino Papa sedente, prædictarum Alpium Cottiarum donationem à Luit-
prando Longobardorum Rege confirmatam fuisse, ex Oldrado Episcopo Mediola-
nensi refert Baronius *e* in hæc verba. *Constat etiam ipsum* (Luitprandum scili-
cet) *hoc primo Regni sui anno confirmasse donationem Alpium Cottiarum ab Ariperto*
factam Ecclesiæ Romanæ. Habet idem Oldradus Episcopus Mediolanensis in epistola
ad Carolũ Magnũ Imperatorem his verbis. Primo Regni sui anno donationem, quam
Beato Petro Aripertus Rex donauerat, confirmauit, scilicet Alpium Cottiarum, in
quibus Ianua est, & quicquid ab eã Alpes vsque ad Galliarum fines continebant. Hæc D
Baronius. Hoc etiam confirmat Hieronymus Rubeus, *f* sub anno tamen 715. Vi-
de Panuinium in addit. ad Platinam. *g*

Gregorius II. anno Christi 716. Constantino Papæ succedit: hic Neapolitanos,
proposito præmio, contra Longobardos excitauit; parta victoria, præmia, quæ fue-
rat pollicitus, præstitit: Arcem Cumæ, quę belli causa fuerat, ecclesiasticæ Ditioni
reddidit. Ne Leonis III. Imperatoris Exarchus tributa, nouaquè vectigalia exi-
geret, apertè vetuit, Hieronymo Rubeo, *h* & Bellarmino *i* id affirmantibus.

Gregorio II. alter Gregorius III. appellatus anno à partu Virginis 731. sufficia-
tur. Hic eundem Leonem III. Imperatorem, quòd immani rabie agitatus, San-
ctorum Imagines ab Ecclesijs tota Italia detrahendas, & antiquandas edixisset, con-
uocato Romæ apud Lateranum Concilio, Imperio simul, & fidelium communione E
priuauit: Id autem quamprimùm resciuit Luitprandus Longobardorum Rex, au-
gendi Regni cupiditate incensus, Vrbem Romam obsedit, vicina inuasit Oppida,
ac ferè totius Italiæ sceptro potitus fuit; Qua re Sanctus Pontifex commotus Caro-
lum Galliæ Regem ad res, & bona Ecclesiæ turanda, conseruandaquè in Italiam
euocauit; vt ex historicis liquet, & eiusdem Pontificis literæ hac de re ad ipsum
Carolum missæ leguntur. *k* Mœnia Vrbis collapsa multis in locis restituit: idem-
què fecit Centumcellis iam prope desertis, Philippo Bergomense teste. *l*

Zaccharias post Gregorium III. anno Christi 741. in Beati Petri Sede locatur.
Initio Pontificatus totam Italiam ardentem bello, & penè consumptam inuenit,
virtute, prudentia, Sanctitate pacauit, ædes, ac templa ruinam minitantia, resti-

tuit,

a in annal. tom. 8. sub anno 704. pag. 643.
b in precit. epi-stol. lib. pag. 105.
c in annal. tom. 8 sub anno 704. pag. 648.
d in eius vita.
e in annal. tom. & anno Christi 712. Pontificatus Constantini. 5.
f in hist. Rauen. lib. 4 pag. 217.
g in vita huius Pontificis.
h in histor. Rauen. sub an. 725. lib. 4. pag. 219.
i de potest. Papæ in temp. cap. 4.
k in libell. epist. Principa Donzellino collectar. pag. 109. 114. 116 & 117.
l in supplem. chronic. lib. 10. sub anno 732.

tuit, fundos, ex quorum redditibus Sacerdotes alimenta caperent, designauit. Cum autem Luitprandum Longobardorum Regem per Legatos suos ad quatuor Oppida Romanæ Ecclesiæ erepta restituenda monuisset, Rex autem hanc restitutionem differet, Pontifex, Gregorij II. exemplo Regem ipsum Interamnæ in Ditione Spoletana
A sedentem conuenit, ibiquè summo honore exceptus, nedum quatuor recuperauit Oppida; sed Sabinense patrimonium triginta annos ante ereptum ab eodem Rege recepit; & insuper Narniense, Anconitanum, Auximate patrimonium, & Vallis Agri Sutrini, magna vocata, donantur: Ciuitates, Oppida, Vicosquè triginta annis elapsis à Longobardis in Aetruria; & alibi vi, aut defectione capta, redduntur, anno salutis 742. Ciacconio teste, *a* quem si legeris, alia quoque ad rem cognosces; videndus est etiam Sigonius, *b* & Eminentiss. Cardinalis Baronius, qui de recuperatione Patrimonij, & Pentapolis agunt. Chilpericum Franciæ Regem, tanquam Regno inaptum priuauit, & Pipinum inaugurauit.

a in vita Zachariæ to. 1. col. 250 & 251.
b de Regno Ital. lib. 3. anno 742. & 749.

Stephanus III. dictus II. quia alter Stephanus illi prædecessor quatuor tantum dies in Pontificatu vixit, ex Baronio, *c* Aistulphum Longobardorum Regem anno
B 753. cum exercitu in Romanam Ditionem irrumpentem, Castra inuadentem, agros ferro, igneque vastantem, verbis primò, muneribus postea à tanto scelere auertere non valuit; vnde lacessitus pijssimus Pontifex, Pipinum Francorum Regem adijt, bellumquè Longobardicum decretum est; Pipinus verò palàm omnibus audientibus sic effatus est. *Ego, si me Deus Longobardicæ compotem victoriæ fecerit, polliceor me pro remissione peccatorum meorum impetranda, Exarchatum, & Pentapolim Reipublicæ Romanæ adempta, Beato Petro, & Successoribus eius traditurum perpetuò possidenda*: atque ita præsentem Scribam referre in Tabulis iussit, easquè suo, & Caroli, & Carolimanni filiorum præsentium sacramento muniuit; quod Carolus, vt mox dicemus, absoluit. Interim Aistulpho mortuo, Desiderius Fauentiam, Caballum, Ferrariam Stephano reddit, Sigonio teste, *d* qui alium Stephanum Pontificem ponit, & post schismaticos Constantinum, ac Philippum canonicè electum.
C

c in annal. sub anno 752.
d. de Regno Ital. lib 3. ann. 757.

Hadrianus I. qui Beati Petri Sedem anno Domini 772. obtinuit, cuius amplitudinem, Desiderius Longobardorum Rex veritus, statim de pace ineunda, & amicitia concilianda mentionem per Legatos fecit: verùm Hadrianus, cognita hominis perfidia, nihil sibi magis, quam à Desiderij insidijs cautum existimauit; in aliud proinde tempus pacem distulit. Quare Desiderius, nondum duobus mensibus Hadriani Pontificatus exactis, in Exarchatum irrupit; primò aduentu Ferrariam, Comaclum, & Fauentiam occupauit, ac Rauennæ se bellum illaturum ostendit; deinde Vrbinum, Senogalliam, Eugubium cæpit: Romam cum exercitu venturum, & Vrbem hostiliter obsessurum minatur, nisi Hadrianus ad ipsum accedat;
D cui petitioni responsum hoc dedit Pontifex. *Nunciate meo nomine Regi vestro, me coram Deo Omnipotenti spondere, si Oppida Beati Petri reddiderit, me aut hic Romæ, aut vbicumque ille voluerit, in congressum eius venturum, & cum eo communi de salute, & quiete Italiæ loquuturum, & si fefellero, non recuso, quin ille pro arbitratu illa rursus inuadat: quòd si ille duriorem se mihi præbuerit, denuncio illi, nunquam me in conspectum eius daturum*: ex quibus, Sigonio teste, *e* nec ad sanam rediens mentem, Carolo Magno hæc ab Hadriano delata sunt, qui in Italiam veniens, Desiderius è Regno deijcitur, ecclesiastica bona tutantur, & ablata restituuntur; Spoletini, Reatini, Longobardi omnes in Vmbria degentes, cognita Desiderij deiectione, Romam adeunt Pontificem, se sequè illi fidelitatis sacramento obstringunt: quorum exemplum aliæ sequutæ sunt Ciuitates Anchona,
E Auximum, Firmum: Quinta verò die postquam Carolus Romæ summo honore exceptus erat, rogante Pontifice, vt sponsionem, quam Pipinus pater, ipsemet, & Carolomannus eius frater Stephano Papæ fecerant, Exarchatum, & Pentapolim complectentem expleret, recitatis huius sponsionis Tabulis, sine cunctatione probauit; addiditquè Corsicam, Sardiniam, Siciliam, Territorium Sabinense, Ducatum Spoletinum, Tuscumquè Longobardorum, vnà cum censu, qui quotannis pro his Ducatibus Regi Longobardorum soluebatur, vt Sigonius *f.* ait. Ducatus verò Tusciæ Longobardorum amplectitur Castrum Felicitatis, Orbitum (Vrbemueterem hodie dictum) Balneum Regium, Ferenti Castrum, Viterbium, Marchiam Tuscanam vulgò Marenma, Populoniam, Soanam, Rosellas; Ciacconio, g Baronio, *h* alijsquè testantibus.

e lib 3. de Regn. Italiæ, sub anno 772.
f de Regno Ital. lib. 3 ad fin sub anno 773.
g in vita Hadr. I. Pontif. tom 1. col 266 & seq.
h in annal. sub anno 774. nu. 6. & 7.

Leo III. Hadriani Successor, vt Ecclesia Romana aduersus hæreticos, seditiosos, & sacrilegos tyrannos tutorem haberet, cuius Officiũ repudiasse iam Imperator Orientis videbatur, Carolum Francorum Regem adit, & ab eo summo honore exceptus, auditis, quas passus fuerat, iniurijs, harum vindictam sumere aggreditur; in Italiam proficiscitur, Pontificis, Romanæquè Ecclesiæ temporale Dominium, & sacros ritus tuetur; quibus beneficijs cumulatus Leo Pontifex Maximus, Occidentalis oræ solemni pompa anno 801. ipsa die Christi Domini Natalitia Imperatorem dixit, & Pipinum eius filium Italiæ Regem ordinauit, oleoquè sancto perunxit, Platina, Sigonio, Ciacconio, Baronio, historicis ferè omnibus hoc affirmantibus: & in Laterani parietibus, ab Eminentissimo Card. Francisco Barberino, S.R.E. Vicecancellario, Principe eruditissimo, & venerandæ antiquitatis amante optimo restitutis, monumentum his verbis indicat. A

FRANCISCVS S. AGATHAE DIAC. CARD. BARBERINVS
TRICLINII B
A LEONE III. ROM. PONT. CONSTRVCTI
A LEONE IV. SVCCESSORE
SEXAGESIMO POST ANNO REPARATI
NOSTRA TANDEM AETATE PENE DIRVTI
PARTEM HANC ILLVSTRIOREM
IN QVA C
VTRAQVE IMPERII ROMANI TRANSLATIO
REDDITAQ. VRBI PAX PVBLICA CONTINETVR
PARIETIBVS HINC INDE SVFFVLSIT
CAMERAE MVSIVVM RESTAVRAVIT
LABANSQ. OLIM DEXTERVM APSIDIS EMBLEMA
ANTIQVARIORVM DILIGENTIA COLORIBVS EXCEPTVM
PENITVS DEINDE COLLAPSVM D
AD PRISCVM EXEMPLVM SVMMA FIDE
EX MVSIVO RESTITVIT.

Paschalis I. anno Christi 817. in Apostolica Sede locatus Theodorum Nomenclatorem ad Ludouicum Imperatorem, vt quod à patre Carolo Magno; & Auo eius Pipino Romanæ Ecclesiæ promissum fuerat, ratum haberet, exposcentem misit: Imperator haud grauatè illius petitioni indulsit, Beatoquè Petro Apostolorum Principi, & Vicario Christi Paschali Ciuitatem Romanam cum Ducatu suo, & suburbanis, & viculis omnibus, ac territorijs eius, & maritimis litoribus, ac portubus, & cuncta Castella, Oppida, & vicos in Tusciæ partibus, idest Portum, Centumcellas, Cære, Bledam, Marturanum, Sutrium, Neper, Castellum Gallesij, Ortam, Polimartium, Ameriam, Tudertum, Perusium cum tribus Insulis suis, idest maiorem, & minorem, puluensem, & lacum; Narniam, Otricolum, cum omnibus finibus, ac territorijs ad easdem Ciuitates pertinentibus: & in partibus Campaniæ Signiam, Anagniam, Ferentinum, Alatrium, Patricum, Frusinonem, cum alijs partibus Campaniæ, nec non & Tibur, cum omnibus finibus, ac territorijs ad easdem Ciuitates pertinentibus: nec non Exarchatum Rauennatensem per Pipinum restitutum, & Carolum; hoc est Ciuitates Rauennam, & Aemiliam, & Bobium, Cæsenam, Forumpompilij, Forumliuij, E

Fauen-

Fauentiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, Adriam, & Gabellum, cum
omnibus finibus suis; simul & Pentapolim, videlicet Ariminum, Pisaurum, Fanum,
Senogalliam, Anchonam, Auximum, Humanam, Aesium, Forumsempronij, Mon-
temferetri, Vrbinum, & territorium Balnense; Calles, Luceolas, & Eugubium, cum
A omnibus finibus, ac territorijs ad easdem Ciuitates pertinentibus; territorium Sabi-
nense; in locis Tusciæ Longobardorum Castellum Felicitatis, Vrbeuetum, Balneum-
regis, Ferenti Castrum, Viterbium, Martam, Tuscaniam, Populoniam, Soanam, Ro-
sellas, & Insulas Corsicam, Sardiniam, & Siciliam sub integritate, cum omnibus ad-
iacentibus, ac territorijs maritimis, litoribus, portubus ad supradictas Ciuitates,
& insulas pertinentibus: item in partibus Campaniæ Soram, Arces, Aquinum, Thea-
num, Capuam, & Patrimonium Beneuentanum, & Salernitanum, & Patrimoniū Ca-
labriæ inferioris, & superioris, & Patrimonium Neapolitanum confirmauit: decla-
rauitquè Ciuitates Aetruriæ Imperio subiectas, Aretium, Volaterras, Clusium, Flo-
rentiam, Pistorium, Lucam, Pisas, Perusiam, & Vrbemueterem; cætera Romanæ Ec-
clesiæ adscripsit, prout publicis Tabulis constare scribunt Sigonius, *a* & Ciaccon. *b*
B quarum Tabularum fragmentum refert Gratianus *c* in Decreto. Vide Baronium in
annal. *d*

Sergius II. anno Christi 844. Summus Pontifex renunciatus. Cum Lotharius Im-
perator Ludouicum filium Regia, & Imperatoria insignia ab ipso Pontifice postula-
turum misisset; hic autem Ludouicus nequaquam insita ferocitate deposita, animo
concepisset Romam sibi tyrannide subiacere, & superbiore illuc mente perrexisset,
Sanctus Pontifex sui memor omnes Templi ianuas præcludi iussit, atque illum in-
tuens, *Ludouice*, inquit, *si pacis, & salutis Ecclesiæ causa venisti, iussu meo hæ tibi
portæ patebunt, si minus, nunquam per me tibi aperientur*: cum autem Ludouicus,
se puro, ac sincero erga Ecclesiam animo, patris, proauiquè exemplo venisse respon-
disset, tunc patefactis ad nutum Pontificis ostijs, ædem ingressus, ad Confessionem
C Beati Petri accessit: militibus verò, qui de more extra Vrbem castramentati erant,
& suburbana ædificia, fruges, segetesquè militari licentia, & hostilibus armis inuase-
rant, corrupetantquè, obseratis, munitisquè portis Dei Templa inuisere cupientibus
inhibuit. Baronio, *e* & Ciacconio *f* testibus.

Leo IV. post Sergium II. anno 847. sedit. Hic nauali prælio clarissima victoria
Saracænis hostibus deuictis, ecclesiastica Ditione tutata, Adalphum Angliæ Regem
Ecclesiæ Romanæ Regnum suum tributarium constituentem, singulis familijs num-
mi argentei in annos singulos obligatione adiecta, in Basilica S. Petri excepit; mœnijs
Vaticanum cinxit; Leoninam Vrbē de suo nomine appellauit; Portuensem Ciuitatem,
deductis è Corsica, Sardiniaquè colonijs, populo frequentiorem reddidit; Hortinæ,
& Amerinæ Ciuitatum muri, ac portæ cum nimia vetustate cecidissent, ex quo ciues
latronum inuasionibus, & deprædationibus continuis erant expositi, nouos muros,
D nouasquè portas restituit; multaquè alia pro recuperandis, tuendisquè Romanæ Ec-
clesiæ finibus egit, vt ex Baronio, *g* Pollydoro Virgilio, *h* Ciacconio, *i* alijsquè
patet.

Ioannes VIII. (cui soli Romanorum Pontificum contigisse legimus, vt quatuor
annis tres Imperatores coronauerit, Volaterrano, *k* & alijs multis hoc attestanti-
bus) cum Saracæni Romanam Vrbem, agris iam, vicinisquè locis deuastatis, inuade-
re tentarent, Spoleti Duce secum assumpto, Carolo Caluo, & postea Ludouico Impe-
rat. frustra per Legatos in auxilium aduocatis, Neapolim, Salernumquè progressus,
boni Pontificis partes nequaquam prætermisit; sed conuocato pro viribus exercitu,
adiuuantibus Venetis, alijsquè Principibus Christianis, non vulgarem de hostibus
cædem edidit, eosdemquè pro maiori parte ex Italia deturbauit; Bergomense, *l* &
Ciacconio *m* referentibus.

Ioannes IX. Alberico Tusciæ Regulo in auxilium ascito, & exercitu comparato,
qui sub Leone IV. in Italia remanserant Saracæni, hos omnes expulit, Platina sic
E affirmante: latius tamen hanc rem prosequitur Baronius *n* videndus, licèt ipse
huius rei auctorem Ioannem X. scribat. Hoc etiam sedente, Lambertus Impera-
tor donationes Ecclesiæ à Regibus antecessoribus factas confirmauit, Sigonio *p*
teste.

Agapitus II. ad compescendam Berengarij tyranni audaciam manus in personas
ecclesiasticas mittentis, & ab eis tributum exigentis, haud diutiùs id tollerandum
censuit, sed auxilium ab Othone Pio Rege petendum, quod feliciter consequutus
est;

a de Regn. Ital. lib. 4. sub an. 817
b in vita Paschalis I.
c dist. 63. c. 30. ego Ludouicus.
d tom. 9. an. 817
e annal. tom. 10 sub anno 844.
f in vita Serg. II. to. 1. col. 291.
g annal tom. 10 anno 852.
h in histor. Anglicana.
i in vita Leonis 4.
k in antropolog. lib. 22. pag. apud me 252.
l in suppl. chronicor. lib. 11. anno 880
m in vita Ioannis VIII.
n in vita Ioannis IX.
o in annal. tom. 10. anno 915. in prin.
p de Regn. Ital. lib. 6. sub anno 898.

a annal. tom. 10 ann. 950. & 951
b annal. tom. 10. sub anno 955 & sub anno 963.

est; nam Berengarius Regem Italiæ agens, eiusquè filius Adelbertus Italia pulsi in
Germaniam mittuntur, Baronio *a* teste.
Ioannes XII. quem malis artibus, & adhuc impuberem Pontificiam Dignitatem
inuasisse, Platina, & Ciacconius in eius vita, Baronius verò in annalibus *b* scribunt,
Berengarij tyrannidem iterum Italiam deuastantem haud vlterius ferre valens, ad A
Othonem Regem Legatos misit, eumquè hac conditione in Vrbem euocauit, vt Le-
gatis Apostolicæ Sedis antea iuramento promitteret, sibi, Romanæquè Ecclesiæ bona
à tyrannis sublata restituere; cuius iuramenti formulam si cognoscere cupis, Gratia-
num, *c* & Baronium *d* consule, qui subdit *Ioannes igitur malè conscius de sua*
in Sedem Apostolicam intrusione, ab Ottone, quem vocat, sic Romanæ Ecclesiæ libe-
rationem ab Ottone, quem vocat, exoptat, vt tamen antea voluerit, sibi consultum
esse. Præstito igitur ab Ottone iuramento, Romam pacificè adijt, Imperialiquè Di-
gnitate sublimatus, nedum quæ à Berengario sublata fuerant Romanæ Ecclesiæ red-
didit, verùm etiam quæ antea Pipinus, Carolus, & Ludouicus Imperatores Beato
Petro, & Romanæ Ecclesiæ donauerant, suo diplomate aureis literis exarato, Romæ B
in autographo in Arce S. Angeli, & in Vaticana Bibliotheca duobus exemplaribus
asseruato, Baronio teste *e* confirmauit his verbis. *In Nomine Domini Dei Omnipo-*
tentis Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Ego Otto Dei gratia Imperator Augustus,
vnà cum Ottone glorioso Rege filio nostro Diuina ordinante Prouidentia spondemus,
atque promittimus per hoc pactum confirmationis nostræ Tibi Beato Petro Principi
Apostolorum, & Clauigero Regni Cœlorum, & pro te Vicario tuo D. Ioanni Summo
Pontifici, & vniuersali XII. Papæ, sicut à prædecessoribus vestris vsque nunc in ve-
stra potestate, atque ditione tenuistis, & disposuistis, Ciuitatem Romanam cum Du-
catu suo, & suburbanis suis, atque viculis omnibus, & territorijs eius montanis, &
maritimis, litoribus, atque portubus, seu cunctis Ciuitatibus, Castellis, Oppidis, &
viculis Tusciæ partibus, idest Portum, Centumcellas, Cerem, Bledam, Marturianum,
Sutrium, Nepem, Castellum, Gallisem, Ortem, Polimartium, Ameriam, Tudam, C
Perusiam cum tribus insulis suis, idest maiore, minore, puluensim, * *Nar-*
niam, & Vtriculum, cum omnibus finibus, ac territorijs ac suprascriptas Ciuitates
pertinentibus. Nec non Exarchatum Rauennatem sub integritate, cum vrbibus, ciui-
tatibus, oppidis, & Castellis, quæ pia recordationis domnus Pipinus, & domnus Ka-
rolus excellentissimus Imperator prędecessores videlicet nostri Beato Petro Apostolo, &
prædecessoribus vestris iamdudum per donationis paginam contulerunt; hoc est Ciui-
tatem Rauennam, & Aemiliam, Bobium, Cesenam, Forum populi, Forumliuij, Fa-
uentiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, & Hadrianis, atque Gabel-
lum, cum omnibus finibus, territorijs, atque insulis terra, mariquè ad suprascriptas
ciuitates pertinentibus, simul & Pentapolim, videlicet Ariminum, Pisaurum, Fa-
num, Senogalliam, Anconam, Ausimum, Humanam, Hesim, Forumsempronij, Mon- D
tefeltri, Vrbinum, & territorium Balnense, Calles, Luciolis, & Eugubium cum om-
nibus finibus, & territorijs ad easdem ciuitates pertinentibus. Eodem modo territo-
rium Sabinense, sicut à domno Karolo Imperatore antecessore nostro Beato Petro A-
postolo per donationis scriptum concessum est, sub integritate. Item in partibus Tu-
sciæ Longobardorum Castellum Felicitatis, Vrbem veterem, Balneum Regis, Feren-
tum, Viterbium, Ortem, Martam, Tuscanam, Suanam, Populonium, Rosellas, cum
suburbanis, atque viculis omnibus, & territorijs, ac maritimis oppidis, ac viculis,
seu finibus omnibus. Itemquè Almus cum insula Corsica, deinde in Suriano,
deinde in Monte Bardonis, deinde in Berceto, exinde in Parma, deinde in Regio,
exinde in Mantua, atque in Monte Siliceis, atque Prouincia Venetiarum, & Istria;
nec non & cunctum Ducatum Spoletanum, seu Beneuentanum, vnà cum Ecclesia E
S. Christinæ posita prope Papiam iuxta Padum quarto milliario. Item in partibus
Campaniæ Soram, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum, & Capuam, nec non patri-
monia ad potestatem, & ditionem vestram pertinentia, sicuti est patrimonium Bene-
uentanum, & patrimonium Neapolitanum, & patrimonium Calabriæ superioris,
& inferioris. De ciuitate autem Neapolitana, cum castellis, & territorijs, & fini-
bus, & insulis suis sibi pertinentibus, sicut ad easdem respicere videntur; nec non pa-
trimonium Siciliæ, si Deus nostris illud tradiderit manibus; simili modo Ciuitatem
Caietam, & Fundum cum omnibus earum pertinentijs. Insuper offerimus Tibi
Beate Petre Apostole, Vicarioquè tuo domno Ioanni Papæ, & Successoribus eius pro
nostræ animæ remedio, nostriquè filij, & nostrorum parentum de proprio nostro Regno
ciui-

c c. 33. tibi domine, dist. 63.
d loco cit. sub anno 960.
e in annal. tom. 10. sub an. 962.
* & Laci.

ciuitates, & oppida cum piscarijs suis, idest Reatem, Amiternum, Furconem, Nursiam, Baluam, & Marsim, & alibi Ciuitatem Interamnem cum pertinentijs suis. Has omnes supradictas prouincias, vrbes, ciuitates, oppida, & castella, viculos, & territoria, simulquè & patrimonia pro remedio animę nostrę, & filij nostri, siue
A *parentum nostrorum, ac successorum nostrorum, & pro cuncto à Deo conseruato, atque conseruando Francorum populo, iam dictæ Ecclesiæ tuæ Beate Petre Apostole, & per te Vicario tuo spirituali patri nostro domno Ioanni Summo Pontifici, & vniuersali Papæ, eiusquè Successoribus vsque ad finem saeculi eo modo confirmamus, vt in suo detineat iure, principatu, atque ditione. Simili modo per hoc nostræ delegationis pactum confirmamus donationes, quas piæ recordationis domnus Pipinus Rex, & postea domnus Carolus excellentissimus Imperator Beato Petro Apostolo spontanea voluntate contulerunt; nec non & censum, vel pensionem, seu cęteras dationes, quæ annuatim in Palatium Regis Longobardorum inferri solebant, siue de Tuscia, siue de Ducatu Spoletano, sicut & in suprascriptis donationibus continetur, & inter sanctæ*
B *memoriæ Hadrianũ Papam, & domnũ Carolum Imperatorẽ conuenit, quando idẽ Pontifex eidem de supratscriptis Ducatibus, idest Tuscano, & Spoletano suæ auctoritatis preceptũ cõfirmauit, eo scilicet modo, vt annis singulis prędictus census ad partẽ Ecclesiæ Beati Petri Apostoli persoluatur, salua super eosdem Ducatus nostra in omnibus dominatione, & illorum ad nostram partem, & filij nostri subiectione. Caeterùm, sicut diximus, omnia superius nominata ita ad vestram partem per hoc nostræ confirmationis pactum roboramus, vt in vestro permaneant iure, principatu, atque ditione, & neque à nobis, neque à Successoribus nostris per quodlibet argumentum, siue machinationem in quacumque parte vestra potestas imminuatur, aut à vobis inde aliquid subtrahatur de suprascriptis videlicet prouincijs, vrbibus, ciuitatibus, oppidis, castris, viculis, insulis, territorijs, atque patrimonijs, nec non & pensionibus, atque*
C *censibus, itaut neque nos ea facturi simus, neque quibuslibet ea facere volentibus consentiamus. Sed potius omnium, quę superius leguntur, idest prouinciæ, ciuitates, vrbes, oppida, castella, territoria, & patrimonia, atque insula, censusquè & pensiones ad partem Ecclesiæ Beati Petri Apostoli, atque Pontificum in sacratissima illius Sede residentium, nos, in quantum possumus, defensores esse testamur, ad hoc vt ea in illius ditione ad vtendum, & fruendum, atque disponendum firmitèr valeant obtineri; salua in omnibus potestate nostra, & filij nostri, posterorumquè nostrorum, secundùm quod in pacto, & constitutione ac promissionis firmitate Eugenij Pontificis, successorumquè illius continetur &c.* Omissis quibusdam alijs ad electionem Romani Pontificis spectantibus, nec ad rem nostram modò facientibus. Denique in hæc verba clauditur Diploma. *Hoc vt ab omnibus fidelibus Sanctę Dei Ecclesię, & nostris firmum esse credatur, proprię manus signaculo, & nobilium optimatum nostro-*
D *rum subscriptionibus hoc pactum confirmationis nostrę roborauimus, & bullę nostrę impressione obsignari iussimus.*

✝ *Signum domni Ottonis Serenissimi Imperatoris, ac suorum Episcoporum, Abbatum, & Comitum.*
✝ *Signum Adaldagi Hamaburgensis Ecclesię Archiepiscopi.*
✝ *Signum Hartberti Curiensis Ecclesię Episcopi.*
✝ *Signum Druogonis Osnaburgensis Ecclesię Episcopi.*
✝ *Signum Votonis Argentinensis Ecclesię Episcopi.*
✝ *Signum Otruuini Hilsensbeimensis Ecclesiæ Episcopi.*
✝ *Signum Landruearti Mindonensis Ecclesię Episcopi.*
E ✝ *Signum Otgeri Nemetinensis Ecclesiæ Episcopi.*
✝ *Signum Gezonis Tortonensis Ecclesiæ Episcopi.*
✝ *Signum Hueberti Parmensis Ecclesię Episcopi.*
✝ *Signum Vreidonis Mutinensis Ecclesiæ Episcopi.*
✝ *Signum Attonis Fuldensis Monasterij Abbatis.*
✝ *Signum Guntharij Herolfesfeldensis Monasterij Abbatis.*
✝ *Signum Eberarti Comitis.*
✝ *Signum Guntharij Comitis.*
✝ *Signum Burgharti Comitis.*
✝ *Signum Vtonis Comitis.*
✝ *Signum Cronratis Comitis.*

† *Signum Ernuftes.*
† *Signum Thietberis, Riedages, Liupen, Hartuuigis, Arnoluet, Ingiltbies, Burchartes, Retinges.*

Anno Dominicæ incarnationis nongentesimo sexagesimo secundo, indictione quinta, mense Februarij, decimotertio die eiusdem mensis, anno verò domni Ottonis Imperij inuictiss. Imper. vigesimo septimo, facta est hæc pactio feliciter. Quam nos ex Baronio a loco supra citato desumpsimus. A

a in annal. tom. 10 anno 962 pag. 764 littera B.

Ioannes XIII Rauennam vnà cum Ottone Imperatore profectus, ibiquè anno salutis 967. celebrato Paschate, plurimos ex Italia, & Romania Episcopos conuocauit, & habita Synodo, post multa ad vtilitatem Ecclesiæ adinuenta, donationis antea ab eodem Imperatore Ioanni XII. factæ confirmationem obtinuit; præter Consules ex Italia pulsos, Tribunos suspendio necatos, Petrum Vrbis Præfectum nudatum asino impositum, vtre redimitum, ad ludibrium circumductum, virgis cæsum, & carceri demum traditum, tanquam ipsius Pontificis, & Romanæ Ecclesiæ perduelles, ab ipso Ottone Imperatore mulctatos vidit; ex Baronio. b

b in annal. tom. 10. anno 966. & 967.

Ioannes XV. ad finem anni 985. vt Baronius putat, Pontificalibus redimitus est infulis. Hoc sedente, etsi sectatores Bonifacij (nefandissimi duorum Pontificum interfectoris) quieuerant, nouus in Vrbe tyrannus Crescentius Nomentanus surrexit, qui titulo Consulatus Munitionem S. Angeli possidere aggressus est, quam adeptus, Ioannem Pontificem nonnihil infestare cœpit: hic prædecessorum suorum ærumnis admonitus, secedit in Tusciam, & Ottonem frequenti legatione ad Vrbem euocat: memores Romani, quæ ea de causa, ob iniurias nimium Pontificibus illatas, passi erant maiores ipsorum, tum ab Ottone I. tum etiam à II. è vestigio honorifica legatione eundem Ioannem Pontificem accersunt, redire rogant, omniquè securitate adhibita, in Vrbem tandem reuocant, cui venienti occurrunt omnes, & pijs officijs, obsequijsquè Christi Vicarium, Petri Successorem honorant, seq; illi subijciunt; sicquè aliquãdo Romana Ecclesia tranquilla pace potita est, Baronio c sic scribente: verùm Ciacconius hæc Ioanni XVI. tribuit in eius vita. B C

c annal. tom. 10. anno 985. pag. 856. littera B.
d Bzouius in vita Syluestri II. cap. 15. videndus.

Gregorius V. qui Ottonem III. Imperiali corona in Vrbe decorauit, Germaniæ Principibus eligendi Reges in Imperium postea à Summis Pontificibus Christi in terris Vicarijs promouendos facultatem concessit; d vt tantis beneficijs Otto deuinctus aliquod grati animi signum redderet, ex Vrbe discessurus, ipsius Vrbis statum pacificum Pontifici relinquere in primis laborauit, & omnes, qui Crescentio tyranno fauerant, inter quos populus Tiburtinus fuit, compressit, & ne penitus Tiburtini delerentur, S. Romualdo præsto fuit; & hoc anno salutis 996. contigisse testatur Baronius e verùm Sigonius f anno sequenti 997. scribit.

e annal tom. 10. anno 996.
f de Regno Italiæ lib 7. pag. 300.
g in vita Syluestri II. in princ.
h in vita eiusdē Syluestri cap. 36.

Syluester huius nominis II. habitis comitijs Kal. Nouembris anno 998. Pontifex Maximus renunciatus est. Otto III Imperator, Pontifice petente, vetera Pipini, Caroli, Ludouici priuilegia Romanæ Ecclesiæ renouauit, Ciacconio g teste; sed fusius tē prosequitur Bzouius h à Sigonio mutuatus, his verbis Carolus Sigonius i habet: *Quia petente Syluestro, Otho III. Augustus, Pipini, Caroli Magni, & Ludouici Imperatorum priuilegia Romanæ Ecclesiæ concessa renouauit, confirmauit, & patrimonium Apostolicum vindicauit; isq; ipse Syluester Pontifex Vrbeuetum profectus, Rempublicam eius ciuitatis multis salutaribus legibus iunxit, & Cæsenam admoto exercitu circumsedit, & ad obsequium Romanæ Sedis reuocauit.* D

i lib. 7. pag. apud me 301.
K de Regno Italiæ lib. 8.
l annal tom. 11. anno 1004. & seqq.

Ioannes XVIII. (quem Sigonius, k & Baronius l XIX. dicunt) 12. Kal. Decembris 1003. altero Ioanni cognomento Sicco in Pontificatu successit: hic ægreferens Sardiniam, & Corsicam à Saracænis iam inde à Caroli Magni temporibus occupatam, proposito diplomate indulsit, vt qui eas occupasset, sibi haberet, dummodo Christianos sæuo Saracænorum imperio liberasset: quo edicto inuitati Pisani Sardiniam, Genuenses Corsicam anno 1004. aut sequenti anno inuaserunt, vt Sigonius m scribit. E

m de Regn. Ital. lib 8. an. 1004. pag. 305.
n in annal. tom. 11. sub an. 1009
o in supplem. cronic. lib. 12. in Sergio IV.
p in vita eiusdē Pontificis.

Sergius IV, post Ioannes XIX. in Pontificatu sufficitur, Baronio n & alijs testibus. Huius Pontificis consilio omnes Italiæ Principes fœdere composito è Sicilia Saracænos expellere constituunt; vnde & Giulielmus magni Tancredi Normandorum Ducis filius, adiuuantibus Campano, & Salernitano Principibus, è Sicilia ipsa breui temporis spatio omnes expulit; ita Bergomensis o & Ciacconius p scribunt.

Benedictus VII. (quem multi VIII. vocant) post Sergium IV. in Apostolica Sede locatur;

locatur; eoquè sedente, Henricus Imperator, post accepta in die Resurrectionis Dominicę solemni cæremonia Augustalia insignia, priuilegia, vt Sigonius *a* ait, inde Ciuitatibus Ecclesijsquè renouare ingressus, in primis beneficia, ac iura, à Pipino, Carolo, Lodouico, Ottonibus patre, & filio Ecclesiæ Romanæ quondam concessa
A firmauit: ex Tabulæ adhuc leguntur ijsdem prope verbis descriptæ, quibus Ludouici fuerunt; hæc Sigonius, & confirmat Ciacconius *b* sed Baronius *c* verba huiusmodi confirmationis, eaquè cum quatuor manuscriptis collata, videlicet cum Codice Cencij Camerarij, cum volumine priuilegiorum Romanæ Ecclesiæ, cum autographo Molis Hadrianæ, cum suo manuscripto refert, apud ipsum videnda. Ciuitatem quoque Bambergensem Romanæ Ecclesiæ, & Beato Petro Censuariam, equum scilicet album, & centenas marcas argenti in singulos annos daturam agnouit; vt Sigonius *d* scribit. Baronius *e* addit. Vt ab huiusmodi censu solueretur, Henricus iunior vice Bambergæ tradidit Ecclesiæ Romanæ Beneuentum tempore Leonis IX. Romani Pontificis.

a de Regn. Ital. lib. 8. sub anno 1014.
b in vita Benedicti VII.
c in annal. tom. 10. anno 1014. pag. 48. sub litera B.
d de Regn. Italia lib. 8. anno 1019.
e in annal. tom. 11. d anno 1019. pag. 63. lit. A.

Gregorius VI. depositis tribus Sedis Apostolicæ inuasoribus, tanquam Ecclesiæ Dei liberator anno 1045. Pontifex Maximus renunciatus est; quem aliqui ob simo-
B niæ labem in Sutrina Synodo Henrico III. interueniente, a Sede Apostolica postea depositum scribunt; sed Baronius *f* rationibus satis claris illum ab hoc purgat crimine, & optimè de Ecclesia Dei meritum fuisse scribit, siquidem Gilbertus historiarū scriptor, quem sequuti sunt Platina, Ciacconius, & Baronius, affirmat, Gregorium VI. cum Sedis Apostolicæ dignitas priorum Pontificum negligentia labefactata esset, hanc sua auctoritate, & animi magnitudine restituisse; Ditionem Ecclesiæ breui recuperasse, & latrones circa Vrbem grassantes, quorum sæuitia peregrini ad eam Religionis causa accedentes necabantur, è medio sustulisse, prius execrationibus, & interdictis admonitos, deinde vi, & armis domitos; prædia, & iura Ecclesiæ recuperasse: hæc, & alia ab auctoribus supra relatis, & apud ipsos videnda referuntur.

f in annal. tom. 11. anno 1014.

C Leo huius nominis IX. dum in Germania moraretur, de locis, alijsquè iuribus S. Petri in Germania existentibus malè possessis, de illis inquam recuperandis, & vt Bambergensis Ciuitas cum Beneuentana permutaretur, vt supra in Benedicto VII. diximus, cum Henrico Imperatore egit. Cum autem Beneuentum, & alia Romanæ Ecclesiæ bona à Northmannis occuparentur, accepto ad eos profligandos ab eodem Imperatore exercitu, contra illos arma mouit; quamuis occulto Dei iudicio (quia fortè, vt Baronius *g* autumat, tantum Sacerdotem spiritalis potius, quàm pro caducis rebus carnalibus pugna decebat, siue quòd nefarios homines quammultos ad se ob impunitatem scelerum, vel quæstum auarum confluentes, contra itidem scelestos expugnandos secum ducebat, siue alias ob causas apud ipsum vi-
D dendas) malè hæc pugna cessisset; ipse namquè Pontifex captus (licèt Pontificali semper seruato etiam ab hostibus honore) Beneuentum ducitur; ibiquè b ipsis victoribus Apostolici culminis reuerentia vti victor habitus, & veniam discedendi datam acceptare noluit, nisi suis omnibus pariter relaxatis, quod eidem obsequentes præstitere Northmanni, Pontifici in omnibus perinde ac victori morem gerentes: ita Baronius loco iam dicto, quæ à Sigonio quoque pro maiori parte referuntur *h* Habes etiam huius Pontificis Sanctionem, *i* qua inuadentibus domos, & bona Episcoporum defunctorum communio fidelium interdicitur, & hos tanquam putridum membrum excommunicationis ferro à S. R. E corpore detruncandos edicitur: hi namquè matrem suam Ecclesiam, in qua ex qua, & Spiritu Sancto regenerati sunt, vt viperinum genus dissipare contendunt: deprimatur ergo ausus illicitus, & nefa-
E tus diabolicæ instigationis, cohibeatur excessus, abstineat manus audax ab ecclesiastico patrimonio, ne victus pauperum pereat, ne quod ex oblatione fidelium iam Deo factum est sacrificium, præda raptorum fiat: hæc Sanctissimus Pontifex. *k*

g in annal. tom. 11. anno 1053. pag. apud me 189
h de Regn. Ital. lib. 8. sub anno 1053.
i in Bullar. nou. tom. 1. pag. 10. Constit. 1.
k d Constit. 3. 2. & 3.

Victor II. anno Domini 1055. Romani Pontificis insignia suscepit; annos duos, menses tres, dies sexdecim, Henrico III. & eius filio Henrico IV. laudabiliter sedit. Vrbe aliquot, arces, & oppida Romanæ Ecclesiæ prioribus sæculis amissa recuperauit. Ita Ciacconius. *l* Addit Baronius, *m* in Concilio Tholosano, eodem Pontifice currante habito, contra laicos res ecclesiasticas vsurpantes hæc sancita fuisse. *Et quia audiuimus, quosdam laicorum nefario ausu res ecclesiasticas suis vsibus, applicuisse, & in-*

l in vita Victoris II.
m annal. tom. 11. anno 1056. pag. 229. lit. E.

& iniusto dominio in suum opus retinuisse, idcirco omnimodis probibemus, vt nemo laicorum Abbatiam Monachorum, vel Clericorum Archidiaconatum, neque Præposituram, vel bonorem Presbyterij, vel Sacristæ, seu Magistri scholæ, neque vllos honores ad ius prædictum pertinentes ausit suis vsibus retinere, & si fecerit, excommunicationi subiaceat &c.

A

Nicolaus II. post Stephanum X quē dixere IX an. Christi 1059. Romanæ, & vniuersali Ecclesiæ præficitur: vt cum Normandis de rebus Ecclesiæ temporalibus vtilitèr transigeret, Melphi in Apulia Conuentum habuit, ibiquè accedentibus Normandis, & restitutis omnibus terris Beati Petri, quas abstulerant, in libera potestate Summi Pontificis, à vinculo excommunicationis soluuntur, & in gratiam Sedis Apostolicæ recipiuntur: quia verò potentia, & vires eorum tunc temporis in Vrbe Romana Magnates cæteros superabant, & in causis Ecclesiæ contra illos, qui Apostolicę Sedis iura violentèr occupauerant, Romano Pontifici magnum solatium, & opportunum auxilium manu valida poterant exhibere, addit Sigonius, *a* proximum Leonis periculum ante oculos habens, & populorum suorum quotidianas defectiones reformidans, fidelitate ab eis accepta, præter Beneuentum, totam Apuliam, & Calabriam cis concessit, atque Siciliæ Ducatum confirmauit; eosquè solemnì sacramento adegit, se Ecclesiæ Romanæ fideles, ligiosquè (sic enim loquebantur) futuros, atque annui tributi nomine duodenos in singula boum iuga denarios soluturos: ita Baronius, *b* qui Roberti iuramentum de prædicto tributo soluendo, & fidelitate, ex libro, qui inscribitur *liber Censuum*, in Vaticano existente desumptum refert, apud ipsum viden. Cum verò Romani Pontifices Nicolai prædecessores multa quidem indigna à Comitibus Tusculanis, & alijs Comitibus vicinorum oppidorum passi essent, Nicolaus ipse, non absque nutu Dei, consilium inijt eiusmodi nefarios homines, eorumquè loca munita manu euertere potentiori; quod egregiè per Normandos, quos secum ex Apulia duxerat, perficiendum curauit: dispositis namquè omnibus ad Beneuentanum patrimonium pertinentibus, per Campaniam transiens, Prænestini, Tusculani, & Nomentanì tanquam contumaces, & à Domino suo, nempe Pontifice rebellantes, grauissimis affecti sunt damnis. Deinde fluuium Tyberis cum immensa militia, & fortitudine armatorum peditum, & sagittariorum copiosa multitudine transiens, Galeriani, & alia Gerardi Comitis Oppida diripuit, Castella omnia Sutrium vsque expugnauit, & Ecclesiasticam Ditionem tutissimam reddidit: Ciacconio, *c* & alijs hoc scribentibus.

B C

Alexander II. mortuo Nicolao, pridie Kal. Octobris anni 1061. absens creatus Pontifex, auxilio Gottifredi Tusciæ Ducis Romam perducitur, ibiquè sine Regis auctoritate consecratur; quod ægrè ferens Henricus Rex, Cadaloum Parmensem Episcopum Pseudopontificem, Honorij II. nomine, Basileæ in Conuentu Episcoporum dixit, eundemquè in Italiam misit; hic à Giberto Lombardiæ Præfecto summo studio excipitur, & Romam ineunte Aprili perducitur consecrandus; ac 18 Kal. Maias castris ad Vrbem Leoninam locatis, vi prærumpere in eam contendit, Alexandro Lateranum tenente: Romani, & Gottifredus cum valida Tuscorum manu, ingenti animorum alacritate, vt in summo Vrbis periculo adfuerunt, & Lombardorum irruptionem prohibuerunt, ita Gibertus metuens, ne à Mathilde circumueniretur, ab Vrbe recessit, & Cadaloum Mediolanum reduxit: ineunte vere, Cadalous nocturnis ad occultandum aduentum confectis itineribus, ex improuiso ad Vrbem accessit, atque Vrbe Leonina per noctem furto occupata, Basilicam Vaticanam inuasit, sed fraude, illucescente die, detecta, repentè armis à populo petitus; cum impetum eius sustinere non posset, auxilio Cincij Romani hominis potentis, imprimisquè magna ab eo vi pecuniæ comparati, in Arcem refugit, ibiquè ab aduersarijs acritèr est obsessus: cuius obsidionis soluendæ cum Germani rationem idoneam nullam inuenirent, ad pacem animos conuerterunt, & de Concilio conuocando Mantuæ, quæ erat in Ditione Mathildis, statutum est: itaque eò & Alexander ipse, & sacer Cardinalium Cœtus, & Episcopi fermè Italiæ omnes venerunt; & V. Kal. Nouembris summo omnium consensu Cadaloo repudiato, & à sacris remoto, ipse Alexander retentus est: qui ad motus in Campania locis Capuæ vicinis à Ricardo Principe Vrbis Patriciatum ambiente excitatos Romam profectus est, & Gottifredum Ducem è Tuscia acciuit; qua re comperta Riccardus sibi metuens, Campania cessit, Iordane, & Gulielmo Riccardi filijs solis cum

D E

a In de Regn. Ital. lib. 9. pag. apud me 342 sub an. 1059.

b annal. to. 11. anno 1059. pag. 267. & seq.

c in vita Nicolai II. tom. 1. col. 395.

suis apud Aquinum obstare parantibus; Gotifredus autem iam adulto Maio, Pontifice, & Cardinalibus stipatus cum exercitu Aquinum processit, ibiquè per decem, & octo dies cum Northmannis æquo marte, & vario euentu pugnauit; demum res per colloquium transacta, Dux ingenti pecunia accepta domum repetijt.
A Ita Sigonius *a* scribit; confirmat Baronius; *b* & Ciacconius *c* refert his verbis; sed anno 1065. *Rebus omnibus Hildebrandi diligentia in Vrbe pacatis, Alexander Romam redijt, cuius suasu Hildebrandus Gotthofridi Ducis, & Mathildis Comitissa auxiliantibus copiis fretus, quę schismatis tempore Normandi in Campania de Ecclesia Romana vi abstulerant, recepit, pacemquè cum ijs renouauit, & ipsorum Dux Robertus Guiscardus Principatus sui possessionem beneficiario iure ab Alexandro II, quemadmodum etiam à Nicolao II. primùm fecerat, suscepit &c*

a de Regno Italia lib 9 sub annis 1061. vsque ad 1066.
b annal. tom. 11 anno 1066. in prin.
c in vita Alexandri II. tom. 1. col. 399. & seq.

Gregorius VII. quanta ab initio Pontificatus ad extremum vsque pro Ecclesiastica ditione tuenda passus fuerit, quiduè contra Henricum IV. aliosquè Sedis Apostolicæ rebelles egerit, ne nimius sim, ad historicos fermè omnes re lectorem reijcio; præcipuè Platinam, Ciacconium, & alios, qui eius collegerunt gesta; ad
B saturitatem verò Baronius, *d* & Sigouius, *e* quos consule. Verba tamen ab ipso Pontifice iam morti proximo prolata non omittam, videlicet. *Dilexi iustitiam, & odi iniquitatem, propterea morior in exilio;* Quæ ex Bibliothecario refert Baronius, addens, quomodo Ecclesiæ pax ipsius Gregorij exemplo quæratur. *Ita planè* (inquit) *persecutionibus indefinentibus, diuersi generis ærumnis, atque sępe cædibus Sacerdotum multò fœlicius paratur Ecclesię pax; libertas acquiritur, atque confirmatur Ecclesiastica, & salus quæritur animarum; sic Sacerdotes suos pugnare, & vincere Christus docuit, cuius passionibus, & infirmitatibus robur, ac fortitudo, ac morte denique vita est fidelibus comparata. Mentior, nisi ista iam experimento rerum præsentium monstrari possint per Gregorium, nempe vendicatas è manibus Principum Ecclesiarum inuestituras, liberam electionem Romano-*
C *rum Pontificum postliminio restitutam, disciplinam ecclesiasticam collapsam penitus restitutam, & alia innumera bona parta.* Hęc Baronius. *f* Poteris etiam, si lubet, videre huius Pontificis ecclesiastica fulmina contra impium Henricum IV. vibrata, apud Cherubinum *g*

d in annal. tom. 11 ab anno 1073 vsque ad 1086.
e de Regno Italia lib. 9. sub ijsdem annis.
f in annal. sub anno 1085. pag. 587. sub litera B
g in Bullar nou. tom. 1. pag. 12 & seq.

Victor huius nominis III. a Gregorio VII. dignus, qui sibi in Pontificatu succederet, Cardinalibus, & Romano Clero laudatus; post iterum, ac tertiò Pontificalia insignia recusata, denique Paschate Cassini, cuius Abbas fuerat, celebrato, cum Capuano, & Salernitano Principibus ad Vrbem progressus, extra porticum S. Petri consedit, atque ædem, quam Clemens Pseudopontifex tenebat, egregia suorum opera vsus recepit. VII. verò Idus Maij, anno Christi 1087. idest ipsa post Ascensionem Dominica Romanis in Vaticanum egressis, ab Ostiensi, Tusculano,
D Portuensi, & Albanensi Episcopis ritè consecratus, atque sacra in Sede locatus est: postmodum in die S Barnabæ super Altare S. Petri Missam solemniter celebrans, eadem die auxilio, atque ope Comitissæ Mathildis, traiecto Tyberi, ingreditur Romam; transtyberim enim Vrbem totam, Romanorumquè maximam partem, & omnem penè nobilium cœtum, Castrumquè S. Angeli, Beati Petri Basilicam, Vrbem Ostiensem, ac Portuensem habebat sub ditione sua; morabatur autem apud Insulam Romæ, quæ & ipsa sui iuris erat: verùm quotidie a Giberto Antipapa lacessitus, & hostilibus impetitus armis, quàmuis illi resistere posset, vitans ipse germanus Ecclesiæ Catholicæ Episcopus Victor aduersus Christianos bella gerere; omnem expeditionem militarem aduersus improbos Saracænos, Italiæ iugitèr litora infestantes, Christianosquè captiuos abripientes conuertit, ac vexillo Beati Petri tradito, & noxis omnibus relaxatis, in Aphricam misit, ac per eos centum mil-
E lia hostium cæcidit, & Vrbem eorum maximam cæpit: neque victoria vlla per hæc tempora fuit insignior, quippe eodem die in Italia nunciata; quo est in Aphrica comparata Hæc Sigonius, *h* & Baronius *i* ab alijs accepta scribunt:

Vrbanus II. Victori III. in Papatu succedit. Hic optimè sciens Summi Pontificis potestatem, & iurisdictionis exercitium, non solùm in Italia, & toto Occidente, cuius immediatè est dominus ex donatione magni Constantini, & aliorum Principum, vt supra vidimus; verùm etiam in Orientali plaga vbique etiam contra infideles tanquam oues Christi per creationem, & præcipuè illos, qui occupando detinent Ciuitatem sanctam Hierusalem, in qua redemptionis humanæ vestigia nituerunt, ex qua salutis in omnem terrarum latitudinem Sacramenta manarunt;

h de Regno Italia lib. 9. sub anno 087.
i in annal. tom. 11. eod. an. 1081

ter-

terram Sanctorum, qui a sæculo fuerunt Prophetarum; terram Apostolorum; terram Domini, & Saluatoris nostri, quam ipse Natiuitatis suæ mysterio initiauit, vita, prædicatione, & miraculis illustrauit, morte, sepultura, & resurrectione sacrauit, Ascensionis suæ triumpho, & paracleti Spiritus aduentu illuminauit, iurisdictionem inquam, & potestatem suam de iure, licèt non de facto, vt Innocentius *a* scribit, protractam, & extensam esse, vbi primùm acerbissimus Ecclesiæ hostis Henricus ex Italia cessit, & eius amici ad Conradum Lombardiæ Regnum aduersus patrem adeptum, & ad ipsum Pontificem transierunt, & Castra ab Henrico capta ceceperat, atque aduersus eum validis munitionibus, præsidijsque confirmauerat, quibus ex rebus non parùm recreatus, ad facinus non tam ad pietatem insigne, quàm ad gloriam futuri temporis illustre, splendidumque, ad Hierosolymam scilicet, quæ a Saracænis longo iam tempore tenebatur, recuperandam traduxit animum, ac Omnipotenti Deo causam suam protegente, feliciter absoluit: quartò namquè nonas Iulias anno ab Orbe redempto 1099. sub Christianorum Ditione Hierosolyma venit, Sigonio, *b* & alijs multis affirmantibus. Iubet tamen hic, vt melius res ipsa videatur, Gottifredi Buglionis epistolam Boemundo Antiochię Regi scriptam apponere, *c* *Maximis itineribus captis primùm aliquot oppidis Hierosolymam venimus, quæ vrbs arduis montibus circumdatur, fluminibus caret, & fontibus, excepto vnico Siloe amne, & eo tenui; multa insunt cisternæ, vbi asseruentur aquæ, & in vrbe, & in agro. Hinc Arabes, Moabitæ, & Amonitæ orientales sunt: Idumæi, Aegyptij, & Philistæi meridionales. Maritimæ Ciuitates Ptolemaide, Tyrus, & Tripoles; occidentales Tiberias, Cæsarea Philippi regio Decapoleos, & Damascus septemtrionalis. Ego in oppugnatione Vrbis partem muri, quæ mibi obtigerat, primus ascendi, & Balduinum in Vrbem descendere iussi; qui cęsis aliquot hostium cohortibus portas perfregit, & Christianos admisit. Raymundus turrim Dauidis cum preciosissima gaza per deditionem accepit. Ad Salamonis Templum ventum est, ibi peracta fuit pugna, tantaquè hostium cades, vt eaforum cruor nostrorum talos superaret. Nocte aduentante, superiora Templi expugnare non potuimus; & altera die Ciuibus miserabili voce pacem acclamantibus data. Atque ita Vrbs Hierosolyma a nobis Idibus Iulij capta est, anno salutis nostræ 1099. die 39. post cœptā obsidionem, qui annus fuit 409. postquam sub Heraclio Saracanis cesserat. Adhęc etiam me reluctantem summo omnium consensu Hierosolymæ Regem acclamauere, qui tametsi tantum Regnum horrescerem, verumtamen dabo operam, vt me Christianum Regem, deque Fide publica optimè meritum facilè agnoscant. Tu autem me, quod facis, ama. Vale.* Plura si cupis de Vrbe Hierosolyma cognoscere, *d* Villalpandum consule; Quæ verò in ipso bello sacro gesta fuerint, præter alios scriptores, latè, & piè prosequutus est Villielmus Tyrij Archiepiscopus videndus, prout illum vidit, & sequutus est Baronius, *e* qui nedum bellum, & victoriam a Christianis conquisitam, sed donationem Ciuitatis Taraconensis anno 1091. a Berengario Comite Barchinonensi huic Pontifici factam, & quàm vanis, ac debilibus innixa sit fundamentis Monarchia Regni Siciliæ, scribit: ipsius verò Vrbani mortem his verbis exornat. *Quarto Kalen. Augusti* (anno scilicet 1099. *Vrbanum Papam esse defunctum affirmat. Rebus iam sedatis, munitionibus vendicatis, Romanis omnibus sibi conciliatis, pacequè diu exule restituta, ipsaquè Ecclesia Catholica in statum tranquilliorem vendicata &c.* Et post relata nonnulla Domnizonis carmina eiusdem Pontificis laudes continentia, subdit. *Sed non prętereat, quod ad triumphum pertinet Vrbani Papa, nimirum eodem tempore contigisse capi Hierosolymam Ciuitatem ab exercitu Christiano sub Godefredo Duce, cuius sanctæ expeditionis, (vt vidistis) idem Vrbanus promotor fuit; sic igitur in Cœlo meruit sanctissimus triumphare, cui non erat in terris par laboribus honor &c.*

a in c. quod super, nn. 4. de voto

b de Regno Italiæ lib. 9. pag. 385.

c ex volum. epist. Princip. a Donzellin. collect. pag. apud me 126.

d in explanat. ad Ezechiel. tom. 3 part. 2. lib. 2. cap. 1. & sequen.

e in annal. tom. 11. ab anno 1095 pag 662. litera A vsque ad annum 1099.

A B C D E

Vrbano vita functo, Raynerius Monachus Presbyter Cardinalis Pontifex anno 1099. vel inuitus est lectus, ac Paschalis II. vocatus, qui in tanta gratulatione nihil sibi antiquius esse putauit, quàm vt præsentis seditionis reliquias tolleret, Ecclesiamquè pacaret: primùm Clementem apostaticum, deinde Henricum, sibi aggrediendum constituit: ita pecunia opportunè, qua initio Pontificatus ægebat, a Rogerio Duce adiutus, copias, quæ necessariæ videbantur, contraxit, ac bello Albam translato, oppidoquè expugnato, Clementem inde deiecit: is primùm in Castellum

Fu-

Furconensem abijt; deinde cum inde quoque pulsus longinquiora loca ad salutem appereret, repentina morte correptus expirauit anno 1100. Quem eius fautor Henricus sextum post annum, à filio in acie victus, ab inimicis contumelias passus, eò necessitatis, ac miseriæ peruentus, vt ab Episcopo Spirensi victum sibi dari apud Spi-
A ram in æde Dei Genitricis à se constructa impetrare nequiuerit, ad astantes conuersus dixerit *Miseremini mei vos saltem amici mei, quia manus Domini tetigit me*, VII Idus Augusti anno 1106. Sigonio scribente, *a* ingenti dolore confectus ad inferiora terræ sequutus est. Ad Paschalem redeo, qui Cauas Oppidum, quod Petrus à Columna Ecclesiæ eripuerat, recuperauit, & alia duo Castra Columnam, & Sagarolum eidem Petro ademit; teste Platina, *b* quem sequutus est Sigonius: *c* verùm Baronius *d* rem gestam his verbis enarrat. *Paschalis Papa, cuius munus Apostolicum in eo erat, vt euelleret, atque plantaret, destrueret paritèr, & ædificaret, in his erat totus, vt Romanam Ecclesiam in splendorem pristinum restitueret, atque ea, quæ direpta nouisset, eadem è tyrannorum manibus vendicaret; quænam autem ista fuerint, ita idem qui supra auctor vitæ Paschalis narrat. Eodem tempore D. Papa*
B *Ciuitatem Castellanam per suos aggressus, locum natura satis munitum, miro Dei auxilio, virtutequè obtinuit; parum post obtinuit & Beneuentum. His diebus Petrus de Columna Cauas Oppidum de iure Beati Petri inuaserat, sed dum aliena contumacitèr retinere nititur, turpitèr amisit propria: egressus Vrbe D. Papa Cauas recepit, Columna, & Zagarolum Oppida iuris illius sapientèr expugnata, atque potentèr sunt capta: hic primùm occurrit mentio nobilissimæ familiæ Columnensium, optassem* (inquit) *Baronius honestioris tituli occasione.* Addit, ab eodem Paschale perdomitam *Corsorum familiam: insuper Stephanum, atque filium cœpisse, qui inuadentes Monasterium S Pauli, illud in munitionem conuerterant, illiquè recepta sceleratorum manu, haud mediocre facessebat Vrbi negocium; loco capto, eundem Stephanum iussit Pontifex in exilium duci. Hi primi fuere Paschalis Papæ labores, qui eum haud le-*
C *uitèr fatigarunt.* Hæc Baronius. Postquam verò Paschalis ex Gallia in Italiam redijsset, sequè Beneuentum ad res Apuliæ componendas contulisset, ibiquè moram traheret anno salutis 1108. Anagnia, Præneste, Tusculum, Sabinusquè tractus, auctoribus Ptolæmæo Sublacensi, cui eam discedens ipse Ditionem commiserat, & Petro à Columna, defecit: quo cognito, Paschalis, simul etiam quòd reditum sibi ad Vrbem ab ijs interclusum videbat, Ricardum Comitem Caietanum auxilio sibi acciuit, atque insidijs eorum superatis, Romam reuersus, bello hostibus vtrisque illato, haud magno negocio bona S. Petri recuperauit, ac pacem populis reddidit; ita Sigonio *e* scribente. Quæ verò inter Paschalem, & Henricum IV. gesta sint in Italia, quantauè damna ab impio Imperatore passa fuisset Romana Ecclesia, eiusquè Præsul Paschalis, idem Sigonius *f* prosequitur. Consulendus est etiam Baronius, *g* &
D alij ferè omnes historici, qui illorum temporum gesta scripserunt, videndi sunt. Addit etiam Sigonius, hoc eodem Pontifice sedente, anno quippe 1115 purificatam esse donationem, quam gliscente inter Gregorium VII & Henricum III. discordia, Mathildis Comitissa Beato Petro fecerat: audiamus ipsius auctoris verba. *Mathildis* (inquit) *in morbum lapsa, per septem mensium spatium est grauissimè conflictata, & eum VIII. Idus Maij multis muneribus ædem S. Cæsarij in agro Mutinensi donasset, demum IX. Kal. Augusti, annos sex, & septuaginta nata mortem vitæ sanctissimè acta congruentem oppetijt, atque in Monasterio S. Benedicti ab auo suo inter Padum, & Larionem constructo sepulturam accepit; mulier non solùm egregia pietate, ac religione omnium, & superiorum sæculorum mulierum præstantissima, sed etiam publicis operibus, arcibus, pontibus, vijs, templis, monasterijs in Lombardia extructis, bellisquè assiduis pro tuenda Ecclesiæ authoritate administratis, singularibus laudibus*
E *in perpetuum celebranda. Hæc gliscente inter Gregorium, atque Henricum discordia, Lombardiæ, Tusciæque ditionem testamento S. Petro donarat; itaque ea mortua, non defuere, qui nuncijs missis, Henricum ad adeundam Ditionis eius hæreditatem in Italiam aduocarent: itaque Parma, & Mantua ad eum peruenit: Ferraria, quam Thedaldus auus à Ioanne XIII. Pontifice acceperat, Romanam ad Ecclesiam redijt: multa præterea in Lombardia ad Padum Castra, & possessiones fuere, de quibus magnæ postea inter Pōtificem, & Imperatorē contentiones extitere, eaquè modò huic, modò illi diuersorū beneficio Regum cessere.* Hæc Sigonius; quod etiā confirmat Benuenutus Imolensis, *h* qui post relatā huius Comitissæ prosapiā, & gesta, ita sermonem claudit.

a de Regn. Ital. lib. 9 ad fi n

b in vita Paschalis II.

c loco cit. sub anno 1102.

d in annal. tom. 12 anno 1100. pag 8. litera A.

e de Regn. Italia lib. 10 sub anno 1108 pag. apud me 398.

f eod. lib 10. ab anno 1110. vsq. ad annum 1118

g annal. tom 12. sub ijsdem annis.

h in comment. ad cap. 28. Purgatorij Dantis.

Reli-

Reliquit autem sibi haredem Ecclesiam Romanam, cum amplum patrimonium possideret. Cum autem hæc donatio facta fuisset, vt diximus, sub Gregorio VII. eiusq; Tabulæ sublatæ, aut deperditæ essent, Paschali II. sedente, anno salutis 1102 illam Mathildis renouauit, Baronio *a* teste, qui in Vaticano Codice, quo eiusmodi monimenta descripta leguntur, sed ipsum iam antiquitate nonnihil læsum vidisse ait, ac fidelissimè reddidit, ad quem, ne nimius sim, te lectorem reijciendum putaui. A

a in annal. tom. 12. ad anno 1102 pag. apud me 27.

Huius igitur generosæ mulieris hic meminisse placuit, quia cum nostrum præcipuũ institutum sit, quæ ad tuendos, conseruandos, & ampliandos Status Ecclesiastici fines conferunt, enarrare, non sine aliqua ingenuitatis nota omitti posse putaui, quomodo Ecclesiastica Ditio à tyrannis tutata, vendicata, restituta non semel tantùm, sed perpetuò, quoad vixit, Mathildis Comitissæ armis, militibus, pecunia, corporali præsentia fuit, nec dum satis, post mortem quoque pijssima, ac verè Christiana munificentia non mediocritèr aucta. Quæ omnia præ oculis habens, & grata mente recolens optimus Pontifex Vrbanus VIII. vt tantorum beneficiorum in Apostolicam Sedem collatorum aliquod in ipsa quoque Vrbe monumentum existeret, corpus Mantua huc aduectum, post annum 519. vitali forma exutum, in Basilica Principis Apostolorum locauit, eiusquè memoriam è candido marmore excitandam iussit, Statua apposita, & in hunc tenorem addita inscriptione; B

VRBANVS VIII. PONT. MAX.
COMITISSAE MATHILDI
VIRILIS ANIMI FOEMINAE
SEDIS APOSTOLICAE PROPVGNATRICI
PIETATE INSIGNI LIBERALITATE CELEBERRIMAE C
HVC EX MANTVANO S. BENEDICTI COENOBIO
TRANSLATIS OSSIBVS
GRATVS AETERNAE LAVDIS PROMERITVM
MONVMENTVM POSVIT.
ANNO MDC. XXXV.

Gelasius II. post Paschalem Beati Petri Sedem obtinuit anno salutis 1118. VII. Kal. Februarias. Hic ab Henrico V. Imperatore, quòd sine auctoritate sua consecrari passus esset, hostilitèr insequutus, Capuam profectus est, & Conuentu omnium Episcoporum, quos vndique contrahere potuit, grauissimo decreto Henricum, & Gregorium Antipapam damnauit. His incensus Henricus Vrbe è vestigio cessit, atque oppida Latij Pontificia armis inuasit: in tanta rerum iniquitate nihil sese Gelasius deseruit, imò confestim auxilia Gulielmi Apuliæ Ducis, & Roberti Capuæ Principis, aliorumquè Apuliæ procerum aduocauit, atque aduersus Henricum profectus, ipsum militaris apparatus fama adeo exterruit, vt Gregorio de Fregepanibus commendata Vrbe repentè discesserit. Harum rerum auctorem habeo Sigonium: *b* sed Fregepanum persequutionibus non adhuc cessantibus, Sugerius illius temporis scriptor à Baronio *c* relatus, ad Francorum Regem confugisse his verbis scribit. *Siquidem vnicum illud, vsitatum, tutum, certumquè refugium fuit semper Romanis Pontificibus persecutione vexatis Regnum Francorum, ipsos Francorum Reges adire, à quibus & dignè consueuissent suscipi, dignius retineri, atque dignissimè, cum facultas adesset, compressis hostibus, ad Romanam Ecclesiam reuocari; adeout si quis dicat, Portum Romanæ Ecclesiæ fluctuantis Naiculæ Petri Galliam esse, non mentietur. Hinc Gelasius cum tyrannide Imperatoris per Romanos à Sancta Sede Romana Ecclesia arceretur, ad protectionem Serenissimi Regis Ludouici, & Gallicanæ Ecclesiæ compassionem, sicut antiquitus consueuerunt, confugit.* Hæc Sugerius. D E

b de Regn. Ital. lib. 10 sub anno 1118.
c annal. tom. 12. eod. anno 1118. pag. 127, lit. D.

Calistus II. lateris dolore consumpto iam Gelasio, a Cardinalibus, qui cum eo
erant Viennæ Comitia habentibus, adiunctis clericis, laicisquè Romanis, Kalen. Fe-
bruarij anni 1119. Summus Pontifex renunciatus est: eodem anno Rhemis Synodo
congregata, præter alia, quæ ibi sancita sunt, hæc tertio loco leguntur à Baronio *a* *a in annal. tom.*
A his verbis relata. *Vniuersas Ecclesiarum possessiones inconcussas in perpetuum, & 12. d. anno 1119.*
inuiolatas esse decernimus; quòd si quis eas abstulerit, aut inuaserit, aut potestate pag. 137. lit. B.
tyrannica detinuerit, iuxta illud Beati Symmachi capitulum anathemate perpetuo
feriatur &c. Romam inde tendente Calixto, Gregorius Pseudopontifex, Burdinus
etiam dictus, Sutrij se continuerat, Comitum quorundam præsidio septus: hi siue
auaritia obcœcati, siue insolentia inflati infestas latrocinijs vias habuerant, eosquè,
qui Romam tenderent, spoliabant; ob id Calixtus ira incensus, collecto exercitu,
ad Sutrij obsidionem Ioannem Cremensem Cardinalem misit: verùm obsidione
opus non fuit; Gregorius enim à Sutrinis subitò deditus, is Camelo, verso in cau-
dam ore, impositus, Romamquè ignominiosè reductus, nouo omnibus ludibrio fuit;
demum in Cauense Monasterium inclusus, inglorius mortem oppetijt. Ita Sigonius:
B *b* latius tamen rem hanc prosequutus est Baronius, *c* qui anno superiori Calixtum *b de Regn. Ital.*
Beneuentum venientem, vt Northmannos ad expugnationem Sutrinæ munitionis *lib. 10. sub anno*
hortaretur, Villelmo Duci Apuliæ, & Calabriæ confirmasse ait, quæ antea Nicolaus, *1121. pag. 417.*
& Alexander, atque Gregorius Roberto Guiscardo ipsius Villelmi auo, atque dein- *c annal. tom. 12.*
de Vrbanus, & Paschalis Romani Pontifices eius patri Rogerio Duci donauerant; *sub eod. an. 1121*
ac demum idem Paschalis, eiusquè Successor Gelasius ipsimet Villelmo cōcesserant.
De rebus verò in Vrbe à Calixto gestis Vincentius Bellouacensis à Baronio *d* rela- *d loco cit.*
tus ità scribit. *Ad pacem autem perpetuò conseruandam, eundem Pontificem turres*
Gencij Frangipanis, quæ erant officina iniquitatum, & præsidia tyrannorum, demoli-
tum esse, alias verò Ecclesiæ proficuas erexisse, Pandulphus affirmat. Sic igitur Di-
uina potentia factum, vt Ecclesia Romana Imperatoris schismatici oppressa tyrannide,
C *schismatici Papæ labefactata dedecore, nobilium insuper Romanorum oppressione cal-*
cata, & ignominia deturpata, breui temporis spatio gloriosè de hostibus triumphans,
ex insperato surrexerit, & pacem simul cum libertate Deo volente receperit. Hæc Ba-
ronius, qui in sequenti anno, nempe 1122. ad plenissimam instaurandam Ecclesiæ
pacem, reuocandamquè exulem diù, longiusquè propulsatam concordiam Laterani
indictum generale Concilium, interuenientibus 300. & amplius Episcopis scribit;
& indicatis Sanctionibus à Gratiano, qui hoc sæculo claruit, in eius librum *Decre-*
tum appellatum translatis, ab ipso tantùm omissa refert, & in Canone XV. hæc ha-
bes. *Si quis monetam falsam scienter fecerit, aut studiosè expenderit, tanquam ma-*
ledictus, & pauperum virorum oppressor, nec non Ciuitatis turbator à fidelium con-
sortio separetur &c. In ipsa quoque Lateranensi Synodo compositas, & sedatas esse
controuersias tot annis inter Romanam Ecclesiam, ac Imperatores agitatas, ipsius
D Calixti Pontificis, & Henrici V. Imperatoris literæ testantur, à Sigonio, *e* Baronio, *e de Regn. Ital. lib. 10.*
f Laertio Cherubino, *g* & alijs multis relatæ, quarum tenor est, qui sequitur. *Ego* *f in annal. tom. 12.*
Henricus Dei gratia Romanorum Imp. Aug pro amore Dei, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, *g Bull. nou. lib. 1*
& D. Papæ Calixti, & remedio animæ meæ dimitto Deo, & SS. Apostolis eius Petro, *pag. 19.*
& Paulo, & Sanctæ Catholicæ Ecclesiæ omnem inuestituram per anulum, & bacu-
lum, & concedo in omnibus Ecclesijs fieri electionem, & liberam consecrationem.
Possessiones, & Regalia Beati Petri, quę à principio huius discordię vsque ad hodier-
num diem, siue tempore patris mei, siue etiam meo ablata sunt, quæ habeo, eidem
S.R.E. restituo, quæ autem non habeo, vt restituantur, fideliter iuuabo. Possessio-
nes etiam omnium aliarum Ecclesiarum, & Principum, & aliorum tam clericorum,
quàm laicorum, consilio Principum, & iustitia, quas habeo reddam, & vt reddantur,
E *fideliter iuuabo: & do veram pacem Calixto Papæ, S. R. E. & omnibus, qui in*
parte ipsius sunt, & in quibus S. R. E. auxilium postulauerit, fideliter iuuabo, & in
quibus mihi querimoniam fecerit, debitam sibi iustitiam faciam &c. Quę omnia
consilio, & assensu Principum, quorum nomina subscripta sunt, acta fuerunt.

Adalbertus Moguntinus Archiepiscopus.
Fridericus Coloniensis Archiepiscopus.
Otto Bambergensis Episcopus.
B. Spirensis Episcopus.
A. Augustensis Episcopus.
G. Traiettensis Episcopus.

R *V. Con-*

V. Constantiensis Episcopus.
E. Abbas Fuldensis.
Northomannus Dux.
Bonifatius Marchio.
Theobaldus Marchio.
Cynulphus Comes Palatinus.
Osbertus Comes Palatinus.
Berengarius Comes.
Godefredus Comes.

Ego Fridericus Coloniensis Episcopus, & Cancellarius recognoui.

A

Hoc autem Priuilegium aureo signo ipsius Imperatoris munitum in Archiuio Romanę Ecclesia tenetur reconditum. Hæc Baronius ex parte Henrici Imperatoris. Ex parte verò Pontificis ira Calixtus.

Ego Calixtus seruus seruorum Dei. Dilecto filio suo Henrico Dei gratia Romanorum Imperatori Augusto concedo, electiones Episcoporum, & Abbatum Theutonici Regni, qui ad Regnum pertinent, in pręsentia tua fieri absque simonia, & aliqua violentia; vt si qua inter partes discordia emerserit, Metropolitani, & Prouincialium consilio, vel iudicio saniori parti assensum, & auxilium præbeas: electus autem Regalia per sceptrum à te recipiat, exceptis omnibus, quę ad Romanam Ecclesiam pertinere noscuntur, & quę ex his iure tibi debet, faciat. Ex alijs verò partibus Imperij consecratus infra sex menses Regalia per sceptrum à te recipiat: De quibus verò mihi querimoniam feceris, secundùm Officij mei debitum auxilium meum præstabo. Do tibi veram pacem, & omnibus, qui in parte tua sunt, vel fuerunt tempore huius discordia. Data anno millesimo centesimo vigesimo secundo, IX. Kal. Octobris. Hæc apud Cherubinum, & alios locis citatis. B

Honorius II. non sine magno schismatis periculo post Calixtum Beati Petri Sedem anno salutis 1124. obtinet: Dignam annalibus sacram historiam hoc anno cōtigisse refert Baronius; victoriam quippe, Deo Opt. Max. causam protegente, a Christianis vix ad tria millia extimatis contra Saracænos duodecim millium excedentes numerum, apud Ascalonam comparatam; in bello enim septem millia, in aquis verò quinque millia Saracænorum perierunt, omnes verò Christiani incolumes euaserunt, Baronio *a* rescribente. Ad Honorium reuertamur, qui nihil aliud maiori studio cupiebat, quàm Rogerium, qui Apuliam innaserat vendicare; ad dignitarem Sedis Apostolicæ pertinere existimans capitales cum eo inimicitias, qui tam impudenter auctoritatem suam contemneret, exercere; verùm proprijs viribus nunquā id ausus fuit attingere. Anno igitur 1127 Roberto Capuano Principe, Raidulpho Comite Tirolæ, Conuersanensibus, Grimoaldo Principe Barensi, & alijs Baronibus adiuuantibus, Apuliam contra Rogerium venit, vt illinc eum expelleret: Rogerius verò cunctando rem sibi tutiorem agnoscens, pugnandi copiam offerre distulit, quousque Barones, qui pro Pontifice erant, tædio, & necessitate compulsi, inter se diuisi ad propria remearunt: Honorius autem bellum hoc suarum non esse virium ratus, Beneuentum redijt, quem Dux Rogerius è vestigio prosequutus, & missis Nuntijs, in gratiam receptus, in ponte, qui supra Seberum est, accepto vexillo, Apuliæ Dux ab ipso Pontifice renunciatus, Romanæ Ecclesiæ ligium se fecit, & homagium præstitit; Baronio, *b* Sigonioquè *c* testibus. Addit Ciaconius. *d Inde Signiam Romanę Ecclesia acquisiuit.* C D

a in annal. tom. 12. sub an. 1124 pag. 160. litera C, D.

b in annal. tom. 12. anno 1128.
c de Regn. Ital. lib. 11. an. 1127. & seq.
d in vita Honorij II.
e in epist 124. Hildeberto Turonensi Archiepiscopo scripta.

Innocentius II. in durissimo schismate contra Anacletum Pseudopontificem verus Christi Vicarius in locum Honorij II. Pontificales infulas induit, D. Bernardo *e* teste, qui tunc in humanis erat, & magnus in vinea Domini operarius ad hoc schisma sedandum fuit. Ipse verò Pontifex Innocentius post longam peregrinationem per Galliam, aliasquè Mundi partes, Romam anno salutis 1133 reuersus, & cum in Constantiniana Basilica (cum Vaticana ab Anacleto Antipapa detineretur oppressa) Lotharium Regem Imperiali Diademate decoraffet, hoc ab eo fidelitatis iuramentum habuit. *Ego Lotharius Rex promitto, & iuro tibi D. Papa Innocentio, tuisquè Successoribus securitatem vitæ & in membris, & male captionis, & defendere Papatum, & honorem tuum, & Regalia S. Petri, quæ habes, manutenere, quę non habes, iuxta meum posse recuperare &c.* Soluta iam Lateranensi Synodo, contra Rogerium E

Siciliæ

Siciliæ Regem, quòd non solùm adulterinum Papam veneratus fuerat, sed etiam
communione piorum interdictus in pertinacia permanebat, atque electiones, &
consecrationes Episcoporum ad se contra decreta trahebat, Sanctum Germanum,
aliaquè Ecclesiæ loca per vim occupabat, Romanorum exercitu comparato, Leonis
A IX. exemplo, eodemquè belli exitu arma inferri iussit: capitur enim, Deo permit-
tente, Pontifex, & loco miraculi habitum est, vt Baronius *a* scribit, quòd Innocen-
tius Papa captiuus ductus, & sub libera potestate Regis, imò hactenus tyranni cru-
delissimi constitutus, qui eum adeo prouocasset, & per Lotharium Imperatorem
sępe vicisset, ac per Ducem Apuliæ Rainulphum sæpe superasset (omnium namque
bellorum promotor ipse ob recuperanda Ecclesiæ bona fuerat) nihilominus ab eo
omnem reuerentiæ, & honoris cultum acceperit, ac fidelitatis iuramentum pro in-
uestitura Regni Siciliæ, & à filijs pro Ducatu Apuliæ, & Principatu Capuano, quos
iam illi sibi armorum potentia vindicassent, & pacificè possiderent, tanquam a vi-
ctis, & superatis extorsisset; cum tanta fuisset in hunc vsque diem in tyranno feroci-
B tas, & insita natura crudelitas, vt hostibus ne quidem parceret defunctis; siquidem
Rainulphi Ducis, & Brunonis Episcopi, quos viuentes habuerat inimicos, è sepul-
chro educta cadauera per plateas trahi iussit. Hæc Baronius. *b* Tiburtes quoque,
Prænestini, Tusculani, Albani à Pontifice defecerunt, quos tandem ad obedien-
tiam redactos, cum pœnas ex Tiburtibus præsertim, à Romanis capi denegasset,
Romanorum tumultus, & defectiones expertus est, ac tantum ex ea re solicitudinis
hausit, vt languore confectus, VII. Kal. Octobris anno 1143. perierit; Sigonio *c* te-
ste, qui superioribus annis multa per Innocentium, Lothario Imperatore adiuuante,
pro finibus Ecclesiasticæ Ditionis tuendis, ac recuperandis contra Rogerium gesta
fuisse narrat, apud ipsum videnda: & adde ex Platina, *d* & Io. Michaele Bruto, *e*
Rogerium Regni Neapolitani ad Ecclesiasticam Ditionem spectantis inuasorem ex-
C pulisse, & Rainonem Lotharij Comitis Apuliæ Ducem, vt Rogerio noua molienti ob-
staret nuncupasse: videndus Sigonius. *f*

Lucius II. anno salutis 1144. Summus Pontifex renunciatus. Dum Romani nouos
excitant tumultus, etenim Senatoribus, quos instituerant, non contenti, Patricium
celsioris Magistratum fastigij adiecerunt, ac vectigalia omnia tam vrbana, quàm pe-
regrina Pontifici erepta ei attribuerunt, Pontificemquè sacris decimis, & largitioni-
bus Dignitatem tueri suam iusserunt; dum inquam Romani hæc perperam agunt,
longè positi Principes ab extremis terræ laudant, & prædicant Romanam Ecclesiam;
siquidem Alphonsus Portugalliæ Dux pietatis ergo suum Ducatum Romanæ Ec-
clesiæ vectigalem annuo censu vnciarum auri quatuor constituit; ex Baronio. *g*
Romanorum tamen insanas actiones blanditijs primùm impedire contendit Lucius,
D deinde inanes eas expertus, vim adhibendam putauit: itaque postero ineunte an-
no exercitu comparato, Senatores in Capitolio obsedit, Ordinem illum, qui liber-
tatis Romanæ erat fundamentum, cupiens abolere, vt Sigonius *h* scribit.

Eugenius III. perditissimo tempore, quo bello ciuili Vrbs flagrabat, & Arnaldi
Brixiensis sceleratissimi hominis hæresis, libertati Ecclesiæ, & illius temporali domi-
nio penitus contraria, vigebat, extra Cardinalium Collegium (Abbas enim Mona-
sterij S. Anastasij trium fontium Ordinis Cisterciensis à D. Bernardo electus erat)
repentè ob periculum imminens in locum Lucij II. sufficitur anno salutis 1145. Cum
autem tutus in Vrbe morari nequiret, Viterbium profectus est, ibiquè auditis Le-
gationibus è Syria missis de damnis ab infidelibus illatis; Edessa quippe capta,
Antiochia, atque Hierosolymis in discrimen adductis, antecessorum exemplo, Vr-
E bani præsertim, monitus, Christianos Principes & literis, & nuncijs ad opus verè san-
ctum, ac pium excitare non distulit. Quas verò literas ad Ludouicum Franciæ Re-
gem dedisset Vetrallæ Tusciæ Oppido prope Viterbium sito X Kalen. Decembris
scriptas, Sigonius, *i* & Baronius *k* referunt. Omnibus autem, quæ ad causam
Orientalem pertinebant, satis, vt tunc potuit, constitutis, obstinata Romanorum
insolentia grauitèr perinde ac par erat incensus, eos vlcisci, atque armis ad pristi-
num Ecclesiæ studium, obsequiumquè traducere statuit: itaque Lucij exemplo,
haud molli rem agendam brachio ratus, Tibures, cæterosquè Latij populos, quo-
rum causa ad eum furorem Romani venerant, ad arma sollicitauit, atque ipsos
eorum ope Romanos inuasit: Romani cum per aliquot dies acerrimè restitissent,
tandem tectorum euersionem, patriæ, fortunarumque amissionem extimescentes,
pacem petierunt, eamquè demum his conditionibus impetrarunt. *Vt Patricium*

a in annal. tom. 12. anno 1139. pag. apud me 285.
b loc. cit.
c de Regn. Ital. lib. 11. sub anno 1143. pag. 450. & seq.
d in vita.
e de instauratione Italia, lib. 2.
f loco cit. sub an. 1137. pag. 443.
g in annal. tom. 12. An. 1144. pag. 307. litera D.
h de Regn. Ital. lib. 11. pag. apud me 453.
i de Regno Ital. lib. 11. sub anno 1145.
k in annal. d. anno tom. 12.

abrogarent, Vrbi Præfectum, qui Pontificis arbitrio eo munere fungeretur, restituerent, Senatores ex Pontificia auctoritate tenerent, & Arnoldum turbarum concitorem Vrbe ejicerent, Sigonio *a* teste. Moritur interea Corradus Rex Romanorum; Fridericus non filius, sed nepos Regalia Principibus approbantibus capit: hic cum Eugenio Pontifice has præcipuè conuentiones inijt, à Baronio *b* relatas. *Nec* A
treguam, nec pacem faciet cum Romanis, nec cum Rogerio Rege Siciliæ sine libero consensu, & voluntate Romanorum, & D. Papæ Eugenij, & Successorum suorum. Pro viribus laborabit Romanos subiugare D. Papæ sicut melius vnquam fuerunt à centum retro annis. Honorem Papatus, & Regalia Beati Petri sicut deuotus; & spiritualis Aduocatus S. R. E. contra omnes homines pro posse suo seruabit, & defendet; quæ non habet, recuperare pro posse iuuabit, recuperata defendet. Hæc Baronius, apud quem poteris etiam videre, quænam Pontifex Regi promisisset, licèt à promissis recedere coactus, culpa ipsius Regis, suarum promissionum obliti. Addit denique idem auctor Baronius *c* ex Vaticano Codice. *Hic recuperauit Terracinam, Setiam, Narniam, & Arcem Fummonis, quæ à dominio Beati Petri iamdiu alienata fuerant. Hic vniuit Episcopatum Velitrensem cum Ostiensi, & Sanctæ Rufina.* B

Hadrianus IV. anno salutis 1155 Summus Pontifex creatus. Primo sui Pontificatus anno, quòd Vuillelmus Siciliæ Rex contra matrem, & dominam suam Sacrosanctam Romanam Ecclesiam procacitèr cornua erexisset, & congregato exercitu, Beati Petri ditionem inuasisset; Benenentanam quippe Ciuitatem aliquandiù obsidendo, burgos concremando, in Campania Villam, & Castrum Babucum, aliaquè immunita loca expugnando, contra eum Beati Petri gladium exerens solemni ritu à fidelium communione sejunxit; armato milite coercuit, ac demum ligium de more homagium facientem, Regem Siciliæ, Ducem Apuliæ, & Calabriæ, ac Principem Capuæ comprobanit, Sigonio *d* teste: sed magis latè Baronius, *e* qui Vuillelmi diploma facti seriem continens ex Vaticano desumptum affert, vnà cum ipsius Hadriani confirmatione. Fridericum Regem, vt Imperialia per ipsius manus reciperet C
ornamenta ad Vrbem accedentem, seruata semper Apostolicæ Sedis maiestate, certis pactionibus excepit; præcipuè tamen fuerunt, vt Arnoldum Brixiensem hæresiarcam, quem Vicecomites Campaniæ à Magistro Gerardo Card. Diacono S. Nicolai apud Ocriculos abstulerant, ipsius Pontificis Legatis Cardinalibus restitueret; digno supplicio afficiendum, prout à Petro Vrbi Præfecto igne crematum, proiectis in Tyberim cineribus, fuisse, scripserunt multi à Baronio *f* relati. Recusante verò Friderico stratoris officio fungi, ad pacis osculum recipere distulit, quousque requisitis ab eo antiquioribus Principibus, qui cum Rege Lothario ad Papam Innocentium venerant, & prisca consuetudine diligentèr inuestigata, & communi fauore totius Regalis Curiæ decretum est, vt idem Rex pro Apostolorum Petri, & Pauli reuerentia stratoris officium Hadriano Pontifici exhiberet, quo peracto, ad pacis osculum recepit. Tiburtini à dominio, & iurisdictione Beati Petri subtrahere se cupientes, ad præsentiam Imperatoris cum clauibus Ciuitatis accedentes, sequè ipsos, ac Ciuitatem illi subijcientes, vt ab eodem Imperatore, cognito, quòd iamdiù populus hic, & Ciuitas de iure Beati Petri essent, Apostolicæ Sedi redderentur, obtinuit, iniuncto etiam Tiburtinis ipsis præcepto, quatenus eidem Papæ tanquam domino, & patri suo fideliter obedirent: quod quidem præceptum ex actis Hadriani Pontificis desumptum rescribit Baronius. *g* Tentatus etiam à populo, vt Senatoribus Vrbis administrationem remitteret, disertè id se facturum negauit; quod iniquo animo populus passus, Vidonem Cardinalem Sanctæ Pudentianæ ad eum se conferentem inuasit, ac vulneribus multis nouo impietatis, ac furoris exemplo affecit: ea de causa Hadrianus sacris populo interdictis Vrbe abijt, atque Vrbemueterum cum aula Cardinalium commigrauit, Sigonio *h* affirmante, qui addit sub anno 1157. Regiam ibi Pontificiam condidisse, equestrem manum Vrbis præsidio instituisse, Ciuitati clauium insignia dedisse, multasquè circum in Castris Ecclesiasticis munitiones erexisse, inprimisquè Radicosanum in monte muniuisse; multis etiam priuilegijs Ciuitatem eandem Vrbeuetanam, & Episcopatum decorasse scribunt Manentes, *i* & Monaldus *k* ambo Vrbeuetani: confirmat quoque Bergomensis *l* in hæc verba. *Hic itaque* (Hadrianus scilicet) *Romanam Ditionem plurimum auxit, & circa lacum S. Christinæ, seu Vulsinum multa Castella erexit, atque muniuit, & prædia Comitibus coemit; primusquè Pontificum Vrbemueterum inhabitauit,* D E

a loco supra cit. pag. apud me 456. in fin. & seq. in prin.
b in annal. tom. 12. anno 1152. pag. 378. lit. C. D.
c annal. tom. 12. anno 1153 pag. 384. lit. E.
d de Regno Ital. lib. 12. an. 1156. & alibi.
e in annal. tom. 12. sub eod. anno 1155. pag. 403.
f in annal. tom. 12. anno 1155. pag. 390.
g loco cit. pag. 395. litera E.
h de Regno Ital. lib. 12. ad fin. anni 1154. & 1157.
i histor. lib. 1. pag. 19.
k in Comment. lib. 5. pag. 34. & seq.
l in supplem. chronic. lib. 12. in Hadrian. IV. pag. apud me 287

quam

quam etiam mœnibus, & ædibus cultiorem reddidit &c. Denique non omittam, quæ ad rem nostram Baronius *a* ex Codice Vaticano desumpta refert his verbis. *Hic* (Hadrianus nempe) *Beati Petri Patrimonium in magnis possessionibus, & ædificijs plurimùm auxit; comparauit autem Castrum Corolanum, aliàs Coranum à*
A *Buccaleonis pro quadraginta libris: duo quoque optima Molendina posita apud Sanctam Christinam ab Hildebrando, & Bernardo filijs Vgolini Comitis de Calmagnano pro centum vndecim libris eiusdem monetæ: nihilominus comparauit etiam Roccam S. Stephani cum medietate proximi ab ijsdem Comitibus pro centum quadraginta octo libris afferam & quinque solidorum eo tempore, quo scriptum est in publico instrumento: Recepit etiam eorundem Comitum Terrarum Ditionem, sicut continetur in publico eorum instrumento, quod est in Archiuijs positum, & in propriam Beati Petri hæreditatem acquisiuit: fecit & munitionem in Castro Radicosano turribus munitam, & alto fossato defensam: & locum Orchestrum, quod erat spelunca latronum, pro pace, & securitate illius Terræ populauit, & muris, ac turribus non sine multis expensis muniuit &c.* Hęc Baronius.

B Alexander III. durissimo schismatis, & Imperatoris Friderici sæuissimi hostis tempore Summus Pontifex Hadriano sufficitur. Anno 1166. Gulielmum cognomento bonum alterius Gulielmi filium Ecclesię Romanę beneficiarium Regni Siciliæ agnouit, Sigonio *b* teste. Per decem, & octo annos Nauicula Beati Petri sæuissimis agitata procellis, ad cuius clauum Alexandro verò, & legitimo Pontifice firmo, constantiquè animo sedente, diro schismate, quo triplici capite latrante Cerbero perterritus, & fatigatus est Catholicus Orbis, iam sublato, paceque suo decore postliminio restituta, optatum Venetijs tenuit portum; ibi enim conuenientibus Summo Pontifice, S.R.E. Cardinalibus, ac Prælatis, Imperatore, Proceribusquè suis, ita Imperator ipse Fridericus effatus est, & scripto confirmauit. *Cum Imperatoria, ac Regia Maiestas ad hoc in terris ordinata sit, vt per eius operam totus Orbis pacis gaudeat*
C *incremento, Nos, quos Deus in solio Imperij Romani constituit, eam diligentèr amplecti, & feruentiùs conseruare debemus, ac volumus. Inde est, quòd pacem Ecclesiæ, & Imperij, secundùm quod à Principibus nostris, & Cardinalibus Romanæ Ecclesiæ disposita est, & ordinata, & in scripto Principum nostrorum sigillis signata continetur, sicut per interpositam personam iurare fecimus, sic præsenti scripto nos obseruare promittimus, & confirmamus, & ratum in posterum permanere volumus, & sic deinceps obseruabimus, & faciemus, quatenus in nobis fuerit, Deo propitio obseruari. Datum apud Venetias in Palatio Ducis XV. Kal Octobris, Indictione X.* Hęc Imperator à Baronio *c* relata. Quomodo res ista processerit, ex literis ipsius Pōtificis Rogerio Eboracensi Archiepiscopo, & Hugoni Dunelmensi Episcopo scriptis, in Bullario nouo *d* impressis cognosce; quas etiam apud Baroniū loco citato habes, licèt ipse Petro Cassinensi Abbati, & Capuano Archiepiscopo scriptas dicat, & con-
D testem habet Sigonium. *e* Literarum verò tenor hic est. *Exigunt grauissimæ &c. vt Sponsa sua Sacrosancta Ecclesia, diù, & grauitèr procellosis fluctibus, & validissima tempestate quassata, nunc tandem portum salutis attigerit, & pacatis sæuientibus procellis, debita, & desiderata tranquillitate lętetur. Sanè duodecimo Kalend. instantis mensis Augusti de mandato charissimi in Christo filij nostri Friderici Illustris Romanorum Imperatoris, præsentibus Principibus Ecclesiasticis; & etiam secularibus Theutonici Regni, publicè in anima eius, in præsentia nostra, coram innumerosa hominum multitudine præstiterunt, tactis Sacrosanctis Euangelijs, iuramentum, quòd postquam idem Imperator veniret Venetias, omni quæstione, & contradictione sopita, pacem Ecclesiæ, sicut per fratres nostros, & Principes suos disposita est, & tractata, & pacem charissimi in Christo filij nostri Vuillelmi Illustris Siciliæ Regis vsque ad quindecim annos, & treguam Longobardorum vsque ad sex annos in anima sua, & etiam à Principibus suis faceret, sicut in scripto pacis; & treguæ continetur, iuramento firmari. Et Principes Theutonici Regni, scilicet venerabiles fratres*
E *nostri Magdeburgensis, Coloniensis, & Christianus dictus Moguntinus Archiepiscopi, & quidam alij in anima sua pro se iurare fecerunt. Nono verò Kal Augusti præfatus Imperator, sicut tractatum fuerat, & dispositum, venit ad Ecclesiam Beati Nicolai, quæ per vnum milliare distat à Venetijs, & ibi tam ipse, quàm Archiepiscopi, Episcopi, & alij Principes Theutonici Regni abrenunciantes schismati, per fratres nostros Episcopos, & Cardinales de mandato nostro, pręsentibus quibusdam alijs, ab-*

solutio-

a annal. tom. 12. sub anno 1159. pag. 426. lit. E.

b de Regno Ital. lib. 14. sub anno 1166. ad fin. pag. 523.

c in annal. tom. 12. sub an. 1177. pag. 698. lit. E.

d tom. 1. pag. 29.

e de Regno Ital. lib. 14. pag. apud me 549.

solutionis beneficium meruerunt. Deinde venerunt Venetias, & ibi ante Ecclesiam Beati Marci prędictus Imperator, innumera multitudine virorum, & mulierum pręsente, & alta voce reddente gratias, & laudes Altissimo, nobis sicut Summo Pontifici obedientiam, & reuerentiam, humilitèr, & reuerentèr exhibuit, & recepto à nobis pacis osculo, nos deuotè dextrauit, & cum reuerentia, qua decuit, & deuotione, vsque ad Altare in Ecclesiam introduxit. A *Sequenti verò die in festo Beati Iacobi, ab eodem Imperatore rogati, ad prędictam Ecclesiam S. Marci solemnia celebraturi Missarum accessimus. Et nobis illuc venientibus pręfatus Imperator extra Ecclesiam obuiam venit, & dextro latere nostro deuotè suscepto, nos in Ecclesiam introduxit: & peractis Missarum solemnijs, nos vsque ad ipsius Ecclesia portam dextrauit. Et cum ascenderemus palefredum nostrum ibi paratum, stapham tenuit, & omnem honorem, & reuerentiam nobis exhibuit, quam prædecessores eius nostris consueuerunt antecessoribus. Erit igitur &c. Datum Venetijs in Riuoalto, septimo Kalendas Augusti.* Huius facti exemplar in Aula Regia Palatij Vaticani depictum habes. Præterea ad rem nostram addit Baronius *a* hæc. *In diebus illis cum hæc agerentur; C. Comes Bertinori absque liberis decedens Venetijs, pro remissione delictorum suorum, parentumquè ipsius, Castrum ipsum Bertinorum, quod alio nomine dicitur Sufulianum, & totam terram suam (licèt ab antiquo iuris Beati Petri fuerit) sacrosancta Romanę Ecclesia in propriam hæreditatem donauit, & ad maiorem donationis ipsius firmitatem, D. Alexandro Papæ, eiusquè Successoribus publicum exinde instrumentum fieri fecit: Quamobrem pro recipiendis inuestituris ipsius Castri, quod est caput Comitatus totius, Pontifex absque mora illuc misit Raynerium* Diac Card *& R. Subdiaconum, & P. Sarracenum* Dapiferum *suum, per quos inuestituram, & possessionem illius Comitatus in potestatem, & dominium Sedis Apostolica recepit, & detinuit;* hodiequè detinetur: Quamuis parùm abfuisset, quin hæc detentio nouum belli, ac dissidiarum incendium excitasset; nam Fridericus nulla habita iuramenti ratione, diuinis, & humanis legibus violatis, simul ac est ingressus Aemiliam, collectis militibus, statim Bertinorum Castrum munitissimum est aggressus, licèt multiplici iure ad Ecclesiam pertineret: quæ quidem perfidia mirum in modum Alexandri Pontificis, & omnium Romanæ Ecclesiæ Procerum animos incendit, ne tamen recens pax vtilissima, Ecclesiæ, & Imperij concordia dissolueretur, potius hoc ad tempus pati, & dissimulare dignum duxerunt, vt Baronius *b* scribit: addens, Alphonsum Portugalliæ Ducem ab ipso Alexandro Papa titulum Regis accepisse ob res aduersus Arabes præclarè gestas, quæ cuncta Alphonsus accepta ferens, Diuinæ gratiæ gratus Deo ipse obtulit Regnum illud S. R. E. sub cuius iugitèr protectione consisteret, persoluturus annis singulis loco census duas auri marcas; quod factum nedum ex eiusdem Alexandri Diplomate, sed etiam ex epistolis Innocentij III. constare in Codice Vaticano testatur Baronius, *c* quem vide etiam in vita Lucij II. dicentem, ab eodem Alphonso tunc Duce Ducatum Portugalliæ Romanæ Ecclesiæ vectigalem fuisse factum: ex Honorij III. quoque Diplomate hoc idem constare, & legi posse in Vaticana Bibliotheca, idem Baronius *d* scribit.

a loco cit. pag. 698. litera D.

b in annal. loco cit. pag. 721. in fin. & pag. seq. in prin.

c loco cit. to. 12. anno 1179. pag. 745. lit. E.

d loco cit. pag. 747. lit. A.

Lucius III. Lucensis, Alexandro vita functo, Christi Domini Vicarius, & Beati Petri Successor anno 1182. eligitur, qui cum consuetudines aliquas Romanis seruare negasset, indignati sunt, & Ecclesiasticam Ditionem rapinis, & iniquis combustionibus afflictauere: Pontifex, Christiano Moguntino Archiepiscopo Friderici Imperatoris Cancellario, & exercitus ductore adiuuante, Romanos ad proprios lares reuerti coegit, quos prædictus Cancellarius persequens, omnia ad Romanos pertinentia deuastauit, eosquè ad portas vsque Ciuitatis insequutus, suburbana incendio absumpsit; sed iniecto à Romanis in aquam veneno, & hæc Cancellario propinata, vltimum ipse, & mille homines diem clauserunt, dissolutusquè est exercitus, & in fugam versus: Ex quo Romani acriùs in Lucium Pontificem insurrexerunt; quibus non valens proprijs viribus resistere, à Christianis Principibus per Legatos auxilium implorauit, receptaquè ab eis, præsertim Angliæ Rege, pecunia, hac interueniente, sibi, & Ecclesiæ pacem necessariam cum Romanis fecit. Huius facti auctor est Rogerius à Baronio *e* relatus. Verùm Sigonius, *f* & Ciacconius *g* non ita negocium inter Papam, & Romanos gestum fuisse narrant: quippe insigni contumelia à Romanis accepta ex Vrbe recedens Pontifex, Velitras primùm, deinde Anagniam adiens, diuturno ibi tempore mansit; cum verò in Vrbem reuertendi

e annal. tom. 12. anno 1183.

f de Regno Ital. lib. 14. pag. 555.

g in vita.

nulla

nulla ei amplius spes superesset, in Lombardiam eum Curia (Petro Tusculano Episcopo Vicario Vrbis relicto) profectus est, vbi Veronæ hominem exuit. Dissenserat enim Romanus Populus à Romanis Pontificibus de Vrbis administratione annis plus minus 50. ab Innocentio II. vsque ad Gregorium VIII. Innocentius, & Cœle-
A stinus II. animi dolore perierunt. Lucius II. penè occisus. Eugenius III. Alexander III. Lucius III. ex Vrbe eiecti. Vrbanus III. & Gregorius VIII. exilium passi: ita Andreas Victorellus *a* ad Ciacconium.

a in vita Gregorij VIII. ad fin.

Clemens III. Pisis à Cardinalibus XXII. ex decreto Alexandri III. anno Domini 1188. Summus Pontifex renunciatus est. Ab ipsa creationis die id vnum in mente potissimum habuit, vt cum Romanis conciuibus suis pacem componeret, quæ ob Senatorum Ordinem, & Patricij Magistratum ab ipsis Romanis institutum, per annos 50. plusuè minus, vt diximus, exulauerat. Pisis igitur discedens Romam venit, & ab omni populo honorificentissimè susceptus, pacis conditiones, vt Cencius Camerarius in libro censuum S. R. E. scribit, à Ciacconio *b* relatus, ita firmatæ sunt. Vt Vrbs in Romani Pontificis potestate esset. Vt abrogato Patricio, Præfectus restitueretur. Vt Senatores annui ex Pontificis auctoritate crearentur, qui in Ponti-
B ficis verba iurarent, & sacramento fidem, pacem, & si opus esset, subsidium Romanæ Ecclesiæ promitterent. Vt Populus Romanus Basilicam Vaticanam, & redditus S. Petri, quos bello durante occupauerat, liberè, & integrè restitueret. Vt vectigalia, & redditus publici in potestate Pontificis sint, ea lege, vt tertia pars Populi vsibus cedat. Vt Romanæ Ecclesiæ, & Summi Pontificis maiestatem, honorem, & potestatem S P. Q R. coleret, & tueretur. Vt Romanus Pontifex Senatoribus, Iudicibus, Aduocatis, & Scriniarijs, & Senatus Ministris consuetas largitiones, & donaria, quæ Presbyteria vocantur, statis temporibus tribueret. Vt idem certam annuam pensionem pro murorum Vrbis restauratione solueret. Tusculum solo æquari Pontifex promitteret, & infra certum tempus Populum Romanum ad eam expeditionem adiuuabit, ea tamen lege, vt eo diruto, ager etiam, & homines in potestate Ro-
C manæ Ecclesiæ sint. His pacis conditionibus actis, & iuratis, diuturna quies, & tranquilla Ecclesiæ tempora sequuta sunt. Hæc Ciacconius: sed magis latè rem hanc prosequutus est Baronius, *c* dum verba ipsius Cencij Camerarij refert, videnda.

b in vita Clementis III.

c in annal. tom. 12. anno 1188. pag. 811.

Cœlestinus III. Clementi III. in Apostolica Sede sufficitur anno salutis 1191. Sequuta coronatione, coram eo Populus Romanus institit, vt ex conuentione inita cum prædecessore Clemente, in eorum manibus Tusculum traderet; traditione sequuta, adeo hostili aggreditur animo, vt Templis, domibus, ædificijs omnibus solo æquatis, lapis supra lapidem non remanserit. Sic igitur vlciscente Numine (etsi res atrox nimis videri posset, vt Ciuitas antiquissima excideretur) tubis tamen Sacerdotalibus perstrepentibus cecidit Ierico aduersatrix Romanæ Ecclesiæ: nam eius
D Comites Apostolicam Sedem diù summa sæpius ignominia affecerant. At vindicta ista plurima fuit admixta misericordia, vt S Antoninus *d* à Baronio *e* relatus scribit, cum nonnisi in parietes fuerit vindicatum, liberis iussis exire ciuibus absque alicuius ex ipsis internecione; qui vt sua rura colerent, in locis proximis fixere sedes; alijs Castrum Molariæ incolentibus, alijs Roccam Papæ in Albanis montibus sitam; alijs Roccam Periuram, quæ nunc Rocca Prioris honestiori vocabulo nuncupatur, in summo Algido collocatam; alijs habitantibus Castrum S. Cæsarij haud longè à Crypta ferrata situm, reliquis verò eiusdem Tusculi Burgum, nempe suburbia Ciuitatis, in qua & Sedes Episcopalis est translata, occupantibus, & vulgò Frascatum dicitur ex rei euentu ita nominatum, cum ad tegumenta tuguriorum arborum cæsi sint rami, & erectis stipitibus superpositi. Ita Baronius. *f* Hoc etiam Pontifice se-
E dente, anno scilicet 1192. Pontificatus II. Cencius Camerarius consulturus rebus temporalibus Romanæ Ecclesiæ, aggressus est opus valdè vtile, vt census, qui tunc S. R. E. à diuersis persoluebantur, scriptis mandaret; cui volumini in eius argumentum ita præfatus est: *Incipit liber Censuum Romanæ Ecclesiæ à Cencio Camerario compositus, secundùm antiquorum Patrum Regestra, & memorialia diuersa Anno Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo nonagesimo secundo, Pontificatus Cœlestini Papæ III. anno II.* Hæc Baronius. *g* Anno autem sequenti, nempe 1193, Cœlestinus Vrbemuetum adijt, & Ditionem fermè omnem, quam ademerat Henricus, recepit: ita Clusium, & Monspolitanus cum suis finibus redierunt, extorribus exilium iussum esse sancitum, præsidio Vrbis equestris militia restituta; Sigonio *h*

d par. 3. tit. 17. §. 24.

e in annal. tom. 12. anno 1191. pag. 829 lit. A. B

f loco cit.

g d. tom. 12. an. 1192. pag. 859. litera E.

h de Regno Ital. lib. 15. an. 1139 pag. 576.

-nI id

id attestante. Moritur etiam anno Christi 1197. Pontificatus Cœlestini septimo Henricus Imperator, qui testamento ita cauit. *Imperatrix Consors nostra, & Fridericus filius noster D. Papæ, & Romanæ Ecclesiæ exhibeant omnia iura, quæ a Regibus Siciliæ consueuerunt habere, & D. Papa securitatem faciant, sicuti Reges Siciliæ Summo Pontifici, & Romanæ Ecclesiæ facere consueuerunt. Si verò prædicta Consors nostra præmoriatur, filius noster secundum ordinationem nostram remaneat, & si filius noster sine herede decesserit, Regnum Siciliæ ad Romanam Ecclesiam deueniat. De Imperio ordinamus, quòd D. Papa, & Ecclesia Romana illud filio nostro confirmet; & pro hac confirmatione Imperij, & Regni volumus, quòd tota terra Comitissæ Mathildis restituatur D. Papæ, & Romanæ Ecclesiæ, præter Medisinam, & Argelatam cum eorum pertinentijs. Et insuper ordinamus, & volumus, vt tota terra de Ponte Payle, cum Monte Fortino liberè dimittatur D. Papæ vsque ad Ceperanum, & quòd Ecclesia Romana habeat Montemflasconem, cum omnibus pertinentijs suis. Insuper præcipimus Marcouualdo Senescalco nostro, vt Ducatum Rauennatem, Terram Brictinori, Marchiam Anconæ recipiat à D. Papa, & Romana Ecclesia, & recognoscat etiam ab eis Medisinam, & Argelatam cum eorum pertinentijs; de quibus omnibus bonis securitatem ei iuret, & fidelitatem faciat sicut domino suo: in morte verò si sine herede decesserit, Ducatus Rauennæ, & Terra Brictinori, & Marchia Anconæ, Medisina, Argelata cum earum pertinentijs in dominio Ecclesiæ remaneant.* Huc vsque Regis Henrici testamentum à Baronio *a* relatum; subdens ibi, ita fuisse pro parte exequutioni demandatum, vt magna pars Tusciæ, quam idem Henricus Imperator, & prædecessores sui abstulerant Romanis Pontificibus, reddita sit D. Cœlestino Summo Pontifici, videlicet Aquapendente, & S. Chrispina, & Monsflasconum, & Radicofanum, & S. Quiricus cum omnibus pertinentijs eorum, redditæquè sunt ei Sicilia, Calabria, Apulia, & omnes Terræ, quæ fuerunt Regis Siciliæ, sicut proprium patrimonium S. Petri. Hæc Baronius loco cit. à Rogerio in annalibus Anglorum, & ex quibusdam actis Innocentij III. in Archiuio Auenionensi repertis mutuata.

a annal. tom. 12 anno 1197. pag. 895. lit. B.

Innocentius III. mortuo Cœlestino, Pontificiam, & Apostolicam Dignitatem anno salutis 1198 legitimis peractis comitijs induit. Primùm autem omnium, cum per id tempus Episcopi, & Consules Ciuitatum Aetruriæ communis aduersus Philippum tuendæ gratia libertatis fœdus inter se percusserunt, atque exemplo Lombardorum fœderis ipsius magistros, moderatoresque legissent, talem ipse societatem improbauit, quòd neque vtilis, neque honesta Ecclesiæ esset; imò verò, inquit, cum Ducatus Tusciæ ad ius, & dominium Ecclesiæ Romanæ pertineat, vt priuilegijs contineri perspeximus, nullam eos inter se societatis nomine fœderis facere pactionem oportuit, nisi saluo per omnia iure, atque auctoritate Romanæ Ecclesiæ, Ita Sigonius *b* habet; addens, quòd consecratus est inde VIII. Kal. Martias in Cathedra S. Petri: quo facto Petrus Præfectus Vrbis accessit, atque in Consistorio Palatij Lateranensis publicè iurauit, se ei, & Successoribus eius, & Romanæ Ecclesiæ fidelem contra omnes homines fore, & inuestituram ab eo Præfecturæ per mantum recepit, atque in manibus eius ligium, vt vocabant, hominium fecit, poculo ab eo aureo beneuolentiæ monumento donatus. Quibus peractis, ad patrimonia Ecclesiæ, quæ occupata, ac beneficij, seu feudi nomine donata à Friderico, atque Henrico Imperatoribus fuerant, repetenda animum conuertit. Erant autem Marcoaldus, qui Romaniam, & Marcham Anchonitanam, Philippus, qui Tusciam, Conradus, qui Ducatum Spoletanum tenebant; misit ergo exercitum in Romaniam, præcepitquè Rauennati Archiepiscopo, & Suffraganeis eius, vt Carsidonio Legato adessent in Exarchatu Rauennæ, & Brittonorij Comitatu recuperando; ad Marcoaldum autem, qui Ecclesiasticorum agros in Marchia fœdè populabatur, Cardinales destinauit duos, rogatum, vt desisteret, & execratum, si perrexisset: in populatione verò persistens, execrationem à Cardinalibus inflictam Innocentius confirmauit; Romaniæ verò Ciuitates, quàmuis Interdicto notatæ ad sanam mentem redire negantes, Bononiensibus in auxilium accitis, ad pacem petendam, & obsequium Ecclesiæ exhibendum adductæ sunt. Cæsenates quoque populi ab exercitu impetiti, ad auctoritatem Ecclesiæ reuocati fuerunt. Conradus cum se diris à Pontifice deuotum execrationibus cognouisset, eo nomine, quòd bona Ecclesiæ repetita non redderet, Religione tactus, coram populo Narniensi sacramentum solemne concepit, se vniuersam terram, quæ erat Ecclesiæ, redditurum, ac statim Fulgineum, & In-

b de Regno Ital. lib. 15. pag. 585.

Interamnam restituit, atque omnes populos sacramento sibi præstito liberauit, & in potestate, arbitrioque Pontificis esse iussit, & in ipsius Pontificis manibus dimisso Ducatu, ad Ecclesiæ obsequium redijt; ibique Cardinali Legato constituto, Spoletanos, Reatinos, Fulginates, Assisiates, Eugubinos, Perusinos, Castellanos, & Tudertinos, vt dicto audientes essent, mandauit. Quibus rebus vulgatis, Innocentius omnibus esse in ore, atque oculis cœpit, vt qui solus post tot annos Ecclesiam in pristinum locum dignitatis, ac potentiæ restitueret, remque non vi magis, quàm Pontificia auctoritate conficeret. Constantiam quoque Imperatricem, & Fridericum eius filium, sicut Henricus pater in testamento, vt vidimus, dispofuerat, sexcentorum squifatorum censu Siciliæ Reges constituit, literis ad vtrumque missis, quarum tenorem Sigonius loco iam citato refert. Marchiam quoque bello adortus, haud magno admodum certamine vniuersam ad Ecclesiæ auctoritatem post tot annos adduxit. Aragoniæ etiam Regnum, Petro Secundo (post recepta ab ipso Innocentio Regalia ornamenta) promittente, tributarium Romanæ Ecclesiæ 250. Mahozematinorum aureorum minimorum solutione in singulos annos, constituit anno salutis 1204. 3. Idus Nouembris: coronationis Bullam refert Laertius Cherubinus; *a* instrumentum verò, quo Petrus Secundus Regnum suum Beato Petro tributarium fecit, à Ciacconio *b* relatum habes. Ioannes item Anglorum Rex domesticis seditionibus vexatus, auxilio Diuino, & humano vsurus, Angliam, & Hiberniam Prouincias Regni sui Romanæ Ecclesiæ, Innocentio III. pro ea acceptante, anno 1213. vectigales fecit, easque beneficiario iure ab eodem Pontifice cum annua mille marcarum strilingorum pensione suscepit, cuius concessionis publicas extare Tabulas Romæ in Hadriani Mole scribit Ciacconius, ex quibus desumptum exemplar affert, loco citato. Fridericus quoque II. Imperator vt aliquod gratitudinis signum daret erga Pontificem, qui nullum, dum puer erat, optimi tutoris, & patris officium erga ipsum omiserat, Fundanum Comitatum Romanæ Sedi donauit, vel antea datum, & occupatum restituit; eodem Ciacconio *c* teste. Vides igitur Lector, quanto studio sanctiss. hic Pontifex bona temporalia Ecclesiæ Romanæ in hac Occidentali plaga tutauerit, & ab occupatoribus vindicauerit. Neque tamen hoc ad Pontificale munus satis esse putauit; siquidem suam quoque potestatem, & gladium extensum esse sciens contra infideles tanquam oues Christi per creationem, præcipuè illos, qui occupando detinent Terram Sanctam natiuitate, habitatione, & morte Iesu Christi consecratam, cum hanc à Saracænis occupatam vidisset, Christianos Principes, Catholicosque omnes ad arma capessenda, propositis spiritualibus, temporalibusque præmijs, Indulgentiarum scilicet, & priuilegiorum, excitauit, bellumque Cruciata nuncupatum, quia milites Cruce signati erant, contra Saracænos anno 1215. indixit, vt eius Constitutio *d* 19. Kalend. Ianuarij, Pontificatus anno 18. promulgata, demonstrat, & historici testantur ferè omnes.

a Bullar. nou. t. 1. Const 8. Innoc. III. pag 40.
b In vita Innoc. III. col. 635 litera D. & seq.
c Loco cit. col. 637 litera D.
d Const. 12. in Bull. nou. tom. 1. pag 42.

Honorius III. post Innocentium III. anno salutis 1216. in Apostolica Sede locatus, maxima, quæ in Fridericum II. beneficia ab ipso, & prædecessoribus suis collata fuerant, execranda perfidissimi hominis, & à maioribus suis minimè degenerantis ingratitudine compensata cognouit: siquidem Othone IV. Imperij titulis priuato, ipsoque Friderico in eius locum subrogato, ab Honorio confirmato, & in Siciliæ Regnum, eodem Pontifice procurante, restituto, vbi se Imperatorem confirmatum sensit, illicò in Romanam Ecclesiam insanire, & omnia perturbare, lacerare, ac rapere cœpit. Cum autem Summus Pontifex armis huic resistere nequiret, anathemate notauit, & Imperij Dignitate priuauit; ac Deum, & gloriosos Terræ Principes Petrum, & Paulum vltores expertus est: primò enim Henricum filium suspicione affectati Regni, vel vt alij volunt, zelotipiæ zelo in carcere necauit: inde apud Parmam Vrbem prælio superatus, coronam, & ditissima quæque ornamenta, & decem millia armatos amisit: Henricus alter filius legitimus à Bononiensibus, quorum agros infestabat, occisus est: in Apuliā traijciens graui morbo correptus, dum conualescere cœpit, à Manfredo filio ex ancilla suscepto suffocatus interijt: Conradus item filius ex vxore Iole Ioannis Hierosolymitani Regis filia procreatus ab eodem Manfredo propinato veneno perijt; Iacobo Philippo Bergomensi teste. *e* Hoc etiam Pontifice sedente, tunc primùm Comitatum Venaysinum Romana Sedes obtinuit: & Bohemi sanctissimo huic Pastori, obsidibus etiam datis, promiserunt, se in fide, & obedientia Romanæ Ecclesiæ perpetuò futuros: vniuersum Scotiæ Re-

e In supplem. chronic. lib. 13. anno 1212.

S gnum

a Ciacconius in vita Honorij III

gnum sub protectione Sedis Apostolicæ suscipitur. a

Gregorius IX. Honorio vita functo, Summus Pontifex anno salutis 1227. omniū Cardinalium suffragijs renunciatus est. Pacem post multa cum Friderico Imperatore composuit, Siciliæ Regnum beneficiario iure more maiorum, præter Ecclesiæ Vrbes concessit; anathemate Fridericus solutus, obsequijs vsque ad osculationem pedum præstitis, in Pontificis gratiam redijt; quæ cum in perfida, & simulata Imperatoris mente certam non haberet sedem, tanquam frumentum, quod cecidit super petram natum aruit, quia non habebat humorem: siquidem cum esset Gregorius Reate, illuc etiam Fridericus accessit, & multis de rebus habito inter ipsos sermone, in hanc sententiam venere, vt primo quoque tempore Romanos coniunctis copijs adorirentur, præsertim quòd abeunte Pontifice temerariè Senator legem tulisset, quam plebs sciuit, vt nullum ius, nullaquè iurisdictio, nulla potestas in Vrbe Romana Pontifici amplius esset, sed omnia Senatorum arbitrio gubernarentur: decepit tunc Pontificem, vt semper solitus erat, Fridericus, quippequi in Regnum ad compescendos filij Henrici motus abiens, Præfecto suo mandauerat, vt clàm Romanis faueret; Pontificis enim potentiam ferre non poterat: qua perfidia commotus Pontifex, Germanis militibus ad castra Ecclesiæ transgredientibus magna stipendia pollicetur, ex quo tanta eorum multitudo confluxit, vt Raynerio Capoccio Viterbiensi Diacono Card. S. Mariæ in Cosmedin, ex Apostolicæ Sedis Legato, Romanis, qui cum Ecclesiæ copijs aperto marte congredi nusquam ausi sunt, pulsis, Hetruria, Sabinus ager, & omnia vsque ad Vrbem recuperata sunt. Castri Mirandæ Regulos sicariorum, & hæreticorum fautores carceri inclusit, eisquè arcem illam insanorum hominum asylum vi eripuit. Reate Romam, vbi aptius expeditioni transmarinæ vacaret, tedire constituerat Pontifex, quod ne faceret prohibitus est à Petro Fregepane Cancellario viro in Vrbe primario, qui partes Imperatoris sequebatur; is Friderici opibus fretus, seditione in populo concitata, Pontificem Vrbis aditu vetuit, qui Interamna Viterbium accedens, partem suam in Vrbe vigentem animauit; hæc impetu in Petrum Fregepanem facto, domum, & turrim eius, quæ Cancellaria dicebatur, euertit. Gualdum S. R. E. acquisiuit. Montisflasconis, & Radicofani arces muniuit. b Symmachi Sanctionem, quam supra retulimus, prædiorum Ecclesiæ alienationem prohibentem, suo diplomate confirmauit; & loca quædam specialioris inhibitionis vinculo adstringendo speciali expressione notauit. c videlicet in Campania Castrum Fumonis, Paliani, Serronis, & Lariani: in Maritima Aquam putridam, Ostiam, quam Episcopus Ostiensis tenet à Romana Ecclesia, saluo in omnibus Episcopi Ostiensis iure, Ariciam, Nympham, Tolan, Coram, Cisternam, Terracinam: in Tuscia Montemflasconem, Orcle, Montem altum, Radicofanum, Pien. Aquampendentem, & Bulsen, cum tota Valle laci: in Ducatu Spoletano Roccam de Cesis, & Roccam de Gualdo: in Episcopatu Spoletano Roccam Sacrati, Brusin. Lorin. & Roccam de Saxo: in Episcopatu Narniensi Castrum S. Gemini, Castrum Strunconis, Mirandam, & Castrum Ocriculi: in Sabina Roccam antiquam, & totam sabinam cum omnibus Castris, & Villis: in Marchia Anchonitana Roccam de Plorago, Serraualle, & Turrin. de Parma. Hæc Gregorius IX. in diplomate sub dat. Laterani 17. Kalend. Februarij anno salutis 1234. Pontificatus VII.

b Ciacconius, & alij in vita.
c Constit. 6. §. 3. Bull. nou. tom. 1. pag. 55.

Innocentius IV. adhuc iniquitatis filio Friderico II. viuente, & Romanam Ecclesiam persequente, anno salutis 1243. Summus Pontifex eligitur. Et omnes honestas conditiones de pace componenda cum ipso Imperatore frustra tentatas (tenuit enim semper vir ille vafer quæ de Ecclesiastico iure occupauerat, Viterbium præsertim, & alia in Hetruria, Marchia, Vmbria, Campania, Aemilia loca restituere) Concilio Lugduni XVI. Kal. Augusti Pontif. III. conuocato, anathematis vinculo iam à Gregorio IX. ligatum eundem Fridericum iterum damnauit, deposuitquè; d & vt contra immanissimum tyrannum Romanæ Ecclesiæ Principes, Cardinales scilicet ad Apostolicæ Sedis iura defendenda magis excitaret, proprium insigne pileum, & galerum rubrum Cardinalibus duodecim à se creatis dedit, quo significaretur, eius Ordinis homines caput suum, cum opus esset, pro Ecclesiæ libertate tuenda gladio offerre paratos esse, eo præsertim tempore, quo Romana Sedes à prædicto Friderico II. vehementèr vexabatur; Platina, & alijs multis hoc affirmantibus. Cum autem implacabilis hostis conuocatis ex tota Italia copijs suis,

d Const. 3. Bull. nou. tom. 1. pag. 62.

quas

quas ad 60. millia hominum fuisse constat, obsidere Parmam instituit, ad quam tuẽdam magno profectò Ciuitates sociæ cum Legato Apostolico auxilio conuenerant: Legatus autem biennio constanti animo obsidionem passus, tandem erumpens Fridericum nihil tale metuentem fudit, fugatquè, & eum castris omnium copia refertis spoliat; è a clade Fridericus coronam magni pretij, & vasa aurea magni ponderis amisit, vt Petrus Messia, *a* Ciaconius, *b* & alij scribunt.

A

Vrbanus IV. Cardinalibus licèt in paruo numero, nouem scilicet, alter alteri cedere nolentibus, sed omnibus ad inuicem recusatis, cum esset Patriarcha Hierosolymitanus, Summus Pontifex anno salutis 1261. electus, & acclamatus est. Cum Manfredi vires Guelphis Hetruscis exactis augerentur, Ecclesia verò mirum in modum oppressa esset, nouas enim saracenorum copias in Latium misit, qui omnia igne, ferroquè vastarunt; in Picenum agrum nutantem digressi Prouinciam occuparunt: Vrbanus his rebus perterritus, Viterbio, quòd minùs tutum Oppidum erat, Vrbemueterem nobilem Tusciæ vrbem accedens, loci aspectu, & securitate delectatus, per biennium ferè in ea cum Romana Curia permansit, ibiquè contra Manfredum Romanæ Ecclesiæ hostem conuocato Concilio, seu multorum Prælatorum Conuentu, statutum est, vt Carolus Ludouici Francorum Regis frater, & Dux Andegauensis in Italiam cum Siciliæ Regis titulo vocaretur; at Manfredus, qui pro eius violentia cum fautoribus suis excommunicatus fuerat, Siciliæ Regnum occupans, cum Terras Patrimonij Beati Petri inuadere destinasset, magnum Saracęnorum, & infidelium exercitum ad Castrum vsque Arronis Spoletanæ Diœcesis direxerat; Pontifex verò Christianorum multitudinem sua prędicatione ad Apostolicę Sedis defensionem conuocauit, & Crucesignatorum multitudo copiosa accurrit, quæ licèt ardenti animo infidelium copias aggredi, & superare adiuuante Deo speraret, attamen Christus Dominus causam protegens suam, non hominum viribus, aut equorum, sed dexteram suę Maiestatis, & potentię extendens, sponsæ suę Ecclesię dotem prodigiosa victoria tutatus est; nam exercitus infidelium Dux Perceuallus vocatus de Auria, cum multa contra Deum, & Christum Dominum per iocum, & confabulationem blasphemaret, fastuquè elatus, dum nec valdè profundum, nec aquarum copia refertum amnem pertransit, magno, & generoso equo insidens, & Beati Petri Patrimonium hostilibus armis inuadere gestiens, equus continuò in aquam cortuens, vnà cum sacrilego eius sessore suffocatus est, imò in profundum demersi amplius reperti, aut visi non sunt; quo prodigio illius exercitus iam perterritus, nullo duce, aut ordine seruato in fugam actus, à Crucesignatis insequutus, magna ex parte neci traditus, aut in seruitutem redactus est, Ciaconio *c* teste. Recuperauit etiam Vrbanus Castrum Trebarum, Forentini, & Vallis petri in valle Spoletana: Castrum construxit nobile, & munitum in Castro Trebij, & cum vellet æstiuos vitare calores, Montem Flasconem adijt, in quo turrim ædificauit, & domum habitationis construxit. Recuperauit Insulam Marthanam à Iacobo de Vico duodecim annis violentèr occupatam, quæ iuris Ecclesiæ erat. Recuperauit Insulam, quæ Bizantina dicebatur, Vrbanamquè deinceps de nomine suo appellari voluit, eamquè muniuit. Castrum item Valentani à Pandulpho Viterbio recuperauit. Castrum etiam Proculi parum à Spoleto distans, quod solebat Spoletanorum oculus appellari. Acquisiuit Castrum Mirandæ ab iniusto detentore vsurpatum. Castrum etiam Bledæ, quod Petrus Præfectus Romæ moriens Ecclesiæ Romanæ reliquerat, & Petrus de Vico occupauerat, & retinuerat. Hæc habes in additionibus ad Ciaconium. *d*

a in vita Friderici II.
b in vita Innocentij IV.

B

C

c Ciaconius in vita Vrbani IV.

D

Clemens IV. in locum Vrbani IV. anno 1265 à Cardinalibus locatur. Eo sedente Carolus Andegauensium Dux per Legatum à prædecessore Vrbano in Italiam vocatus aduenit, & à Manfredo Beneuentum profectò expectatus in planis, patentibusquè campis constiterat, vt equestri copia, qua plurimùm valebat, concertaretur; quanquàm ex itinere miles fessus esset, ita tamen acritèr dimicatum est, vt Manfredi copiæ validè pugnantes se in fugam dederint; exercitusq; eius reliquiæ fugantur, cæduntur, in hostiumquè potestatem veniunt. Manfredus pulcher aspectu, crinè flauus, decorusq; vultu captus, & occisus est à Carolo, qui tanta potitus victoria, Beneuentoq; capto, & sæuissimè direpto, quid gestum esset, per literas Pontificem docuit, à quo vtriusque Siciliæ Rex appellatus, Regnum hoc vltra, & citra pharum certis conuentionibus à Francisco Zazera *e* relatis beneficiario titulo illi concessit, & Romanæ Ecclesiæ ligium fęcit. Gibellinos Romanæ Ecclesiæ hostes adeo

d in addit. ad vitam Vrbani IV. tom. 1. col. 724.

E

e della nobiltà d'Italia par. 2. della famiglia Frangipane, pag. apud me 64 à tergo.

adeo depressit, & supplicio affecit, vt pugnæ ipsius die, dum Pontifex Viterbij concionaretur, estasi raptus publicè clamauerit, hostes Ecclesiæ cæsos, fugatosquè esse; quod ipsi Diuinitùs reuelatum fuisse ferunt.

Gregorius X. post Clementem IV. anno salutis 1271. Kal. Septembris sedere cœpit; Pontificalia tamen insignia, cum esset absens, Romam profectus, VI. Kal. Aprilis anno 1272. in Basilica Principis Apostolorum accepit; Platina, & alijs id attestantibus in vita. Eo sedente Venesini, seu Venaysini Comitatus in Gallijs existens ad Romanæ Ecclesiæ immediatum dominium peruenit: vtquè illius dominium, & fines sine læsione permanerent, temporale regimen eiusdem commisit Priori Prioratus Hospitalis Hierusalem de S. Aegidio; vt ex lireris ipsius Gregorij ab Andrea Victorello a. descriptis apparet, quatum tenor est. *Vniuersum Ecclesiæ Romanæ dominium humilitèr regi, & disponi suauitèr affectantes, de Terra Venaysini, quæ est eiusdem Ecclesiæ specialis, eò circumspectiorem curam gerimus, quò ipsa nouitèr ad illius immediatum reducta dominium, eius debet foueri mansuetudine, & moderamine communi, vt in prærogatiua regiminis Apostolici sui status conseruationem agnoscat, & noua lætitiæ priuilegio delectetur. Quoniam igitur eam habemus de tua discretione fiduciam, vt omnia in sapientiam dirigantur, quæ Officialibus in manuum tuarum operibus disponentur, curam, custodiam, administrationem, regimen, ac iurisdictionem prædictæ Terræ totius Venaysini quoad temporalia tuæ solicitudini vsque ad nostrum beneplacitum præsentium auctoritate committimus, per Apostolica scripta tibi mandantes, quatenus huiusmodi administrationem &c. tanta vigilantia prosequaris, quòd inde possis apud Deum, & homines de fideli industria, & fructuosa diligentia commendari, & dignam nobis, ac supradictæ Ecclesiæ reddere rationem. Redditus autem, & prouentus ibidem supradictæ Ecclesiæ debitos nostro, & eiusdem Ecclesiæ nomine integrè colligas, & fidelitèr custodias, ac conserues; faciens eiusdem nomine præstare fidelitatis debita iuramenta ab illis, qui olim ea nostris ad hoc Nuntijs minimè præstiterunt. Contradictores districtione, quæ conuenit, appellatione postposita, compescendo. Datum Lugduni 5. Kal. Maij Pontif. nostri* III. Et sequitur instrumentum promissionis seruandi contenta in prædictis literis, celebratum à prædicto Priore coram venerab. viro D Guillielmo de S. Laurentio D. Papæ Camerario, quod si lubet, per te ipsum legito. A B C

a in addit. ad Ciaccon. in vita Clem. V. ad fin.

Nicolaus III. anno Dominicæ Natiuitatis 1277. Summus Pontifex creatus; Vbi primùm Viterbio Romam accessit, in eam rem præcipuè incubuit, vt Caroli Siciliæ Regis, & Senatoriis Vrbis amplitudinem nimiùm elatam reprimeret: eum primùm Hetruriæ Vicariatu priuauit; Senatoris deinde munus eripuit, lege edita, qua cauebatur, ne Imperatori, Regi, Principi, Duci, Marchioni, Comiti, neuè fratris filio, aut nepoti ipsorum, aut alicui quauis polleret potestate, aut honore, Senatoriam Dignitatem, aut alium Magistratum Romæ petere, vel obire liceret: qui verò ad id munus vocaretur, id vltra annum non obtineret sine publicis Sedis Apostolicæ literis. Hac ratione Carolo Rege priuato, se ipsum Pontifex Senatorem perpetuum constituit, & in sui locum Prosenatores duos creauit, Ioannem Columnam, & Pandulphum Sabellum, Romanam Rempublicam constituit; ita Ciacconius, & alii in vita huius Pontificis. Cum Rodulphus Romanorum Rex Gregorio X. in Italiam è Concilio Lugdunensi redeunti se redditurum promisisset Exarchatum Rauennatem, Flaminiam, & Aemiliam Prouincias, quas Imperatores Ecclesiæ Romanæ ereptas diù possederant, Nicolaus Pontifex id per Legatos à Rege repetiit; Rodulphus misso Oratore, in publico illas Consistorio Romanæ Ecclesiæ restituit, quam rem Germaniæ Principes comprobarunt, ac Diplomatibus firmarunt; Baronio b teste, dum probat, facultatem eligendi Regem Romanorum, vt postea ad Orbis Imperium à Summo Pontifice sublimetur, ex concessione Sedis Apostolicæ in Germanos Principes dimanasse: qua sumpta occasione Baronius ait, extare literas omnium Electorum Imperii, confirmantes donationes factas, vel innouatas à Rodulpho Romanorum Rege, & aliis prædecessoribus Imperatoribus Romanæ Ecclesiæ; & cum omnium dictarum literarum vnum, idemquè sit argumentum, Ludouici Comitis Palatini Rheni Ducis Bauariæ tantùm refert ex Vaticano Codice desumptas, licèt seorsim à Vaticana Bibliotheca in Castello Sancti Angeli loco tutiori asseruentur, vbi selecta maioris momenti monumenta recondita habentur, ne pereant: literarum verò tenor hic est. *Ludouicus Dei gratia Comes Palatinus Rheni, Dux Bauariæ Vniuersis præsentem paginam inspecturis salutem in Auctore salutis.* D E

b in annal. tom. 10 sub anno 996 in fin. & seq. in princ.

salutis: Complectens ab olim sibi Romana Mater Ecclesia quadam quasi germana
charitate Germaniam, illam eo terrenę Dignitatis nomine decorauit, quod est super
omne nomen temporaliter tantùm præsidentium super Terram, plantans in ea Prin-
cipes tanquam arbores prælectas, & rigans illas gratia singulari; illud eis dedit incre-
A *mentum mirandæ potentiæ, vt ipsius Ecclesiæ auctoritate suffulti, velut germen*
electum per ipsorum electionem illum, qui fræna Romani Imperij teneret, germina-
rent. Hic est illud luminare minus in firmamento militantis Ecclesiæ per luminare
maius Christi Vicarium illustratum. Hic est, qui materialem gladium ad ipsius
nutum excutit, & conuertit, vt eius præsidio Pastorum Pastor adiutus, oues sibi
creditas spirituali gladio protegendo communiat, temporali refrænet, & corrigat ad
vindictam malefactorum, laudem verò credentium, & bonorum. Vt igitur omnis
materia dissensionis, & scandali, seu etiam rancoris occasio inter ipsam Ecclesiam, &
Imperium auferantur, & duo gladij in domo Domini constituti debito fœdere copu-
lati se ipsos exerceant; in vtilem reformationem regiminis Vniuersi, & nos in actu
voluntatis, & operis inueniamur filij deuotionis, & pacis, qui tam Ecclesiam, quàm
B *Imperium confouere tenemur; quidquid per Dominum nostrum Rodulphum Dei*
gratia Romanorum Regem semper Augustum sanctissimo Patri, & Domino nostro
Nicolao Papæ III. eiusdemq; Successoribus, & ipsi Romanæ Ecclesiæ recognitum, confir-
matum, ratificatum, innouatum, denuò donatum, declaratum, siue concessum, iura-
tum, & actum, seu factũ est per priuilegia, vel quæcumque alia scripta quorũcumque
tenorum super recognitionibus, ratificationibus, approbationibus, innouationibus,
confirmationibus, donationibus, concessionibus, & factis, seu gestis tam aliorum Im-
peratorum, & Regum Romanorum prædecessorum Regis eiusdem, quàm ipsius Regis,
super fidelitate, obedientia, honorificentia per Romanos Imperatores, & Reges Ro-
manis Pontificibus, & ipsi Ecclesiæ impendendis, ac possessionibus, honoribus, & iu-
ribus eiusdem Ecclesiæ, & nominatim super totam Terram, quæ est à Radicofano
C *vsque Ceperanum, Marchia Anconitana, Ducatu Spoletano, Terra Comitissæ Ma-*
thildis, Ciuitate Rauennæ, & Aemilia, Bobio, Cesena, Foropopuli, Foroliuij, Fa-
uentia, Imola, Bononia, Ferraria, Comaclo, Adrianis, atque Gabello, Arimino, Vr-
bino, Monteferetro, Territorio Balnensi, Comitatu Brettonorij, Exarchatu Rauennæ,
Pentapoli, Massa trabaria cum adiacentibus Terris suis, & omnibus alijs ad præ-
dictam Ecclesiam pertinentibus, cum omnibus finibus, territorijs, atque insulis in
terra, mariquè, prouincijs, ciuitatibus, territorijs ad loca prædicta quoquo modo
spectantibus; nec non super Ciuitate Romana, & Regno Siciliæ, cum omnibus ad ea
spectantibus tam citra pharum, quàm vltra; Corsica quoque, atque Sardinia, &
cæteris terris, ac iuribus ad ipsam Ecclesiam pertinentibus, nos nostri nomine Prin-
cipatus in omnibus, & per omnia approbamus, & ratificamus, ac ijsdem omnibus,
D *& singulis, & quibuscumque alijs super ijsdem per eundem Regem quoquo mo-*
do factis, & in posterum faciendis, voluntatem nostram, assensum, atque
consensum vnanimiter, atque concorditer exhibemus, & promittimus, quòd con-
tra premissa, vel aliquod promissorum nullo vnquam tempore veniemus: sed ea
omnia, & singula pro posse nostro procurabimus inuiolabiliter obseruari. Et vt hæc
nostra voluntas, approbatio, ratificatio, assensus, consensus, atque promissio à
nobis eisdem Romanis Pontificibus, & Ecclesiæ in perpetuum obseruentur, hoc præ-
sens scriptum inde fieri fecimus, nostrorumquè sigillorum munimine roboratum.
Actum, & datum anno Domini 1279. 14. *Kalend. Aprilis Indict. 7. regnante*
prædicto Domino *nostro Rodulpho Romanorum Rege glorioso, Regni eius anno*
sexto.

Bonifacius VIII. an. sal. 1295 Christi Domini Vicarius, & B. Petri Successor à Car-
E dinalibus in arce noua Neapolitana, Carolo Rege præsente, creatus est. Gibelli-
nos Imperiali factioni contra Romanam Ecclesiam addictos, ipse verò libertatis
ecclesiasticæ assertor inuictus, odio habuit; quapropter Eugubium, quæ Ciuitas
eorundem Gibellinorum præsidio ab Ecclesia defecerat, breui recuperauit; Ciac-
conio *a* teste. Bononiam seditionum diuturnitate fessam, missis Oratoribus ad
Bonifacium VIII. anno 1297. sese in Ecclesiæ fidem tradidisse scribit Sigonius. *b*
Iuramentum quoque fidelitatis ab Imperatore Alberto huic Pontifici præstitum, vnà
cum confirmatione, & ratificatione priuilegiorũ omniũ per alios prædecessores Im-
peratores Romanæ Ecclesiæ concessorũ, testatur Baron. *c* affirmans hæc contigisse
anno

a in vita Bonif. VIII. tom. 1. col. 806.
b de Episcop. Bononiens. lib. 3.
c in annal. tom. 10. anno 996. pag. 918. lit. A.

anno salutis 1303. & contenta in Diplomate Imperatoris, quoniam valdè prolixum
putauit omnia describere, summatim refert, apud ipsum videnda.

Clemens V. extra Collegium (Episcopus enim Burdegalensis erat) à Cardinali-
bus celebratis Comitijs in Prætorio Perusino, Summus Pontifex anno salutis 1305.
renunciatus est. Hic Apostolicam Sedem in Gallias, maximo Romanæ Vrbis, & to- A
tius Italiæ detrimento, transtulit. Robertus pro patre suo Carolo II. Rege Siciliæ,
& Iacobus Aragonum Rex pro Regno Sardiniæ fidem sacram huic Pontifici præstite-
runt, cum conditionibus iam a Bonifacio VIII. præscriptis; Giaconius scribit in vi-
ta. Cum Robertus Neapolis Rex ab Henrico Imperatore maiestatis reus prætensus
Regno priuatus esset, Clemens hoc improbauit, nedum quia in loco nequaquam
idoneo iudicium actum, sed etiam quia in hoc Imperator iudex competens non es-
set; Pontificis enim Romani munus est, non Imperatoris Regnum Neapolitanum,
vel Siciliæ dare, vel adimere, *a* quemadmodum hic Pontifex prædictum Robertum
Neapolitani Regni corona decorauerat Auenioni. Et cum Sinibaldus Ordelafus, &
Socij Fauentinam Ciuitatem Romanæ Ecclesiæ ademissent, hanc indignitatem Pon-
tifex nequaquam sibi ferendam ratus, ad illam recuperandam, totamque Roman- B
diolæ Prouinciam regendam, & administrandam eundem Robertum Regem consti-
tuit, Hieronymo Rubeo scribente. *b* Venetos, quòd Ferrariam Romanæ Ecclesiæ
Ditionis occupassent, diro anathemate percussit, nec absoluit, nisi postquam Fran-
ciscus Dandalus (vt Sabellicus *c* scribit) in Galliam ad eam culpam deprecandam
publicè accessisset, vbi etsi serò, ad Pontificis tamen conspectum admissus, illustri
exemplo priuatæ pietatis in Patriam, publicæ in Religionem, cathena ferrea collo
iniecta, ad eius mensam tamdiù prostratus iacuit, donec expugnata Clementis ira,
ignominiosam notam Patriæ ademerit, atque ex eo fuit illi postea canis cognomen
inter suos, quia vt canis ad Pontificiam mensam proiectus iacuisset; nec fuit in-
grata Ciuitas, sed data sedulò opera est, vt qui non multò prius in tam ignominioso
esset accubitu vulgi opinione conspectus, cultus summi honoris insignibus conspi- C
ceretur &c. Hæc Sabellicus.

Qua etiam impulsus causa Ioannes XXII. dùm Auenioni ad clauũ vniuersalis Eccle-
siæ sedebat, sibi relatum esset, Rectores, & Officiales Patrimonij Beati Petri in Tu-
scia, Comitatus Sabinæ, Terræ Arnulphorum, & quarundam Terrarum ad Romanam
Ecclesiam spectantium locationes nonnullas, & alienationes in graue eiusdem Ec-
clesiæ Romanæ damnum, & præiudicium fecisse; Guittoni Episcopo Vrbeuetano
Patrimonij Beati Petri in Tuscia Rectori dedit in mandatis, vt per se ipsum, vel ali-
um, seu alios ab eo deputandos simpliciter, & de plano, summariè, sine strepitu,
& figura iudicij in præmissis procedendo, Terras omnes, Castra, bona, & iura loca-
ta, alienata, donata, & concessa ad manus, & potestatem suam redire, & redacta
conseruare, & custodire satageret, & studeret; temporalibus etiam, spiritualibusq;
pœnis contumaces, ac rebelles compesceret. *d* D

Sed quoniam præter alia multa, quæ Romanæ Ecclesiæ Summorum Pontificum
absentia, & vltra montes permansio peperit damna, non vulgare profectò fuit,
quòd improbis, scelestisquè viris per Ecclesiasticam Ditionem debaccandi licen-
tiam præbuit; quapropter licèt Ioannes hic, & alij quoque Pontifices hisce malis
oportunas adhibere medelas summoperè inuigilarent, haud equidem executioni
debitè mittebantur.

Clemens igitur VI. qui (Benedicto XII. intermedio) Ioanni successit, temerita-
tem, & audaciam illorum, qui loca Patrimonij Beati Petri in Tuscia adhuc malis ar-
tibus detinebant, exprobrando, aliam Auenioni edidit Sanctionem, *e* prohibuitq;
dari, vel acquiri dominium aliquod, seu iurisdictionem, preeminentiam, vel obli-
gationem aliquam in locis ad S. R. E. pertinentibus *e*. 1. & 2. Contrarium attentan- E
tes pœnis, mulctisquè coercuit; contractus omnes super his celebratos irritos dixit;
contra inuadentes, turbantes, vel occupantes loca Apostolicæ Sedi subiecta, Ioan-
nis XXII. Sanctionem confirmauit *e*. 3. & seq. Hic idem Clemens Auenionem Vrbem
à Ioanna vtriusque Siciliæ Regina anno salutis 1344. emit, & loco pretij censum, si-
ue feudum, quod ipsa Regina Romanæ Ecclesiæ ex ipsa Regni concessione de-
bebat, Pontifex relaxauit; Platina, *f* Bergomense, *g* & alijs multis id attestantibus.

Verùm quia dominandi libido cancer est, qui circa præcordia serpens leuiori-
bus medicamentis non sanatur, Innocentius VI. qui nullo medio Clementem
in

a Clem. pastoralis, de sent. & re iudic.

b in histor. Rauen. lib. 6. ad annum 1310.

c Ennead. 9. lib. 7. sub fin.

d Bullar. nou. tom. 1. Const. 8. Ioannis XXII. pag. 162. edit. anno 1321.

e Const. 3. Bullar. nou. tom. 1. pag. 214.

f in vita Clem. VI. prope fin.

g in supplem. Chronic. lib. 13. pag. 323.

in Pontificatu sequutus est, nihil omnino prodesse agnoscens leges condere, nisi sit, qui eas debitæ executioni demandet; postquam inter Vaticanos Senatores retulerat, & sacra decorauerat Purpura Aegidium Cariglium Conchensem Hispannm, Sedis Apostolicæ, & suum de latere Legatum anno salutis 1353. in Italiam misit, ac
A illi facultates dedit infrascriptas. *a* Causas omnes, & quascumque cognoscendi. Barones, & alios cuiusuis Dignitatis coercendi. Gubernatores constituendi. Culpa obnoxios mulctandi. Pacem componendi, & contra bonum statum illius pactiones irritandi. Oppida, & loca perperam occupata recuperandi. Oblatas delinquentiũ conditiones, quas iustas iudicasset, acceptandi. Bellum contra pacem publicam perturbantes indicendi, & arma mouendi. Romanæ Sedis hostes compescendi, & alia cuncta, quæ pro munere sibi ininncto visa forent expediri, arbitratu suo peragendi, permisit, & in facultatibus dedit, qnemadmodum in præcitata Constitutione, & alijs quatuor, quarum vigore Leges, & Sanctiones equidem saluberrimas in Prouincia Marchiæ promulgauit, Aegidianas Cõstitutiones appellatas, videre est. *b* Quarum quidem Sanctionum, & Legum vtilitatem pro bono subditorum regimine
B agnoscentes Romani Pontifices, qui postea Beati Petri locum obtinuerunt, ad totam Ecclesiasticam Ditionem, vbi speciale Statutum non adsit, extendendas, & pro Lege in rebus prophanis seruandas edixerunt. *c* Ne tamen super illarum obseruatione dubium aliquando occurrat, cautum habes à Sixto V. *d* primo loco seruandas esse Romanorum Pontificum Constitutiones; secundo cuiusuis loci Statuta; tertio has Aegidianas Constitutiones; postremo Bannimenta. Sed ad Cardinalem Aegidium redeamus. Hic enim (vt Volaterranus *e* scribit) in rebus agendis longè prndentissimus Statum Ecclesiæ eo tempore varijs tumultibus exagitatum absente Pontifice pacauit. Vicarios Terrarum, quos idoneos vidisset, confirmanit. E Ciuitate Foroliuiensi, vbi continuò ferè morabatur, Ordelaphos malè de rebus Ecclesiæ meritos sustulit.

C Iterum ab Vrbano V. in Italiam missus Aegidius, Barnabam Vicecomitem Statum Pontificis perturbantem compressit. Rursus Vicecomitnm copias, Duce Ioanne Hacuto Florentinos infestante inter Cortonam, & Aretium afflixit. Qua victoria omnes Ecclesiæ rebelles vltro sese dedidere. Obijt Viterbij; sepultus Assisij sepulchro ab eo condito. Hæc Volaterranus. Nec omittenda sunt, quæ Pius II. *f* in hæc verba scribit. *Hic* (Assisij scilicet) *& Aegidius Card. Hispanus iacet, qui laceratum Ecclesiæ Regnum, & à tyrannis fermè totum occupatum singulari virtute recuperauit, ac resarciuit: quàmuis nonnulli ossa eius in Ecclesia S Martini supra Viterbium in Monte Cimino recondita dicant.* Hactenus Pius. Sed alia multa describit Ciacconius, *g* nec eius elogium in Collegio apud Bononiam à se constructo his verbis editum, omittit.

a Bull. nou. tom. 1. Constit. 1. pag. 217.
b lib. 1. Constit. Marchiæ pag. 3. 7. 9. 10. & 13.
c Sixt. IV. Cõst. 15. Bullar. nou. tom. 1. pag 354. Paulus II. Cõst. 17. d. Bull. pag. 641.
d Const. 93. §. 19. d. Bullar. tom 2. pag. 657.
e lib 22. antrop. pag. apud me 257.
f in Comment. lib. 2. pag. apud me 42.
g in vita Clem. VI. vbi de Card. sub nu. 14. col. 895. tom. 1.

D

AEGIDIVS CARD. S. CRVCIS
SPECTABILI VIRTVTE
B. PETRI PATRIMONIVM TYRANNICA SAEVITIA RABIENTE
VARIIS TVRBINIBVS AGITATVM
RECVPERATA PRISTINA LIBERTATE
E IN TVTA PACE QVIESCIT.

Vrbano V. Gregorius XI succedit, quo sedente omnia in Italia Pontificis Oppida defecere, Tiphernatibus, & Perusinis initium facientibus, Florentinisque sollicitantibus: Quapropter Cardinalem Gebennensem (postea Antipapam Clementis VII. nomine contra Vrbanum VI Fundis creatum) cum Bernardono Dnce, ac qninque millibus Brittonum subsidio Legatum misit. Foroliuienses Sinibaldum Pinum, Ioannem Theobaldnm Ordelaphos in Vrbem subitò recipiunt, quorum armis sese à Brittonum furore tueantur. Legatus cum iam mœnia Bononiæ rebellis obsessurus petijsset, cognito Florentinorum exercitus cum Rodulpho Varano Duce adnentu, hostium auxilio venientium, secessit Cesenam, quam miserè barbari diripuerunt.

Gre-

Gregorius igitur vt his occurreret malis, Romam ire statuit, literis Diuæ Catherinæ Virginis Senensis reuocatus; hortante etiam Baldo I. C. Perusino eius olim præceptore, ac palàm dictitante, salua conscientia Vrbem negligere non posse &c.

A Mortuo deinde Gregorio, & in Petri Sede Vrbano VI. à Cardinalibus locato, Ecclesia Romana nedum in temporali Dominio, sed etiam in ijs, quæ ad animam pertinent, & Omnipotentis Dei cultum respiciunt, sæuissimis perturbata procellis non longè à naufragio (tamen impossibili) fuit: schisma etenim, quo nullum aut deterius, aut prolixius, quouè maioribus odijs,& dissensionibus inter ipsos S.R.E. Proceres certatum sit, humana nec ante memoria, nec post recordetur, exortum est; neque extinctum, nisi peractis annis 39. Martino scilicet V. in Constantiensi Concilio electo. Quod quidem Concilium perditorum hominum inuasiones, tyrannorum occupationes, multa quoque castra, oppida, iura in præiudicium Romanæ Ecclesiæ ab ipsismet Pontificibus, vt schismatis tempore amicos, & fautores sibi conciliarent, alienata, & distracta fuisse cognoscens, diuersarum quoque Nationum petitionibus oblatis, præter alia multa sanciuit: *a* Per Summum Pontificem de proximo assumendum exemptiones, & incorporationes (vt vocant) in ipso schismate factas reformandas esse, statuendumquè, ne Bona Romanæ Ecclesiæ alienentur. B

a in Concil. Constant. sess. 40. nu. 9. & 12.

Quod à Martino V. in ipso Constantiensi Concilio Pontificia Dignitate decorato factum fuisse legimus: *b* mandauitquè Cardinali tunc Vicecancellario, vt inhærendo Constitutionibus Friderici II. & Caroli Imperatorum, quibus Ecclesiasticæ libertati plurimùm fauetur, illas declararet, & extenderet, prout executioni demandatum apparet in calce eiusdem Concilij; siquidem ibi concessiones, inuestituras, & infeudationes (vt vocant) omnes à Gregorio XI. inclusiuè citra vsque ad dissolutionem eiusdem Concilij reuocatas, & irritas, nulliusquè roboris existimandas esse, decernitur. C

b in Conc. Constant. sess. 43. tit. de vita, & honest. cleric. vers. decernimus, & declaramus.

Eugenius IV. Martino V. succedit, qui nec meliora tempora, nec tyrannorum, perditorumquè hominum insaniam, furorem, seditiones, & innasiones, admodum remissas expertus est. Ioannem propterea Vitelliscum Patriarcham, & S. R. E. Cardinalem, Apostolicæ Sedis, & suum de latere Legatum creat; quo Duce, Beati Petri Patrimonium restitutum, tutatumquè per aliquod temporis spatium vidit; omnibus illius æui scriptoribus hoc affirmantibus, Iouio *c* præsertim. Sub eodem Vitellisco militiæ nomen dederat Comes Auersus gente Anguillaria, & à recta via verè auersus; nam vt Cardinalis Papiensis, *d* & alij testantur, non hominum solùm, sed Dei quoque, & Sanctorum eius contemptor fuit; is enim, quantum itineri à Viterbio in Vrbem patet, assiduis latrocinijs infestum habebat, nulli hominum generi, nulli ætati, aut sexui parcens: nulli sine vitæ periculo fides sua in Pontificem stetit. Redierant iam eo loci Ecclesiæ res, vt hominis imperia potiora nostris apud nostros subditos essent; accedebat aliud grauius, quòd si qui vel odio habebant Pontifices, vel cum ijs bellum gerebant, conatus eorum omnes assiduis sollicitationibus inflammabat, id agens, vt fatigata semper Ecclesia, malisquè externis implicita, auerfaretur à se, maioremquè occasionem exercendis prædis præstaret. Eugenius IV. ab initio sui Pontificatus trahere ad se beneficio hominem cogitauit, medicinamquè leuitatis apponere, vbi sine periculo adhiberi scalpellum non poterat, humanitèr appellare eum, & prosequi honoribus cœpit; Oppida etiam nonnulla, quæ adempta erant Vicarijs tyrannis, dono concessit, admonens identidem, vt beneficij memor coleret Ecclesiam: sed impiorum mentes malis excæcatæ, lumen salutis non vident, & ad consuetas semper se referunt tenebras. Idem igitur in Nicolaum V. qui Eugenio, & in Calixtum III. qui Nicolao successerant, inuentus est. D E

c in elog. viror. illustr. lib 2. pag. apud me 60.

d in Comment. lib 2. circa med. pag. apud me 375

Nicolaus enim non aperto bello, sed inopinato impetu bis illum opprimere conatus, non succedente fortuna, necessariò destitit.

Calixtus etsi difficultatibus rerum prohiberetur, multis hanc delere maculam sæpe tentauit.

Cui Pio II. succedente, hic iniurias ab eodem Comite quotidie illatas vlcisci summoperè optauit, sed grauioribus bellorum curis inuolutus, sine magno Apostolicæ Sedis, vel exercitus detrimento non potuit: dum verò, domito iam Sigismundo Malatesta, & rebus in Flaminia compositis, magis ac magis ad hanc pestem tollendam animabatur, ad Cœlos euocatus est.

Paulo

Paulo II. in eius locum suffecto, per eosdem dies Comitem Auersum decedere contigit, relicto filijs duobus Francisco, & Deiphebo dominatu, qui patris educatoris disciplinam omnem apprehenderant: Erant illis oppida 13. natura loci, frumento, armis, cæterisquè ad defensionem necessarijs egregiè munita, Iouium, Carbonianum, Caprarola, Roncilio, Capranica, Vetralla, Bleda, Vianum, Monteranum, Cerete, Carianum, Scuera, Monticellum, partim accepta à patribus, partim per iniuriam vicinis adempta. Hortatur hos Paulus viuæ vocis oraculo per nuncios, per epistolas, ne imitatores sint paterni instituti, colant Apostolicam Sedem, reuereantur Pontificem; sed mens innutrita malis, domesticisquè exemplis corrupta, ab ingenio difficilè potest discedere, sensum boni sic horrens, vt nullum sanitati locum relinquat; quare eos bello adoriri necesse fuit: & licèt viuens adhuc Auersus, atque ex conscientia obsidionem timens, ad eam perferendam, quæ poterant antea, contraxerat, patuit tamen Omnipotentis Dei vltio, obscurantis oculos impiorum, & sicut deficit fumus, sicut fluit cera à facie ignis, sic defecerunt apparatus horum à facie Dei: Venerunt in potestatem Pontificis Franciscus, & filij eius omnes, & primogenitus Deiphebi, & in Hadriani Mole inclusi, miseram, infœlicemquè vitam egerunt, vetustæquè, sed nocentis familiç exitus hic fuit, vt Papiensis longiori enarratione recenset: addens, sub eodem Pontifice Paulo II. Flaminiam quoque Prouinciam, expulso Sigismundo Malatesta, & Roberto eius ex concubina filio tyrannis, pacatam Cesenam, Bretenorumquè Romanæ Ecclesiæ restitutas fuisse; itaut vno fermè tempore duarum Prouinciarum summè oportuna loca ingratis familijs duabus adempta breui negocio ad gremium Matris fint reuersa. Sed vt magis enixam in rebus Ecclesiæ seruandis, & ab improborum iniurijs, ac rapinis tutandis voluntatem idem Pontifex Paulus II. ostenderet, laudabilem profectò Sanctionem, *a* quam vocant extrauagantem, edidit, qua omnium rerum, & bonorum ecclesiasticorum alienatio, omnequè pactum, per quod ipsorum dominium transfertur, concessio, hypotheca, locatio, & conductio vltra triennium, nec non infeudationes, vel contractus emphiteutici, prçterquam in casibus à iure permissis, prohibentur.

a Extrau. ambitiosæ, de reb. Eccles. non alien.

Defuncto Paulo, Sixtus IV renunciatus est Pontifex Maximus. Hic Panuinio, & Ciaconio testibus, *b* Pontificiam Dignitatem augere cupiens, aliquot in Vmbria tyrannos tumultuantes, & aduersus Ecclesiam magis quàm beneficiarios deceret, contumaces, tollere constituit: magno igitur coacto exercitu, Federicum Feltrium imperatorem, Iulianum S. Petri ad Vincula Cardinalem Legatum præfecit: Hic, Duce non expectato, Tudertinos, deinde Spoletinos Pontifici rebelles adortus est, quos, Camertium Duce opitulante, sedatis intestinis discordijs, factionumquè principibus in exilium pulsis, non sine magna Spoletinorum strage in Ecclesiæ fide continuit: Deinde in Nicolaum Vitellium Regulum Tiphernatem arma mouit; Vitellius Friderici Vrbini Ducis aduentu audito, Vrbem Legato ea conditione dedit, vt sibi in ea liceret tutò priuati hominis vitam agere.

b in eius vita.

Sixtus Innocentium VIII Successorem habuit. Hoc sedente, Aquilani Ciues à Ferdinando Neapolitanorum Rege diuexati, cum sit hoc Regnum Ecclesiæ feudatarium, ad Pontificem accesserunt, protestantes si ab Apostolica Sede derelicti essent, sese cuicumque Regi externo, aut Principi, qui illis subsidio esse vellet, dedituros: addebant, Regem in contemptum Pontificis debitum censum, qui annuus erat ducatorum viginti millium, non soluere, causatum, à Sixto IV. in equum album redactum fuisse, & ab ipso Innocentio, quòd in graue Romanæ Ecclesiæ damnum verteret reuocatum: accusabant quoque Regem de rebus ecclesiasticis illius Regni ad libitum disponentem. Quibus commotus Innocentius, Aquilam, Aprutium, Regniquè Principes suam in tutelam recipit, Venetis, Columnensibus, alijsquè principibus viris in fœdus conuenientibus, Regem, cui fauebant Florentini, & Vrsini, bello adoritur: Pontifici rationem, & iustitiam à dextris habenti victoria adhæsit: mox Cardinalibus quibusdam de pace tractantibus, anno salutis 1486. die 12. Augusti pactionibus infra dicendis componitur. Soluat Rex consueto modo Romanæ Ecclesiæ debitum censum. Barones, qui Ecclesiæ se dederunt, censum Ecclesiæ pendant, in eo cessurum, quod Rex soluere tenebatur, dum in possessione Regni erat: exinde Barones prædicti Papam, & Ecclesiam immediatè cognoscant. Pontifex de Montis Casini Abbatia, bonis, & castris illius ad libitum voluntatis disponat Episcopatus, & Beneficia Regni Neapolitani à Summo Pontifice conferantur. Aquilana Ciuitas libera sit, cui maluerit, Papæ nc, aut Regi obediat. Dux Renatus, &

T Franci

Franci contra Regem Ferdinandum venire volentes, à subditis Ecclesiæ, imò Papæ impediri nequeant, sed eius oppida, & loca transitum, & victualia concedere possint. Virginius Vrsinus pedibus nudis, corrigia in gula, nudato capite, genuflexus Pontificis misericordiam experiatur, & amore Dei veniam ab ipso petat. Cardinalis Vrsinus, cœterique eiusdem Gentis vtrum, & quantam mereantur pœnam, Pontificis arbitrio subijciantur. Castra, & loca hinc inde in bello capta, & earum restitutio sub pectore Regis Hispaniæ locentur: hic etenim Rex, & Ludouicus Sfortia, & Laurentius Medices pro Rege Ferdinando pacis vades fuerunt. Hæc Ciacon. *a* Verùm coniurationem, & bellum prædictum latius, tribus quippe libris prosequutus est Camillus Portius; si plura cupis, illum consule. A

a in vita Innocentij VIII.

Apostolicam Sedem post Innocentium adeptus est Alexander VI. qui cum multos emphiteutas, feudatarios, censuarios Sedis, & Cameræ Apostolicæ in solutione canonum, & responsionum contra iuramenta in inuestituris præstita, ac iuris dispositionem, specialesquè monitiones cessare cognouisset, sub excommunicationis, & priuationis pœnis, quas ex nunc, prout ex tunc (vt ipsius verbis vtar) & ex tunc prout ex nunc in eosdem ferit, nisi in vigilia, aut die festiuitatis Beatorum Petri, & Pauli singulis annis vicarios, feudatarios, emphiteutas, siue administratores Ciuitatũ, Terrarum, Castrorum, & bonorum monet, & requirit. *b* §. 1. Siquè in præmissis solutionibus cessauerint, eidem Cameræ Præsidentes, Cardinalis scilicet Camerarius, & Clerici in commissum, aliasquè pœnas eos incidisse declarent. §. 2. Compensatione, siue alia quauis, præterquam solutionis exceptione, reiecta § 3. Sanctionis huius publicandi formam, & fidem præscribit. §. 4 Contrarijs derogat. § 5. Sequuta verò publicatione, omnes omnino affecisse, & nunc etiam afficere videmus: Perseuerat enim ad hæc nostra tempora stylus hic requirendi feudatarios, & censuarios, eosquè mulctandi, si deficiant, in plena Camera, prænarratis diebus, vt dicemus aliàs suo loco latiùs. Et quod attinet ad solutionem canonum, & censuum, id etiam sancitum fuisse in Concilio Constantiensi constat. *c* Statuit igitur hic Pontifex diem solutionis in vigilia, aut die festiuitatis Beatorum Petri, & Pauli, vt diximus. B C

b Const. 6 Bull. nou. tom. 1. pag. 395.

c in extensione per Vicecancell. facta, post à Cõcilium impressa pag. apud me 290.

Mortuo Alexandro, Pius III. breui dierum spatio Pontificiam induit Dignitatem, quæ dum adhuc orditetur, succisa, nil aliud, quàm ex virtutibus, præclarisquè animi sui dotibus spem optimi Principis conceptam mortalibus reliquit; & vt Virgilius cecinit.

Hunc tantùm terris ostendunt fata, nec vltra
Esse sinunt.

Extollitur, & in Beati Petri solio locatur Iulius huius nominis II. Hic nihil antiquis, aut charius habuit, quàm Rempublicam pace firmatam tueri; non tamen illi ad suscipienda bella militaris animi alacritas, & innata fortitudo deerat: nullus enim superioris ætatis Pontificum vehementiore proferendæ Ecclesiæ Ditionis ardore flagrauit, neque fœliciùs eam tutatus est. Ioannes Bentiuolus Bononiæ Dynastes cœtu audacium filiorum superbus, conspirantes pro libertate ciues tam sontes, quàm insontes, sibi tamen suspectos atrocissimè puniuit; quæ res incredibile apud omnes odium Bentiuolis conflauit, Pontificique recuperandæ Bononiæ, quæ ad Ecclesiæ patrimonium pertinebat, non ingratam præbuit occasionem; à Ludouico igitur Galliæ Rege aliquas sibi copias ex ijs, quæ Mediolani aderant, oportunè transmitti postulauit, quibus continuò venientibus, facilè Bononia anno sui Pontificatus tertio capitur, tyrannus expellitur, eiusquè insignes ædes populo furente à fundamentis euertuntur; Ioannes Cardinalis Medices Ciuitati Legatus præficitur. Rauennam, Fauentiam, Cesenam, & Ceruiam à Venetis detentatas, eiectis occupatoribus, ecclesiasticæ Ditioni restituit Iulius. Alphonsum Ferrariæ Ducem vt à Gallorum fœdere discederet, annuumquè vectigal à maioribus suis pendi solitum Sedi Apostolicæ solueret, per Legatos monuit; sed obedire recusantem bello persequendum censuit: neque noui Conciliabuli indictione, neque status quæstione à Rege Gallorum mota à proposito deterreri potuit, sed clauo clauum trudens, improbato Pisano Conciliabulo, nouum in Laterano Concilium aperuit, à Leone X. Successore postea clausum. Parma, & Placentia Vrbes insigni eiusdem Pontificis Iulij virtute Ecclesiasticæ Ditioni adiectæ sunt. Neque sanè ob alias causas tot bella gessit, nisi vt à pluribus occupatum sacræ Sedis Imperium recuperaret; Panuinio, Ciaconio, Guicciardino, & alijs attestantibus. D E

Leo

Leo X Summi Sacerdoris post Iulium infulas induit Hic cum Manuele Cæsaris Legato fœdus inijt, vt Galli Italia pellerentur; Placentia, & Parma tanquam à Gallis impotentèr ereptæ Pontifici redderentur: id bellum ingenti animo Leo suscepit, & ex voto perfecit, Ionio teste. *a* Angebant enim virum decoris, & laudis studio
A deflagrantem ex Vrbes, veluti infami pactione, & turpissimo metu amissæ, quas Iulius Pontifex egregia virtute Gallis ademisset: super id ferre non poterat Gallorum Præfectorum superbiam, qui sacerdotia totius Galliæ Cisalpinæ, despecto planè Pontifice, contra eius auctoritatem, vti libido ferret, indignis hominibus adiudicabant, quos ad Vrbem de more citari, & vocari in ius proposita pœna vetuerant; ea res periniquæ, impotentisquè insolentiæ plenam Leonem Pontificiæ Dignitatis, ac existimationis nomen tueri solitum, ab amicitia Francisci Gallorum Regis auerterat. Hæc Iouius. Mutinam ab Imperatore pretio ducatorum 3000. auri emisse Leonem, testatur Panuinius; *b* & faciunt, quæ scribit Gozadinus. *c*

a in eius vita lib. 4. pag. apud me 103.

b in eius vita.
c conf. 1. num. 17 & per tot.

In Apostolica Sede Hadrianus VI. Leoni X. sufficitur; Hic Gulielmi Enchauordij Derdunensis Episcopi, & Theodorici Hetij ipsius Pontificis à secretioribus epistolis
B consilio, quibus etiam aliquando propter grauissimarum rerum vsum admiscebatur Ioannes Ruffus, bellum aduersus Malatestas, qui Ariminum occupauerant, missis in Vmbriam Hispanorum cohortibus, suscepit, nec multo labore Sigismundus est eiectus, vtpotè qui iam Ariminensibus propter naturæ acerbitatem, atque sæuitiam odio esse cœpisset. Ita Iouius in Hadriano. Ad tollendas discordias, & pacem fouendam inter Christianos Principes, cum Alphonso Ferrariæ Duce transegit, vt in d. conf. 1 Gozadini.

Quo vita functo, & sacrosanctis celebratis Comitijs, Iulius Medicæus Ecclesiæ Romanæ, Clementis VII. nomine, Antistes, eligitur, Anchonam, quæ Apostolicæ Sedis suaue iugum excusserat, defectionis auctoribus ad supplicium vocatis, pristinæ subiectioni restituit. Alphonso Ferrariæ Duci, ex eo quòd pacta cum Hadriano prædecessore non seruasset, & hostibus Ecclesiæ adhæsisset, litem, & quæstionem deuo-
C lutionis feudi mouit, vt in præcitato conf. 1 Gozadini videre est.

Paulus III. ad Ecclesiasticæ Dignitatis culmen, omnium Purpuratorum Patrum consensu, post Clementem euectus. Perusinos ab Ecclesiæ Imperio deficientes facili bello perdomuit, eorumquè Oratores in Vrbem ad rogandam veniam supplicum more venire compulit. Ita Ciacconius. *d*

d in vita.

Iulius III. defuncto Paulo Summus Pontifex renunciatus est. Initiò Pontificatus ex lege in proximis Comitijs à Patribus constituta (qua iubebatur, vt quicumque Pontifex electus esset, ad extinguenda bellorum incendia, Parmam Octauio Duci statim restitueret) Iulius Pontifex, Vrsino reuocato, quem Paulus III. Parmæ dominatui præfecerat, ea conditione Vrbem Octauio concessit, vt se inconsulto nullum intra mœnia externi Principis præsidium admitteret; cuius conditionis memor, qui
D deinde ex eadem Serenissima Farnesionum Gente Ducatum obtinuit, à Ministris Hispaniarum Regis requisitus, vt Hispanos milites in præsidium reciperet, Romano Pontifice Vrbano VIII tunc regnante inconsulto, id permittere posse negauit Iulius verò, vt faciliùs Octauius quod promiserat, præstare posset, ac se, & Vrbem à Cæsarianorum violentia, & insidijs tueretur, singulis mensibus duo millia aureorum attribuit. Sed causante postea Octauio stipendia non sufficere, nec Cæsarianis resistere posse, nec non alterius Principis auxilium implorandi ab eodem Pontifice licentiam obtinuisse, Henrico Galliæ Regi adhæsit, & Gallorum copias in Vrbis præsidium recepit; ob id Pontifex contra Octauium signa intulit, & relegato interim Florentiæ Card. Farnesio, qui responsum à Iulio obtentum, vt qua posset Dux ratione commodiùs rebus suis prospiceret, fratri significauerat, milite, & commea-
E tu à Carolo Imperatore adiutus integro anno bellum gessit. Et cum Cæsarianas copias per Ecclesiæ fines ad Senense bellum transituras prudentissimus Pontifex animaduertisset, ne sibi, vt paulò ante Clementi VII. accideret, quàmuis amicum sibi Cæsarem sciret, octo millia hominum ad suorum finium tutelam conscripsit, & delectum tota Vrbe, quam munierat, habuit.

Quam de Marcello II. Iulij III. Successore optimam spem Christiana Respublica conceperat, immatura mors abortiuam reddidit; spatio enim dierum viginti duorum, quibus Beati Petri Sedem renuit, & ex quibus etiam aduersa valetudo partem dimidiam occupauerat, sui tantummodò desiderium, & eorum, quæ ad vniuersalis Ecclesiæ decus, & ornamentum animo conceperat, relinquere potuit.

Quantus verò, & qualis in Pontificatu pro Ecclesiastica Ditione tuenda futurus esset, quæ Iulio III. consilium petenti respondit, apertè demonstrant; Ciacconio ita scribente. *Praterea Iulio Pontifici ad resistendum Balduini votis, qui se Camerty Ducem creari percupiebat, consilium roganti dedit; vt legem sanciret, qua nemo Pontificum Ecclesiastica Ditionis bona alienare posset, eamquè ipse, Senatores omnes, ac reliqui pro tempore futuri Pontifices iuramento firmarent: donationem verò, aut alienationem necessariò aliquando factam tunc validam haberi debere, si duo, aut tres Successores Pontifices eam probauissent*. Hæc Ciaconius. A

Ioannes Petrus Carafa Pauli IV, nomine Iulio III. in Pontificia sufficitur Dignitate. Quo sedente Albæ Dux armatis militibus pupulos Pontifici subiectos attriuit, oppida nonnulla cæpit, diripuit, incendit; sed inuictum Pauli animum tundere nunquam potuit; defendebat Ditionem suam qua licebat ratione; nec Ducis victoria ad facinus Pontificia Maiestate indignum adigi vnquam potuisset, S. Gregorium imitatus, qui scripserat; *ante paratus sum mori, quam Beati Petri Ecclesiam meis diebus degenerare*. Dux Albæ Philippi Hispaniarum Regis animum in pacem propensum cognoscens, pacis & ipse auidus erat, sed eas pacis conditiones optabat, quas Pontificiæ Maiestati, & Dignitati Paulus non conuenire videbat; quapropter à Cardinalibus (Romam bellicis Ducis progressibus territam videntibus) rogatus, vt pacis conditiones audiret, respondit. *Arma à nostra Ditione Dux amoueat, qua caepit loca dimittat, ad sui Regis fines remeet, absolutionem anathematis, quo obstringitur, dimisso animo petat, vt debet, & tunc audietur*. Quæ Dux præstare recusans, Hispaniarum Rex Quintiana victoria nihil inflatus, sed illata Pontifici clade cruciatus, illi præcipit, vt quacumque ratione pacis negocium cum Pontifice conaretur conficere, prout salua Pontificis Maiestate, conditionibus à Panuinio, Cabrera, Caracciolo, & Castaldo relatis confectum fuit: quædam etiam ad rem scripsit Andreas Victorellus, *a* addens, arcem à Iulio II. Bononiæ extructam, quam milites exteri custodientes raptores effecti, damna inferebant, dirui iussisse, & in eius reliquijs hæc legenda posuisse. B C

a in addit. ad Ciaccon. in vita Pauli IV.

PAVLVS IV. PONT. MAX.

FVRACIBVS CVSTODIBVS ARCE DIRVTA SVBLATIS.

b Bull. nou. tom. 1. pag. 719.

Edidit quoque Pontificatus sui anno I. Constitutionem, *b* qua alienationes, & locationes quæcumque bonorum Ecclesiasticorum in damnum Ecclesiarum, vel non seruatis iuris solemnitatibus, aut aliàs nullitèr factæ rescinduntur.

Pius IV. ad superos (vt piè credendum) iam Paulo IV. euocato, Apostolice, vniuersalisquè Ecclesiæ Christi Domini in terris Vicarius adoratur. Hic Leoninam Vrbem muro cinxit. Hadriani Arcem propugnaculis fulsit. Centumcellas, Ostiaquè Arcem muro, & portubus, Rauennam propugnaculis muniuit. Melitam Insulam Turcharum obsidione vexatam non pijs solùm precibus, aut lachrymis, sed milite, omniquè subsidij genere iuuit; Pompeius Columna sexcentos pedites duxit. Constitutionem Pauli IV. prædecessoris, qua prohibentur (vt diximus) alienationes rerum, & bonorum Ecclesiarum, ad terminos iuris canonici reduxit: *c* quinam verò sint isti termini, vide Aug. Bero. *d* Facta verò hac reductione, & comperto, multas alienationes rerum Ecclesiæ Romanę, & Cameræ Apostolicæ perperàm factas fuisse, eas propterea absque necessitate legitima, ac congrua compensatione, vel euidenti vtilitate factas irritat, nullasquè fuisse declarat, occupatoribus vassallagium minimè deberi decernit, eosdemquè ad restitutionem vnà cum fructibus malè perceptis condemnat. *e* Quæ omnia vt debitam sortirentur executionem, ad præmissa omnia, & singula exequenda Cardinalem S. R. E. Camerarium deputat. *f* D E

c in Constit. 11. Bullar. nou. tom. 2 pag. 21.
d in rub. de Constit. nu. 67.
e Constit. 104. d. Bullar. & tom. pag. 172.
f in calce predicta Constit. pag. 173.

Defuncto Pio, alter Pius hoc nomine Quintus ad clauum vniuersalis Ecclesiæ ponitur. Qui suscepti regiminis cura admonitus, vt Ciuitates, Terras, Oppida, & Loca Sedi Apostolicæ in temporalibus mediatè, vel immediatè subiecta perpetuò in iure, dominio, & proprietate, ac possessione dictæ Sedis conseruentur, hæc omnia, etiam alienari solita, & infeudari, deuoluta iam, seu quomodolibet deuolenda, absque aliqua declaratione, sed ipso iure Apostolicæ Sedi incorporata, & ad pristinum

eius

eius Dominium redijsse censeri statuit *a* §. 1. De cætero quauis de causa alterari, & infeudari, aut etiam super præmissis tractatum haberi vetuit §. 2. Priuilegia quæcumque de prædictis bonis meliorandis, & vsque ad melioramentorum refectionē retinendis quomodolibet concessa reuocauit. §. 3. & 4. Sanctionem hanc per quascūque alias Constitutiones iam antea editas, vel in futurum edendas minimè reuoca-
A ri, seu irritari posse decernit §. 5. 6. 7. A Cardinalibus in Curia præsentibus, & ad eam accessuris iuramento firmandam; & occurrente Sedis Apostolicę vacatione, in Conclaui, quando de obseruandis literis Iulij II. & aliorum Pontificum super electione Romani Pontificis iuramenta præstari solent, etiam de inuiolabiliter hac quoque obseruanda per quemlibet eorum, qui in Beati Petri locum euectus fuerit, promitti, & iurari mandat. §. 9. Formam publicandi huiusmodi Constitutionem, & quæ fides sit ei adhibenda, præscribit. §. 10.

Quæritur tamen, an sub dispositione huius Constitutionis comprehendantur deuolutiones, quæ ex delicto nascuntur? Et negatiuè respondendum est, ex Gregorij XIII. *b* Sanctione 1 quod etiam voluit Sixtus V. *c* Intellige autem, nisi esset
B delictum tale, propter quod ex natura feudi deuolutioni locus esset *d* tunc enim deuoluuntur bona damnatorum etiam sine confiscatione: alijs autem casibus, quando est locus confiscationi, transeunt bona in fiscum, vt successorem ipsius rei, non autem redeunt via deuolutionis ad Cameram tanquam habentem directum dominium, ex Bossio, *e* & Iulio Claro *f* Neque etiam sub dispositione huius Constitutionis comprehenduntur Oppida, Castra, & loca iurisdictionalia, quæ Camera Apostolica emit à Baronibus in vim Constitutionis Clementis VIII. *g* super institutione Congregationis, quam vocant Baronum. Limitatur etiam non procedere, quando ageretur de deuolutione feudi inter particulares personas; puta si illegitimus concurreret ad feudum cum legitimo: nam hæc Pij V. Bulla ad fauorem Cameræ Apostolicæ emanauit non autem priuatorum; ita decisum habes in Rota Romana apud Seraphinum *h* alia quædam ad hanc Constitutionem edidit Pater Ioannes
C Baptista Scottia e Societate IESV. *i*

Cum autem hæ Pij V. literæ ad retinendam Sedis Apostolicæ Dignitatem valdè conferant, Gregorius XIII. qui Pio successit, cum primùm ad Summi Apostolatus apicem euectus fuit, robur illis adiungere non distulit; & præuia illarum confirmatione, atque innouatione, perpetuò seruari mandauit *k* Addens, nomine alienationis comprehendi etiam concessiones Guberniorum, quæ vltra triennium de locis S. R. E. concederentur; quam quidem extensionem in Consistorio factam Laertius Cherubinus *l* affirmat.

Sixtus verò V. qui post Gregorium Summus Pontifex renunciatus fuit, nedum præfatam Pij V. Sanctionem, sed Gregorij quoque Consistoriale Decretum confirmauit *m* vt Laertius *n* aduertit. Et notandæ sunt dictiones: *Quomodolibet*, &
D *Eò ipso incorporata*, in dictis Sanctionibus appositæ: prima enim comprehendit omne genus deuolutionis ratione directi dominij ex capite fellouiæ, lineæ finitæ, aut non solutionis canonis &c. quia cum sit vniuersalis, includit omne ius etiam minimum, & comprehendit omnia, de quibus in genere fuerit cogitatum; ita dixit Rota Romana apud Seraphinum *o* verba autem, *eò ipso incorporata &c.* important, ne vltra requiratur alia declaratio, neque executio; ac tollunt facultatem præscribendi, cum pro incorporatis habeantur ipsa bona statim sequuta deuolutione; Cherub. iun. sic affirmante *p* Sed aliam edidit Sixtus Constitutionem ad rem apprimè facientem, cuius tenorem à nobis infra relatum habebis.

Gregorius XIV. qui Sixto successit, has etiam Pij V. literas confirmauit *q* Verùm quia in Consistorio secreto *r* declarauerat, has literas non esse extendendas ad
E feudum nondum deuolutum, si euidens extaret vtilitas, vel necessitas illud iterum infeudandi, &c.

Innocentius IX. vbi primùm in Beati Petri Sede locatus fuit, in primo, quod habuit cum fratribus suis S. R. E. Cardinalibus Consistorio, asserens officio, & conscientię suæ satisfacere velle, post Pij, aliorumquè Prædecessorum Constitutiones confirmatas, *s* declarat sub illarum dispositione comprehensa esse loca, tam immediatè, quàm mediatè Apostolicæ Sedi subiecta, non solum ne fiant, neuè post eorum deuolutionem attententur, sed etiam antequam deuoluantur, ac omnem, & quamcumque in perpetuum, vel ad tempus prorogationem, & extensionem, nondum finita ipsorum incorporatione. in §. 4.

Verùm

a Cōstit 35. Bullar. nou. tom. 2. pag. 221.

b Const. 65. §. 13. Bullar. nou. tom. 2. pag. 447.

c Const. 6. §. 3 d. Bullar. pag. 493.

d Vt in vsibus feud. tit. quibus mod. feud. amitt. tit. 17. lib. 1. & qua fuit prima caus. benef. amitt. lib. 2. tit. 24.

e Tit. de benor. publ. num. 53.

f In § feudum q. 84. lib. 4.

g Constit. 41. §. 14. Bullar. nou. tom. 3. pag. 57.

h Decis. 1321. nu. 6. in nou.

i Theorem 239. 240. & 241.

k Cōstit. 3. Bullar. nou. tom. 2. pag. 363.

l Sub die 3. Aprilis 1581 in summar. ad hāc Constitut.

m Const. 26. Bullar. nou. tom. 2. pag. 520.

n In summar. die 16. Ianuarij 1589.

o Decis. 350. n. 2. & decis. 1082 nu. 2.

p Ad Constit. 3. Gregor. XIII. schol. 2.

q Constit. 1. Bull. nou. tom. 2. pag. 686.

r die 13. Septēb. 1591.

s Const. 1. Bull. nou. tom. 2. pag. 713.

Verùm Clemens VIII. post confirmationem prædictarum Pij V. literarum, vnà cum declarationibus, & extensionibus ad eas per Innocentium, factis animaduertens etiam Decretum Gregorij XIIII. sententijs S. R. E. Cardinalium, de quorum numero tunc ipse Clemens erat, minimè requisitis, quinimò multis eorum expressè contradicentibus, emanasse, omnesquè radices, ex quibus alienationes in præiudicium reintegrationis Patrimonij Beati Petri prouenire possent, amputare cupiens A decretum, & declarationem prædicti Gregorij XIV. tanquam destruens Pij V. Constitutionem, alienandiquè occasionē præbens, auctoritate Apostolica reuocauit, perindequè ac si nunquam emanasset, abrogauit *a* Vt autem magnus vocaretur in Regno Cœlorum (iuxta Christi Domini promissionem) quæ verbo, & literis docuit, etiam re ipsa perfecit. Nam cum ipso sedente Ferrariæ Ducatus, à Sede Apostolica Atestinæ Genti beneficiario titulo concessus, ob Alphonsi eiusdem Gentis vltimi ex legitimo matrimonio decedentis obitum, ad ipsam Romanam Ecclesiam deuolutus esset, acceptata deuolutione, & dispositioni prænarratæ Constitutionis Pij V. inhærens, Omnipotenti Deo, Beatæquè semper Virgini Mariæ, & SS. Apostolis Petro, & Paulo Ducatum ipsum addixit, dicauitquè *b* Cuius facti vberiorem narrationem habes apud Andream Victorellum *c* Sed quæ Baronius *d* scribit, non omit- B tenda videntur: *Accidit (inquit) quasi miraculū à Deo (bis libentèr vtar Diuinæ Scripturæ verbis) vt Ferraria, ferrea planè Ciuitas sine ferro fuerit expugnata, ipso totum id agente, qui dixit. Ego ante te ibo, gloriosos Terræ humiliabo, portas æreas conteram, vectes ferreos confringam, vt planè idem, qui Petro aperuit portam ferream, Ferrariæ portam Petri patefecerit Successori: grande opus, ac planè Diuinum, secundùm Dauidicum illud, Quis, inquit, deducet me in Ciuitatem munitam, nonne tu Deus?* Hæc, & alia Baronius videndus.

a Constit. 1. & in declaratione quæ ibi sequitur §. 7. Bullar. nou. tom. 3. pag. 2.

b Cōstit. 72. Bull. nou. to. 3. pag. 68.

c In vita eiusdē Clem. VIII.

d In epist nuncupatoria ad to. 8. annal.

Sed nec minori laude, & admiratione digna videntur, quæ memoriæ immortalis Vrbanus VIII in recuperando Vrbini Ducatu summa prudētia cum Francisco Maria Roboreo Duce adhuc viuente, vt post eius obitum, sublatis discordiarum radicibus, ad ipsius Romanæ Ecclesiæ gremium, vnde exierat, reuerteretur, laudabilitèr C perfecisse agnouimus, & vidimus; itaut verba Isaiæ Prophetæ *e* huc afferre non ab re visum est, dum ait. *Antequam parturiret, peperit, & antequam veniret partus eius, peperit masculum*: Nullis quippe præcedentibus doloribus partus, qui in bello ex cædibus, rapinis, incendijs, alijsquè innumeris malis prouenire solent, aucta sit ad Metaurum Ecclesiastica Ditio. Quod etiam numisma cusum, & saturnalibus diebus proposita currentibus equis sportula, hac Inscriptione, Aucta ad Metaurum Ditione, perpetuis futuris temporibus indicabunt.

e Cap. 66. & vlt.

Sed ad Clementem redeamus, qui successorem habuit Paulum V. Hic sub 12. Kal. Decembris Pontificatus sui anno 13. quę à Sixto V. *f* & Clemente VIII. *g* sancita fuerant, reassumenda, & confirmanda decreuit. Sixtus enim V. Statuta cuiuscumque D loci Ecclesiasticæ Ditionis prohibentia alienationem rerum, & bonorum stabilium in forenses confirmauit, & quatenus in vsu non essent, nihilominus restituit, & obseruari voluit. Bonorum prædictorum alienationem, permutationem, pignorationem, & vltra triennium locationem in personas, seu Collegium, vel Vniuersitatem, Sedi Apostolicæ non subditas absque summi Pontificis licentia vetuit. Castrorum, ac feudorum venditionem, donationem, & quamuis aliam alienationem absque prædicta Sedis Apostolicæ licentia penitus interdixit. Prædictorum bonorum dominis ad Statum Ecclesiasticum non reuersuris alicui ex subditis Romanæ Ecclesiæ illa vendere iubet. Et horum bonorum appellatione non esse comprehensos census, portiones montium, dotes mulierum, & ea, intra Vrbem, & ad decimum vsque E lapidem existentia declarat. Hæredes mulierum, si extranei sint, ad habitandum in Ecclesiastica Ditione, vel alienandum bona stabilia ad eos iure dotium prouenientia obnoxios dixit Clemens verò VIII. præmissa confirmando addidit. Communitatibus, Principibusquè extraneis bona stabilia, census, aliaquè inter stabilia numerata, officijs tantùm Romanæ Curiæ, & locis montium exceptis, in Statu Ecclesiastico acquirere vetitum esse. Dispositiones alitèr factas nullius roboris, publica documenta per Tabularios super his celebranda non esse. Si contrarium attentauerint, tam ipsi, quàm contrahentes certas incurrunt pœnas. Principibus, & Communitatibus extraneis ne S. R. E. subditi se ipsos supponant, neque eorum bona pro dictis Principibus, & Communitatibus extraneis quoquo modo obligent. Hæc omnia Paulus V. suo Diplomate confirmauit; *h* quod tamen inter Constitutiones ab ipso

f Const 3. Bull. nou. tom. 2. pag. 488.

g Const. 78 to. 3. pag. 121.

h 12. Kal. Decēbris Pontif. sui anno 13.

ipso editas non inueni, sed illius mentionem habes in sequenti Bulla.

In Vrbani, inquam, VIII. Constitutione *a* qui vt ad ea, quæ Sedis Apostolicæ Ciuitatum, & locorum confinium, ac terminorum manutentionem, & securitatem respiciunt, opem, & operam impenderet necessariam, quæuè ab alijs Summis Pon-
A tificibus supra narratis sancita sunt, diligenti cura seruentur, mirum in modum exoptans, Congregationem, de qua nunc loquimur, instituit, erexitquè; mandans, quæ de Castris, & Oppidis à Sixto, & Clemente sancita sunt, ad Castra etiam diruta, tenutas, prædia etiam non iurisdictionalia in confinibus Loci iurisdictionalis, ac confinio Principum exterorum sita, extendenda, & amplianda esse. Et ne temporis progressu, & varietate iurisdictio aliqua vsurpetur, & termini, seu fines iurisdictionales confundantur, & vsurpentur, & omnis super præmissis occasio tollatur, post erectam Congregationem, vnum ex S. R. E. Cardinalibus certo stipendio in annum assignato, aliosquè prudentissimos, & longo rerum vsu eruditissimos viros illi præfecit, quibus ea potissimùm iniunxit.

Omnes quippe, & singulas venditiones, alienationes, & alias quascumque dispositiones contra, vel præter formam antedictarum Constitutionum factas, & facien-
B das, tam partibus instantibus, quàm ex officio cognoscant, cassent, & irritas dicant; restringant, reuocent, moderentur, confirment, approbent, vel de nouo concedant.

Dubitationes quascumque super intelligentia, & interpretatione prædictarum Sanctionum ortas, vel oriendas tollant, declarent, decidant.

Controuersias, & lites quascumque inter Sedem Apostolicam, & Cameram, & quascumque personas tam seculares, quàm Ecclesiasticas cuiuscumque dignitatis, gradus, & preeminentiæ, de quibus etiam specialis, & indiuidua mentio facienda esset. Quascumque etiam Ciuitates, Castra, Oppida, Vniuersitates, Collegia, Monasteria, loca pia, religiosa etiam exempta, quouis nomine nuncupata, ac omnes alias causas ciuiles, criminales, capitales, & mixtas audiant, & cognoscant, & dummodo in criminalibus sententiam sanguinis per se ipsos non ferant, irregularitatis
C laqueo non sunt obnoxij.

Ecclesiasticæ Ditionis, singularum quoque illius Ciuitatum, & quorumuis aliorum locorum fines, terminosuè inuisent, declarent, ponant, amoueant.

Perturbantes, occultantes, amouentes, incidents, aut ponentes terminos, seu aliàs quomodolibet, & qualitercumque, in, & super confinibus, & terminis, & circa confinia seu ab eis dependentia, annexa, vel connexa delinquentes; aut aquas in, vel prope confinia quomodolibet deriuantes, aut ab eisdem amouentes; aut ædificium quouis nomine nuncupatum construentes, & quamcumque seruitutem prope, vel in confinibus imponentes, ciuilitèr, & criminalitèr (dummodo sententiam sanguinis per se ipsos non ferant) omni, & quacumque appellatione remota, eorum arbitrio puniant. Huc conferunt, quæ scribit Auendan. *b* videndus.

D Cuicumque personæ, etiam in Ecclesiastica Dignitate minimè constitutæ, quę tamen à Præfecto, & Consultoribus ipsis idonea fuerit iudicata, siue in totum, siue in partem causas huiusmodi cognoscendas cum ijsdem facultatibus committant, & subdelegent.

Vnum, vel plures Commissarios, vel Notarios ad capiendas informationes, conficiendos processus, quando, quoties, & cum quibus opus fuerit, ad confinia inuisenda, illorumquè plantas, & descriptiones conficiendas, cum prouisionibus, salarijs, & expensis per hanc Congregationem declarandis, ac per locorum Communitates, seu alios interesse habentes, vel etiam per Cameram Apostolicam eiusdem Congregationis arbitrio transmittunt, & deputant.

E Personis quibuscumque, in, vel prope confinia Status prædicti habitantibus pro finium huiusmodi defensione arma quæcumque (non tamen breuioris mensuræ) deferendi licentiam concedant: tu vide Auendan *c*

Omnes, & singulas causas, lites, controuersias, quæstiones de, & super finibus, vel eorum annexis, seu connexis principalitèr, vel secundariò motas, & mouendas à sacræ Consultę, Boni regiminis, Aquarum, & alijs quibusuis Congregationibus, Cameræ etiam quibuscumque Tribunalibus, Iudicibus, Præsidentibus, Gubernatoribus etiam Vrbis, nec non Cameræ Apostolicæ generali, & sacri Palatij Apostolici causarum Auditoribus, Legatis etiam de latere, tam ex officio, quàm ad partium instantiam reassumant, & auocent, citent, & sub censuris, & pœnis inhibeant.

Causas verò ita reassumptas, & auocatas, ac omnes, & quascumque alias præmissa

a Kal. Octob. anno 1627. Pontif. V. edit.

b De exequend. mand. par. 1. c. 4. ferè per tot.

c loco supra cit. n. 26. vers. sermò notatu dignũ est.

missa quomodolibet concernentes summariè, simpliciter, & de plano, sola facti veritate inspecta, manu regia, sine strepitu, & figura iudicij, quacumque appellatione remota, cognoscant.

Antedictis Congregationibus, Tribunalibus, Legatis, Iudicibus, alijsquè viris eidem Congregationi beneuisis causas quoque remittant, & committant, suasquè communiceent facultates. A

Simili etiam arbitrio, & respectiuè Summo Pontifice consulto, & non aliàs, ea omnia agant, & gerant, quæ super finibus, & territorijs, alienarionibus quoque, venditionibus, permutationibus, ac præmissis omnibus, & singulis, & circa ea Summus ipse Pontifex, Apostolicaq; Sedes agere, ac facere pro Ecclesiæ, & subditorum quiete, & Ecclesiasticæ Ditionis conseruatione necessaria, & oportuna quomodolibet ab hac Confinium Congregatione iudicabuntur, etiam priuatiuè ad Congregationes, Tribunalia, personas quoquo modo etiam qualificatas (siue incidentèr, siue principalitèr agatur) plenam, liberam, & absolutam habeant potestatem.

Subreptionis, & obreptionis, siue nullitatis vitium contra Constitutionem hanc, & omnia in ea contenta opponi, aut dari posse vetitum est.

Si quando reuocari, limitari, aut suspendi, seu derogari contigerit, semper, & toties quoties in pristinum statum restituta, reposita, & reintegrata, ac denuò plenariè concessa intelligantur. B

Sed oritur hic non inutilis dubitatio. Cautum est in Constitutionibus Sixti, Clementis, & vltimo loco Vrbani VIII. ne Principibus, & Communitatibus exteris vendantur annui census, emptio verò locorum montium, & officiorum Romanæ Curiæ eisdem permittitur: Cum autem tam census, quàm loca montium sint annui redditus, & inter immobilia collocata, vt est Rotæ Romanæ, *a* & Pedemontium *b* decisio, aliaquè multa congerit And. Gail. *c* Quæritur modò, cur magis prohibeantur emptiones censuum, quàm locorum montium? Siquidem diffinitio census à Toleto *d* tradita etiam locis montium conuenit, cum, vt ipse scribit, sit ius exigendi pensionem de re vtili alterius. Secundò ambo cadunt sub contractu emptionis, & venditionis, cum pacto tamen retrouendendi, vt aiunt; emptor enim census quoties à venditore requisitus fuerit recipere pretium ab eo solutum, non potest rei censuatæ liberationem denegare, ex dispositione Bullæ Pij V. super forma creandi census: *e* quod etiam in locis montium seruatur, nam horum venditoribus permissum est, præuia restitutione pretij recepti, annuos redditus obpignoratos redimere; deponunt enim ex stylo Curiæ penes idoneum mercatorem pecunias, inde ex quodam sacculo sorte extrahunt montium creditores, quibus postea per publicum edictum insinuant pecuniarum depositionem, & extractionem factam, itaut intra quindecim dies ad illas recipiendas accedant, sin minus, dictis quindecim diebus elapsis, fructuum cessatio, & pecuniarum periculum eorundem creditorum damno cedit; quod etiam nedum ex stylo Romanæ Curiæ, sed a Clemente VIII. *f* & Paulo V. *g* sancitum habes. Quibus tamen, & alijs, quæ adduci possent, non obstantibus, cum in præcitatis Constitutionibus diuerso modo statutum videamus in censibus, & locis montium, huius diuersitatis rationem inquirendam putaui. Et primo loco se offert; quia in censibus magis consideratur commodum, & vtilitas priuatorum, quàm publica, in locis verò montium publica vtilitas præualet; non enim erectio montium facienda est, nisi magna subsit necessitas, & publica suadeat vtilitas, Toleto *h* teste, qui admonet Principes, ne huiusmodi montes absque graui, & communi necessitate instituant; nil igitur mirum, si magis priuilegiata sit causa publica, quàm priuata. Secunda ratio ex verbis Constitutionum prohibentium alienationem, de qua loquimur, colligi potest; siquidem ex illis apparet, Summorum Pontificum, & signanter Vrbani VIII. intentionem esse, ne Status Ecclesiastici fines cum exteris confundantur, hæc autem confusio magis ex priuatorum contractibus, vt sunt instrumenta, & impositiones censuum, quæ in quibusuis locis, etiam extra Statum celebrari possunt, quàm ex venditione, & emptione montium, quæ solùm in Vrbe cum scientia Principis saltem præsumpta fiunt: siquidem emptores montium ad participationem fructuum illorum non admittuntur, nisi expeditis literis, quas patentes vocant; hæ autem ab Eminentiss. Card. Camerario, siue Illustriss. D. Thesaurario generali expediuntur, quorum præsentia, & scientia cuiuscumque præiudicij suspicionem cessare faciunt, ex mente Rotæ Romanæ apud Seraphinum; *i* habent enim Summi Pontificis viuæ vocis oraculum, Vestrio *k* teste: C D E

a decis. 224. in fin. apud Seraph.
b decis 99. nu. 49
c pract. obseru. lib. 2 obseru. 10.
d instruc. Sacerd. lib. 5. cap. 42. de censib.

e Const. 79 Bull. nou. tom. 2. pag. 276. & 277.

f in Const. edit. die 15. Maij 1600
g in cōfirmatione ordinat. super montibus Romanæ Curiæ die 5. Aprilis 1615 nu. 16. & 17.
h Instruc. Sacer. lib. 5. cap. 39 nu. 5. consid. 6.

i decis. 1109 n. 2
K in pract. lib. 2. cap. 2.

ærario

ærario quoque, & patrimonio Ecclesiæ sunt præpositi, ex Innocentio Pontifice, *a* & Gomes. *b* Tertiò addi potest, quia in emptione census, fundus, super quo est imponendus, debet esse certus, & certis finibus designatus, cum hypotheca speciali, itaut si vendendus erit fundus censuatus, dominus census veniat præferendus A alijs omnibus, vt in præcitata Constitutione Pij V. *c* super forma creandi census: hoc autem non procedit in locis montium, quorum erectiones, seu institutiones non requirunt specificam fundi assignationem, sed annuum redditum certum, vt debitis temporibus soluantur fructus, & licèt bona venditoris montium sint hypothecata ad fauorem montistarum, hæc autem erit contemplatione omnium creditorum, & totius Collegij montistarum; quod quidem Collegium impossibile est, vt totum ex personis extra Statum constituatur, vt de se patet.

Sed quoniam prædictæ Constitutiones videntur disponere circa alienationes, & venditiones voluntarias, non autem necessarias, puta si ad instantiam creditoris vendantur etiam sub hasta bona stabilia debitoris existentia in confinibus, & illis offerat extraneus, vtrum illi sint adiudicanda? negatiuè decisum habes à Rota Ro- B mana. *d*

At quia Pij V. Constitutio *e* supra relata de rebus S. R. E. non infeudandis &c. bona tantùm Romanæ Ecclesiæ comprehendit; humanæ verò salutis Auctor Christus Dominus nedum Romanam ipsam Ecclesiam amplissima temporalis Ditionis prærogatiua decorauit, sed inferioribus quoque Ecclesijs, vt filiarum decor matris augeret in Summis Pontificibus maiestatem, communicauit; quibus cum Ecclesiarum omnium regimen incumbat, illarum quoque omnium tutelam ad Apostolicam Sedem pertinere cognoscens Vrbanus VIII. Prælatis præterea cuiuscumque dignitatis, nec etiam Cardinalibus exceptis, ne de cætero Ciuitates, Terras, Oppida, Villas, arces, fortalitia, munitiones, territoria, districtus, iurisdictiones, aut quæuis alia loca, vel bona iurisdictionalia, ad inferiores Ecclesias pertinentia, de C iure, vel de facto reuersa, seu deuoluta, etiam adhuc non incorporata, seu in futurum quouis titulo, & causa deuoluantur, & reuertantur, in feudum, seu emphyteusim iterum concedere, aut vltra triennium locare, quouis prætextu, & quæsito colore, etiam euidentissimæ vtilitatis prohibuit. Contrarium attentare præsumentes grauissimis subiacere pœnis mandauit in sua Cõstitutione. *f* Sed habes etiam inter Regulas Cancellariæ à Gregorio XV. *g* editas, prædictam Pij V. & Successorum Pontificum de rebus Ecclesiæ non infeudandis Constitutionem insertam, & innouatam, & confirmatam. Quod autem attinet ad prohibitionem, quam Vrbanus VIII. Episcopis, Abbatibus, & alijs Prælatis concedendi in feudum bona ad inferiores Ecclesias pertinentia edidit, videndus omnino est Isernia, cum illi addentibus, in comment. ad vsus feudor. in verb. Episcopum, vel Abbatem, dicentibus, *h* hanc prohibitionem factam fuisse in Synodo, quam Vrbanus II. habuit Placentiæ, D iuxta sententiam Iacob. Cuiac. & confirmat Baronius *i* quoad celebrationem huius Concilij, quàmuis de præmissa prohibitione nihil dicat, sed post nonnullos relatos Canones remittit se ad Codicem Anselmi Lucensis, *k* vbi quindecim Canones hac Placentina Synodo sancitos ait, inter quos Cuiac. fortasse vidit, quæ scribit.

Quæ verò supra retulimus de auctoritate huius Congregationis, vers. perturbantes, procedendi contra motores terminorum, incidentes, vel occultantes, si qua pœna à iure communi, à legibus Platonis, & Numæ Pompilij mulctandi sint in hoc delinquentes cognoscere cupis, Menochium *l* legito, qui satis elegantèr hanc rem more suo pertractat.

Postquam verò huc vsque peruentum erat, alia eiusdem Vrbani VIII. Constitutio emanauit sub Dat. Romæ apud S. Mariam Maiorem sub Annulo Piscatoris, die 3. Nouembris 1637. Pontificatus anno 15: qua confirmantur, extenduntur, & decla- E rantur aliæ Summorum Pontificum, præcipuè Sixti V. Clementis VIII. Pauli V. & ipsiusmet Vrbani VIII. Constitutiones, prohibentes, Ciuitates, Castra, & alia tam iurisdictionalia, quàm non iurisdictionalia, stabilia tamen, in Statu Ecclesiastico consistentia alienari in forenses ex quacumque causa, absque Sedis Apostolicæ licentia, & reuocantur licentiæ, facultatesquè quæcumque aduersus prædictas Constitutiones concessæ.

a c. ad audientiam, de præscrip.
b in proœm. reg. Cancell. q. 1. ad fin.
c Const. 79. bull. non. tom. 2. pag. 276. & seq.
d coram Ludou. decis. 319. informantibus, in fin.
e Const. 35.
f edit. Kal. Nouemb. anno 1625 Pontif. anno 3.
g reg. 64.
h in addit. in verb. fortè loquitur.
i in annal. tom. 11. anno Christi 1094. pag. 653.
k lib. 7. Decret.
l de arbitr. casu 393. per tot.

CAPVT XVI.

De Priuilegijs S. R. E. Cardinalibus concessis.

A

SAnctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales ad hanc Eminentissimam Dignitatem euectos esse diximus, vt Sanctorum Petri, & Pauli limina die, noctuquè excubantes tanquam vigilantissimi custodes illa tueantur, & obseruent, Summoquè Pontifici in administratione vniuersalis Ecclesiæ Consultores assistant, pro ecclesiastica libertate acerrimè propugnando, bonorum, ac vitæ discrimina paruifaciant. Sicut igitur Honorius, ad Theodosius Imperatores Monaxio P.P. rescribentes *a* dixerunt. *Qui ex deuotissimis domesticorum scholis præpositi laborum nostro iudicio, & stipendiorum sudoribus promouentur, clarissimi sint inter allectos, itaut ex Consularibus habeantur*; nam Senatorio nomine, *& immunitate digni sunt, quos nostri lateris comitatus illustrat*. Ita profectò, & à maiori rare quidem rationis arguendo, S. R. E. Cardinales, quorum cogitatio non in domesticis tantùm scholis versatur, sed totum terrarum Orbem complectitur, quorum studia, labores, sudores in vinea Domini excolenda potissimùm collocantur; quos Pontificis Summi lateris comitatus nedum illustrat, sed illius corporis membra dicuntur, & clarissimos, & consulares, & Senatorio nomine, ac immunitate dignos esse quis neget? Imò sicuti sacrilegij pœnam similem esse sanxerunt Valent. & Valens Imperatores, *b* si ijs honorificentia non deferatur, qui Imperialem purpuram contingere digni sunt existimari, quantò magis hac pœna mulctandi erunt, qui Cardinalibus debitam non deferant honorificentiam; quibus quidem nedum Imperialem purpuram contingere, sed illam induere concessum videmus. Verùm, vt Cassiodorus *c* ait, æquitati conuenit, vt vnusquisque pro compensatione meritorum laboris recipiat præmium, & excubiarum suarum competentia priuilegia consequatur Iure igitur meritò S. R. E. Cardinales multis decorati sunt priuilegijs, *d* ex quibus potiora quædam referre non inutile duximus.

B

C

a l. vnic. C. Theo. de præposit. labor. lib. 6. tit. 25.

b in l. 1. C. de domestic. & protector. lib. 12.

c lib. 7. varian. form. 30.

d Hostiens. c. 2. nu. 3. de cleric. non residen.

PRIVILEGIVM PRIMVM.

De Electione Romani Pontificis.

D

PRimum ergo priuilegium est, vt ex Cardinalium sacrosancto Collegio, & ab ipsis tantummodò Cardinalibus Summus Pontifex vniuersalis Ecclesiæ Caput, & IESV Christi in Terris Vicarius eligatur, vt Lateranensi Concilio sub Stephano IV. anno salutis 796. à Gratiano *e* relato sancitum legimus, & à Baronio. *f* Verùm Panuinus *g* notat, schisma in hoc Pontificatu vigens in causam fuisse, vt penitus exclusis Clero, & Populo ab electione Pontificis, ad solos Cardinales hoc munus deuolutum anno salutis 1179 et in Concilio Lateranensi sancitum, vt electio per duas ex tribus Cardinalium partes facta valida esset. Et hoc adeo verum est, vt etiamsi negligentes (quod credendum non est) in opere tanti ponderis existant, non tamen ad alios, quàm ad eosdem Cardinales electio Romani Pontificis deuoluatur, Manfredo teste: *h* in locum enim vniuersalis Ecclesiæ in hac actione succedunt, vt pluribus comprobat Iulius Lauor. *i* qui præter alias rationes pro solutione quæstionis, an Pontifex successorem sibi possit eligere, adductas, non posse affirmat, quia tolleretur ius Cardinalibus, quod ab vniuersali Ecclesia illis concessum fuisse constat: plura ad rem cognosces ex Manfredo: *k* sed non omittam, quæ scribit Abbas; *l* si Pontifex à Concilio propter hæresim deponatur, noui Pontificis electio non ad Concilium priuans, sed ad ipsos Cardinales reuertitur; Iacobatius tamen relatus à Manfredo *m* dicit hoc esse intelligendum, quando Concilium cum Cardinalibus consentiat, ne scilicet odia, & simultates oriantur; Hieronymus verò Albanus *n* post multa concludit, non posse Concilium inuitis Cardinalibus eligere Papam, quoniam quoquo modo Sedes vacet, electio ad Cardinales pertinet. Immo nec

E

e c. 1. & 3. dist. 79.

f tom. 9. annal. an. 796. in Stephano IV. pag. 396.

g in addit. ad Platin. in vita Alex. III.

h decis. 296. & 302.

i in lucubrat. tit. 4. de elect. canon. cap. 3. nu 36.

k de Cardinal. cap. 23.

l c. ad petitionem, nu. 4. de accusat.

m decis. 387.

n tract. de Cardinal. q. 35.

nec de consensu Cardinalium permissum esse Pontifici successorem sibi eligere, nec alteri hanc facultatem committere, quia potestas eligendi Papam à Cardinalibus auferri nequit, vt est Manfredi *a* sententia, quam antea tutatus est Iacobatius *b* & Canonistæ *c* docent,

A Et licèt olim Imperatores, ac Reges propria, vel vsurpata, quandoque etiam necessitate temporum suadente à summis Pontificibus concessa licentia, in electione, & confirmatione Romani Antistitis se se intruserint, vt ex historia Ecclesiastica Gratianus *d* adnorasse ait in hæc verba. *Hadrianus verò Papa cum vniuersa Synodo tradiderunt Carolo ius, & potestatem eligendi Pontificem, & ordinandi Apostolicam Sedem &c* & alia multa retulerunt Mandosius (*e* qui duodecim modos enumerat, quibus Imperatores assensu, vel auctoritate Pontifices elegerunt) & Iulius Lauor. *f* Attamen ad reprimendam hæreticorum, & schismaticorum insolentiam, alijsquè Romanę Ecclesiæ necessitatibus suadentibus, id actum esse patet ex Stephani Pontificis Sanctione à Gratiano *g* relata: quod etiam à Ioanne IX. in Rauennarensi Synodo sancitum scribunt Baronius, *h* & Sigonius *i* videndi. Sed hodie absque vlla hæsitatione solis Cardinalibus hoc ius actiuè, & passiuè tum ex Conciliorum decretis, & Canonum sanctionibus permissum est (& scripsit quoque Petrus Damian. à Sigonio *k* relatus) tum etiam quia Imperatores, & Reges huiusmodi priuilegia,

B si vnquam habuerunt, seu illis vsi sunt, iam multis ab hinc annis à se abdicarunt, vt de Constantino IV. Petrus Messia *l* testatur, & eius epistola ad Benedictum II. Romanum Pontificem scripta his verbis comprobat

Constantinus Imp. Benedicto secundo Romano Pontifici.

Cum vsu receptum fuisset, vt nullus Romanus Pontifex ritè electus diceretur, nisi id nobis, vel Exarcho nostro ratum, firmumquè haberetur; Nos animaduertētes id minus piè, ac commodè fieri consueuisse, nihilquè exinde Religioni, sacrisquè rebus emolumenti nasci, placuit nobis, vt deinceps quem Sacerdotes, exercitusquè Romanus in

C *Pontificem delegerint, eundem statim verum Christi Vicarium, nulla expectata nominis nostri auctoritate, iudicari. Tu verò Beatissime Pater quæ ad amplitudinem Christianæ Reipublicæ pertinent ita geras, vt euersis hominū moribus, cura, diligentiaquè tua succurratur; vale. Constantinopoli &c.* Similē concessione à Ludouico Imperatore anno 817 factā restatur Baronius *m* & Ludouici verba retulit Gratianus *n* Immo Imperatores, Regesquè nunquam prędictam facultatem eligendi, & confirmandi Romanos Pontifices habuissē, & Canones de hac re loquentes à Gratiano *o* relatos à Sigisberto scismatico confictos fuisse, pluribus comprobant Coquæus *p* & Andreas Victorellus *q* videndus, quia eius dicta referre nec locus, nec tempus permittunt.

Videndus quoque est Baronius *r* qui post relatam Nicolai II. Sanctionem in Cōcilio Romano statutam super electione Romani Pontificis, quam etiam Gratianus *s*

D in suo Decreto retulit, ex pluribus probat, hanc Sanctionem esse deprauatam, & ab hæreticis conceptam, in ea parte præsertim, in qua vult saluum honorem, & reuerentiam Imperatoris, quasi Romanus Pontifex ab Imperatore institui, & deponi possit, cum tamen sapientes omnes norint, Papam nedum deponi, nec etiam Christiano iure à quoquam iudicari posse: ex quibus intelligat lector, Decretum Nicolai à Gratiano editum haud esse integrum, purumquè, ptout ab ipso Pontifice in Synodo est constitutum, sed à schismaticis labefactatum, atque additione corruptum. Hæc Baronius. Panuinius *t* tamen quandoque Pontifices temporum qualitatibus inseruisse notat, dum varias remissiones ab Imperatoribus ad Pontifices, & à Pontificibus ad Imperatores enumerat, videndus; & vide etiam eundem Baronium, *u* dum contra Sigiberrum falsarium inuehitur, & magnam esse imposturā,

E ab eo in gratiam Henrici Imperatoris schismatici scriptam, de concessione factā ab Hadriano I. Carolo Magno super electione Romani Pontificis, & inuestituris Episcoparuum.

Nec mireris, me supra dixisse, ad solos Cardinales etiam passiuè Pontificis electionem pertinere, quia licèt extra sacrum hoc Collegium eligi possit Pontifex, & pluriès electū fuisse passim ex historicis comproberur, nihilominus tamen potius de Collegio, quatenus ibi idoneus adsit, quàm extra, licèt magis idoneus, eligi debet, quia idoneitas ista non est simpliciter consideranda, sed habito respectu ad vniuersalis Ecclesiæ regimen, & gubernium, itaut si Cardinalis tanto muneri idoneus iudicetur, sufficiat, Manfredo, *x* & alijs ab eo relatis sic attestantibus. Quinimò si

a Decis. 295. & 396.
b De concil. lib. 5 art vlt per tot.
c In c. si trāsitus 79. dist in c. licet & in Clem. 2. de elect.
d c. Hadrianus Papa, dist. 63.
e In reg. 13. Cācell. q. 8. à nu 25. vsque ad 39
f De elect. can. cap. 4. à nu. 14. vsque ad fin. & cap 10. à nu. 63. ad fin.
g c quia sancta dist 63.
h In annal tom. 10 anno 904.
i De Regno Ital. lib 6 anno 898. fol. 239
k De Regno Ital. lib 9 sub anno 1059. pag. 343.
l In eius vita.
m In annal. hoc anno.
n c. ego Ludouicus §. quā. to, dist. 63.
o c In Decret. dist. 63.
p In antimorn. contra oppos. 18. §. sed his add. pag. 392.
q In addit ad Ciacon. in vita Hadriani I. to. 1. col. 269.
r In annal tom. 11. anno 1059. pag. 257 litera B & seq.
s c. In nomine Domini. dist 23.
t Ad Platinam in vita Pelag. II
u In annal to. 3. anno 774 pag: 237. n. 13. & seq.
x Decis. 299.

eligatur in Papam, qui non sit Cardinalis, priusquam promoueatur, efficiendus erit Cardinalis, si Archidiacono *a* credendum est. Verùm hîc pulchra exoritur dubitatio: diximus enim supra, Collegium Cardinalium non posse creare Cardinalem, à quo igitur iste Candidatus creandus erit? Dicas, fauore electionis Romani Pontificis, vt facilius, & rectius procedat, id sacro Collegio permittendum esse; non secus ac si eligatur Pontifex, qui non sit Episcopus, hic enim à Cardinalium Decano Episcopo Hostiensi consecrandus erit, vt diximus supra. A

Cum autem ex Marcelli I. C. sententia *b* tres faciant Collegium, quæsitum est, si duo tantùm, aut vnus supersit Cardinalis, quo casu dici non possit Collegium Cardinalium, electio Pontificis à quibus erit celebranda? *c* Responde, si duo sint Cardinales, ex quibus de iure canonico constituitur Collegium, vnus ex ipsis alterum eligere poterit, Andrea de Falconibus *d* sic scribente, quæ fuit etiam sententia Abbatis *e* si verò vnus tantum supersit, hic solus etiam Pontificem eligere poterit, vt Martin. Laudens. *f* autumat. An autem hic solus Cardinalis poterit se ipsum eligere in Papam? itautcum Baldasare Cossa dicat, Papa sum ego; Abbas Panormitanus *g* negatiuè respondet, ea ratione, quia notaretur ambitione: Verùm hanc notam euitabit, si nomine Collegij det alteri potestatem eligendi, hic autem tanquam compromissarius poterit illum Cardinalem eligere in Papam, vt idem Panormitanus *h* docet. Sed hanc Abbatis sententiam procedere, quando hic solus Cardinalis remansisset in Conclaui, cæteris exeuntibus, vel absentibus, non autem mortuis, dixerunt Hieron. Alban. *i* Manfred. *k* & Iul. Lauor. *l* qui addit, electionem de se ipso, vt fecit Ioannes 22. seu 23. non esse repugnantem Iuri Diuino, vel naturali, sed humano, quia vt diximus, notaretur ambitione: sed Innocentij III ad Rothomagensem Archiepiscopum rescriptum *m* patronum scilicet Ecclesiæ vacantis ersi clericum non posse se ipsum ad illam præsentare, hanc electionem de iure Canonum improbatam esse indicat. Imò & iuri Diuino repugnare videtur, si verba Apostolica *n* perpendamus, dum ait. *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron: sic & Christus non semetipsum clarificauit, vt Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum, filius meus es tu, ego hodie genui te &c.* Ponderanda sunt verba, *Christus non semet ipsum clarificauit, vt Pontifex fieret &c.* Ergo neque hoc facere debet, qui suas vices in terris gerit; omnis enim Christi actio nostra est instructio *o* Gomesius videndus. *p* B C

Si verò nullus ex Cardinalibus superesset, tunc quidam opinati sunt, ad Romanũ Clerum, seu Lateranen. Canonicos deuolutum esse ius eligendi Papam; alij verò congregandum esse Concilium generale dixerunt, vt videre est apud Panormitanum *q* Verùm Cardinalis Albanus, *r* quem refert Iulius Lauor. *f* distinguendo procedit: aut est facile congregare Concilium, & tunc ad illud spectat electio, aut est difficile, & tunc recurrendum est ad Romanum Clerum. Baldus *t* autem putauit, hoc casu electionem pertinere ad Patriarchas. Hæc, & alia adnotauit Manfredus *u* videndus, & ante eum magis fusè hanc quæstionem pertractauit Iacobatius *x* qui Concilium conuocandum esse scribit, nedum Cardinalibus mortuis, sed etiam quando inter se discordes essent; hoc tamen non procederet, quando maior pars parata esset, tunc enim nec debet, nec potest maior pars suo iure priuari, ex Manfredo *y* Imò & pars repugnans brachio seculari compelli poterit, vt est Gregorij sententia à Gratiano *z* relata, priuilegium enim meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate, Hostiensi *a* teste, qui hanc rem perbellè tractat, & ideo videndus; quamuis posteius scripta aliæ sancirę fuerint leges in electione summi Pontificis seruandæ, quas ipse Hostiensis necessarias putauit *b* videndus est etiam Card. Zabarella *c* Quod autem diximus, brachio seculari compellendam esse partem repugnantem, intellige verum in hoc, vt Cardinales ingrediantur Conclaue, & certo loco includantur, de quo exire non valeant, donec cum alijs consentiant, vt à Clemente V. *d* sancitum habes, pro cuius Sanctionis intelligentia Albanum *e* & Manfredum *f* consule; & in vsum deductum fuisse Perusiæ in electione Honorij III. Cælestini IV. & Gregorij X. narrant historici à Iulio Lauor. *g* relati; & de Viterbiensibus hoc idem scribit Hostiensis *b* Illud autem sciendum est, ex præmissa coactione nullo modo limitari posse potestatem, & facultatem eligendi Papam; sacrum enim Collegium Cardinalium non habet in hoc superiorem, & in ijs, quæ Papæ electionem respiciunt, vniuersam repræsentat Ecclesiam, eiusquè iure fungitur; nec vlli D E

subesse

a in c. nullus, il primo dist. 79.
b L. Neratius 85 ff de verb. signif.
c c 1. de elect.
d in addit. ad Abb. in c. gratum in verb. eligere, de postul. prælat.
e in c licet de vitãda, in fi. de elec.
f tract. de Card. par 1. conclus. 24
g In c. gratum nu 9. vers. iste tamen solus, de postulat Prelat
h d. c licet de vitanda, in fin. de elect.
i Tract. de Card. q 24.
K Decis. 285.
l De elect. canon. cap. 5 nu. 17.
m In c. per nostras, de iure patron.
n Ad Heb. c 15.
o c. per aquam, de consecr. dist. 4.
p In reg. Canc. de infirm. qu 1. vers. preterea sicut.
q In c. licet de vitanda, in fin. de elect.
r Tract. de Cardin. q. 25.
f De election. canon. cap 6. n. 27.
t L. vbi absunt, n. 2. ff de tutor. & curat. dat. ab his
u Decis. 287 & 382.
x De Conc. lib. 1 art. 1. n. 229. & seq. tract. diuers. tom. 13. par 1.
y Decis. 385.
z c. nec licuit, dist. 17.
a In c licet, n. 29 de elect.
b Loco cit n. 27. vers. sed secundũ vltima iura.
c Cons. 150. n. 4. & 5.
d Clem. ne Romani § porrò, de elect.
e De Cardinal. q 28. col. 2.
f Dec. s. 190. & 270.
g De elect. can. cap. 6 nu 13.
b In c nisi cum pridem, n. 32. de renunciat.

subesse debet, quæ ore Diuino cunctis dignoscitur esse prælata: decet namque ipsi Romano Pontifici per fratres suos S. R. E. Cardinales, qui sibi in executione officij Sacerdotalis coadiutores assistunt, libera prouenire consilia *a* videndus est etiam Manfredus. *b* Caueant igitur Eminentiss. Cardinales, ne tali in loco ad electionem
A Papæ conueniant, vbi plenam eligendi potestatem non habeant; nam adeo libera debet esse Pontificis electio, vt si constet, metum fuisse Cardinalibus illatum, non possint postea cum electo consentire; neque valent in hac parte Cardinales ipsi dispensare, vt omnis libertatis Ecclesiasticæ violandę tollatur occasio, quam proprio sanguine Eminentiss. hic Senatus defendere debet, vt post Martin. Lauden. *c* scripserunt Manfred. *d* & Iul. Lauor. *e* Obliquè tamen, vel vt alij dicunt indirectè, per subtractionem scilicet victualium, cõpelli posse Cardinales, testatur Hostiensis *f* ibi *ponantur in Conclaui, & eis cibaria subtrahantur, quousque concordauerint*; quamuis dicat, nolle hoc diffinire, sed Constitutionem esse faciendam, quæ in his omnibus prouideat. Hanc verò Constitutionem à Gregorio X. *g* & à Clemente VI. editam fuisse primò, & ab alijs Summis Pontificibus postea declaratam scimus;
B Clemens enim VI. *h* de cibo, potu, ac numero seruientiũ, quibus vti possint S.R.E. Cardinales in Conclaui pro electione Summi Pontificis existentes, Constitutionem edidit, quam Pius Quartus *i* Gregorius Decimus quintus, & Vrbanus Octauus confirmarunt.

Verùm Clemens VII. Bononiam profecturus, vt Carolum Quintum Imperiali diademate decoraret, si ante reditum ad Vrbem ex hac luce migrasset, Conclauis locum pro nouo Pontifice eligendo declarauit in Vrbe, nisi Vrbs tunc Interdicto subiaceret, vel esset apertè rebellis, aut inibi de impressione dubitaretur, super quo maioris partis Cardinalium decisioni standum esse voluit; & tunc in Ciuitate Castellana, seu Vrbeuetana, seu Perusina, dummodo Ecclesiastico Interdicto subiectæ, seu rebelles non essent, noui. Pontificis electionem celebrandam esse
C sanciuit. *k*

Denique quia nonnulli dubitarunt, an electio, quæ per sortem dicitur, Cardinalibus permittatur. ? Et negatiuam partem tueatur Archid. *l* affirmans, in Electionibus ecclesiasticis, quæ ex Spiritus Sancti inspiratione fieri debent, sortibus vti peccatum esse; Felin. *m* tamen, post relatas pro vtraque parte sententias, arbitratur, vbi esset discordia duorum contendentium de Papatu, hanc de vtriusque consensu sorte dirimendam esse; quia tunc licèt Papatus sit Beneficium, *n* tamen hoc speciale esse vt in ipso Papatu, sicut & aliud speciale habet, vt super eo fiat de iure, & de facto compromissum, quod est species transactionis; transactio autem pari modo prohibita est in Beneficialibus. *o* Sed in electionibus quoque ecclesiasticis tum in veteri, tum in nouo Testamento sorti locum fuisse, satis fusè, & eruditè, vt assolet, Tiraquellus *p* docet.
D Tandem quia dictum est supra, electionem Romani Pontificis quandoque à Clero, Populoque Romano celebratam fuisse, si quis nosse cupiat, quando, & quomodo ab huiusmodi actione exclusi fuerint & Clerus, & Populus, Panuinum *q* legat.

Nec omittendum erit, quòd ante Clementem IV. Cardinales intra Conclaue non includebantur, sed summo mane singulis diebus, si Romæ erant, Laterani, vel in Basilica Vaticana, aut alibi, vt occasio erat, si verò extra Vrbem, in Cathedrali eius Ciuitatis Templo, in qua tunc commorabantur, vnà conueniebant, Ciaconio *r* teste. Facta autem Pontificis electione, quomodo antiquitùs, anno scilicet 1191. ad eius consecrationem procederetur, Baronius *s* docet.

E

a c. fundamenta. vers. nec vlli, de elect. in 6.
b decis 309. & 312.
c de Card. par 2. q. 92.
d decis 264.
e de elect. canon. cap 6. nu. 42.
f in c. licet, nu. 26. de elect.
g c vbi periculũ, §. in Conclaui, de elect. in 6.
h Const. 5. Bull. Lar. nou. tom. 1. pag. 216.
i Const. 63. § 22 Bullar. nou. tom. 2. pag. 93.
k Const. 26. § 2. Bullar. nou. tom. 1. pag 595.
l c. sors, num. 1. vers. quartò si in electionibus 26. q. 2.
m in c. capitulũ, n. fin. vers sed in cõtrarium, de rescript.
n c. 1. de maledict.
o c. super eo, de transact.
p de iure primog. 17. q. in 1 opin. à nu. 8. vsque ad nu. 27.
q in annot. ad Platin. in vita Innoc. II.
r in vita Greg. X. in princ.
s in annal. tom. 12. anno 1191. pag. 825. in fin.

PRIVILEGIVM II.

Pontifex Cardinalium Consilio vti debet.

A

SEcundum priuilegium erit, vt Summus Pontifex in administratione vniuersalis Ecclesiæ consilio Cardinalium vtatur; quod in Tridentina Synodo *a* sancitum legimus. Sunt enim Cardinales in quasi possessione, vt Papa non explicet ardua sine ipsorum consilio, Panormitano, *b* & alijs hoc affirmantibus; sed magis fusè Card. Paleottus, *c* qui hanc conclusionem in octo articulos diuidit. In primo articulo prope finem agit, in quo differat consensus à consilio Cardinalium, & in leuioribus neque consilium, neque consensum, in grauioribus consilium, in longè grauioribus etiam consensum adijciendum esse ait. In secundo articulo quærit, an Papa vtens potestate ordinaria consensum, aut consilium Cardinalium in arduis adhibere teneatur? & in affirmatiuam partem magis inclinat. In tertio articulo, quid si plenitudine potestatis vtatur Pontifex, an Cardinalium consensum exigere teneatur? & negatiuè respondet. In quarto articulo, an Papa prædicta potestatis plenitudine vtens, consilium Cardinalium requirere teneatur? & valdè rationi, necessitati, ac publico bono consentaneum putat. In quinto articulo, vtrum à Iure Diuino deducatur, Pontificem teneri ad petenda consilia? & per multas allatas rationes pro parte affirmatiua, *d* tandem nihil decidit, sed auctoritate S.R.E. decidendum relinquit. In sexto articulo quærit, si Iure Diuino non tenetur, an iure naturali, & gentium demonstrari possit, ad idem obstrictum esse? & duplicem afferens obligationem, coactiuam scilicet, quæ extrinseca est, & directiuam, quæ respicit intrinsecam potestatem, de qua se tunc verba facere affirmat, & quæ à Lege Diuina deriuatur; quando Papa Pontificiam accepit Dignitatem, tacitè se his conditionibus deuinxisse videtur, vnde obligatio hæc intrinseca non ab alijs, quàm à semet ipso proficiscitur, qui sponte sua munus illud cum omnibus illi annexis acceptauit; & ideo non propriè coactio, sed voluntaria muneris susceptio nominanda est. In septimo articulo, ex suppositione, Papam obligatum esse in arduis consilium adhibere Cardinalium, si non requirat, numquid actus ab eo gestus reddatur nullus? & cum in Auditorio Principis, quando potestatis plenitudine vtitur, nullitati locus non sit, absque vlla hæsitatione negatiuam tenet; & ad contraria responder: vide tamen Barbat. *e* In octauo tandem articulo, Papa requirendo consilium, quod ei bonum, & salutare proponitur, an illud sequi teneatur? & cum finis petendi consilij sit, non illud cæco quodam impetu sequi, sed vt ex consilijs traditis Princeps ipse discernat, & diiudicet, quid Reipublicæ vtilius esse arbitretur, non teneri determinat. Hæc Paleottus: videndi sunt etiam Iacobatius, *f* & August. Bero. *g*

B

C

D

Ex quibus, & alijs, quæ adduci possent, satis apertè colligitur, necessariam esse DD. Cardinalium assistentiam Summo Pontifici exhibendam, vt illi consilio, & consensu præsto sint. Atque hinc factum esse puto, vt in Concilio Lateranensi, *h* Leone X. sedente, & comprobante, sancitum fuerit, vt omnes Cardinales in Romana Curia resideant, & qui erant absentes, si in Italia, intra sex menses, si extra Italiam, infra annum à die publicationis illius Sanctionis reuerti tenerentur; alioquin fructus Beneficiorum, & omnium Officiorum suorum Emolumenta amitterent, omnibusquè priuilegijs generalitèr, & specialitèr Cardinalibus concessis, quamdiù abessent, omnino carerent &c. Et hanc Sanctionem à Bonifacio VIII. antea editam, *i* & demum à Paulo III. confirmatam die 18. Februarij 1547. affirmat Verallus, *k* qui præfati Decreti Pauli III. meminit. Posita tamen conclusio declaratur, nisi de Summi Pontificis licentia pro Ecclesiæ necessitatibus absint, vel in Ecclesijs, quibus præpositi sint, resideant, vt in eadem Lateranensi Synodo loco citato; & in Romana Rota decisum fuisse testantur Verallus, *l* & Puteus. *m* Sed quomodo probandum erit, concessam fuisse licentiam Cardinali recedendi ab Vrbe? Idem Verallus, *n* per vnum testem integrum, siue per duos de publica voce, & fama probari posse affirmat.

E

Denique adeo verum affirmant, Cardinales gaudere hoc priuilegio, vt Papa eorum consilio in arduis vtatur, quòd si inueniantur donationes factæ à Papa sine sub-

a sess. 25. de reformat. cap. 1. circa fin.
b in c. 2. nu. 3. vers. & vide, de cler. non resid.
c de sacr. Consist. consult. par. 2. q. 3. per tot.
d Barbat. cons. 1. nu. 12. vers. & dicte Papam teneri, lib. 1.
e cons. 1. nu. 8. & seq. lib. 1.
f de Concil lib. 7. artic. 5. nu. 85 & seqq. tract. diuers. tom. 13. par. 1.
g in rub. de Constit. nu. 43. & plurib. seqq.
h session. 9. tit. de Cardinalib. vers. & cum Cardinalis Officium.
i c. fin. de rescript. in 6.
k decis. 86. alias 5. in verb. indultū, nu 1. par. 2
l d. decis. 5. nu. 3.
m d. decis. 103. nu. 3. lib. 3. in nou.
n d. decis. 5. nu. 3. & 4.

subscriptione DD.Cardinalium,literæ Apostolicæ, vel scripturæ has donationes continentes non careant falsitatis suspicione, vt ex Aegidio Bellamera *a* testatur Anton.Scappius, *b* & hoc esse de vsu, stylo, & consuetudine affirmat. Plura si cupis hac de re cognoscere, quæ D.Philip.Prob.pro vtraque parte adducit,videnda sunt, nobis autem sat erit illa indicasse. *c*

a In c. item si seruus, 12. q. 2. n. 15.
b Tract. de iure non script lib. 1. cap 37 nu. 3.
c In repet. c. super eo, de haret. nu 6. impressa post Io. Monach.

A

PRIVILEGIVM III.

Cardinales in locum Senatorum Romani Imperij subrogati sunt.

Tertium priuilegium erit, vt Patres conscripti dicantur Cardinales, itaut in locum Senatorum Romani Imperij fuerint subrogati ex Constantini Magni Imperatoris declaratione *d* in hæc verba. *Visis autem Reuerendissimis Clericis in diuersis ordinibus eidem sacrosanctæ Romanę Ecclesię seruientibus, illud culmen singularitate, potentia, & præcellentia habere sancimus, cuius amplissimus noster Senatus videtur gloria adornari, idest Patritios, atque Consules effici, nec non & ceteris* B *Dignitatibus Imperialibus eos promulgamus decorari: & sicut Imperialis militia ornatur, ita & Clerum S.R.E. ornari decernimus &c.* Hæc autem Imperatoris verba ad Cardinales potissimùm directa esse Doctores nostri communi voto declarant, & obseruant, Cardinales posse ius constituere, vt videre est apud Panormitanum *e* Romanum *f* & alia multa congerit Capycius *g* affirmans, Cardinales æquiparatos esse Senatui Romano. Quam verò Senatus potestatem haberet, Polybius *h* docet in hæc verba. *Senatus primùm ærarij potestatem habet, etenim in ipsius arbitrio sunt & redditus, & sumptus: neque enim Quæstoribus ne ad particulares quidem vsus integrum est aliquid expendere sine ipsorum decreto nisi in Consules tantùm; vniuersalis verò, ac maximus quisque sumptus, quales plerumque Questores in sarta tecta ad publicum pertinentia singulis quinquennijs facere solet,* C *in Senatus est potestate, & per hunc indultum est, quicquid conceditur Censoribus. Consimilitèr, & quæcumque flagitia per Italiam commissa publicam animaduersionem requirunt, vtputa proditionis, coniurationis, veneficij, cædis dolo perpetratæ, horum puniendorum cura Senatum concernit. Prǽterea si quis priuatus, vel Ciuitas quapiam ex Italicis vel conciliatione aliqua, vel æstimatione, vel auxilio, aut custodia opus habet, horum omnium procurationem Senatus habet. Denique si Legatio quædam aliquò mittenda sit extra Italiam, quę vel conciliet quosdam, vel adhortetur, siue omninò imperet aliquid, aut accipiat, vel bellum denunciet, de his prouidet Senatus. Consimilitèr cum Legati Romam veniunt, quomodo tractandi sint quilibet, quidquè respondendum, cuncta hęc perficiuntur per Senatum.* Hæc Polybius, quę si à viro in Aula Romana aliquantulum versato, & de maiestate, officioquè DD.Cardinalium etiam mediocritèr instructo, perpendantur, si non omnia, D maiorem tamen partem in hoc sacrosancto Purpuratorum Patrum Senatu cognoscet: siquidem ærarium sub potestate sacri Collegij esse Sixti V.Sanctio *i* demonstrat. Flagitiorum in Ecclesiastica Ditione commissorum sacra Consulta, quæ ex Cardinalibus constituitur, animaduersionem habet, vt infra videbimus. Ciuitatum, priuatorumquè custodiam habent, ac eis auxilium præbent Cardinales Congregationibus Grauaminum tollendorum, & Boni regiminis præpositi, vt suo loco dicetur. Si legationes mittendæ, Legatiuè constituendi sint, Summus Pontifex de voto sacri Consistorij prouidet, vt in Cæremoniali Romano *k* Si Legati, Oratoresuè Principum, Magnatesquè viri Romam veniant, quomodo tractandi, quid respondendum, sacra Rituum Congregatio decernit, prout infra demonstrabitur, itaut quę Cyneas ex E Legatione Romana ad Pyrrhum reuersus dixit, Romanum quippe Senatum sibi Regum multorum Concilium visum fuisse, Plutarcho *l* reste, nulli dubium sit, quin hoc idem, & magis verè de sacto Cardinalium Collegio dixisset, cum receptissima sit conclusio, Cardinales Regibus æquiparatos esse.

d. c. Constant. dist. 96.
e c. cum te, n 12 & seq. de sent. & re iud.
f Sermon. suæ consult n 18.
g Decis 114. n 4
h Lib. 6. pag. apud me 608. & seq.
i Const. 31. Bull. non tom. 2 pag. 529. Const. 69. pag 599. & const 80. pag. 627.
k Sect. 8. cap. 8 lib. 1.
l In vita Pyrrho, pag. apud me 257.

Differre tamen videtur sacer hic Cardinalium Senatus ab illo Romano, hic enim per plures haberi solebat, nempe Dictatorem, Consules, Prætores, Tribunos plebis, Interregem, & Præfectum Vrbis, vt A. Gellius *m* testatur. Ille verò S.R.E Cardinalium Senatus à solo Romano Pontifice haberi potest; itaut Sanctiones, Senatusconsulta, Decreta à Concilijs, Consistorijs, Congregationibus Cardinalium, prætercquam

m Lib. 14 cap. 7.

quam à Summo Pontifice conuocaris, edita, vel promulgata nullius sint roboris, vel momenti, vt ex Paschalis *a* responso ad Panormitanum Archiepiscopū innotescit, ibi; *Cum omnia Concilia per Romanæ Ecclesiæ auctoritatem & facta sint, & robur acceperint, & in eorum statutis Romani Pontificis patentèr excipiatur auctoritas &c.* Quæ verba pro plenitudine potestatis Papæ supra Concilia, & consequentèr vniuersalem Ecclesiā allata esse, Caietanus *b* affirmat; & in Cæremoniali Romano *c* post Cardinalium sententiam in Consistorio dictā, Papæ iudicium, & determinationem subsequi: alia multa videnda sunt apud Paleottum *d* Et Constitutionem factam à Papa cum consilio Cardinalium, & Concilij, dicendam esse Constitutionem Papalem, & non Concilij, siue Cardinalium scripsit Decius *e* Pleniorem tamen huius rei notitiam habebis, si Panormitanum *f* legas, vnà cum additionibus D. Anton. Fran. ad eundem Abbatem Panormitanum, in verb. Concilia, vers. circa istam scrupulosam &c. Denique quemadmodum Valer. & Gallien. Imperatores rescripserunt. *g* *Si quid Senatoria præditis Dignitate fuerit fortè mādandum, Imperiali iudicio reseruandum est*; ita si quid Cardinalibus committendum, Summi Pontificis oraculo fiet. A B

PRIVILEGIVM IV.

De iuramento Fidelitatis.

QVartum priuilegium; Licèt Episcopi, & omnes accipientes Ecclesiasticam Dignitatem à Papa, illi fidelitatis iuramentum præstent, iuxta formam à D. Gregorio *h* traditam, Cardinales tamen id agere non tenentur, vt multis probat Mascardus *i* Cuius priuilegij ratio redditur, quia Cardinales sunt partes corporis Papæ, imò faciunt vnum corpus cum ipso Papa; & quemadmodum nemo debet fidelitatem à se ipso exigere, ita nec Papa à Cardinalibus, Panormitano *k* teste: Imò etiam à iuramento calumniæ excusari Cardinales voluit Anton. del Re *l* & hoc propter eminentiam personæ concessum esse Andr. Gail. *m* indicat. Verùm Paleottus *n* Cardinales, cum hac dignitate exornantur, iuramentum præstare ait, expressis verbis honorem, & auctoritatem S. R. E. & D. N. Papæ conseruaturos, aucturos, & promoturos, & fidele semper consilium illi daturos *o* quod ex libro iuramentorum constare affirmat. Sed & iuratoriam cautionem loco fideiussionis in iudicio præstandæ à priuatis viris, sufficere in Cardinalibus, indicat Honor. & Theod. Sanctio *p* videnda. Solemni quoque iuramento ad effudendum sanguinem pro Christi gloria, & Christianæ Republicæ salute deuinctos esse Cardinales, testatur Paleottus. *q* C D

PRIVILEGIVM V.

Quanta sit adhibenda fides Cardinalibus.

QVintum est priuilegium, vt Cardinalis testimonio credatur sine iuramento, ex Marr. Lauden. *r* ac Mantica *s* Et hoc procedere, etiamsi dicat in sententia fuisse solemnitèr processum, nam propter Dignitatis prærogatiuam efficacem oriri præsumptionem, imò plenè probare, dixit Felinus, *t* & post eum Mascardus *u* Sed hoc procedere de consuetudine Romanæ Curiæ, non autem de rigore iuris, idem Felinus declarat loco citato, quem sequitur Mantica *x* Procedit etiam conclusio, si Cardinalis asserat, se esse Legatum, & viuæ vocis oraculo fuisse sibi à Papa aliquid commissum, nam illi credendum erit; Alex. *y* Alciat. *z* Rota Romana apud Verallum *a* Hoc autem intellige verum, nisi dicat fuisse sibi ea concessa, quæ Pontifici reseruata sunt, nam debet hoc probare, ex mente Rotæ apud Verallum *b* & Seraphinum *c* Limitatur etiam conclusio, quando Cardinalis dictum ad sui exonerationem tendit, eadem Rota Romana apud Seraphinum *d* Limitatur tertiò in casibus, in quibus speciale mandatum requiritur; nam Cardinali asserenti, se habere tale mandatum non creditur, Mantica teste *e* Quartò limitatur, si Cardinalis inducatur vt testis, & nullum alium habeat contestem; illi enim soli non creditur E

a c. 4 significasti de elect.
b In opusc. de auctor. Pap. & Concil. cap. 7.
c Lib. 1. sect. 9. cap. 3. in fin.
d De sacr. Consist. Consult. p. 5. q. 7. siue 44.
e In 2. lect. rubr. de Constit. n. 24.
f In c. significasti, nu. 3. ad 9. no. de elect.
g L. nemo Prefectus, C. de dignit. lib. 12.
h c. ego N. de iureiuran.
i Conclu. 1151. nu. 40 & 41. de probat.
k In c. ex gestis, n. 3. de cler. non residen.
l Trac. de iuram calumn. cap. 18. n. 7. cap. 21. n 3.
m Lib 1. obseru. 90.
n De sacr. Consist. consult. p 1. q. 5. pag 47. l. c.
o Idem Paleott. p 4 q. 8. pag. 185.
p L 17. quoties, C de dignit lib 12
q De sacr. Consist. Consult. p. 3. q. 1. pag. 103. litera A.
r De Cardinal. par. 2. n. 54.
s De tacit. & ambig. lib. 7. tit. 5 n. 2. 3. & 4.
t In c. quoniam contra, n. 36. de probation.
u d. Concl. 1231. n. 18. de probat.
x De tacit. & ambig. lib. 7 tit. 5 nu. 2.
y Cons 106. nu. 19. vol. 2.
z De præsumpt. reg. 2. præs. 48. num. 3
a Decis. 95. p. 1.
b Decis. 93. n. 2 & per tot. par. 1
c Decis. 242. n. 1 & 2.
d Decis. 254. nu. 12.
e De tacit. & ambig. lib. 7. tit. 5. n. 2. vers. secundo ergo.

tur; Rot. apud Bellameram *a* sed fusius id agit Gabrielius. *b* Literis verò Dominorum Cardinalium, cum sint de sublimioribus Magistratibus, fidem adhibendam esse voluit Rota apud Seraphinum; *c* & alia congerit Mascardus, *d* Fides verò Cardinalis de re solita concedi viuæ vocis oraculo Papæ, si eesser in Cardinali ex-
A ceptio consanguinitatis, vel similis, fidem facit, si iurata sit, & in scriptis redacta; ita Nauarrus, *e* quem sequitur Cherubinus iun. *f* Sed an attestationi Viceccancellarij sit standum? affirmat Rota apud Puteum. *g* Sigillo autem, & relationi Cardinalis Vicecancellarij adhibendam esse aliquando fidem, eadem Rota coram Bellam. *h* dixit: & si concurrat fides simplicis Cardinalis cum fide desumpta ex libro Vicecancellarij, magis huic, quàm illi credendum esse dicit Putens. *i* Quam verò fidem astruat sigillum tam publicis, quàm priuatis negocijs, & scripturæ impressum, satis luculenter agit Menochius. *k* Sed vnius Cardinalis testimonio, & assertioni an, & quando plenè credendum sit, latè scripsit Farinacius, *l* cuius dicta rescribere superuacaneum duxi.

a decis. 627. in princ. & decis. 628. per tot.
b conclus 3. per tot. de probatio.
c decis 1349. nu. 1. & 2.
d conclus. 626. & 627. per tot. de probat.
e cons. 12. nu. 8. de test. lib 3.
f ad Const. 19. Pij IV. schol. 1.
g decis. 320. nu. 2. & 3. lib. 1.
h decis. 630.
i decis. 320 nu. 2. lib. 1.
K de præsumpt. lib. 2. præs. 57. & 58. per tot.
l in tract. de testib. q. 63. cap. 2. per tot.

B

PRIVILEGIVM VI.

Patria Potestas expirat in Cardinali.

PEr assumptionem ad Cardinalatus Dignitatem liberatio à patria potestate contingit, ex Iustin. Imperatoris Sanctione *m* in hæc verba. *Qui enim omnium sunt spirituales Patres, quomodo sub aliorum potestate consistant?* Quæ verba licèt in Episcopis loquantur, multò tamen fortius procedunt in Cardinalibus, ex ijs, quæ dicit Eugenius IV. *n* dum ait. *Quis non videt, Car-*
C *dinalatus Dignitatem Archiepiscopali esse maiorem? quia cum illa priuatæ vnius Patriæ præsit vtilitati, ista publicæ totius populi Christiani; illa vnam dumtaxat regit Ecclesiam, ista cum Sede Apostolica vniuersas; & cum à nemine, nisi solo Papa iudicentur Cardinales, ipsi & Patriarchas, & Archiepiscopos, & reliquos Ecclesiæ gradus cum Summo Pontifice iudicant.* Et paulò superiùs. *Hoc enim rationi consentaneum est, vt dignius minus dignum ad se trahat, & res à potentiori, & nobiliori denominetur, quod in ipsis Cardinalibus euidenter seruatur, qui licèt certarum Ecclesiarum, dum ad Cardinalatum assumuntur, Episcopi sint, nihilominus eos non Episcopos, sed Presbyteros Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales Sedes Apostolica appellat. Quinimò si eis suas priores Ecclesias in titulum dimittat, non amplius sub nomine Ecclesiarum, sed tituli Cardinalatus scribit, quasi ad maio-*
D *rem dignitatem, & iurisdictionem assumpserit, alioqui non ascendisse, sed descendisse, non honorari, sed dehonorari viderentur.* Hactenus Eugenius Quartus. Quas tamen rationes temporibus retroactis, & ante Bonifacium Octauum locum non habuisse testatur Gomesius, *o* dum ait, multos prætermissos fuisse Cardinalari, quia Episcopi erant, ne sic Dignitate minuerentur; idem scribit Petrus Gregorius Tholosanus. *p* Sed alijs quoque rationibus comprobat, & confirmat hoc priuilegium Manfredus, *q* dum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium priuilegia recenset: neque enim (vt ipse inquit) decet eum, qui filius almæ Matris Ecclesiæ effectus est, frater, adiutor, & consiliarius Christi vicès in terris gerentis, patriæ adhuc potestati subijcere &c.

m in Aut. Const. qui. de ingnit. §. illud quoque, vers. palam verò.
n Const. 15. § 14 Bullar. nou. to. 1.
o in proœm. Reg. Cancellar. q. 1. sub tit. Episcopor. dignit. diminutio.
p in syntag. iur. vniu. lib. 15. cap. 4. nu. 4.
q de Cardinal. cap 8. vers. octauum est.

E

PRIVILEGIVM VII.

Cardinalatus Dignitas iam collata an reuocari possit. A

QVi Cardinalatus Dignitate decoratus fuerit, licèt eo absente, & ignorante, euenerit, eius creatio reuocari, neque ab ipso Pontifice poterit, si Iasoni *a* credendum est, cui assentiri videtur Menochius: *b* sed Baldus *c* contrarium scripsit. Conclusionem probare nititur Iason multis rationibus; potissima tamen videtur, quia Cardinalatus est de Iure Diuino, quæ autem sunt Iuris Diuini, absque grauissima, & vrgentissima causa alterari, & immutari non possunt: sequitur Manfredus. *d* Et ad Cardinalem deponendum Synodum esse congregandam, nec alitèr à solo Papa deponi posse scripsit Hostiensis, *e* subdens; *in Cardinalibus tanquam maximis, qui & præcipua prærogatiua lætantur, satis æquum est, sicut laboris participes sunt, aliquid sentiant priuilegij singularis, inde est, quòd Papa non consueuit excommunicare, nec etiam potest secundùm quosdam aliquem de Cardinalibus, vel ei aliquod præceptum facere sine aliorum suorum fratrum consilio, & consensu.* Hæc Hostiensis, quem refert, & alios addit Manfredus. *f* Sed hanc Concilij conuocationem necessariam non esse, & solum Pontificem, consultis alijs Cardinalibus, posse deponere Cardinalem, exemplis comprobatur: Bonifacius enim VIII. Iacobum, & Petrum Card. deposuit; *g* Iulius II. Card. qui contra eũ Conciliabulo Pisano interfuerunt; Leo X. Card. Petrucciũ; Pius IV. Card. Caraffam, & Odettum à Castillione, re in Consistorijs cum fratribus Cardinalibus communicata, deposuerunt, vt obseruat Parisius. *h* Et quia diximus supra, Cardinales repræsentare Senatum Romanum, quo inconsulto Senatores puniri non poterant, pati ratione Cardinales non à solo Pontifice, sed à Cœtu, & de voto aliorum Cardinalium deponendi erunt: ita Decianus, *i* alias quidem multas ad hoc probandum adducens rationes; & Afflictus, *k* si Papa (inquit) procederet ad depositionem Cardinalis, quia citatus, vt veniret ad residendum in Curia, & non venit, Successor in Papatu debet reuocare talem priuationem. Sed quæ forma seruanda sit, & quid agere soleat Pontifex in depositione Cardinalis, ex Pij IV. *l* Constitutione colligi potest. Hic, commissa causa contra Odettum à Castillione in hæresim Vgonoctorum prolapsum S. R. E. Cardinalibus hæreticæ prauitatis Inquisitoribus in Romana Curia existentibus, & facta de crimine, ex quo in iudicium vocabatur Odettus, diligenti inquisitione, eoquè culpabili reperto, Summoquè Pontifici in Consistorio secreto relatione facta, idem Pontifex præmissa cum alijs venerabilibus fratribus Cardinalibus matura deliberatione, ex vnanimi eorundem voto consilio, & assensu, omnium Officiorum, ac Dignitatum etiam Cardinalatus sententiam denique protulit priuationis, & depositionis.

a cons. 145. lib. 2.
b de arbitrar. lib. 2. centur. 2. cas. 185. nu. 48.
c cons. 328. nu. 9 vol. 1.
d decis. 223.
e in c. 2. nu. 1. de cler. non resid.
f decis. 219. & 343.
g c. vnic. de schismat. in 6.
h de resignat. lib. 7. q. 11. nu. 15. & seq.
i tract. crim. to. 1. lib. 4. c. 15. n. 4
k decis. 289. nu. 14.
l Const. 66. Bull. nou. tom. 2. pag. 95.

Ad auctoritatem verò Leonis III. *m* Hostiensis, & aliorum dicentium in depositione Cardinalium conuocandum esse Concilium, quia, vt ibi legitur, Anastasius Presbyter Cardinalis B. Marcelli ab omnibus canonicè in Synodo est depositus, eò quod Parochiam suam per annos quinque contra Canonum instituta deseruit &c. Respondet, & explicat ibi Glossator, *n* idest, approbantibus omnibus suam depositionem, quoniam solus Papa ipsum deposuit. Videndus est etiam Abbas, *o* qui ait, quòd Papa velut totius Ecclesiæ caput ex dispositione Diuina, & amplissima potestate, quam à Christo recepit, potest etiam solus sine Concilio deponere ex causa Imperatorem, licèt de honestate requisierit Concilium Innocentius IV. in depositione Friderici Imperatoris; *p* Zaccharias tamen Pontifex Francorum Regem Childericum solus deponi mandauit, & Pipinum inungi, atque in solium exaltari iussit; Belarmin. *q* & alijs hoc attestantibus: ex quibus concludit Abbas, putare se, solum Pontificem posse ex causa deponere Cardinalem, itaut non sit necesse conuocare Concilium, & si conuocetur, non esse necessariam ipsius Concilij depositionem, sed solum Papam sufficere; & hoc idem sentire Innocent. *r* affirmat, aliaquè addit viden.

Illud autem sciendum puto, quòd si in quocumque criminis reo condemnando pro-

m relatam in c. 2. de cler. non resid.
n in verb. ab omnibus.
o in q. 1. nu. 12. vers. quinimò.
p c. ad Apostolica. de re iud. in 6.
q de potestate Papæ in temporalib. cap. 4.
r d. c. 2. de cler. non resid.

probationes luce meridiana clariores requiruntur, id vtique à maioritate rationis in deponendo, & condemnando Cardinali necessarium erit: quamobrem Syluester Pontifex *a* sanciuit, ne Cardinalis Episcopus Dignitate priuari possit, nisi 72. testimonijs in iudicio solemni coram Pontifice conuictus fuerit; Presbyter Cardinalis 44. Diaconus verò 22. testibus probato delicto damnandi sunt. Quamuis Abbas *b* dicat, tunc esse prædictum testium numerum necessarium, quando testes non essent omni exceptione maiores, hoc enim casu duo tantū satis erunt. Et hāc Abbatis sententiam placuisse videtur Vrbano VI. dum septem Cardinales Clementi VII. Antipapæ clām adhærentes saccis inclusos in mare demergi iussit, vt præter historicos, ex nostris refert Gigas; *c* Platina *d* tamen quinque tantùm Cardinales in mare demersos, licèt septem in carcere apud Nuceriam detentos fuisse dicit: in condemnatione etiam Cardinalis Carafæ, suis literis conuicti, & maiestatis rei idem Pius IV. non congregauit Concilium, sed instituta capitali quæstione Cardinales octò præfecit, Ciaconio teste. *e* Verùm quamuis in crimine hæresis, si quando Cardinalis, quod Deus auertat, labatur, hæ solemnitates non requirantur ex opinione Glossæ, *f* quam refert Manfredus; *g* Pius tamen IV. has adhibere voluit in condemnando Odetto, vt dictum est supra.

A

B

Cessant etiam huiusmodi solemnitates, si Cardinalis matrimonium contrahat per verba de præsenti; tunc enim Dignitas Cardinalatus tanquam Clericatui annexa expirat, Riciullo teste; *h* & annis retroactis in facti contingentia (heu dolendum omen) ante ciuium, & Principum suorum excidium infœlix Mantua vidit.

Tandem si Cardinalatus Dignitas dimittenda sit, hęc coram Pontifice in Consistorio (instante vno ex Aduocatis Consistorialibus) dimittenda erit, Parisio *i* sic affirmante, & exemplis confirmante, nempe Cæsaris Borgiæ sub Alexandro VI Ferdinandi Medices, Sixto V sedente; & nos vidimus eandem formam seruatam à Ferdinando Gonzaga, dum Paulus V. in Pontificali fulgebat solio: atque in alijs quoque euenit, de quibus vide, quæ diximus supra cap. 7. de Cardinalibus Diaconis, prope finem.

C

Sed pulchra oritur quæstio. Assolent aliquando Romani Pontifices vno, eodemquè tempore plures creare Cardinales, quorum pars statim declaratur, altera verò in scrinio pectoris Papæ declaranda remanet: Iam diximus de ijs, qui declarantur statim: quæstio igitur erit de declarandis; an inquam isti reuocati possint, itaut non sint ampliùs Cardinales, & propositum in mente Pontificis retentum euanescat? Et quòd non possint reuocari, satis probabile videtur argumentum, quia ad explendum actum requiritur potentia, & voluntas, hæc autem in casu nostro interfuerunt, quia nulli dubium est, in potestate Papæ esse creare Cardinales; de voluntate etiam constat, quia licèt non explicet nomina, numerum tamen Cardinalium creatorum in Consistorio insinuat: quod autem semel placuit, amplius displicere non debet, vt in terminis casus nostri consuluit Corneus. *k* Verùm contrariam sententiam puto veriorem, quia propositum in mente retentum nihil operatur: & dum Pontifex differt publicationem, vehemens resultat præsumptio, nondum benè firmam, & certam esse personarum determinationem apud ipsum: & in fortioribus terminis adest Eugenij IV. Sanctio, *l* non esse scilicet Cardinalium creationem perfectam ante receptionem Insignium, galeri scilicet rubri, & bireti. Nec obstant, quæ scribit Corneus, quia in sua consultatione supponit constare de expressa voluntate Pontificis Pauli III. per eius cedulam, imò quòd Domini Cardinales quatuor Prælatos in Cardinales assumpserunt, vt in principio consilij, & alibi sæpe. Et facit etiam ad decisionem Eminentiss. D. Card. Ginettus ab Vrbano VIII. in Cardinalem assumptus fuit, cum Abbreuiator de Parco maiori esset, quod officium per promotionem vacat, medio tempore, quo in pectore Pontificis adhuc publicandus erat, Officium vendidit: sequuta publicatione, Cardinalis Vicecancellarius, ad cuius commodum vacabat Officium, asserens in eius præiudicium alienatum fuisse, pretium petebat: sed fuit dictum non esse locum petitioni, quia creatio Cardinalis non est perfecta, quousque sequatur publicatio. Vide Alex. *m* qui contrarium videtur sentire; & Ciaconium. *n*

D

E

a c. Præsul, 2. q. 4.
b in c. cum esses nu. 16. de testam.
c de crim. l. s. maiest. q. 5. n. fin.
d in vita Vrban. VI.
e in vita Pij IV. pag. 1651.
f in c. vnic. in verb. Card. de schism. in 6.
g decis. 157.
h de iure person. lib. 7. cap. 1. nu 16.
i de resignat. lib. 7. q. 11. nu 12. 13. & 14.
k cons. 278. nu. 12. & seq. lib. 3.
l Const. 1. §. nos ad submouendā, Bull. nou. tom. 1.
m cons. 111. lib. 6
n in vita Pauli II. in 4. eius creatione.

PRIVILEGIVM VIII.

Excommunicatio non impedit Cardinales in electione Papæ. A

EXcommunicati, & ecclesiasticis Censuris innodati à quocumque actu legitimo excluduntur; Rota Romana apud Ludouisium. *a* Sed huiusmodi exceptio in Cardinalibus non militat, vbi Romani Pontificis electio celebranda erit; tunc enim Cardinalis quamuis excommunicatus, & Censura ecclesiastica deuinctus ab electione Pontificis non excluditur; ita à Pio IV. *b* sancitum habes, & scribit Manfredus, *c* qui etiam addit, *d* quamuis electio Papæ fiat in Ciuitate interdicta, nihilominus valet. Puto tamen hoc priuilegium non esse concessum Cardinalibus ratione Dignitatis, sed ne Pontificis electio protrahatur, schismatis quoque, & dissensionum causæ tollantur; quod ex lectura prædictæ Pij IV. Sanctionis colligitur: & apertè loquutus est Clemens V. *e* in hæc verba. *Cæterùm vt circa electionem prædictam eò magis vitentur dissensiones, & schismata, quò minor eligentibus aderit dissidendi facultas, decernimus, vt nullus Cardinalium cuiuslibet excommunicationis, suspensionis, aut interdicti prætextu à dicta valeat electione repelli &c.* videndus est Zabarell. *f* Alia fortè ratio afferri posset, quia licèt excommunicatio generalitèr fulminetur contra omnes, Cardinales tamen veluti speciali nota digni, non sunt comprehensi, vt ab Innocentio IV. *g* in Concilio Lugdunensi sancitum habes, & scripsit Felinus. *h* B

a decis. 64. nu. 3 & illi addit. nu. 13.
b Constit. 63. §. & ne dissensiones Bullar. nou. tom. 2. pag. 93.
c decis. 302.
d decis. 277.
e Clem. 2. §. cæterùm, de elect.
f Cons. 114. nu. 14. vers. ad quod respondeo.
g in c. quia periculum, de sent. excom. in 6.
h in c. cum iure, nu. 6. vers. & pro hoc, de off. legat.

PRIVILEGIVM IX. C

Cardinales sunt digniores Episcopis in administratione.

QVàmuis Episcopalis Dignitas magna sit, & tantum possint Episcopi, quantum Papa quoad ea, quæ sunt de efficacia Consecrationis, vel Ordinis, vt notat Glossator; *i* nihilominus tamen quia Cardinales ratione administrationis, quia vniuersalis Ecclesiæ vnà cum D. Papa curam gerunt, à Promotis in Episcopos visitandi sunt, ita in Concilio Lateranensi sub Leone X. *k* sancitum habes. Immo iuramentum fidelitatis, quod præstant Episcopi iuxta formam traditam à Gregorio I. *l* comprehendit etiam Cardinales, quia ipsi, & Papa Romanam constituunt Ecclesiam, vt testatur Abbas, *m* ponderando illa verba, *Ego N. Episcopus ab hac hora in antea fidelis ero S. Petro, Sanctæque Romanæ Ecclesiæ &c.* Sed nunquid Episcopus iureiurando teneatur tangere sacra? vide, quæ scripsit Glossa. *n* Et ad materiam redeundo, Cardinales scilicet esse digniores Episcopis, ex ordine scripturæ comprobatur; & hoc est argumentum in iure receptum: *o* in Prouinciali enim, qui est approbatus à Sede Apostolica, Zabarell. teste, *p* primò nominantur omnes Cardinales, quàm alij Prælati. Et D. Augustinus ad D. Hieronymum scribens, cuius verba refert Gratianus, *q* sic ait. *Quanquàm secundùm honorum vocabula, quæ iam Ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus maior Presbytero sit, tamen Augustinus in multis rebus Hieronymo minor est*; cuius dicti rationem assignans Zabarell. loco citato ait, quia scilicet D. Hieron. erat Presbyter Cardinalis, & ideo maior Augustino Episcopo. D E

i in Extrauag. vnic. in verb. Episcoporum, ne Sede vacan.
k Const. 7 eiusdem Pontif. confirm. d. Concilij, §. promotus, Bullar. nou. tom. 1. pag. 475.
l in c. ego N. de iureiur.
m d. c. ego N. n. 1
n in c. 4. in verb. corporalit. de elect. in 6.
o l. 1. & 2. ff. de albo scriben.
p in Clem. ne Romani, §. iterum. nu. 4 de elect.
q c. quanquam, 2. q. 7.

PRIVILEGIVM X.

De honore Cardinalibus exhibendo.

ASsurgere venienti, & salutanti honoris speciem esse scribit Cassaneus; *r* & ideo Imperator salutatus à Cardinali in totum assurgit, cum tamen si ab alijs etiam Illustribus salutetur, parùm surgat; quod priuilegium ab Angelo Perusino *s* obseruatum

r in cathal glor. Mund. par. 1. cōs. 10. vers. tertius est.
s in l. 1. nu. 2. C. de sent. pass.

seruatum leges, qui testatur Carolum IV. Imperatorem à quodam Cardinali visitatum in totum assurrexisse, summopere d. Cardinalem honorans; licèt ipse Angelus dicat, Imperatorem in hoc nimis curialitèr se gessisse. Verùm pro validitate priuilegij notanda sunt, quæ Innocentius III. *a* Imperatori Constantinopolitano scripsit A in hæc verba, *Hæc autem si prudentèr attenderet Imperatoria celsitudo, non faceret, aut permitteret Constantinopolitanum Patriarcham, magnum quidem, & honorabile membrum Ecclesiæ, iuxta scabellum pedum suorum in sinistra parte sedere, cum alij Reges, & Principes Archiepiscopis, & Episcopis suis (sicuti debent) reuerentèr assurgant &c.* Vide etiam Manfredum. *b* Apud Reges verò tanto Cardinalatus Dignitas in honore habita est, vt omissis aliorum exemplis, Antoniottus Pallauicinus Cardinalis, & Iulij II. Pontifici de latere Legatus ad Ferdinandum Hispaniæ, & Ludouicum Galliæ Reges Saonam missus, in celebri illo Conuentu Legatus Apostolicus sacra micans Purpura medius inter Reges sedit, Vberto Foglietta teste. *c* Nec posse Cardinales renunciare honori sibi debito, itaut eius nomen in literis non exprimatur, affirmat Gomesius. *d*

B

PRIVILEGIVM XI.

De delatione insignium Episcopalium, & collatione Ordinum.

Cardinales etiam non Episcopi facultatem habent Episcopalia deferendi insignia, minoresquè conferendi Ordines, si Laudensis *e* vera scribit, & asseclam habet Manfredum, *f* qui ampliat priuilegium ad collationem quoque sacrorum Ordinum, *g*. & hoc etiam voluisse Laudensem *h* affirmat; sed in meo Codice de minoribus tantùm Ordinibus loquitur Laudensis, subdens, *i* Cardinalem non C Episcopum posse solemnirèr benedicere, & hanc esse sententiam Canonistarum *k* ait: hoc etiam scripsit Manfredus, *l* reddens rationem, quia Presbyter Cardinalis, vel Diaconus, etiamsi nullum Sacerdotij Ordinem receperit, tamen solemnitèr benedicit. Et quoad collationem Ordinum intelligendam esse de minoribus, non autem sacris, nedū Laudensis scribit, sed etiam Iacobatius, *m* & Ioann. Andreas. *n*

PRIVILEGIVM XII.

De collatione Beneficiorum.

D Beneficia vacantia per obitum familiarium Eminentiss. Cardinaliū ad ipsos Cardinales viuentes, quorum familiares fuerunt, collatio pertinet: hoc priuilegium à Gregorio XI. Cardinalibus concessum affirmat Gomesius, *o* & ab alijs Successoribus confirmatum. Neque hoc ratione caret, quia Cardinales onera, & expensas in familiaribus sustentandis, alendisquè sustinent, vt obseruat Rota apud Cassadorum. *p* Neque in huiusmodi Beneficiorum resignatione soluitur annata, nec literæ expediuntur, eadem Rota referente Verallo. *q* Tenentur tamen Cardinales resignare Beneficia suorum familiarium eis commendata, quia nisi derogatum sit Concilio Lateranensi, currunt etiam Cardinalibus sex menses à die commendæ, ex eodem Verallo. *r* Prædictis verò resignationibus consensum præstant Cardinales per cedulas, quia regula Cancellariæ, *s* de extendendis consensibus, locum non habet in Cardinalibus, ex eodem Verallo, *t* qui rationem assignat, E nam hæc regula facta est ad tollendas fraudes, fraus autem non præsumitur in Card. Præterea Cardinales habentes indultum tenentur seruare omnia, quæ seruant ordinarij; vnde sicut in Beneficijs patrimonialibus tenentur Ordinarij illa conferre filijs patrimonialibus, ita etiam ad hoc tenentur Cardinales, Verallo teste *u* Indultum verò Cardinalis obstare nouæ prouisioni Papæ, quando in ipso Indulto adsit decretum irritans omnes prouisiones etiam Papales, Verallus *x* & vide Mohedanum. *y* Derogatio autem Indulti Cardinalis intelligitur, quando Indultum esset extraordinarium, vt dixit Rota apud Puteum. *z* Sex verò limitationes ad Indulta DD. Cardinalium recenset Gonzal. *a* & alia quoque videnda dicit apud Germon.

a in c. solita de maior. & obed. §. hæc autem.

b decis. 366.

c in elogijs clarorum virorum liguriæ, vbi de Antoniotto agit.

d in reg. Cācell. de imp. benef. per ob. fam. Card q. 27.

e de Cardinal. par. 1. conclus. 32.

f decis 86.

g decis. 87.

h d. tract. lib. 2. q. 20.

i quæst. 21.

k in c. licet, de elect. & in c. in nomine Domini, dist. 23.

l decis. 88.

m de Concil. lib. 3. artic. 12. §. similitèr pag. apud me 38. sub lit. B. vers & similitèr potest conferre.

n c. 1 nu 14. de supplen. neglig. Prælat.

o ad reg. 31. Cācellar. pag. apud me 197.

p decis. 16. & decis. 37. nu. 2. de præben. in antiq.

q decis. 94. nu. 2. par. 1.

r decis 94 nu. 1. par 1.

s reg. 44.

t decis. 28. sub in verb. regula de extendendis, nu. 2. par. 3.

u decis. 65 par 1 & decis. 89 sub 27. indultum Reuerendissimorum par 2.

x decis. 82 sub indultum Card, per tot par 2.

y decis. 12. de præben.

z decis. 93. lib. 3

a sub reg. 8. Cācel. glos. 24. n. 22.

mon. *a* Sed qui nunquam in Curia fuerunt, non gaudere Indulto Cardinalibus concedi solito dixit Rota Romana diuersorum. *b* De moderatione autem Indultorum DD. Cardinalium habes nonnullas Summorum Pontificum Constitutiones, nempe Pij V. *c* Gregorij XIV. *d* Pauli V. *e*

Cum autem dictum sit, requirendum esse consensum DD. Cardinalium in resignandis Beneficijs suorum familiarium, quæritur, an sit requirendus ab eo, cuius defunctus erat familiaris tempore obitus, siue illius, cuius familiaris erat tempore quo Beneficium obtinuerat? Et requirendum esse ab eo, in cuius familiaritate decessit, si prior Cardinalis obierat, qua morte non obstante, reseruationem regulæ 3. Cancellariæ ad fauorem Papæ locum non habere, sed intrare familiaritatem secundi Cardinalis, dixit Rota apud Seraphinum *f* reseruatio enim prædictæ regulæ 3. intelligitur ad effectum, vt Ordinarij prouidere, & expectantes capere non possint, non autem ad effectum liberæ collationis, quandiu adsit interesse alicuius Cardinalis; quia in hoc declaratur regula 30. vt requiratur consensus Cardinalis; & ita nemine discrepante conclusum fuisse affirmat. Nec possunt Cardinales renunciare honori sibi debito, vt in literis eorum nomen non exprimatur, nec eorum consensus in collatione Beneficiorum vacantium per obitum suorum familiarium requiratur, vt tenuit Rota apud Bellamer. *g* A B

Alternatiuæ verò priuilegium Cardinalibus concessum intelligitur illis vti volentibus, vt in eadem Rota apud Achillem de Graffis *h* vbi etiam videre poteris multa ad interpretationem Indultorum DD Cardinalium facientia *i* si tamen de Indultorum materia plura quis cupiat, Anastasium Germonium *k* consulat, qui Indultum à Sixto V. Card. de Ruuere concessum tanquam omnium Indultorum exemplar commentarijs exornauit.

a tract. de Indult. §. præterquam, & seq.
b decis. 1953. lib. 3.
c Const. 37. Bullar. nou. tom. 2. pag. 224.
d Const. 14. pag. 712.
e Const. 58. aliàs 37. tom. 3. pag. 246.
f decis. 1072. nu. 1. & 2.
g Decis. 631. n. 3.
h Dec. 347. aliàs 2. de priuileg.
i Decis. 2. 5. 7. & 10 eod. tit. de priuileg.
k In tract. de indult. Apostolic.

PRIVILEGIVM XIII. C

De receptione fructuum Beneficiorum absentia non obstante.

Cardinales etiam non residentes in Beneficijs sibi collatis fructus de iure absque alio priuilegio percipiunt; quia ius commune pro residentibus habet in Ecclesiæ seruitio existentes, vt est Honorij III. responsum Præposito de Valerijs *l* Cardinales autem cum Romanæ Ecclesiæ, quæ mater est omnium, & magistra, *m* & omnium Ecclesiarum sollicitudinem gerit, *n* assistant, & ponderis partem diei, & æstus assumant, *o* veluti collaterales, & partes corporis Papæ, *p* satis est æquum & rationi congruit, vt hoc gaudeant priuilegio, Laudensi *q* teste, quem sequitur Manfredus *r*

Nec prohibentur Cardinales plura Beneficia retinere, & ad pluralitatem etiam Beneficiorum incompatibilium dispensari, dixit Abbas, *f* & post eum Felinus *t* asserentes, hanc fuisse doctrinam D. Innocent *u* Verùm Abbas *x* sequutus Hostiensem ait, dispensatus etiam auctoritate Pontificis circa pluralitatem Beneficiorum sine causa licèt sit tutus quoad Ecclesiam militantem, non tamen quoad triumphantem, & sic non valet dispensatio quoad Deum: hæc Panorm. itanus; aliaquè addit Anto. Fran. ibi *y* Hostiensis *z* verò ad Prelatorum nepotes sic ait: *caueant ergo sibi nepotes Prælatorum, & videant, quæ notantur hic &c* Quamuis dispensatio concessa Cardinalibus ad pluralitatē Beneficiorum nō possit dici sine causa, cum per eos conseruanda, & augenda sit maiestas militantis Ecclesiæ; hoc autem fine honesto, decentiquè famulatu, pro cuius substentatione sumptus non vtique leues fiunt, perfici nequit, vt diximus in præcedenti priuilegio: & vulgata satis est regula, qui Altari seruit, de Altari viuere debet; *a* & conferunt, quæ scribit Staphileus *b* Verùm non esse cum Cardinalibus dispensandum ad Beneficia requirentia residentiam in loco, qui Dignitati Cardinalitiæ non conueniat, habetur ex Constitutione Sixti V. supra indicata. Sicut etiam conferenda non sunt Cardinalibus Beneficia valorem ducatorū ducentorū Cameræ non excedentia, ex Lateranensi Concilio sub Leone X *c* D E

Absens verò a residentia Beneficij propter assistentiam Cardinali exhibitam, illiquè inseruiens, an fructus Præbendæ, & quotidianas distributiones percipere possit videndus est Moneta, *d* qui distinctionem affert si Cardinalis sit Legatus, nec ne; si sit Legatus, fructus Prębendę, nō autē distributiones quotidianas habebit, si verò nō sit Cardinalis Legatus, nec fructus Præbēdę, nec quotidianas distributiones percipiet.

l c. ex parte, 13. de cler. non resid. in c. non decet dist. 12.
m c. bone, de postul. Prælat.
n c. fundamenta de elect. in 6.
o c. felicis, de pœn.
p de Cardinal. p. 1. conclus. 5.
r Decis. 132.
f in c. de multa, n. 19 de preben.
t in c. nonnulli, sub nu. 15. consid. 3. de rescript.
u in c. cum iamdudum, nu. fin. de prebend.
x in c. dudum il 2 nu. 26. de elect.
y in verb. quod dispensatus; litera d.
z d. c dudum il 2 nu. 45. de elect.
a c. cum secundùm Apostolum 1 de prebend.
b De gratijs expect. in 4. form. n. 11.
c Constit. 7. confirmatoria d. Cōcilij §. 12. Bullar. nou. tom. 1. pag. 475.
d De distribut. quotid. par. 6. q. 9. per tot.

PRIVILEGIVM XIV.

A *De iurisdictione Cardinalium in Ecclesijs Titularibus.*

IVrisdictionem Episcopalem habere Cardinales in Ecclesijs, ad quas intitulati sunt, sancivit Honorius III G. Presbytero Cardinali, & Capitulo S Laurentij in Damaso scribens. *a* Sed Baldus in Commentarijs ad hanc Sanctionem declatat, Cardinales habere quidem iurisdictionem Episcopalem, ea tamen quæ sunt Ordinis Episcopalis non habere, nisi sint Episcopi; cuius sententiæ sectatores habet Felinum *b* Imolam, *c* & Parisinm. *d* Et ideo habent etiam Cardinales sub se pleno iure Capellas, earumquè institutionem, & destitutionem, Ecclesiasquè tales visitandi ad instar Episcoporum, ex Felino loco indicato.

Insuper habere correctionem, & potestatem fulminandi Censuras ecclesiasticas, B & alia, quæ sunt iurisdictionis Episcopalis faciendi, indicant verba eiusdem Sanctionis, *e* ibi; *correctionem ipsius Cardinalis recipientes humilitèr, & excommunicationis, interdicti, vel suspensionis sententias, quas tulerit in eos, & Ecclesias eorundem inuiolabilitèr obseruantes &c.*

Collationem quoque Beneficiorum vacantium in Ecclesijs Titularibus spectare ad Cardinales Titulares, voluit Sixtus IV. Gomesio, *f* & Parisio *g* testibus. Sed longè ante à Dionysio Papa hoc Cardinalibus permissum, quæ Baronius *h* scribit, indicare videntur; Dionysius autem factus est Pontifex anno 260. vixitquè ann. 10. Panuin. in chronic. Et hoc priuilegium extenditur etiam ad Beneficia vacata priusquam Cardinales possessionem Ecclesiarum Titularium adepti fuerint; nam DD. C Cardinales non subijciuntur dispositioni regulæ 2. Cancellariæ, quæ hodie est regula 3. nam secunda regula addita est de nouo à Gregorio XV. inter regulas Cancellariæ, licèt illam antea Paulus V. fecisset, vt aduertit Roderig. Quæsada; *i* qui etiam addit, *k* hanc tertiam regulam tria Beneficiorum genera reseruare; sed ad rem nostram tertium, & vltimum genus facit, nempe omnia Beneficia quomodocumque vacantia post obitum Episcoporum, & aliorum, ad quos collatio pertinebat, itaut toto illo intermedio pertineat ex hac tertia regula ad Pontificem, & sub hac regula non sunt comprehensi Cardinales, vt dixit Rota apud Seraphinum. *l*

Sicuti nec ligantur Cardinales sub dispositione Sanctionis Bonifacij VIII. *m* qua cautum est, Episcopos, & alios Prælatos, antequam ipsi habeant literas Apostolicas super sua promotione, non posse administrate, nec ab Ecclesia tanquam Prælatos recipi; cuius quidem Sanctionis meminit Abbas: *n* hæc inquam Sanctio Car- D dinales, non comprehendit, vt dixit Rota apud Seraphinum. *o*

Verùm quod diximus, Cardinales habere priuilegium conferendi Beneficia Ecclesiarum, ad quas sunt intitulati, scias, cessare priuilegium, quando Cardinales absunt ab Vrbe; tunc enim veniunt sub reseruatione Apostolica ex regula iam 7. hodie 8. Cancellariæ, quæ loquitur etiam in Ecclesijs Patriarchalibus S. Ioannis Lateranensis, Principis Apostolorum, S. Mariæ Maioris; & hanc reseruationem à Nicolao V. primò editam scripsit Gomesius, *p* quam postea alij Pontifices nedum sequuti sunt, sed illam protulerunt ad omnia Beneficia vacantia in Ecclesijs Titularibus stante absentia ipsorũ Card. ab Vrbe; quemadmodũ reseruata sunt etiam Beneficia vacantia in Ecclesijs Episcopalibus Cardinalatus Dignitati annexis; videndus est Mandosius. *q* Verùm hanc reseruationem non esse extendendam ad Clericatus, & E Beneficiatos in ea non expressos, sed tantùm ad Canonicatus, & præbendas, ac dignitatès, personatus, & officia expressa, dixit Rota Romana. *r* Quod autem diximus, hanc reseruationem extendi etiam ad Beneficia vacantia in Ecclesijs Episcopalibus Cardinalatus Dignitati annexis, nempe Ostiensi, Portuensi, Sabinensi, Albanensi, Prænestina, & Tusculana; & quare hæc reseruatio ad hæc quoque Beneficia fuerit extensa, docet Roderig. de Quæsada. *f*

Sed quoniã ex Titulis DD. Card. nonnulli Monasteria, & Conuentus Religiosorũ habent annexos, veluti S. Crucis in Hierusalem, S Eusebij, S. Petri ad Vincula, S. Mariæ de Pace, S. Mariæ super Mineruam, S. Mariæ de Populo, S. Clementis, S Augustini, S. Mariæ Angelorum, S. Susannæ, S. Ceciliæ, S. Petri in Monte aureo, Basilicæ SS. duodecim Apostolorum, S. Mariæ in Ara Cœli, S. Mariæ nouæ, SS Cosmæ, & Damiani,

S. Ha-

a c. his quæ, de maior. & obed.
b in comm. d. c. his quæ, nu. 1.
c in Clem. ne Romani, vers. quartò quæro. de elect.
d de resign. lib. 7. q. 12. nu. 10.
e c. his quæ, de maior. & obed.
f in reg. de triennal. possess. q. 31.
g de resignation. lib. 7. q. 12.
h in annal. tom. 12. anno 1148. pag. 361. litera D. E.
i in notis ad reg. 2. Cancell.
k in notis ad reg. 3.
l decis. 1145. n. 3
m in Extrauag. iniunctæ, de electiõn.
n in c. qualitèr, in princ. de elect.
o decis. 1148. nu. 1.
p in reg. de triennal pag. apud me 413. sub quæst. 31.
q in hac reg. 7. Cancell.
r in Romana Clericatus S. Petri. 27. Nouemb. 1602. coram Pãphilio.
f in notis ad reg. 8. Cancell. in 3. part.

S. Hadriani &c. Oritur dubitatio, quam habeant Domini Cardinales in istis Ecclesijs iurisdictionem, quamuè in Monachos, & fratres potestatem? Hanc quæstionem excitauit Mandosius *a* & respondet nullam habere iurisdictionem, & potestatem in Monachos, & Religiosos viros, alioquin essent plura Capita, videlicet Abbas, Minister Generalis, & Cardinalis Titularis, qui in solidum, & principalitèr haberent iurisdictionem. Verùm pace tanti viri huic rationi non acquiesco; nam videmus, aliquan lo Monachis, & Regularibus assignatos Cardinales Protectores, penes quos residet aliqua iurisdictio, vt dicemus infra *b* & tamen non dicuntur Monachi, & Regulares habere plura Capita: Aliam propterea rationem assignandam esse puto; ne scilicet quando in eadem Ecclesia, & Monasterio adsunt Cardinales Titularis, & Protector, oriatur inter ipsos occasio certandi de iurisdictione, quia tunc verè essent duo Capita in eadem Dignitate, & Ordine paria: & ideo videmus Protectori commissam curam Monachorum, & Regularium, Titulari verò reseruatam superioritatem, & preeminentiam in Ecclesia, vt ibi sacra fiant, & quæ ad Omnipotentis Dei cultum pertinent, rectè gerantur; & hoc puto verum in Ecclesijs Monachorum, & Regularium. In alijs verò Ecclesijs Cardinales Titulares habere iurisdictionem, itaut si in illis, vel ab eorum ministris, & inseruientibus aliquod committatur delictum, huius cognitio ad Titularem pertineat; quod absque vlla difficultate procedit in Archipresbyteris S. Ioannis in Laterano, S. Petri, S. Mariæ Maioris, & Titulari S. Laurentij in Damaso, qui est semper Vicecancellarius, propter specialia, quæ habent priuilegia, de quibus infra dicetur: sed in alijs Cardinalibus Titularibus stylus, & obseruantia subsequuta contrariū demonstrant, & Mandosius *c* per decem, & octo annos, quibus Tribunalia Vrbis expensus fuit, nunquam vidisse Cardinales Titulares indistinctè iurisdictionem exercentes in homines, bona, & res suorum Titulorum, & Ecclesiarum affirmat.

a Sup. 7. regul. Cancell. num. 10. vers ad vnum.

b tit de Cardinal. Protectorib.

c loco cit. n. 9.

A

B

Sed iurisdictionem in Ecclesijs Titularibus habuisse Cardinales octingentis ab hinc fermè annis, Ioannis huius nominis VIII. Constitutio de iure Cardinalium, quam Baronius *d* in Vaticanæ Bibliothecæ monumentis extare scribit, non obscurè demonstrat; cuius fragmentum ex eodem Baronio damus. *Itemquè ex nostra præsenti Constitutione bis in mense, vel eo amplius, vel apud illum, vel illum Titulum, siue apud illam, vel illam Diaconiam, siue apud alias quaslibet Ecclesias vos conuenire mandamus, & ob vestram, & inferiorum Clericorum vitam, & mores, & qualitates, & habitus vestium perscrutando, & qualitèr quilibet Præpositi se erga subditos habeant, vel quòd subditi suis Præpositis non obediant, & ad quæque illicita amputanda, Clericorum quoque, & laicorum querimonias, quæ ad nostrum iudicium pertinent, quantum fieri potest, definiendas: Quippe enim sicut nostram mansuetudinem Moysi, ita & vestram fraternitatem septuaginta seniorum, qui sub eodem causarum negotia diiudicabant, vicissitudinem gerere certum habemus &c. Item Monasteria Abbatibus viduata, & Abbatum nostra præcedente conscientia, substitutionem his, qui sunt inter nos, vel fuerint Monasticæ professionis disponenda committimus. Propter sollicitudinem autem Ecclesiarum, & Clericorum, earundem disciplinam, siue laicorum querimonias definiendas, bis in hebdomada ad sacrosanctum Palatium, iuxta decreta prædecessoris nostri Leonis IV. vos conuenire mandamus. Item sancimus de Parochijs nostris, quantumquè Pontifici competit, Pontificali beneficio vos in perpetuum possidere, & in principalibus Ecclesijs iuxta primatum vestræ consecrationis vicissim Officia Diuina peragere, & eorum oblationibus, salua semper Cardinalium Diaconorum prisca consuetudine, æqualitèr participare, tam propter vsum vestrum, quàm in Ecclesiarum vestrarum luminarium concinnationes.* Huc vsque Ioannis VIII. de iure Cardinalium Constitutio; à Baronio, vt diximus, relata.

d annal. tom. 10. sub anno 882. pag. 582. sub litera C. & seq.

C

D

E

Sed & charitatiuum subsidium ab Ecclesijs, & Titulis sibi assignatis, & subiectis petere, ac exigere posse Cardinales, cum habeant in eis iurisdictionem Episcopalem, scribit Bellencinus *e* videndus.

Quærit etiam Zabarell. *f* numquid Cardinalium potestas sit in communi, puta in toto Collegio, vel in singulari cum iurisdictione? & vtroque modo inesse ait; in singulari quidem circa casum nostrum, in Capellas sibi subditas ratione Ecclesiarum Titularium; in communi verò talem habent Cardinales, qualis in iure permittitur, & hoc maximè est determinatum Sede vacante: hæc Zabarell.

e de charit. subsid. q. 3. per tot.

f Clem. ne Romani §. irritum, num. 4. de elect.

Nec ignorandum puto; si in Ecclesia Titulari alicuius Cardinalis reperiatur alius

Car-

Cardinalis in possessione conferendi Beneficia talis Ecclesiæ, & quæratur, cui sit dandum mandatum de manutenendo in d. possessione conferendi; vtique illi concedendum erit, qui est in possessione etiam per vnicum actum: ita decisum est in Rota Romana *a* ad fauorem Cardinalis Montalti Vicecancellarij contra Cardina- A lem Madrutium Titularem S. Thomæ in Parione coram R. P. D. Pirouano.

a inter decis. à Farn. collect. par. 2. tom. 1. decis. 423.

PRIVILEGIVM XV.

Pontifex si reddatur inhabilis, Cardinalis in administratione adiungitur.

SI Romanus Pontifex, aliquo superueniente impedimento, reddatur inhabilis ad substinendum onus, & regendum Imperium, vnus ex Eminentiss. Car- B dinalibus eligendus erit, qui nouus Hercules in Orbe substentando Athlantem subleuet, & cui vterque gladius iungatur in femore; Ita Iacobatius, *b* & post eum Manfredus. *c* Si verò (quod Deus auertat) Pontifex caperetur ab hostibus, nec voluntas eius intelligi posset, tunc primus Cardinalis Collegij, vel ipsum Collegium administrabit in ijs, quæ non possunt commodè reseruari, quousque Pontifex reuertatur: colligitur hoc ex ijs, quæ scribit Zabarella, *d* dum varios assignat modos, quibus schisma inter Vrbanum VI. & Clementem VII. tolli posset. Verùm si Cardinales inter se dissentiant, & controuersia inter ipsos orta sit, tunc esse conuocandum Concilium, vt Administrator in Ecclesia Dei eligatur, scripserunt Iacobatius, *e* & Manfredus. *f* Sed dicar Iacobatius, quis conuocabit huiusmodi Concilium, cum non possint Cardinales sine authoritate Papæ conuocare C Concilium? Respondebit fortasse, hoc casu voluntatem Papæ verosimiliter præsumendam, ne Ecclesia Dei destitueretur, præsertim quia hic tantùm agendum esset de eligendo Administratore, quousque Papa reuertatur. Sequuta verò electione huiusmodi Administratoris, gesta per eum vim, & robur habere debent; prout à Collegio Cardinalium sancitum fuisse legimus anno 1521. tempore Hadriani VI. qui absens ab Vrbe in Pontificem electus, ne tempore absentiæ Ecclesia Dei aliquod ferret detrimentum, Collegium DD. Cardinalium vicem Papæ gessit, mandauitque Auditoribus Rotæ, vt ius redderent: & Commissiones causarum per Signaturam de more factæ signabantur in hæc verba. *Placet sacro Cardinalium Collegio suo, & nominati in Papam nomine.* Sarnense teste. *g* Iouius *h* autem hæc D insuper addit. *Nec multò post (ab electione Pontificis Hadriani scilicet) Cardinales, ne quid detrimenti Respublica pateretur, Triumuiros authoritate Pontificia constituunt, qui menstruo cum imperio ex triplici Senatorum ordine sorte ducti, pacis, & belli negocijs præsint; ij in Vaticano Pontificia in parte ædium cuncta administrabant.* Ad propositum autem quæstionis initio positæ, de Pontifice scilicet inutili reddito, vel ex capite infirmitatis, vel hæresis, vel dementiæ, vel si capiatur, & detineatur ab hostibus Ecclesiæ, quid agendum sit per DD. Cardinales, videatur Iacobatius. *i*

b de Cōcilio lib. 4 artic. 3. nu. 41.
c decis. 319.
d cons. 150 nu. 17.
e de Concil. lib. 4. artic. 3. nu. 40. & 41.
f decis 316.
g in compend. vtriusq. Signat. vers. sacrum verò Collegium. pag. apud me 153.
h in vita Hadriani VI.

At si Pontifex ab Vrbe discedat, Cardinalē hic de latere Legatum relinquit, prout pluriès factitatum ex historicis liquet; & vltimo loco à Clemente VIII. Ferrariam, & ad alia loca profecturo, Inicum Aualos S.R.E. Cardinalem eius de latere Legatū relictum fuisse, & viuentium adhuc memoria, & eiusdem Pontificis Constitutio *k* E demonstrant.

i de Concil. lib. 4. artic. 3. per tot.
k Constit. 53. Bull. nou. tom. 3. pag. 68.

PRIVILEGIVM XVI.

Legati de latere ex Collegio Cardinalium tantùm eliguntur. A

SI Legatus de latere eligendus erit, hic ex Purpuratorum Patrum Senatu desumendus erit; ita Germonius *a* post alios; & hoc eis nomen inditum affirmat, non ob id solum, quòd vnum sint corpus cum Summo Pontifice, eiusquè in rerum administratione quædam membra, & filij, ac fratres vocentur; verùm quia de latere ipsius Pontificis quodammodo prodeunt, & quasi diuelluntur, vt loquitur Abbas. *b*

Forma verò seruanda in electione Legati à latere vberrimè legitur in Cæremoniali Romano; *c* nempe duo requiri Consistoria secreta, in primo Pontifex exprimit causas, propter quas videtur sibi necessaria Legatorum creatio, & personas tanto muneri aptas nominat, quæ nominatæ Consistorium exeunt, quousque à cæteris Senatoribus comprobentur, mox reuertuntur, & gratias tam Pontifici, quàm alijs Cardinalibus aguut: adueniente die profectionis, secundum fit Consistorium secretum, & in fine exiens à latere Pontificis deducitur ab omnibus Cardinalibus ordine in similibus seruari solito extra Portam Ciuitatis, ibiquè post gratiarum actiones, omnes osculatur Cardinales, & in pace proficiscitur. Quam formam ter seruatam vidimus in Pontificatu sempiternæ memoriæ Vrbani VIII. Primò dum Eminentiss. ac Reuerendiss. D. Franciscus Cardinalis Barberinus bellorum motibus, ac infœlicis Italiæ vexationibus exigentibus in Galliam, & Hispaniam Legatus à latere anno Iubilei 1625. missus fuit; Secundò dum Eminentiss. ac Reuerendiss. D. Cardinalis Antonius eius germanus frater, & ambo eiusdem Pontificis Nepotes ad Sabandiæ Ducem, aliosquè Italicos Principes, nec non ecclesiasticarum Copiarum Legationis munere functus est. Tertiò dùm Eminentiss. ac Reuerendiss. D. Cardinalis Martius Ginettus ad pacem inter Reges pertractandam ab eodem Vrbano Coloniam transmissus fuit. C

Et morem hunc in Proconsulibus, & Præsidibus (quibus Clem. IV. *d* Legatos à latere æquiparari censet) ad sibi assignatas Prouincias Roma discedentibus à veteribus Romanis deduci consueuisse testatur Rosinus *e* in hæc verba. *Recta ad portam Vrbis ibant, ad quam veteri instituto salutati, inde aut continuò, amicis officij causa aliquanto viæ spatio prosequentibus, ac benè ominantibus, in Prouinciam iter ingrediebantur, aut si quid negotij in Vrbe haberent, ad Vrbem per aliquot dies, aut menses manebant, quod cum imperio in Vrbe esse non possent.* Hæc Rosinus.

Verùm mos hic non semper, neque cum omnibus à latere Legatis seruatur, sed in iis, qui magis proprij, veriquè Legati sunt, idest Oratores, in quibus maior industria, prudentia, doctrina, & experientia requiritur; ideoquè solemnioribus cæremonijs, vt diximus, creantur, laterisquè Pontificij honore insigniti discedunt. D

Alij verò hoc Dignitatis titulo cohonestantur, vt mittantur ad tuendas, regendas, & administrandas Sedis Apostolicæ Prouincias, vti Auenionensem, Bononiensem, Ferrariensem, Flaminiam, Picentinam, Vmbriæ, Patrimonij, veteris Latij, quod hodie Campaniam vocant; hi enim solo Pontificis verbo in priuato, vt aiunt, Consistorio Legati declarantur, neque ab alijs Purpuratis deducuntur, nec exire Vrbem statim tenentur, nec Crucem, nisi cum in Prouinciam sibi decretam venerint, erigunt, etsi ius erigendi non illis videatur deesse.

Vtquè magis explicita Legatorum notio habeatur, sciendum est, Legatos esse in triplici differentia: alij enim sunt Legati à latere, de quibus diximus, & hoc Dignitatis nomen solis Cardinalibus conuenit, quorum Officium describitur à Clemente IV. Pontifice *f* in epistola ad S. tit. Sanctæ Ceciliæ Presbyterum Cardinalem Apostolicæ Sedis Legatum, vt scilicet in Prouincijs, quibus committitur Legationis Officium, euellant, & dissipent vitia, plantent, atque ædificent virtutes; & melius à D. Bernardo ad Eugenium. *g* *Tales tibi expedit in Legationem mittere, qui missi post aurum non eant, sed Christum sequantur; per quæstum Legationem non æstiment, nec requirant datum, sed fructum, qui Ecclesias non spolient, sed augeant, qui Regibus Ioannem exhibeant, Aegyptijs Moysen, fornicantibus Phinees, Heliam* E

idola-

a de Legat. Princip. lib. 1. cap. 14. num. 2.

b in c. ad eminentiam, nu. 1. de sent. excom.

c lib. 1. sect. 8. cap. 18.

d in c. 2. de off. leg. in 6.

e lib. 7. antiq. Roman. cap. 42. de Proconsulib.

f c. 2. de off. leg. in 6.

g lib. 4. cap. 6. de consider.

idolatris, Helisæum auaris, Petrum mentientibus, Paulum blasphemantibus, negotiantibus Christum; qui vulgum non spernant, sed doceant, diuites non palpent, sed terreant, pauperes non grauent, sed foueant, minas Principum non paueant, sed contemnant, famæ prouideant suæ, nec inuideant alienæ; quorum sermo ædificatio,
A *quorum vita iustitia, quorum præsentia grata, quorum memoria in benedictione; qui se amabiles præbeant non verbo, sed opere, reuerendos se actu, non fastu exhibeant:* & alia multa prosequitur D Bernardus apud ipsum videnda. Nec ignoranda sunt, quæ Petrus Damianus Cardinalis, & Apostolicæ Sedis Legatus à Nicolao II. Mediolanum missus circa munerum receptionem egerit, & scripserit, à Baronio Card. relata. *a* Secunda Legatorum species est eorum, qui Legati nati dicuntur: hi sunt, quibus ex Archiepiscopali Dignitate competit Legationis Officium, hoc est earum Metropolitanarum Ecclesiarum, quibus præficiuntur, quales fuerunt in magna Britannia Eboracensis, & Cantuariensis, in Gallia Rhemensis, in Italia Pisanus; quorum longiorem explanationem, cum ad rem nostram non pertineat, omittendam duximus; nonnulla tamen petenda sunt à Germonio. *b* Nos ad tertiam Le-
B gatorum speciem transeamus, quam ad supremos Principes, & Respublicas Sedes Apostolica mittit: verùm apud Romanam Ecclesiam non Legati, sed Nuncij, de quibus nunc loquimur, appellantur; cuius rei rationem reddit Germonius, *c* quòd scilicet hæc dictio, Nuncius, idem importet, ac Legatus, & græcè Angelum significet cum igitur rerum omnium Parens Deus pro Legato, Nuncij, siue Angeli nomine vtatur, absurdum non est, Romanum Pontificem eodem titulo quos mittit nuncupare. Eiusmodi obeundo muneri prophanos quandoque, etsi perrarò, homines (laicos vocant) à Summis Pontificibus præpositos fuisse constat. Clemens quippe VIII. dum Hungari à Turcis vexarentur, vt belli ratio Christianis constaret, Polensium Ducem Lotharium ex Illustrissima Comitum familia propagatum, egregiumque virum ad Rodulphum Cæsarem, Germanosque Principes ablegauit. Hu-
C iusmodi verò Nuncij nullam prorsus habent auctoritatem, quàm ex Pontificis Diplomate, vel ex litteris, quas Bullas vocant, concessa appareat; & ideo constituuntur aliquando cum facultatibus Legatorum a latere, vt ex Germonio *d* liquet.

Quæ verò sint Legatorum à latere facultates, nedum ex Petro Gregorio Tholosano, *e* & Germonio *f* cognosces, sed ex Summorum Pontificum Constitutionibus innotescit: habes enim Innocentij VI. *g* Pauli III. *h* & Clementis VIII. *i* Constitutiones. Quæ verò ijsdem Legatis denegata sint, & Sedi Apostolicæ reseruata; quando, & vbi suam exercere iurisdictionem, & facultates valeant, quomodo, & quando expiret, docet Speculator, *k* ac Tholosanus. *l* Illud autem sciendum, iurisdictionem Legati à latere non expirare per mortem Pontificis, *m* tum quia est Iudex ordinarius, *n* tum quia est Legatus Sedis Apostolicæ, quæ nunquam
D moritur *o* Procedit hoc, quando res est integra, quando scilicet in Officio, & exercitio Legationis existit: nam si ab Vrbe, & à Pontificis latere nondum discessit, vtique Legatio expirat, vt Iulio Lauor. *p* placet. Insignijs verò, & ornamentis Papalibus, & Apostolicis vti Legatos à latere, equo scilicet albo, calcaribus deauratis, non solùm si vltra mare mittantur, sed etiam citra, affirmant Scribentes relati à Parisio; *q* vt vide Manfredum, *r* qui hæc priuilegia ad Legationes trans mare restringit.

Tandem si moriatur Legatus in legatione, vel itinere, vbi tumulandus sit, docet Lauor. *s* Sumptus verò funeris, & impensas quis ministrare debeat, dicemus infra priuileg. 38.

Quid autem si Cardinalis à Principe laico requiratur, vt Legationem suo nomine ad alium Principem, etiam Romanum Pontificem suscipiat, numquid agere, illaq;
E fungi debeat? negatiuè respondeas; ita enim prudentissimus vir Guglielmus de Estouteuil Cardinalis Rothomagensis à Carolo Francorum Rege rogatus, vt vnà cũ alijs, quos Romam mittebat, Legatus ire non grauaretur, respondit, nec debere, nec solitum esse Cardinalem, nisi pro Romano Pontifice, Legationem accipere. Federicus quoque Romanorum Imperator petens à Nicolao Card. S. Petri ad Vincula in Germania tunc agente, vt Legatus suus Conuentui Ratisponensi interesset, ob causam Fidei indicto, respondit Cardinalis, id sibi, nisi concederet Pontifex, nullo modo licere; nec antea Imperatori assensit, quàm scriptum esset Nicolao V & concessio impetrata, vt Cardinalis Papiensis *t* testatur in epistola apologetica apud Cardinales dimisso Consistorio contra Ioannem Cardinalem Attrebatensem, videnda.

a Annal. tom. 11 sub anno 1059. pag. 265. lit. E.
b de Legat. Princip. lib. 1. cap. 15.
c de Legat. Princip. lib. 1. cap. 16. nu. 5.
d de Legat. Princip. lib 1 cap 17.
e partit. iuris canon. lib. 5. tit. 3. cap. 2.
f loco cit. cap. 14
g Constit. 1. Bullar. nou. tom. 1. pag. 217.
h Constit. 16. pag. 637.
i Const. 53. pag. 68. tom. 3.
k de Legat lib 1 par 1. § nunc ostendamus. § nũc dicamus. § finitur autem.
l partit. iur. canon. lib. 5. tit. 3. cap. 3. & 4.
m c. 2. de Off. Leg. in 6.
n Tholos. loco cit.
o c. si gratiosè, de rescript. in 6.
p de Conclaui. & Conclauist. tit. 3. cap. 3 nu 42.
q de resignat. lib. 7. q. 13. nu. 6. & 7.
r de Card. cap. 8. vers. undecimum est.
s de prisco, ve. consuetq. mor. fun. tit. 2. cap. 11. nu. 49
t epist. 48.

PRIVILEGIVM XVII.

Cardinalium lites solus Pontifex appellatione remota dirimit. A

DIctum est supra *a* S.R.E. Cardinales in locum Senatorum Romani Imperij successisse; constat autem ex Zenonis, & Archadij Imperatorum sanctione *b*. Senatorum, & Clarissimorum virorum dissidia, & lites coram Imperatore decidenda esse, in hæc verba. *Nullius alterius iudicij nisi nostræ pietatis huiusmodi esse cognitionem &c* & pauló infra. *Adeo autem tantarum honores Dignitatum duximus augendos, vt ne sacro quidem cognitori nostro, postquam crimen fuerit patefactum contra huiusmodi viros, vel eorum substantias statuendi aliquid concedamus facultatem &c.* Alia multa de Senatorum, & Clarissimorum virorum dignitate, & præeminentia cognosces ex Imperatorum Sanctionibus in vnum collectis a Iustiniano, *c*

Hac igitur motus (ni fallor) ratione Paulus IV. Pont. Max. decreuit, *d* lites, & causas inter S.R.E. Cardinales quomodolibet vertentes a solo Romano Pontifice appellatione remota decidendas esse, Sunt enim Cardinales Deo dicati, & ab omni terrenorum Principum potestate exempti, & immunes, ex latè deductis per Rodulphū Cupers *e* & solum Pontificem, cui nemo in terris superior extat, iudicem agnoscunt Flauio Cherubino *f* teste, qui vt quæstionem ab ipso excitatam ibi soluat, prædictam affert rationem, quia scilicet Papæ nemo est superior, & ideo appellatio a sententia Papæ non datur, quia a superiore ad inferiorem interponeretur contra substantiam ipsius appellationis, vt dixit Rota Romana apud Seraphinum. *g* Seueram quoque indagationem per tormenta quærendi, quemadmodum a Diocletiano, & Maxim. Imperatoribus *h* a clarissimo homine submouerunt, pari ratione a Cardinalatus Dignitate repellendam esse asserendum est Insuper nedum in Vrbe Cardinales hoc priuilegio, ne scilicet a quouis iudice (Romano Pontifice excepto) iudicentur, gaudere debent, sed etiam in qualibet Prouincia, & loco existentes; prout Senatoribus concessum fuisse a Gratiano, ac Theodos *i* legimus. Sed & quæ Valerian. & Gallien. *k* rescripserunt, hic referre lubet. *Nemo Præfectus Vrbi citra præceptionem, vel scientiam nostram vili muneri subiuget Senatorem nemo Curiam nostram immani pulset iniuria; Si quid enim Senatoria præditis Dignitate fuerit forte mandandum, nostro id iudicio reseruandum est.* De Senatoria Dignitate nonnulla refert Iacobus Guther. *l* videndus; possunt enim ad Cardinalatus Dignitatem referri. B C

PRIVILEGIVM XVIII. D

De facultate testandi Cardinalibus concessa.

REgula est, non posse Cardinales testari, nisi Pontificis Summi præcedat licentia, quod in Lateranensi Concilio *m* sub Alexandro III. sancitum habes, & ab eodem Pontifice hoc idem Vigiliensi Episcopo rescriptum leges *n* in hæc verba. omissis alijs. *De his, quæ consideratione Ecclesiæ perceperunt, nullum de iure possunt facere testamentum:* & idem quoque Pontifex hoc etiam statuisse in prædicto Concilio Lateranensi affirmat. *o* Et hanc testandi prohibitionem ad pias quoque causas extendendam esse voluit Pius IV. *p* & alia multa ad rem congerit Sarmient. *q* E

Verùm si reperiatur testamentum antiquum a Cardinali condirum, licet de licentia Pontificis non appareat, hanc tamen præcessisse, & Cardinalis dispositionem de bonis aliunde, quàm ex redditibus ecclesiasticis quæsitis præsumendam esse, & ita substinendam, affirmant Aretinus, *r* & Alexander, *s* qui consulti super validitate testamenti conditi a Card. Riccardo de Senis, vno ex Compilatoribus libri Sexti Decretalium, Bonifacio VIII. mandante, ita responderunt, eosquè referunt, & sequuntur Mantica, *t* & Simon de Pratis. *u*

Posse etiam Cardinales in suprema voluntate disponere de stipendio illo, a Summo Pontifice Cardinalitij galeri intuitu eis concesso, ex eo quia stipendium hoc non tribua-

a priuil. 3.
b l. 3. C. vbi Senat. vel Clariss.
c lib. 12. Codicis, 1. de dignitatib.
d Const. 8. Bullar. nou. tom. 1. pag. 724.
e in comment. c. oportebat 79. dist. in verb. Cardinalib. artic 4. nu. 53 pag. 237.
f ad d. Const. 8. Pauli IV. schol. 1.
g Decis. 467. nu. 8. in nou.
h in l. 10. seueram, C. de dignit. lib. 12.
i l. 13. præcipimus C. de dignit. lib. 12.
k l 5. nemo, C. eod tit.
l De offic. Domus Augustæ lib. 1. cap. 41. ad fin.
m cap. 15.
n In c. quia nos de testam.
o in c. relatum. il 2. de testam.
p Constit. 9 Bullar. nou. tom. 2. pag. 9.
q De reddit. eccl. par. 2 cap 8. num. 1. & seqq.
r cons. 36. in pri.
s cons. 101. nu. 3. 4. & 5. lib. 7.
t De coniect. vlt. volunt. lib. 2. tit. 9. nu. 5.
u Trac. de vltim. volunt. lib. 2. fol. 4. nu. 38.

tribuatur ratione alicuius Ecclesiæ, sed contemplatione personę eorundem Cardinalium, qui Pontificem ipsum in regimine vniuersalis Ecclesiæ consilio, & industria adiuuant, voluit Didacus Couarruuias, *a* & post eum tenuit Cardinalis Mantica, *b* Sed & liberalitatem exercere de hoc etiam stipendio, considerata Cardinalatus Dignitate, restatur Tiraquellus, *c* motus auctoritate Pauli I. C. *d* qui Principis tutori pro dignitate natalium pupilli aliquid donare permittit; quod etiam scribentes ibi communiter tradunt. Imò & succedendi ab intestato etiam in hoc stipendio Cardinalium hæredibus permissum voluit Rota Romana apud Vetallum, *e* qui præmissis quibusdam capitulis a Leone X. & Clemente VII. super facultate testandi Cardinalibus concessis, quærit, an posita huiusmodi facultate, hæredes ipsorum Cardinalium succedant illis ab intestato? & absolutè loquendo, in fructibus scilicet Beneficiorum ecclesiasticorum negatiuè respondit; in iuribus verò, & prouentibus Cappelli (vt ipse loquitur) habere locum capitula concessionum Leonis X. & Clementis VII.

B Quæsitum quoque est: ex dispositione Iulij III. *f* qua cautum habes, fructus Beneficiorum tempore obitus Beneficiatorum quamuis maturatos, sed non exactos cum effectu, etiam sponte oblatos, non ad hæredes, sed ad successores in Beneficijs spectare; quam quidem Sanctionem a Summo Pontifice Vrbano VIII. confirmatam fuisse dicunt; an inquam hæres Cardinalis habentis a Papa facultatem testandi, cum clausula, *non obstantibus &c.* comprehendatur sub dispositione dictæ Constitutionis Iulij III. & negatiuè respondit Rota coram Lancellotto *g* ad fauorem hæredum q. Cardinalis de Rubeis contra Episcopum Papiensem; quam quidem Rotę decisionem refert Marius Antoninus, *h* qui tamen determinationem hanc non amplectitur.

At si concessa sit Cardinali facultas testandi, quamuis in dispensationibus non fiat extensio, poterit nihilominus Cardinalis hic etiam codicillare, vt aiunt, ita voluit

C Simon de Prætis. *i* Et ad donationem quoque causa mortis, cum sit quid minus testamento, extendit Moneta *k*

Sed concessa licentia testandi, an hæc per vnicum actum extinguatur? multi multa dixerunt; sed ego Hieronymo Gabrielio *l* adhæreo, dicenti, semel, atque iterum respondisse, & semper iudicaturum, nec posse sibi persuadere virum alicuius iudicij negare posse, quin, & concedens, & impetrans hanc licentiam intelligat de eo testamento, cum quo impetrans decedere velit, non de primo, & consequentèr non posse primo testamento consumi effectum gratiæ: idemquè senserunt Nauarrus, *m* & Rodericus. *n*

Et habere Cardinales priuilegium testandi iure militari, voluit Cad. Albanus, *o* quem refert Hieronymus Manfredus. *p*

D Posse etiam Cardinales legare vsque ad summam scutorum 300. Archiconfraternitati Confalonis nuncupatæ in Vrbe, pro redemptione captiuorum, & ita ad pias causas, Sixtus V. *q* edixit

Cum autem dictum sit supra, posse Cardinales disponere de ijs, quæ contemplatione Galeri Cardinalitij concessa sunt, in quorum numero comprehensa videntur ornamenta Capellæ, siue Oratorij, quæ in proprijs Aedibus Cardinales habent, nec non pretium Annuli in assumptione ad hanc Dignitatem dari soliti: Sciendum tamen est, harum rerum dispositionem Cardinalibus interdictam, & in ijs Cameram Apostolicam succedere, ex Iulij III. Sanctione. *r* Hodie autem in pretio Annuli succedit sacra Congregatio de Propaganda Fide, a Gregorio XV. huius Congregationis Institutore sancitum. *f*

E Denique si quæras, an consanguinei clericorum illis succedant ab intestato in quotidianis distributionibus? Ioannem Petrum Monetam *t* consule. Et si succedant in istis quotidianis distributionibus, & in alijs fructibus Beneficiorum, per Cardinalem, dum viuebat, possessorum, teneri consanguineos ad impensas funerum ipsius Cardinalis, voluit Decius; *u* quia impensę funerum semper ex hæreditate desumuntur; & absurdum esset, hæredes habere ex priuilegio Papę, ob facultatem scilicet testandi Cardinalibus concessam, bona prouenientia ex Beneficijs, & grauare successores Beneficiorum in expensis, vt ipse Decius ait.

An autem titulus Codicis, *de his, qui sibi in testam. adscripser.* habeat locum in familiari Cardinalis, qui de mandato Domini scripsit testamentum, & in eo legatum ad sui fauorem? vide Iacobum Gallum I.C. Neapolitanum. *x*

a in c.1. num. 11. in fin. de testam.
b De coniectur. vltimar. volunt. lib. 2. tit 9. nu 3.
c Tract. de nobilit ca. 37 nu. 43.
d in l. 13. §. cum tutor. ff. de admin tutor.
e Decis 92 n. 1. 2 & 3 par. 1.
f Const. 7. Bull. nou. tom. 1 pag. 697. 698 & 699
g in Papien fructuum. 12 Februarij 1601.
h Var resol. lib. 1. post resolut. 48.
i De interpret. vltim. volunt. li. 2. solut. 4. nu 63. & 4.
k Tract. de distribut quotid p. 3. q 2. n. 2
l Cons. 83. nu. 27. lib. 1
m De reddit. eccles q. 3. monit 9. n. 1. in quæst. regul. tom. 3. q. 69. artic. 3.
o De Card. q. 42 in 3. col. vers secundò principaliter.
p Decis 221.
q Const 27 Bullar. nou tom 2. pag 522.
r Const. 7. Bullar. nou. tom. 1. pag. 697.
f Const. 25. § 22 tom. 4. pag 128.
t De distr. quotid. par 3 q. 3 per tot
u Cons. 157. num. 2. vers in contrarium, lib. 1.
x Cons 60. licèt D. Abbas per tot.

PRIVILEGIVM XIX. A

De Reuerentia Cardinalibus exhibenda.

TAnta est huius sacrosancti Senatus Dignitas, & Eminentia, vt siue boni, siue mali sint Cardinales, maxima nihilominus reuerentia illis adhibenda sit; etenim si mali, propter Dignitatis excellentiam; si boni, & ratione Dignitatis, & ratione personæ obsequium, & reuerentiam postulant, Manfredo *a* teste, post Gundisaluum *b* nobiles enim, & ingenuos sibi rationabilitèr honores arrogare scripsit Aristoteles. *c* Quòd si Iudicibus, alijsquè Magistratibus ob præcipuam, quam habent, gubernandæ Reipublicæ curam, maximus semper a maioribus nostris honor haberi consueuit, vt est Callistrati I.C. sententia, *e* & auctoritate Innocentij III. Pontificis *d* confirmatur; aliaquè multa congerit Tiraquellus. *e* Quantò magis honor, & reuerentia S.R.E. Cardinalibus exhibenda erit, qui non vnam Ciuitatem, siue vnam Prouinciam, aut Rempublicam regunt, & gubernant, sed vniuersum Orbem, vniuersamquè Ecclesiam toto Orbe diffusam eorum solicitudo, & cura complectitur, Eugenio IV. teste, *f* & supra sæpe sæpius diximus, optimequè declarat Paleottus, *g* dum ait, Cardinalem fieri publicum beneficium esse: immo si rem verius, atque exactius (vt ipse inquit) expendamus, hoc Cardinalis munus Deo ipsi in primis acceptum ferendum est, cuius beneficentia fuit ad Christianę Reipublicę vtilitatem institutum &c. B

Verùm quia, vt Callistratus *b* testatum habet, Magistratus auctoritatem Dignitatis ingenio suo augere debet, & ideo Prætor suæ dignitatis tuendæ, & decoris causa nonnulla statuit ab Vlpiano *i* relata, & talis debet esse dispensatio regiminis, D. Gregorio *k* teste, vt is, qui pręest, ea se circa subditos mensura moderetur, quatenus arridens timeri debeat, & iratus amari, vt nec nimia lætitia vilem reddat, aut immoderata sæuitia odiosum; firmissimus namque, & fortissimus honoris custos (vt Plutarchus *l* ait) modestia est, quippe non tantùm dictorum publicè, & factorum ab ijs, qui Rempublicam gerunt, reposcuntur rationes, verùm etiam cœna, eorum cubile, nuptiæ, ludicra, & seria actio excutitur omnis: quomodo enim in facie lentigo, & verrucæ magis sunt, quàm notę, mutilationes, & cicatrices reliquę corporis odiosæ, sic exigua peccata videntur, quando apparent in Principum, & politicorum vitiis magna, propter existimationem, quam de Magistratu, & Republica habet vulgus, vt de ro magnifica, quæ omni vacare vitio, & delicto debeat: hæc, & alia videnda congerit Plutarcus. Studeant igitur S. R. E. Cardinales sacræ Purpuræ maiestatem sustinere, & suam, vel potius vniuersalis Ecclesiæ Dignitatem agnoscant. Nam licèt in Carthaginensi Concilio a Gratiano *m* relato, sancitum habeas, vt Episcopus in Ecclesia, & in consessu Presbyterorum sublimior sedeat, intra domum tamen Collegam se Presbyterorum esse cognoscat, nam vt Diuus Hieronymus ait, relatus a Gratiano; *n* noscant Episcopi, se magis consuetudine, quàm dispensationis Dominicæ veritate Presbyteris esse maiores, & in commune debere Ecclesiam regere; quę omnia etiam ad Cardinales retulit Manfredus. *o* Hæc autem, vt aduertit Glossator, *p* ita sunt intelligenda, vt non contemnatur, iuxta Callistratis sententiam *q* in hæc verba. *Obseruandum est ius reddenti, vt in adeundo quidem facilem se præbeat, sed contemni non patiatur, unde mandatis adijcitur, ne Præsides Prouinciarum in vlteriorem familiaritatem prouinciales admittant; nam ex conuersatione æquali contemptio Dignitatis nascitur &c.* C D E

Denique honorem, cultum, & reuerentiam exhibendam esse Prælatis, & Superioribus ratione excellentiæ, etiam ex debito legali, sicuti alijs in Dignitatibus constitutis ex debito morali, ex Diuo Thoma rescripsit Barthol. Cassaneus videndus *r* Verùm si quæras, quid sit reuerentia, & quibus debeatur? idem Cassaneus *s* docet reuerentiam verò non esse honorem, sed motiuum honorantis, & finem aliorum, voluit D.Thom. ab eod Cassan. ibi relatus.

a Deci.f.255.
b De potestat. eccles. num.46.
c I.ib.2.polit.c.8.
d in l.semper, ff. de iure immun.
e in c.59. vt debitus honor, de appellat.
f de nobilit. cap. 28.nu.3.
g Const. 15. §. 14. Bullar. nou. tom.1. pag.283.
h de sacri Consist.consult.par 3. q.1. pag.102 litera B.
i in l.obseruandũ in fin. ff. de offic. Pr sid.
k in l.1.in prin. ff.de postulan. lib.3. moral.
m in preceptis politicis.
n c. Episcopus in Ecclesia. dist 95.
o in c. olim, in fin ead. dist.95.
p decis 255.
q in d.c Episcopus in Ecclesia.
r l.obseruandum ff.de off. Pr sid.
s in Cathal.glor. Mund.par.1.consid 8.
t loco iam proximè relato in reliquis argum.71. consid

PRIVILEGIVM. XX.

A *De familiarium, & inseruientium numero Cardinalitiæ Dignitati necessario.*

QVoniam (vt Iustinianus Imperator *a* ait) quantò quiliber præest melioribus, tantò maior ipse, & honestior est; ideo vt Cardinalatus Dignitas magis elucescat, pluribus familiaribus, & inseruientibus præesse debent, & ab illis obsequia, & famulitia, nedum in domesticis, sed in publicis quoque actibus exquirere, Manfredo *b* teste, & Deum delectari honore seruorum, Macrob. *c* de Saturno affirmat. Et in Romana Curia receptum est, vt ille Cardinalis magis honorari dicatur, qui maiori, & digniori aulicorum numero constipatus apparet; iuxta illud Salomonis *d* *In multitudine populi Dignitas Regis, in paruitate plebis ignominia Principis*. Et Diuus Hieronymus *e* relatus à Gratiano *f* *Damna conquiritis, dum soli vultis in Ecclesia potentari*. Qua forsitan ratione motus Honorius III Pontif. Max. sanciuit, *g* non posse Canonicos numerū Canonicorum sine causa restringere, ne Diuini Numinis cultus minuatur. Et Virgilius *h* laudans Didonem in apparatu famulorum hæc ait.

Quinquaginta intus famulæ, quibus ordine longo
Cura penum struere, & flammis adolere penates.
Centum alię, totidemque pares ætate ministri,
Qui dapibus mensas onerent, & pocula ponant.

Et Iuuenalis *i* dum litigantes carpit, qui potius comitatum, & extrinsecos Aduocatorum apparatus, quàm eloquentiam quærunt, hæc protulit.

C *Respicit hoc primum, qui litigat, an tibi serui*
Octo, decem comites, post te an sit sella, togati
Ante pedes &c.

Quamobrem Bonifacius VIII. *k* Episcopo Pictauensi indulsit, vt Beneficia Clericorum sibi actu inseruientium per eorum obitum vacantia posset alijs ad libitum conferre; & hoc idem à summis Pontificibus indultum esse S. R. E. Cardinalibus dixit Rota *l* & post eam Gomesius *m* ita interpretandam esse regulam Cancellariæ, de impetrantibus Beneficia per obitum familiar. Cardinal. dicit, vt magis inuitentur, & animentur Cardinales ad recipiendos famulos doctos, & venerabiles, quod ad Romanæ Ecclesiæ decus rendit; vt in simili Honorius III. *n* Prælatis, & Capitulis iniunxit, quatenus scholares ad Theologiæ studia transmitterent, qui cum docti D fuerint, in Dei Ecclesia velut splendor fulgeant firmamenti, ex quibus postmodum copia possit haberi doctorum, qui velut stellæ in perpetuas æternitates mansuri ad iustitiam valeant plurimos erudire: hæc Honorius.

Et impensas in alendis familiaribus, & ministris à Cardinalibus factas, intuitu Ecclesiæ propter honorem inde resultantē factas censeri voluit Philippus Francus, *o*

Cauendum tamen est Cardinalibus Episcopis, alijsquè Ecclesiastica Beneficia conferentibus, imò & ipsis familiaribus, ne ob compensationem famulatus, & obsequij Beneficia conferant, vel recipiant, quia Simoniæ crimen incurrerent, vt est Petri Rebuffi *p* sententia, qui etiam triplicem seruorum speciem assignat *q* primam secundùm naturam, vt quilibet homo paruo dotatus ingenio alijs industriosis, & ingenio pollentibus natura seruire debet; secundam ex legis dispensatione E prouenire, vt qui à seruis nascuntur, vel in bello capiuntur; tertiam speciem seruorum esse dicit per denominationem extrinsecam, nam quilibet, qui alteri seruit, & ei ministrat, vocatur seruus: & de hac tertia specie nos propriè loquimur, vtpotè hi sunt, qui Cardinalibus spontè seruiunt, illisquè ministrant, & obsequium præstant. Quibus verò qualitatibus præditi esse debeant isti serui, quos magis recepto vocabulo familiares vocant, idem Rebuffus *r* docet; sed melius Diuus Bernardus *s* si tamen sua est epistola, dum ait. *Famulum alti, & elati cordis repelle vt futurum inimicum; famulum tuis moribus blandientem repelle; famulo, & vicino te præsente laudantibus resistas, alitèr cogitant te decipere; famulum se de facili verecūdantē dilige vt filium*. Et solliciti sint DD. Cardinales tales apud se retinere seruos, de quibus Regius Propheta *t* dicit *Custodit Dominus animas seruorū*.

a in auth. de defensor. Ciuit. in prin. vers. quamo enim.
b Decis. 247.
c lib. 1. saturnal. cap. 10 ad fin.
d In Prouerb. cap. 14.
e Ad Rusticum Narbonensem Episcopum, de septem gradibus Ecclesiæ.
f In c. ecce ego, §. quis hic, dist. 95.
g c. ex parte, de consuetud.
h Lib. 1. Æneid.
i Satyr. 7.
k c. fin. de verbor. signif. in 6.
l Decis. 16. de preben. in antiq.
m In reg. de impetr. benef. per obit famil. Card. q. 6. prope fin.
n c. fin. de magist.
o In c. præsenti, § porrò, in 2. notab. de offic. ordin. in 6
p Tract. de famulor. salar. 3. glos. 3
q Ibi glos. 2.
r Loco relato glos. 2.
s In epistola de cura, & regim. rei familiar. pag. apud me. 235.
t Psal. 97.

PRIVILEGIVM XXI

De priuato carcere Cardinalibus permisso.

PRiuatû carcerem exercentes læsæ maiestatis crimen admittunt,& capitali pœna plectuntur,ex Zenon. Imperat.Sanctione *a* Et qui ex iniusta causa aliquem detinet, etiamsi minori spacio viginti horarum detineat, in hanc legem committit,pœnamquè meretur; qui verò ex iusta causa aliquem ceperit, si intra dictum spacium viginti horarum hunc Iudici præsentauerit,pœnam euadit; ita ex communi Doctorum sententia scripsit Clarus *b* Canonico autem iure,si tale crimen exerceatur in clericum non ligatum, sed tantùm parietibus conclusum, vel detentum excommunicationis pœna non euitatur, ex Innocentij III. *c* responsione. Et ratio, quare priuatus carcer sit prohibitus, ea est, quia ius carcerandi solà lege permittitur,cum sit de gradibus meri imperij, Tiberio Deciano teste *d* & Farinacio *e* A

Sed harum legum dispositiones non habere locum in Cardinalibus S. R. E. in quibus vsus obtinuit, vt quicumque Cardinalis priuatum habeat carcerem ad puniendos domesticos, vt Manfredo *f* placuit; illiquè assentiri videtur Iulius Clarus *g* dum eius verba rescribit. B

Et ideo quærit Zabar. *h* numquid Vicarius Papæ, qui habet idem auditorium cum Papa, possit cognoscere de causis familiarium, & subditorum Dominorum Cardinalium? Et negatiuè respondet, quia subditi Cardinalium ad Vicarios ipsorum Cardinalium sunt remittendi; non enim procedit argumentum, Vicarius Papæ habet iurisdictionem in Vrbe, ergo habet etiam in omnes de Vrbe etiam exemptos: & hanc Zabar. sententiam sequuti sunt Laudens. *i* & Manfred. *k*

Et potest comprobari priuilegium hoc Cardinalibus concessum exercendi priuatum carcerem, ex ijs, quæ scribit Gigas *l* dum ait, pœnam priuati carceris non incurrere dominum, qui seruum detinuerit, nec patrem, qui filium, nec abbatem, qui monachum; hi namque non vt Principis maiestatem lædant, sed vt domesticos, & familiares corrigant, hæc agere dicuntur, Nicolao Boerio *m* teste. Quod etiam in Cardinalibus affirmare possumus, quàmuis alia maior ratio in his militet, nam Cardinales sunt partes corporis Papæ, & ex Cardinalibus, ac Papa constituitur vnum corpus, vt sæpius dictum est, & ideo cessat ratio læsæ maiestatis, quia nemo se ipsum lædere velle putatur; argumento sumpto ex ijs, quæ scribit Petr. de Anchar. *n* dum ait, inter Papam, & Cardinales indissolubile vinculum esse, sicut inter virum, & vxorem, & quemadmodum Augusta Imperatoris viri priuilegio gaudet, ita Cardinales Pontificis priuilegiorum participes esse debent. Hæc, & alia Ancharanus. C D

Sed hodie familiares Card. non esse exemptos à iurisdictione Ordinariorum,præsertim si delicta, & crimina committant, testis est Farinacius *o* ex cuius dictis reuocantur in dubium, quæ diximus supra, Vicarium Vrbis non habere iurisdictionem in familiares Cardinalium. Itaque Aristotelis *p* distinctionem in hoc seruandam puto, qui tria dominatus genera constituit, nempe Regalem, Politicum, & Oeconomicum, ita vt Cardinalibus hoc tertium comperat, neque hoc etiam absolutum, vt antiquitus erat, ius scilicet vitæ, & necis, sed (vt loquitur Germonius *q*) hodiernum, correctionis tantùm.

a L.1.C.de priu. carce.
b In pract.crim.§ fin q.68.vers.priuatum carcerem.
c in c.nuper, de sent.excom.
d Tract crim. p. 2.lib.7.cap.10.n, 23.
e De carcer. & carcerat q.27.n. 9.& seqq.
f De Card. c.8. ad fin.
g Loco sup. cit. vers.scias autem
h In clem ne Romani,§.irritum, nu.8.de elect.
i Tract.de Card. par.1.conclus 17.
k Deis. 140.
l de crim. læsæ maiest.in 2. par. q.35.
m Decis.304.n. 3.par.2.
n cons. 245.n.6 & alibi.
o Cons.134.n.6
p Lib.1.cap.8. Polit.
q De Legat. Princip.lib.3.cap.13. in princ.

PRIVILEGIVM XXII.

De confugientibus ad Palatia Cardinalium.

COnfugientes ad Ecclesiam, & Palatium Episcopi, si cohæret Ecclesiæ, nec distet vltra quadraginta passus, vel saltem habeat oratorium, immunitate gaudent, nec inde extrahi possunt, vt post alios testatur Ambrosinus *r* Et hoc quoque priuilegio gaudent Palatia, & Domus DD. Cardinalium, scripsit Iulius Clarus *f* E

r De immun. eccles cap.10.n.6. & seq.
f Pract. crim.§, fin.q.30.ad fin. vers item adde

Verùm

Verùm licèt hoc priuilegium de iure communi sustineri posset, prout ante Sixti V. Pontificatum seruatum fuisse audiuimus; tamen hodie de consuetudine in Vrbe Palatia Cardinalium non gaudere priuilegio immunitatis, testatur Baiardus *a* & post eum Farinacius *b* Post enim multas Summorum Pontificum Sanctiones pro- A hibentes has immunitates, & quibus per non vsum abrogatum fuerat, tandem emanauit Sixti V. Constitutio, *c* cui omnes S R. E. Cardinales tunc in Vrbe existentes subscripserunt; ex quo, si tale vnquam habuerunt priuilegium, illi renunciarunt, nec illo ad hæc nostra tempora vsi sunt. Quod vtique summa prudentia factum, nemo quidem sanæ mentis, & publicæ quietis cupidus negabit: non enim in Domibus Cardinalium viri flagitiosi manere debent, sed virtute præditi, vt Mãfredus *d* docet. Sed quæ Diuus Bernardus *e* scribit, vtique ignoranda non erunt ait enim sanctissimus vir. *Domum Episcopi decet sanctitudo, decet modestia, decet honestas horum disciplina custos. Sacerdotes domestici, aut cæteris honestioribus aut fabula omnibus sunt. Incultu, & habitu, in incessu illorum; qui circa te sunt nihil, residere impudicum nihil indecens patiaris; certè inter mitratos discur-* B *rere Calamistratos non decet*; Hæc & alia Bernardus videndus. Neque solùm ab ijs, qui Iesu Christi militiæ nomen dederint, hec seruanda sunt, sed qui sola ciuili prudentia reguntur, ad optimam Rempublicam constituendam, seruandamquè, hæc eadem necessaria putarunt; Tiberius quippe Cæsar, Suetonio *f* teste, in primis tuendæ pacis à grassaturis, ac latrocinijs, seditionumquè licentia curam habuit, aboleuitquè & ius, moremquè asylorum, quæ vsquam erant.

Inuadentes verò Cardinalium Domos, etiam tempore Conclauis, eorumquè bona diripientes qua pœna plectendi sint, Leo X *g* edixit.

Quod autem dictum est supra, Domos Episcoporum gaudere immunitate, itaut ex ijs delinquentes extrahi nequeant, declara positam conclusionem duobus modis C primò nisi delinquentes sint in casibus exceptis à Gregorio XIV. *h* secundò declara, quando Domus sit intra quadraginta passus ab Ecclesia, vel in ipsa Domo adsit Oratorium; ita post alios Farinacius *i* & Ambrosinus loco cit.

Sed quibus immunitatibus sit præmunita Domus Oratoris, seu Legati Principis, satis eruditè, & elegantèr docet Anastas. Germonius, *k* quem vide, poterunt enim, quæ ab ipso scribuntur, ad maiorem huius priuilegij cognitionem prodesse.

a In addit. ad Clar loco cit. nu. 33.
b De immunit. eccles. cap 17. nu. 174. in fin
c Cõst. 6. in Bul. lar. non tom. 2. pag. 491.
d Decis. 248.
e De considerat. lib. 4.
f In eius vita cap. 37.
g Cõst. 16. Bullar nou tom. 1. pag. 494.
h Cõst. 7 Bullar. non. tom 2. pag. 694.
i De immunit. in append cap. 17 nu. 172.
k Tract. de legat. Princip. lib. 3. cap. 14. 15. & 16

PRIVILEGIVM XXIII.

D *Offendens Cardinalem læsæ maiestatis reus efficitur.*

TAntò ampliorem censeri dignitatem, quantò plures, seuerioresquè illam offendentibus infligantur pœnæ, testatur Eugenius IV *l* Et ideo licèt qualibet offensio, ac iniuria ab hoc Eminentiss. Senatu semper aliena esse deberet, tamen quia, vt Veritas ait, *necesse est, vt veniant scandala*, si quis malo genio, vel suadente diabolo aliquem ex S R. E. Cardinalibus læserit, vel offenderit, adeo huius personam priuilegiatam esse sciat, vt non secus ac in Principem ipsum commiserit læsæ maiestatis crimen incurrat, perpetuò infamis efficitur. in vicinas Vrbes, & Diœceses denunciabitur excommunicatus, vt est Bonifacij VIII. Sanctio *m* quam E postea Pius V. *n* ad scientes, & non reuelantes extendit. Et ne de illius inobseruantia, & non vsu quoque tempore opponi possit, quolibet anno in die Cœnæ Domini innouatur, & in Porticu ad benedicendum populum extructo præsente Pontifice, & toto Ecclesiastico Cœtu, vniuersaquè plebe Dei, ab vno ex eiusdem S. R. E. Diacono Cardinali legitur; eamque Pauli V. iussu impressam videre poteris *o* Qua verò pœna mulctandus sit, qui consilium, auxiliumuè ad tale facinus perpetrandum dederit, Menochius *p* docet.

Et adeo priuilegiatam esse personam Cardinalis scias, vt etiam Imperator ab omni humana lege solutus *q* si Cardinalem offendat, eiusdem criminis læsæ maiestatis reus efficiatur; ita post multos ab eo relatos testatur Gigas, *r* qui nedum læsæ maiestatis, sed & sacrilegij crimen esse probat.

Et filios, nepotesque illius, qui Cardinalem offenderit, omnibus legitimis acti-

l Const. 15. §. 6. in fin. Bullar. non. tom. 1. pag. 283.
m In c felicis, de pæn. in 6.
n Const. 93. Bullar. non. tom. 2. pag. 295.
o Const. 65 alias 41. §. 11. Bullar. non. tom. 3. pag. 251.
p De arbitrar. iudic. centur. 6. cas. 551. per tot.
q L. digna vox, C. de legib
r De crim. læsæ maiest q. 5. n. 10. & 11.

bus, ac omni beneficio, & commodo iuris positiui Ipso iure priuatos esse, itaut ab inteſtato ſuccedere nequeant, voluit, & teſtatum habet Mathesilanus; *a* & ad eum Bolognettus; *b* aliaque multa ad rem facientia petenda ſunt à Tiberio Deciano, *c* & Proſpero Farinacio, *d* qui beneficijs quoque Eccleſiaſticis priuari affirmat. Temperatur tamen pœna, ſi quis ad ſui defenſionem offendat Cardinalem, quia nec iniuriosè, nec temerè id egiſſe dicetur, ſed iure permittente; ita poſt gloſ & alios ſcribit Hieron. Gigas. *e* Temperatur etiam pœna, ſi Cardinalis afficiatur Sedis Apoſtolicæ rebellis, & ex hac cauſa ab aliquo offendatur; auctorem habeo Carolum Ruinum, *f* qui ex hoc potiſſimùm capite nititur defendere Franciſcum Mariam Vrbini Ducem ab homicidio per eum commiſſo in perſonam Franciſci Alidoſij Cardinalis Papienſis nuncupati; hic enim cum eſſet in Ciuitate Bononiæ Sedis Apoſtolicæ Legatus, pateſeciſſe dicebatur Officialibus Gallici exercitus ſecreta Iulij I I Pontificis, ex quo Sedis Apoſtolicæ rebellis erat, & ideo impunis offendi poterat, & Franciſcus Maria Dux abſoluendus, prout ab eodem Iulio II. abſolutus fuit, præſentibus S. R. E. Cardinalibus in forma Conſiſtorij congregatis, Guicciardino *g* teſte, & confirmat Gigas. *h* Quàmuis huic abſolutioni, quæ, vt idem Guicciardinus ait, non ſecundùm iuris diſpoſitionem, ſed ex gratia proceſſerat, non acquieuiſſet poſtea Leo X. qui ex hac, & alijs cauſis animum ſuum mouentibus ſupradictum Franciſcum Mariam Ducam priuauit, Iouio, *i* & alijs id affirmantibus. A B

Denique ſi quis offendat familiam Papæ, vel Cardinalis, qua pœna ſit puniendus, latè ſcribit Menoch. *K* quem conſule, ſi hæc cognoſcendi deſiderio flagras.

Sed numquid offendens Cardinalem iniuria verbali puniatur, ac ſi eum percuſſiſſet? affirmatiuè reſpondet Farinacius. *l*

Et ex iuris communis diſpoſitione, ſi quis Cardinalem offendit, violentas manus in eum inijciendo, obſidendo, vel inſequendo, non gaudere priuilegio immunitatis, ſi ad Eccleſiam confugiat, idem Farinacius *m* teſtatur: quàmuis inſpectis verbis Conſtitutionis Gregorij XIV. dubitandi locum relinquat; quia (vt ipſe dicit) hæc Conſtitutio videtur reſtricta ad eos, qui fuerint rei læſæ Maieſtatis in perſonâ ipſiuſmet Principis; putat tamen eueniente caſu (quod Deus auertat) teneri Epiſcopum, & alium quemlibet Eccleſiæ Rectorem hunc confugientem benè cuſtodire, & illicò Papam certiorem reddere, nec ſine ipſius Pontificis licentia extrahi debere, iuxta ea, quæ idem Farinacius *n* infra ſcribit. C

a De ſucceſſione ab inteſt. in 3. artic. princ. n. 47
b In addit. n 48.
c Tract. crimin. lib 4. cap 6 nu. 1.
d Pract. crim. q. 112. inſpect. 2 per tot. & in decif 87 nu 9. ad crim. reſpicien.
e Loco cit. n. 14.
f Conſ. 4. lib. 5. per tot.
g In hiſt. Italiæ lib. 10. pag. apud me 280.
h Loco cit. n. 24.
i In vita Leonis X. lib. 3. pag. apud me 82.
K De arbitrar. iudic. caſu 552. per tot.
l De var. ac diuerſ. crimin. q. 105. inſpect. 10. num. 400.
m De immun. Eccleſ. in append. cap. 14 nu. 184. & ſeq.
n Cap. 22 n. 346

PRIVILEGIVM XXIV.

Intruſum in Papatu poſſunt Cardinales expellere; ſicut etiam ſimoniacum, & hæreticum Papam deponere. D

IN Lateranenſi Concilio Nicolao II. Romano Pontifice ſedente, celebrato, peculiari priuilegio donati ſunt S. R. E. Cardinales; nimirum ſi quis pecunia, vel gratia humana, vel populari, ſeu militari tumultu, ſine concordi, & canonica electione, ac benedictione Cardinalium Epiſcoporum, ac deinde ſequentium Ordinum religioſorum Clericorum fuerit Apoſtolicæ Sedi inthronizatus, non Apoſtolicus, ſed apoſtaticus habeatur, liceatque Cardinalibus &c. inuaſorem etiam cum anathemate, & humano auxilio, ac ſtudio à Sede Apoſtolica repellere, & quem dignum iudicauerint, præponere: huius priuilegij mentionem habes apud Ciaconium, *o* & à Gratiano *p* deſcribitur. Declarat hoc priuilegium Gloſſa, *q* quando electio à non habentibus poteſtatem facta eſſet, & non à Cardinalibus, penes quos, vt diximus, abſoluta reſider eligendi Pontificis facultas; & ideo iuxta terminos huius Sanctionis intruſum expellere de Papatu valent. E

Sed pulchra hic oritur quæſtio. Ex ijs, quæ leguntur in dictis Bonifacij Martyris à Gratiano *r* relatis, nempe Summi Pontificis culpas nullus mortalium redarguere præſumat, quia cunctos ipſe iudicaturus à nemine eſt iudicandus, niſi reprehendatur à Fide deuius, cuius delicti notionem ad Cócilium pertinere reſpondit Theodoricus Rex ab eodem Gratiano relatus; *s* nec poſſe Cardinales deponere Papam etiam hæreticum, ſcribit Archid. *t* addens, quàmuis tale crimen probetur in Concilio contra Papam, non tamen à Concilio ferendam eſſe ſententiam, ſed ipſe Papa contra

o In vita Nicolai II.
p In c. ſi quis pecunia. 97. diſt.
q In hoc c in verb. non Apoſtolicus.
r In c. ſi Papa. diſt. 40
s In c. Concilia, §. huic etiam. diſt. 17.
t c. in Fidei, n. 2. de heret.

contra se ipsum sententiã promulgabit, vt in Marcellino Põtifice à numeroso Episco-
porũ Concilio factũ fuisse legimus, *a* qui omnes eidem Põtifici sæpissimè dixerunt:
tuo ore iudica causam tuam, non nostro iudicio; & iterũ: *noli (aiunt) audiri in nostro*
iudicio, sed collige in sinu tuo causam tuã; & rursus; *quoniã ex te (inquiunt) iustifica-*
A *beris, aut ex ore tuo condẽnaberis*; & iterũ dicunt; *prima Sedes nõ iudicatur à quoquã.*
Quam veritatem etiã Imperatores agnouerunt; Valentinianus enim, cum ab Anicio
Basso Sixtus Pontifex huius nominis III Pontificatus secundo turpi calumnia exa-
gitatus esset, & in Concilio, cui & ipse Augustus intererat, dictum fuisset, non licere
aduersus Pontificem dare sententiam, surrexit idem protinùs Imperator, & in ar-
bitrio præfati Pontificis tribuit iudicare iudicium suum; etenim nullus Pontificum
minorum, vel inferiorum Vrbium subactus iudicijs inuenitur. Hæc omnia fusius
videnda sunt in epistolis Nicolai Pontificis, *b*. & refert Gratianus. *c* Firma igitur
videtur esse conclusio, in condemnando Pontifice Concilium esse conuocandum;
nec tamen ab eodem Concilio ferendam esse sententiam; qua in re videndus est Ca-
ictanus. *d* Verùm quia solus Romanus Pontifex Concilium congregare valet, *e*
B fingamus (quod Deus auertat) Pontificem hæreticum nolentem conuocare Conci-
lium, ne contra se feratur iudicium, quid erit agendum? Hanc mouet quæstionem
D. Card. Zabarel. *f* & respondet, requirendum esse Papam, vt congreget Conci-
lium, & ad hoc eum sollicitabit Imperator, qui si neglexerit, Cardinales tunc con-
gregabunt, ne pro indirecto impediatur tale iudicium, quod directè non potest
Papa impedire, puta statuendo, quòd non possit accusari de hæresi, quia per hoc
periclitaretur tota Ecclesia. Hæc Zabarel. in ijs, quæ pertinent ad conuocandum
Concilium.

Sed alia modò superest difficultas, de sententia scilicet ferenda contra Pontificẽ,
qui, vt diximus, a nemine in hoc sæculo iudicatur. Primam huius difficultatis so-
lutionem collige ex Archidiacono, *g* qui scribit, Concilium posse condemnare
C Pontificem hæreticum, & hoc esse indubitantèr verum; ac eiusdem sententiæ vide-
tur esse Zabarel. *h* Aliam tamen solutionem magis metaphysicam affert Thomas
de Vio Card. Caietanus, *i* dum ait, quòd Papa factus hæreticus, & perseuerans
habet in terris potestatem non superiorem se, sed ministerialem ad sui depositio-
nem, ad cuius euidentiam altiùs exordiendo, tria præmittit. Primò, quòd in Papa
inueniuntur tria, nempe Papatus, persona, quæ est Papa, puta Petrus, & coniunctio
vtriusque, scilicet Papatus in Petro, ex qua coniunctione resultat Petrus Papa. Se-
cundò, quòd discernendo, & applicando proprias causas suis proprijs effectibus, in-
uenimus, quòd Papatus est à Deo immediatè, Petrus verò est à patre suo &c. con-
iunctio autem Papatus in Petro, post Petrum primum à Christo immediatè institu-
tum, non est à Deo, sed ab homine, vt patet, quia hoc fit per electionem homi-
num. Tertiò quia nihil tam naturale est, vt vnaquæque res per quascumque cau-
D sas fiat, per easdem contrario modo dissoluatur; ideircò Petrus Papa, qui ex con-
sensu Electorum causatus est, ex consensibus eorundem dissolui poterit. Quapro-
pter licèt potestas supra Papam non inueniatur, nisi in Domino Iesu Christo, pote-
stas tamen supra coniunctionem Papatus, & Petri reperitur in terris, & ideo senten-
tia, quæ fertur à Concilio contra Papam hæreticum, non dirigitur contra Papatum,
sed contra coniunctionem Papatus, & Petri. Hæc Caietanus videndus. Qui ad rem
nostram, de potestate scilicet tradita à Iulio II. Cardinalibus expellendi à Papatu
Pontificem simoniacum, dicit, *k* hanc potestatem dispositiuam non esse in Cardi-
nalibus, quia in eis non est potestas super coniunctione Petri, & Papatus, nisi limita-
tè, scilicet tempore, quo Papatus vacat; in Ecclesia autem vniuersali est potestas su-
per coniunctione ista absque limitatione, si secluso iure positiuo loquamur; & ideo
E Cardinales non possunt deponere Papam hæreticum, vel simoniacum, sed hoc per-
tinet ad vniuersalem Ecclesiam. Potest tamen hæc potestas committi Dominis Car-
dinalibus à iure statuto Pontificis, sicut commissa est potestas eligendi per viam de-
terminationis, vt ipsi repræsentent vniuersalem Ecclesiam, sicut in eligendo, ita
in deponendo, quando deponendus erit. Ex quibus sublata videtur omnis diffi-
cultas, nam licèt Cardinales per se ipsos non valerent deponere intrusum in Papatu,
ex priuilegio tamen, & concessione Concilij Lateranensis, & Iulij II. poterunt.

a in c. nunc autem, dist. 21.

b in epist. ad Michaelem Imperatorem, cuius initium est, proposueramus.

c in d. c. nunc autem, dist. 21.

d in tract. de potest. Papæ, & Concil. cap. 22.

e c. ideo, 2 q. 6.

f cons. 150 nu. 7 vers. finge enim.

g d. c. in Fidei num. 2. vers. sed contra, de hæret. in 6.

h in citato cons. 150 num. 1 & 2.

i in tract. de auct. Papæ, & Concil. cap. 20.

K d. tract. cap. 21. vers. Ad tertium dictum.

PRIVILEGIVM XXV.

Cardinalium Collegium famæ restituere potest. A

Diximus supra, *a* Collegium Dominorum Cardinalium æquiparatum esse Senatui Romano, & ideo sicut Senatus Romanus restituebat famæ, *b* pari ratione idem dicendum erit de Cardinalibus; ita Innocen. *c* & alij relati ab Anton. Capycio. *d* Verùm hoc priuilegium concessum esse Cardinalibus collegialitèr cógregatis, & Sede vacante, scripsit Bartol. *e* Sed Card. Zabar. *f* videtur velle, Coetui Cardinalium id permissum esse nedum Sede vacante, sed etiam viuente Papa; neque dispositio illius §. irritum, in aliquo resistit, qui solùm interdicit pertinentia ad Papam. Felinus verò post Abb. Panormit. *g* negat, hoc priuilegium competere Cardinalibus, quia cum extincta sint hodie iura Senatus ex Nicolai III. Sanctione, B *h* & potissimum argumentum eorum, qui scribunt, Cardinales gaudere hoc priuilegio, sit, quia Collegium Cardinalium iura Senatus habet; igitur si hæc iura Senatus sunt extincta, cessat etiam priuilegium Cardinalium, nam æquiparatorum eadē est disciplina. Sed pace tantorum virorum hoc argumentum non placet, & vt mea fert sententia, nedum non officit, sed potius magis fauet, ponderando Sanctionem Nicolai III. *i* quæ firmat, & deducit in esse Summi Pontificis, & sacri Cardinalium Senatus potestatem; nam licèt Constantinus Imperator Beato Syluestro Vrbem Romam, & alia multa donasset, cœtui verò DD Cardinalium iura Senatus concessisset, *K* non tamen legitur fuisse tunc harum rerum adeptam possessionem; imò cum post Constantinum imperasset Constantius Arrianus, Iulianus apostata, & alij potius infensi, ne dicam hostes, quàm fautores Romanæ Ecclesiæ, nec ipsa vires haberet (vt C Diuus Thomas ait; relatus à Belarmino *l*) compescendi Principes terrenos, nedū priuilegijs, & iuribus à Constantino Magno concessis non vtebatur, sed vt fideles obedirent Iuliano apostatæ tolerauit; siquidem ea tunc erant tempora, vt potius ad martyrium subeundum Episcopi, quàm ad Principes coercēdos parati esse deberent: at vbi vidit Ecclesia suæ potestati locum aliquem aperiri, vel cum ipsorum Principum spirituali vtilitate, vel certè sine detrimento, & pernicie populorum, non sibi defuit, sed conuocando Concilia, Imperatores, & Reges malè de Fide sentientes, & iura Ecclesiæ perturbantes Imperio, & potestate priuarunt, vt idem Belarminus *m* docet. Quorum vestigijs inhærendo Nicolaus III. vt quorumdam Romanorum insolentiam, temeritatemque compesceret, ius illud, & potestatem, quam eligendi Senatorem, & Magistratus vsurpauerant, ab illis abstulit, & Ecclesiæ restituit, vt ex historicis liquet. Quapropter argumentum desumptum ex iam dicta Nicolai III. D Sanctione, ad probandum, sacrum Collegium non habere amplius iura Senatus, est omninò inualidum, vt diximus, imò apertè probat, hæc iura in Ecclesiam translata esse, quæ & ipsa Senatum habet, vt D. Hieronymus à Gratiano *n* relatus ait. Senatum verò hunc à S. R. E. Cardinalibus vnà cum Summo Pontifice constitui quis neget?

Sed ad rem nostram redeundo, an scilicet Collegium Cardinalium famæ restituere possit, videndus est Sfortia Oddus, *o* qui & ipse supra positam distinctionem affert, viuente scilicet Pontifice, vel ipso mortuo, & Sede vacante; & post adductas pro vtraque parte rationes, communem sententiam amplectitur, nempe Cardinales gaudere hoc priuilegio Sede vacante; tunc enim potestas tēporalis in subditos S.R.E. penes sacrum Collegium est, ex quo tres (Capita Ordinum nuncupati) eliguntur, E & hi subscribunt, & suo nomine, sigilloque firmant resolutiones, gratiam, vel iustitiā respicientes, præsertim quæ in Eminentissimo Tribunali, sacra Consulta nuncupato, & quod præcipuè has restitutiones famæ cognoscit, & examinat, decernuntur, & fiunt. Non negat tamen Oddus, *p* quandoque etiam viuente Pontifice, posse Cardinales tanquam ab ipso Pontifice delegatos, famæ restituere: quæ quidem delegatio vtique multis ab hinc annis facta videtur nedum in vno Cardinali, quem totius Ecclesiasticæ Ditionis Superintendentem vocant, & modò est Eminentiss. ac Reuerendiss. Card. Pamphilius, sed in alijs quoque Cardinalibus prædictæ sacræ Consultæ præpositis; hi enim, vt diximus, exulum, & diffamatorum causas cognoscunt; & deci-

a Priuil. 3.
b L. 1. §. de qua, ff. de postulan.
c in c. cum te, n. 1. vers. Collegiū tamen, de re iud.
d Decis. 114. num. 4.
e In l. infamem, nu. 13 ff. de pub. iud.
f In Clem. ne Romani, §. irritum, num. 2. de elect.
g In c. cum te, nu. 11 de re iud.
h c. fundamenta, §. vt ergo, de elect. in 6.
i d. c. fundamenta.
K In c. Constantinus, dist. 97.
l De potestat. Papæ in temper. cap. 7.
m d. tract. 6. & alibi.
n In c. Ecclesia, 16. q. 1.
o Tract. de restit. in integr. par. 1. q. 91. artic. 4. nu. 46. & seq.
p Loco cit. n. 50.

decidunt, vt latiùs supra patet. *a* Denique ad probandum, sacrum Senatum vacante Sede posse restituere famam, quæ diximus supra *b* de Francisco Cardinali Soderino, qui ob crimen lesæ maiestatis ab Hadriano VI. in Arce S. Angeli detinebatur, & à S. R. E. Cardinalibus exemplo aliorum Cardinalium de Columna, & de Sabellis absolutus, & cum alijs in Conclaui ad electionem noui Pontificis admissus, omnem quidem tollere amaritudinem videntur,

a in Congreg. 13 quæ sacra Consulta appellatur.
b de Offic. DD. Cardinalium in electione Pontificis, & Sede vacante, cap. 13.

A

PRIVILEGIVM XXVI.

Cardinales tanquam speciali nota digni sub generali dispositione non sunt comprehensi.

Dictum est supra sæpissimè, Cardinales esse partes corporis Papæ; cū autem in promulgatione legum nunquam intelligatur comprehensa persona legislatoris, sequitur propterea, in Constitutionibus Pontificis non esse comprehensos DD. Cardinales, nisi fiat illorum expressa mentio: ita argumentatur Hieron. Gigas, *c* pulchram Iustiniani Imperatoris Sanctionem referens, *d* vbi scribentes communiter notant, licèt regulariter donatio inter virum, & vxorem non valeat, hæc tamen regula non procedit, si Augusta donet Imperatori, & vice versa Imperator Augustæ, nō solùm quia sunt duo in carne vna, sed etiā quia sunt speciali nota digni, & nemo Princeps suis ligatur legibus: hoc etiam scripsit Ludouicus Romanus videndus, *e* multa enim congerit in laudem huius sacrosancti Senatus.

B

c tract. de pens. q. 59. n. 11.
d in l. 26. C. de donat. inter vir. & vxor.
e cons. 498. per tot.

Hac posita regula, infert Gigas, *f* si Papa imponat decimam super fructibus, redditibus, & prouentibus ecclesiasticis, etiam super Pensionibus, cum appositione clausulæ, *quocumque priuilegio non obstante &c.* nihilominus tamen si Cardinalis habeat Pensionem super aliquo Beneficio reseruatam, ad solutionem Decimæ impositæ non tenebitur; & huic decisioni subscribit se Manfredus. *g*

C

f loco cit. n. 10.
g decis. 171.

Infertur secundò, Cardinales non esse comprehensos in Regulis Cancellariæ, vt latè disserit Ancharanus, *h* & post eum scribentes in prædictas regulas Cancellariæ; & est iam decisus casus hic à Clemente VII. *i* quem alij postmodum Pontifices sequuti sunt, & hoc priuilegium confirmarunt in suis Regulis.

h cons. 245. nu. 6 & ferè per tot.
i in reg. Canc. 67.

Infertur tertiò, dispensationem quantumcumque generalem loquentem in materia prohibitiua non comprehendere Cardinales, ex eodem Gigante; *k* qui tamen limitat, hanc illationem non habere locum, quando factum esset in se malum, sub quo fieret prohibitio, puta ne quis rem alienam inuadat, tunc enim etiam Cardinales sunt comprehensi, quod etiam scripsit Marchesanus. *l*

k tract. de pension. q. 9. nu. 13.
l de commiss. par. 1. cap. 11. nu. 13.

Notandum quoque est, quod scribit Romanus, *m* Cardinales non teneri contribuere in solutione charitatiui subsidij impositi a Sede Apostolica Clero Regni Castellæ, & cuiuis alio Clero ad supplicationem Regis pro recuperatione Regni ab infidelibus occupati, rationibus apud eum videndis: quàmuis hoc dictum non placeat Hieronymo Giganti, per ea, quæ scribit Felinus, *n* sequutus Bellencinum præceptorem suum, *o* qui firmat regulam, ad subsidium generale impositum a Summo Pontifice quibuscumque Beneficiatis pro expeditione contra infideles, teneri etiā Cardinales concurrere ratione suorum Beneficiorum; quæ sententia placet etiam Mandosio, & alijs ab eo relatis. *p* Verùm Gigas loco supra relato contrarium amplectitur, Cardinales scilicet non teneri, nec esse comprehensos sub generali Constitutione, & hanc esse communem opinionem affirmat; nec vlterius in hoc dubitari posse, per suprad. regulam Clementis VII. Videnda tamen est decisio Rotæ Romanæ apud Puteum, *q* quæ multa ad rem congerit, & tandem concludit, Cardinales ligari Constitutione rationabili; quemadmodum etiam si versemur in casu, in quo factum esset in se malum, super quo facta est prohibitio; tunc enim appellatione Clericorum esse comprehensos etiam S R.E. Cardinales voluit Iason, *r* reddens rationem, quia ex quo factum est malum in se, tantò grauius peccat ille, qui contrafacit, quantò est maior, quæ veritas ethnicis quoque probata est, Iuuenale teste. *f*

D

E

m d. cons. 498.
n in c. cum inreperit. num. 7. de offic. deleg. & alibi.
o in tract. de charit. subsid. q. 66.
p in 1. addit. ad cons. Rom. 498. in litera A.
q decis. 189. per tot.
r cons. 117. nu. 11. vers. nisi essemus; vol. 4.
f satyra 8.

Omne animi vitium tantò conspectius in se
Crimen habet, quantò maior, qui peccat, habetur.

Sed an Cardinales ligentur Regula Cancellariæ de exprimendo valore in impetratione Beneficiorum, videndus est Gomesius. *t*

t ad hanc reg. quæ hodie est 53. pag. apud me 430.

P RI-

PRIVILEGIVM XXVII.

Occursus Cardinalis liberat ductos ad supplicium. A

SI ad supplicium ducto Cardinalis obuius fiat, & super caput damnati imponatur purpureus Pileus D. Cardinalis, a pœna mortis eximitur reus; ita scripserunt multi relati a Tiraquell. *a* & Catel. Cott. *b*

Quod quidem priuilegium antiquissimum esse, & paganorum quoque Pontificibus concessum, quorum occursus sæpe ad supplicium ductos seruabat, testis est Cuiacius. *c*

Verùm Iulius Clarus *d* post relatas multorum sententias, & auctoritates, dicit, se nunquam vidisse hoc in practica contigisse, sed si contingeret, putaret ipse, mitigandam esse pœnam mortis, & reum ad triremes transmittendum, & hoc in reuerentiam amplissimi Ordinis Dominorum Cardinalium, qui Regibus æquiparantur: & hoc verum, nisi crimen esset ex atrocissimis; & hanc quoque sententiam secutus videtur Menochius, *e* dum ait; si Cardinali fiat obuius falsarius, non erit a pœna mortis liberandus, atrocissimum quippe est hoc delictum, & homicidio, ac veneficio grauius, vt Farinacius *f* probat. B

Verùm si iudex hoc priuilegio motus damnatum a morte liberauerit, non dicetur errasse, & in syndicatu excusandus erit, vt post alios, quos adducit, scribit Mastrillus. *g*

a de pœn. temper. caus. 5 5. n. 2.
b in mem. orab. in verb. Cardinales gauderit.
c in paratitl. ad 1. lib. C. tit. 4. de Episcop. audien.
d in pract. crim. 9. fin. q. 98. vers. vlterius quæro.
e de arbitrar. iud. lib. 2. cas. 305. nu. 12.
f tract. de falsit. & simulat. q. 150. par. 1. nu. 12. & 17.
g de Magistr. lib. 6. cap. 10. nu. 85.

PRIVILEGIVM XXVIII.

Causarum cognitiones solus Pontifex Cardinalibus committit. C

SI cognitio alicuius causæ committenda sit S.R.E. Cardinali, supplex libellus, quem in Vrbe Commissionem vocant, à solo Pontifice signari solet, qui propter excellentiam Dignitatis Cardinalatus non apponit clausulam, *iustitiam faciat*, quemadmodum in alijs Commissionibus Prælatis dirigendis apponi solet; sed his tantùm verbis rescripti forma continetur: *de mandato Domini nostri Papæ audiat N. Cardinalis, & decidat*. ita Gomesius *h* testatur, & alia decem priuilegia Cardinalibus in causarum Commissionibus concessa refert; aliaque multa congerit Marchesanus, *i* dum agit de Commissionibus causarum Eminentiss. Cardinalibus directis.

Huius priuilegij ratio desumenda videtur ex Aurelio Archadio Carisio Magistro libellorum, qui de officio præfecti Prætorio hæc scribit. *k Creditur enim Princeps eos, qui ob singularem industriam, explorata eorum fide, & grauitate, ad huius Officij magnitudinem adhibentur, non aliter iudicaturos esse pro sapientia, ac luce Dignitatis suæ, quàm ipse foret iudicaturus* Et Cassiod. *l* de eodem Præfecto Prętorio sic ait. *Tribunal tuum ideo tàm excelsum factum esse noueris, vt locatus ibi, nihil humile, abiectumquè cogites.* D

Verùm quia vbi causa commissa fuerit Cardinali, non alteri, quàm Cardinali cõmitti potest, quia, vt moderni loquuntur, causa semel effecta Cardinalitia, semper in eadem prærogatiua durat, Marchesano post alios teste; *m* si ergo a sententia primi Cardinalis prouocarum fuerit, & a Summo Pontifice cognitio secundæ instantiæ alteri Cardinali commissa fuerit, hic non inhibet Cardinali a quo, sed illi suam tantummodò insinuat Commissionem; ita in sacro Rotæ Romanæ Tribunali decisum habes. *n* E

Sed quoniam Magistratus Dignitas ex grauitate causarum, circa quas illius cognitio versatur, potissimùm elucet, itaut alij dicantur maiores, qui de maioribus rebus, & magis arduis indicant; alij minores, qui causas minores dirimunt, idest ciuiles vsque ad certam summam; alij denique minimi, qui viliora cognoscunt, & pedanei dicuntur iudices, vt latè, & luculentèr docet Garzias Mastrill. *o* Cardinales verò non alibi, quàm inter maiores collocandi sint, ideo sancitum habes a Martino V. *p* causas non excedentes summam ducatorum auri sexaginta Cardinalibus committendas non esse, & si repetiantur commissæ, inualidæ, & nullius

crit

h tract. Commiss. par. 1. cap. 11. per tot.
i tract. Commiss. par. 1. cap. 11. per tot.
k in l. vnica. §. credidit. ff. de off. Præf. Prætor.
l in formul. Præfecti Prætor. 3. lib. 6. var.
m in d. tract. commiss. par. 1. cap. 11 n. 1.
n decis. 25. & 31. de dolo, & contum. in antiq.
o de magistr. lib. 5. cap. 1. num. 3. & seq.
p in Constit. 5. §. 29. Bull. nou. tom. 1. pag. 257.

erit roboris hæc Commissio; licèt alia reddatur ibi ratio, nempe vt laboribus, & expensis parcatur.

Sciendum quoque est, si committatur causa Cardinali, quæ prius alicui ex Rotæ Romanæ Auditoribus commissa fuerat, & huiusmodi Commissio ad ipsius Auditoris
A notitiam absque alia inhibitione deducta sit, non poterit Auditor ob reuerentiam Cardinalis in causa vlterius procedere; licèt secus sit, si vnus Auditor alteri Auditori Commissionem sine inhibitione insinuet, quia nihilominus primus Auditor non adhuc inhibitus procedere potest; ita decisum habes ab ijsdem Rotæ Romanæ Auditoribus, *a* & scribit etiam Gomesius, *b*

PRIVILEGIVM XXIX.

Cardinalis assertioni standum esse in causis sibi commissis.

B

CArdinali asserenti, à Papa sibi aliquid commissum creditur plenè, etiamsi literas suæ commissionis non ostendat; ita Farinacius, *c* qui de communi scribentium sententia testatur; & licèt de Cardinali Legato præcipuè loquatur, cum tamen asserat, hanc conclusionem habere etiam locum in quolibet alio excelso noto, & probato viro, ex Romano, *d* & Mandosio, *e* alijsq; multis, vtique etiam de alijs Cardinalibus dicendum erit, itaut illis credendum sit in ijs, quæ per partes coram ipsis gestum fuerit, Antonio Gabriello teste. *f* Licèt hoc potius de consuetudine Romanæ Curiæ, quàm ex dispositione iuris procedat, vt Ancharanus *g* scribit, & nos diximus supra in 5. priuilegio: quæ quidem consuetudo huic fortasse nititur fundamento, quia non præsumitur mentiri Cardinalis
C asserens aliquid etiam in præiudicium tertij, Papa præsente in loco, vbi tale quid asserit, & hoc certè verificatur in Romana Curia, vbi facilè ad ipsum Papam recurri potest; ita Farinacius, *h* & alij per eum relati: Et licèt ex multorum sententia admittamus, Cardinali non esse credendum in præiudicium tertij, negari tamen non potest, quin plus illi, quàm alteri testi credatur, quia plus creditur duobus Cardinalibus, quàm pluribus alijs septuaginta testibus: Mascardus *i* hoc notat, & post eum Farinacius. *k*

Insuper sciendum est, permissum esse DD. Cardinalibus absque alia licentia committere Auditoribus suis terminorum obseruantiam in causis sibi commissis, quod in alijs Prælatis sine speciali licentia Papæ non procedit, Aegidio Bellamera teste, *l* quem refert, & sequitur Gomesius. *m*
D

PRIVILEGIVM XXX.

Cardinales non citantur per edictum; nec inhibetur illis sub Censuris.

SI committenda sit causa contra Cardinalem, non apponitur in Commissione facultas iudici commissario citandi per edictum &c. etiamsi ratione alicuius Dominij, siue Castri contra Cardinalem agatur; ita Marchesanus *n* obseruat. Neque Eminentiss. Cardinalibus sub Censuris inhibendum esse dixit Rota
E Romana. *o*

At si in iudicio inter Cardinalem, & alium non Cardinalem intentato pares pro vtraque parte rationes iudici videantur, solet Rota in dubio ad Cardinalis fauorem pronunciare sententiam; Gomesius, *p* qui se ita vidisse seruatum affirmat in causa Mediolanensi pro Cardinali Triuultio, & in alia etiam Mediolanensi pro Cardinali Cæsarino; adducitque etiam in testem Simonettam, dicentem, ita quoque antiquis temporibus seruatum fuisse.

a decis. 25. de dol. & contum. in antiq.
b in reg. vtriusque Signat. comp. vers. quintum singulare priuileg. pa apud me 159 à tergo.
c tract. de testib. de opposit. contra person q 63. cap. 2. nu. 1. & seq.
d consf. 59. nu 6. vers. in contrariũ
e ad hoc Roman. consf litera K.
f lib. 1 tit. de probat. conclus. 3. num 6.
g in Clem. 1. nu. 3. in fin. de probat.
h d. q. 63. nu. 67 & seqq.
i lib. 1. conclus. 270. nu. 2. de probat.
k loco cit. nu. 73
l decis. 43. vers. circa verò.
m in vtriusque Signat. compend. vers. quartum speciale priuilegium, pag. 159.
n in pract. Signat par. 1. cap. 5. nu. 150
o decis. 25. & 31 de dolo, & contum. in antiq.
p in d. compend. vtriusque Signat. vers. decimum priuilegium, pag. apud me 160.

PRIVI-

PRIVILEGIVM XXXI.

Cardinalis quocumque crimine inculpatus per procuratorem auditur. A

Quamuis hæreticæ prauitatis Inquisitores cogere possint quascumque egregias personas, vt coram eis se sistant, & in causa Religionis testimonium perhibeant, hoc enim iudicum auctoritati, & honori, Fideique fauori debetur, vt Iacobus Simanca *a* testatur; Cardinalis tamen de hæresi, aut schismate accusatus potest per procuratorem in iudicio audiri: post Barbatiam *b* ita scribit Manfredus, *c* & innuere videtur Farinacius, *d* dum ait, illustres viros, moniales, & alias honestas personas non esse de facili in iudicium ab Inquisitoribus trahendas, sed iudices ad eas ire, vel alios mittere debent.

Verùm etiam Cardinales de crimine hæresis inculpatos, ad personalitèr in iudicio comparendum teneri, colligitur ex Pij IV. Sanctione, *e* in qua quidem legitur, Odettum Cardinalem inquisitum in Vgonottorum hæresim prolapsum fuisse, ad personalitèr in sacro Inquisitionis iudicio comparendum, cui ab eodem Pontifice Pio IV. causa commissa erat, pulsatum fuisse: videnda est Constitutio hæc; hinc enim formam seruandam in depositione, seu priuatione Cardinalis colliges. B

Si tamen opinio Farinac. & aliorum sustinenda erit, quod in facti contingentia (si fama vera retulit) annis nonnullis iam elapsis seruatum fuerit, referamus; fuerunt enim cuidam Cardinali notæ quædam hæresim sapientes iniunctæ, huic propria domo loco carceris assignata, vt delati criminis ex ore proprio veritas eliceretur, sacræ Inquisitionis iudices ad illum accedebant, quod etiam aliàs in similibus causis factum fuisse narrant. De Odetto autem Cardinali si quis plura cognoscere cupiat, Ciaconium, & illi addentes legat in vita Clementis VII. ab hoc enim Pontifice 7. Idus Nouembris 1533 in octaua creatione sacra Purpura donatus fuit, quam vnà cum nobilissima familia de Castiglione hæretica labe denigrauit; de illo etiam loquuntur Io. Anton. Gabut. *f* & alij historici passim. C

a in Enchirid. cath. viol. relig. de testib. tit. 35. num. 7.
b de præstant. Card. q. 3. principal. nu. 9.
c decis. 181. & 182.
d tract. de hæres. q. 188. §. 1. n. 21. vers. vbi quòd illustres.
e in Bullar. nou. tom. 2. Const. 66. pag. 95.
f in vita Pij V. lib. 1. cap. 4.

PRIVILEGIVM XXXII.

De successione feudi Cardinalibus non prohibita.

Iura prohibentia clericis successionem feudorum non comprehendere Cardinales scribunt Iason. *g* Menochius, *h* & alij ab eo relati; Iason autem consultus in causa successionis feudi, vertente inter Cameram Apostolicam, & D. Cardinalem de Farnesio (qui ni fallor, fuit postea Summus Pontifex Paulus III. appellatus; nam ipse Iason sub anno 1519. Mense Aprili hominem exuit, quo tempore solus hic ex Gente Farnesia Cardinalis erat) ita respondit. D

Et priuilegium hoc multò magis militare dicitur, quando feudum sit ecclesiasticum, vt in casu suæ consultationis; rationes enim, ex quibus excluduntur personæ ecclesiasticæ à feudo laicali, quia scilicet factus miles Cœlestis desit esse miles feculi. *i* & quia nemo militans Deo implicet se negocijs secularibus, *k* nō vindicant sibi locum in feudo ecclesiastico; non enim propter feuda ecclesiastica efficitur quis miles seculi, sed durat adhuc miles Ecclesiæ, & possunt impendere seruitia feudalia secundùm earum qualitatem, & conditionem. Adde, etiam in feudo laicali, si feudatarius efficiatur Episcopus, non tamen perdit feudum, quod habebat ab Imperatore, quia licèt sit factus miles Christi, non tamen desinit esse miles seculi; licèt alitèr dicendum sit, si fiat Monachus, vel Conuersus Monasterij, vt est textus, & notant Scribentes. *l* Et promotus ad Episcopatum retinet etiam patrimonialia, vt Gregorius IX. Antonio Subdiacono rescripsit, *m* ergo etiam feudum à patre profectum; & hoc indistinctè verum putatur, quando inuestitura sit pro hæredibus, & successoribus, vel prò descendentibus, & successoribus, quo casu nunquam censetur electa industria personæ, & vasallus, quamuis Clericus, vel aliàs inhabilis, poterit E

g cons. 117. per tot. vol. 4.
h cons. 54. nu. 2. & 29.
i in c. 1. de vasal. milit. qui arma bell. depon.
k in c. 1. & toto tit. ne cler. vel monac.
l in d. c. vnic. de vasall. milit. qui arm. bell. dep
m in c. 1. de testam.

seruire per substitutum, vt ex opinione Cyni, & Baldi *a* scribit Iason. *b*

Verùm si Episcopus, vel Cardinalis ex natura feudi, & forma inuestituræ teneretur seruire Domino temporali, & laico per se ipsos, tunc cessaret priuilegium, nec daretur successio in feudo, quia repugnaret Statui Cardinalatus, Manfredo teste *c* Secus autem, si posset seruire per substitutum, vt diximus; ita Menochius *d* scribit post Martinum Laudensem, *e* & ad rem conferunt, quæ dicemus

A infra in sequenti priuilegio.

Verùm quod diximus, Monachum esse omnino incapacem succedendi in feudo, declara ex doctrina Baldi, *f* nisi Monachus ex dispensatione Papæ factus sit Comes, & feudum aperiatur sibi, postquam recepit gratiam à Papa; nam Baldus hoc casu indubitantèr tenet, Monachum succedere.

a in l quisquis, la prima, C de Episc. & cleric.
b d. cons. 117. n. 12. & seq.
c decis 130.
d cons. 202. nu. 124. & 125.
e de feud. lib. 3. tit. 4 §. qui clericus efficitur, n. 2.
f cons 275. nu 7 vol. 2.

PRIVILEGIVM XXXIII.

B *De retentione Beneficiorum post promotionem ad Cardinalatum.*

PRomoti ad Cardinalatus Dignitatem priora Beneficia huic Dignitati non repugnantia retinent, vt notant Abbas, *g* & Butrius. *h* Et neque Episcopos, seu Archiepiscopos ad sacram Purpuram promoros Episcopalem, seu Archiepiscopalem Dignitatem amittere, Martin. Laudens. *i* ex pluribus, etiam ad contraria respondendo, nititur probare, asserens ita seruatum fuisse suo tempore in Cardinali S. Crucis, qui Episcopatum Senensem retinuit, & in Archiepiscopo Mediolanensi, qui tunc erat Cardinalis; prout etiam postea multi fuerunt & sanctitate illustres,

C & miraculis clari, vt de S. Carolo Borromæo tit S. Praxedis Presbytero Card. & à Paulo V in albo Sanctorum relato, monumenta adhuc recentia demonstrant: nos quoque intra spatium triginta, & amplius annorum, quo Romana versati sumus in Aula, oculata testamur fide, vidisse quamplures Episcopales Ecclesias, quibus antea fuerant præpositi, etiam in Eminentiss. Senatum cooptatos postea retinuisse, & nunc retinere; qua in re consulendus est Manfredus. K

Imò nec alia ecclesiastica Officia, vt Prothonotariatus, & similia, per promotionem ad Episcopatum vacare, voluit Rota Romana apud Achillem de Graffis; *l* faciunt, quæ congerit concivis, & consanguineus meus Mutius Carcharius, *m* dicens, hoc verum de iure, secus de consuetudine.

Verùm priuilegium hoc (si vnquam ad Cardinalatum promoti habuerunt, nam

D multi negant) Sixti V. Constitutione *n* sublatum est; cautum enim habes, vacare omnes Ecclesias, & ecclesiastica Beneficia eorum, qui inter S. R. E. Senatores cooptati fuerint: quod etiam antea adnotarat Barthol. Caranza; *o* & colligi potest ex verbis Cæremonialis Romani, *p* quæ habent, Episcopos ad Cardinalatum promotos, à vinculo, quo suis Ecclesijs tenebantur, absolutos esse, ibiquè redditur ratio; quia scilicet Cardinalis ex officio tenetur in Romana Curia manere, Episcopus verò in Ecclesia sibi commissa; ne igitur quis ad duo incompatibilia assumatur, necessariò venit Episcopus absoluendus à vinculo residendi in Ecclesia Episcopali: quod etiam antea monumentis consignauerat Abbas Panormitanus *q*

Quod autem diximus, multos ex DD. Cardinalibus retinere Ecclesias, quas antea habebant, hoc non prouenit eò quia non vacent per promotionem, sed quia Summus Pontifex cum illis dispensat in retentione, & per Apostolicas literas decer-

E nit, Ecclesias, & Beneficia non vacare, vt in eodem Cæremoniali Romano, *r* & apertiùs in præcitata Sixti V. Sanctione *s* legitur; ex cuius etiam dispositione illarum scilicet Ecclesiarum, & Beneficiorum censetur concessa retentio Cardinalibus, quæ Cardinalatus Dignitati non repugnant. Dicuntur autem repugnare Archipresbyteratus, Archidiaconatus, Decanatus, Canonicatus, & si quæ sint alia Beneficia, quæ obtinentes in Choro residere, & post Episcopum locum habere tenentur, Cardinalatus Dignitati minimè conuenientem. *t*

Sed probatur etiam conclusio, vacare scilicet Beneficia promoti ad Episcopatum, & ad expeditionem literarum Apostolicarum teneri, si cum eo super reten-

g in c. Ecclesia vestra, il 2. nu. 3. vers. aut habebat de elect.
h ibid nu 16.
i de Cardin. in 2 par. q. 4 t.
K decis. 150.
l decis. 1. aliàs 36. de elect.
m in tract. aliud de iur. aliud de consuet. lib. cap 4. cas. o per tot.
n Constit. 79. Bull nou. tom. 2. pag. 627.
o in tract. de resid. Episc. cap 8 vers pr terea alia etiam.
p sect. 8. cap 3.
q in c Ecclesia vestra, il 2. nu. 3. vers. & hoc intellige, de elect.
r d. sect. 8. cap. 14.
s Const. 79.
t d. Constit. 79. §. 1.

a reg 35.
b Const. 8. Bull. nou. tom. 1. pag. 571.
c decis. 319 par. 1.
d in c. Ecclesia vestra, nu. 16 de electio.

tione Summus Pontifex dispensauerit, ex regula Cancellariæ Apostolicæ, a à Clemente Octauo edita; b & obseruauit quoque Rota Romana apud Puteum, c dum ait, regulam hanc non militare in permutationibus Episcopatuum.

Verùm ne potius non destruxisse, quàm firmasse hoc priuilegium dicatur, sciendum est, ex consuetudine Summos Pontifices per suas literas Apostolicas regulariter cum promoto dispensare, quatenus Beneficia, & Ecclesias Dignitati Cardinalatus non repugnantes retineant, vt in præcitatis Cæremoniali Romano, & Sixti V. Sanctione: quod etiam voluisse videtur Antonius de Butrio, d licèt restringat dispositionem ad Presbyteros, & Diaconos Cardinales, qui sua Beneficia de consuetudine retinent, vt ipse asserit; & in hoc militare priuilegium, nulli dubium esse videtur. A

PRIVILEGIVM XXXIV.

De collatione Ordinum in aliena Diœcesi Cardinalibus Episcopis permissa. B

e sess. 6. cap. 5. de reformat.
f Concil. 3. cap. 20. & 21.
g in c. 37. & seq. 7. q. 1.
h Const. 86. Bullar. nou. tom. 2. pag. 471.

Sancitum est in oecumenica Tridentina Synodo, e nulli Episcopo cuiusuis priuilegij prætextu licitum esse in alterius Diœcesi Pontificalia exercere, nisi de Ordinarij loci expressa licentia, & in personas eidem Ordinario subiectas tantùm, si secus factum fuerit, Episcopus ab exercitio Pontificalium, & sic ordinati ab executione Ordinum sint ipso iure suspensi. Quod etiam antea in Concillo Carthaginensi f decisum habes, à Gratiano g relat in hæc verba. *Placuit, vt à nullo Episcopo vsurpentur plebes alienæ, nec aliquis Episcoporum supergrediatur in Diœcesi Collegam suum &c.* Exinde aliam Anacleri Sanctionem referens, hæc scribit. *Episcopus in Diœcesim alienam ad alienos clericos ordinandos, vel consecranda Altaria irruere non debet; quod si fecerit, amotis his, quos ordinauit, Altaris tamen consecratione manente, transgressor Canonum vno anno à Missarum celebratione cessabit &c.* C

Et hanc prohibitionem sacra Congregatio Concilij Tridentini interpres etiam ad Abbatias, quæ nullius Diœcesços existant, extendendam putauit, itaut Episcopus vicinior non possit ibi Sacramentum Confirmationis conferre, nec Pontificalia exercere absque Abbatis expressa licentia, sed esse in facultate ipsius Abbatis conuocare quem maluerit catholicum Antistitem.

Quibus tamen prohibitionibus non obstantibus, permissum est S. R. E. Cardinalibus ad Heremum Camaldulensem accedentibus, si sint Episcopi, Fratribus dicti Heremi ab eorum Maiore probatis, etiam non seruatis interstitijs, sacros Ordines conferre, ex Gregorij XIII. permissione. h D

E

PRIVILEGIVM XXXV.

Vnus Cardinalium honori sacro Collegio concesso renunciare non potest,

A HAbes trigesimum quintum priuilegium, quod totum Corpus Purpuratorum Patrum respicit; vnus enim Cardinalium non potest renunciare honori, ne scilicet nomē eius in literis exprimatur, nec eius requiratur consensus in collatione Beneficiorum vacantium per obitum sui familiaris; sic a Rota Romana, Bellamera referente *a* decisum habes, à Comesio *b* relat. Nec etiam posse in præsentia Cœtus Cardinalium vnum ex eis voci suæ, seu maius suffragio in electione Pōtificis dando renunciare, scribit Laudensis, *c* reddens rationem, quia ius eligendi Papam est ius publicum; Hostiensis *d* verò ius Diuinum, & publicum esse affirmat; nam in quantum Papatus summus Magistratus est, in tantum ius eligendi, per quod creatur Papa, summè publicum est, ius autem publicum pacto priuatorum immutari nō potest, nec etiam renunciari; ita Hostiensis, addens, *e* hoc ius eligendi Papam corporale esse, inhærens Cardinalatui, itaut ad nullum alium, quàm ad Cardinalem pertineat, nec deuolui possit, itaut etiam post renunciationem eligere valeat; Manfredus. *f*

B nec posse Cardinalem ius suum à se abdicare sine consensu Summi Pontificis, dixit etiam Rota Romana, *g* Paleotto referente.

a decis. 631. n. 3
b in reg Cancel. de imperr. benef. vacan. per obit. fam. Card. q 27. pag. apud me 231.
c de Card par. 2 conclus. 36.
d in c. nisi cum pridem 10 nu. 34 de renunciat.
e ibi nu. 35.
f decis. 163.
g decis. 358. n. 3. diuersor. par. 3, lib. 3.

PRIVILEGIVM XXXVI.

Quæ clausulæ in Commissionibus causarum appositæ Cardinales non comprehendant,

IN Commissionibus causarum iudici faciendis necessariò apponitur facultas citandi, & inhibendi, nam si deficiat, & causa in Curia commissa reperiatur, non po-

C terit iudex commissarius extra Curiam citare, neque inhibere iudici à quo, Mandosio reste, *h* qui ita sapientes rescripta concipere dicit, & de stylo Curiæ esse, vt in Commissione dicatur, *cum potestate citandi, & inhibendi tam in Curia, quàm extra eam in partibus &c.* & post Mandosium hoc idem scribit Marchesanus *i* Verùm ista non procedere in Cardinalibus, quibus ob reuerentiam nec Rotæ Auditores, nec alij Iudices inhibent, idem Mandosius, *k* & Lancell *l* affirmant; nisi tamen in Cōmissione expressum sit, *etiamsi Cardinalatus Dignitate præfulgeat*, vt innuit Archidiaconus, *m* & magis apertè loquitur Marchesanus, *n* qui huius conclusionis rationem reddens, sic ait, clausulam scilicet, *omnesque alios citandi, & inhibendi &c.* neque Eminentiss. Cardinales, neque Episcopos, neque Principes comprehendere, & ad hoc vt comprehendantur, addendum est, *quacumque dignitate, preeminentia*

D *preditos, cuiuscis status, gradus, & conditionis existant, & præfulgeant, etiamsi Cardinalatus, Episcopalis, Archiepiscopalis, Patriarchalis, aut cuiusuis alterius Dignitatis sit &c.* quia inquam supradicta clausula vires suas non extendit contra speciali nota dignos, & particulari priuilegio suffultos; quod ab Innocentio III. sancitum habes, *o* ibi, *digniores sub generali clausula non intelligantur inclusi &c.*

h tract de inhib. q. 3 nu. 2.
i tract. commiss. par. 1, cap. 5. nu. 102.
k d. tract. q 4 nu. 13. & 14.
l de attentat. post inhibit. in præfat. q. 3. cui inhibeatur, nu. 95. in 1. limit.
m c. quàmis. in prin. ad intellectū illius c. de off. ordin. in 6
n loco supra cit. nu. 105.
o c. Sedes Apost. de rescript.

PRIVILEGIVM XXXVII.

De scripturis à Cardinalibus in Conclaui receptis,

E HAbemus in Gregorij X. Sanctione *p* super electione Summi Pontificis, & forma in ea seruanda, nulli permittendum esse aditum ad Cardinales in Conclaui existentes, vel facultatem cum eis secretè loquendi; nec ipsi Cardinales aliquos ad se venientes admittere debent, nisi eos, qui de voluntate omnium Cardinalium inibi præsentium, pro his tantùm, quæ ad electionis instantis negocium pertinent, vocarentur; nulli etiam fas est, ipsis Cardinalibus, vel eorum alicui nuncium mittere, vel scripturam; qui verò contrafecerit, scripturam mittendo, vel nuncium, aut cum aliquo ipsorum secretò loquendo, ipso facto excommunicationis sententiā incurrit &c. vbi glossat. *q* notandum admonet, hunc Canonem latæ sententiæ excōmunicationem continere. Verùm hac pœna, & huius Canonis dispositione non ligari Cardinales colloquentes, vel scripturam recipientes, Card. Toletus *r* scripsit

p c vbi periculū, §. hoc sacro, vers. nulli ad eos. dem, de elect. in 6.
q in verb. incurrat.
r in summa. seu instruct. Sacerd. lib. 1. cap. 38 nu 1.

PRIVILEGIVM XXXVIII.

Cardinalis Legatus, vel alius si in Legatione, vel alibi moriatur, sumptibus cuius sit parentandus, & in quo loco.

A

Cardinalis Legatus si in loco suæ Legationis diem clauserit extremum, eius funus a Prælatis Prouinciæ, in qua constitutus erat Legatus, curandum erit; ita Petrus de Perus. *a* quem refert Decius; *b* & Iulius Lauorius, *c* qui hanc conclusionem, seu priuilegium declarat, non habere locum, quando Cardinalis Legatus haberet redditus sui officij, vel bonorum suorum.

Cardinalis verò, qui non fuerat Legatus, sed habebat Ecclesias, & Dignitates, sumptibus Ecclesiæ, & Dignitatum supremum sepulturæ honorem reportabit; ita Petrus de Vbald. & Decius locis citatis, reddentes rationem, Ecclesias scilicet, & Dignitates, quas Cardinalis habebat, teneri contribuere in expensas funeris, quia talis Cardinalis gerit curam omnium Ecclesiarum suarum, & ideo conuenit, vt tales Ecclesiæ onera supportent; addit quoque Decius ibi, successor in Beneficio tenetur soluere æs alienum contractum pro necessitate corporali Prælati defuncti, & ideo tenetur ad expensas, & debita contracta tempore infirmitatis, ac funeris, quia hæc respiciunt corpus defuncti, vt est Marcelli I.C. responsum. *d* Verùm Abbas Panormitanus *e* optimè, vt mea fert opinio, hanc rem distinxit: quædam, inquit, sunt impensę, quæ in remedium animæ defuncti fiunt, vt in clericis confluentibus ad officium sepulturæ, & sacra facienda, & hæ ad Ecclesiam pertinent; aliæ verò impensæ, quæ fiunt, & tendunt ad viuorum consanguineorum, & amicorum solatium, vt est apparatus funeris, pretiosa exequiarum pompa, constructio sepulturæ, & quòd multi induantur luctuosis vestibus, & subministratio alimentorum per quadraginta dies post obitum Cardinalis suis familiaribus, hę quidem ad hæredes patrimonij ipsius Cardinalis pertinent: hæc Panormitanus, & Decius locis supra relatis; & hanc rem latius quoque prosequuntur Io. Garzias, *f* Io. Bap.t. Asinius, *g* & Decius, qui consuluit in funere Gardinalis Triuultij (ni fallor) Antonij nomine, qui Romæ mortuus est anno Christi 1508. Iulio II sedente, & in Ecclesia S. Mariæ de Populo quiescit cum hoc epitaphio.

B

C

a in tract. de quart. canon. in 2. par. princip. cap. 13. prin q. 2. vers. quæritur de Cardinalibus.
b cons. 157. nu. 1 lib. 1.
c de prisc. recen. fun. mor. tit. 3. cap 16 nu. 31.
d in l. 37. funeris sumptus, ff. de relig & sumpt. fun.
e in q. 3. incip. Sempronius clericus.
f tract. de expens. cap. 8. nu. 15. & seqq.
g in com. ad l. 15 nu. 4. ff. de relig. & sumpt. fun.

ANTONIO TRIVVLTIO MEDIOLANENSI
SVMMAE NOBILITATIS INTEGRITATISQ. VIRO
AC S. R. E. PRESB. CARD. COMENSI
QVI VIXIT ANNOS LI. MENS. II.
OBIIT XV. KAL. APRILIS MDVIII.
IVLIO II. PONT. MAX.

D

Decius autem hoc tempore viuebat, nam Senis 12. die mensis Octobris anno 1535 diem clausit, cuius postea corpus Pisas ad monumentum, quod sibi viuens curauerat, translatum est, Io. Fichardo *h* teste, apud quem ipsius Decij epitaphium videre poteris.

At si Cardinalis nec bona, nec hæredem, nec Ecclesiam habuerit, tunc Camera Apostolica funus curare debet, vt Iacobatius scribit relatus à Manfredo. *i*

E

Et idem quoque dicendum erit, si in bonis Cardinalis defuncti Camera Apostolica succedat (quod spolium vocant) tunc enim Camera prædicta nedum funeris impensas curabit, sed etiam creditoribus defuncti satisfaciet; ita Decius, *K* qui loquitur in Papa accipiente bona Cardinalium defunctorum, itaut illa accipiat cum oneribus prædictis; & dum hæc scribebam, ita seruatum audiui in spolio Patriarchæ Constantinopolitani, qui & Archiepiscopus Beneuentanus erat, & quoniam extra suā residentiam diem clausit, Camera Apostolica in bonis successit, sumptusquè funeris curauit.

h in vitis recen. Iurisconsult.
i decis 370.
K d. cons. 157. nu 2. vol. 1.

Verùm

Verùm si Cardinalis absque electione sepulturæ decedat,quæsitum est,vbinam sit sepeliendus? Aliqui dixerunt in Basilica Lateranensi, si in Curia,in Suburbio, aut Villa moriatur; huius opinionis est Iulius Lauorius. *a* Cui quidem sententiæ penitus non acquiesco, sed magis puto sepellendos in Ecclesijs,ad quas intitulati erant, ibi enim ex iam dictis *b* iura Episcopalia habent, Episcopi verò in eorum Ecclesijs A Cathedralibus, vbi Pontificalia exercent, tumulandi sunt,nam ibi censentur habere domicilium, ex Concilio Tridentino. *c* Nec facit Bonifacij Octaui Sanctio *d* à Lauorio, vt suam tueatur sententiam,adducta, quia cum hæc de priuatis viris loquatur, Cardinales veluti speciali nota dignos non comprehendit. *e* Sicut etiam non obstat, si dicatur, Cardinales in Romana Curia residentes vniuersalis Ecclesiæ vna cum Summo Pontifice curam gerere, & Lateranensem Ecclesiam Vrbis,& Orbis primariam appellari,ergo Cardinales sepeliendos esse in illa Ecclesia, cuius contemplatione in Vrbe domicilium habere dicuntur,sicut in Episcopis dictum est; quia, si vera esset hæc argumentatio, etiam Papa ibi tumulandus esset, & nihilominus videmus (nisi alibi electa fuerit ab ipsis Pontificibus sepultura) in Basilica Principis Apostolorum sepeliri, quæ quidem Basilica adeo in hoc priuilegiata est, vt sola Ro-B manorum Pontificum cadauera recipiat,nec etiam ipsos Cardinales admittat, quod multis ab hinc annis obseruatum affirmant: & scribit Lauorius, *f* ex hoc amisisse legatum non paruæ summæ hanc Basilicam, tanquam factum à quodam nobili sub hac conditione, vt in ea sepeliretur,quę tamen conditio adimpleri non potuit, cum etiam Canonici eiusdem Basilicæ non in Ecclesia, sed in Sacristia tumulentur. Denique sicuti Summus Pontifex si extra Vrbem moriatur,in Cathedrali illius loci sepeliendus erit, ita quoque dicendum erit in Cardinalibus, dummodo à Dignitate non fuerint depositi, vel renunciauerint, tunc enim in Parochia sepulchrum habebunt, ex eodem Iulio Lauorio. *g*

De ordine verò,& forma seruanda in sepeliẽdis Cardinalibus,tam in Curia,quàm extra eam decedentibus, habes præter tradita in Cæremoniali Romano, *h* sacræ C Rituum Congregationis Decretum, *i* & à Iulio Lauorio *k* relatum.

a de prisc. recẽt. more funer.tit.2. cap.11. n.47.
b priuil.14.
c sess 23.cap 1. de reformat.
d in c is qui, de sepult.in 6.
e sup.in priu 27
f de prisc.recent. funer.mor. tit.2. cap.11. nu 41.
g loco cit. nu 48
h lib.1. sect. 15. cap. 1. & lib. 2. sect.2.cap.35.
i die 5. Maij 1600. Clemente VIII. sedente.
k de prisc.recen. fun. mor. tit. 2. cap.1. nu.218.

PRIVILEGIVM XXXIX.

Memoriæ, & famæ Cardinalium mortuorum à Summis Pontificibus consultum.

Cardinalium defunctorum memoriæ, & Dignitati Summi Pontifices consulendũ esse putarunt; nec immeritò quidem, ad ipsos namquè pertinet Romanæ Ec-D clesiæ decus, quod præcipuè in Cardinalibus eius filijs primogenitis conspicitur, & admiratur, totis viribus defendere, & illibatum seruare, vt notatur, & legitur in Bonifacij VIII. Sanctione; *l* & honorem viuo debitum etiam post mortem exhibendum probat Chassan. *m* Cum autem re compertum esset, familiares Cardinalium, præsertim vilioribus seruitijs addictos,peraphrenarios scilicet,credẽtiarios, coquos, stabuli magistros, & alios huiuscemodi, & ita vulgaritèr nuncupatos, tanquam vultures ad rapinam inhiantes, itaut adagium illud, *si vultur es, expecta cadauer*, in hos potissimùm verificetur,sequuta morte Cardinalis, cuius familiares, & inseruientes erant, in illius non modicum dignitatis, & memoriæ detrimentum,assertæ consuetudini,& priuilegijs inhærentes, bona sub eorum custodia,& in eorum ministerijs teneri solita, inuitis hæredibus retinere,vel potius vsurpare consueuisse, & vt Alcia-E tus *n* ait

Patroclum falsis rapiunt hunc Troes in armis,
Hic socij, atque omnis turba pelasga vetat.
Obtinet exuuias Hector, Graciquè cadauer,
Hæc fabella agitur, cum vir opimus obit,
Maxima rixa oritur, tandem sed transigit hæres,
Et coruis aliquid, vulturibusquè sinit.

Quibus malis vt Sanctiss. Pontifex Pius V. occurreret, modum, & ordinem procedẽdi in bonis Cardinalis defuncti præscripsit,vt abusus,& præiudicia tollerentur; vtquè

l c.Felicis. vers. qui enim locus, de pœn.in 6.
m in cath. glor. mund.par.1 con. sid.74.
n lib.2. emblem. 83.

vtquè Cardinalium mortuorum dignitas illibata remaneat, perpetuò valitura Constitutione *a* sanciuit.

Siquidem primo loco vetitum est antedictis familiaribus bona apud eos in eorum ministerijs retineri solita occupare, sed illa statim Cardinalium hæredibus consignare teneantur, consuetudinibus,& priuilegijs quibuscumque nô obstantibus. §.1.

Secundo loco disponitur, vt annulus Cardinalitius nuncupatus, & ornamenta Capellæ Cameræ Apostolicæ Commissario consignentur; cuius quidem annuli valor quingentis Cameræ ducatis æstimatur, & in assumptione ad Cardinalatus Dignitatem digito Candidati per Summum Pontificem, vt diximus, imponitur; sequuta verò Cardinalis morte, non annulus, sed valor Cameræ Apostolicæ debetur ex Iulij III. Sanctione; *b* & ideo Commissario eiusdem Cameræ consignandus edicitur: licèt hodie prædictus annuli valor non ampliùs Cameræ Apostolicæ, sed Congregationi de Propaganda Fide, à Gregorio XV. erectæ, eodem Pontifice ita mandante, non expectata Cardinalis morte, persoluitur. Ornamenta verò Capellæ ideo Commissario Cameræ consignanda sunt, vt pauperibus scilicet Prælatis ad Romanam Curiam pro tempore confluentibus,& paramenta (vt vocant) ecclesiastica, cum quibus in Processionibus, alijsquè Solemnitatibus per Romanos Pontifices fieri solitis, incedere possint, non habentibus, subueniatur, vt latius in d. Iulij III. Constitutione. B

Tertio loco satisfaciendum est illis, qui pro vsu Cardinalis, & familiæ res cibarias dederunt, quod etiam à Sixto V. sancitum habes, *c* in ijs præsertim, quæ pistores tangunt: sed cum hoc nomen, cibaria, nedum panem, sed alia quoque alimenta comprehendat, ad tradita per Surdum, *d* & multis gaudere priuilegijs scripserunt Doctores, signantèr Bartolus, *e* & Alexander, *f* ideo magis latè patet Pij V. Sanctio de cibarijs loquens, quàm illa Sixti ad pistores tantùm restricta.

Quarto loco veniunt, qui res vestiarias ad vsum corporis ipsorum Cardinalium (non tamen ad ornatum, & pompam) necessarias subministrarunt; & redditur ibi ratio, quia creditores ex huiusmodi causis vt plurimùm sunt pauperes, vel mercatores, qui pro illis aduehendis innumera subeunt pericula, & sine illis Cardinales eorũ Dignitatis statum vsque ab obitum substinere minimè potuissent,& requisiti vtique verisimilitèr omnem honestam obligationem etiam cum iuramento in forma Cameræ contraxissent. Et de prælatione miserabilium personarum in concursu creditorum habes etiam Pij V. Constitutionem. *g* Sed & res vestiarias ex dispositione iuris communis alimentorum nomine comprehensas esse testatur Surdus; *h* creditum igitur ex huiusmodi causa proueniens, non secus ac de cibarijs diximus, priuilegiatum erit; nec inutile erit ad hanc rem videre, quæ scribit Garzias, *i* licèt ipse loquatur in vestiarijs pro funebri pompa factis. C

Quinto loco est causa mercenariorum, quibus certa merces constituta appareat; etenim si constituta non fuerit, non debetur, vt dixit Rota Romana apud Seraphinum; *K* cum igitur hoc etiam iure communi cautum sit, inanis, & otiosa videtur dispositio huius Constitutionis. Verùm Cherubinus iunior *l* contrarium affirmat, quia eius vires porrigit in familiares, qui essent soliti locare operas suas,& dominus conducere, hoc enim casu ex generali Vrbis consuetudine salarium etiam non conuentum debetur actione locati, ex Rotæ Romanæ decisione; *m* & ita consulti responderunt etiam Alexander, *n* & Socinus senior. *o* Cum igitur hęc Pij V. Sanctio quibuscumque contrarijs, consuetudinibusquè deroget, prædicta Vrbis, & aliorum forsan locorum consuetudo attendenda non erit, sed simplicitèr dicendum, salarium non conuentum non deberi. D

Huius denique Constitutionis, & eorum in ea contentorum Illustriss. D. Cameręe Apostolicæ generalis Auditor deputatus est executor; & hic seruata forma in ipsa Constitutione tradita, si quid præter ibi expressa emerserit, iuris communis dispositionem seruabit. Quomodo autem de iure communi procedendum sit in concursu creditorum, Andream Gail. *p* consule. Si verò vlterius ad subhastationem bonorum petentibus creditoribus deueniendum erit, Ioannes Baptista Asinius modum assignat. *q* E

Prætetea quæsitum est, an aromatarij concurrant cum creditoribus, qui cibaria dederunt? & negatiuè respondendum esse idem Pius V. edixit: *r* quàmuis quę postea Clemens VIII. *f* statuit, prædictis derogasse videantur; siquidem in hac Constitutione habes, aromatarios pro quibusuis pharmacis, & rebus medicinalibus vsque ad summam scutorum quinquaginta omnibus alijs etiam priuilegiatis præferendos

a Constit. 15. Bull. nou. tom. 2. pag. 194.

b Const. 8. Bull. nou. tom. 1. pag. 619.

c in Constit. 36. §. 7. Bullar. nou. tom. 2. pag. 536.

d tract. de alim. tit. 4. q. 1. nu. 2.

e in l. Mela nu. 5 vsque ad 12. ff. de alim. & cibar.

f cons. 214. nu. 11. lib. 6.

g Const. 17. Bull. nou. tom. 2. pag. 204.

h tract. de alim. eod. tit. 4. q. 2. per tot.

i tract. de expen. & melior. cap. 8. num. 17. & seq.

K decis. 55. nu. 1 in nou.

l ad hanc Bullã schol. 2.

m decis. 559. nu. 3 par. 1. diuers.

n cons. 109. nu. 1 lib. 6.

o cons. 195. per tot.

p pract. obseru. lib. 2. obseru. 25. per tot.

q tract. de execut. §. 6. cap. 2. & per tot. §.

r in Constit. 15. Bullar. nou. tom. 2. pag. 195.

f Constit. 47. §. 10. & seq. Bull. nou. tom. 3. pag. 63.

rendos esse, nec in discussionibus cum alijs creditoribus venire, morarorialque contra ipsos aromatarios nullam habere vim. Quæ quidem nec ratione carent, nam medicina adeo vtilis, & necessaria dicitur, vt sub nomine, & appellatione victus, & alimentorum contineatur, Tiraquello teste. *a* Et posse fiscum ab hærede tanquam ab indigno auocare hæreditatem, si medicum, & medicamenta non adhibuit de-
A functo, dum ægrotabat, Martinus Laudensis *b* affirmat, atque hoc idem scripserunt Tiraquell. *c* & Surdus. *d*

Quibus tamen non obstantibus, aromatarios non esse præferendos illis, qui cibaria dederunt, existimo. Primò quia, vt ipse Pius *e* ait, quæ ex officinis aromatariorũ ministrantur, non sunt ad vsum quotidianum necessaria; quam veritatem plutibus comprobat Tiraquell. *f* & vltra sexcentesimum annum Romanum Populum medicina caruisse, eamquè tandem expertam damnasse, testatur Plinius, *g* qui multa in huius artis detestationem refert: & Archades nullis medicaminibus vti, idem Plinius *h* scribit. Secundò quia non valet argumentum, Titio relicta sunt cibaria, ergo etiam medicamina, quamuis ex iam dictis lato sumpto vocabulo, hæc sub alimentorum nomine contineantur; magis enim priuilegiata esse cibaria, quàm me-
B dicamina, Caius I.C. affirmat, *i* & probat Surdus; *k* nec obligatus ad cibandum medicinas subministrare tenetur, sicut sub legato victus non venit medicina, ob diuersitatem finis eorum; siquidem victus ad replendum, medicina ad euacuandũ dirigitur, Butrio teste, *l* & alijs à Surdo *m* relatis; qui quidem Surdus distinguendo procedit, itaut qui tenetur alere, teneatur etiam ad medicamina, qui verò cibaria tantùm ministrat, medicinas non præstabit.

Ad priuilegia verò aromatariorum à Clemente VIII. concessa respondetur, cum in ijs, qui cibaria dederunt, non exprimantur, non est præsumendum voluisse illis derogare; quia priuilegio confirmato, & habenti duplicem confirmationem, ex iure communi scilicet, & summorum Pontificum Sanctionibus, nunquam censetur derogatum, nisi fiat expressa mentio de confirmatione ab ipso derogare volente, vt con-
C sulti responderunt Alexander, *n* & Romanus. *o*

Quæ verò de familiaribus Cardinalium dicta sunt, inseruientibus etiam alijs Romanæ Curiæ Prælatis adaptantur, & in eadem Pij V. Constitutione videre est.

Quod verò attinet ad salarij, & mercedis petitionem, & quanto tempore duret actio ista petendi, Pauli III. Sanctionem *p* lege; ex ea enim cognosces, intra annum à die obitus debitoris, & pro biennio tantùm, & non vltra peti posse.

a tract. de nobil. cap 31 nu. 395. *b* tract. de fisc. conclus. 42. *c* loco cit. n. 396 *d* tract. de alim. tit. 4. q. 5 in prin. *e* d. Consil. loco cit. *f* loco supra relato à nu. 408. vsque ad 512. *g* lib. 29. natur. histor. cap. 1. *h* lib. 2 cap. 8. *i* l. in reb §. possunt, ff. commod. *k* tract. de alim. tit. 4. q. 3. *l* in c si Episcop. num 7 de off. ordin. in 6. *m* d. tract. de alim. tit. 4. q. 5. nu. 11. *n* cons. 30. nu. 1. & 2 lib. 5, & latiùs cons. 122. nu. 7 lib. 4. *o* cons. 327. nu. 7 & ibi Mandos. *p* Const 43. Bullar. nou. tom. 1. pag 681.

PRIVILEGIVM XL.

De Cardinalium funere.

D QVod in aliorum funere diuerso modo, & iuxta cuiusque volũtatis, seu deuotionis affectum obseruatur, ex generali, & approbata Romanæ Curiæ cõsuetudine in Cardinalium parentatione quadragesimus dies assignatus cernitur. Refert enim Durandus, *q* quosdam ad tertiam diem, alios ad septimã, nonnullos ad nonã, rursus alios ad trigesimã, quosdam ad quinquagesimã, non paucos ad sexagesimam, & plures ad centesimã diem funerandi solemnia protelasse; & hoc idem, multa etiam addendo, scribit Iulius Lauorius, *r* sed ante eum Polydorus Virgilius. *s* Verùm in Cardinalibus quadragesimam diem ex Romanæ Curiæ approbata consuetudine præfinitam esse diximus, & toto isto tempore familiares in Domo Cardinalis defuncti, vestibus induti lugubribus, eandem, quam Domino viuente, panis, & vini portionem in singulos recipiunt dies, vt etiam tyronibus in
E Aula Romana notissimum extat, & in Cæremoniali Romano *t* hæc leguntur. *Familia verò defuncti* (idest Cardinalis) *solet per quadraginta dies sustineri in eius domo: tandem vnicuique redditur aliquod præmium, vel secundùm taxationem à Domino factam, vel vt executores censuerint, habita ratione seruitij, temporis, & qualitatis:* hæc in Cæremoniali. Hunc verò quadragesimum dierum numerum ex veteri Testamento originem habuisse existimo; legimus enim in Genesi, *u* Iosephum præcepisse seruis suis, vt aromatibus conderent patrem, quibus iussa explentibus transierunt quadraginta dies, & additur; *iste quippe mos erat cadauerum conditorum*; pondero illa verba, *mos erat*, immediatè post

q in rational. Diuin. offic. lib. 7. cap. 35. à nu. 3. vsque ad 14 *r* de prisc. recent. mor. funer. tit. 2. cap 15. à nu 72. vsque ad 103. *s* de rer. inuent. lib 6. cap 10. *t* lib. 1. sect. 15. cap. 1. in fin. *u* cap 50 in prin.

post enumerationem quadraginta dierum, quos serui insumpserunt in condendo Iacob defuncto aromatibus; lubet hic verba Genesis referre, *Quod cernens Ioseph, ruit super faciem patris flens, & deosculans eum, præcepitque seruis suis medicis, vt aromatibus condirent patrem, quibus iussa explentibus transierunt quadraginta dies, iste quippe mos erat cadauerum conditorum &c.*

Designat verò hic quadragenarius dies, vt Durando *a* placet, quatuor Euangeliorum doctrinam, & decem legis præcepta; etenim cum Cardinales vniuersalis Ecclesiæ Cardines dicantur, & sint, si quid per fragilitatem humanæ carnis contra prædicta legis præcepta, & Euangeliorum doctrinam omittendo, vel committendo deliquerint, familiarium orationibus, & aliorum adiuti, veniam ab Omnipotenti Deo consequi mereantur; & sicuti serui Iacob per quadraginta dies in eius corpore aromatibus condiendo vacarunt, ita etiam familiares ad animam defuncti Cardinalis spiritualibus aromatibus, idest orationibus, & ieiunijs purgandam, quadraginta dierum spatio in domo defuncti permaneant; spiritualis enim pœnitentiæ tempus Quadragesima significat, eodem Durando *b* teste, qui etiam alia multa colligit de hoc quadragenario numero: quæ etiam in re si plura cupis, ex Diuo Augustino, *c* & Innocentio III. *d* ad saturitatem cognosces. Sic etiam Moyses, & Helias per ieiunium, & orationem quadraginta dierum quæ à Deo petierant, obtinuerunt. *e* Et in Euangelica Lege post Quadragesimã benè obseruatam, post veram peccatorum nostrorum peractam pœnitentiam, ad Cœnam immaculati Agni nos Christifideles vocati, & admissi sumus; & Christus Dominus noster deuicta morte à mortuis resurgens, per quadraginta dies cum Apostolis mansit, exinde ad Patrem ascendens, promissum illis Spiritum Sanctum de Cœlo misit. Patet igitur, quadragesimum hunc dierum numerum in vtraque lege multis decoratum esse priuilegijs. Et ab Honorio Principe in funere Theodosij Imperatoris eius patris hâc quadraginta dierum parentationem obseruatam fuisse Diuus Ambrosius testatur *f* his verbis. *Eius ergo Principis & proximè conclamauimus obitum, & nunc quadragesimum celebramus diem, assistente sacris Altaribus Honorio Principe; qui sicut S. Ioseph patri suo Iacob quadraginta humanitatis officia detulit, ita hic Theodosio patri iusta persoluit &c.*

a loco cit, nu. 9. & 10.

b d. rational. lib. 6 cap. 28. & 32. in prin.

c tract. 17. in Ioann. post prin.

d Serm. 1. in die Cinerum. vers. quadragesimus numerus.

e Exod cap. 24. & Reg. 3. cap. 19

f de obitu Theodosij.

PRIVILEGIVM XLI.

De Optione Cardinalium.

Licèt optio Eminentiss. & Reuerendiss. DD. Cardinalium non vera, & propria dicatur optio, sed potius similitudinaria, & exemplaris sit appellanda, vt ait Moneta; *g* ex priuilegio tamen Summi Pontificis inducta est consuetudo optandi in amplissimo, ac eminentissimo Collegio S.R.E. Cardinalium Titulos Episcopales, Presbyterales, & Diaconales, quæ tamen inter ipsos tantùm de Collegio fit, vt est notorium, & idem Moneta *h* tradit. Posita autem huiusmodi consuetudine, orta fuit dubitatio, an Dominus Cardinalis optans nouum Titulum si exegit pensiones domus spectantes ad Titulum dimissum, teneatur ad restitutionem anticipatè exactarum? & in vna Romana pecuniaria 13. Februarij 1626. coram Durano, quæ impressa est decis. 20. fuit dictum, diuidendas esse has pensiones pro rata temporis inter dimittentem, & optantem, quia optans nouum Titulum desinit esse Titularis Tituli dimissi.

g tract. de option. cap 1. q. 3. in fin.

h d. tract. de option. cap. 2. q. 2. nu. 44.

A. M. D. G.

A IACOBI COHELLII
I. V. C. VRBEVETANI.

NOTITIA
B CARDINALATVS.
PARS SECVNDA.

CAPVT XVII.

C De Vicecancellario.

Cclesiam Dei, quæ collectio fidelinm est, & in Pontifice Maximo, ac S. R. E. Cardinalibus repræsentatur, vt supra in prima parte pluribus in locis diximus, vtriusque gladij spiritualis, ac temporalis habere potestatem, nemo sanæ mentis negar, multisquè illustrium Scriptorum ex omni natione monumentis comprobat lucidissimum eiusdem Romanæ Ecclesiæ Sydus Robertus Cardinalis Belarminus, *a* & alia congerit Germonius. *b* Sed hanc vtriusque D gladij potestatem in ipsius Summi Pontificis Dignitate tanquam Beati Petri Successoris locaram, & ossibus (vt ita loqnar) inhærentem esse, Historicorum, Canonistarum, Theologorum rationibus, & argumentis idem Belarminus *c* comprobat. Pontificem verò Maximum nonnisi de consilio fratrum suorum S.R.E. Cardinalium hac potestate vti solere, latè diximus supra. *d* Verùm quia idem Pontifex totius sacri Collegij votum quandoque requirit, vt ostensum est supra in prima parre; quãdoque etiam singulorum Cardinalium fidem sequitur; in hac igitur secunda parte hac de re agendum nobis erit. Et quoniam S. R. E. Vicecancellarius in Romana Curia, & apud Christi Domini Vicarium, Beatiquè Petri Successorem primum obtinet locum, vt pluribus probant Sarnensis, *e* Vestrius, *f* & illi addens, Tholosanus, *g* alijquè multi; quamuis Mandosius *h* horum sententijs non omnino acquiescere videatur, arguendo ab ordine scripturæ, iuxta quem (vt ipse air) primo E loco ponitur Camerarius, exinde Cancellarius, attamen communi Scribentium voto receptum est, Vicecancellarium omnibus alijs Romani Pontificis Officialibus præferendum esse, Gambara sic attestante, *i* nec ordo scripturæ, quo Mandosius innititur, est vniformis, quia in multis alijs Codicibus primo loco ponitur Vicecancellarius, vt apud Cassaneum; *K* cum autem ius suum vnicuique rribuendum sit, sitquè etiam ordo Dignitatum seruandus ex Vlpiano, *l* primo igitur loco de Vicecancellario dicamus.

a tract. de potest Papa in tempor. in prin.
b de sacror immunit. lib 2. cap. 13. & 14.
c d. tract. cap. 3. 4. 5. & alibi.
d priuil. 2.
e in prooem. reg. Cancel. q. 1. & in reg. vtriusque Signat. compen.
f in pract. lib. 1. cap. 4.
g in syntag iur. vniu. lib. 15. cap. 42 in prin.
h in glos. facult. Regen. §. volētes, verb. Vicecanc.
i de off. & potest. leg. de later. lib. 9. num. 76.
K in cath. glor. Mund. par. 4. consid. 29.
l in l. 1. & 2. ff. de albo scrib.

Ex amplissimo, & Eminentissimo S. R. E. Cardinalium Collegio Vicecancellarius hodie, & multis ab hinc annis eligitur: & magna quidem ratione sancitum esse a

Summis Pontificibus, vt hoc Officium Cardinali, & non inferiori committatur, ostendit Gomesius *a* qui ex grauitate muneris, & ex conuenientia Officij hanc veritatem probat. Ex grauitate quidem muneris, quia Vicecancellarius propter sceptrum iustitiæ, quod habet supremum, inter omnes debet habere principatum, sicut & ipsa iustitia alias omnes antecellit virtutes, vt Aristoteles *b* testatur, & Iustinianus Imperator *c* comprobat: ex conuenientia autem ita Gomesius loquitur; conueniens igitur fuit, non vt antea, simplicibus, & priuatis viris, sed personis magnæ, & illustri Dignitate præditis, cuiusmodi sunt Cardinales, hoc Officium commendare, vt sic & personæ huiusmodi, & Dignitatis accessione splendorem, & nominis celebritatem caperet; hæc Gomesius, quibus ex verbis innotescit, priuatos quoque viros Officium hoc exercuisse; & ad Bonifacij Octaui tempora durasse, ex prooemio Sexti Decretalis collige, ibi, *ac dilectum filium Riccardum de Senis S.R.E. Vicecancellarium I.V.D &c.* vbi glossat. *d* notat, hunc Riccardum fuisse postea creatum Cardinalem, & Ecclesiam S. Eustachij in Titulum Diaconalem illi assignatam, vt refert etiam Ciacconius *e* Sed ante Bonifacium modò à Cardinalibus ad priuatos viros, & iterum ad Cardinales remeasse Vicecancelliaratus Officium asserit, multisquè comprobat exemplis, & argumentis Mandosius, *f* qui etiam S. Hieronymum & Cardinalem, & Vicecancellarium anno Salutis 370. Damaso Papa sedente, fuisse affirmat; & paulò inferius *g* refert glossam exponentem Bibliothecarium, idest Cancellarium; & antiquitùs ita fuisse appellatum notat etiam Cassaneus *h* ex c. Hadrianus Papa secundus, iuncta glos. ibi, in verb. Bibliothecarius.

a in prooem. regul. Cancel. q. 1. sub tit
b lib. 2. Ethic.
c in Auth. vt omnes obed. iud. prouin. in prin.
d in verb. Vicecancellarium.
e in vita Bonifacij VIII. in 2 creat. est Card. 13.
f in glos. facult. Reg. 9. volentes, verb. Vicecanc. vers hoc officiū.
g vers. dum autē glossa.

Verùm Quæstoris quoque nomen Vicecancellario adaptari posse Lucas de Penna *i* apertè scribit in hæc verba, *æquum tamen erat scriniis vnum præesse Magistrum, & erant, vt hodie sunt, Secretarij D. Papæ, qui circa talia Officia post Vicecancellariū, qui fungitur vice Quæstoris, omnibus sunt maiores &c.* Vt autē Quæstoris Officiū idē Lucas designet, Cassiodori *K* verba refert. Et in triplici differentia esse Quæstores, ex Vlpiano *l* colligere fas est, & nos latè diximus in tract. de Thesaurario Papæ; quamuis ibi de Quæstore in ordine ad conquirendas pecunias dictum sit, hìc verò de Quæstore iuxta formulam à Cassiodoro traditam intelligamus, iustitiæ quippe sceptrum habente, & si quid Princeps dubitet, à Quæstore requirat, qui est thesaurus famæ publicæ, armarium legum, imitator prudentissimus antiquorum, mores alienos corrigens, & suos debita integritate custodiens; adesse debet in eo scientia iuris, cautela sermonis, firmitas animi, vt à iustitiæ tramite nullis muneribus, nullis terroribus auferatur; hæc, aliaquè multa Cassiodorus locis supra relatis; & videndus est etiam Guliel. Bened. *m*

h in cathal. glor. Mund per 4 consid. 13.
i in rub. C. de magis. sacr scrinior. circa fin. lib. 12. & in rub. C. de quæstor. eod. lib.
K lib. 5 var. epist. 3. & 4. lib. 6. form. 5. lib. 10. epist. 6.
l L. 1. ff. de off. quæstor. & ibi glos. in verb plebeios.
m in repet. c. Raynutius, decis. 11. nu 195.

Sed & ea, quæ Petrus Gregorius Tholosanus *n* de Cancellario Franciæ congerit, non iniucundè Vicecancellario Papæ adaptantur, præcipuè dum ait: *est huius maxima potestas, & Dignitas, Principis os, quod mentem Regis explicat, & leges eius nomine figit, & refigit, Præfectus iuris, & æquitatis custos, & dispensator supra iuris rigidas leges.*

n in syntag. iur. vniu. lib. 47 cap. 29 per tot.

Hic est, qui leges Regni cancellat iniquas,
Et mandata pij Principis æqua facit,
Si quid obest populo, aut legibus est inimicum
Quidquid obest per eum desinit esse nocens.

Hæc Tholosanus, qui, vt diximus, de Cancellario Regni Franciæ loquitur. Verùm Guliel. de Benedic. *o* post relatos Cancellarios, qui sub Imperatoribus, & Regibus diuersis fuerunt, & quas habuerunt potestates, ac dignitates, tandem ad rem nostram sic loquitur. *p Similitèr habuit Ecclesia Romana, & Papa Cancellarium, qui Bibliothecarius vocabatur, quiuè cum semel ex gloria propter excellentiam tantæ Dignitatis cum Papa satageret contendere de pari, statutum fuit pro lege, quòd non Cancellarius, sed Vicecancellarius Papæ à cætero vocaretur, quod & hodie seruatur. Et iste Vicecancellarius in Curia Romana est ille, qui Regulas Apostolicas regit, cuius dispositione dantur in Curia, & extra Beneficia cum subscriptione duorum Abbreuiatorum, & est iudex in pertinentibus ad expeditionem Bullarum, ita quòd in Curia maior est post Papam, sicut in Francia Cancellarius est maior post Regem: & inde est, quòd Vicecancellarius Papæ olim vocabatur Bibliothecarius,*

o in repet. c. Raynutius. in verb. & vxorem nomine, decis. 11. nu. 193. & seq.
p sub nu. 203.

quia

quia ad eum spectabat custodire libros Bullarum, & libros Regularum; & Extravagantium; ex quo in Curia practicatur, quòd certam capit partem de Registro Bullarum, quia tenetur de omnibus ibi contentis reddere rationem: est enim Praeses iustitiae in Curia, ponit decretum irritans, & alias clausulas, & sedere potest, ac stare cum Auditoribus Rotae in decisione causarum, etiam in praesentia Papae, a
A *sicut vidistis de Cancellario Franciae, qui tanquam primus post Regem praesidet in omnibus Parlamentis Regni; sicut & Moyses in Regno, & Synagoga Iudaeorum pro Deo verus Cancellarius fuit, sic solus Papa in Ecclesia Dei Cancellarius vocatur, cuius, & Dei vnum, & idem dicitur esse Consistorium.* Hæc Guliel. videndus: multa quoque ad rem congerit Gabriel Berart. *b* Et hoc idem scripsit etiam Barthol. Chassaneus; *c* & Budeus, *d* Magistratū hunc Præfecto Prætorio similem esse scribit, & multa de illius dignitate, officio, iurisdictione refert; quos licèt Gallos Ludouicus tamen Gomesius Hispanus sequutus est, reiecto tamen somnio, quod ex glos. antiq. ad Regulas Cancellariæ hauserunt, de mutatione nominis Cancellarij in Vicecancellarium, siquidem Gomesius *e* hæc ait. *Sed quàm ista, Deus immortalis, frigida sint, & à vero aliena, qui vel parùm historiam ecclesiasticam calluerit, satis dignoscere potest; nam quòd Cardinalis Cancellariae contenderit vnquam de*
B *paritate cum Papa, vel appellatus fuerit vnquam Cancellarius, & postea ordinatum, quòd Vicecancellarius diceretur, nullibi legimus, sed sunt quaedam somnia; & ideo ego arbitror, aliunde hoc nomen Vicecancellarij processisse: nam constat, Summum Pontificem solum in Ecclesia Dei appellari sicut Moyses Cancellarium Dei, cum quo vnum, & idem Consistorium facit; si igitur Papa est Cancellarius, non videbatur conueniens, alium esse Cancellarium Papae similem nomine, sed potius Vicecancellarium, qui eius vices gereret; sicut Rex in Regno suo non facit Regem, sed Viceregem: & hoc etiam alia ratione suadetur, quia, vt superius dictum est, Cancellaria Apostolica prior fuit, quàm Vicecancellarij promotio, & Cancellaria repraesentat Sedem Apostolicam, quae habetur pro Cancellario; hinc est, quòd quando Audi-*
C *tor remittit causam ad Cancellarium, dicitur eam remittere ad Consistorium Papae, quod habetur pro Cancellario, non autem remittitur ad Vicecancellarium, vt est decisio Rotae notabilis; & eodem modo dicimus, quòd in Curia Romana nulla particularis persona est fiscus, sed ipsamet Sedes Apostolica, & ideo qui hodie gerit in Curia officium fisci, non appellatur fiscus; sed vel Aduocatus, vel Procurator fisci: sic Vicecancellarius non dicitur Cancellarius, quia ipse Papa, ac Sedes Apostolica dicuntur Cancellarij: & sunt ipsa Cancellaria.* Hæc Gomesius.

Verùmenimuerò antiquis temporibus etiam aliquando Cancellarium legimus, vt apud Ciaconium, *f* qui Ioannem Cardinalem Cancellarium dicit; & hoc idem obseruat Cherubin. iunior, *g* & quendam Raynerium omnium primum Vicecancellarij nomen inuenisse idem Ciaconius *h* scribit, & confirmat Mandosius, ad-
D dens, hoc contigisse anno salutis 1216. & ex Panuino *i* hoc innotescere; qui quidē Panuinus hoc idem repetit in vita Gregorij VIII. à quo nullum fuisse creatum Cardinalem affirmat, sed quendam Dominum Moysem Canonicum Regularem Lateranensem Subdiaconum hoc munus assumpsisse, & cum non esset Cardinalis, non Cancellarius, vt antea, sed Vicecancellarius appellatus fuit; vide Ciaconum. *K* At Cherubinus iunior *l* huius nominis variationem reddens sic loquitur: *quando prius officium hoc à Cardinali regebatur, Cancellarius dictus est, quando autem ad priuatos viros descendit, tunc Vicecancellarij nomen inditum, & hoc vltimum nomen remansit:* Quæ tamen ex Gambar. *m* mutuatus est, dum reprehendens Doctores in Clem. ne Romani, volentes reddere causam, cur magis Vicecancellarius, quàm Cancellarius dicatur, narrant somnia (vt ipse ait) de B. Laurentio, item quia
E contentio potestatis erat inter ipsum, & Papam, quæ omnia à vero absunt; quia veritas rei (inquit) ex antiquis Registris colligitur à ducentis annis supra, quando Cardinalis gerebat hoc officium, vocabatur Cancellarius, quando inferior, Vicecancellarius; & cum 90. annis continuis accidisset, vt officium istud permanserit apud non Cardinales, nomen Cancellarij non est auditum, sed Vicecancellarij, quod nomen postea remansit, & eo nuncupati etiam sunt Cardinales; quæ autem dixi, probantur ex inspectione antiquorum Registrorum, quæ ipse Gambarus vidisse testatur opera Reu. D. Baptistæ Bini Regentis Cancellariæ, qui primus rem hanc animaduertit; Hactenus Gambar. & Honorio III. sedente Raynerium quendam de

a Steph. Grat. discept. forens. cap. 298. nu. 30.
b de visitat. temporal. cap. 10. de Cancellario. Regente, Reg. Consiliar. per tot.
c in cathal. glor. mund. par. 4 consid. 13.
d in pandect. ad tit. de off. Praefect. Praetor.
e in prooem. reg. Cancel. tit. Episcopor. dignit. diminutio, vers. fabula Laurentius &c.
f in vita Innoc. III
g in compend. ad Bull. 3 Martini V. schol. 2.
h in vita Honorij III.
i in tract. de Cardinal.
K in vita Gregorij VIII. in obitu ipsius.
l ad Bullam 34 Clem. VII. schol. 2.
m de off. & potest. Legat. lib 9. nu. 77.

Castro veteri Tudertinæ Diœcesis Vicecancellarium (non tamen Cardinalem) fuisse, & huius nominis variationem inuenisse scribit Ciaconius. *a* Ac Mandosius *b* ex Bullis Benedicti IX. Gregorij VI. Clementis II. Damasi II. & Leonis IX. in Ecclesia Portuensi prædicta quoque collegisse affirmat, & tandem concludit, negari non posse, quin à 950. annis citra officium huiusmodi in personam Cardinalis esse cœperit, licèt postea cum ex nonnullorum Pontificum negligentia, nempe Leonis V. Christophori Sergij III. & quorundam aliorum Pontificia Dignitas valdè demissa, & diminuta esset, Vicecancellariatus etiam officium vilescere cœpisset, & ad priuatos viros rediisset; ex quo tamen Bonifacius VIII. B. Petri Successor fuit, Vicecancellarij officium in personam Cardinalis restitutum semper ad hæc nostra tempora permansit: quamuis Ferdinandus Vghellus *c* dicat, Ioannem Borgiam sub Innocentio VIII. Vicecancellarium fuisse, & postea ab Alexandro VI. Pont. pridie Kal. Septembris 1492. sacra Purpura decoratum: & Ciaconius *d* scribit, sub Benedicto XI. Vicecancellarij munus exercuisse D. Papinianum Taurinas Canonicum Regularem Episcopum Parmensem.

a in vita Honorij III.
b loco cit in glos. facult. Reg.
c in addit vita Ioann. Borgia in vita Alex. VI. in 1. creation. Card. 1. apud Ciacon. tom 2. col 1324.
d in vita Benedicti XI.

A

Sed iam satis dictum est de nomine; ad iurisdictionem, & potestatem transeamus. Iurisdictio autem, & potestas Vicecancellarij maxima est, quippequi expeditionibus totius Orbis in rebus beneficialibus, & officialibus, ac Ministris Cancellariæ Apostolicæ (de quibus dicemus infra) ipse præest, vt post Vestrium, & alios scribit Lælius Zecchius *e* Neque solùm in beneficialibus, sed etiam in causis prophanis, & Commissionibus causarum, quòd transgredi possit formam iuris, scripsit Gambarus. *f* Et esse Præsidem iustitiæ in Curia, apponere decretum irritans, cx alias clausulas, ac sedere, & stare posse cum Auditoribus Rotæ in decisione causarum, etiam in præsentia Papæ, diximus supra ex Guliel. de Benedictis, & Chassaneo, Summotumquè Pontificum Constitutiones legentibus notum erit.

e de Repub. Eccles. tit. de Statu Prelat cap 4.
f de off. legat. lib. 9. nu. 79.

B

Fundamentum verò iurisdictionis ipsius Vicecancellarij in Rescriptis, & Sanctionibus Summorum Pontificum iactum est, & licèt antiquissimum, ex Constitutione tamen Martini V. *g* nunc magis elucescit, dum ait, quòd si Notarij Apostolici, ac eorum Abbreuiatores, & alij in iustitia, ac etiam gratia litterarum Apostolicarum Abbreuiatores taxam nimiam pro minutis suis petierint, ac etiam si literæ Apostolicæ excessiuè taxatæ fuerint, super excessibus huiusmodi per partes ad Vicecancellarium, aut de mandato suo, vel ipso absente, ad eius Locumtenentem, seu Præsidentem in Cancellaria prædicta habeantur recursus &c. Ex quibus, alijsquè in d. Constitutione sancitis plutibus in locis iurisdictio Vicecancellarij clucescit. Sed & ante Martinum V. & Ioannem XXII. qui Martinum per annos fermè centum in Pontificatu præuenerat, Vicecancellarium, Scriptores, & Correctores literarum Apostolicarum extitisse, Polydorus Virgilius *h* testatur: Regulas tamen Cancellariæ nondum compositas, sed primum omnium ipsum Ioannem XXII tanquam bonum Domus suæ patremfamilias eas introduxisse, nec solùm Regulas, sed etiam Beneficiorum electiuorum reseruationes, ac taxas, quibus æstimarentur, inuenisse, Collegium quoque Scriptorum Apostolicorum antea sine ordine vagans numero distrinxisse, Gomesius *i* scribit; & pauló infra hæc addit: *quando aliud de se dignum Ioannes præstitisset, illud tamen erit omnibus sæculis memorandum, quod primus omnium Cancellariam, & Vicecancellarii Dignitatem, ac Rotæ tribunal illustrauit, quæ sunt duo in Vrbe luminaria, & Collegia præstantiora;* quibus ambobus Vicecancellarius præest.

g Const. 3. Bullar nou. tom. 1. pag 251. §. 2.
h de rer. inuentor. lib. 8. cap. 2.
i in prooem Reg. Cancell. sub tit. Episcopor. dignit. dimin. pag. apud me 7.

C

D

Quod attinet ad Regulas Cancellariæ, habes inter easdem Regulas 69. in qua de potestate D. Vicecancellarij ita cautum legimus. *K* Primò quòd possit committere absolutionem illorum, qui ignoranter in supplicationibus, vel in literis Apostolicis aliquid scriberent, corrigerent, vel delerent. Item quòd possit corrigere nomina, & cognomina personarum, non tamen eorum, quibus gratiæ, & concessiones fiunt, ac Beneficiorum, dum tamen de corpore constet. Item quòd possit omnes curas beneficiales etiam non deuolutas committere in Curia, cum potestate citandi ad partes. Item quòd processus Apostolica auctoritate decretos aggrauare possit, cum inuocatione brachij secularis, sententiasquè executioni demandari facere contra intrusos, & intrudendos per literas Apostolicas desuper conficiendas, & non aliàs. Item quòd possit signare supplicationes manibus duorum Referendariorũ signatas de Beneficijs Ecclesiasticis secularibus, & regularibus dispositioni Apostolicæ

K inter reg. Cãcel. sub Greg. xv. editas. reg. 69. & vlt.

E

stolicæ generalitèr non reseruatis, quorum cuiuslibet valor centum florenorum auri de Camera, vel totidem librarum Turonen. paruorum, seu totidem in alia moneta secundùm communem æstimationem valorem annuum non excedat. Item quòd possit signare supplicationes etiam duorum Referendariorum manibus signatas de nouis prouisionibus, si neutri, & subrogationibus pro collitigantibus, in quibus
A non detur clausula generalem reseruationem importans. Item quòd possit ad Ordines suscipiendos arctatis prorogare terminos de dictis suscipiendis Ordinibus vsque ad proxima tunc à iure statuta tempora, in quibus sic arctati successiuè ad ipsos Ordines promoueantur. Super quibus, & alijs quoque Regulis cum Roderico de Quesada breues quasdam notulas nouissimè ediderit, ad hanc Regulam hæc notat, vt scilicet in ea recenseantur, quæ iurisdictionem Vicecancellarij concernunt, maximè in his, quæ ad materiam expeditionis spectant.

Quantùm verò attinet ad Rotæ Tribunal, in eoquè D. Vicecancellarij superioritatem, præter ea, quæ dicta sunt supra, ex eiusdem Ioannis XXII. Constitutione *a* innotescit, vbi formulam iuramenti præstandi ab ijsdem Rotæ Auditoribus assignat, ibi, *negocia, & officia mihi à D.Papa, vel D.S.R.E. Vicecancellario commissa, vel committenda fidelitèr geram, & sollicitè exercebo, & specialitèr officium Au-*
B *ditoris sacri Palatij, reddendo iustitiam vnicuique &c.* & infra plenius dicemus cap. 19.

Curam verò, Titulum Ecclesiæ S. Laurentij in Damaso, & iurisdictionem in temporalibus, ac spiritualibus regimen, & administrationem eidem Cardinali Vicecancellario concessas esse, Clementis VII *b* Constitutio demonstrat, vbi præter alia legis, officium hoc oculum Romani Pontificis dexterum appellari, itaut de ijs, quę Papa concedit illi credatur, Rota Romana apud Puteum *c* sic testante. Colligitur etiam ex eadem Clementis VII Constitutione, *d* Capitulum, & Clericos prædictę Ecclesiæ S. Laurentij in Damaso, nec non omnes, & singulos Cancellariæ Apostolicæ officiales ipsi subiacere, & in Superiorem agnoscere debere Cardinalem ipsum Vicecancellarium.

C Sed & Pius V. cum Scriptores, & Procuratores Pœnitentiatiæ Apostolicæ ad Cancellariam Apostolicam transtulisset, & Scriptores, Procuratoresquè literarum minoris gratiæ instituisset, locum in ipsa Cancellaria arbitrio Vicecancellarij assignauit, eidemquè tanquam Capiti aliorum Collegiorum obedire, & obsequentes esse mandauit *e*

Verùm nedum superioritatem in omnes Cancellariæ Apostolicæ officiales, sed etiam, cum ferè omnia officia hæc in Curia Romana vendantur, vt dicemus infra, pretium ex nonnullorum venditione capere, siue per cessum, siue decessum (vt vocant) ad libitum voluntatis eadem conferre, & de illis disponere posse Vicecancellarium Sixtus V. *f* edixit, siue potius antiquas confirmauit facultates. Officia verò sub dispositione, & quorum pretium, ac emolumentum cedunt in commodum Vi-
D cecancellarij, sunt infrascripta.

Abbreuiatores de Parco maiori num 6.
Abbreuiatores de Parco minori num. 7.
& hæc ex concessione Sixti IV. *g* Sed alios octo Abbreuiatores de Parco minori sub collatione Vicecancellarij addidit Sixtus V. *h* itaut hodie sint num. 15.
Sollicitatores literarum Apostolicarum num. 25.
Notarij Rotæ num. 12.
Cubicularij num 3.
Scutiferi de numero participantium num. 7.
Milites S. Petri num. 26.
A Leone X. in Bullar. veter. *i*
E Milites S. Pauli num. 13.
Milites de Lilio num. 2.
Milites Pij num. 20.
Custos Cancellariæ.
Notarij, & Ostiarij eiusdem Cancellariæ.
Notarius Contradictarum num. 1.
Alius de consuetis nuncupatus.

Et alia nonnulla eiusdem Cancellariæ officia, tam per obitum, resignationem, & priuationem, quàm forsan aliàs pro tempore vacantia, personis eidem Vicecancellario

a Const. 14. § 8. Bullar. nou. tom. 1. pag. 167.
b Const. 34. Bullar. nou. tom 1 pag. 602.
c decis. 310. lib. 1.
d § 4. & 5.
e Const. 84. § 3. & 8. Bull. nou. tom. 2. pag. 283.
f in Motu pro prio impresso inter appendices Bullar. nou. tom. 3 pag. 39.
g Const. 16. § 25 Bullar. nou. tom. 1. pag. 359.
h in præcit. Motu prop. in prin.
i Const. 41 pag. 265.

rio beneuisis ad vitam recipientium conferre, & assignare, dequè illis ad sui libitum, simili modo, quo Romanus Pontifex de alijs Romanæ Curiæ officijs disponere solet, ipse quoque Vicecancellarius potest, vt præcitato Sixti V. Motu proprio.

Cum igitur tam eminens, & tot decorata sit priuilegijs Vicecancellarij Dignitas, iraut post Papam prima sit in Vrbe, rationibus per Gomesium *a* allatis, quæsitum aliquando fuit Alexandro VI. sedente, & Ascanio Sfortia Card. Vicecancellario existente, an ipse Vicecancellarius possit per longum tempus extra Vrbem degere (prout ipse Ascanius rationibus apud historicos videndis moram traxit) & an Papa possit illum ad redeundum cogere sub pœna priuationis officij, & Dignitatis? nam, vt Cassiodorus *b* ait, piaculi genus est, absentem sibi Romam diutius facere, qui in ea possunt constitutis laribus habitare. Hæc quæstio à Serenissimo Rege Federico, & ad instantiam præfati Reuerendiss. D. Ascanij Cardinalis Vicecancellarij Neapolitano Consilio pro decisione commissa, Matthæus de Afflictis inter eosdem Consiliarios primus suis posteritati monumentis *c* consignauit, concludendo, ex iusta, & rationabili causa licere Cardinali Vicecancellario, sicut & alijs Cardinalibus à Romana Curia abesse; & multas quidem enumerat causas, ex quibus licita resultat absentia; potissima verò in Cardinali Ascanio fuit, vt fratrem Ludouicum Insubrum Ducem oppressum, spoliatum, & ab hostibus captum iuuaret, nam nisi ex tam iusta causa Curiæ residentiam dimisisset, profectò tanquam crudelis, & impius, Deum sibi ad iram prouocasset, ex ijs, quæ in sacra Pagina *d* leguntur his verbis; *odio sunt Deo impius, & impietas eius*, nam oppressio fratris propria iudicatur, vt notat Abbas; *e* aliaquè multa congerit Afflictus *f* videndus: nequè à proposita conclusione sunt aliena, quæ satis eruditè congerit Cassaneus *g* ad probandum, honorem cunctis rebus præferendum esse; adeo enim honor, & honestas in precio habendi sunt, vt pari passu cum vita ambulent, ex Marciani I.C. responso; *h* & Diuus Augustinus *i* relatus à Gratiano, K crudelem esse, qui famam suam negligit, ait. Alia multa de Vicecancellario, eiusquè Dignitate cognoscenda sunt ex Gundisaluo Hispano Rotæ Romanæ olim Auditore. *l* Sed non omittam hìc inserere, officium Vicecancellarij mortuo Pontifice, & Sede vacante silere; Vicecancellarius enim, vt primùm Pontifex expirauit, Bullas, quibus literæ Apostolicæ signari consueuerunt, à Plumbatoribus accipit, & partem illam, in qua literæ cum nomine Pontificis inscriptæ sunt, publicè, & coram pluribus per ipsos Plumbatores frangit, & ad signandum omninò ineptas reddit; aliam verò partem, in qua Apostolorum Capita sculpta sunt, lineo panniculo inuolutam, alligatam, & sigillo suo signatam Camerario tradit, & diligentissimè curat, ne aliquæ literæ signari possint post Pontificis obitum. Hæc habes in Cæremoniali Romano. *m*

Cum autem tantò maior quis reputatur, quantò pluribus, & dignioribus præest, vt est Iustiniani Imperatoris sententia, *n* & nos latè diximus supra; *o* ideo de ijs, qui Vicecancellario subsunt, & assistunt in gratia, vel iustitia exequenda, nunc agere incipiam.

a in prooem. Reg Cancell. ad nu. 1. quæst.
b lib. 3. variar. cap. 21.
c decis 289. per tot. incipit, Serenissimus.
d in lib. Sapientiæ, cap 14.
e in c cum oporteat, nu. 4. vers. aut agitur de crimine, de accusat.
f in d. decis. nu. 29. & seqq.
g in cathal. glor. Mund. par 1. consid. 2.
h in l. iusta causa ff. de manumis. vindict.
i in sermone de communi vita clericorum.
K c nolo 12. q. 1
l in tract. de Dignit. Vicecanc.
m lib. 1 sect. 15. cap. 4. pag. apud me 305.
n in Auth. de defens. Ciuit. in prin vers. quandò enim.
o de priuil. DD. Card. priuil. 20.

A B C D E

CAPVT

CAPVT XVIII.

A *De Prothonotarÿs Apostolicis.*

SAnctæ Romanæ Eeelcsiæ Vicecaneellarium omnes in Romana Curia Prælatos, & Officiales tanquam eorum Caput agnoscere, verba Pij V. *a* Pont. Max. demonstrant, ibi, *eidemque* Vicecaneellario scilicet, *tanquam Capiti aliorum obedire &c.* Verùm inter Prælatos primum locum obtinere Prothonotarios Apostolicos, quos de numero participantiũ vocant, Sarnensis, *b* alijqnè scribunt. Vt igitur Dignitatum ordo seruetur, prout in omnibus, & in Ecclesia militanti præsertim seruandum esse seribit, & probat Chassaneus, *c* de Prothonotarijs primo loco dieendum erit; quos etiam Scriniarios quandoque appellatos fuisse, Innocentij Pontificis verba *d* indicant, ibi, *quia non fuerat in Camera nostra receptus, ac Scri-*
B *niarius alio modo scripsißet &c.* vbi glos. *e* exponit, *Seriniarij appellantur Tabelliones, & est vulgare Romanorum*; quippequi ab Augusto, Mœceuate suggerente adinuenti fuerint, vt testatur Dio; *f* & latiùs prosequitur Gaspar Paneirolus. *g* Sed magis ad rem nostram, de ordine scilicet, & officio Prothonotariorum hæc scribit Sarnensis. *h Vt babeatur perfecta notitia antiquitatis temporum iniuria deperditæ, est notandum, quòd initio orientis Eeclesiæ sub Clemente I. creati fuere Notarij septem, ad res gestas Martyrum diligentèr conscribendas, quibus septem Vrbis Regiones, quæ Paroebię dicebantur, distributę fuerunt: & quia Antherus Papa eius nominis I. statuerat res Martyrum gestas à Notarÿs conscriptas Scrinijs Eeclesiæ recondi, fortassis ab eo tempore Scriniarÿ sunt appellati.* Verùm quia tempore Iulij Papæ I. non ita Christianorum Martyria frequentabantur, quia creuerat in im-
C mensum iam decus Ecelesiæ propter Constantini Magni conuersionem, ideo dicti Notarij nil fortè habentes, quod iam de Martyribus scriberent, ex mandato eiusdem Iulij I. omnia, & quæcumque alia ad Ecelesiam pertinentia scribere cœperunt (vt Damasus in vita Iulij refert) vbi de scrinio scripturarum Notariorum etiam meminit; inde verisimile est, prædictis Notarijs, vt dixi, ab Scrinijs reconditarum scripturarum Scriniarios appellatos, atque, vt creditur, inter illa ad Ecclesiam pertinentia, quæ Iulius adnotare eos voluit, Apostolicas quoque literas scribere cœpisse; quod ex antiquis literis Apostolicis Sergij Papæ IV. manifestum redditur, in illis verbis videlicet, *scriptum per manus Benedicti Notarÿ Regionarij, & Scriniarij Sanctæ* R. E. *&c.* Quæ quidem verba duo indicant, primò illius Bullæ scriptorem vnũ fuisse ex illis septem Notarijs à Clemente I. constitutis, ex eo quia appellatur Re-
D gionarius; seeundò quia appellatur Scriniarius, quia isti scribere solebant res dignas scrinio; vel quæ clerici in scrinio recondere debebant: quod etiam probatur ex alijs antiquis Martini II. Apostolicis literis, vbi Notarius illarum Bullarum Scriniarius appellatur, in hæc verba; *scriptum per manus Hadriani Scriniarij S. R* E. Sed quemadmodum in Republica Romana, & apud Cæsares Scribarum honor auctus est, itaut in Senatu Romano ex Senatoribus aliquando delecti essent Scribæ, qui singulari fide pollerent, vt Cicero *i* scribit, à Tholosano *K* relatus, ita etiam creuit deinde, auctis Eaclesiæ diuitijs, istorum Notariorum honor, & ad differentiam aliorum Notariorum Vrbis Prothonotarij appellati sunt, quasi primi inter alios. Hæc, & alia Gomesius apud ipsum videnda: multa quoque scripsit Chassaneus, *l* addens, quòd istud nomen, *Prothonotarius*, nunquam ponitur in Bullis, nec in alijs Dispo-
E sitionibus Apostolicis, sed tantùm, *Notarius*, ita enim Pontifex illos appellat, vt eorundem Pontificum Constitutiones legentibus, & Romanam Curiam sequentibus notum est.

Sed quoniam tres sunt species Prothonotariorum, vt Rodericus de Quesada *m* aduertit. Prima participantium, de quibus nobis agendum proposuimus. Secunda ereatorum à Papa, vel à Legatis de latere, & quandoque etiam ap ipsis Prothonotarijs participantibus collegialitèr congregatis, vt diximus infra; & cum magnus sit huius secundæ speciei numerus, Sixto IV. *n* sic attestante, horum Dignitas propter

a Const 84. § 8 Bullar. nou. tom. 2. pag 285.
b prooem. Reg. Cancel. q. 1. tit. de Cancell. & Vicecanc. orig.
c in cathal. glor. mund. par. 1. consider. 77.
d c. ad audientiam, de prescr.
e in verb. scriniarius.
f lib. 52. hist. sub fin.
g in comment. notitia Imper. orient cap 93.
h in prooem. Reg. Cancel tit. de ord & offic. Prothon.
i in Oration pro Sylla.
K in syntagm. iur. vniu. lib. 47. cap. 41. n 6.
l in cathal. glor. mund par 4 consid. 29.
m in notis ad reg. Cancell. Gregor. XV. in 1. reg. vers. declarans nihilominus.
n in extrauag. 1 §. & quoniam. de treg & pac.

ter numerum vilescit, vt notat Abbas Panormitanus. *a* Tertia species Prothonotariorum est ratione Officiorum, quando scilicet quis ratione alicuius Officij efficitur Prothonot. vt in Scriptore Apostolico, Milite S. Petri, Milite de Lilio, & alijs familiaribus Papæ capacibus. Hactenus Quesada. Et hos extraordinarios vocat Chassaneus; *b* præferuntur tamen quibuscumque clericis secularibus, cum Dignitatem habeant; & rocchettum portare possunt, dum tamen vigesimum annum habeant, nec ante id tempus hanc Dignitatem consequi valent, ex Pauli II. Sanctione, & A
elapso anno à die adeptæ Dignitatis ad Subdiaconatus Ordinem promouendi sunt, vt scribit, notatque Guliel. de Benedic. *c* videndus.

Sed iam ad primam Prothonotariorum speciem, participantium scilicet reuertamur: hi numero septem à principio fuerunt, vt post alios multos Polydorus Virgilius *d* in hæc verba scribit. *Sunt hodie Protbonotarij Apostolici numero septem, qui, vt dictum est, in illud Collegium precio cooptantur &c.* Verùm Sixto V. sedente auctus est numerus, itaut hodie Collegium hoc ex duodecim constituatur, *e* & multis ab eodem Pontifice decoratum est priuilegijs, vt dicemus infra: nunc de Officio, & Dignitate dicendum est.

Officium igitur in primæua illius institutione fuit, vt diximus, Sanctorum gesta perquirere, describere, & in scrinijs Ecclesiæ referre, vt dixit Rota Romana, *f* & B
antiquiori, seu Decano illorum, qui Prothoscriniarius, vel Primicerius dicebatur, Gomesio *g* teste, commissa erat datandi facultas, vt ex Bullis Martini II. & Stephani VII. idem Gomesius *h* obseruat. Minutas etiam literarum Apostolicarum, vbi Patriarchales, Metropolitanæ, aliæuè Cathedrales Ecclesiæ, & Monasteria Consistorialitèr conferuntur, cum aliæ ad ipsos nõ pertineant, conficiunt, & expediunt, & lucrum capiunt, vt ex Martini V. Constitutione *i* satis liquet, & Chassaneus, *K* ac alij quoque scripserunt.

Dignitas verò adeo excellens in Ecclesia Dei fuit, vt ad Pij II. tempora Episcopos præcessisse ex eiusdem Pontificis Sanctione *l* innotescat, dum ibidem decisũ habes, Episcopos vbique debere Prothonotarijs præcedere, in Capella præsertim Pontificia, in Consistorijs verò publicis, vbi quatuor ex ipsis Prothonotarijs, qui de C
rebus ibi gestis rogari consueuerunt, honorabiliorem locum habeant, sedique Pontificiæ proximiores assideant; cuius dictionis rationem reddens Cherubinus iunior, *m* post Iacobat. & alios, sic ait. *Cur Episcopis hæc præcedentia debetur? Quia Episcopi locum tenent Apostolorum, Prothonotarii verò assimilantur Euangelistis, cum sint deputati ad describendum acta Pontificis, vt ipse Pontifex ait &c.*

Verùm ab Episcoporum, & Ordinariorum iurisdictione exemptos esse Prothonotarios, Leo X. *n* affirmat in hæc verba. *Ad Prothonotariatus Officium assumpti habitum, & rocchettum deferentes, & alii nostri, & d. Sedis officiales actu sua officia exercentes, tam in ciuilibus, quàm in criminalibus ab omni Ordinariorum iurisdictione sint exempti &c.* quod etiam Sixtus V. *o* confirmauit. Sed quàmuis maxima esset Prothonotariorum Dignitas, ex multis Summorum Pontificum Sanctionibus colligenda, Sixtus tamen V. antiqua nedum confirmauit priuilegia, sed D
alia noua addidit, & omnia insimul oculis legenda obtulit; *p* quæ nos breuitèr referenda duximus.

Vt decentiùs Dignitatem sustinere valeant, annuum redditum scutorum 1980. ex fructibus, & redditibus Dohanæ, & Thesaurariæ Prouinciæ Patrimonij percipiendũ auxit. §. 4.

Omnia, & quæcumque priuilegia, exemptiones, & immunitates antiquitùs huic Collegio concessa, quatenus sint in vsu, & Concilij Tridentini Decretis minimè contraria, nec sub vllis reuocationibus comprehensa, iura quoque, emolumenta quæcumque percipi solita confirmauit, ac denuò concessit. *q*

Quilibet ex ipsis Prothonotarijs Doctores, Notarios, ac Tabelliones creare valet, sine tamen præiudicio facultatum Aduocatorum Consistorialium. §. 3. & 4. E

Cum spurijs, bastardis, manseribus, incestuosis, & alijs ex quouis illicito, & damnato coitu procreatis, vt ad quæcumque bona, etiam ecclesiastica succedant, dispensare valent, & possunt, cum derogatione etiam Constitutionis Pij V. in illegitimos emanatæ. §. 5.

Statuta ad prosperum statum ipsius Collegij condere, cum applicatione pœna-

a in c. 1. num. 4. de priuileg.

b loco proximè cit. vers. & extraordinarij.

c in repet. c. Raynutius, in verb. adiecta impuberi. in princ. nu. 13.

d de rer. inuent. lib 4. cap. 11.

e in Constit. 12. Bullar. nou. tom. 2. pag. 503.

f decis. 1033. par 3. diuers. lib. 3. nu 1.

g in prooem. Reg. Cancell. q 1. tit. de ordin. & off. Prothon.

h eod. loco cit.

i Const. 3. §. 2. Bullar. nou. tom. 1. pag. 251.

K in cathal. glor. mund. loco cit.

l Const. 4. Bull. nou. tom. 1. pag. 316.

m in compend. ad d. Bullam 4. schol. 2.

n in Const. 10. §. 4. Bullar. nou. tom. 1. pag. 482.

o in d. Const. 12. §. 13.

p Const. 12. Bullar. nou. tom 2. pag. 502. & 503.

q in Motu proprio post d. Const. 12. impresso, §. 2.

pœnarum ad commodum eiusdem Collegij permittitur §. 6.

Summi Pontificis familiares, & domestici Prælati ad instar, & æquè principaliter, vt illi, qui actu personæ ipsius Pontificis continuò assistunt, declarantur §. 7.

Panem honoris (partem vocant) vt intimi familiares, & Cameræ Apostolicæ Clerici, vestes lugubres in obitu, violaceas verò in Coronatione Pontificum habent, si Pontifex solemni pompa equitet, duobus ex ipsis paludatis (cum mantellonibus

A dicunt) immediatè post Prælatos assistentes equitare permissum est §. 8.

Literarum Apostolicarum expeditiones cuiusuis generis Beneficiorum gratis habent §. 9.

Emolumenta, quæ pro expeditionibus Ecclesiarum in Consistorijs fieri solitis recipiunt, & quarum ratione taxa huic Collegio solui solet, nullo vnquam tempore diminuantur, sed integra semper accipiant. §. 10.

Consanguinei, affines, familiares antiquiorum septem Prothonotariorum arma, non tamen breuioris mensuræ, per vrbem, totamquè ecclesiasticam Ditionem deferre valent. §. 11.

Pro summa duorum millium ducatorum auri de Camera (etiam dimisso Prothonotariatus officio) de bonis quoque ecclesiasticis, tam inter viuos, quàm in mor-

B tis articulo disponere permittitur. §. 12.

Ab Ordinariorum iurisdictione (prout etiam a Leone X. *a* sancitum diximus) exempti, Summi Pontificis, & Sedis Apostolicæ dumtaxat dominium, ac potestatem agnoscunt. § 13. *a Const. 10. §.*

Collegialiter congregati Prothonotarium vnum extraordinarium, absque tamen emolumentorum participatione, quolibet anno creare possunt. § 14.

Qui ex septem Prothonotarijs I. V. Doctores fuerint, vtriusque Signaturæ etiam Referendariorum numero adscribantur, & ex ipsis vnus antiquior in Signatura gratiæ semper locum habeat. §. 15.

In quibuscumque actibus in Consistorio publico pro tempore faciendis, vnus ex ipsis vocetur, qui ad perpetuam rei memoriam, alijs etiam cum Prothonotarijs in-

C teruenientibus, si publica conficiant instrumenta, manum, & sigillum suum apponant, absque testibus in iudicio, & extra vbique locorum plenè probent. § 16.

In memoriam antiqui instituti, a Clemente I. (vt diximus) ad Sanctorum gesta conscribenda, ordinati, vnus ex ipsis Prothonotarijs, & vnus sacri Palatij Apostolici causarum Auditor in Canonizatione Sanctorum, & desuper processu fabricando, coniunctim intersunt. §. 17.

Consistoria, & Capellæ a S. D. N. Papæ Cursoribus (vt Cardinalibus assolet) illis insinuandæ sunt. Candelas, Palmas, Agnus Dei, eiusdem qualitatis, prout Episcopi assistentes; aureas, argenteasque monetas in Coronatione Pontificis, vt Cameræ Apostolicæ Clerici recipiunt. §. 18 & 19.

Si Principes, vel eorum Oratores, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi assisten-

D tes non adsint, postpositis Baronibus, alijsque Prælatis, vnus ex Prothonotarijs caudam Pontificis sustinet. §. 20. Præsente verò ex prædictis aliquo, duo ex ipsis Prothonotarijs antiquioribus fimbrias ipsius Pontificis in publicis actibus incedentis deferunt; ex antiquo Romanæ Ecclesiæ ritu, vt dicemus infra.

In sacro Presbyteratus ordine constituti, Mitra, & quibuscumque alijs Pontificalibus ornamentis, etiam in Catedralibus Ecclesijs, de illorum tamen Præsulum, si præsentes sint, si verò absentes, absque illorum consensu, ac illis irrequisitis, in Missis solemnibus extra Curiam vti possunt. §. 21.

Altare portatile in locis non sacris, ex quauis causa interdictis, etiam tempore cessationis a Diuinis, dummodo ipsi causam Interdicti huiusmodi non dederint, erigere possunt, ibiquè ante diluculum, & circa meridiem, in ipsorum, ac familiarium,

E domesticorumque præsentia celebrari facere, ac interesse permittitur. §. 22.

Si per decennium septem prædicti Officium Prothonotariatus obtinuerint, etiam illo postea resignato, ijsdem gaudent priuilegijs; rocchettum tamen in vrbe non deferunt, locum in Capella non habent, post Auditores sacri Palatij, & Cameræ Apostolicæ Clericos incedunt. §. 23. Fauet Theod. & Valent. Sanctio videnda. *b* *b in l. vnic. C. de magistr. sacror. scr. n. lib 12. tit 9.*

Vt priuilegia prædicta inuiolabili lege seruentur, Vicecancellarius, Camerarius, Sūmator, aliiq. Sedis Apostolicę Ministri de mandato Pontificis inuigilare debent. §. 24. *c die 22 Februarij 1586.*

A solutione vectigalis, seu gabellæ pro dolijs, sex vini prædictos septem Prothonotarios idem Sixtus *c* exemit, & speciali Diplomate liberauit Laertio Cherubino, *d* teste, *d in rub. d Const. 12 Sixti.*

teste, asserente, se consultò prætermisisse inter alias Constitutiones inserere.

Et quoniam indumentorum varietas officij quoque diuersitatem indicat, præsertim in Romana Curia, vt Prothonotarij ab alijs dignoscantur, quemadmodum Patriarchæ, Archiepiscopi, & Episcopi, pileum nigrum cum resticula (cordonem vocant) viridi, ita Prothonotarij violacea serica deferunt; quod à Paulo V. indultum est, antea quippe nigra erat, vt nos vidimus, & Polydorus Virgilius *a* confirmat, dum ait. *Omnes equitando pileo vtuntur nigro, quod introductũ dixerim, vt a Cardinalibus, & Episcopis per hoc insigne internoscerētur, quando æquè omnes lineā togā induunt; &c.* A

a de rer. inuent. lib. 4. cap. 11.

Quod autem dictum est supra de facultate Prothonarijs concessa promouendi ad Doctoratus gradum, vt Vniuersitati Studij Romani, & Sacri Cõsistorij Aduocatorum Dignitati cõsultum sit, Vrbanus VIII suo Diplomate declarauit, licere Dominis Prothonotarijs quatuor tantùm in vrbe quolibet anno Doctoratus Dignitate insignire, & hos pauperes, & sine vlla mercede, aut præmij solutione. De facultatibus Aduocatorum Consistorialium, vide supra: *b* [illegible]

b cap. 15. Congreg. 19.

Denique non abre visum est hic addere, quæ Cassiodorus in formula Notariorũ scribit, *c* siquidem ad Prothonotarios quoque nostros referri possunt: *Non est dubium ornare subiectos Principis secretum, dum nullis æstimantur necessaria posse committi, nisi qui fuerint fide magna solidati: publicum quidem est omne, quod agimus, sed multa non sunt ante scienda, nisi cum fuerint Deo auxiliante perfecta; quæ* B *tantò plus debent oculi, quantò amplius desiderantur agnosci. Regis consilium solos decet scire grauissimos; imitari debent Armaria, quæ continent monumenta chartarum, vt quando ab ipsis aliqua instructio quæritur, tunc loquantur, totum autem dissimulare debent, quasi nesciant scientes, nam sollicitis inquisitoribus sæpe & vultu proditur, quod tacetur. Adsit innocentia, quæ cuncta commendat, quia in placida mente regia decentèr debent verba deponi, sed quoniam se probatis moribus institutum venatrix bonæ conuersationis solicitudo nostra respexit, ab illa indictione Notarium te nostrum esse censemus, vt ordine decurso militiæ, ad Primiceriatus fidelitèr peruenias summitatem. Honor, qui efficit Senatorem, cui Patrum aula reseratur non iniuria;* C *nam qui nostris curis militat assidua lucubratione, iustè videtur veniam libertatis intrare: additur etiam perfuncti laboris aliud munus, vt si quo modo ad illustratum, vel vacantem meruerit peruenire, omnibus debeat anteponi, qui Codicillarijs illustribus probantur ornari: vnde absolutè colligitur Primiceriatus meritis datum vti, vt in vno, eodemq. titulo dispar esset dignitas æqualitèr acquisita. Animari debes igitur ad labores, quando tibi tale præmium propositum vides, quale se gaudent inuenisse summates.* Hactenus Cassiodorus, cuius verba nisi ad Notarios directa essent, magis ad Secretarios Principis dirigenda putarem. Verùm quia Notarij quoque isti a Cassiodoro descripti post decursum fidelitèr Officium ad Primiceriatus summitatem perueniebant, quod etiam nomen ex nostris Prothonotarijs Decano inditum aliquando fuit, Gomesio *d* teste; placuit propterea ipsius Cassiodori verba referre. D At si Primiceriatus Officium, & Dignitatem cognoscere cupis, eundem Cassiodorũ *e* perlege: sed magis latè de Primicerijs, Secundocerijs, ac Tertiocerijs, varijsque Domus Augustæ Notariorum denominationibus, officijs, & dignitatibus agit Iacobus Guther. *f* cuius verba, ne nimius sim, omittenda duxi: multa quoque scitu digna congerit Gasp. Pancirol. *g* apud ipsum videnda, agit enim de Primicerio Notariorum, eiusq. insignibus, & laterculo maiori. Officium verò, & dignitatem Primiceriatus militarem fuisse apud antiquos, nedum ex prænarratis auctoribus, sed etiam ex Imperialibus Sanctionibus in vtroque Codice *h* constat, vbi Alciatus irridendo Accursium, qui scripsit, Primicerium dictum, quòd primus ferat cereum, veram huius nominis ethimologiam reddit. Sed Notariorum Primicerium apud Cæsares fuisse, sub cuius cura erat notitia omnium dignitatum, & administrationum, tam ciuilium, quàm militarium, Petrus Gregorius Tholosanus *i* scribit. Sigonius *K* verò E Primicerios fuisse Assessores Romani Pontificis, scribit in hæc verba. *Præstabat eo tempore in vrbe opibus, & auctoritate Christophorus Primicerius, siquidem Primicerius, & Secundicerius Assessores Pontificis erant, atque latera eius incedentis tegebant, & proximum locum post Præfectũ vrbis, siue Ducem tenebant* Hæc Sigonius: & hoc eodem munere fungi Prothonotarios Apostolicos hodie quoque videmus; etenim vbi Summus Põtifex incedit; duo ex antiquioribus Prothonotarijs eius lateri assistendo fimbrias vestimentorum regunt, & deferunt, vt indicauimus supra.

c lib. 6. var. formul. 16.

d in proœm. reg. Cancell. q. 1. tit. de Prothonot.
e lib. 11. var. cap. 30. & 31. & lib. 6. cap. 7.
f de off. Domus Aug. lib 3. cap 9.
g in comment. notitia Imper. oriental.
h in C. Theod. lib. 6. tit. 10. de primicer. & not In C. Iustin lib. 12. tit. 7. de primicer. & secundicer. & not.
i in syntag. iur. vniu. par. 3. lib. 47. cap. 41. nu. 5.
K de Regno Ital. lib. 3. sub anno 768. pag 132.

CAP.

CAPVT XIX.

A

De Auditoribus Rotæ.

POst Summum Pontificem primum obtinere locum Eminentiss. Card Vicecancellarium propter sceptrum iustitiæ diximus: hoc verò sceptrum à sacri Palatij Apostolici Auditoribus sustineri, regiquè, nemo est, qui neget. Quamobrem post ipsum Vicecancellarium de Auditoribus Rotæ Romanæ dicendum erat; verùm quia Prothonotarij Apostolici inter Romanæ Curiæ Prælatos primum sibi locum, vt vidimus, vindicarunt, ne contra Vlpiani *a* sententiam dignitatis præuerteretur ordo, de Prothonotarijs dicendum antea fuit; nunc autem de Auditoribus dicendum est.

Gubernium, & directionem iudicij, quod in sacro Palatio per Dominos Auditores B exercetur, eorundem Auditorum examen, & receptionem ad Cardinalem Vicecancellarium pertinere, ex Martini V. Sanctione *b* notum fit; quod etiam à Sixto IV. confirmatum legimus, *c* & hodie seruatum videmus: In Palatio enim ipsius Cardinalis Vicecancellarij, toto etiam sacro Cardinalium Collegio, alijsquè Romanæ Curiæ Prælatis, Aduocatis Consistorialibus, & Curialibus interuenientibus, priusquam aliquis ex ipsis Auditoribus ad supremum hoc iustitiæ Tribunal accedere valeat, tanquam in arenam literariam descendit, vt arctissimos vtriusque iuris nodos per iuniores Collegas, & Consistorialis Aulę Aduocatos, seruata eiusdem Martini V. forma, obiectos soluat, & diluat. Et licèt aliquando hæc Martini Sanctio in desuetudinem abijsset, itaut etiam Card. Cameratius de mandato Papę Auditores Rotę per dationem cappæ, rocchetti, & bireti in matriculam receperit, C vt Bellam. *d* & Gomes. *e* testantur. Attamen Sixtus IV. *f* Vicecancellarium ad sua primæua iura restituit.

Nobilissimi huius Tribunalis origo antiquissima est; etenim vbi à tyrannorum persecutione, & sæuitia Romana Ecclesia pacem obtinuit, Beatiquè Petri, & Successorum dignitas, atque maiestas non amplius sub modio, sed super candelabrum lucere cœpit, nedum priuati viri, sed Principes, & Reges de Beneficijs ecclesiasticis, rebusquè aliis, vel sui natura, siue iuris dispositione, aut ipsorum Principum, et Regum commissione, lites, et causas ab ipso Romano Pontifice cognoscendas, et decidendas remittebant; adeo enim vt Vestrius *g* ait, antiqua nostrorum Patrum deuorio traxit populos, vt vniuersus Orbis, etiam finitimę Regiones huic spontè sua venirent, nedum peccatorum veniam, sed in eorum controuersijs sacrosanctæ D accepturę responsa. Has verò causas (dummodo Consistoriales non essent) Pontifex per se ipsum, seorsum à Senatu in Capella audiebat, adhibitis in earum expeditionibus Iurisperitis, qui tunc à loco audientiæ dicti fuerunt Capellani, idemquè nomen hodie apud aliquos retinent, Petro Gregorio Tholosano *h* teste; qui etiam cur modò communi vocabulo Rotę Auditores dicantur, rationem affert, nempe quia in Orbem sedentes controuersias accuratè rotant, et examinant. Et quàmuis Ciaconius *i* dicat, à Ioanne XXII. hoc Tribunal institutum fuisse, si de primæua institutione intelligit, eius opinio non recipitur; poterit tamen admitti, si de forma procedendi in hoc Tribunali loquatur; Ioannes enim XXII. Ordinationes ab Auditoribus Rotę Romanæ, eorumquè notariis seruandas suo diplomate *K* sanciuit, vt suo loco fusius dicemus. Grauioribus verò superuenientibus negociis, E haud permissum fuit Summis Pontificibus omnes causas per se ipsos modo prædicto cognoscere, ac terminare; quapropter illas committere, et delegare cœperunt per verbum. *Audiat N. iustitiam faciat &c* et hinc Auditores appellati sunt, vt Specular *l* scribit in hæc verba: *In Curia Romana Auditores dicuntur, qui aliorum vice causas examinant, sed sine illorum mandato potestatem differendi non habent; vnde & generales Auditores Palatij Domini Papæ vice, & loco ipsius Domini causas examinant, & audiunt &c.*

Hinc etiam innotescit, quod ab hoc sacro Auditorio *m* aliàs dictum fuit, nempe

a l. 1. & 2. ff de alb scriben.

b Const. 3. §. 15. & 16. Bull. nou. tom. 1. pag. 252.

c Const. 2. §. 4. d. bull. pag. 333.

d decis 610.

e in prooem. Reg. Cancel. q. 1. tit. Rota immutatio, vers sed Cameratius.

f d. Const. 3. § 4.

g in pract. lib. 2. cap. 27. in prin.

h in syntag iur vniu. lib. 15. cap. 42 nu 14. & 15

i in vita Ioannis 22.

K Constit. 14. bullar. nou. tom. 1. pag. 166.

l lib. 1 par 1. tit de Auditore,

m decis. 60. 61. de appellation.

Auditores habere iurisdictionem habitu, per Commissionem verò exercitium tribui, vt scilicet habitus iurisdictionis ab ipsa Tribunalis origine proueniat, quando simul cum Papa in Capella audiebant, & cognoscebant, ex quo etiam iudices ordinarij in cognoscendo dicti sunt: *a* exercitium verò iurisdictionis recipiunt per delegationem, & commissionem D.Papæ. Quæ quidem delegatio in genere sumpta quamuis ipsi Rotæ Auditorio fiat, tanquàm sit vnum corpus, coram quo lites, & causæ illi commissæ pendere dicuntur; ratione tamen facilioris expeditionis inter ipsos Dominos Auditores particularium causarum diuisiones, & distributiones fiunt, vt ex mente eiusdem Rotæ scribit Seraphinus. *b* Distributiones verò per extensionem rescripti, & specificationem nominis illius, coram quo iudiciales termini seruantur, fiunt processus causarum, & à quo sententia subscribenda est, in Commissionibus à Vicecancellario, siue eius Locumtenente (quem Cancellariæ Regentem vocant) faciendæ sunt, Gomesio *c* teste, qui huius extensionis formulã in hæc verba refert. *De mandato D N. Papæ audiat Magister N. & iustitiam faciat &c.* idemquè, sed latiùs scribit Marchesanus *d* de Officio Vicecancellarij, & Cancellariæ Regentis. Si plura de iurisdictione cupis, Innocentium VIII. *e* & Virginum Boccacium *f* consule. A B

Sed antiquis temporibus sine certa numeri determinatione Rotæ Auditores fuisse scripserunt Gomesius, & Vestrius locis iam citatis, qui viginti vnum, vel plures extitisse, & in duplicem gradum distinctos affirmant; itaut Auditores primi gradus de negocio principali in prima instantia cognoscerent, in quorum locum fortasse successerunt Auditor, quem hodie generalem Cameræ Apostolicæ vocant, & Auditor, quem dicunt Contradictarum, quorum iurisdictio ordinaria est & in prima cognoscunt instantia, vt dicemus infra de Auditore Cameræ. Auditoris verò Contradictarum iurisdictio licèt antiquitùs magna esset, quam etiam Auditores Rotæ magno in pretio habebant, & Auditore Cameræ dignior videretur, ex Mandosio, *g* & alijs ab eo relatis, hodie tamen contra contumaces tantùm, contra quos per contradictas, vel per edictum publicum proceditur, ius dicit, vt Cardinalis Tuschus *h* notat: sunt autem contradictæ (vt hæc dictio innotescat) citationes per edictum, teste Oldrado. *i* Et hic contradictarum Auditor quandoque Cancellariæ Apostolicæ, & literarum minoris iustitiæ Corrector appellatur, vt Pij V. *K* verba demonstrant, dum huius officij reformationem edidit, post Pium IV. *l* qui similem reformationem statuit, viden. ex ijs etenim, quæ huic Correctori Cancellariæ Apostolicæ nuncupato nunc denegantur, colligi potest, quanta esset illius auctoritas. Auditores verò Rotæ secundi gradus causas in secunda, vel tertia instantia, quas appellationis vocant, cognoscebant, & modò cognoscunt, vt post alios Tholosanus *m* docet. Et hos Sixto IV. sedente quatuordecim fuisse, & ad duodecim redactos ex præcitata eiusdem Pontificis Constitutione *n* liquet, dum ita loquitur. *Statuimus, & ordinamus, quòd dictorum Auditorum, & Locumtenentium eorundem numerus, qui ad præsens quatuordecim esse perhibentur, de cætero duodenarius dumtaxat existat &c.* C D

Tanta etiam apud Iurisperitos præsertim in Curia causarum Patronos, & Aduocatos huius Tribunalis vota, quæ decisiones appellant, in precio, & existimatione sunt quanta, vt Grauatius *o* notat, Pythagoræ apud Pythagoricos fuit, vt nullus non satis esse putet dicere; *sic Rota definiuit*. Nec solùm apud Iurisperitos, aliosuè priuatos viros huius Tribunalis opinio plurimùm valet, sed etiam veluti ad Stellarum duodecim lucidissimam Coronam Summi quoque Pontifices oculos non rarò conuertunt, & in grauioribus Romanæ Sedis negocijs consilium petere non dedignantur; hinc etiam velut ex amœnissimo viridario flores legunt, qui purpureo exornati colore, vt odor balsami sint in conspectu Dei, & hominum, itaut seclusis etiam alijs animi dotibus, satis perspicuum esse, magnamque virtutis, & obsequij opinionem apud omnes excitare sentiamus, si dicatur, è sacro Rotæ Auditorio ad sacram Purpuram, & inter Vaticanos Senatores hic euectus, & ascitus est. E

Sed postquam de promotione incidit sermo, non omittam, quòd si ex Auditoribus Rotæ ad Episcopatum, Archiepiscopatum, Patriarchatum aliquis promoueatur, locum in Rota, & nomen Auditoris amittet; ita Innocentio VIII. *p* placuit. Sed hoc ita intelligendum est, si Dignitates prædictæ personalem requirant residentiam, secus autem si non requirant, puta si in partibus infidelium existant; tunc enim locum in Auditorio retinent, at non amplius Auditores,

a Verall. decis. 388.nu.3.par.3.

b Decis.318.nu. 1.& 2.

c In compend. vtriusque signat. pag. apud me 153 iuxta paruam impress.

d In tract. de commiss. par. 1. cap 4.nu. 28. & 32.

e in Const. 13. Bullar. nou. tom. 1.pag.385.

f In Comment. ad Const. March de contr. minor. glos.4. à nu. 61. vsque ad 80.

g in reg Cancel. reg.7. q.2. nu.8. & 9.

h in suis conclus. in verb Auditor, conclus 552 n.5.

i cons.130.nu.9. vers. non obst.

K Const. 90. in princ. Bullar. nou. tom.2. pag 291.

l Const.54. Bullar. nou. tom. 2. pag.73.

m In syntag. iur. vniu. lib.15. cap. 42. nu.13. & 14.

n Const. 2. §.2. vers. statuimus.

o in notis ad Vestrium pract. lib.2 cap.17. num. fin.

p Const.6. Bullar. nou. tom. 1. pag. 378.

tores, sed Locumtenentes dicuntur, Sixto IV. *a* ita mandante. Neque ex hac promotione, vbi pro tribunali in orbem omnes sedent, locum. tatione dignitatis mutant, sed eundem retinent; & ita decisum testantur Seraphinus; *b* in alijs verò publicis, & priuatis actibus, ac sessionibus extra Rotam omnibus alijs etiam Decano præcedunt, vt Gratianus *c* scribit, & nos vidimus ita seruatum, A cum R. P. D. Sacrato ad Archiepiscopatum Damascenum, & cum R P.D. Manzanedo ad Patriarchatum Hierosolymitanum promotis, qui eodem loco sedebant in Rota, Locumtenentes dicebantur, & alijs Collegis extra Tribunal præcedebant, etiam Decano, vt diximus.

Decanus verò huius Collegij est antiquior ex ipsis, & ad hanc dignitatem adipiscendam non attenditur tempus receptionis, sed vacationis, itaut præsens in Curia licèt iunior præferatur antiquiori absenti, dum tamen ex causa publica, & de mandato Pontificis non absit; ita enim a Paulo IV. *d* sancitum legimus. Neque sufficit de licentia Papæ abesse, quæ aliàs facit præsumere præsentiam in Curia, vt eadem Rota dixit apud Puteum: *e* nam vera præsentia requiritur, vel ob causam publicam, & de mandato Pontificis absentia; ita enim a Paulo V. habito quinque B Cardinalium voto, Decanatu vacante per obitum R.P.D. Peniæ, absente a Curia, non ex causa publica, sed tantùm de licentia Papæ R P.D. Sacrato, & præsente in eadem Curia R.P.D Coccino licèt vltimo loco in Tribunali recepto, ad eius fauorem decisum fuit anno 1612. Quæ quidem decisio locum haberet, etiamsi omnes Auditores consentirent, absentem haberi in omnibus, & per omnia pro præsenti, vt nihilominus Decanatum assequi non valeret, quia cum hæc dignitas ob vtilitatem publicam constituta sit, ex Vlpiani responso, *f* priuatorum pactis ius publicum lædi non potest; *g* & ita decisum affirmat Cherubinus iunior. *h* Neque hanc dignitatem assequi valent, qui in Rota Locumtenentes dicuntur, Marchesano *i* teste, dum ait; *quando sunt Episcopi, non Auditores, sed Locumtenentes nuncupantur, quamuis in omnibus eandem habeant authoritatem, perinde ac si Auditores forent, ac vocarentur, nec illis differt ab alijs, nisi quòd Rotæ Decani esse non possunt*. Hæc C Marchesanus, quæ a Mandosio *K* mutuatus est. Decanus verò, præter alia priuilegia, quibus decoratus est, in illo maximè elucet, vt Pontifice solemni pompa incedente, & celebrante, Thiaram, quam Mitram dicunt, custodiat, quod munus antiquiori æuo Pœnitentiariorum Decanus explebat, vt post Sarnensem Tholosanus *l* scripsit, & huius dictionis ethimologiam attulit. Sed quiescat parumper Decanus, dum totius Collegij priuilegia recensenda sunt.

In hoc totius Orbis celeberrimo Collegio referendi, seu recipiendi non sunt nisi Doctores, qui post Doctoratus gradum per triennium saltem Lectoris, vel Aduocati munus exercuerint, ac bonæ opinionis, & famæ sint. In bonis temporalibus ducentos florenos auri, quos vocant de Camera, annuatim habeant, ex quibus in Romana Curia decentèr se manutenere possint: sed hæc summa antiquiori æuo, D nempe Martino V. sedente, qui hoc edixit, *m* fortasse satis erat, nam hodie nec mille sufficiunt.

Vbi autem quis fuerit de Pontificis mandato designatus, priusquam vlterius in admissione procedatur, Collegij huius Decanus diligentem in præmissis faciat inquisitionem, cunctaq. Viceccancellario fidelitèr referat, ex cuius ore Pontifex veritatem hauriat, admissionemquè, vel receptionem statuat. §.15.

Si fuerit admissione dignus, Decretalem, siue legem assignatam publicè interpretetur, argumenta a Collegis, & Consistorialibus Aduocatis obiecta diluat §. 16. & supra etiam diximus. Et si in hoc etiam agone scientiæ, virtutisq. certum dederit testimonium, tunc Cardinalis Vicecancellarius iuramentum iuxta formam a Ioanne XXII. *n* traditam ab ipso Candidato recipiat in hæc verba. *Fgo N Auditor ab hac* E *hora in antea fidelis ero B. Petro, S.R.E. & Domino meo D.N. & eiusdem successoribus canonicè intrantibus. Non ero in facto, consilio, vel consensu, quòd vitam perdant, aut membrum, vel capiantur mala captione. Consilium, quod per se, vel alium nûcium suum, seu litteras mihi credituri sunt, signo, verbo, vel nutu, me sciente ad eorum damnum, seu præiudicium nemini pandam, & simplicitèr sic sua, quæ secreta esse cognouero, seruabo secretè, quòd nulli personæ, de qua credam sibi displicere, si ea reuelarem, ipsa manifestabo scientèr. Si damnum eorum tractari sciuero pro posse meo impediam, ne fiat eisdem; si per me impedire non possem, per nuncium, vel literas eis significare curabo, vel illi, per quem citius ad eorum notitiam deducatur.*

a Const 1.§.1.

b decis 716.n.16

c Discept. forens. lib 1.cap. 298.

d Const.61. Bullar. nou. tom. 1. pag.89.

e Decis.103.lib. 3.in nou.

f In l.1.§. huius studij, ff. de iust. & iur.

g l.30.ff.de pact.

h ad bullam Pij IV.61. schol 2.

i de commis par 1.cap.5.num.92.

K in com. causa super benef in verb. seu illorum locumtenentibus.

l in syntag. iur. vniu.lib 15. cap. 21.nu.13.

m Const.3.§.14. Bullar.nou tom. 1 pag 252.

n Const.14 §8 Bullar nou. tom. 1.pag.167.

Papatum Romanum, & Regalia B Petri, , & omnia iura Romanæ Ecclesiæ, quæ habet vbicumque, manutenebo totis viribus, & defendam. Negotia, & officia mihi à D. Papa, vel D. S. R. E Viceeancellario commissa, vel committenda fidelitèr geram, & sollicitè exercebo, & specialitèr officium Auditorum sacri Palatij, reddendo iustitiam vnicuique, dona, vel munera, seu xenia, aut obligationem, vel promissionem super illis per me, vel alium, seu alios, à partibus coram me causam habentibus, seu earum aliqua, vel à Notarijs deputatis ad scribendum coram me acta dictarum causarum, vel alijs pro eisdem, seu eorum nomine non recipiam; quinimò omnes familiares, & officiales meos omni diligentia, qua potero, faciam abstinere. Nec etiam pro sigillo meo, nec pro rubricis faciendis, in causis, in quibus sum, vel fuero deputatus Auditor, nec alio quæsito colore aliquid percipiam, nec à prædictis meis Officialibus, seu familiaribus recipi permittam Consilia quoque Coadiutorum meorum secretè data secretè tenebo, vsque quo in causa sententia sit prolata. Supradicta omnia, & singula promitto, & iuro attendere, & obseruare, sine omni dolo, & fraude: sic me Deus adiuuet, & Sancta Dei Euangelia &c. A

Præstito igitur modo præmisso iuramento, sequitur idem Pontifex Ioannes XXII. legem, nedum ab ipsis Auditoribus seruandam præscribere, sed etiã à Notarijs eiusdem Tribunalis, à quibus etiam iuramentum, iuxta formam hic traditam *a* præstandum est. B

a d Const. 14. §. 18.

Sed nos ad priuilegia reuertamur. Ob assiduos studiorum labores, literas Apostolicas, tam gratiam, quàm iustitiam concernentes sacri Palatij Auditores gratis expediunt, Leone X. *b* mãdante. Quod etiam priuilegium à Clemente VII. *c* confirmatum legimus, additis etiam alijs multis.

b Const. 3. Bullar. nou. tom. 1. pag. 471. §. 2 & 3.
c Constit. 13. d. Bullar. & tom. pag. 597.

Horas canonicas, etiam ordine non seruato recitandi, Missam ante diem celebrandi, Capellam propriam visitando stationum Vrbis Indulgentias consequendi; carnes diebus quoque vetitis de consilio vtriusque medici comedendi.

A Legatorum, Ordinariorum, aliorumuè iudicum iurisdictione, & superioritate, solutione etiam Decimarum, pedagiorum, gabellarum, aliorumuè onerum exempti sunt, & immunes. C

Nec huiusmodi priuilegijs per literas Apostolicas, habentes etiam clausulam, *quorum tenores, &c.* & alias quascumque clausulas, & decreta, derogatum censetur: Auditores enim, & Locumtenentes Rotæ non sunt in derogationibus comprehensi, nisi eorum nomina, & cognomina fuerint expressa, vt latius in præcitata Clementis VII Constitutione.

Paulus quoque III. *d* prædecessorum Pontificum priuilegia confirmauit, & à gabella vini exemptos dixit in alia Constitutione. *e*

d Cõst. 12. d Bul. & tom. pag 633.
e Const. 75. Bullar vet. pag. 487.

Flauius autem Cherubinus *f* non inutilè quærit, an hæc priuilegia Auditoribus concessa operentur à die scientiæ, vel à die adepti Officij? Solutionem affert eadem Rota Romana coram Puteo *g*, dicens à die adepti officij Verùm ista decisio in meo codice loquitur de Referendarijs, & determinat, priuilegia illis concessa habere locum, etiam ipsis ignorantibus; quàmuis regula sit, vt non quæratur alicui priuilegium, nisi à die scientiæ; siquidem hæc regula procedit, vbi priuilegium alicui personæ priuatæ datum sit, secus autem, vbi ratione Officij concedatur. Et ideo si detur expectatiua alicui nondum Auditori, & gratia purificetur, quando iam est Auditor, priuilegijs Auditoribus Rotæ concessis gaudere debet, Gomesio sic affirmante, *h* & rationem sui dicti reddente, quia priuilegium Auditoribus Rotæ concessum, non priuatas personas, sed Collegium respicit, & ideo quandocumque quis efficiatur Auditor, priuilegijs gaudet. Sicuti etiam indulta per modum Constitutionis concessa immediatè post concessionem operantur, ex eiusdem Rotæ decisione Puteo referente. *i* D

f In compend ad hanc const. 12. schol 1.
g Decis. 21. in nou lib. 2.
h In repet. c. statutum, num 120. de rescript. in 6.
i decis. 141. n. 1. lib. 2. in nou.

Varias quoque mutationes circa modum informandi hos DD. Rotæ Auditores à Curialibus inuentas fuisse, testatur Gomesius, *K* dum ait, tempore Sixti IV. datis per Auditorem dubijs, Aduocati de iure in scriptis respondebant: sub Alexandro VI. ter in hebdomada ad ius reddendum Auditores sedebant: Clemens VII. ad ad duas reduxit vices, qui modus etiam nunc perseuerat, Lunæ scilicet, & Veneris, in quibus si festum intercedat, dies Mercurij succedit, at si omnes hi tres dies feriati existant, tunc celebratur in Sabbato, & Rota Martiniana dicitur. Paulo III sedente, quo tempore ipse Gomesius Rotæ Auditor erat, modus informandi valdè immutatus fuit, vt collitigantiũ iura in scriptis tantùm darentur, & hunc modum Pa- E

K In proem. reg. Cancell. tit Rotæ immutatio, vers. & quod est.

pæ

pæ primùm, deinde toti Curiæ placuisse, idem Gomesius ait, & à Nerone seruatum testatur Suetonius a his verbis. *In iurisdictione postulatoribus, nisi sequenti die, ac per libellos non temerè respondit, in cognoscendo morem eum tenuit, vt continuis actionibus omissis, singulatim quæque per vices ageret: quoties autem ad consultandum sederet, neque in commune quicquam, neque propalam deliberabat, sed & conscriptas ab vnoquoque sententias tacitus, ac secretò legens, quod ipsi libuisset, perinde atque is* A *pluribus idem videretur, pronunciabat*. Hæc Suetonius. Verùm vt diebus singulis Auditores Rotæ ad audiendū sederent, Ioannes XXII. *b* iussit his verbis, *Item quòd Auditores prædicti bona hora diebus singulis iuridicis ad Palatium conueniant, & immediatè post pulsationem campanæ, quæ pulsatur ad horam tertiarum in Ecclesia Cathedrali, incipiant sedere ad audiendum causas; & dictum Palatium non exeant, donec partes satisfecerint suis terminis coram eis*. Hæc Ioannes. Hodie verò, vt diximus, bis tantùm in hebdomada ad Palatium eunt, vbi locum certum habent ab Innocentio VIII. in ædibus à se constructis quondam assignatum, quas quidem ædes, vt Basilicam Principis Apostolorum ampliorem, & magis ornatam redderet, Paulus V. euertit; quapropter immortalis memoriæ Vrbanus VIII. alium tanto Tribunali in Palatio Vaticano locum assignauit, vt sequens inscriptio designat.

B

D. O. M.
VRBANVS VIII. PONT. MAX.
ROTAE TRIBVNAL
SVIS PRISCIS SEDIBVS
OB INNOCENTIANAS AEDES SOLO AEQVATAS
ORBATVM
C
CERTO DOMICILIO RESTITVIT.
ANNO SALVTIS MDCXXVII.
PONTIF. VI.

Ad hunc autem Tribunalis locum ita nunc accedunt instructi, vt daris postulantibus dubijs in causa emergentibus, illisque reis transmissis, biduo ante Rotam partium collitigantium procuratores, & aduocatos verbotenus audiant, ad vesperas eiusdem diei iura (facti, & iuris informationes vocant) in scriptis recipiunt, vt per diem ante sessionem studio causarum vacare possint; neque ipsis colligantibus has in scriptis informationes denegant, vt si quid præter iam deductum occurrat, supplere D valeant: his ita peractis, & visis iuribus, ante lucem vt plurimùm ad Tribunal in Vaticanum eunt, vbi supra talarem togam nigri coloris vestem albam (rocchettum vocant) & cappam latam induunt, & in orbem sedentes controuersias accuratè rotant, examinant, & decidunt: causarum verò resolutiones eodem ferè modo, quo antiqui vtebantur, caracteribus quibusdam designant, *K.* condemnationem, A. absolutionem, N. L. non liquet, significant, vt Petrus Crinitus *c* antiquorum morem referens testatur. Præfatum verò indumenti genus à Ioanne XXII. *d* statutum legimus, dum ait. *Statuimus, & ordinamus, quòd Auditores sine cappa, & roquetto in loco, vbi residet Curia, in publico non incedant, &c.*

Alias quoque leges idem Pontifex fixit, quarum maior pars etiam ad hæc nostra tempora seruatur, nempe.

E Dies feriales sibimet ipsis Auditores ne dicant, sed illas tantùm seruent, quæ vulgò festa Palatij appellantur, quarum etiā Cathalogus inter Curiales circūfertur §. 4.

Vbi ius reddendum est, Cardinalium obsequijs ne vacent, & hodie adamussim seruatur. §. 5.

Munera ne recipiant: quòd etiam respexit Innocentius VI. dum illis menstrua salaria constituit, ne largitionibus deprauati (vt scribit Ciaconius *e*) in quæstionibus cognoscendis deficerent; famelicos enim non facilè ab alieno cibo abstinere dicebat, si esset quouis modo edendi facultas ablata. Vota secretè teneant vsque ad promulgationem sententiarum; contrarium si fecerint, prima vice per mensem suspendan-

a in vita Neron. cap. 15.

b in præcit. Const. 14. §. 3.

c lib. 6. de honest. discipl. cap. 8.

d in præcit. Const. 14. §. 1.

e in vita.

ſpendantur ab ingreſſu Palatij, ſi iteratò in eandem culpam inciderint,perpetuò ab Officio repellantur. § 6.

In cauſis proponendis antiquior incipiat, cæteri per ordinem ſequantur. §. 9.

Sine voto aliorum, & conſilio nemo Auditorum ſententiã proferat. §. 10. Et hinc, ni fallor, factum puto, vt ex approbato huius Tribunalis ſtylo cauſæ commiſſæ vni ex Auditoribus, vt eas ſolus, & extra Rotam audiat, & decidat, ſine voto tamen aliorum, & niſi facto verbo in Rota, non expediantur. Aliaſi cupis, Conſtitutionē precitatam legas, prout illam legiſſe Ciaconium exiſtimo, dum ait, *a* ab hoc Pontifice inſtitutum fuiſſe hoc ſacri Palatij Apoſtolici Tribunal; cuius tamen opinio, ſi de primæua inſtitutione loquatur, ex ijs, quæ Gomeſius ſcribit, & nos ſupra retulimus, admittenda non erit; ſi verò de forma in hoc Auditorio, & ab Auditoribus ſeruanda, ex contentis in hac Sanctione apparet non erraſſe. A

a in vita Ioannis XXII.

Sed & varias ab alijs quoque ſummis Pontificibus ſuper modo procedendi in hoc Tribunali latas fuiſſe leges, & Sanctiones, pręter iam relatas, habes Pij IV. *b* & Pauli V. *c* Conſtitutiones videndas: vide etiam, ſi placet, & tempus ſuppetit, Lęlium Zecchium; *d* nos enim hęc de Auditoribus Rotę dixiſſe, ſatis eſſe putamus.

b. Conſtit. 44. Bullar. nou. tom. 2. pag. 58.
c. Conſt. 71. §. 5. d. Bullar. tom. 3. pag. 268.

Eſſet nunc de Referendarijs, tanquam & ipſi ad ius reddendum, & iuſtitiam exequendam à Vicecancellario delegati, dicendum; ſed aptiori loco, vbi de Cardinali Præfecto Signaturę iuſtitię ſermo erit, hos referendos duxi. B

d. de Republ. Eccleſ. in tit. de Prẹlatis, cap. 12.

Et ad ſecundam partem facultatum eiuſdem Eminentiſſ. Card. Vicecancellarij gratiam reſpicientium, expeditionem ſcilicet literarum Apoſtolicarum, quę in Cancellaria celebratur, iam deueniendum putaui.

Non omittam tamen aliquid enarrare de Correctore Cancellarię Apoſtolicę, qui hodie Auditor Contradictarum appellatur, ſeu literarum minoris iuſtitiæ, vt ex verbis Pij V. *e* apparet. Hic enim Corrector Cancellarię locum habebat in Parco maiori poſt Vicecancellarium, illiq; aſſiſtebat in expeditione literarũ, quemadmodum alij Abbreuiatores; ex quo orta fuit controuerſia inter ipſum Correctorem, & Abbreuiatores de Parco maiori, an dignitas ipſius Correctoris eſſet Collegialis, itaut ipſe quoque eſſet iudicandus tanquam vnus de Collegio Dominorum Abbreuiatorum; quę controuerſia cum commiſſa fuiſſet R. P. D Seraphino tunc Rotæ Romanę Auditori, hanc voluit alijs quoque Collegis, & Auditoribus communicare, vt inde maturiùs emanaret deciſio, quam habes impreſſam *f* Ex qua colliges primò, hanc Correctoriam fuiſſe per multos annos collatam vni ex Abbreuiatoribus, & tunc ſedebat in Parco in loco digniori poſt Reuer. D. Regentem, ſupra cęteros DD. Abbreuiatores, vt in principio deciſionis. Hoc autem fiebat tempore Martini V. quia tunc literę iuſtitię expediebantur in pręſentia Vicecancellarij, quemadmodum literę gratię, vnde dandus erat locus Correctori, in quo commodè aſſiſteret ipſi Vicecancellario, tum etiam quia hoc tempore Abbreuiatores erant laici, & vxorati, & ideo decentiæ gratia datus fuit locus dignior Correctori, vt num. 12. Secundò colligis, Correctoriam non eſſe dignitatem Collegialem, & non pręcedere Abbreuiatoribus. nu. 6. Tertiò colligis, Correctorem tractare materias iuſtitiæ, Abbreuiatores verò gratiæ. Quartò Correctorem poſſe habere ſedem in Parco, quam habebat ex antiqua conſuetudine, non tamen digniorem, ſed ſeruandum eſſe ordinem antiquitatis, vt fieri ſolet in ſacro Collegio Eminentiſſ. Cardinalium, & in Tribunali Rotæ. nu. 16. & 17. Rota autem cur diuerſimodè quandoque iudicet, rationem affert Theſaurus *g* videndus. C D

e Conſt. 90. Bullar. nou. tom. 2. pag. 291.

f deciſ. Seraph. 716. per tot.

g in præfatio. ad ſuas deciſ. n. 33.

E

CAP.

CAPVT XX

De Cancellaria Apostolica.

A Cancellariæ nomen à Cancellario deductum puto; Cancellariorum verò Officium antiquissimum, & apud Cæsares fuisse, Honorij, & Theodosij Imperatorum, qui anno Christi 417. regebant Imperium, verba demonstrant, *a* ibi, *nullus iudicum ad Prouinciam sibi commissam quemquam secum ducere audeat, cui domestici, vel Cancellarij nomen imponat, &c.* Sed hoc etiam Scribas sedentiarios appellatos fuisse docet Iacob. Guther. *b* videndus, quia locum Philonis Iudæi satis insignem refert. Cancellaria autem dicitur locus, vbi acta iudiciaria scribuntur, & asseruantur, ex Pauli IV. Sanctione, *c* qua Cancellariæ Status Ecclesiastici Cameræ Apostolicæ applicantur. Verùm nos de istis Cancellarijs non agimus, sed tantùm de Cancellaria Apostolica, vbi literæ Apostolicæ ab Officialibus, & Ministris Pontificum expediuntur, & cui Eminentiss. Card. Vicecancellarius præest; de cuius origine nihil certum habeo, sed antiquissima censenda est,
B cum ante Lucium III. qui anno salutis 1181. Pontifex creatus fuit, Caucellaria iam esset, vt eius verba indicant. *d* Sed ante Ioannem XXII. locum hunc informem, & nulla certa lege determinatum fuisse, scribit Gomesius; *e* hic enim Pontifex primus omnium Regulas Cancellariæ instituit, ordinauitquè, & vt Domui suę rem angustam iuuaret, Beneficiorum etiam electiuorum reseruationes, & taxas, quibus examinarentur, nec non Beneficiorum Annatas inuenit, ex quibus adeo magnos prouentus sibi, & Ecclesiæ comparauit, vt moriens vigesies quinquies centum millia nummum aureorum reliquerit, vt ipse Gomesius, alijq. multi ex historicis testantur, præcipuè, tamen Polydorus Virgilius, *f* qui etiam declarat, quid sibi velit hæc dictio, *Annata*, & primos fructus vnius anni Beneficiorum vacantium, & conferendorum esse ait; videndus Seraphinus: *g* Nec admittit Virgilius opinionem Gomesij, & aliorum,
C quos recentiores vocat, dicentium, annatas istas à Ioanne XXII. introductas; siquidem Beneficiorum Annatas sub Innocentio IV. & Alexandro IV solutas fuisse, Hostiensem (qui Pontificibus istis valdè gratus, & ab Vrbano IV. successore anno 1261. mense Decembri sacra Purpura decoratus, 8. Idus Nouembris 1281. hominem exuit, teste Ciaconio *h*) suis monumentis non sine reclamatione consignasse, idem Polydorus scribit in hæc verba. *De qua quidem re* (Annatis scilicet) *vt grauissime reclamatum fuisse testatur Henricus Hostiensis, qui cum Alexandro IV. Pontifice, vixit; sic vt Franciscus Zabarellus tradat, posthac in Concilio Viennensi, quod Clemens V. anno salutis 1311. Pontificatus VII. indixit, agitatum fuisse, vt deposito Annatarum onere, vigesima pars vectigalium Sacerdotalium penderetur quotannis Romano Pontifici, &c.* Zabarell. verba sunt hæc. *i Ioannes Andreas dicit, quòd
D pluriès clamauit, in tantum quòd de hoc fuit sermo in Concilio Viennensi scilicet, quòd Curia reciperet vicesimam redditum Clericorum totius Orbis ad sustentationem Papæ, & Cardinalium, & nihil exigeret à Prælatis, qui promouentur, exceptis taxatis salarijs laborantium, & Scriptorum, & similium, & tunc prouideret Legatis, & Nuncijs, quos mittit, & abstineret ab exactione fructuum primi anni, & ab exactionibus Decimarum, & similibus, quæ quotidie pullulant, dicit etiam, quòd Prælati deliberarunt in Concilio, & fortè bene, quod tanta viget insatiabilis cupiditas, quòd si hoc fieret, illud, & illa perciperent.* Hæc Zabarel. Verùm hodie medietatem fructuum Beneficiorum, quæ dimidia Annata dicitur, in Cancellaria solui, scribit Roder. de Quesada, *K* subdens, hanc dimidiam Annatam hodie subrogatam esse, in locum illius redecimæ, quam olim Leuitæ de omnibus decimis summo Sacerdoti
E soluebant, vnde minus grauantur Clerici huius temporis, quàm antiquitùs, vt docet Thom. Campeg. *l* Et ideo ne summus Pontifex in hac solutione deciperetur, Vrbanus IV. prædictam Cancellariæ Regulam in ordine 55. de exprimendo valore Beneficiorum in impetrationibus, edidit, quam postea Clemens VI. Vrbani successor, & cæteri quoque Pontifices confirmarunt, Gomesio *m* teste; licèt ad omnes Ecclesias extensa non esset, prout Bonifacio IX. sedente extensa fuit, Mandosio *n* referente; Anglis tantùm exceptis, qui suis minoribus Sacerdotijs, quando ea Pontifex dabat, id imponendum non esse obtinuerunt, vt Polydorus Virgilius *o* scribit; & ad rem faciunt, quæ Cherubinus iunior obseruat *p*

a l. nullus iudicum, C. de assess. dom. & Cancell.

b de offic. Dom. Aug. lib. 2. cap. 13. vers. duo sunt genera.

c Const. 10. §. 11. & alibi Bullar. nou. tom. 1. pag. 725.

d in c. ad hæc, 10. de rescript.

e in reg. Cancel. in proœm. q. 1. circa fin. pag. apud me 7. vers. cedeamus.

f de rer. inuentor. lib. 8. cap 2.

g decis. 1410. num. 13.

h in vita Vrbani IV. in prima Cardinalium creatione num. 1.

i in c. inter cætera, nu. 1. vers. Io. Andr. dicit, de off. ordin.

K in not. ad reg. Cancell 55. de exprim. valor. Benef vers. secunda causa.

l tract. de annat. instit. cap. 1. in princ. inter tract. Doct. tom. 15. par. 2.

m in comment. ad hanc reg. in princ.

n in tract. annales casus, sub nu. 167. & seq.

o loco iam cit. ad fin.

p ad Const. 17. Pauli IV. Schol. 1. & 2.

D d Hodie

Hodie verò non est amplius hac in re hæsitandum, cum nouissimè habeamus Sixti V Sanctionem, *a* qua post confirmationem aliarum Sanctionum hac de re à Paulo II III. & IV. & Pio V. editarum, Annatas istas ad quæcumque Beneficia etiam per Ordinarios quomodolibet vnita, quamuis sint Monasteria monialium, & Hospitalia, extendit, redditurquè ratio, quia cum ex hac vnione illarum vacatio sperari amplius non possit, vt damnum propterea ex hoc Cameræ Apostolicæ, & Collegio Cardinalium, Romanæ Curiæ Officialibus emergens farciatur, vt ibi § 2. & ita dixit Rota A coram Seraphino, *b* vbi alia multa de Annatis, & ideo videnda. Quamobrem rectè à Mandosio *c* reprehenditur quidam glossator *d* Pragmaticæ Sanctionis, dum ait, Annatam introductam fuisse contra totius iuris Diuini, & humani dispositionem; siquidem satis legitima causa videtur, dum ex illis Summotum Pontificum, & Sedis Apostolicæ indigentijs succurritur, qua ratione etiam charitatiua subsidia fuerunt introducta, vt post alios, quos refert, Comesius *e* scribit; & Hostiensis, qui supra in cõtrarium à Pollydoro adducitur, pro validitate, & licita Annatarum exactione scripsisse videtur, *f* dum ait. *Potest Prælatus cum Capitulo suo ante collationem factã publicè, & palàm, vt omnis tollatur suspicio, pro iusta causa, & necessaria ad tempus licitè retinere prouentus Beneficiorum vacantium*: & redditur ibi ratio videnda. B Quapropter si Prælatus hoc in Beneficijs agere potest, multò fortius Papa, cuius auctoricas omnem simoniæ labem cessare facit in ijs, quæ de iure positiuo, aut ordinatione Ecclesiæ vetita essent, Mandosio *g* teste. Adde etiam, non solùm per se ipsũ, & ad commodum Sedis Apostolicæ Summum Pontificem has Annatas exigere posse, sed etiam Principibus laicis illarum exactionem ex causa concedere, prout à Bonifacio VIII, post relatum in albo Sanctorum Ludouicum Galliæ Regem (quæ solemnitas in Vrbeueteri Patria mea celebrata fuit anno à partu Virginis 1297. vt in data eius Constitutionis *h* legitur) Philippo Pulchro dicti S. Ludouici filio concessas fuisse testatur Petrus Greg. Tholos. *i* quia Papæ voluntas pro ratione in Beneficialibus habetur, cum in illis habeat plenitudinem potestatis, vt Hieronymus Gigas *K* affirmat. Sed iam satis de Annatis dictum, reuertendum est igitur in viam, ad Cancellariam scilicet, quam diximus à Ioanne XXII. formam, & certas leges accepisse, & C ideo huius harmoniæ laus tota ipsi Ioanni tribuenda erit; fuit enim inter cæteros mortales non solùm eruditus, sed impensè curiosus, Francisco Petrarca *l* teste, qui addit, repertoria, seu indices sibi ordine alphabeti confecisse, quibus facilè res omnes in promptu, & ad manus haberet. Verùm Ioannes in suis Regulis id vnum egit, vt Abbreuiatores instrueret, quomodo literas in Cancellaria iuxta Supplicationum varias signatutas deberent expedire, quas Summi Pontifices deinde magis auxerunt vsque ad Nicolai Papæ V. tempora, qui omnium Pontificum primus prædecessorũ vtiliores Regulas colligens, ac plures alias iudiciales addens, eas omnes in eo statu, in quo nunc reperiuntur, deduxit, quem Successores pro se quisque sequuti sunt, itaut statim atque quis Summus Pontifex renunciatus est, Regulas Cancellariæ promulgari mandat, vt ex Sarnensi *m* liquet. Libros verò, in quibus Beneficia taxata D sunt, & quibus etiam Cancellaria in expeditione literarum Apostolicarum vtitur, à prædicto Ioanne XXII. inuentos fuisse, ex coniectura satis probabili (nempe florenorum mentione, quæ ibi fit, & cuius monetæ nomen sub eodem Pontifice inuentum fuisse constat) idem Sarnensis *n* colligit, subdens postea, librum primum taxarum Officialium à Pio II. propter nouam creationem Abbreuiatorum ampliatum fuisse: Sixtus etiam IV. qui longè plura noua Officia creauit, easdem taxas locupletiores reddidit: Leo X. qui pariter innumerabilia Officia noua induxit, eas in immensum creuit. Silentio tamen inuoluendum non erit, quamplures à solutione taxarum Cancellariæ exemptos esse; præsertim Summi Pontificis, & Cardinalis Vicecancellarij familiares, ita Sixto IV. *o* mandante. Cum autem de Cancellaria satis dictum videatur, ad Officiales in ea interuenientes deueniendum est. E

a Const. 33. bullar. non. tom. 2. pag. 533.

b decis. 1410. num 14.

c tract. annales casus, nu. 168.

d Cosma Guymyer. ad prag. Sanct. Caroli VII. super Decret. Concil. Basilien. tit. de Annat. in verb. Annatarum, pag. apud me 151. à terg.

e in comment. ad reg. Cancell. de valore exprimen.

f in sum. tit. vt benef. eccles sine dimin. confer. vers. quàmuis antem.

g loco supra proximè cit.

h Const. 5. Bullar nou tom. 1. pag. 142.

i in syntag. iur. vniu. lib. 15. cap. 38. nu. 7 & seqq.

K tract. de pension. q 6 nu. 10.

l lib 2. rer. memor. tract. 3. cap. 53.

m in prooem. Reg Cancell. q. 1. ad fin.

n in comment. ad Reg. de valor. exprimend. in præfat. post med.

o in Const. 16. § 12. Bull. non. tom. 1. pag. 357.

CAPVT

CAPVT XXI.

De Cancellariæ Regente.

A HVius nominis, Regentis, ethimologiam pluribus exornat Mandosius, *a* quę si cognoscere cupis, & otio vacas, apud ipsum vide; nam etsi de Regente in locum Auditoris Cameræ suffecto loquatur (quod quidem Officium à Paulo IV. erectum, & institutum Pius IV. successor substulit, & destruit) nonnulla tamen ad hunc Cancellariæ Regentem referri possunt. Sed magis aptè ad rem nostram idem Mandosius *b* scribit in hæc verba. *Regens Cancellariæ absque manu Referendarij, & Cardinalis, vel alterius Præpositi ad signandum Commissiones iustitiæ, signare, & expedire poterit ex eius propria facultate, hoc modo videlicet, Audiat Magister Iulius, citet, inhibeat, procedat, vt petitur, & iustitiam faciat, &c.* Cuius facultatis fundamentum in reg. 3. de potestate Vicecancellarij, & Cancellariæ Regentis habes. *c* Et omnes causas, quæ sunt de communi iustitia, posse Cancellariam committere, & per consequens potestatem absoluendi, dixit Rota Romana apud Bellamer. *d* in B quibus tamen opus est plenitudine potestatis Papæ, vt committere causam pendentem in partibus, Cãcellaria manus non apponit; vt Felinus *e* ait: Sed alias quidem causas, quas Cancellaria committere valeat, vel nequeat, enumerat Marchesanus *f* videndus. Reddit etiam ibi rationem, quare hodie Vicecancellarius per se ipsum Commissiones non signet, quam rationem ignorare scribit Gomesius; *g* ait enim Marchesanus. *Quia Vicecancellarius tot, tantaue negotia explere non valet, cum præsertim vltra ea, quæ Officium Cancellariæ tangunt, ratione purpureæ Dignitatis alijs etiam arduis rebus sit impeditus;* prout Eminentissimus, ac Reuerendiss. D. Franciscus Card. Barberinus in Pontificatu Vrbani Octaui, qui eiusdem Pontificis nepos, tori Ecclesiasticæ Ditioni præpositus, & in maximam Pastoralis solicitudinis partem à parruo ascitus, aliorum ministrantium ope, & labore iuuandus, subleuandusq; C fuit, & Regentis Cancellariæ Officium fuit instituendum: qui quidem Regens nedum Commissiones, vt diximus, signaret, sed literis Apostolicis in Cancellaria expediendis, ea qua decet vigilantia, & animaduersione præesset.

Quod attinet ad Commissiones signandas, sciendum est, Regentem nedum in causis, quæ vigore suarum facultatum Vicecancellarius committit, sed etiam in ijs, quæ ex Signatura gratiæ, vel iustitiæ in executionem eius, quod in rescripto continetur, iudicem ad sui libitum deputat, sub hac tamen distinctione, vt in causis prædictarum Signaturarum rescribat. *De mandato D.N. Papæ audiat Magister N.* in alijs verò, vt supra dictum est, simpliciter dicat. *Audiat Magister N.* ita tamen, vt partes ipsius D. Regentis sint, iudicem solum dare, nec rescripti formam in supplicationibus appositam immutare valeat, ex eodem Marchesano, *h* selectis aliorum, D qui contrarium scripserunt, opinionibus, liquet. Hanc verò facultatem, & iurisdictionem ab Eminentiss. Card. Vicecancellario D. Regens acquirit, vt à Sixto IV. *i* sancitum habes, & à Sixto V. *K* confirmatum inuenies.

Verùm quia Vicecãcellarij facultates nedum in ijs, quæ ad iustitiam pertinent, sed etiam ad gratiam referuntur, vt supra diximus, sciendum est, quoad vtrumque caput D. Regenti communicatas esse. Iam satis de iustitia dictum; si quis plura cupiat, auctores iam relatos consulat. Nos enim ad gratiam, ad expeditionem scilicet literarum Apostolicarum sermonem nostrum dirigimus.

Summus itaque Pontifex cum plenissimam, & omnimodam habeat potestatem cõferẽdi Ecclesiastica Beneficia, *l* multorum ministerio in hoc negocio perficiendo vtitur, inter hos autem ministros (Vicecancellario excepto) Regens Cancellariæ E primum locum obtinet: hic enim in Parco, quem vocant maiorem, cuius etiam significationem infra declarabimus, cum Abbreuiatoribus sedet, & receptis Bullis a Custode Cancellariæ, à quo fuerint hæ iudicatæ, seu collationatæ, respicit, & si placet, easdem alteri ex Abbreuiatoribus iterum iudicandas, & collationandas pro suo arbitratu dare poterit: exinde Bullas à supplicationibus separat, easdemq; ponit ad partem, & si Bulla gratiosa fuerit, manu sua in margine ponit A. maiusculum à dex-

a in glos. facult. Regent. §. habit. in verb. Regens.

b in prax. commiss. 1 super Beneficio, in verb. Regens Cancellariæ.

c aliàs est reg. Cancellariæ 69. §. 3.

d decis. 501. de rescript.

e in rub. de rescript num. 9.

f in pract. Signat. par. 1 cap. 4 de off. & auct. Vicecan. & Reg. Cancell.

g in reg. vtriusque Sign. compen. vers. sed hodie, pag. apud me 153. a terg.

h loco iam cit. num 28. & seq.

i Const. 16. §. 24. & 25. Bullar. nou. tom. 1. pag. 358.

K Const. 105. quæ est 1. inter appendices, d. Bullar. tom. 3. pag. 39.

l glos. in c. si gratiosè, in verb. à Romano de rescript. in 6.

tro latere, & à finistro vnum I. longum, postea certis lineis circuit Scriptorum, & Abbreuiatorum taxas in Bulla descriptas; quo facto super quodam scamno Bullas ponit, quas deinde finita Cancellaria de manu ipsius Regentis Plumbator recipit,& ad Officium plumbi defert, ibiq; numisma plumbeũ (ex quo Bullæ nomen effluxit) ab vno latere SS. Petri, & Pauli imagine, ab alio Pontificis regnantis nomine insculptum, cordulis quibusdam alligatur, Vestrlo *a* sic dictante. A

Regentatus Officium, sicut & alia Cancellariæ officia precio nummario comparatur, per obitum obtinentis vacat, cedi tamen, & resignari potest; siquidem annis, quibus in Curia versatus sum, quatuor agnoui Cancellariæ Regentes. Primus fuit R. P. D. Aloysius Gallus Auximanus, Cardinalis huius cognominis nepos. Secundus, cui à præd. resignatum fuit, R. P. D. Dominicus Pinellus, Cardinalis Pinelli Ianuensis paritèr nepos. Hic verò recepta pecunia ab ipso in emptione soluta, R. P. D. Angelo Androsillæ inter primarios olim Romanę Curiæ Aduocato, & à Gregorio XV. Basilicæ Principis Apostolorum Canonicatu decorato, nec non inter vtriusque Signaturæ Referendarios adlecto, Regentatus Officium cessit. Nunc autem eodem munere fungitur R. P. D. Iulianus Amadeus Romanus.

Est etiam sciendum, hoc nomen Regentis à recentioribus inuentum, siquidem in Constitutionibus Martini V. *b* & Sixti IV. *c* Locumtenens, seu Præsidens in Cancellaria dicitur, Verùm Sixto IV. sedente, officium Regentatus, siue Cancellarię Præsidentis, aut Locumtenentis ad nutum Vicecancellarij amoueri posse ipsius Pontificis Sanctio indicat, *d* vbi etiam habes, quęnam sint huius officij emolumenta. B

Ioannem Baptistam Ferrarium Cardinalem S. Chrisogoni ab Alexandro VI. sacra Purpura decoratum, Referendarium domesticum primùm, deinde Datarium, & postea Cancellariæ Regentem fuisse, & rerum ad Romanam Cancellariam spectantium exactissimè commendandum scribit Ferdinandus Vghellus; *e* addens, ob eius mortem delatam esse in Fiscum ipsius Cardinalis opimam hæreditatem supra octuaginta millia nummorum aureorum æstimatam, Francisco fratre, qui ad Vrbem triduo ante accurrerat, incassum reclamante. Andream quoque de Valle Romanum, Episcopumq; Melitensem, antequam à Leone X. in 4. creatione anno salutis 1517. inter Vaticanos Senatores renunciaretur, Cancellariæ Apostolicę Regentem fuisse, Ciaconius *f* scribit. C

a in pract. Rom. cur. lib. 1. cap. 4. num. 6.

b Const. 3. §. 2. Bullar. nou. tom. 1. pag. 251.
c Const. 16. §. 4. d. Bullar. pag. 357.
d §. 24.

e in addit. octaue creationis ab Alex. VI. facta in vita huius Card. in ordine num. 30.

f in vita Leonis X in 4. creat. Card. 14. tom. 3. col. 1412.

CAPVT XXII.

De Abbreuiatoribus vtriusque Parci.

Diximus, Regentem Cancellariæ sedere in Parco cum Abbreuiatoribus; Parcus autem appellatur locus, vbi ad eorum munia exercenda hi sedent. Nunc autem videndum est de numero, differentia, qualitate, origine, & officio Dominorum Abbreuiatorum, & cur hoc nomine nuncupentur. Dicti sunt igitur Abbreuiatores, quia breui compendio impetrata à Pontifice in supplicationibus concipiunt, & postmodum latius extendunt in literis, vt Parisius *g* obseruat. Et, ni fallor, proximi libellorum apud Imperatores antiquitùs dicebantur, vt ex ijs, quæ Lucas de Penna *h* docet, colligere fas est, dum ait. *Proximi libellorum erant illi, qui recipiebant libellos, qui in Romana Curia dicuntur Supplicationes, vel in Curia Regis nostri petitiones, postquam signatæ, seu decretatæ per Principem fuerant, quiq; debebant eas registrare.* Hæc Lucas, qui tamen in vltimis verbis de Registratoribus (quod est officium ab Abbreuiatoribus longè distans, vt dicemus infra) loqui videtur, quamuis idem Lucas *i* alio nomine Registratores appellet, nempe Proximos dispositionum, his verbis; *Proximi verò dispositionum erant, vt sunt hodie in Romana Curia Registratores, &c* D E

Abbreuiatores verò in totum sunt septuaginta duo: alij tamen de Parco maiori, alij de Parco minori dicuntur; minores 22, sunt; maiores 12. reliqui verò examinantes literas in prima visione, qui sunt 38. etiam Abbreuiatores nuncupantur, & vnum Collegium inuicem constituunt, vt Sixti IV. verba declarant, *K* dum ait. *Ordinamus, quòd de cætero perpetuis futuris temporibus in Cancellaria Apostolica, præter alios*

g consf. 112. nu. 9. lib. 4.
h in l. 1. vers. sed proximi. C. de prox. sacr. Scrin. lib. 12.

i loco cit. vers. proximi verò.

K Const. 16. §. 4 & 5. Bullar. nou. tom. 1. pag. 356.

alios eiusdem Officiales, sint, & esse debeant septuagintaduo Abbreuiatores dumtaxat, inter quos duodecim præsidentes in Parco maiori, viginti duo de Parco minori; reliqui verò examinantes literas in prima visione Abbreuiatores nuncupentur, & existant, & vnum Collegium inuicem constituant, qui Romano Pontifici, & ipsi Roderico, ac Vicecãcellario pro tempore existenti dumtaxat, & nemini alteri subsint: Hęc Sixtus.

A Quapropter si Papa de Abbreuiatoribus generalitèr loquatur, tam minores, quàm maiores comprehendit, ex decisione Rotæ Romanæ apud Puteum, *a* & Cherubinum iuniorem. *b*

Verùm nonnihil inter se differre constat, siquidem Abbreuiatores de Parco maiori ex supplici libello à Pontifice signato literas Apostolicas gratiosas dictant (quorum dictaturam minutam appellant) & postea Bullam expeditam examinant: qui verò de minori Parco sunt, postquam Bulla ad eorum manus peruenit, recepta portione sibi tangente, ad maiores Abbreuiatores easdem remittunt, Vestrio, *c* & Tholosano *d* hoc attestantibus. Et hi maiores Abbreuiatores singuli substitutum habent, minores verò non. Secundò differunt, quia Abbreuiatores de Parco maiori tanquam Romanæ Curiæ Prælati habitum violaceum, cappam, & tocchettum induunt, locum in Capellis Pontificijs habent, vbi primùm ad hoc officium fuerint assumpti, B vtriusque etiam Signaturæ Referendarij dicuntur, & ex ipsis vnus in Signatura gratię coram Pontifice adesse debet, panem honoris, & vinum tanquam Papæ familiares à Palatio Apostolico recipiunt, ex concessione Pauli V. *e* Alij verò Abbreuiatores de Parco minori simplices clerici, & quandoque etiam laici sunt, vxoremq; ducere non prohibentur, Sixto IV. permittente *f* Tertiò differunt ratione Dignitatis: Abbreuiatores enim de Parco maiori proximiores sedent Vicecancellario, ex quo digniores dicuntur, Chassaneo *g* teste. Quartò differunt ratione pretij; licèt enim ambo certo pretio comparentur, ad ipsius ementis vitam duratura, pretium tamen longè diuersum est; nam maiores decem millibus circitèr nummis aureis vendunt, minores verò bis millibus, plus minusuè, iuxta temporum varietatem venundari solent.

C Hanc verò differentiam inter maiores, & minores Abbreuiatores, Benedicto XII. Pontifice sedente, ignotam fuisse, quia nondum instituti fuerant de Parco minori, dicit Rota Romana apud Puteum, *h* vbi etiam habes, prædictas differentias non esse in substantialibus. Sed magis apertè loquitur Panuinius, *i* dum ait, Abbreuiatores de Parco minori à Pio II. institutos fuisse; inter quos Ioannem Baptistam Platinam ascitum fuisse, ipsemet Platina *K* testatur, addens, sibi, & alijs, qui hoc emerant officium, à Paulo II ablatum, & suppressum; & quoniam nimis audactèr loquutus fuerat, in carcerem detrusus, vt inde eximeretur, Cardinalis Papiensis patrocinio vsus est, vt ex eiusdem epistolis liquet, *l* viden. Verùm ab humanis Paulo II. iam sublato, Sixtus IV. Abbreuiatores istos de Parco minori restituit, suoq. Diplomate *m* in perpetuum confirmauit; & Polydorus Virgilius *n* suis monumentis ita D commendauit. *Pius secundus Ioannis exemplum sequutus Breuiatores creauit, in ordinemq. redegit: hos haud ita multò post Paulus exautorauit, Sixtus deinde restituit, &c* Et quare hoc egerit, idem Sixtus satis apertè narrat. *o* Sed Martino V. sedente, qui per annos 40. plusuè minus ante Pium II Beati Petri Sedem obtinuerat, Abbreuiatores fuisse in duplici differentia, ex Diplomate ipsius Martini *p* liquet, dum alij Notarijs Apostolicis assistentes erant, alij verò Cardinali Vicecancellario: Verba Constitutionis sunt hæc. *Quòd si Notarij Apostolici, ac eorum Abbreuiatores, & alij in iustitia, & etiam gratia literarum Apostolicarum Abbreuiatores taxam nimiam pro minutis suis petierint, &c.* omissis alijs, *ad Vicecancellarium, vel ipso absente, ad eius Locumtenentem, seu Præsidentem in Cancellaria habeatur recursus, qui deliberatione habita, cum Abbreuiatoribus assistentibus eidem Vicecan-* E *cellario in expeditione literarum Apostolicarum excessus prædictos ad debitam reducat moderationem, &c* Quibus ex verbis clam colligitur inter Abbreuiatores differentia, vt alij scilicet cum Vicecancellario iudicent de excessibus, alij verò condemnentur, & pœnas luant, quando excesserint, atque ita alij maiores, alij minores erant. Et hoc idem colligere fas est ex eadem Constitutione, *q* dum Abbreuiatores Vicecancellario assistentes, nisi præuio examine, ad Officium exercendum non sunt admittendi, quod in alijs Abbreuiatoribus non requiritur. Sed fortè Martinus hoc nomine Abbreuiatorum non Vicecancellario, sed Notarijs Apostolicis assistentium voluit comprehendere Ministros, & Officiales omnes in expeditione literarum Apostoli-

a decis. 234. lib. 1. in nou.
b ad Bullam 1. Nicolai V. schol. 2.
c in pract. lib. 1. cap 4. nu. 2. & 3.
d in syntag. iur. vniu. lib. 15. cap. 42. nu. 3. & 4
e Const 2. Bullar. nou. tom 3. pag. 175.
f Const. 16. §. 22.
g in cathal glor. mund. par. 1. cōsider. 11. & 12.
h decis. 234. lib. 1. in nou.
i in vita Sixti IV. post med
K in vita Pauli II.
l inter epistolas impressas Card. Papiens. epist. 230. & 231.
m Const 16 §. 5. & 6.
n de rer. inuent. lib. 8. cap. 2. vers Pius deinde.
o ead. Const. 16. §. 1. & 2. viden.
p Const. 3. §. 2 Bullar. nou. to. 1. pag. 251.
q §. 6.

ftolicarum inferuientes, qui nondum fuis nominibus defignati erant, prout à fucceſ-ſoribus in Pontificatu poſtea factum legimus, & nos ſuo loco infra dicemus. Interim vide Seraphinum. *a*

Abbreuiatorum verò nomen in genere ſumptum, & nulla habita diſtinctione inter maiores, & minores, quando fuerit inuentum, & inſtitutum, non ſatis conſtat. Nam licèt Gomeſius *b* aſſerat, Ioanneni XXII, in ſuis Regulis Cancellariæ id tantùm egiſſe, vt Abbreuiatores inſtitueret, quomodo literas in Cancellaria iuxta Supplicationum varias ſignaturas expedirent, & ab eodem Pontifice omnium primo Cancellariam, & Vicecancellarij Dignitatem illuſtratam fuiſſe, non tamen excludit, quin etiam antea Abbreuiatores eſſent, quàmuis huius nominis expreſſionem nō ab alio, quàm à Benedicto XII. *c* factam Inuenerim, dū Apoſtolicæ diſpoſitioni reſeruauit Beneficia, quæ per obitum Abbreuiatorum vacant, ibi, *Scriptorum literarum Apoſtolicarum, ac Pœnitentiarij præfatæ Sedis, ac Abbreuiatorum, &c.* Benedictus verò, nullo intermedio anno ſalutis 1334. Ioanni ſucceſſit. De Cancellaria verò, ac Miniſtris ad Officia ibi exercenda meminit Innocentius III. *d* qui per annos centum, & vltra ante Ioannem, & Benedictum Chriſti Vicarius in terris fuit, anno ſcilicet 1198. & die 10. Ianuarij Beati Petri ſedem obtinuit, Ioannes verò anno ſalutis 1316. ſummus Pontifex renunciatus fuit. Verba Innocentij Papæ ſunt hæc, omiſſis alijs. *Ne quis apud Sedem Apoſtolicam literas noſtras, niſi à nobis, vel de manibus illorum recipiat, qui de mandato noſtro ad illud ſunt Officium deputati; ſi verò perſona tantæ autoritatis extiterit, vt ipſam deceat per Nuntium literas noſtras recipere, Nuntiū ad Cancellariā noſtram, vel ad nos ipſos mittat idoneum, &c.* B
Sed & ante Innocentium quoque Cancellariæ, & literatum in ea expeditarum mentionem habuit Lucius Papa III. *e* qui anno à partu Virginis 1181. die 19. Auguſti hanc Dignitatem induit, Panuinio *f* teſte. Quapropter ſi dicamus, etiam hoc tempore Abbreuiatores quoad Officium (quàmuis alio nomine) extitiſſe, fortè non errabimus. Verùm de his hactenus.

Ad officium, ſiue munus DD. Abbreuiatorum veniamus: & licèt ſupra, vt ethimologia huius nominis redderetur, aliquid etiam de illorum munere dictum ſit, quippequi breui compendio impetrata à Principe in Supplicationibus concipiant, & poſtmodum latiùs extendant in literis, vt Pariſius *g* obſeruat, ſi tamen in huiuſmodi conceptione, & extenſione literarum peccauerint, itaut reſcribendæ ſint, eorum impenſis reſcribantur, & infra tres dies naturales à die requiſitionis fiat, vt à Martino V. *h* cautum inuenies. C

Nullus inter Abbreuiatores, Vicecancellario, ſeu illius Locumtenenti aſſiſtentes, recipiatur, niſi per maiorem partem Abbreuiatorum Cancellariam continuantium ptimitus examinatus fuerit, & ad Officium idoneus repertus, ac etiam approbatus, vt in §. 6. Aſſolet tamen Cardinalis Vicecancellarius huic prohibitioni derogare, vt videmus in conceſſione facta ab Alexandro Card. Farneſio Vicecancellario R. P. D. Franciſco Barberino, Vrbani VIII. patruo, qui per reſignationem D. Oberti Ripatolij anno 1573. Abbreuiator de Parco maiori abſque dicto examine creatus fuit.

Singulis diebus, hora per Vicecancellarium aſſignanda, quando Cancellaria tenebitur, Abbreuiatores prædicti aſſiſtentes ad eam venire, & quouſque tenta fuerit, in ea reſidere, nec inde ſine iuſta cauſa, à Vicecancellario, ſiue Locumtenente examinanda, recedere debent, ſub pœnis in hac Conſtitutione contentis. §. 7. D

Nihil vltra taxatum, vel ſtatutum pro minutis recipiant, quòd ſi ſuper taxarum exceſſu quis conqueſtus fuerit, Vicecancellarium, ſiue Locumtenentem adeat. §. 2. Quæ verò ſint taxæ, & quomodo exigendæ, Sixtus IV. *i* edixit.

Ex ipſis Abbreuiatoribus vnus Signaturæ Papæ, quam vocant gratiæ, aſſiſtit, Paulo V. *K* permittente.

Quædam alia de Officio Abbreuiatorum ſcripſerunt Veſtrius, *l* & Petrus Gregorius Tholoſanus: *m* apud ipſos videnda. Nobis enim priuilegia iam recenſenda ſunt. E

Abbreuiatorum Officium, quod à Martino V. *n* incompatibile cum Officio Scriptorum Pœnitentiariæ declaratur, cum quibuſuis alijs officijs Romanæ Curiæ, & Cancellariæ Apoſtolicæ nullatenus incompatibile cenſeri voluit Sixtus IV. *o*

In ijs, quæ ſtylum, & Regulas Cancellariæ reſpiciuntur, non dedignatur ſacræ Rotæ Romanæ ſupremum Tribunal Abbreuiatores conſulere, vt videre eſt apud Iacobum Puteum. *p*

Capel-

a decis. 716. nu. 12. & per tot.
b in proœm. reg. Cancel. q. 1. prope fin.
c in extrauag. ad regimen, de præben. lib. 3.
d in c. dura, de crimin. falſ.
e in c. ad hæc, de reſcript.
f in cronologia Eccleſiaſt. anno 1181.
g conſ. 112. nu. 9. lib. 4.
h Conſt. 3. §. 2. & 3. Bullar. nou. tom. 1. pag. 291.
i Conſt. 16. §. 9. 10. & ſeq. d. Bullar. & tom. pag. 357.
K Conſt. 2. §. 4. Bullar. nou. tom. 3. pag. 176.
l in pract. lib. 1. cap. 4. nu. 2. & 3.
m in ſyntag. iur. vniu. lib. 15. cap. 42. nu. 3. & 4.
n in præcitata eius Conſtit.
o in Conſt. 16. §. 6.
p deciſ. 84. nu. fin. lib. 3. in nou.

Capellam, & Altare portatile, ſuper quo in Domo Vicecancellarij in loco ad hoc cōgruo, & honeſto habeat, ibiquè Miſſam omnibus diebus, quibus ipſa Cancellaria tenetur, cum collecta ſemper pro Romano Pontifice, quæ incipit, *Deus omnium fidelium Paſtor, & Rector famulum tuum Innocentium &c.* celebrare faciant, eodem Sixto mandante. §.16.

A Abbreuiatorum officia reſignari, & cedi poſſunt, & Summus Pontifex, ac Vicecancellarius ceſſiones, & reſignationes admittere debent. § 18.

Priuilegijs, gratijs, & prærogatiuis gaudent, ac potiuntur, quibus Scriptores Apoſtolici; Summi Pontificis familiares ſunt; Magiſtri vocantur; literas Apoſtolicas gratiam, vel iuſtitiam concernentes gratis expediunt. §.19.

Statuta, & Ordinationes, commodum, decuſquè Collegij reſpicientes condere poſſunt. §. 20.

Matrimonium contrahere etiam cū viduis abſque alia diſpenſatione valent. §. 22. Quod in Abbreuiatoribus de Parco minori intelligendum puto; nam qui ſunt de maiori Parco, quouſque in Officio permanent, nunquam vidi hoc priuilegio vti.

Literæ Apoſtolicæ per Cameram expediendæ ab ipſis Abbreuiatoribus non ſignatæ nullius ſunt roboris. § 23. Illis verò vtentes pœnam falſi, & eccleſiaſticas in-

B currunt Cenſuras, vt hìc, & à Leone X. *a* confirmatum habes.

Quæ omnia, & ſingula priuilegia à Leone X confirmata, & in quibuſdam etiam aucta fuiſſe, ex ipſius Diplomate *b* liquet.

Abbreuiatores, ſi clerici ſint, Prothonotarij, ſine tamen præiudicio Prothonotariorum de numero participantium, ſunt, & ſiue clerici, ſiue laici ſint, nobiles, Sacri Palatij Apoſtolici, & Aulæ Lateranenſis Comites, & Milites, quoad vixerint, etiam poſt reſignationem Officij, creati, & conſtituti ſunt ab eodem Leone. §. 4.

A quauis iuriſdictione, & ſuperioritate eximuntur; contrarium attentantes excommunicationem latæ ſententiæ incurrunt. §. 9. Hoc tamen priuilegium in Tridentina Synodo *c* limitatum, & declaratum inuenies.

C Doctores, & Notarios creare; illegitimos natalibus reſtituere valent. § 10 Sed hoc etiam priuilegium quoad facultatem doctorandi, Pius V. *d* ſuis literis, Concilij Tridentini decretis inhærendo, reuocauit. Quoad Notarios verò in Regulis Cancellariæ *e* reuocationem legito, ibi, *nec non de Notarijs publicis creandi &c.* Deniquè legitimandi ſpurios in præiudicium ex qualibet valida diſpoſitione vocatorū facultatem ſubſtulit Pius IV. *f* Quapropter ex ſufficienti partium enumeratione priuilegium totum in tenues euanuit auras.

Vnus ex familiaribus DD. Abbreuiatorum enſem ad patroni ſui libitum per Vrbem deferre poteſt. §. 11.

Scriptorum Apoſtolicorum indultis etiam quoad expeditionem literarum Apoſtolicarum, & Beneficiorum aſſequutionem, gaudent. §.12. Quæ verò ſint Scriptorum indulta, ex Iulij II. Sanctione *g* cognoſces, & nos infra dicemus.

D Priuilegijs quoque Referendarijs vtriuſque Signaturæ conceſſis, cum & ipſi Abbreuiatores ſtatim atque Abbreuiatoratus Officium aſſequuti ſunt, in Referendariorum numerum aſciti cenſeantur, & ſint, potiantur, & gaudent ex Pauli V. *h* conceſſione. Referendariorum verò priuilegia ſi cognoſcere cupis, Pauli III. *i* & Sixti V. *K* Conſtitutiones perlege, de quibus etiam nos infra dicturi ſumus.

Portionem panis æqualem ei, quam Rotæ Auditores habent, ex Palatio Apoſtolico Abbreuiatores quoque dietim recipiunt, eodem Paulo V. concedente. § 5 Quæ portio panis, & aliorum fortaſſe ſucceſſit in locum annonarum ciuilium, de quibus eſt tex in C. lib. 11. erant enim hæ ciuiles annonæ cibaria quædam annua, ſeu menſtrua ſolita dari viritim ijs, qui in Scholis Palatinis erant, vt in d. C. & notat Decianus. *l*

E Bulla Pij IV. *m* de regiſtrandis in Camera literis gratiam, vel iuſtitiam concernentibus, non ligantur. §. 6.

Abbreuiatores deniquè de Parco maiori tempore Martini V. fuiſſe laicos, & vxoratos, ſcribit Seraphinus, *n* qui per totam deciſionem determinat controuerſiam ortam inter ipſos Abbreuiatores, & Correctorem literarum iuſtitiæ, viden.

a in Conſt. proximè citanda §. 2. & 3.
b Conſt. 14. Bullar. nou. tom. 1. pag. 486
c ſeſſ. 24. cap 11
d Conſt. 60. §. 1. & 2. Bullar nou. tom 2 pag. 256.
e reg. 14. item reuocauit
f Conſt 45. Bull. nou. tom. 2 pag. 60.
g Conſt. 15 Bullar nou. tom. 1. pag 427.
h Conſt. 2. § 3. Bullar. nou. tom. 3 pag. 176.
i Conſt. 23. d. Bullar. tom. 1. pag. 647.
K Conſt. 41. d. Bullar. tom. 2. pag. 542.
l tract. crim. lib. 7. cap. 22. num. 12.
m Conſt 98. d. bullar tom. 2. pag. 152.
n deciſ 716 num. 12. verſ. ſecunda eſt.

CAPVT XXII.

De Secretarijs Apostolicis.

A

QVemadmodum Cancellarius in Regno Franciæ habet sub se adiuuas, qui eum ab onere subscribendi releuant, & hos Secretarios appellant, Tholosano *a* teste; ita etiam Vicecancellarius Papæ (inter quos aliquam adesse conformitatem diximus supra) habet & ipse Secretarios, qui licèt Apostolici dicantur, ipsum tamen Vicecancellarium tanquam eorum caput agnoscere debent, sicut etiam Vicecancellarius hos vt sui corporis membra reputare, congruenti honorificentia per alios eiusdem Cancellariæ Officiales prosequi, decentem ipsorum dignitati locum in eadem Cancellaria assignare tenetur, ex Innocentij VIII. *b* iussione.

a in syntag. iur. vniu. lib. 47. cap. 39. nu. 18.

b Const. 12. §. 5. bullar. nou. tom. 1. pag. 383.

B Hæc dictio, *Secretarius*, à recentioribus (ni fallor) inuenta est, siquidem apud Ciceronem, & alios latini sermonis patres nondum inueni, sed eius loco, quoad vsque libertorum opera ad hoc munus explendum vsi fuere Romani, *ab epistolis*, siue, *à manu*, dicti sunt, vt vetus lapis à Iacobo Guth. relatus his verbis indicat. *c*

c de off. domus Aug. lib. 3. cap. 41

FLAVIVS AVG. L. PROTOGENES AB EPISTOLIS.

Et alius

LIBANO CAESARIS VERN. AB EPISTOLIS.

C Ex quibus alij ab epistolis latinis, alij verò ab epistolis græcis fuere, vt ex alijs lapidibus idem Guther. *d* colligit

d loco proxime cit.

M.AVRELIVS ALEXANDER AVG. LIB. AB EPIST. GRAECIS.

Et in alio lapide.

C. IVLIVS STAX. AB EPIST. LAT.

D De Beryllo, qui pedagogus Neronis fuit, Iosephus *e* scribit, illum græcis epistolis scribendis præfuisse: & ex hoc loco nonnulli colligunt, epistolarum Magistrum à Nerone institutum, sed falluntur, & fallunt, vt Guther. ait, nam scriniorum, & epistolarum Magistri ante Hadrianum, qui annos post Neronem 64. plusuè minus imperauit, nulli fuerunt: & quàmuis ipse Hadrianus primus Principum ab epistolis, & à libellis Equites Romanos habuerit, & Suetonium Tranquillum Magistrum epistolatum huius Imperatoris fuisse, Aeli. Spartianus *f* scribat, ex vsu tamen sui sæculi scripsisse, non vt Hadriani tempora ferebant, Guther. græcorum Scriptorum authoritate nititur probare; & hanc vocem, Magistri scilicet epistolarum, & scriniorum sub finem Imperij Theodosij iunioris anno salutis 450. in lucem editam putat, E ab auctore notitiæ vtriusque Imperij, quæ quidem notitia dicto tempore, sub finem, vt dixi, Imperij Theodosij iunioris, vt Gasp. Pancirolus *g* autumat, in lucem prodijt. Magistros verò scriniorum memoriæ epistolarum libellorum græcorum in vtroque Imperio Dignitatem habuisse, idem Pancirolus *h* scribit. Sed inter vtrumque, Iustinum seniorem scilicet, qui anno 521. imperare cœpit, vsque ad Iustinum iuniorem, qui anno 566. Imperium adeptus est, quo tempore Cassiodorus in humanis agebat, Io. Trithemio *i* teste hanc vocem *Secretarij* apud eundem Cassiodorum *K* inuenio his verbis, de Aponis Balneis mirabilia narrantem.

e lib. 20. antiq. cap. 7.

f in vita Hadriani pag. apud me 174.

g in comment. notit. orient. in præfation. vers. sub finem verò.

h loco cit. cap. 1.

i in lib. de script. eccles.

K lib. 2. cap. 39.

Corda illa (vt ita dixerim) montium in vicem Secretarij negotia contentiosa distinguunt: nam si quis pecus furatum pilis natiuis solito more spoliare præsumpserit, vndis ardentibus frequentèr immersum, necesse est, vt antea decoquat quam emundare praualeat; o verè Secretarium iure reuerendum, quando in his aquis non solùm sensum, sed etiam verum constat esse iudicium. Hactenus hic, sed alibi. *a* *Præfuit*, inquit, *curis Secretarij Prætoriani, vnde ei nomen est deriuatum.* Et paulò infra. *Neque enim in cubilibus nostris Secretaria nostra peracta sunt, &c.* Hæc Cassiodorus, qui hanc vocem sub alia significatione, qua nos modò vtimur, vsurpasse videtur: nam vbi Secretariorum Principis Officia describit, *b* hos Notarios appellat. Sed mittamus iam nominis quæstionem, & vt loquuti sunt patres nostri, ita & nos loquamur; nam vt Horatius *c* ait

Multa renascentur, quæ iam cecidere, cadentq.
Quæ nunc sunt in bonore vocabula, si volet vsus,
Quem penes arbitrium est, & ius, & norma loquendi.

A — *a lib. 11. cap. 36.* — *b lib. 6. var. form. 16.* — *c in arte poetica lib. 1.*

Secretariorum igitur origo, & vsus apud Romanos Pontifices etiam antiquiores fuit; quorum numerum siue ob tenuitatem emolumentorum Secretarijs ipsis assignatorum, siue alijs de causis moti, Calixtus Papa III & Pius II. ad sex tantùm reduxerunt, vt Innocentius VIII. Pontifex *d* testatum habet: qui quidem Innocentius suorum temporum necessitate coactus, cum Mitram Pontificalem Regnum nuncupatã, & alia quamplurima ipsius Ecclesiæ iocalia preciosa, aurea, & argentea diuersis mercatoribus pro summa centum millium ducatorum auri de Camera obpignorasset, nec comodè ex d. Ecclesiæ prouentibus tunc exaustis illa redimere posset, allos vigintiquatuor Prælatos, & in Ecclesiastica dignitate constitutos viros prædictis sex Secretarijs Apostolicis addidit, itaut in ipsa erectione triginta numero essent, illis verò sex prioribus deficientibus, eorumq. Collegium ex vigintiquatuor constare in futurum edixit; ex quorum Officiorum venditione sexaginta duorum millium, & quadringentorum florenorum auri Cameræ summam ad prædictam Mitram Pontificalem redimendam recepit. *e*

B — *d Const. 12. §. 1 Bullar. nou tom. 1. pag. 382.* — *e d. Const. 12. §. 2. & 15.*

C Neque hos in vinea Domini otiosos esse permisit, sed peculiare Officium illis assignauit: siquidem quia literarum Apostolicarum expeditiones duplici via fiunt, altera, quæ sub plumbo dicitur, sub cera verò altera, quæ & Breuium, & sub Annulo Piscatoris appellatur, & hanc Secretarijs curam attribuit, quæ cum frequentissima sit, magnum inde percipiunt emolumentum, inter ipsos diuidendum: & attenta rei grauitate, & facultate Pontifici reseruata eligendi sibi Secretarium domesticum, qui tanto muneri prælit, vnum aliquando ex S. R. E Cardinalibus Iurisperitum, de rebus Romanæ Curiæ non mediocritèr eruditum eligit, & deputat; prout Veltrius *f* Cardinales Ghinuccium, & Crescentium vidisse testatur; & nos Paulo V. & Gregorio XV. sedentibus Scipionem Cobellutium Viterbiensem S. R E. Card. S. Susannæ nuncupatum vidimus. Hic verò Secretarius domesticus in Apostolico Palatio

f in pract. lib. 1. cap. 7. sub nu. 3.

D mansionem habet, & duas portiones ex emolumentis ab Innocentio VIII. assignatas in §. 20 vsque ad Sixti V. tempora habuit; qui quidem Sixtus, præuia huius domestici Secretarij suppressione, illius electionem ab ipso Secretariorum Collegio faciendam, & à Summo Pontifice confirmandam esse sanciuit, & vnam ex duabus portionibus, vt supra ab Innocentio assignatis eidem Collegio restituit, *g* firma tamen in Apostolico Palatio mansione pro se, & Substituto, qui nomine Collegij supplicationes expediendas à Sollicitatoribus recipit, & Breuia desuper expediri curat, quibus expeditis, & receptis iuxta taxas emolumentis, petentibus illa restituit, de receptis rationem Collegio redditurus. § 9

g Const. 19 §. 4. § 6. 7 & 8. bullar noa tom. 2. pag. 527.

Verùm hodie, & multis etiam ab hinc annis nedum vnus, sed duo domestici Secretarij D. Papæ mansiones habent in Palatio Apostolico, & ambo sub Annulo Piscatoris litteras expediunt; horum tamen alter recepta mercede iuxta taxas, vt diximus, expeditionibus præest; alter verò de rebus ad Fidem, & Rempublicam concernentibus, ad Reges scilicet, Principes, Respublicas, Ciuitates, Cardinales absentes, Episcopos, cæterosq. Magnates Romani Pontificis nomine literas, Breuia nuncupatas mittit: primo autem muneri hodie præpositus est R. P. D. Franciscus Caetanus Romanus, secundo verò R. P. D Franciscus Nerlius Florentinus; hunc Epistolarum Magistrum, illum verò Scriniorum appellare, ni fallor, possumus; & fauet Lucas de Penna, *h* dum ait; *æquum tamen erat Scrinijs vnum praeesse Magistrum, & erant, vt hodie sunt, Secretarij D. Papæ.*

E — *h in rub. C. de magistr. sacror. scrin. tit. 9 lib. 12.*

Habet prætetea Summus Pontifex alium Ministrum Breuium expeditioni præpositum, qui licèt panem honoris à Palatio Apostolico recipiat, mansiones tamen ibi non habet, quàmuis vti Romanæ Curiæ Prælarus, & familiaris Papæ habitum violaceum deferat, vestem scilicet talarem, caudatam, cui epitogium (mantellettam vocant) superimponit; eius officium est, supplices libellos, Commissiones vulgò dictos, in Signaturis gratiæ, vel iustitiæ, per, *Placet*, seu per, *Concessum*, expeditos, & extra Vrbem committendos, Breuia iudicibus commissarijs facultates, & formas in A
causis procedendi continentia, sub Annulo Piscatoris expedita, dirigere, ac transmittere, & Magister Breuium quoque appellatur, qui in multis Auditori Contradictatum successit, Vestrio teste; *a* cuius Officium precio octo millium aureorum venundatum esse audio.

Sed ad Secretarios Apostolicos iam redeundum est, eorumquè priuilegia sunt recensenda, ex Innocentij VIII. *b* & Sixti V. *c* Sanctionibus desumenda.

Episcopi, Prothonotarij, vel in maiori ecclesiastica Dignitate constituti in Secretariorum Collegio esse non prohibentur, eundemquè habitum Dignitati proprium deferre; & si nulla sint Prælatura insigniti, vbi primùm in hoc Collegium cooptati fuerint, Sedis Apostolicæ Notarij fiunt, & habitum, ac insignia huiusmodi Officij à quocumque in Romana Curia Prælato recipere permissum est. §. 2. ad fin. B

a in pract. lib. 1. cap. 5. nu. 7. vers. verùm à certis annis.
b Const. 12. bullar. nou. tom. 1. pag. 382.
c Const. 29. d. bullar. tom. 2. pag. 526.

Collegium vnicum inuicem omnes Secretarij cum arca, siue bursa communi, sigillo, capella, capellano, & alijs collegialibus insignijs, honoribus, emolumentis, & immunitatibus solitis constituunt, & gaudent. § 3.

Statuta pro recta ipsius Collegij administratione, sine alia Superioris confirmatione, condere valent, §. 4.

Apostolici Palatij (sine tamen aliorum eiusdem Palatij Prælatorum præiudicio) veri Prælati Romani Pontificis familiares, & continui commensales sunt. §. 6.

Mansionem vnam in eodem Palatio Apostolico, in qua singulis diebus conuenire, de negocijs ad eorum Officium incumbentibus agere, præcisam habent, quæ Secretaria Apostolica dicenda est. §. 7.

Bullas expeditas sub excommunicationis pœna ad hanc mansionem officiali per C
DD. Secretarios deputato exhibendas Plumbatores deferant §. 8.

Literas Apostolicas pro personis ipsorum gratis vbique expediunt, & Rescribendarius in literis apponat, Gratis pro persona Secretarij, ac vnius familiaris pro quolibet Secretario, Gratis pro Deo. §. 9.

Si pro Romanæ Ecclesiæ negocijs à Curia fuerint absentes, emolumenta nihilominus, ac si præsentes essent, recipiunt: si priuatarum rerum causa de licentia Collegij quis absit, & aliquem de Collegio, qui suas gerat vices, relinquat, emolumenta similitèr per annum recipiat, elapso anno quinta dumtaxat detrahitur. §. 10.

Officiorum resignationem, etiam in infirmitate, etsi verisimilitèr intra viginti expectetur mors, Summus Pontifex, soluta tantùm summa centum florenorum auri de Camera, non deneget, neque differat. §. 11. D

Statim atque emptum fuerit Secretariatus officium, emptor ipse Sedis Apostolicæ Notarius effectus est. §. 12.

Habitum, & insignia Notariatus, præstito fidelitatis iuramento, à Vicecancellario recipere in Curia possunt; si extra Curiam literæ expeditionis officij mittendæ sint, prędicta Notariatus concessio in ipsis literis exprimatur. §. 13.

Arcium ecclesiasticę Ditionis visitandi, & gentium armigerarum describendi officium Secretariorum Collegio assignatum est. §. 19.

Hactenus Innocentius VIII. Quę verò à Sixto V. concessa fuerunt, mox dicemus. Secretarium, quem Pontificis domesticum vocant, Secretariorum Collegium eligit, ab ipso Pontifice postea approbandum. §. 5. E

Tres idoneas personas pro scribendis literis in forma Breuis cum cibarijs ex Palatio Apostolico recipi solitis, Secretariorum Collegium eligit, & ad nutũ amouet. §. 1x

Qui in aliqua publica Vniuersitate ad Doctoratus gradum fuerint promoti, & vigesimum quintum annum expleuerint, vtriusque Signaturæ Referendarij sunt. §. 14.

Qui ex ipsis Secretarijs antiquior Doctor, & Referendarius erit, singulis Signaturis coram Pontifice celebrandis interuenire potest. §. 15.

Qui Clericali militię adscripti, & vigintiquinque annis maiores fuerint, Notariorum Apostolicorum habitum etiam violaceum gestare valent. Qui verò primę tonsurę,

furæ, seu laici, etiam coniugati, vestibus prout Cubicularij Apostolici, de honore nuncupati, vti poterunt. §. 16.

Priuilegia, & alia quæcumque in literis Innocentij VIII. & Pij V. contenta confirmantur; singuli tam iuris, quàm facti defectus supplentur. §. 17.

Denique Domini Secretarij habent priuilegium commune cũ Scriptoribus Apostolicis in assequutione Beneficiorum; & in hoc tantùm differunt, vt Secretarij teneantur ad publicationem suarum gratiarum, Scriptores verò non; ita dixit Rota Romana apud Achillem de Grassis, *a* & ibi redditur ratio.

A

Sed quoniam (vt idem Innocentius *b* ait) Secretarij prædicti summam sexaginta duorum millium, & quadrigentorum florenorum auri de Camera ab initio persoluerunt, & eorum successores Secretariatus Officium prædictum pro tempore obtinentes aureos quindecim millia, plusuè minus in singulis exoluunt, vt eò diligentius quæ eorum incumbunt Officio, studeant exercere, quò exinde cognouerint eis conuenientia emolumenta prouenire, Cardinali Vicecancellario iniunctum est, vt ad perceptionem emolumentorum, olim à Martino V. Secretarijs tunc existentibus assignatorum, quæ minutarum appellant, modernos quoque Secretarios admittat. §. 15.

a decis. 359. alias 9. de priuileg.
b d. Const. §. 15.

B

Quintam quoque taxam pro expeditione Literarum Apostolicarum, quę per Cameram secretam pro tempore expediuntur, taxam Secretariorum nuncupatam, ab iisdem Secretarijs perpetuò exigendam assignat, §. 17.

Emolumenta quęcumque Literarum Apostolicarum in forma Breuis, tam sub cera, quàm sub plumbo pro concessionibus, de Magistratibus, & Officialibus Status Ecclesiastici, vel administrationis gabellarum, vel conductionis rerum Ecclesiæ Officijs, factis, percipiant; & vt sciatur, quibus ex rebus, & Officijs emolumenta hæc percipienda sint, in quinterno plumbato, & manu Pontificis subscripto singularitèr singula describi mandat, §. 17

Literæ verò prædictæ singulis sex mensibus expediri, & singulis vicibus taxam in quinterno adnotatam solui iubet, omnia quoque, & singula emolumenta pro quarumuis aliarum similium literarum in forma Breuis sub cera, vel plumbo expediendarum, percipere voluit. §. 18

C

Secretarius, qui ad visitandas arces, & armigeros describendos per ecclesiasticam Ditionem missus fuerit, certum salarium, summam nempe centum ducatorum annuatim percipit. §. 19.

Emolumenta prædicta colligendi modũ, & formã ab ipsis Secretarij statuendã permittit. Diuisionem verò ita sancitam habes: quousque Secretarij numero triginta erunt, in partes æquales triginta duas diuidantur, quarũ vnam ipsorum singuli, duas verò reliquas Secretarius domesticus Papæ singulis mensibus percipiant, quousque ad præfinitum numerum viginti quatuor redacti fuerint, quo casu portiones viginti sex erunt, itaut singula singulis, & duæ domestico Secretario reddantur. §. 20. Verũ has duas portiones Secretarij domestici ad vnã tantũ redactã esse à Sixto V. diximus.

D

Nemo ex Officialibus ad exercendum Officium, nisi literis expeditis, & soluta taxa, sub excommunicationis pœna admittatur. §. 21.

Quod etiam extensum est ad Officia per Legatos, & Gubernatores in Prouincijs concedi solita, si in prænarrato quinterno officia prædicta fuerint adnotata. Thesaurarij verò, & locorum Depositarij si à Secretariorum Collegio fuerint requisiti, ex huiusmodi Officialium salarijs emolumenta hæc sub excommunicationis pœna retinere, & Collegio consignare tenentur. §. 22.

Si quando emolumenta imminuta sint, & taxa exigi nequeat, quantum medio iuramento Secretarij amisisse testabuntur, tantundem Camera Apostolica restituere teneatur. §. 23.

E

Et ita per Card. Camerarium, & Clericos eiusdem Cameræ Apostolicæ seruari, & exequi iubet. §. 24. Hæc Innocentius.

Addit Lælius Zecch. *c* Alexandr. VI edixisse, vt pro singulis literis Apostolicis, quę gratis pro quibusuis personis expedientur, Cardinalib. eorum nepotibus, Abbreuiatoribus de Parco maiori, Scriptoribus Apost. & alijs Romanę Curiæ Officialibus exceptis, ducatus vnus Secretariorũ officio persoluatur; literas verò cum inscriptione nominis vnius ex Secretarijs expediendas, & alitèr expeditas, nullius esse roboris, nullamq; fidẽ facere. Verũ hanc Alex. VI. Sanctionẽ in Bullario nouo non inueni (reperi deinde in Bull. veteri *d*) sed eius loco, & vberiorẽ quidẽ habemus prædictã Sixti V.

c de Repub. ecclesf. vbi de statu Prælator. agit, cap. 9. de Secret. D. Papæ.
d Const. 10. pag. 14.

Constitutionem, *a* qua Secretariorum emolumenta augentur, vt infra.

a Const. 19. Bullar. nou. tom. 2. pag. 526.

Vnam ex duabus portionibus Secretario domestico Papæ ab Innocentio assignatis Sixtus Collegio Secretariorum restituit, vnà cum alijs quatuor partibus cibariorum pro victu, & alimento quotidiano Secretarij, & trium famulorũ,& vno equo. §.5.

Medietatem quoque emolumentorũ, quam Ioannes Baptista Canobius tunc domesticus Papæ Secretarius siue ratione taxarum Apostolicarum,via, quæ secretà dicitur, siue cedularum propositionum Ecclesiarum, aut Monasteriorum, vel sententiarum à Romano Pontifice latarum, aut inuestituarum habebat, pari modo restituit, & Collegio assignauit §. 7. A

Taxas Officiorum in quinterno Innocentij VIII. contentorum, etiamsi à prædecessoribus Pontificibus, signanter à Gregorio XIII. diminutas, innouauit,& ad commodum Collegij absque vlla diminutione, & sub censuris ab eodem Innocentio cõminatis à die prima Iulij 1586. solui præcipit. §. 12.

Officia quarumuis Prouinciarum, Terrarum, Communitatum, & locorum Romanæ Ecclesiæ in prænarrato Innocentij quinterno descripta, forsitan nondum taxata, de consilio Thesaurarij generalis taxandi, & exigendi facultatem Collegio tribuit, & assignat. §. 13. Hucusque Sixtus. Si plura quis cupiat, Octauianum Vestrium, & Lælium Zecchium locis supra relatis legat. B

Vt autem magis certa essent emolumenta huic Secretariorum Collegio assignata, idem Innocentius VIII. partitionem quandam, quam vocauit taxam, ab omnibus Officialibus tam Romanæ Curiæ, quàm totius Ecclesiasticæ Ditionis persoluendam, edidir, suoquè Diplomate confirmauit, quod in Bullario veteri *b* inuenies; vbi etiam, quinam sint immunes ab huiusmodi taxa, & quid soluendum sit à Custodibus, seu Castellanis Arcium Status ecclesiastici, habes; quas Arces visitari posse à Secretarijs diximus supra § 19. & quot sint istæ Arces, hic enumeratas inuenies.

b Const. 9. Innoc. VIII. vbi etiam taxa, Bullar. vet. pag. 118

CAPVT XXIV. C

De Scriptoribus Apostolicis Breuium, Archiuij, & minoris gratiæ.

Lvcas de Penna *c* Iurisconsultus nõn vulgari eruditione refertus dum quærit, in quo differant Proximi sacrorum Scriniorum, cæterique in sacris Scrinijs militantes à Magistris Scriniorum, respondit, Magistros præfuisse Proximis sacrorum Scriniorum; & addit, *d* Proximos epistolarum fuisse illos, qui scribebant Epistolas, vt sunt Scriptores D. Papæ: supra verò, *e* vbi de Magistris sacrorum Scriniorum agit, ita testatum habet: *æquum erat Scrinijs vnum præesse Magistrum, & erat, vt hodie sunt, Secretarij D. Papæ, qui circa talia Officia post Vicecancellarium, qui fungitur vice Quæstoris omnibus sunt maiores*. Hæc Lucas; quibus ex verbis, cum etiam ex antiqua dispositione Secretarij præessent Scriptoribus, visum est etiam nobis non incongruè factum, si post Secretarios de Scriptoribus agamus. D
Quorum originem antiquissimam esse testatur Polydorus Virgilius *f* in hæc verba. *Ab initio fuere Scribæ, qui literas scriberent Apostolicas paruo, vel nullo pretio, secundùm illud Saluatoris præceptum, Gratis accepistis, gratis date. At deinde Ioannes XXII. Collegium Scribarum Apostolicorum primus numero distinxit, qui literas proprio ingenio dictatas conscriberent, nonnullaquè alta munia obirent*. Hæc Polydorus.

c in rub. C. de prox. sacr. scrin. lib. 12 tit. 19 n 2 ad fin.
d in l. 1. C. eod. tit. vers. vel dicas.
e in rub. de magistr. sacr. scrin. tit 9 lib. C. 12.
f de rer. inuent. lib. 8. cap. 2.

Sed tempore etiam Innocentij III. qui ante Ioannem XXII. per annos centum viginti, plusuè minus B. Petri Sedem obtinuerat, Panuino *g* teste, Scriptores, seu Scribas literarum Apostolicarum fuisse, ex responso eiusdem Innocentij *b* innotescit, ibi, *inhibemus, ne quis apud Sedem Apostolicam literas nostras, nisi à nobis, vel de manibus illorũ recipiat, qui de mãdato nostro ad illud sũt Officiũ deputati &c.* E
Et in Concilio Basiliensi *i* ex decreto Martini V. indicto,& ab Eugenio IV. iustis de causis abrogato, de Scriptoribus fit mentio in hæc verba. *Scriptoribus, Abbreuiatoribus, & Registratoribus Literarum, seu minutarum pro illorum labore competenti salario soluendo &c.*

Et Alexandrũ Farnesium, antequã inter Vaticanos Senatores 12. Kalen. Oct. 1493. ab Alex. VI. relatus, in quo Ordine vltra quadragesi. ann. versatus, ad supremã B. Petri Sedẽ euectus esset, Scriptorẽ Apostolicũ fuisse, Andr. Victor. *K* scribit his verbis. *Romam Innoc. VIII. Pontifice rediit, Rodericum Borgiam coluit, Scriptor Apostolicus, & Protbonotarius fuit &c.*

g in chronolog.
b in c. dura, de crim. falf.
i in pragm. Sanctio Caroli VII. Francorum Regis, tit. de annatis relato.
K in addit. vbi de 2. creat. Card. ab Alex. VI. facta agit, apud Ciacon. tom. 2. col. 1331. Card. nu. 12.

Horum verò Scriptorum numerum ad octuaginta Alexander VI. auxit, quàmuis Panuinius, & Ciaconius *a* in eius vita dicant, nouum octuaginta Scriptorum Breuium Collegium, aliorum Pontificum exemplo, ab ipso Alexandro institutum fuisse; quorum loca singula 761. aureis venierunt; & hoc à Volaterrano *b* mutuari sunt. At verè non instituit Collegium, sed Officialium numerum auxit, vt diximus, quia præter Polydori Virgilij testimonium, asserentis, Ioannem XXII. qui per annos 176.
A ante Alexandrum Beati Petri Sedem obtinuerat, Scribarum Apostolicorum Collegium numero distinxisse, Martino V. etiam sedente, Scriptores Apostolici fuerunt, & Capellam habuerunt, vt in eius Diplomate, *c* ibi: *in vsus Capellæ Scriptorum prædictorum, aut alia pia opera conuertendum, &c.* Nisi fortè dicamus, ante Alexandrum VI. fuisse quidem Scriptores literarum Apostolicarum, quas Bullas vocant, non autem Scriptores Breuium, quorum Collegium Alexander instituit; fauet Gomesius, *d* licèt ipse firmet, Breuia quoque appellari posse literas Apostolicas, num. 5. & 7. viden. confirmat quoque Volaterranus. *e*

Quemadmodum Iulius II *f* tertiam speciem Scriptorum Archiuij nuncupatorum instituit, multis priuilegijs decorauit, numerum præfiniuit, munus, & Officium præscripsit, Vicecancellarium, Camerarium, & Cameræ Apostolicæ generalem causarum
B Auditorem huius Collegij Defensores, & Protectores constituit

Numerus est centum, & vnius virorum, qui Scriptores Archiuij Romanæ Curiæ nuncupati Collegium constituunt, & Officium per se ipsos, non autem per substitutos exercere debent. §. 2. ad fin.

Ex quibus decem Magistri Correctores nuncupati, de quorum numero ratione iurisdictionis ordinariæ Romanæ Curiæ sint, & esse intelligantur Auditor generalis Cameræ Apostolicæ, & vnus ex eiusdem Cameræ Clericus; reliqui octo Prælati, aut in Ecclesiastica Dignitate constituti, & graduati in aliquo iurium Ecclesiastici existant. §. 9.

Ad horum verò Correctorum Officium spectat, Scriptores ad huiusmodi onus assumendos examinare, negligentes corrigere, ac processus omnes gratiarum expe-
C ctatiuarum, quæ non sunt in forma pauperum, vel in forma dignum, quantum executio de necessitate in partibus committitur, atque processus quoscumque aliarum prouisionum vigore literarum Apostolicarum, etiam Pœnitentiariæ faciendo fulminent, & decernant. Abbreuiatoribus, & Scriptoribus Apostolicis expressè mandatur, vt in confectione literarum Apostolicarum vnus ex eis ad minus iudex adhibeatur; nec liceat cuipiam alteri in Romana Curia processus decernere, quin per aliquem ex dictis Scriptoribus subscribatur, & publicetur cum signo, & subscriptione propria, & appensione sigilli Officij; excipiuntur, tantùm processus, quorum literæ iudicibus ordinarijs in Curia diriguntur: notæ etiam instrumentorum, & sumpta ex ipso Archiuio desumenda ab vno ex ipsis Magistris Correctoribus auscultentur, & subscribantur manu, & nomine proprio, atque ita fidem in iudicio, & extra faciant.
D d. §. 9.

Habet autem Collegium hoc Archiuium publicum, & locum decentem in Palatio Apostolico, in eorumq. libris authenticis conuentiones, & contractus tam inter viuos, quàm mortis causa adnotare debent, à quibusuis Notarijs Curiæ ibidem deferendos. §. 5. & 6. Quæ quidem delatio, & adnotatio cum in desuetudinem abijsset, vigilantissimus Pontifex Vrbanus VIII. nouo à se Archiuio erecto, & de suo nomine Vrbano appellato, restituit, ibidemq. notas omnes cuiuscumque generis contractus certam summam excedentis deferri præcepit, & hodie seruatur.

Prothocolla notariorum defunctorum, etiam Romanorum, non habentium filios notarios, assignanda, & deponenda sunt in Archiuio prædicto; exceptis tamen prothocollis notariorum, quæ vna cum Officijs vendi consueuerunt, vt sunt Officia
E Auditoris Cameræ, Curiæ Capirolinæ, & similia. §. 7. Eximuntur etiam ab hoc onere notarij Romani, & in Romanorum matricula descripti, ex Leonis X. *g* priuilegio. Sed mittamus hæc, vt priuilegia indicentur.

Notarios vndecumque venientes, & cuiuscumque nationis creare, & in matricula Archiuij describere possunt. §. 10.

Manseres, & bastardos in vrbe, & tota Ecclesiastica Ditione mediatè, vel immediatè subiecta, cum clausula tamen consueta, *sine præiudicio, &c.* natalibus restituere, & legitimare valent. §. 11.

Notarij omnium iudicum commissariorum, exceptis Ordinarijs, & Delegatis habenti-

a in vita Alex. tom. 2. col 1343. vers. cũ autem.
b lib. 2. antrop. pag. apud me 251. à terg.
c Const. 3. §. 2. & alios Bullar. nou. tom. 1 pag. 251.
d in tract. Breuium, sub nu. 6. vers. nec etiam obst. quòd Breue.
e in antropol. lib. 22. pag. 261. à terg.
f Cōst. 15. Bullar. nou. tom. 1. pag. 427.
g Const. 1. §. 6. Bullar. nou. tom. 1. pag. 459.

bentibus notarios proprios perpetuos, nec non S. R. E. Cardinalibus, quibus ad li
bitum notariorum electio indulgetur, constituuntur, & declarantur. §. 13.
Scriptores ipsi Collegium cum communi arca, seu bursa constituunt, omniaq.
emolumenta ratione huius Officij in communi ponunt, & statuto ab eis tempore
inter se diuidenda æqualitèr; Magistri tamen Correctores portionem vnam cum di-
midia accipiant. d. §. 13.
Cõstitutiones, & statuta inter se iusta, & honesta cõdere valent, adiecta etiã pœna, A
dũ tamen in grauamen Curiæ, & Curialiũ iacturam, & detrimentum nõ tendant. §. 14.
Summi Pontificis familiares, & continui commensales sunt, ac pro eorum perso-
nis dumtaxat literas Apostolicas gratiam, & iustitiam concernentes vbique gratis
expediunt §. 15.
De eorum officijs, & emolumentis ad instar aliorum Scriptorum disponere, & illa
resignare, solutis ducatis Cameræ quinquaginta, permissum est. §. 16. Hæc Iulius II.
cuius Constitutionem innouauit, declarauitq. Leo X. *a* viden.
Cum autem exorta fuisset dubitatio circa facultatem legitimandi bastardos, an
inquam ad quoscumque illegitimos, & ex quocumque illicito, & damnato coitu pro-
creatos, etiamsi eorum genitores filios legitimos, & naturales haberent, extende-
tetur, Paulus III. *b* suo diplomate sanciuit ad hoc etiam extendendam esse, fine B
præiudicio tamen venientium ab intestato.
Pius V. *c* ampliando priuilegium à Iulio concessum, vt sint notarij cuiuscumque
iudicis cõmissarij in Romana Curia (Cardinalibus exceptis) hãc exceptionẽ sustulit.
Et portionem in expeditionibus Cancellariæ, quando materia solutionem annatæ
requirit, hos Archiuij Scriptores habere Octauianus Vestrius *d* testatum habet.
Verùm Scriptores Apostolicos præferendos, & magis priuilegiatos esse, quàm
Scriptores Archiuij, decisum habes in Rota Romana apud Puteum; *e* ex Regula
Cancellariæ de prælationibus, siue prærogatiuis in gratijs expectatiuis, quæ sic se
habet. *Scriptores Apostolici omnibus alijs qualitercumque qualificatis in assequu-*
tione quorumcumque Beneficiorum, quę huiusmodi gratiarum vigore expectabant,
quacumque diligentia, receptione, vel creatione in Canonicum non obstante, potiores
existant, &c. & facit etiam alia decisio apud eundem Puteum *f* videnda. Sed cum C
ex Tridentina Synodo *g* gratiæ expectatiuæ sublatæ sint, priuilegium euanescit, &
decisio Rotæ nihil operatur.
Sunt etiam magis priuilegiati Scriptores Apostolici, quia etiamsi absint à Curia,
prærogatiuis tamen in eorum Bulla contentis gaudent, eodem Puteo *h* referente,
qui rationem reddens sic ait; *quoniam ista priuilegia non dãtur Scriptoribus ratione*
laborum, sed ratione precii, quod in emptione Officiorum exponunt, vt inuitentur ad
emendum ea: sed prærogatiuę, quæ dantur in regula prima prærogatiuarum, dantur
ratione laborum, & ideo regula expressè posuit, actu sua Officia exercentes, &c. & hoc
bis decisum in eadem Rota apud eundem Puteum *i* habes, qui præter superius ad-
ducta hæc addit: *priuilegia, quę dantur Scriptoribus, dantur ex conuentione inter*
Papam, & ipsos Scriptores, pro quibus scyphum aureum singulis annis soluunt Papę. D
Et huiusmodi priuilegijs gaudere Scriptores, etiamsi tales non sint tẽpore gratiæ,
quia priuilegia conceduntur Collegio, & ideo quandocumque quis efficiatur Scri-
ptor, illis gaudere debeat, voluit Gomesius, *K* cuius opinionem sequuta est Rota
Romana apud eundem Puteum. *l*
Sed & nonnihil inter se differre etiã Scriptores literarũ Apostolicarũ sub plumbo,
quas Bullas vocant, & Scriptores Breuium, quæ sub cera expediuntur, colligi potest
ex ijs, quæ scribit Gomesius, *m* dum multorum opiniones, dicentium Breuia non
esse æquiparanda Bullis, refert; quàmuis ipse Gomesius tandem affirmet, tam Bullas,
quàm Breuia appellari literas Apostolicas, & quòd committens falsitatem in Breui E
puniturs ac si commisisset in Bulla; addens, Archiepiscopum Cusentinum propter
falsitatem Breuis tempore Alexandri VI. & Sebastianum de Federicis propter falsita-
tem supplicationũ sub Leone X. combustos fuisse; Iouio *n* sic scribente. *Exercuit &*
supra natura consuetudinem summum ius in damnandis, qui falsos libellos, ipsius sub-
scribentis manum mentiti, in iudicium protulissent, adeout Sebastianũ Turuisinum,
tum in Gymnasio Romano leges profitentem, & alioqui ea calamitate indignum, in
Campo Florę concremauit, &c. Et patres nostri, Sixto V. sedente, viderunt Bello-
chium ipsius Pontificis pincernam, R. P. D. Gualteruccium Breuium Secretarium,
ob appositiones annuli Piscatoris in quodam Breui Pontifice inscio, ad triremes
dam-

a Const. 6. in bull. vet. fol. 175.
b Const. 14. §. 4. bullar. nou. tom. 1. pag. 635.
c Const. 87. d. bullar. tom. 2. pag. 287.
d in pract. lib. 1. cap. 4. nu. 2.
e decis. 294. lib. 3. in nou.
f decis. 399. lib. 2.
g sess. 24. cap. 19.
h decis. 103. d. lib. 3. in nou.
i decis. 368. d. lib. 3.
K in repet. c. statutum, nu. 119. de rescript.
l decis. 399. lib. 2. in nou.
m in tract. sup. epilog. in materia Breuium in prin.
n in vita Leonis X lib. 4. pag. apud me 96.

damnatos fuisse, ibique Bellochius diem clausit extremum, Gualteruccius verò tanquam à culpa vacans post obitum Pontificis libertatem consequutus fuit.

Denique sciendum est, cum in Officio Pœnitentiariæ Scriptores viginti septem essent, & Procuratores viginti quatuor, Pius Quintus de Apostolicæ potestatis plenitudine (relictis tantùm octo Procuratoribus) alios omnes suppressit, vtque illorum indemnitati consuleret, ad Cancellariam Apostolicam transtulit, & cum ea
A perpetuò coniunxit, itaut qui antea Scriptores literarum Pœnitentiariæ dicebantur, nunc Scriptores literarum Apostolicarum minoris gratiæ, & simili modo Procuratores literarum minoris gratiæ dicuntur; quibus etiam assignata est mensa, siue banchus vtrisque communis in eadem Cancellaria post Milites Sanctorum Petri, & Pauli, nisi alius locus assignandus videatur ab Eminentiss. Card. Vicecancellario; ad hunc verò locum literæ omnes per officium minoris gratiæ expediendæ in primis deferendæ sunt, vt ab eodem Pio V. *a* sancitum habes.

Et quemadmodum Viceeancellarius, Scriptores Apostolici, & alij Cancellariæ Officiales hos literarum minoris gratiæ Scriptores fraterna charitate prosequi, &
B de emolumentis respondere debent, ita etiam Scriptores isti Vicecancellario tanquam eorum capiti obedire, & obsequentes esse tenentur, vt in §.8. Et hos Scriptores Pœnitentiariæ antiquos esse, Martini V. *b* Sanctio demonstrat, dum horum Scriptorum mentionem faciens, illos incompatibiles esse cum Scriptoribus literarum Apostolicarum determinat.

Itaque pro corollario dicamus, Scriptores hodie in quadruplici differentia constitutos esse; alij enim sunt

Scriptores Apostolici num. 100. quorum originem non habemus, sed ordinationem à Ioanne XXII.

Scriptores Breuium num. 80. ab Alexandro VI. instituti.

Scriptores Archiuij num. 101 à Iulio II. instituti.

Scriptores minoris gratiæ num. 27 à Pio V. reformati, & in Cancellariam trans-
C lati, ac antea Scriptores Pœnitentiariæ dicti.

Postremò, quæ in Romana Curia literæ Apostolicæ dicuntur, seu Breuia, apud Imperatores formæ dictæ sunt, & in triplici fuerunt differentia, nempe primæ, secundæ, tertiæ formæ, vt verba Honorij, & Theodosij Imperatorum *c* demonstrant, ibi, *idcoquè decernimus, vt qui in prima, vel secunda forma diuino beneficio supernumerarÿ reperiuntur statuti, quin etiam secundæ, vel tertiæ formæ alterius vicibus, hoc est per vicissitudines promoueantur &c.* Quod etiam obseruat Iacob. Guther. *d* in hæc verba. *Forma tertia Principis beneficium non continebat; formæ igitur sunt Breues, seu Statuta Principis, vel etiam Epistola, quibus aliquid ab eo constituebatur: hinc dicti Breues, & formatæ Pontificum Epistolæ.* Hæc Guther. Sed huius dictionis, *Breue* scilicet, mentio quoque est apud Cassiodorum, *e*
D dum Theodorici Regis nomine Agapito Præfecto Vrbi scribit, ibi omissis alijs: *secundùm Breue subter annexum &c.* quæ verba ab Anastasio Germonio *f* relata, addit insuper; *hoc vocabulo significantur hodie quoque literæ quædam Apostolicæ.* Taxam verò seruandam à Scriptoribus Archiuij Romani edidit Gregorius XIII. *g*

a Const. 24 § 2. & 3. Bullar. nou. tom. 2. pag. 283.

b Const 3. § 4. & 5. Bullar. nou. tom. 1. pag. 251.

c l. 2. C. Theodosian. de Castren.

d de off. dom. Aug. lib. 2. cap. 11 vers. decreuerunt

e lib. 1. variar. cap. 6

f de immunit. sacror. lib. 2. cap. 1. num. 9.

g Const. 91. bullar. veter. pag. 1319.

E

CAPVT

CAPVT XXV.

De Solicitatoribus, siue Iannizeris, & illorum Præfecto.

A

POstquam in Abbreuiatorum, & Scribarum manibus literæ Apostolicæ fuerunt, ad Solicitatorum Officium (quos vocant etiam Iannizeros) deueniunt, quibus certa taxa soluitur, pro summa quippe ducatorum triginta, ducati duo, & totidem caroleni; si verò infra, ducatus vnus, & caroleni duo soluuntur.

Solicitatorum munus est, vbi Bulla ad eorum bancum delata est, vt alter ex ipsis nomen suum paulò inferius à nomine Scriptoris in d. Bulla apponat: & si annata soluenda est, ne supplices à priuatis Solicitatoribus decipiantur, Iannizeri tanquam publici Officiales, & solicitatores pro fide sui publici Officij addere solent hęc verba. *Pro Annata soluit tot.* At si materia solutionem Annatę non requirit, Iannizeri manus non requiritur, nisi fortè sit materia, quæ consensum alicuius desideret, tunc enim priusquam Bulla ad Abbreniatorem, qui illam dictauit, reportetur, & B priusquam ausculetur, & iudicetur; notarius Cancellariæ solet à tergo consensum adnotare, vt latè hac de re differit Octauius Vestrius videndus. *a*

Solicitatorum Collegium instituit Sixtus IV. sine quibus nullæ conficerentur tabulæ, quas Bullas dicunt, quò per hoc à pluribus examinatæ difficiliùs corrumperentur; ita Polydorus Virgilius *b* scribit; sed audiamus Panuinum. *c Tot itaque præliorum, & bellorum sumptibus Pontifex exaustus, cum magna pecunia vi indigeret, noua Collegia primus omnium Romanorum Pontificum, quæ ventrent, exeogitauit: dato itaque negotio Smolfo de Castro Otterio Prothonotario viro solerti, & industrio, Breuiatores minoris præsidentiæ restituit, à Pio creatos, & ab eius successore Paulo II. sublatos, quorum loca quingentis. Postea Solicitatores, quorū trecentis venière. Deinde tertios Adstipulatores, sine quibus nullæ possent confici tabulæ. Ianizerorum quoque, Stradiotarum, & Mamaluccorum Officia induxit; ex quibus Mamaluccos, & Adstipulatores, qui ei successit Innocentius VIII. abrogauit. Postremò Apostolici fisci nouem Notarios constituit, quibus redditus vnius assignauit, qui antea cunctis præerat. Hic primus vendidit officia Procuratoris Cameræ, Notariatus Apostolici, Protbonotariatus Capitolij, Notariatus Gymnasij, metiendi salis, & Camerariatus Vrbis. Vectigalia noua inuenit, vetera auxit: sed hæc seu temporum necessitati, seu veriùs proximis, ac ministris eius tribuenda censentur, præsertim cum nemo ad eam diem Pontificum nec animo ad munificentiam, liberalitatemquè propensior, nec in dando hilarior, neque in promouendis hominibus promptior fuisse memoretur.* Hæc Panuinius, quę à Volaterrano *d* desumpsit. D

Solicitatorum, siue Iannizerorum numerus pręfinitus: officium pecunia comparatur; à principio sub ipso inuentore scut. 300. hodie 1400. veneunt singuli. Collegium priuilegia, & emolumenta, vt alia Romanę Curię officia, habet. Sine Præfecto per annos centum, & vltra fuit, nempe à Sixto IV. qui Beati Petri locum obtinuit ann. 1471. vsque ad Sixtū V. qui anno 1585. Summus Pontifex renunciatus fuit: hic etenim Iannizerorum Collegio Pręfectum constituit, certis priuilegijs, & emolumentis decorauit, & cum prima vice in Euangelistam Pallottum eius familiarem, quem postea inter Vaticanos Senatores etiam asciuit, hanc Pręfecturam collocasset, ab ipsius Pręfecti cognomine, nunc etiam *Officio del Pallotta* vulgò dicitur; & duos habet ministros, qui suas vices in Cancellaria gerunt; cum emolumenta habeat satis pingula, scutis 40. mil. venundari posse affirmant. Sixti IV. Constitutionem, qua E huius Collegij Solicitatorum institutio patet, nondum vidi, sed eius loco habemus aliā Leonis X. *e* qui emolumenta huic Collegio ab ipso Sixto constituta enumerat: cum autem hæc ob erectionem Cubiculariorum, & Scutiferorum nonnihil imminuta essent, vt illorum indemnitati consuleret, Leo alia concessit priuilegia in pręcitata Constitutione videnda.

a in pract. lib. 1. cap. 4. num. 3. & 8.

b de rer. inuent. lib. 8. cap. 2. vers. Sixtus dein.

c in vita Sixti IV. post. med.

d in Antrop. lib. 22. pag. apud me 360.

e Const. 27. Bullar. vet. pag. 230.

CAPVT XXVI.

A *De Registratoribus, Magistris Registri Bullarum, & Custode Registri.*

QVi apud Cæsares dicebantur Comites dispositionum, & Proximi dispositionũ, in Romana Curia apud Summos Pontifices dicti sunt Registratores, vt Lucas de Penna *a* scribit; sed videndus est etiam Iacobus Guther. *b* qui multa de Comitibus dispositionum enarrat. Nos ad nostra reuertamur.

Vbi literę Apostolicę expeditę fuerint, ex forma, & stylo ab Octauiano Vestrio *c* relato, per vnum ex Scriptoribus, vel eorum famulum ad Registrum portantur; hic taxa similis Scriptoribus soluta soluitur in manibus alterius ex Registratoribus ad id
B deputati (hi enim licèt numero viginti, ex quibus Collegium istorum constituitur, non omnes tamen exercent officium) alteri verò Registratori similitèr ad hoc deputato soluitur etiam ipsarum literarum registratura, plus, vel minus, prout longa, seu breuis erit illarum series: is recepta taxa, alteri Registratori literas distribuit, & hic in libris publicis, seu quinternis rescribit, & in regestrum ponit; registratæ cum originali auscultantur; auscultatis verò, Magister officij à tergo eius suę auscultationis fidem astruit, per verbum, *Auscultata*. Hęc Vestrius.

Verùm Martinus V. *d* vbi Registratorum officium determinat, hęc ait. *Prædicti Registratores literas registratas causa aliquid exigendi, vel extorquendi à prosequentibus ipsas, plus debito differri non faciant registrari, vel eas de mala expeditione malitiosè redarguant, seu ad quæstum accusent, aut in salarijs clericorum in*
C *registro prędicto scribentium participent; quod si contrarium fecerint, ipso facto excommunicationis sententiam incurrant, à qua (mortis casu excepto) per alium, quàm Romanum Pontificem absolutionis beneficium consequi nequeant; & si hoc per testes, seu præsumptiones probetur, statim officio priuati, & inhabiles ad aliud quodcumque obtinendum declarantur. Clerici verò in d. registro scribentes, qui literas eis traditas infra tres dies ex tunc immediatè sequentes (cessante legitimo impedimento) non registrauerint, ab ipso registro penitus amoueantur, nec de cætero ad ibi scribendum admitti valeant.* Hactenus Martinus.

Qui taxam à Bullatoribus, seu Plumbatoribus (de quibus mox dicemus) seruandam, à Registratoribus quoque seruari mandat. §. 13. in princ.

Et cum Registratores isti ex viginti viris Collegium constituant, vt diximus, duo
D ex ipsis Magistri Registri Bullarum dicuntur, qui duos etiam substitutos habent; & adest quoque Custos Registri Bullarum.

a in l. 1. vers. proximi verò. C. de prox. sacr. scrin. lib. 12.
b de off. dom. August. cap 7. in prin
c in pract. lib. 1. cap. 4. nu. 3. & seqq.
d in S. p. cit. Const. :, § 13.

CAPVT XXVII.

De Bullatoribus, seu Plumbatoribus, & Collectoribus Plumbi.

E BVllatores, seu Plumbatores (promiscuè namque hoc nomine vtimur, & idem significat) sunt in Romana Curia; sicut enim illa dicitur Bulla, quæ sigillum plumbum, argenteum, vel aureum pendens, & cordulis alligatum habet, vt glossator *e* notat ita Bullatores, & Plumbatores dicuntur, qui literis Apostolicis huiusmodi sigilla de more adnectunt: tunc enim literæ Apostolicæ omnimodam sortitę sunt expeditionem, quando plumbum alligatum habent; et ante hanc alligationem Bullam appellari non posse, scribit Gomesius; *f* nam per figuram synecdoche ab hac parte, plumbi scilicet alligati, quæ propriè Bulla dicitur, totę literę denominantur, vt post Gomesium scribit etiam Tholosanus *g*

e in Clem. 1. in prin. in verb auream, de iureiur.
f in reg. vtriusq. Signat. comp. pag. apud me 161. iuxta paruã impress.
g in syntag. iur. vniu. lib. 17. cap. 15. nu. 21.

a lib. 1. cap. 4. à nu. 3. vsque ad 9.

Stylus verò expeditionis literarum Apostolicarum à Vestrio *a* sic edocetur. *Litera Apostolicę. postquam earum minutę à Breuiatoribus dictatę sunt, à Scriptoribus in forma literarum conscriptę, & taxatę ad Breuiatores Parci maioris remissę, inde ad Solicitatores translatę, postea ad Reuisores, quos de prima visione vocant, & iterum ad Breuiatorem, qui minutam dictauit, reuersę, illisque eum supplicationibus concordatis, iudicatis, & subscriptis, mox ad Custodem Cancellarię eędem deuolutę, vt officialium omnium requisitas subscriptiones inspiciat, & si desint,* A *apponi faciat, datasque supplicationis, & Bullę concordet, & postmodum ad Cancellarię Regentem remissę, vt arbitratu suo iterum, si necessitas suadeat, concordari, & collationari faciat, lineisque, & characteribus designet: tandem ad Bullatoris, seu Plumbatoris manus perueniunt.* Hæc Vestrius, qui num. 9. subdit. *Bullis in officio Plumbi plumbatis adnotatur prope illam taxa Scriptoris: & Bullę sic plumbatę in manibus Collectorum Plumbi consignantur, qui taxam suam à Solicitatoribus exigunt, vltra quam solent etiam certi caroleni ipsis Plumbatoribus, & Pœnitentiarijs S. Petri solui. Postmodum alter ex Iannizeris ibi pro tempore existens nomen suum intra Bullam, & à latere dextero adscribit, & pro fide sui publici Solicitationis officij addit. N. solicitauit, & tantum exposuit calculando omnem impensam in expeditione factam, itaut supplices absentes nonnisi difficultèr decipi possint.* B

b d. Const. 3. §. 12.

Taxam verò à Plumbatoribus seruandam ita à Martino V. *b* præfinitam habes:

De litera duplicata, non vltra quatuor.

De litera correcta iterum bullanda, similitèr.

De litera super sumpto habito de regestro non vltra octo.

De literis iam bullatis, & iterum bullandis (non tamen propter defectum partium) & in registro corrigendis, non vltra vnum Turonensem grossum recipere, aut exigere præsumant.

De quibusuis literis bullandis, siue gratiam, siue iustitiam concernentibus, vltra id, quod antiquitùs, & ante vltimum schisma tempore Gregorij XI. pro similibus recipiebant literis, non recipiant: ita Martinus edixit d. §. 12. C

c de rer. inuent. lib. 8. cap. 2.

Originem verò signandi, & firmandi literas Apostolicas sub plumbo ita à Polydoro Virgilio *c* descriptam habemus. *Institutum obsignandi literas Romani Pontificis plumbo vnde ad posteros manarit, perdiù quęsiui; & quidem satis constat Agathonem, quo sedente magna Sedi facta est honoris accessio, vt supra lib. 4. demonstrauimus, in cera annulo impressisse sigilla; verùm postea cum Romanus Pontifex multa irrogaret priuilegia, vt diplomata diuturniora forent, placuit Stephano III. ac deinde Hadriano I. Tabulas Apostolicas plumbo obsignari, fuit is annus salutis DCCLXXII cum ipse Hadrianus factus est Pontifex, nam antiquius non reperitur sigillum plumbeum; quemadmodum constat, ante Carolum Magnum Imperatorem literas auro obsignare Principum Romanorum neminem.* Hæc Polydorus. Cur autem plumbeo sigillo magis quàm aureo, vel argenteo Romani Pontifices vtantur in literis, ita glossator *d* de priuilegijs Imperialibus loquens. *Priuilegia,* inquit, *Imperialia cum aurea Bulla vidisse non memini nisi vnum; nec etiam multum videtur expediens priuilegijs Bullam auream appendi; propter preciositatem enim metalli est de subtractione Bullę periculum, ob quam etiam causam prudentes Prelati, & Principes temporis nostri sigillis argenteis, vel aureis non vtuntur &c.* D

d in Clem. vnic. in verb. aurea, de iureiur. ad fin.

e in addit. ad Vestr. lib. 1. cap. 4. in verb. bullar.

f in problem.

g in Asinaria, act. 2. scen. 4.

h lib. 4. eleg. 1. de de Vrbe Roma.

i lib. 1. Saturnal. cap. 6.

Hæc verò dictio *Bulla*, frequentèr apud Canonistas inuenitur, & à nonnullis tanquam barbara criminatur, vt obseruat Nicol Granat. *e* Verùm in hoc ab omni culpa vacare Canonistas, latini sermonis Patres nos edocent. Bulla enim dicitur gutta illa, quæ aqua ebulliente orbiculatur, & cito euanescit, Plutarco teste; *f* & hùc respiciens Varro hominem bullam appellauit, quòd similis bullæ aquæ vita hominis fluxa, & caduca sit. Bullæ etiam clauorum capita dicuntur; ita Plautus *g* Leonidam in scena E loquentem facit. *Iustinæ in splendorem dari bullas has foribus nostris &c.* Et Cicero aduersus Verrem, bullas aureas è valuis Templi abstulisse scribit; sunt enim clauorũ capita more Bullæ quasi surgentia, & orbiculata, vt de se patet. Bullas etiam pro signo equestri ordinis vsurpatas apud antiquos inuenies, ita Propertius. *h*

Mox, vbi bulla rudi demissa est aurea collo.

& magis apertè loquitur Macrobius, *i* dum antiquissimum hoc bullæ ornamentũ ab ipso Romulo deducit: *quòd primus* (inquit) *in hostieo procreatus: Hostum Hostilium à matre vocitatum, & eundem à Romulo bulla aurea, ac pratexta insignibus bono-*

honoratū: & cordis figuram in ipsa bulla insculptam fuisse, idem scribit, rationemq. affert his verbis, *Nonnulli credunt, ingenuis pueris attributum, vt cordis figuram in bulla ante pectus annecterent, quam inspicientes, ita demum se homines cogitarent, si corde præstarent.* Hæc, et alia Macrobius de Bulla, apud ipsum videnda. Ab ipsa verò Bulla plumbea, in qua ab vno SS. Petri, et Pauli Imagines, ab alio latere Pontificis viuentis nomen insculptum cernis, et literis Apostolicis in pergameno scriptis alligata, literæ ipsæ per figuram synecdoche, dum pars pro toto capitur, denominationem habent, et Bullæ non ineptè dicuntur, vt Polydorus Virgilius *a* obseruat, qui hanc dictionem, *Bulla*, à verbo græco, *Bule*, deductum autumat. Sequuta verò morte Pontificis, exemplar, quo Bulla plumbea, et cerea (Annulus Piscatoris dictus, quia Beati petri nauiculam designat) imprimitur, statim à Card. Camerario frangitur, ne fraudes, aut falsitates fiant, Mandosio *b* teste.

A

a de rer inuent. lib. 8. cap. 2. circa med.

b in glos facult. Reg. § 1. in fin vers. plumbi bullata.

Sed ad Bullatores, seu Plumbatores reuertamur, vt vnde sermo noster sumpsit exordium, debitum quoque finem consequatur. Habent igitur et ipsi Bullatores Collegium ex viris vigintiquinque, ab Innocentio VIII. vacabile, et pecunia comparabile constitutum, Panuinio *c* teste; singuli verò ex ipsis Officijs veneunt aureis mille sexcentis, plusuè minus: et hi etiam Collectores Plumbi dicuntur.

B

c in vita Innocentij VIII.

Primus verò inter Romanos Pontifices, qui Bullas, seu Numismata modo prædicto impressa, in quibus scilicet ab vna Imago, et nomen S. Petri, ex altera verò parte nomen Pontificis cernitur, S. Leo magnus cognomento fuit, vt ex Numismate æreo in musæo Lælij Pasqualini Canonici Basilicæ S. Mariæ Maioris asseruato videre est, Baronio *d* teste, à Ciaconio *e* relato.

d annal tom. 6. in vita S. Leonis I.

e in vita eiusdē S. Leonis ad fin. tom. 1 col. 137.

Sed Venetam quoque Rempublicam literas Ducales sub plumbo firmare scribit Sabellicus *f* ex permissione Alexandri III. summi Pontificis, cum antea sub cera; & hoc idem ad hæc nostra, seu potius ad sua tempora durasse, vbi etiam huius, ac aliarum concessionum huic Reipublicæ factarum causas refert. Ego verò vidi literas huius Serenissimę Reipublicæ in fauorem egregij militis Bartholomæi Liuiani emanatas aurea Bulla munitas, & penes D. Paulum Monaldensem consanguineum, & successorem d. Bartholomæi in Castro Aluiani existentes. Annulos autem signatorios, in quibus sculptum erat vel caput egregij viri, vel factum aliquod egregium, & memoria dignum, etiam apud antiquos, & gentiles extitisse, probant Cicero, alijq, relati à Io. Corasio. *g*

f histor. Venet. decad. 1. lib. 7. pag. 45.

C

Demum scias, quòd nec prius censentur expeditæ literæ Apostolicæ, quàm sint plumbatę, vt dixit Rota coram Gregorio XV. *h*

g in comment. l. 2 §. & vt obiter, nu. 45. & seq. ff de orig. iur.

h decis 440. prætendebas, nu. 5.

CAPVT XXVIII.

D

De Senescalco, siue Custode *Cancellariæ.*

Senescaleum, siue Cancellariæ Custodem à Martino V. *i* institutum fuisse, ex diplomate eiusdem Pontificis appatet.

i Const. 3. §. 8. Bullar. nou. tom. 1. pag. 351.

Hic priusquam ad Officium exercendum admittatur, iuramentum in manibus Eminentiss. Card. Vicecancellarij de fidelitèr exercendo Officium suum præstare debet, & quotannis renouandum est.

Post iuramentum, & admissionem eius Officium in hoc potissimùm versatur. Vt literas gratiæ per Cancellariam expeditas recipiat. Statim atque illas recepit, diem, qua in Cancellaria præsentatę fuerint, describat, nulla recepta, etiam à spontè dantibus, mercede: literas prædictas receptionis ordine seruato, & omni fraude posthabita, expediendas præsentet: literas, Rotolos, ac Supplicationes in literarum expeditione traditas, vel traditos, ante, vel post literarum Apostolicarum expeditionem nullo modo celabit, vel quoquo modo per se, vel alium malitiosè sub pœna priuationis Officij, ac etiam excommunicationis, non absoluendus nisi à summo Pontifice, vel in mortis articulo, occultabit. Cum autem huiusmodi indicia sint difficilis probationis, nec ad reorum condemnationem sine probationibus luce meridiana clarioribus (vt Iurisconsulti loquantur) veniendum sit, ex Valent. & Theod. Sanctione, *K* idem Pontifex Martinus V. modum huiusmodi delicta probandi propterea definiuit; nempe, vt sex Apostolici Scriptores, seu Abbreuiatores Senescalcū in

E

K in l. fin. C. de probat.

in Officio deliquisse,& minus legalitèr illud exercuisse deponant,de qua re fit etiam publicè diffamatus: Priuatione sequuta, Eminentiss. Card. Vicecancellarius aliurn intra tres dies prouideat, sin minus, vnus ex Abbreuiatoribus idoneus eligatur, qui iuramenta similitèr præstare, & omnia, quæ supra de Senescalco dicta sunt, adimplere teneatur. Nec alius, Senescalco excepto, literas gratiam concernentes in loco expeditionis solito expediendas ponat, ex eiusdē Martini præcepto. §. 8. Vestrius *a* quoque nonnihil de Custode Cancellariæ loqutus est; eiusq. Officium describens, sic ait. *Custos autem ex eadem Cancellaria de manu Regentis supplicationes recipit, partibus, accepto à singulis iulio vno, restituendas*. Notandum tamen puto, Vestrium dissentire à Sanctione Martini V. quæ nihil etiam à sponte dantibus recipiendum præcipit: quapropter receptio vnius iulij ab alijs Pontificibus post Martinum permissa erit; sicut etiam permissum est, per famulum, aut substitutum exercere Officium colligendi Bullas, quas Abbreuiatores de Parco maiori post reuisionem, & nominis appositionem proijciunt in terram, vt idem Vestrius adnotat: Et huiusmodi Officium multis ab hinc annis magna in existimatione consistit; siquidem Alexander Perettus Card. de Montalto nuncupatus, & Vicecancellarius Michaeli Peretto Venaphri Principi, eiusq. germano fratri concessit: quibus mortuis, & in locum Vicecancellarij Ludouicus Card. Ludouisius ascitus, Excellentissimum D. Nicolaum Ludouisium Venosæ Principem similitèr germanum fratrem in locum Principis Peretti suffecit, & adhuc in Officio permanet, ac per substitutum exercet. Officij valor, si quando auctioni subijceretur, ducatorum decem, & octo millium esset, si fama vera refert.

a in pract. lib. 1. cap. 4. nu. 5. & 7.

A

B

CAPVT XXIX.

De Cubicularijs, & Scutiferis.

CVbiculariorum Officium antiquissimum in Romana Ecclesia est, & annis ab hinc mille, & ducentis, plusuè minus à Beato Leone Pontifice huius nominis primo, qui vices Christi in terris anno 440. gerere cœpit, institutum fuit, ad Beatorum Petri, & Pauli sepulchra custodienda, Platina *b* referente, cuius verba ita leguntur. *Sepulchris quoque Apostolorum Custodes addidit ex Clero Romano, hos Cubicularios appellauit:* & hoc idem, licèt alijs verbis, confirmat Ciaconius, *c* dum ait *Hic etiam constituit, & addidit supra sepulchra Apostolorum ex Clero Romano Custodes, qui dicuntur Cubicularij, quos modò dicimus Capellanos; Cubiculum enim idem erat apud antiquos, quod hodie apud nos Capella, &c.* hæc Ciaconius, cui vt non omnino assentiar, sacra me admonet historia, *d* quæ ita se habet. *Nam etsi iam ab Apostolorum tempore loca fuerint Deo dicata, quę a quibusdam Oratoria, ab alijs Ecclesię dicebantur, &c.* non ergo Cubicula, vt Ciaconius ait. Verùm sit ipsemet suæ sententiæ defensor; nos ad alia transeamus.

C

D

b in vita S. Leonis I.

c in vita S. Leonis tom. 1. col. 135.

d in Breuiario Romano de dedicat. Ecclesiæ S. Saluatoris, lect. 4.

Et duo esse genera Cubiculariorum, nempe Cubicularios secretos, vel etiam honoris D. Papæ inseruientes, de quibus modò non loquimur, & inter hos nobiliores esse, qui secreti dicuntur, vt probat Staphileus; *e* & Cubicularios, qui Officium habent in Cancellaria Apostolica, & de quibus nunc agimus, præter Romanæ Aulæ vsus, summorum quoque Pontificum Constitutiones declarant, dum amborum Beneficia per obitum vacantia ipsius Pontificis collationi reseruantur, ex Pauli III. *f* Sanctione, & legitur inter Cancellariæ regulas *g* à Gregorio XV. editas, vbi extenditur reseruatio etiam ad Cubicularios, quos vocant honoris; ex quo sublata videtur difficultas olim in Rota Romana exorta, & à Mohedano *h* relata, vt scilicet verba regulæ verificentur in Cubicularijs veris seruientibus in Cubiculo Papæ, non autem E extendenda ad Cubicularios extra muros; sed cessat, inquam, ista difficultas ex noua regula 7 vt diximus: nam licèt Cubicularij sub nomine etiam familiarium Papæ in regula 4. Cancellariæ contineātur, ad maiorē, & magis specificam declarationē edita est quoq. prędicta regula 7. vt aduertit Roder. de Quesad. *i* addens, ita quoq. fuisse decisum in Rota coram Lancell. *K* & legitur impressa decisio apud Garz. *l* Verùm de his hactenus. Ad Cubicularios, & Scutiferos Officiales in Cancellaria Apostolica reuertamur; quorū Collegia à Leone X. erecta, & constituta fuisse scribit idem Garzias; *m* & ad probandum Constitutionem 14. huius Pontificis affert, quæ quidem Consti-

e de prerog. expect. & de intel. reg. in 6. par. prin. nu 42. pag. apud me 100.

f Const. 3. Bullar nou tom. 1. pag. 615.

g Reg. 7.

h decis. 90. aliàs 2. de probation.

i in notis ad d. reg. 7.

K in Saguntina Archidiac. & Canonic. 19. Martij 1602.

l de benefic par. 5. cap 1 nu 332.

m loco cit. n. 398.

Constitutio in meo Codice *a* procedit solùm ampliando indulta, & gratias concessas à Sixto IV. Innocentio VIII. Alexandro VI. & Iulio II. Collegio Abbreuiatorum, & de Cubicularijs nihil, vt legenti manifestum erit, verùm in Bullario veteri videnda est d nu 14. rectè igitur loquutus est Garzias, qui nondum Bullarium nouum viderat. Sed Paulus Iouius *b* hac de re ita loquutus est. *Ad haec peragenda in bellicos sumptus ingentem auri vim collegit; nequaquam prouincialibus expilatis, sed instituto nouo equestri Ordine ad numerum quadrigentorum: ij equites coemptis priuata pecunia eius Dignitatis officijs, ex vectigalibus demum quotannis centenos aureos accipiebant, & immunitatis praerogatiua iuuabantur: addidit etiam Cubiculariorum, Scutiferorumquè Collegia officijs eorum venalibus ad eam spem vberrimi redditus sicuti ante Iulius officia annonae Praesidentium instituisset.* Haec Iouius, qui vnico contextu tria Collegia a Leone, & vnum à Iulio instituta nobis assignat: quo verò nomine equestris Ordo dictus esset, Panuinius *c* docet, & S. Petri Equites appellat: addit etiam, vltra Equites, Cubicularios, & Scutiferos, Ripae etiam officia ab ipso Leone excogitata, & vendita, his verbis. *Pecuniae quaerendae causa (quum multa tum aedificijs, tum effusis largitionibus, & bellorum vsibus absumpsisset) pretio Cardinales aliquot legit, & officia quaedam venalia excogitauit, vt Cubicularios, Scutiferos, Milites S Petri, & Ripae Portionarios &c.* Verùm nimis mordicus est in Leonem Panuinius; legenti enim Bullam erectionis officij Cubiculariorum, & Scutiferorum apparebit, non ad explendas largitiones effusas, & aedificia construenda haec instituisse officia, sed vt bellum in Italia exardescens extingueret, Parmam, Placentiamq; periculis obiectas iuuaret, aliasq; Ciuitates, & loca sub ecclesiastica Ditione quiescentia tueretur, Vladislaum Hungariae, & Bohemiae Regem ab immanissimo Turcharum Tyranno deuictum, & Belgradum iam occupatum, eiusdemq; Tyranni maiores progressus impediret, officia praedicta, ex quibus (quo minori subditorum onere posset) pecunias compararet, adinuenisse, seu potius Leonem I. Sanctissimum Pontificem imitasse; hic enim ex Romano Clero adhibitis Apostolorum sepulchris Custodibus, hos Cubicularios appellari voluit: Leo igitur X. considerans, non mediocritèr honori, & dignitati Summorum Pontificum pro tempore existentium consultum fore, si Imperatorum exemplo, ipsi quoque Pontifices certos, & particulares haberent Cubicularios, & Scutiferos, in hoc potissimùm incumbentes, vt Oratores Principum ad Apostolicam Sedem accedentes honorificè, & obsequentèr exciperent, & ad penetralia introducerent, Cubicularios sexaginta, Scutiferos verò centum quadraginta Summo Pontifici assistentes ordinauit, quos licèt ferè semper, ipso Pontifice in publicum prodeunte, illi videamus adstantes, potissimùm autem vbi Sacratissimum Domini nostri Iesu Christi Corpus solemni pompa ab Vrbano IV. instituta, certo anni tempore, & statuta die circumfertur, & Vrbs Leonina lustratur, quantum hi, caeterique Cancellariae Apostolicae officiales proprijs indumentis exornati, facibusquè accensis incedentes, huic solemnitati praebeant ornamenti, decorisquè, non alios, quàm qui viderunt, testes adhibeo. Sed reuertamur in viam. Vt igitur Summo Pontifici assistant, ad Sedis Apostolicae decus, ad eam pro tempore accedentium honorem, & commodum, inuentos, institutosquè esse Cubicularios, & Scutiferos dicendum est: verùm quia praemijs, & honoribus digni sunt, quos Principis latus illustrat, quibus sint Cubicularij, & Scutiferi & praemijs, honoribusquè decorati, breuitèr enarrabimus, ex ipsius Leonis X. Literis Apostolicis desumptis.

a Bull. nou. tom. 1. pag. 455.

b in vita Leonis X. lib. 4. pag. apud me 104.

c in vita eiusdē Leonis X.

Collegium habent perpetuum; officium verò vacat per cessum, seu decessum (vt aiunt) in cedentium, seu decedentium locum alij subrogantur, in eodem ministerio, etiam Sede vacante, duraturi.

Cubiculi, Aulaequè Pontificis custodiam gerant, Oratores, et alios ad intima ipsius Pontificis deducendos, pro personarum qualitatibus, quas benè, et diligentèr obseruare teneantur, decentèr excipiant.

Mansiones propias, saltem vnā pro vnoquoq. Collegio, in Palatio Apost. habeant.

Custodiam diebus singulis, Cubicularij per duos, Scutiferi per quatuor, aut plures ex eis, prout temporum necessitas exiget, more solito, itaut Cubicularij intra, Scutiferi verò extra Cubiculum, vbi Pontificem esse contigerit, immediatè post Camerarios secretos scitè, et prudentèr exerceant.

Ad custodiam deputati in Triclinio, quod Tinellum vocant, comedere valent; sed nonnullis ab hic annis similis comestio cessauit, eiusquè loco panem honoris (quem partem vocant) accipiunt.

In Cubiculariorum Collegio coniugatos viros adesse prohibentur, nisi Doctor sit in aliquo iurium, qui etiam in graduatorum habitu iuxta morem Romanæ Curiæ incedere consueuerit, ac dummodo in eodem numero plures quàm sex laici, vel coniugati, etiamsi qualificati, simul non existant.

Cubicularij autem, & Scutiferi licèt quotidie in Tinello non comedant, & mansiones in Palatio non habeant, veri nihilominus ipsius Papæ familiares sunt, & continui commensales. A

Preeminentijs, antelationibus, prærogatiuis, locis in Capella Pontificia, quibus alij Cubicularij, & Scutiferi huc vsque gauisi sunt, gaudere debent.

Vestes lugubres ratione obitus Pontificis, rubeas verò coronationis causa, eius quantitatis, & qualitatis Cubiculariјs, & Scutiferis defuncti, & noui Pontificis respectiuè exhiberi solitas, habeant, & recipiant.

Comites Palatini creantur cum facultatibus creandi notarios, & cum spurijs, alijsquè ex damnato coitu procreatis, vt ad parentum, & aliorum successionem aspirare, & obtinere valeant, dispensandi.

Qui ex ipsis Cubicularijs, & Scutiferis clerici fuerint, Sedis Apostolicæ Notarij; qui verò laici, auratæ Militiæ Milites efficiuntur, easdemquè retinent dignitates, licèt Cubicularij, & Scutiferi esse desinant. B

Ab Ordinariorum iurisdictione sunt exempti: literas Apostolicas ad ipsorum commodum gratis expediunt.

Inter familiares actu seruientes describuntur, expectatiuarumquè prælationem habent; quoniam verò ex dispositione sacri Concilij Tridentini huiusmodi expectatiuæ ab aula recesserũt, quædã alia hac de re priuilegia illis concessa relinquimus.

Cubiculariatus, & Scutiferatus Officia resignare, ac de illis disponere valent, solutis tamen florenis quinque pro centenario pretij, quod inde percipitur.

Collegialia iura, & insignia habere, Statuta, & Ordinamenta eorum statum tranquillum concernentia condere, condita restringere, & ampliare, pœnis etiam ipsi Collegio applicandis, valent.

Ne dignitas, & nomen sua numerositate vilescat, certus assignatur numerus Cubiculariorum, & Scutiferorum, qui participantes, & non participantes dicantur, & sint, inter quos etiam differentia constituitur. C

S.R.E. Vicecancellarius, cæteriq; Cancellariæ Apostolicæ Ministri literas Apostolicas siue sub plumbo, siue sub cera, quarum ratione, annata, vel commune, aut minuta seruitia soluantur, sub excommunicationis latæ sententiæ pœna non expediant, nisi Cubicularijs, & Scutiferis soluta mercede, pro ipsorum Collegio statuta.

Notarij in præmissis aliquid contra fas, & iustitiam committentes falsitatis pœna, reliqui verò, Regens, Secretarij, Summista, Bullatores, præter excommunicationis sententiam ad refectionem damnorum teneantur.

Vt facilius, & promptius emolumenta percipiant, locus in Cancellaria Apostolica idoneus tam Cubicularijs, quàm Scutiferis assignatur. D

A solutione iocalium, & aliorum quorumcumquę iurium in Camera fieri solita, eximuntur, & liberantur.

Licèt Notarij sint, habitum tamen Notariatus gestare non tenentur; qui verò illum gestare voluerint, à Defensoribus eiusdem Collegij recipiant:

Defensores autem super præmissis conficiendi processus sub communi sigillo, veluti literarum Apostolicarum executores facultatem habent.

Florenos viginti pro centenario Summæ Sedi Apostolicæ valdè indigenti solutæ ex redditibus Cancellariæ, & Cameræ iuribus percipiunt, iuxta formam, & assignationem hic traditam.

Literas Apostolicas ratione Ecclesiarum, Monasteriorum, et Beneficiorum Ecclesiasticorum expedientes, nisi partem huic Collegio tangentem soluerint, nedum falsitatis pœna, sed perpetuæ infamiæ, ac refectionis damnorũ in vtroq foro ligantur. E

Thesaurarij Prouinciarum, Dohanerij, et Salinarum conductores summam Cubicularijs, et Scutiferis super eorum conductionibus assignatam, quacumque exceptione, et impedimento remotis, integrè soluant.

Vtquè magis Collegijs istis consultum sit, Cardinalis Camerarius, et Thesaurarius generalis pro tempore existentes in locationibus faciendis summam prædictam exprimant, ipsisquè Collegijs solui mandent; et conductores ad hæc præstanda sub valida fideiussione obstringantur.

Qua-

Qualiter verò diuidenda sint inter ipsos Collegij adscriptos emolumenta, Bulla describit, ac in centum, & vnam portiones diuidit, ex quibus Cameræ Clerici vnam habeant, cum onere defendendi, & protegendi Collegia hæc, eorumq. iura, & emolumenta.

Si Collegia supprimantur, summam, ab ipsis de Collegio in emptionem erogatam recipiant; si verò redditus diminuantur, actione directa Thesaurarios, Dohanerios, salinarum conductores ad refectionem damnorum conueniant.

Vtq; de versione pecuniarũ in vtilitatem Cameræ semper appareat, Camerarius, & Clerici pretium per ipsos Cubicularios, & Scutiferos in emptione solutum in libris eiusdem Cameræ acceptum referant, ipsosq. Cubicularios, & Scutiferos creditores faciant; vestibus lugubribus, & iucundis, vt dictum est, donent.

Vicecancellarij, & Camerarij patrocinio Collegas hosce commendat, vt latiùs in Bulla ab ipso Leone, & sacro Purpuratorum Patrum Collegio viginti trium numero constante subscripta, & sub plumbo expedita continetur, cuius confirmationem habes à Paulo III. *a* & Iulio III. *b* editam

a Const. 3. Bullar. vet. pag. 358.
b Const. 11 d. Bullar. vet. pag. 507.

CAPVT XXX

De Militibus S. Petri.

CHristianæ Reipublicæ hostis acerrimus spurcissimæ Mahumetanæ legis Tyrannus, vbi primùm in agro Domini optimo virente tritico hæc diabolica fraude irrepsit zizania, semper extitit; quamobrem Summi Pontifices Christi Domini in Terris Vicarij in ea potissimùm cura studuerunt incumbere, vt hanc in fasciculos ad comburendum colligerent, ac penitùs extirparent. Hinc Clemens IV. Nicolaus IV. Bonifacius VIII. Benedictus XI. Clemens V. Callistus III. Pius II. Paulus II. marini belli expeditionem indixere: & cum Pio II sedente thesaurus aluminis per tot sæcula in Italia incognitus apud Forum Clodij Tulpha nuncupatum, & Vrbi proximum fuerit inuentus, quasi Diuino Numine datus pro tutela Christianæ Religionis, quicquid ex huiusmodi prouentu percipi, & in ærarium Cameræ Apostolicæ condi potuisset, ad Christianæ Fidei defensionem, & Mahumetanæ sectæ depressionem sanctus Pontifex dedicauit, Christoq. Domino consecrauit.

Leo autem huius nominis X. cum in literis clausuræ Lateranensis Concilij hanc eandem contra Turcas expeditionem indixisset, memor d. aluminis prouentus, huic pio operi Cruciatam nuncupato iam antea addictos, & applicatos, ne in illius administratione fraus aliqua committeretur, sano, prudentiq. consilio Collegium certorum hominum, qui Milites S. Petri dicerentur, instituit, erexitquè, *c* ac testatur Gigas, *d* qui ait, se præsentem fuisse huic erectioni: quibus Militibus ea potissimùm demandata est à Leone cura.

c Const ... Bullar. vet pag. 347.
d tract. ... sion. q. 21 n...

Vt non solùm cantariorum d. aluminis, quæ singulis annis fabricantur, & ponderantur, ac aliorum, quæ ad ipsius aluminis fabricam sunt necessaria, nec non tractarum earum, & frumentorum, & aliorum bladorum à confinibus Ciuitatis Terracinę vsque ad confinia Senarum diligentem computum, & rationem tenendi curam habeant, sed etiam ad Reges, et Dominos temporales pro negocijs ipsius aluminis, quandocumque necessarium foret, mittendi, seu destinandi essent: ac Ciuitatis vetulæ, Ancoragiorum, et Arcis, ac Turris Portus Corneti, ac ipsius Ciuitatis Præturæ, et Arcis cum Prætura Montis alti, et Barigellatus, Dohaneriatus, et Commissariatus tractarum etiam Patrimonij, et Commissariatus aluminis curam haberent. Tempore verò prosequutionis d. expeditionis contra Turchas, horum Militum fideli opera in rebus tunc occurrentibus confidentèr vti posset.

Horum Militum numerus, ex quo Collegium constat, quadringentorum, & vnius est; ex ijs viginti sex sub omnimoda potestate, et dispositione Cardinalis Vicecancellarij existunt.

Vt ab alijs dignoscantur, Bullam auream ab vno cum imagine Principis Apostolorum, insignijs Romani Pontificis pro tempore existentis, ab alio latere cum clauibus, et thiara, torqui aureæ alligatam, et à collo pendentem deferant, cuius delatio alijs omnibus prohibetur, sub pœna hic expressa.

Locum Concilij, quod pro tempore fiet, custodire, et propriam mansionem sairem

vnam in Palatio habere debent, in eaquè à Magistro Domus Pontificiæ perpetuò manutenendi sunt sub pœna excommunicationis.

Duo ex his quolibet die in tinello comedere, & in exigendis Annatis in Camera Apostolica deputandi sunt.

Vbi aluminum,& aliorum prouentuum in Camera Apostolica ratio exigenda erit, vnà cum Clericis, & Commissarijs intersint, & pœnarum, ac fraudum à criminosis exigendarum quinque pro centenario lucrentur. A

In contractibus, locationibus, & arrendationibus super alumine faciendis, nisi fuerint Mensarij huius officij vocati, & admissi, atque instrumentorum copia, quæ fidem vbique faciat, gratis data; & nisi conductores obligauerint se ad soluendum, & cum effectu soluerint in principio cuiuslibet mēsis dictis Mensarijs, seu eorum receptoribus ratam assignamentorum debitam in ducatis auri in auro, contractus ipsi, & locationes sint ipso iure nulli.

At si hoc neglectum, & recusatum fuerit, liceat Militibus, seu deputandis ab ipsis propria auctoritate capere possessionem rerum, super quibus eorum emolumenta constituta fuerint, & retenta portione ad eos tangente, residuum Cameræ restituant.

Contra fraudantes Fabricam S. Petri, & aperientes nouas alumerias, vel ementes ea ab infidelibus, seu fraudem aliquam in hoc admiserint, Milites, seu ab eis deputati procedere valent; & pœnarum portionem habent. B

Familiares veri, & indubitati sunt Romani Pontificis, quàmuis mansionem in Palatio non habeant, nec in tinello comedant; & in quibusuis literis vti familiares, & continui commensales describantur.

Vestes lugubres in morte, & rubras in coronatione noui Pontificis habere debent, eiusdem quantitatis, & qualitatis, vti Cubicularijs dantur.

Statim atque ad officium hoc fuerit quis admissus, tam ipse, quàm eius primogenitus natus, vel nasciturus nobiles de maiori nobilium genere, ac Aulæ Lateranensis Comites sunt, cum facultate etiam creandi Doctores vtriusque iuris extra Vrbē, nec non Artium, & Medicinæ, ac Sacræ Theologiæ Magistros, tam Regulares, quàm secnlares, certis adhibitis diligentijs, et solemnitatibus. Iudices quoque ordinarios, et tabelliones creandi, spurios, et ex damnato coitu natos legitimandi facultatem habent. C

Milites, qui clerici fuerint, Prothonotarij, qui verò laici, Equites auratæ militiæ sunt, nec tamen dimisso officio Prothonotariatum, seu auratam militiam amittunt.

Pensiones vsque ad summam ducatorum 150. anni de Camera, si laici fuerint, quàmuis coniugati, et bigami, vt etiam dicit Gigas; *a* si verò clerici, pensiones, et fructus beneficiorum ecclesiasticorum loco pensionum, quousque in Romana Curia manserint, et Militis officium retinuerint, habere possunt, onere adiuncto, vt in expeditionibus Cruciatæ, et Concilijs absque alio stipendio cum vno equo ratione d. pensionis militare teneantur. D

a de pension. q. 21. num. 6.

Transferre quoque pensiones, earumquè regressum, vel accessum, in translatione reseruare possunt.

Testandi facultatem de bonis per Ecclesiam acquisitis vsque ad ducatorum duorum millium quantitatem in quoscumque etiam incapaces, pro alijs verò bonis ad quancumque summam habent.

Milites si fuerint illegitimi, in impetrationibus gratiarum à Principe de natalium defectu mentionem facere non tenentur.

A iurisdictione Ordinarij tam ipsi, quàm familiares, à solutione etiam gabellarū, vectigalium, collectarum, et quotumcumque onerum indictorum, vel indicendorū, etiam decimarum, exempti, et liberi declarantur. E

Pragmaticis, et Statutis de dotandis mulieribus pro vxore, filijs, et sororibus, non subijciuntur.

Pro festiuitatibus, et spectaculis Romæ celebrandis contribuere non tenentur, eosquè cogentes ad hoc, excommunicationi latæ sententiæ subiacere dicuntur.

Sedis Apostolicæ, Summorumquè Pontificum pro tempore existentium iurisdictioni dumtaxat subijciuntur, et clericali beneficio, quàmuis laici, et bigami gaudent.

Ensem,

Ensem, & alia arma etiam per Vrbem absque alicuius licentia tam ipsi Milites,
quam eorum familiares gestare valent
Literas Apostolicas siue gratiam, siue iustitiam concernentes gratis expediunt,
cum speciali nota, *gratis pro Milite S. Petri*.
Priuilegijs, & gratijs Scriptoribus, & Cubicularijs concessis potiuntur, & gaudent.
Officium hoc, velut alia Romanæ Curiæ, resignari, & cedi potest, & vnus plura
A potest Officia retinere, etiam vltra decem, in quorum concessione sola signatura
sufficit. Pro signatuta autem cuiusuis Officij, exceptis tamen viginti sex, quæ ad Vicecancellarium pertinent, quinque pro centenario soluenda sunt.
Milites isti Collegium, & Collegij iura retinent, & habent; literas ad præmissorum
probationem gratis expediunt.
Vicecancellario, alijsq. Cancellariæ ministris sub excommunicationis pęna vetitum est literas Apostolicas expedire, nisi soluta, vel idoneè cauta solutione Annatæ
ad huius Collegij fauorem. Nec Cameræ Notarij cassent obligationes, nisi satisfacto
Collegio de ipsa portione Annatæ: contrarium attentantes pœnis grauissimis inuoluuntur.
Locum in Cancellaria, in Camera, in Capella, Consistorijs, Sessionibus, Processio-
B nibus, Caualcatis, alijsq. publicis actibus, prout Aduocati, & Secretarij habere
debent.
Receptor, & Computator Collegij sicut cæteri Officiales in literis Apostolicis expediendis manum apponat.
Quoscumque alios Milites cuiusuis Militiæ Regum, & Imperatorum, & S. Ioannis
Hierosolymitani præcedunt.
Principum Oratoribus deficientibus, seu non sufficientibus in delatione Vmbellę,
seu Baldacchini, Pontifice solemni pompa procedente, Milites isti suppleant.
Decimas auctoritate Apostolica impositas, vel imponendas Collegium, seu ab eo
deputati colligere, & earum portionem habere debent.
A iocalibus, alijsq. Cameræ Apostolicæ iuribus soluendis eximuntur.
C Licèt Prothonotarij sint, habitum tamen deferre non tenentur, volentes autem
hunc à Defensoribus Collegij recipiant, illisq. solitum præstent iuramentum. Defensores ipsius Collegij nomine, & sub communi sigillo processus super Officio notariatus dumtaxat coram se fabricare; pro fabricatione verò leones 22. & non vltra,
comprehensis etiam iocalibus Cameræ, & Camerarij sigillo, Prothonotarij soluant.
Cum ex venditione horum Officiorum Camera percepisset florenos auri quadringentos, & vnum mille, statuitur Militibus annua responsio, vt quolibet anno
recipiant florenos decem auteos pro centenario pecuniarum solutarum, ac pro illorum exactione datur actio contra personas priuilegiatas, & speciali nota dignas; licetq. Collegio prædicto exactores in Curia, & extra eam constituere. Vtq magis
certi sint redditus prædicti, referunrur Cameræ Apostolicæ prouentus ad huius
D Collegij fauorem hipothecati, videlicet. Prouentus aluminum. Thesaurariæ Patrimonij. Gabellarum Narniæ. Emolumenta Thesaurariæ, & Marescalcatus Notariatus Cameræ Prouinciæ Marchiæ Anchonitanæ. Salinarum, & frumentorum, bladorumq. euectiones, quas vocant tractas. Maleficiorum d. Prouinciæ Marchiæ, &
Ducatus Spoletani, & Thesautariæ Asculi. Salinarum Romandiolæ, Exarchatus Rauennæ, & Bononiæ. Vini vectigalis in Ciuitate Bononiæ, ac earundem Ciuitatum,
& locorum Thesaurariæ. Venditionis salis in salarijs, & dohanerijs Marchiæ, Ducatus Vrbini, Dominiorum Pisauri, et Senogalliæ, ac Ceruiæ. Salinarum almæ Vrbis, et suorum membrorum. Pascuorum Patrimonij, & Vrbis, quę Dohanam vocant. Thesaurariæ Perusiæ, et Vmbriæ. Portarium, et Portorium Vrbis Ripæ, et
Ripettę, quę Dohanam S. Eustachij dicunt, mercium scilicet intra Vrbem inuecta-
E rum. Arcium quoque Ciuitatis vetulę, Montis alti, et Corneti. Commissariatus
aluminum. Vicariatus Ciuitatis vetulę. Dohaneriatus tractarum Patrimonij, et
aliorum locorum à confinibus Terracinæ, & Ciuitatis Senarum. Ex terraticis frumentorum. Anchotagiorum, & vectigalium Ciuitatis vetulę. Montium Ducatus
Vrbini emolumentis. Dohaneriatus, Commissariatus, et Præturæ Corneti. Barigellatus Patrimonij.
Precium redactum ex venditione horum Officiorum declarat Pontifex in vtilitatem Camerę Apostolicę cessisse.
Per concessiones, et contractus quoscumque, quos faciat Camera Apostolica,

numquam comprehensæ intelligantur assignationes prædictæ ; assignaturq. formula obligationum faciendarum per conductores prouentuum Cameræ.

Datur forma diuidendi redditus huic Collegio assignatos.

Si fortè Collegium hoc supprimatur, vel aliquo modo deficiat, & redditus percipi nequeant, præter generalem hipothecam ad fauorem Militum in prenarratis iuribus Cameræ datur etiam hipotheca specialis super Dohanis Ripæ, & Ripettę, ac A pecudum Vrbis, & Patrimonij. cui quidem hipothecę nullo modo derogari potest, apposita clausula, *sublata, &c.* & decreto irritanti.

Tandem referuntur nomina Militum, qui primi in hoc Collegio fuerunt admissi & vt priuilegia, & concessiones istę omnibus innotescant, apponitur decretum publicationis literarum Apostolicarum super premisfis emanatarum sub 13. *Kal.* Augusti 1520. cum subscriptione eiusdem Pontificis, & sacri Collegij: *a* quarum confirmationem habes à Clemente VII. *b* Paulo III. *c* Iulio III. *d* & Pio IV. *e*.

Quoniam verò supra dictum est, Milites istos esse verè familiares, & continuos commensales Pontificis, ex qua vera familiaritate, & commensalitate resultat, vt eorum Beneficia dicantur affecta Sedi Apostolicę, & ad eam spectet collatio; quæsitum est, an ista affectio cadat in Militibus S. Petri? & affirmatiuè videtur decisum in Rota coram Puteo; *f* vbi etiam habes, nobilitatem de maiori genere, quę datur B istis Militibus per Papam, esse ex priuilegio, & ideo non suffragari ante publicationem Bullæ. Sed an attestatio Papę, quem esse suum familiarem, & continuum commensalem, lite pendente facta tollat alteri ius quęsitum? idē Puteus *g* iuxta casum ibi decisum negatiuè respondet. Secundò quia vidimus militibus istis concessam esse facultatem transferendi Pensiones vsque ad summam ducatorum 150. quęsitum est, an sit necessaria exhibitio priuilegiorum coram iudice ad hoc electo? & non esse necessariam dixit Rota coram eodem Puteo. *h*

Insuper notandum est, Collegium hoc à Clemente VII *i* nonnullis alijs priuilegijs, & gratijs (pręuia confirmatione pręcedentium, & supra narratorum) decoratum fuisse, addito tamen, vt firma manente assignatione ducatorum quinque millium, & sexcentorum aliàs per literas institutionis officij huiusmodi facta, & ex re- C bus in Romandiola percipiendis, hanc eandem summum vnà cum alijs septem millibus ex dohanarum herbarum Patrimonij, & Vrbis, ac Thesaurarię Perusię, & Vmbrię assignatis, & sic in totum duodecim millia, & sexcentos ducatos similes anno quolibet ex eisdem emolumentis herbarum Patrimonij, & Vrbis, ac Thesaurarię Perusię, & Vmbrię perpetuò perciperent, & exigerent. Similitèr cum idem Pontifex ducatos bis mille, e quingentos, ex dohana mercium Vrbis S. Eustachij nuncupata pro dote Montis Fidei ab ipso erecti assignasset, hanc eandem summam ex emolumentis Salarię Vrbis ab ipsis militibus percipiendam decreuit, itaut ex ipsa Salaria Vrbis Collegium hos habeat quotannis quatuor mille, & quadringentos ducatos. Ac ne ex huiusmodi translatione emolumentorum Milites isti damnum aliquod patiantur pręter specialem pręmissorum assignationem, omnia, et singula alia, res, et D bona spiritualia, et temporalia ad Sedem, et Cameram Apostolicam spectantia, et pertinentia, in vin validi, efficacis, ac perpetui contractus specialitèr, et expressè obligata, & hipothecata esse voluit, & decreuit cum clausula, *sublata*, & decreto irritanti, vt latius in ipsius Clementis VII. Bulla, à sacro Cardinalium Collegio subscripta, sub datum Romę apud *S.* Petrum anno Incarnationis Dominicę 1527. 17. Kal. Nonembris Pontif. III.

Et cum aliquando in dubium reuocata fuisset facultas transferendi pensiones, ad fauorem Militum huiusmodi super fructibus, redditibus, & prouentibus Ecclesiasticis reseruatas, à Leone X. in ipsa institutione Collegij concessa, & postea à Clemente VII. confirmata; ad tollendas omnes dubitationes, et controuersias, quę super pręmissis exoriri possent, Paulus Papa III. translationes huiusmodi quoad centum E quinquaginta ducatos auri de Camera pro singulis pensionibus per quemlibet Officialem huius Collegij, qui de cętero per duos annos continuos Officium habuerit, et tempore translationis habebit, suo diplomate roborauit, aliaq. priuilegia confirmauit, vt ex Motu proprio die 5. Iulij 1540. in Camera Apostolica registrato lib. diuer. d. anni 1540. fol. 58. Casulani Notarij, impresso in Bullario veteri. *K*

a in Bullar. vet. est Const. 36. pag. 247.
b Const. 16. d. Bullar. vet. pag. 310.
c Const. 3. d. Bullar pag. 358.
d Const. 11 d. Bullar. pag. 507.
e Const 46. d. Bullar. pag 716.
f decis. 305. nu. 4. lib. 1. & decis. 154. nu 1. lib. 2.
g decis. 309. per tot lib. 1.
h decis. 334. per tot. lib. 2.
i Cōst. 16. Bullar vet. pag 310.
K Const. 3. pag. 358.

CAPVT XXXI.

A

De Militibus S. Pauli.

EX ducentis Militibus S. Pauli constituitur Collegium à Paulo III. summo Pôtifice erectum anno Incarnationis Dominicæ 1541. Cui etiam assignatus est locus in Cancellaria Apostolica, et sub Eminentiss. Card. Vicecancellarij iurisdictione collocatum inuenimus. Vt igitur horum quoque Militum notitia habeatur, hæc addimus, ex præfati Pontificis Sanctione desumpta.

Huius igitur Collegij erectio, Sedis Apostolicæ necessitatibus impellentibus, sub diffinito numero ducentorum Militum processit.

Mansionem in Palatio Apostolico per Magistrum Domus Pontificis assignandam habent; et ex illis duo in triclinio, quod tinellum vocant, comedere possunt

B Quàmuis eorum singuli mansionem in Palatio Apostolico non habeant, ipsius tamen Pontificis veri, et indubitati sunt familiares.

Decedente Pontifice vestes lugubres, tubeas verò, vbi denuò electus, & coronatus fuerit, habeant.

Ipsorum quilibet, & filius primogenitus natus, seu nasciturus nobiles de maiori nobilium genere, ac Aulæ Lateranensis Comites declarantur.

Vtriusque iuris Doctores, Theologos, Baccalaureos, Medicos creare valent, insuper & notarios, tabellionesq. natalibus restituere spurios, incestuosos, & ex quouis damnato coitu procreatos, vt hæreditates paternas, & extraneas capiant, permissum est.

Milites, si clerici sint, Notarij Apostolici, si verò laici, auratæ militię, etiam post dimissum officium, dicuntur.

C Milites quàmuis merè laici, & bigami, pensiones tamen vsque ad ducentum ducatos retinere valent, easq. transferre; si laici sint, etiam in laicos, ea conditione, vt in habitu armatæ militiæ in Vrbe Miles incedat, & in expeditionibus Cruciatę cum vno equo Pontifici inseruiat: si verò Miles clericus fuerit, in quoscumque transferre poterit.

Facultatem testandi vsque ad ducatos bis mille habent, & in rescriptis impetrandis natalium defectum exprimere non tenentur.

A iurisdictione Ordinariorum quoad personã, beneficia, & familiares eximuntur.

A solutione etiam gabellarum, pedagiorum, & impositionum sunt immunes; neque Statutis in dandis, vel recipiendis dotibus subijciuntur; collectas etiam pro festiuitatibus à Romanis indictas, soluere non tenentur.

D Sub immediata Sedis Apostolicę protectione recipiuntur; brachium nudum districto ense, vti Militiæ signum in veste deferant; alijs similia insignia deferre sub excommunicationis, & mille ducatorum pœnis interdicitur.

Ensem, & alia arma etiam per Vrbem, tam ipsi, quàm familiares, absque alia licentia, & pœnarum incursu deferre possunt.

Quascumque literas Apostolicas gratis expediant, & in earum literarum subscriptione apponatur, *gratis pro Milite S. Pauli.*

Sunt familiares antiqui, & descripti intelliguntur ante penultimum familiarem antiquum, & præcedunt Cantores, & Capellanos, et parificantur multis Officialibus priuilegiatis. Sunt compatibilia cum quibuscumque Officijs, et possunt plura per vnum obtineri, etiam vltra decem: et per solam signaturam concedi debent; pro

E qua quidem signatura ducatos, seu florenos quadraginta quinque soluunt.

Statuta condere possunt, et iura Collegialia retinent.

Expedientes literas Apostolicas ab ipsis Militibus subscribendas, sine tamen illorũ subscriptione, excommunicationis latæ sententiæ, alijsq. pœnis inuoluuntur; et ipso iure nullæ declarantur.

Locum in Cancellaria Apostolica inter Milites S. Petri, itaut prius duo Milites S. Petri, et iuxta eos alij duo Milites S. Pauli habeant; vnus tamen eorum pro Collegio literas Apostolicas subscribat: In Consistorijs, Capellis, Processionibus, inter ipsos Milites S. Petri incedant, et sedeant, ita tamen vt Milites S. Petri dexteram obtineant.

Lilia gentilitia Pauli Tertij in signum nobilitatis cum proprijs insignibus miscere possunt.

Milites cuiusuis Religionis, exceptis Militibus S. Petri de numero participantiũ, præcedunt.

Cum Oratoribus Principum Summi Pontificis baldacchinum deferunt.

Decimas iam impositas, & imponendas Apostolica auctoritate exigere valent, & quinque pro centenario quolibet recipiunt. A

A iocalibus, alijsquè iuribus Cameræ solui consuetis eximuntur.

Quàmuis Prothonotarij sint, habitum tamen deferre non coguntur, volentes autem deferre, à Defensoribus Collegij recipiunt, & si in præmissis processum in Camera factum habere voluerint, non vltra iulios 22. soluant.

Quoniam ducentorum millium scutorum auri in auro cunei Itali summam pro Summi Pontificis, ac Ecclesiæ Romanæ necessitatibus Milites isti soluerunt, ex bono, & charitatiuo officio Ipse Pontifex eorundem Militum indemnitatibus consulere volens, de fratrum suorum consilio, & assensu 10. pro centenario super Annatis assignat absque vlla ipsarum Annatarum remissione.

Ex Dohanis grasciæ, Ripæ, & Ripettæ Vrbis quatuordecim mille, & sexcentos ducatos iuliorum decem pro quolibet in singulis annis recipiunt. B

Contra fraudantes huiusmodi assignationes, furti, infamiæ, peculatus, restitutionis in vtroque foro infliguntur pœnæ.

In quibusuis Cameræ Apostolicæ contractibus assignationes istæ semper intelligantur exceptæ.

Dohanarum conductores pro rata Militibus assignata specialitèr sunt obligati, nec solutionem vllo pacto retardare possunt.

Si facienda sit defalcatio, seu restaurum conductoribus Dohanarum ex quocumque capite, hoc non à Militibus, sed ab ipsa Camera faciendum erit; itaut Milites ipsi quolibet mense integram habeant assignationem, quæ à Kalen. Iulij 1540. incipit.

Pro summa soluta à Militibus omnia Cameræ Apostolicæ bona, actiones, iura sunt obligata. C

Si Collegium hoc dissolui contigerit, quilibet Militum summam solutam, absque vlla excomputatione fructuum perceptorum recipiat.

Literæ Apostolicæ super præmissis expeditæ vim contractus obtinent cum appositione decreti irritantis.

Summa à prædictis militibus soluta in libris Cameræ per Camerarium, & Clericos Præsidentes adnotari Pontifex mandat.

Præter superius enarrata priuilegia, alijs quoque Militibus S. Petri concessis gaudere, & potiri debent.

Auditor generalis Cameræ Apostolicæ, alijquè iudices dantur assistentes, vt prænia derogatione omnium, & singulorum facientium in contrarium, Collegium defendant, & protegant. D

Transumptis Bullarum impressarum plena fides est adhibenda.

Tandem post recensita nomina Militum, qui in prima institutione Collegij pecunias erogarunt, apponitur Summi Pontificis, & Cardinalium in Vrbe præsentium subscriptio.

E

CAPVT

CAPVT XXXII.

A

De Militibus Pijs.

IIsdem ferè rationibus, quibus Leo X. & Paulus Tertius moti fuerunt ad instituenda prænarrata Collegia Militum, ad subleuandas scilicet angustias Sedis, & Cameræ Apostolicæ, motus quoque fuit Pius Quartus ad instituendum Collegium Militum, quos de nomine suo Pios appellari voluit, quorum insignia sunt Imago Beati Ambrosij Episcopi ab vna parte alicuius pendentis aurei, ab altera insignia ipsius Pij, vel alterius pro tempore Pontificis.

Numerus verò in prima erectione fuit tricentorum septuaginta quinque virorum, B quibus anno sequenti, nempe 1560 Idibus Septembris alios centum sexaginta addidit, itaut in totum sint numero 535. à quibus Cameta Apostolica ducenta sexaginta septem millia scuta aurea recepit.

Ideo vt illis de annua responsione menstruarim soluenda consuleret, scura decem & octo millia super gabella carnis in Ecclesiastica Ditione perpetuò exigenda; scuta octo millia, & quingenta super Thesauraria Camerini, & alia scuta octo millia super Dohana almæ Vrbis, in totum scuta 34500. assignauit, vt in ipsius Pontificis literis sub plumbo expeditis anno Domini 1559. tertiò Idus Martij, & anno 1560. Idibus Septembris pleniùs continetur.

Quibus etiam Militibus omnia prænarrata priuilegia, & prærogatiuas à Leone X. & Paulo III. suis Militibus concessas, Pius quoque concessit, & elargitus est: quapropter nunc denuò illa repetere superuacaneum duxi, & cupidum lectorem ad C Constitutiones *a* mittimus; Eoquè magis, quia fel. rec. Pius Quintus *b* nonnihil illis abrogauit, præsertim circa translationem pensionum, & gratias, quas vocant expectatiuas: Facultatem quoque testandi de bonis ecclesiasticis, præsertim ad fauorem illegitimorum omnino sustulit idem Pontifex: *c* & generalitèr bona illegitimis relicta vti spolia deuenire ad Cametam Apostolicam Sixtus Quintus *d* edixit.

De Militibus istis, & alijs supra narratis, ac etiam de ijs, quos vocant Sancti Georgij, de Lilio, & Lauretanos, agit Franciscus Mennenius Antuerpiensis, *e* qui de Ordinibus Equitum à Summis Pontificibus institutis: quod verò attinet ad Equites Sancti Georgij sic se habet. *Sancti Georgij Equites ab Alexandro Sexto institutos narrat Bernardus Lucemburgius in libro de armorum militarium* D *mistetijs: sed & Paulus Tertius alios Equites Sancti Georgij creauit, vt in ipsius Bulla sub dat. Romæ..... Hosquè Rauennæ residere volebat, & ab iis Adriatici maris littus illud custodiri destinauerat; sed Ordo vlterius non processit, quibus Crucem auream cum corona in circulo aureo pro tessera attribit.* Hæc Mennenius, quæ hic addere placuit, vt legens priuilegia Militum Piorum, quibus communicata sunt etiam hæc Militibus S.Georgij concessa, non ignoret, quinam sint isti Milites Sancti Georgij.

a Pij IV. Const. 5. in Bull. veter. pag. 647. & Cōst. 16. pag. 675.
b Const 73. Bullar. nou. tom. 2. pag. 269.
c Const. 117. d. Bullar. pag. 325.
d Const. 100. §. 15. d. Bullar. & tom. pag. 671.
e de milit. ordin. orig. statut. &c.

E

CAPVT

CAPVT XXXIII.

De Militibus Lauretanis. A

SIxtum V. anno salutis 1586.Pontificatus primo Lauretanum Oppidum in Ciuitatem cum assignatione proprij Episcopi erexisse, constat ex diplomate anno prædicto edito. *a* Hinc autem desumpta occasione, Milites quoque Lauretanos ducentos sexaginta instituisse scribit Franciscus Mennenius, *b* & hoc à Ciaconio in vita huius Pontificis mutuasse affirmat; qui quidem Ciaconius *c* in meo Codice hæc habet. *Cogendis pecunijs animum intenderat, magna ad fines Ecclesiæ propagandos moliturus; propterea Montium aliqua loca erexit. Lauretanos Equites instituit, &c.* quibus etiam indulsit, Antonio Ciccarello teste, *d* vt præter alios (quibus hoc interdixerat) habentes pensiones etiam vltra sexaginta aur. habitum tamen clericalem deferre non cogerentur.

a in Bullar. nou. tom. 2 Const. 24. fol. 518.
b loco sup. cit.
c in vita Sixti V. col. 1790. anno 1585.
d in eius vita.

Verùm etiam ante Xistum V. fuisse Equites Lauretanos, Bulla Pij IV. in erectione Militum Piorum edita demonstrat, dum præcipit, hos Milites Pios compatibiles esse cum alijs Militibus Romanæ Curiæ, inter quos Lauretani numerantur in hæc verba. *Si Miles Pius etiam Officium Militis S. Petri, & S. Pauli de Vrbe, ac Lauretanen. & S Georgij, & de Lilio obtinuerit, quoad pensiones huiusmodi Officium incompatibile non sit, &c.* Hæc Pius. B

Milites verò Lauretanos, & S. Georgij, vt hi Romandiolæ Prouinciæ, illi verò Marchiæ Anconitanæ litora, & loca tuerentur, instituit Paulus III. vt ipsemet enarrat in proœmio Bullæ. *e* Sed cum hæc Militia ab Aula recessisset, Sixto V. sedente, vt diximus, Lauretani tantùm postliminio reuersi sunt, & multis ab eo priuilegijs decorati, vt in eius Constitutione. C

e Bullar. vet. tom. 1. Const. 50. pag. 455.

CAPVT XXXIV.

De Militibus de Lilio nuncupatis.

PAulus III. cum ad defensionem litorum, & locorum Prouinciarum Romandiolæ, & Marchiæ Anconitanæ Collegia Militum, alterum S Georgij, alterum verò Lauretanum instituisset, cupiens, Prouinciam Patrimonij Beati Petri in Tuscia, quæ cæteris Romanæ Ecclesiæ Prouincijs Vrbi, cui adiacet, vicinior existit, claris, & antiquis Ciuitatibus, locisq. refertam, et à qua multæ nobiles, & antiquæ familiæ, ac Domus ipsa de Farnesio originem traxerunt, quæq. ad illius securitatem, cum eius fines ad mare mediterraneum protendat, ab incursionibus, alijsq. periculis defensione indigeat, ac eò magis ea defensio procuranda sit, quòd per eam velut antemurale quoddam eiusdem Vrbis saluti non parùm prouideatur, simili Collegio Militum proportionalitèr decorari, quinquaginta Milites, quos (cum dicta Prouincia adeo amœna, iucunda, et cunctis dotibus ab illarum largitore Deo referta existat, vt meritò Lilium appellari, et illi Lilio conuallis, quod sacra Pagina commemorat, si Cœlestia humanis comparanda forent, quodammodo comparari valeat) de Lilio appellari, et nuncupari voluit, et Collegium perpetuò instituit, à quo summam scutorum viginti quinque millium auri in auro recepit, et ijsdem ferè priuilegijs, quibus Milites SS. Petri, et Pauli potiuntur, et gaudent, decorauit. D E

Honestamq. mansionem in Ciuitate Viterbiensi, velut ipsius Prouinciæ caput existat, illis assignauit.

Insignia verò ab ipsis deferenda est Imago gloriosæ semper Virginis Mariæ ad Quercum, cuius Ecclesia maximè deuota prope d. Ciuitatem Viterbij consistit, ab vna parte alicuius pendentis aurei, et ab alia vnum Lilium magnum cœlestis coloris in campo aureo locatum, cum his literis circum circa, videlicet. PAVLI III P. M. MVNVS.

MVNVS. ad pectus per quemlibet ex dictis Militibus, & non per alios gestanda, vnà cum ense, & alijs armis in dicta Prouincia, & extra eam, quibusuis prohibitionibus, & bannimentis nequaquam obstantibus.

Summã scutorum trium millium auri in auro quolibet anno, singulo tamen mense ratam, ex Thesauraria, & Dohanapascuorum eiusdem Prouinciæ, ac Ciuitatis, & A Comitatus Vrbisueteris, pœnisque maleficiorum, frumentorum tracta per mare, vel terram, Cancellariæ, & subsidij triennalis ab ipso Pontifice impositi, rata, percipiendam assignauit. Pro cuius summæ solutione Thesaurarius generalis Papæ inuigilet; conductores verò Thesaurariæ, & Dohanarum Prouinciæ prædictæ obligent se ad ipsorum Militum fauorem. Emolumenta hæc Calendis Septembris 1546. currere incipiũnt, nec retardanda, sub prætextu quòd pecuniæ ab ipsis in emptionem officij erogatæ non sint versæ in vtilitatem Ecclesiæ, à quo probandi onere eximuntur.

Et in casu extinctionis, seu suppressionis huiusmodi Collegij, Camera præstat assecurationem, & tutelam in omnibus suis bonis.

Apponuntur clausulæ præseruatiuæ, cum decreto irritanti, & clausula, *sublata*, B vt latius in Bulla. a Dat. apud S. Marcum anno 1546. quarto Nonas Augusti, Pontificatus duodecimo: adest subscriptio pontificis, & sacri Senatus Vaticani.

a In Bullar. vet. tom. 1. pag. 455.

Verùm Paulus IV. cogitans numerum quinquaginta Militum à prædecessore Paulo III. institutum non sufficere pro defensione, ac tutela litorum, & locorum Prouinciæ Patrimonij, dum autem Ministrorum Cameralium diligentia aucta esset responsio Dohanarum pascuorum in eadem Prouincia ad duodecim millium, Dohanam verò, seu Gabellam Vrbis ad octo millium scutorum summam vltra solitum, grauissimis Reipublicæ Christianæ necessitatibus exposcentibus magnam pecuniarũ summam in promptu habere, & cum à probis viris, exoptantibus in eodem Collegio Militum de Lilio describi, centum quinquaginta millium scutorum summa fuisset oblata, aucto Militum numero, ad alios trecentos cum alijs quinquaginta vnum corpus, & Collegium effici, atque constitui mandauit, itaut hodie sint Milites de Li- C lio 350. Quibus, vt pro summa soluta certam annuam, & menstruam responsionem ijdem vt alij haberent, augumentum prædictum Dohanarum tam pascuorum, quàm Vrbis vsque ad summam scutorum decem, & octo millium, à Camera Apostolica, seu illius Ministris persoluendam attribuit, concessit, & perpetuò hipothecauit, obligauitque, vt latiùs in eius sub plumbo expeditis literis. Dat. Romæ apud S. Petrum anno 1556. 12. Kal. Septembris, Pontif. eius secundo. b

b Bullar. vet. tom. 1. fol 596. const. 22.

CAPVT XXXV.

D

De Præsidentibus, & Portionarijs Ripæ Vrbis.

EREXERAT Iulius II. Collegium centum quadraginta vnius virorum, qui Præsidentes Annonæ Vrbis nuncupati, omnium victualium ad hanc Vrbem mari vndecumque aduehendorum vbertatem curarent, & mercatoribus tam in mercibus vendendis, seu commutandis, quàm in pretijs inter contrahentes eorum medio, vel ab eis deputandorum conuentis diligentèr ab emptoribus exigendis assisterent, ac pactiones, & conuentiones de partium consensu tractarent, & concluderent; & ab illis viris nonaginta vnius millium aureorum summam acceperat: vtque ex pecunijs solutis reciperent emolumentum, decem millium aureorum summam super prouentibus salariæ Vrbis assignauit; sed quoniam diuersis E Cameræ Apostolicæ necessitatibus causantibus, hoc salis emolumentum promissiones à Pontifice factas haud implebat, dequè his apud Leonem X. successorem excitata querimonia, vt Curiales, alijque Christi fideles Romani Pontificis fidem sequuti nullo vnquam tempore se deceptos agnoscerent.

Idem Summus Pontifex Leo, præmissa confirmatione eiusdem Collegij, illique alias sexcentum duodecim portiones addens (ex quibus ducentorum octuaginta sex millium & duorum ducatorum auri in auro de Camera nuncupatorum, pro imminentibus tunc Ecclesiæ necessitatibus, & signantèr Concilij Lateranensis manutentione, recepta summa) itaut in totum sint Præsidentes, & Portionarij 753. noua-

que adinuenta Sedis, & Cameræ Apostolicæ emolumenta Collegio in hunc modum aucto concessit, applicauit, & in tutum prædecessoris, suamque fidem seruando, constituit. Emolumenta verò, præter summam decem millium ducatorum à Iulio prædecessore super salaria Vrbis assignatam, hæc vlteriùs addidit. Super Annatis ducatos 29. pro singulo centenario. Super salaria Vrbis flor. 1100. Super Thesaurariatu, tractis bladarum per mare, & salaria Marchiæ, & Ducatu Spoletano, ac Thesauraria Asculi, in totum ducatos 21666. Super Thesaurariatu Perusiæ, & Vmbriæ, ac Gabellis, & Depositariatu Narniæ ducatos 2502. auri de Camera, additis quibusdam declarationibus, quę ad rem nostram facere non videntur. Quę si cessauerint in totum, vel in partes, alijs ipsius Camerę, & Sedis Apostolicę redditibus sarcienda erunt. A

Cum autem hęc Officia, seu Portiones temporaneę sint, idem Leo sanciuit, vt quandocumque per obitum obtinentium vacauerint, eò ipso extinctę censeantur, & ad Cameram liberè reuertantur.

Si verò successores reuocandas esse censuerint, tunc summam receptam ducatorum scilicet 286002 Portionarijs restituendam esse decreuit, tanquam ab eis bona fide, & in causam vtique iustissimam (vt erat manutentio, & conclusio Lateranensis Cōcilij, & robustissimi exercitus contra truculentos orthodoxę Fidei hostes parandi, & instruendi) receptam, & quam idem Pontifex in ærarium Camerę Apostolicæ locandam edixerat, ad vsus prędictos statuto tempore erogandam. B

Vicecancellario autem (quod magis ad rem nostram pertinet) pro tempore existenti, Cancellarię Apostolicæ Regenti, Custodi, Abbreuiatoribus, Summistę, Secretarijs etiam domesticis, Plumbatoribus, ac plumbi Magistris, & singulis alijs Officialibus, ad quos spectat, præcepit, mandauitque, ne literas Apostolicas sine subscriptione horum Officialium, per quam manifestè appareat, eis de parte Annatarum ad se pertinente satisfactum fuisse, ad Bullariam, seu Secretariam, seu alibi destinare nulla ratione, sub excommunicationis, ducentorum ducatorum auri, alijsq; pœnis præsumant: addito etiam decreto irritanti, & clausula, *sublata*, alijsque clausulis derogatorijs &c. Multa etiam, et satis pinguia huic Collegio concessit priuilegia, illud autem non omittam, deputandi scilicet vsque ad quinquaginta proxenetas, vt mediatores sint inter emptores, et venditores vini, aliarumque mercium ad Ripam, et Ripettam aduentantium, ac etiam in cellis, apothecisque reconditarum: quorum etiam proxenetarum merces Collegio prędicto pręsidentium applicata fuit; vt latius in Bulla, *a* anno Incarnationis Dominicę 1503. 17. Idus Ianuarij, Pontif. I. C

a Bullar. vet. tom. 1. pag. 167.

CAPVT XXXVI.

De Summatore Literarum Apostolicarum. D

Svmmatoris literarum Apostolicarum Officium etiam Cancellariæ addictū est; quāmuis antiquiori æuo non solùm quibusuis personis, sed etiam ad nutum Summi Pontificis, vt fieri solet in Datario, de quo mox dicemus, concederetur, vt legenti Constitutionē Alexandri VI. *b* innotescere poterit: ipse enim Alexander Officium hoc perpetuum, & vacabile ordinauit; priuilegia, gratias, indulta, exemptiones, honores, prærogatiuas, & immunitates, quibus Scriptores literarum Apostolicarum potiuntur, et gaudent, Summatori concessit.

Verùm Pius huius nominis V. *c* vt Officium hoc redderet illustrius, vni ex S. R. E. Cardinalibus concedendum esse decreuit. E

Sixtus autem V. Alexandro Peretto S. R. E. Cardinali de Montalto nuncupato suo ex sorore Pronepoti vnà cum Vicecancellariatus officio Summatoris etiam officium concessit, itaut idem Cardinalis esset Vicecancellarius, & Summator, vt ex diplomate huius Pontificis *d* liquet. Et cum huiusmodi connexio, siue vnitas necessaria postmodum existimata fuerit, eiusdem Sixti V. exemplo vidimus ita seruatum à Gregorio XV. & ab Vrbano VIII primo loco per obitum prędicti Card. Montalti in personam Card. Ludouisij, & cum hic etiam ingressus esset viam vniuersę carnis, in personam Eminentissimi, ac Reuerendiss. D. Card. Francisci Barberini.

b Const. 10. in Emmenti, tom. 1. fol. 399. Bullar. nou.

c Const. 105. Pontifice dignum, Bullar. nou. tom. 2. fol. 311.

d Constit. 106: aliàs est 1. inter appendices, Bullar. nou. tom. 3. fol. 39.

Sum-

Summatoris verò Officium, et munus versatur potissimùm in recipiendis literis Apostolicis per Cameram pro tempore expediendis, nec non summarijs conficiendis, et referendis, vt ex præcitatis Alexandri VI literis in præfatione fas est colligere.

Exercet autem Officium pro Card. Summatore vnus ex Præsidentibus, nutu, &
A arbitrio ipsius Summatoris eligendus, & assumendus, qui vices ipsius Card. Summatoris pro tempore existentis gerit; ita cautum legimus in citata Pij V. Sanctione. §. 4.

Forma seruanda ab ipso Summatore in examinandis literis Apostolicis, talis est: omnes literæ, quæ iuxta communẽ vsum absque difficultate expediri consueuerunt, vt ab illarum cognitore, vel qui tunc vicem obtinebit, præsente Summatore, vel præsidente, diligentèr, & accuratè examinentur, ac ipsi referentur, ab eo demum subscribendæ, & expediendæ. §. 9.

Certa dies in singulas hebdomadas, vt difficultates desuper occurrẽtes dissoluantur, & vt coram ipso, vel eius Præsidente Recognitores omnes conueniant, à Summatore decernitur; in grauioribus tamen, & obscurioribus modis, ac dubijs Summo
B Pontifice dignis, ipsius Pontificis reseruato semper oraculo. § 10.

Summator etiam absens ab Vrbe Officium per substitutos exercere valet, ac si præsens esset, quocumque temporis cursu non obstante §. 11.

Emolumenta, salaria, congregationes, iura omnia singulorum Officiorum illi annexorum, siue præsens, siue absens integrè capit. § 12.

Statuta etiam prosperum sui Officij regimen concernentia condere, condita corrigere, & mutare potest §. 13.

Officiales quoscumque suæ expeditionis participes corrigendi iurisdictionem habet. §. 14.

Officia verò Summatori annexa sunt. Secretariatus Apostolici de numero participantium num 1. Præsidentatus Annonæ num. 2. Portionum Ripæ num. 2 Ex
C quibus valor septuaginta millium ducatorum auri in auro confici idem Pius asserit. §. 6.

Onus autem iniunctum est Summatori dotandi quatuor Officia Recognitorum literarum Apostolicarum, & pro dote decem, aut plura loca montium in Vrbe non vacabilia assignare tenetur. § 7.

Indulta, priuilegia, iurisdictiones, emolumenta alijs Summatoribus antea concessa nouo huic Summatori ex sacro Cardinalium Collegio assumendo Pius confirmat. §. 8.

Ripæ etiam, & Ripettæ, ac Dohanæ Vrbis exemptiones eo modo, quo Camerales habent, Summatori conceduntur. § 15.

Summatoris Officium ad fauorem S. R. E Cardinalis, vel alterius per summum Pontificem approbandi in manibus ipsius Pontificis, pretio etiam conuento, resi-
D gnari poterit. §. 17. Hactenus Pius V.

Nonnihil etiam de Summatore, eiusq munere loquutus est Vestrius, *a* dum ait, apud hunc adesse Tabellam continentem negocia expedienda à DD. Secretarijs Apostolicis per Breue, & iuxta hanc Tabellam materias ab alijs Summista discernit, & ad DD. Secretarios registrandas mittit.

Ad prædictam Pij V. Constitutionem, per ea, quæ leguntur in §. 17. quærit Cherubinus iunior: si quis pro filio Cardinali hoc Summatoris Officium emat, an sit illi, cum sit pacto pretio resignabile, imputandum in legitima? Et affirmatiuè respondet, sequutus Baldum, *b* Rolandum, *c* & Ripam. *d* Viterius insistit schol. 2 pro quo pretio imputabitur? Et pro currenti tempore obitus patris, non autem quo emptum est; nam illo, non isto tempore deberi cœpit legitima, vt habetur in iure
E ciuili, *e* & Bartolus, *f* Rolandus, *g* & Parisius. *h*

a in præfat. lib. 1. cap 7. nu. 5.
b in l omnimodo, § imputari, C. de inoff. testam nu. 3.
c cons 11 nu. 10 & seq. lib. 2.
d in l in quartam, nu 163. ff. ad l. falcid
e ad tex. & ibi scribentes in d. l. omnimodo, § imputari.
f in l. 1. § nec castrense, nu 4. ff. de collat. bonor.
g d cons. 11. num. 11.
h cons. 56. nu. 11. lib. 3.

CAPVT XXXVII.

A

De Datario Papæ.

QVoniam supplicationes, vt post appositam summi Pontificis manum literæ Apostolicæ siue sub plumbo, siue sub cera, vt diximus, expediantur, per Ministrum summa fide, & probitate tanquam aurum in fornace recognitum (quem Datarium vocant) porriguntur, vt hinc postea ad Cancellariam deferantur, ideo nonnihil etiam de Datario dicendum putaui.

Cuius Officium antiquiori æuo Prothoscriniarius, vel Primicerius, idest Prothonotariorum ex numero participantium Decanus exercebat, vt ex literis Martini II. & Stephani VII. obseruauit Gomesius; *a* hodie tamen Sedis Apostolicæ Prælatus Summi Pontificis familiaris,& domesticus commensalis est,panem quippe honoris, & mansionem in Palatio Apostolico habet,vtriusque Signaturæ Referendarius in habitu violaceo cum superpelliceo (rocchettum vocant) incedit. Quo munere fungi nec ipsi S. R. E. Cardinales dedignati sunt; nos enim sub Paulo V. Pompeium Card. Arigonium, & Marcum Antonium Tontum, sub Gregorio XV. Alphonsum Card. Sacratum, sub Vrbano VIII. Iacobum Card. de Caualerijs, & sedente S.D.N. Innocentio X. Dominicum Card. Cecchinum vidimus. B

Die qualibet non feriata ad Pontificis solium accedit, supplices libellos manu suæ Sanctitatis firmandos defert, quos deinde pro qualitate rerum,& negociorum inter Officiales suo muneri subalternatos diuidit: sunt autem Officiales. Subdatarius cum substituto. Per obitum cum substituto Primus Reuisor. Patuæ datæ cum substituto. Secundus Reuisor. Componendæ cum substituto. Missæ cum substituto. Clerici Registri num. 6. Registratores num. 20. Magistri Registri num. 4. Registrum secretum. Custos Registri secreti. Custos Registri publici. Reuisor matrimonialium. Rubricella. C

Datarius autem à datando dicitur, eò quia in literis Apostolicis apponat illa verba, *Datum Romæ apud S. Petrum, &c.* Datæ verò sunt in duplici differentia, aliæ dicuntur paruæ, aliæ maiores; paruæ sunt illæ, quæ apponuntur ab Officiali, qui dicitur paruæ datæ, hic enim,vbi supplicatio à Papa signata est,apponit in extrema illius parte datam sub illa die, qua ipsi consignata est, sed abbreuiatè per hæc verba. Id. Aprilis ap. S. P. Maiores verò datæ sunt illæ, quæ ab ipsomet Datario in fine supplicationis extenduntur in hæc verba. *Datum apud S Petrum Idibus Aprilis Anno Quinto*, & hæc dicitur data maior, eò quia desumitur ab ipsa data parua, quæ statim atque apposita est maior, scinditur ab ipsa supplicatione, & ponitur in filo, siue funiculo ad id destinato, vt docet Melchior Lotterius. *b* D

Tanta est autem efficacia ipsius datæ, vt gratia Papæ ab ipsa initium, & perfectionem recipiat,c. eam te,vbi notant Doct.præcipuè Cardinalis Zabarella, *c* Felinus *d* Abbas, *e* & alij de rescript. Berous, *f* & Seraphinus. *g* Omnia autem, quæ sunt gratiæ, concernunt munus, & Officium Datarij, per cuius manus omnia transeunt, & sine quo factum est nihil, vt scribit Gonzal. *h* subdens, quamuis Papa concedat, gratias, & non Datarius, vt notum est, & dixit Rota, *i* nihilominus ad illas concedendum, & denegandum moueri solet Papa secundùm relationem Datarij, E cui desuper rem totam commisit, quiq. tam ante signatas, quàm post signatas supplicationes, in illis, & de illis, prout ratio suadet, ponit, & tollit, vt dixit Rota; *K* itaut meritò Datarius dicatur organum mentis, & vocis Papæ, sicut etiam dicimus de Cancellaria, Cassadoro, *l* Cæsare de Grassis, *m* Vital. *n* & alijs attestantibus, relatis ab eodem Gonzal. *o* Quapropter hoc Datarij munus excelsius, sublimiusq. cunctis omnibus censetur, licet per obitum Pontificis expiret, vt in Constitutione Pij IV. *p* sancitum habes.

a in proœm. reg. Cancell. q. 1. tit. de ordine, & off. prothon.

b de re benef. lib. 2. q. 23. nu. 14. & 15.
c num. 7.
d num. 18.
e num. 5.
f cons. 207. nu. 57. lib. 3.
g decis. 341. nu. 9.
h ad reg. 8. Cancell. de mensib. altern. glos. 63. nu. 56. & 57.
i decis. 458. nu. 5. lib. 3. par. 3. diuers.
K decis. 575. nu. 5. decis. 624. nu. 5. & decis. 685. num. fin. lib. 3. par. 3. diuers.
l decis. 2. nu. 7. de vnion. & decis. 3. num. 3. ante med. de reseruat.
m decis. 1. nu. 8. de probat.
n in Clem. ad compescendas. num. 48 de sequestrat. poss. & fruct.
o loco citat. à nu. 57. ad 60.
p Const. 81.

Et quoniam ſi non omnes, maiorem tamen, & nobiliorem partem Officialium S. D. N. Papæ, ac Eminentiſs. D. Card. Vicecancellario iuſeruientem, qua potuimus breuitate, ac fide retulimus; quibus etiam certum locum in publicis actibus aſſignatum nouimus, præcipuè in Proceſſione ſacratiſſimi Corporis Christi à fel. rec. Gregorio XIII. non iniucundum putaui hunc etiam ordinem referre; vt hinc, ſi quid in numero, & ordine à nobis peccatum fuerit, correctio deſumatur. Gregorius igi-
A tur XIII. a ad tollēdas difficultates, & diſſenſiones, quæ poſſent exoriri in his publicis actibus, ac etiam vt veneratione condigna tanti Sacramenti, ipſius Pontificis quiete, & celeri expeditione actus ante augumentum caloris, ſub pœna excommunicationis eò ipſo incurrendæ, hanc pompam per Officiales Romanæ Curiæ, & Cancellariæ Apoſtolicæ ita explendam edixit anno ſalutis 1575.

a Conſt. 90. Bullar. vet. tom. 2. pag. 1328.

Præcedentibus Religioſis, & Clero ordine ſuo, ſequantur.
Proxenetæ Riparum.
Portionarij Ripæ.
Notarius Turris Nonæ.
Notarius Prothonotariorum participantium.
Notarij Vicarij Papæ.
B Notarij Vicecamerarij.
Scriptores Archiuij.
Scriptores Breuium.
Collectores Plumbi.
Solicitatores Apoſtolici.
Notarij Auditoris Cameræ.
Scriptores, & Clerici Regiſtri Supplicationum.
Scriptores Regiſtri Bullarum.
Notarij Auditorum Rotæ.
Procuratores literarum Apoſtolicarum minoris gratiæ.
Procuratores Contradictarum.
C Abbreuiatores de minori.
Scriptores literarum Apoſtolicarum minoris gratiæ.
Auditor Pœnitentiariæ.
Regens Pœnitentiariæ.
Notarius Cancellariæ.
Oſtiarius Cancellariæ.
De Conſuetis.
Milites Pij.
Milites Lilij.
Milites S. Pauli.
Milites S. Petri ſimul cum Scutiferis habitum non portantibus.
D Scriptores Apoſtolici togati.
Reſcribendarius cum duobus defenſoribus.
Magiſtri vtriuſque Regeſtri.
Cuſtos Cancellariæ
Regens Cancellariæ
Plumbatores.
Magiſtri plumbi.
Scutiferi Papæ portantes habitum, & Soldanus.
Procuratores Ordinum.
Procuratores Principum.
Procurator Fiſcalis.
E Aduocati Conſiſtoriales,
Summiſta.
Secretarij.
Cubicularij extra Cameram
Cubicularij Apoſtolici participantes.
Clerici ſacri Collegij.
Cubicularij ſecreti.
Cubicularij, ſeu Capellani portantes Mitras.
Nobiles, qui ſedent in gradibus ſolij.

Conferuatores Vrbis.
Oratores Principum.
Senator.
Oratot Cæfaris.
Principes ftanres in folio.
Cantores Papæ. A
Abbreuiatores, & Accoliti cum Cottis.
Clerici Cameræ
Auditores Rotæ cum Magiftro facri Palatij.
Subdiaconi.
Accoliti cum Candelabris feptem.
Subdiaconus paratus portans Crucem, & ad eius latera duo Oftiarij cum virgis.
Ptælati parati.
Pœnitentiarij.
Abbates.
Epifcopi, Archiepifcopi.
Oratores Prælati.
Affiftentes Papæ. B
Cardinales Diaconi, Præsbyteri, Epifcopi.
Duo Diaconi affiftentes.
Scutiferi cum funalibus accenfis.
Milites aliquot S. Petri fupplentes ad Baldacchinum.
Accolitus cum Nauicula.
Cæremoniarij.
Accoliti duo cum duobus Turribulis.
Seruientes armorum quatuor.
PAPA fub Baldacchino.
Auditor de Mitra medius inter duos Cubicularios.
Secretatius Papæ. C
Medici.
Prothonotarij cum Cappis.
Generales Ordinum.
Referendarij,

Seruientes a rmorum, & Curfores cum fuis mazijs à porta Palatij per viam Proceffionis vfque ad portam S. Petri cuftodiant Proceffionem, & hortentur ad procedendum.

Oftiarij fimilitèr cum fuis virgis purpureis, & cum eis Officiales de porta ferrea, & de catena à porta S. Petri vfque ad Altare fimilitèr cuftodiant, & non permittant aliquos exire cum tortijs, nec eas extinguere, nifi repofito Sacramento fuper Altari per Ponrificem. D

Cęremoniarum Magifter, cum Reuerendifs DD. Cardinalium Diaconorum Priore, & Vicecamerario præmiffum ordinem obferuari faciant, & exequantur.

Atque hęc de Officialibus, & Miniftris inferuientibus Eminentifs. D. Card. Vicecancellario, & Cancellarię Apoftolicæ dicta fufficiant. Cum autem hi vel per refignationem in manibus S.D. N. Papę, vel per mortem tales effe definant, vt fcribunt Gabrielius, *a* & Rolandus à Valle; *b* ex quo Leo X. in erectione, feu ampliatione Collegij Præfidentium, & Portionariorum Ripę affirmare non dubitauit, affignationes redditüum Cameræ, & Sedis Apoftolicę, quę fiunt huiufmodi Officijs, & Collegijs, non effe propriè alienationes, fed potius contractus locationis ad breue tempus propter humanę conditionis fragilitatem; quicquid enim Officialibus (vt ipfe ait) per Sedem Apoftolicam hoc modo conceditur, breui manu ad eandem redire videmus: non inutilitèr igitur quęri poterit primò circa vacationem per obitum, fi quis morte naturali non moriatur, fed ciuili tantùm, puta quia condemnatus eft ad triremes? Et dicas Officium vacare, quia per huiufmodi pœnam ftatus ciuilis hominum mutatur, *c* itaut non remaneat fubiectum, in quo Officium perfiftat: ita Caftrenfis, *d* & facit textus iuris ciuilis; *e* atque ita feruari in practica fcribit Cherubinus iunior. *f* Quid autem iuris erit, fi Titius emat Officium huiufmodi vacabile in perfonam Caij, referuato fibi dominio, vt quotidię fit in Curia, fi Titius moriatur, pretium d. Officij erit ne Caij, an hęredum Titij? E

a conf. 63. nu. 15. & 17. lib. 2.
b conf. 11. nu. 10. & feq. lib. 2.
c l. pen. §. fin. ff. de var. & extraord. cognit.
d conf 9 nu. 2. lib. 1.
e in l quod ad ftatum, 12. ff. de pœn.
f ad Bull. 10. Alex. VI. fchol. 2.

Dicas

Dicas esse hæredum Titij, quia Caius habet solum nomen, vt decisum inuenies in Rota Romana inter decisiones, quas vocant nouissimas, *a* quæ licèt loquatur in locis montium vacabilium, eadem quoque ratio viget in Officijs, vt in alia decisione Romana Scriptoriæ 13. Maij 1583. coram Pamphilio, & in alia Romana Officij Ianizeratus coram Caualcrio decis. 603. per tot. Atque hæc si vacent Officia per obitum. Si verò vacent per resignationem, quæritur, an huiusmodi resignationes fieri
A possint sine consensu, et licentia Papæ? Negatiuè respondeas, quia Officiales isti æquiparantur vsufructuario, qui non potest cedere fructum nisi proprietario, ex iure ciuili; *b* ita dicendum de huiusmodi Officijs scribit Cardinalis Tuscus, *c* quia horum Officiorum Papa est proprietarius, et ita seruatur in Curia. Et cessat hodie in hoc omnis omnino difficultas per ea, quæ sancita leguntur à Sixto V. *d* qui nedum alienationes, & resignationes huiusmodi vetuit, sed etiam factas irritauit; quod etiam à fan.m.Vrbano VIII. *e* confirmatũ inuenies anno salutis 1624. Pontificatus 2. Et quoad Milites de Lilio, & aliorum Collegia in Prouincijs Marchiæ, Romandiolæ, Vmbriæ, & Patrimonij erecta, vt supra relatis Constitutionibus, in manibus Pontificis tantummodo resignari, & ab ipso impetrari posse, nouosq. Milites à Collegio in Vrbe dumtaxat admittendos esse sanciuit Iulius III. *f* An autem supposita li-
B centia Papæ, huiusmodi resignationes Officiorum, & locorum montium factæ per minorem sustineantur, attentis priuilegijs concessis in erectione montium, & Officiorum? negatiuè respondet Rota apud Seraphinum, *g* quæ loquitur in monte nouennali.

a par. 1. decis. 262 propositum dubium, nu. 6. & 9.

b in l. si vsusfructus. 67. ff. de iure dotium.

c in suis cõclus. in verb. officiales, conclus. 105. nu. 6.

d Const. 105. aliàs est 1. in append. Bullar. nou. tom. 3. pag. 36.

e Bullar. nou. tom. 4. Const. 18. pag. 280.

f Const. 61 dudum fe. re. Bullar vet. pag. 56.

g decis 679. fuit dubitatum, nu. 1. & 2 & alibi.

CAPVT XXXVIII.

C

De varia Vicecancellarij nomenclatura; quiuè hanc Dignitatem obtinuerint.

Dictum est supra, Vicecancellarium varijs fuisse nominibus appellatum, signantèr Bibliothecarij; ex quo Mandosius *b* scribit, D Hieronymum, Damaso Papa sedente, Vicecancellarium fuisse sub nomine Bibliothecarij anno salutis 370.

Leonem verò Pontificem huius nominis I. sub anno 450. Prosperum Aquitanum poetam celeberrimum ab epistolis habuisse, & fortè Vicecancellarij munus exercuisse idem Mandosius autumat.

Gregorius autem cognomento magnus Petrum Diaconum Cardinalem, et S.R.E.
D Cancellarium habuit, vt ex registro huius S. Pontificis anno salutis 590. conscripto liquet.

Hadriano Pontifice huius nominis II. Anastasius Bibliothecarius erat, anno scilicet 858 plusuè minus: et hunc fuisse Cancellarium Papæ testatur Glossator, *i* dum exponit, *Bibliothecarius, idest, Cancellarius,*

Huic Guillielmus alter Bibliothecarius successit, Ciaconio teste. *K*

Post hunc reperio Theophilattum, qui anno 906. S. R. E. Cancellarius, Sergio III. et alijs tribus Summis Pontificibus, fuit, vt ex priuilegijs Ecclesiæ Portuensis constare affirmat Mandosius. *l*

Stephanus Primicerius pro Cancellario, seu Bibliothecario fuit sub Ioanne X. Leone VI. Stephano VIII. Ioanne XI. Leone VII. Stephano IX. Martino II.
E Agabito II. ab anno scilicet 920. vsque ad annum 950. plusuè minus, vt ex Bullis horum Pontificum collegisse scribit Mandosius, *m* quãmuis ex eius dictis colligitur fuisse

Alium Stephanum Primicerium Defensorum S. R. E. pro Cancellario, et exercuisse annis decem, à Martino quippe II. ad Agabitum II. qui die 27. Decembris 956. diem clausit, vt Panuinius *n* scribit.

Sedente verò Ioanne XV. Sanctę Sedis Apostolicæ Bibliothecarium fuisse Ioannem Episcopum Nepesinum, scribit Baronius. *o*

b in glos. facult. Reg. 6. volentes, verb. Vicecãcellarium, vers. nam D. Hieronymus.

i in c. 2. dist. 63. in verb Bibliothecarius.

K in vita Nicolai I.

l loco cit.

m loco cit.

n in chronologia.

o annal. tom. 10. sub anno 993. pag. 891.

Petrus

Petrus S. R. E. Card. Diaconus Cancellarius sob Benedicto VIII. seu IX. Gregorio VI. Clemente II. Damaso II. Leone IX. ab anno 1035. vsque ad annum 1050 vt ex Bullis in Ecclesia Portuensi Collegisse dicit Mandosius; *a* Panuinius verò scribit, hunc Petrum fuisse Cancellarium anno primo tantùm Leonis IX. in secundo autem anno successisse.

a Loco cit.

Hieronymum Coloniensem Archiepiscopum, & appellatum fuisse Archicancellarium; Mandosius tamen nullam huius Hieronymi mentionem facit, sed ponit A

Federicum Gozellonem Ducis Lotharingiæ filium, sedentibus in Cathedra Beati Petri Leone IX. & Victore II. & hoc ex Bullis in Basilica Vaticana existentibus innotescere ait; addens, hunc S.R.E. Cardinalem, Bibliothecarium, & Cancellarium fuisse, demum Pontificem Maximum, & Stephanum IX. appellatum. Verùm Panuinius, quem sequitur Ciaconius, *b* scribit, Federicum, seu Fridericum hunc Diaconum Cardinalem, & Sedis Apostolicæ Bibliothecarium, & Cancellarium vice præfati Hieronymi Archicancellarij, & Archiepiscopi Coloniensis hoc munus exercuisse, ab anno secundo Pontificatus Leonis IX. ad finem.

b In vita Leonis IX.

Ipsi Friderico ab Vrbe absenti anno salutis 1055. Victore II. Pontifice, subrogantur in Officio.

Domnus Hildibrandus S.R.E. Card. Subdiaconus. B

Domnus Vbertus Tullensis Episcopus Card. Syluæ Candidæ.

Aribo S. R. E. Diac. Card. & Primicerius.

Stephanus X. dictus IX. post Victorem II. Beati Petri solium ascendit anno salutis 1057. hic sine Cancellario, aut Bibliothecario fuit, Pauinio *c* teste: Sed locum Procancellarij tenuerunt ij, quos proximè retulimus vsque ad annum 1058. quo Stephanus Florentiæ moritur; cui, sublato schismate Benedicti Antipapæ, succedit Nicolaus II. antea Gerardus Episcopus Florentinus, qui per annos duos, menses sex nec ipse Cancellarium, siue Bibliothecarium habuit, sed prænominati Domnus Vbertus Episcopus Card. Syluæ Candidæ, Hildibrandus S.R.E. Archidiaconus, Aribo Diac. Card. & S R.E. Primoscrinius Procancellarij fuerunt vsque ad annum 1061. vt Panuinio *d* placet. Ciaconius *e* autem Humbertum Tullensem Episcopum Cardin. Syluæ Candidæ Apostolicæ Sedis Bibliothecarium fuisse dicit, eiusque vices gessisse. C

c In chronol. Pontif. & Card. vbi de Stephano X. agit.

d In chron. Pontif. vbi de Nicolao II. agit.

e In vit. Nicolai II.

Maynardum Monachum Cassinatem.

Petrus autem Romanus Præpositus S. Georgij in Lateranensi Patriarchio pro Cancellario, & Bibliothecarius S. R. E. fuit anno primo Pontificatus Alexandri II. qui post Nicolaum II. Christi vices in terris gessit per annos vndecim, menses sex, & dies viginti quinque.

Idem Petrus creatus S.R E. Subdiaconus, Apostolicæ Sedis Bibliothecarius, annis 4. & 5.

Idem Petrus creatus S. R. E. Diaconus Card Sedis Apostolicæ Bibliothecarius, & Cancellarius. D

Aribo Diaconus Card. & Primiscrinius pro Cancellario, & Bibliothecario anno Pontificatus 7. Hæc Panuinius *f* habet: Ciaconius *g* nonnihil dissensit, dum scripsit. Bibliothecarij, & Cancellarij sub Alexandro II. Papa.

f In vita Alexandri II.

g In vita eiusdem.

Hildibertus Diaconus Card. S.R.E. Vicecancellarius anno Pontif primo.

Maynardus S. Ecclesiæ Syluę Candidę Episcopus Apostolicæ Sedis Bibliothecarius, anno secundo.

Petrus primùm Prępositus S. Georgij in Patriarchio Lateranensi, deinde S. R. E. Subdiaconus, postea Diaconus, demum Presbyter Card. Apostolicę Sedis Bibliothecarius ab anno Pontif. quarto vsque ad decimum.

Petrus Clericus primùm fungens vice Petri Subdiaconi, ac Bibliothecarij, deinde Cancellarius vice D. Annonis Coloniensis Archiepiscopi, postea Subdiaconus S.R.E. & vice eiusdem D. Annonis Bibliothecarij, demum Diac. Card. & Apostolicę Sedis Bibliothecarius. E

Aribo Diaconus Card. & Primiscrinius S.R.E. Ar hi vsque ad annum Christi 1073. quo Gregorius VII. renunciarus est Summus Pontifex

Petrus Presbyter Card. tit. S. Chrisogoni S. R. E. Bibliothecarius, & Cancellarius fuit, Gregorio VII. sedente, vt Panuinius, & Ciaconius conueniunt. Clemens quoque schismaticus habuit pro Cancellario Seucidum, siue Secundum ex Subdiacono Diaconum Cardinalem. Victor III. Gregorio VII. sufficitur: huic etiam Petrus

trus Presbyter Card. S. Chrisogoni Cancellarius fuit ab anno Christi 1086. vsque ad 1088. quo Vrbanus huius nominis II. Pontificatum inijt. Hic

Ioannem de Caieta Monachum Casinatem Præsignatorem Diaconũ Card S Mariæ in Cosmedin, & S. R. E. Cancellarium habuit; contestes habemus Panuinium, & Ciaconium, *a* vsque ad annum 1099. quo Paschalis II. Summus Pontifex renunciatus

A Eiusdem Ioannis Caietani opera in eodem munere, Bibliothecarij scilicet, & Cancellarij vsus est, quousque hominem exuit, anno Domini 1118. quo tempore hic idem Ioannes B. Petri Sedem ascendit, Gelasij II. nomine assumpto: ac per annum Dignitate potitus *b*

Chrisogonum Pisanum Diaconum Card. S Nicolai in Carcere Tulliano Bibliothecarium, & Cancellarium habuit, Panuinio teste. *c* Et hic idem Chrisogonus vsque ad annum quintum Calixti II. hoc munere functus: succedit illi

Hugo S.R.E. Subdiaconus, mortuo iam Chrisogono.

Domnus Haymericus Burgundus Gallus Diac Card. S. Mariæ nouæ S. R. E. Cancellarius ab anno quinto Calixti vsque ad annum duodecimum Innocentij II. Papæ, qui fuit salutis 1142.

B Baro Capellanus, & Scriptor Apostolicus pro Cancellario fuit anno duodecimo Innocentij II. succedit

Domnus Gerardus Caccianimicus Bononiensis Canonicus Regularis Presb. Card. tit. S. Crucis in Hierusalem; quo munere fungitur etiam Cælestino II. sedente, cui ipse Gerardus in Pontificatu successor extitit anno 1144. Lucij II. nomine fuit pro Cancellario

Baro, qui etiam Innocentio II. vt diximus, inseruierat.

Robertus deinde S. R E. Presb Card. Cancellarius fuit ab anno primo Lucij II. vsque ad annum tertium Eugenij III salutis verò 1148. sufficitur

Guido Moricatus de Vico Pisanus Diac, Card. SS. Cosmæ, & Damiani. Quo mortuo, iterum & tertiò

C Barò Scriptor Apostolicus pro Cancellario fuit. Inde

Rollandus Paparo Senensis Presb. Card. S Marci S. R E. Cancellarius anno Pontificatus decimo creatus; qui etiam sub Anastasio IV. vsque ad annum 1159. hoc munere functus; quo tempore exortum est schisma inter Alexandrum III verum Pontificem, & Victorem IV. Paschalem III. Calixtum III. Pseudo Pontifices, quos omnes Alexander III. vicit; nam cœptum sub ipso schisma, & per annos decem ac septem continuatum, cum ipse in Pontificatu vixisset annos 21. menses 2. & dies 13. viriliter superauit: cumque ante Pontificatum esset Cancellarius, durante schismate nullum huic muneri designauit: sed

M. Hermannus S. R. E. Subdiaconus, & Notarius pro Cancellario fuit ab anno primo vsque ad septimum.

D M. Gerardus S. R. E. Notarius pro Cancellario, anno septimo, & octauo.

M Gratianus S. R. E. Subdiaconus Notarius pro Cancellario ab anno Pontificatus nono vsque ad decimum octauum.

Albertus de Mosa alias Spanacronius Beneuentanus Presb. Card. S. Laurentij in Lucina Cancellarius ab anno Pontif. 18. vsque ad obitum Vrbani III.

Dauferius S. R. E. Subdiaconus pro Cancellario, absente Alberto Card. Cancellario anno Pontif vigesimo secundo.

Magister Vgo S R.E. Notarius pro Cancellario eodem Alberto fortè absente, in Pontif. secundo, & tertio Lucij III. & sub Vrbano III. absente Alberto, Pontif anno primo.

Trasimundus S.R.E. Notarius pro Cancellario anno salutis 1187 quo Albertus E Cancellarius Pontificatum Gregorij VIII. nomine inijt; qui nullum Cardinalem in eius locum, Cancellarij scilicet, suffecit, nec etiam adfuit, qui pro Cancellario inseruiret. Sed

Domnus Myses quidam Lateranensis Canonicus Regularis S. R. E Subdiaconus ad id munus assumptus est, qui quòd Cardinalis non esset, non Cancellarius, vt Cardinales consueuerant se appellare, sed Cancellarij vicem agens dictus est, cum tamen re ipsa ipso Cancellarij munere fungeretur, prouentusque, & regalia omnia Cancellarijs dari solita à Pontifice haberet: fuitque hic primus, qui post longa tempora, cum non esset Cardinalis, Cancellarij Romanæ Ecclesiæ functus sit mu-

nere

a In vita Vrbani II.

b Baron. in annal. tom. 12. anno 1118.

c In vita Gelasij.

nere, antea enim nonnisi Cardinalibus Officium illud demandari consuetum erat. Hinc Vicecancellarij origo manauit anno salutis 1187. Vixit autem Moyses, & eo munere functus est sub Gregorio VIII. & Clemente III. Romanis Pontificibus, vt scripserunt Panuinius, & Ciaconius. *a* Sufficitur Puntifex Cælestinus III. anno salutis 1191 huic

a In vita Gregorij VIII.

Aegidius Diac.Card. S.Nicolai in Carcere Tulliano ab initio Pontificatus ad annum quartum pro Cancellario fuit. A

Cencius deinde Sabellus Diac. Card. S. Luciæ in silice successit, qui nedum pro Cancellario vsque ab obitum Cælestini, sed etiam S.R E. Camerarius diligentissimus fuit; anno etenim secundo ipsius Cælestini Cencius Camerarius (vt Baronius ait *b*) consulturus rebus temporalibus Romanæ Ecclesiæ, aggressus est opus vtile valdè, vt census, qui tunc Romanæ Ecclesiæ à diuersis persoluerentur, scriptis mandaret, cui volumini in eius argumentum ita præfatus est. *Incipit liber censuum Romanæ Ecclesiæ* à Cencio *Camerario compositus, secundùm antiquorum Patrum regesta, & memorialia diuersa anno Incarnationis Dominicæ* 1192.*Pontif.Cælestini Papæ III. anno* 2. *&c.*ad quem librum etiam hodie, vbi de rebus temporalibus Ecclesiæ agitur, velut ad sacram anchoram recursus habetur. Innocentius III. post Cælestinum Summus Pontifex renunciatus multos habuit Vicecancellarios; & hi fuere B

b Annal. tom. 12. anno 1192. pag. 859.

M. Raynaldus Papæ Notarius Cancellarij vicem egit annis Pontif. 1. & 2. salutis 1198. & 1199.

M. Blasius S.R.E. Subdiaconus, & Notarius pro Cancellario ab anno 3. ad finem 5.

M. Ioannes S.R.E. Subdiaconus, & Notarius pro Cancellario ab anno 6. ad finē 8.

Ioannes Comes Anagninus Diac.Card. S.Mariæ in Cosmedin S.R.E. Cancellarius ab anno 9. ad finem 16.

M. Raynaldus Acolythus; & Capellanus Papæ pro Cancellario ab anni 16. fine, ad 18. partem.

M. Thomas S.R.E. Subdiaconus, & Notarius electus Neapolitanus pro Cancellario ab anno 18. ad finem Pontificatus, qui fuit salutis 1216. Quo Honorius Papa III. Beati Petri locum obtinuit, & hic hos habuit pro Cancellarios, & Vicecancellarios C

Raynerium de Castro veteri Tudertinæ Diæcesis Vmbrum, Canonicum Regularem, & Priorem S. Fridiani Lucensis Diæcesis S.R.E. Vicecancellarium. Et hic est primus (vt Panuinio placet) qui commodiori vocabulo pro Cancellarij vicem agente Vicecancellarius appellatus est, quiuè anno 4. Ponrificatus mense Nouembri in Patriarcham Antiochenum consecratus est, post hanc adeptam Dignitatem non amplius Vicecancellarium, sed Cancellarij vicem agentem se vocauit. Postea

M. Guillelmus S.R.E. Vicecancellarius ab anno Pontif. 4. ad 7. partem fuit.

M. Guido Capellanus, & Notarius Papæ pro Cancellario, siue Vicecancellarius ab anno 7. ad finem Pontificatus, salutis verò 1227. Quo Gregorius IX. Christi vices gerere cœpit, & habuit in hoc munere explendo

M. Sinibaldum de Flisco Genuensem Auditorem literarum contradictarum ab initio Pontificatus, quod fuit 13. *Kal.* Aprilis ad proximum Septembrem. D

M. Martinum Archidiaconum Senensem ab anno 1. ad 5.

M. Bartholomæum ab initio anni 6. ad finem 8.

M Guillielmum Notarium Papæ ab anno 9. ad finem 11.

Fr. Raynerium Ord. Prædicatorum ab anno 11. ad 14. qui postea Magalonensem Episcopatum obtinuit. Cęlestinus IV. qui tantùm dies 17. nec etiam coronatus Pontificatum tenuit, ob temporis breuitatem Vicecancellarium non habuit: cùm autem Innocentium IV. successorem habuisset anno Christi 1243. huius infrascipti fuerunt Vicecancellarij

Fr. Iacobus Boncambius Bononiensis Ordinis Prædicatorum, anno Pontif. 1.

M. Marinus Gallus Cantor, & Thesaurarius Saresbiciensis, scholarum Magister, ab anno 2. ad 8. E

M. Guillelmus de Gathadego Parmensis scholarum Magister, ab initio anni 9. ad finem Pontificatus, qui fuit 6. Idus Decembris 1254. In eius locum successit Alexander IV. cuius Vicecancellarij fuerunt

M. Guillelmus, de quo proximè dictum est, annis Pontif. 1. & 2.

M. Iordanus Terracinensis S.R.E. Notarius, & Subdiaconus pro Vicecancellario in fine anni 2.

M. Rollandus S.R.E. Vicecancellarius in fine anni 2. & parte 3.

M.Ior-

M. Iordanus Terracinensis iternm pro Vicecancellario in fine anni 3. & Vicecancellarius ab initio 4. ad finem Pontificatus, qui fuit Viterbij 8. Kalen. Iunij 1261. Cui subrogatur Vrbanus IV. & huic etiam

M. Iordanus Terracinensis Vicecancellarius anno 1. & parte 2. fuit.

M. Michael Tholosanus Gallus ab anni 2. parte ad finem Pontificatus Clementis IV. anno quippe salutis 1268. Vacat sedes annis duobus, mensibus nouem, die vno;

A & Gregorius IX. renunciatur Summus Pontifex anno 1271. Kal. Septembris. Huius Vicecancellarij fuere

M. Ioannes Lecacomus Placentinus anno 1. & 2.

M. Lanfrancus Archidiaconus Bergomensis ab anno 3 Pontificatus Gregorij X. vsque ad obitum Ioannis XXI. qui fuit salutis anno 1277. In cuius locum efficitur Nicolaus III. 7. Kalen. Decembris eiusdem anni, à cuius initio vsque ad principium Pontificatus Nicolai IV. Vicecancellarius fuit

M. Petrus Peregrossus Mediolanensis, videlicet ad annũ 1288. quo ipse Nicolaus IV. Beati Petri sedem obtinuit; & hoc sedente

M. Ioannes Gallus Decanus Baiocensis S.R.E. Vicecancellariatus Officium gessit. Creatur inde Cælestinus V. nonis Iulij anno 1294. qui

B M. Petri Valeriani Priuernatis operam ad hoc S.R.E. Vicecancellarij munus adhibuit. Bonifacius VIII. succedit, qui eiusdem

M. Petri Valeriani anno 1. & parte 2. vsus est opera; inde

M. Ricardus Petronus Senensis ab anno 2. ad 6. Vicecancellarius fuit, postmodum Cardinalis; succedit

Petrus Valerianus Priuernas Diac. S. Mariæ nouæ.

D. Papinianus Taurinas Allobrox ex Canonico Regulari Monasterij S. Andreæ Vercellis Episcopus Parmensis ab anno 7. ad finem Pontificatus Benedicti Papæ XI. qui fuit 6. Kalen. Augusti anno Christi 1304 Succedit in eius locum Clemens Papa V. qui Vicecancellarios habuit

Fr. Arnaldum Nouelli Vasconem Gallum ab anno Pontif. 1. ad 9.

C Fr. Petrum Arnaldi Presb. Card. tit. S. Stephani in Cœlio monte paulò ante obitum; quo secuuto, & tertio iam vacantis Sedis anno, 8. Idus Augusti anni 1316. Lugduni Ioannes XXI. dictus XXII. Summus Pontifex creatur, cui Cancellariam Apostolicam multùm debere scribit Gomesins; *a* nullus enim Pontificum, vt ipse ait, & confirmat Ciaconius, *b* adeo diligens, & excultus Paterfamilias in dirigenda re domestica, vt Ioannes, certis legibus erga Cancellariam ordinandam excelluit, itaut sui temporis scriprores decem, & septem auri milliones cusos, & septem rudes, & inelaboratos ex Officijs, & expeditionibus in Cancellaria factis collegisse affirment, & quomodo id egerit, recensent, apud ipsos viden. Habuit hic Vicecancellarios

a Locis supra relatis.
b Sune illi addentes, in vita.

Petrum Arnaldi Presb. Card. tit. S. Stephani in Cœlio monte, anni 1. Pontifica-

D tus parte.

Gaucellinum Ioannis de Ossa Presb. Cardin. tit. SS. Marcellini, & Petri ab anno 1. ad. .....

Petrum Textoris tit. S. Stephani in Cœlio monte Presb. Card.

Petrum de Prato Episcopum Card. Prænestinum ab anno 15. ad finem Pontificatus, qui fuit pridie Nonas Decembris 1334. Quo tempore 13 Kal. Ianuarij Benedictus X. dictus XII. Christi vices obtinuit: & hoc sedente

Petrus de Prato Vicecancellariæ Dignitatem, quam sub Ioanne gesserat, abdicauit; & in eius locum sufficitur

Bertrandus de Deucio Vticensis Presb. Card. tit. S. Marci; & hic etiam sub Clem. VI. eodem munere functus vsque ad annum 3. Innocentij VI. qui post Ber-

E trandum

Petrum de Prato ab anno 3 ad 9. restituit. Inde

Petrus de Monturuco Presb. Card. tit S. Anastasiæ ab anno 9. ad finem Pontificatus Vicecancellarij munere fungitur, & perseuerat etiam sub Vrbano V. Gregorio XI. vsque ad annum 5. Gregorij XI.

Bartholomæus Prægnanus Neapolitanus Cancellariæ Regens in Italia in absentia suprad. Petri ab anno 5. ad finem Pontificatus ipsius Gregorij XI. fuit, salutis anno 1378. Quo Vrbanus huius nominis VI. Pontificalibus infulis exornatus, & hos habuit S.R.E. Vicecancellarios.

Petrum de Monturuco Presb. Card. tit. S. Anastasiæ, ab anno 1. Pontificatus ad 8 partem.

Rainulphum de Monturuco Presb. Card. S. Pudentianæ Cancellariæ Apostolicæ Regentem pro Petro suprad. ab anno 1. ad 5.

Franciscum Prægnanum Neapolitanum Presb. Card Cancellariæ Apostolicæ Regentem pro eodem Petro de Monturuco ab anno 5. ad 8.

A Franciscum prædictum Episcopum Card. Prænestinum S.R.E. Vicecancellarium ab anno 8. ad finem Pontificatus. In quo successorem habuit 4. Nonas Nouembris 1389. Bonifacium IX. Huic autem inseruierunt

Franciscus Prægnanus, de quo supra dictum est ab anno 1. ad initium 5.

Angelus Acciaiolus Florentinus ex Presb. Card. S.Laurentij in Damaso Episcopus Card. Ostiensis, & Veliternus ab anno 5. ad finem Pontificatus, anno scilicet 1404. Innocentius VII. Bonifacio IX. in Pontificatu succedit, qui in Cancellaria vsus est opera eiusdem

Angeli Acciaioli, quoad Pontifex vixit; Angelus verò ad initium Concilij Pisani, in quo mortuus est, illam retinuit. In hoc autem Concilio Pisano Nonis Iunij anno 1409. creatus est Alexander Quintus. Quo sedente Vicecancellarij munere fungitur

B Ioannes de Broniacho Gallus, Episcopus Card Ostiensis, & Veliternas. Mortuo Alexandro, cum adhuc schisma perniciosum in Ecclesia Dei esset, siquidem tres aderant Pontifices, & nemo legitimus; quapropter conuocato generali Concilio Constantiensi, hisque tribus Pseudopontificibus depositis, Martinus V. canonicè legitur anno 1417. eo autem sedente, S.R.E. Vicecancellarij fuerunt

Ioannes de Broniacho Episcopos Card Ostiensis ab anno 1. ad 9.

Ioannes de Rupescissa Gallus Card. tit. S. Laurentij in Lucina, ab initio anni 9. ad finem Pontificatus. Nec paruis quidem beneficijs Pontifex hic Cancellariam Apostolicam decorauit, vt à nobis supra dictum est. *a* Eugenius IV. post Martinum V. sedit, & in frascriptos habuit Vicecancellarios

a De Vicecancellario, cap. 17. ex Const. 3. Bullar. nou. tom. 1. pag. 250.

C Ioannem de Rupescissa, de quo supra, ab anno Pontificatus 1. ad 7.

Franciscum Condulmerium Presb. Card. S.Clementis post Episcopum Portuensem, & S.Rufinæ ab anno 7. ad finem Pontificatus, qui fuit 7. Kal Martij 1447. Quo Nicolaus V. verus, & legitimus Pontifex eligitur; & huic etiam Vicecancellarius fuit idem

Franciscus Condulmerius Venetus ab anno 1. ad 7. Reliquum temporis fine Vicecancellario fuit Ecclesia Romana, Panuinio *b* teste. Et succedente in Pontificatu Calixto Papa III. Vicecancellarium habuit

b In compend. vit. Pontif. vbi de Nicolao V.

Rodericum Boriam Valentinum Diac. Card. S. Nicolai in Carcere Tulliano. Mortuo Calixto, Pius II. 13 Kalen. Septembris 1458. Beati Petri Pallium, & auctoritatem induit, ac eundem

D Rodericum Boriam Vicicancellarium habuit. Hic Pontifex Abbreuiatores aliquot ordinauit, & quædam emolumenta ex Cancellaria Apostolica percipienda constituit, inter quos fuit (vt diximus) Baptista Platina, quem Officio, & emolumento priuauit Successor Paulus II. Quo etiam sedente, idem

Rodericus Boria Vececancellarij munere functus est, in quo etiam perseuerauit, sedentibus Sixto IV. & Innocentio VIII. ad annum scilicet 1492. quo ipse Rodericus Alexandri VI. nomine Summus Pontifex renunciatus est, & Vicecancellarij Officium cessit

Ascanio Mariæ Vicecomiti Sfortiæ Mediolanensi Diac. Card. SS. Viti, & Modesti in Macello Martyrum. Hic autem cum per aliquod temporis spatium absuisset ab Vrbe, voluit Alexander VI. illum hoc munere priuare, vt legitur apud Afflictum, *c* & nos etiam supra diximus. *d* Ex quo colligi posse videtur, necessariam esse residentiam Vicecancellarij penès Pontificem Maximum. Retinuit tamen Officium Ascanius Sfortia vsque ad annum 2. Iulij II. Post annum, intra quem Ascanius diem clauserat, hanc Dignitatem obtinuerunt E

c Decis 289.
d Cap 17. de Vicecancellario.

Galeottus Franciottus de Ruuere Presb. Card. S.Petri ad Vincula, annis scilicet 3. 4 & 5. parte, quo obijt

Xistus Gara de Ruuere Presb Card successit in titulo Ecclesiæ S. Petri ad Vincula, & in munere Vicecancellarij ab anno 5. ad finem Pontificatus, quem postea anno Christi 1513. obtinuit Leo X. qui ad annum quartum in eodem munere habuit

Xistum

Xistum Gatam prædictum: hoc autem mortuo successit ab anno 4. ad finem Pontificatus

Iulius Medices Florentinus Presb.Card. S.Clementis, postea S. Laurentij in Damaso; cui, & pro tempore existenti Vicecancellario idem Leo in remunerationem damni passi ob erectionem Officij Cubiculariorum, Scutiferorum, & Militum.S.Petri, assignauit ex ijsdem Officijs tria Cubiculariorum, septem Scutiferorum, & viginti sex Militum S. Petri, vt in ipsius Leonis X. diplomate *a* continetur.

A

a Const 41.Bul. lar.vet.pag.265

Iulius autem Medices etiam sedente Hadriano VI.hoc Vicecancellarij munus exercuit. Hoc mortuo, in Beati Petri solio locatur ipse Iulius, Clemens VII. appellatus. Qui cum ab initio sui Pontificatus

Pompeium Columnam Presb. Card. Basilicæ SS. Apostolorum primò, deinde S. Laurentij in Damaso Vicecancellarium habuisset; hoc vita functo

Hyppolitum Card. Diac. S. Praxedis in locum Pompei præmortui suffecit; cui,& successoribus in Officio nedum Dignitatem, sed etiam titulum S.Laurentij in Damaso cum omnimoda potestate in Clericos, collatione Canonicatunm,& Beneficiorum, vsu quoque Palatij huic Ecclesiæ annexi concessit, & perpetuò vniuit, vt in literis *b* plenius continetur. Ex quibus etiam colligitur, hoc Officium perpetuum esse, dum hæc leguntur. *Nos considerantes ipsius Officij dignitatem, excellentiam, & auctoritatem, & quòd illud à memoria hominum citra per Vicecancellarium temporalem erectum, & gubernatum non extitit, sed semper Vicecancellarium perpetuum habuit &c.* Clementi VII. in Pontificatu succedit Paulus III. 4. Idus Octobris 1534. cuius idem

B

b Const.34 Bul. lar. nou. tom. 1. pag. 602.

Hippolytus Medices per annum Vicecancellarius fuit: postea

Alexander Farnesius Diac. Card.S.Laurentij in Damaso ab anno 1. ad finem Pontificatus. Cum autem Paulus III. Milites S. Pauli, & de Lilio instituisset, vt diximus, ea motus ratione, qua Leo X. Vicecancellario assignauit Milites S.Pauli num. 13. de Lilio num. 2. Vixit autem Alexander, hoc munere, alijsque multis in vita retentis ad annum 1589 sedente Sixto V. Pontificatus sui 4. in eius locum ponitur

C

Alexander Perettus Pontificis Pronepos Diac.Card. antea S. Hieronymi Illyricorum, postea S. Laurentij in Damaso: hic autem hominem exuit die 2. Iunij 1623. cum esset Summus Pontifex Gregorius XV. qui die 18. Februarij 1621. purpureum galerum, aliasque Ecclesiasticas Dignitates concessit

Ludouico Ludouisio ex fratre germano nepoti, & die 7. Iunij 1623. eundem Vicecancellarium dixit: eoque munere, ac dignitate ad obitum vsque potitus est Ludouicus. In ipso autem munere, ac dignitate successorem habuit

Eminentiss. ac Reuerendiss. Franciscum Card. Barberinum, Summi, Optimique Pontificis Vrbani VIII. ex germano fratre nepotem, cui præter ea, quæ Cassiodorus *c* de Quæstore cumulat; quippequi sit famæ publicæ Thesaurarius, armarium legum, prudentissimus antiquorum imitator, mores alienos corrigens, suos debita integritate custodiens, in quo scientia iuris, cautela sermonis, firmitas animi fit, vt à iustitiæ tramite nullis muneribus, nullis terroribus auferatur, multa quoque alia,& iure quidem merito subnectenda essent, dulciori tamen facundia, præstantiorique stylo proferenda. At cum purpuratus hic Vaticanus Senator aliquo temporis spatio abfuisset ab Vrbe, S. D. N. Innocentius X. creauit S. R.E. Prouicecancellarium Eminentiss. ac Reuerendiss. Dominicum Card. Cecchinum Romanum, cuius deinde munus cessauit, Barberino ad Vrbem reuerso.

D

c Lib. 6. variar. formula quæstu-ra 5.

E

CAPVT XXXIX.

De Card. Camerario, eiusque Dignitate, Officio, & facultatibus. A

Camerarij Dignitas secunda est in Vrbe post Papam; prima enim penès Vicecancellarium residet, teste Sarnensi, *a* dum ait, primam dignitatem, Vicecancellarij scilicet à Ioanne XXII in lucem reductam, & summo splẽdori redditam fuisse; hanc verò secundam, idest Camerarij ab Eugenio IV. auctam; summi autem Pœnitentiarij, quæ tertia est, & perfectum triumuiratum in Ecclesiastica Hierarchia constituit, sub Benedicto XII. in lucem prodijt, quæ postea a prædicto Eugenio, & Sixto IV. locupletior reddita fuit. B

Nomen Camerarij à Camera dictum putat Vestrius, *b* ea motus ratione, quia Pontifici in audientia domestica assisteret; hoc etiam voluit Panuinius, *c* aliam assignans rationem, quia scilicet pecuniarum Ecclesiasticarum, quæ in Cameris asseruabantur, curam gereret, relatus à Moscónio, *d* addente, hoc nomen Camerarij sub Gregorio VII. qui anno salutis 1073. Summus Pontifex renunciatus fuit, originem habuisse, siquidem antea Archidiaconus S. R. E. dicebatur, quo nomino suppresso, in eius locum Camerarius succesit, ita Mosconius loco cit. sub litera B.

Atque hinc notant Scribentes S. Laurentium anno salutis 257. Sixti Papæ I I. Camerarium sub Archidiaconi nomine, custodem scilicet, & dispensatorem Ecclesiasticarum facultatum fuisse, de quibus à tyranno requisitus, respondit, *facultates Ecclesiæ, quas requisitus, in Cœlestes thesauros manus pauperum deportauerunt*; ita Grauatius; *e* & D Laurentium etiam S. R. E. Cardinalem fuisse, affirmat Manfredus; *f* quæ quidem opinio licèt possit habere difficultatem, tamen Camerariatus Officium in persona Cardinalis fuisse annis ab hinc 460. colligitur ex Iure Canonico, *g* ibi, *considerantes etiam librum censualem, quem non suspectum habuimus, licèt non in nostris, sed in Cardinalis S Hadriani Camera fuerit inuentus, qui eum quando Camerarius fuerat, de Camera Beati Petri susceperat*: hæc autem Decretalis est Innocentij III qui die 22. Februarij 1198. Pontifex Maximus renunciatus fuit, ex cronolog. Panuinij. C

Officium verò, & Cardinalis Camerarij munus fuisse Ecclesiasticos redditus pauperibus erogare notatur in iure canonico, *h* vbi additur, Apostolorum tempore Officium hoc Diaconos ab ipsis Apostolis electos exercuisse; & ideo Camerarij Officium etiam mortuo Pontifice non expirat, ne scilicet interim pauperes, qui alendi sunt, fame pereant, *i* ac etiam ne Ecclesiastici redditus, sine quibus spiritualia diù esse non possunt, *k* negligantur, Cherubinus iunior. *l* D

Hodie tamen Camerarius eleemosynas pauperibus non erogat, sed ipsemet Papa per manus Prælati, sine alicuius ex suis secretis, & intimis Cubicularijs ad hoc deputati, sub Eleemosynarij Pontificis nomine eleemosynas in pauperes, miserabilesque personas, præsertim in eos, qui vltra montes ad hæc sacra Vrbis loca veneranda accedunt, erogare facit: pecuniæ tamen ab Aerario vigore mandati ab ipso Camerario generali subscripti recipiuntur, vt notat Flauius Cherubinus. *m*

Gubernium quoque Vrbis, ac totius Ecclesiæ in temporalibus Ditionis habuisse Camerarium, affirmat Vestrius. *n* Sed hodie Gubernium Vrbis ab vno Sedis Apostolicæ Prælato ab ipsomet Pontifice deputato regitur, qui non solùm Vrbis Gubernator, sed & Vicecamerarius appellatur; ex quo dicta Vestrij opinio magis corroboratur, cum etiam hodie Gubernator Vrbis ipsius Camerarij vices gerat; & dum hæc primo calamo scribebam, tanto muneri præerat Illustrissimus, ac Reuerendissimus D. Hieronymus Grimaldus Patritius Ianuensis, vir quidem castigatissimi ingenij, & ad quæcumque publica munia pertractanda, summa, incomparabiliq. prudentia exornatissimus, qui deinde à Summo Pontifice Vrbano VIII anno 1643. inter sacros Purpuratos Patres fuit cooptatus. E

a In procem. reg. Cancell. q. 1. in fin.

b In pract. lib. 2. cap. 1. in princ.

c De interpr. nomin. obscur. Eccles.

d De maiest. milit. Eccles. lib. 1. cap. 6 pag. 133.

e Ad pract. Vestr. d lib. 2. cap. 1.

f De Cardin. cap. 4. vers. his quidem.

g In c. ad audientiã de praescript.

h Glos. in c. 1. in verb. aut ligandi 18. q. 1.

i c. pasce: 80. dist.

k 1. q. 3. c. si quis obierit; c. cum secundum, de prebat.

l Ad Const. 41. Pauli III. schol. 2. in eius compend. pag. 130. tom. 1.

m In compend. ad Bul. penult. Vrbani VI. schol. 2.

n d lib. 2. cap. 1. vers. hic enim.

tus: hodie autem Vrbē moderatur Illustriss.ac Reuerendiss. Laurentius Imperialis, in quo præter summā generis nobilitatem, virtus, & integritas mirificè coruscant.

Sed & alia quoque Ecclesiasticæ Ditionis Gubernia per Prælatos ab ipso Pontifice, & sacra Consulta deputatos reguntur; itaut penès Card. Camerarium iuramentorum de benè, & fideliter Gubernia illis commissa exercendo receptio nunc solùm remanserit, vt animaduertit idem Vestrius. *a*

A . Cameræ tamen Apostolicæ (ideo sic dictæ, quia in Apostolico Palatio ea celebratur, & supremum Tribunal est) ipse Eminentiss. Card. Camerarius existit caput, eiusq. nomine resolutiones, & expeditiones omnes celebrantur, ex Constitutione Iulij III. *b* Quod quidem Tribunal quāmuis ex alijs multis Prælatis constituatur, & bis in hebdomada (si cessent impedimenta) insimul conueniant, iuxta formam traditam à Pio IV. *c* ipse tamen Cardinalis rarò frequentat; & si interueniat, & in causis decidendis Clericorum vota sint paria, vbi suum accesserit votum, ibi decisio erit; & Camerario absente, maior pars aliorum Cameralium attenditur, ex Pij IV. *d* dispositione. Sicut è contra in Vigilia recurrentis anni Principis Apostolorum, quo die feudatarij, censuarijq. omnes Sedis Apostolicæ, certo ordine, & proprio nomine vocati, ad census, canonesq. soluendos, sub pœna caducitatis, per se ipsos, seu

B eorum legitimos procuratores accedere tenentur, ad ipsos census, canones, & tributa recipienda deesse non solet, vt res tanti momenti eius auctoritate, ac præsentia rectiùs, validiùsq. geratur, ac legitimum recipiat firmamentum: super solutione autem horum censuum, & canonum in plena Camera vide Constitutiones Innoc. VIII *e* Alex. VI. *f* & Gregorij XIII. *g*

Quod autem attinet ad ipsius Card. Camerarij facultates, nonnullas ex summorū Pontificum Constitutionibus depromptas breuitèr enarrabimus.

Contra piratas, & noua pedagia imponentes, & arma ad Saracenos deferentes procedit ex Constitutione Vrbani V. *h* vbi Cherubinus iunior schol. 1. ait, hanc iurisdictionem Camerarij esse cumulatiuam cum Auditore Cameræ per nouam Constitutionem Pauli V. *i*

C Omnes, & quascumque causas interesse Cameræ concernentes summariè cognoscit; ita Vrbanus VI. *K*

Cogit vicinos non habitantes domos illas vendere alijs vicinis, qui illas reficiant, idq. cumulatiuè cum Magistris viarum Vrbis, Sixtus IV. *l* Agitur de hac materia ad tollendam Vrbis deformitatem, eiusq. ornatum ampliandum, d. Bull. *m* vbi Cherubinus iunior schol. 1. firmat, venditiones domorum factas alteri quàm vicino non esse nullas ipso iure, sed tantùm vicino volente, quia de eius commodo Papa cogitauit, & ita tenuit Rota; *n* vt in simili dicitur de emphiteuta, & feudatario per Iasonem; *o* & ampliat conclusionem, etiamsi in Bulla dicatur, *eò ipso, & ipso iure sit nulla*, quia hæc clausula semper intelligitur, si ille, ad cuius fauorem est posita, voluerit, vt Cassadorus, *p* & Rota diuersorum. *q* Imò nec tenetur vendi-

D tor ex forma huius Bullæ requirere vicinum, vt dixit Parisius. *r* Hodie tamen ex alia Constitutione Gregorij XIII. *ſ* venditor tenetur requirete vicinum; & in hac Constit 22. habes etiam facultates ipsius Camerarij, & Magistrorum viarum in exequendo iure congrui.

Causæ, quę circa gabellas, dohanas, datia, eorumq. Officiales tam in Vrbe, quàm extra agitantur, Camerarij, eiusq. Præsidentis, ac Clericorum Cameræ iurisdictioni subijciuntur; Leo X. *t* In qua Bulla etiam habes Camerarij, & Clericorum Cameræ facultates, ac priuilegia prædecessorum Pontificum ab ipso Leone confirmata in § 2. & seq. alterius Bullæ annexæ, vbi viginti septem statuta, & priuilegia leguntur, ad quæ te lectorem reijcio; et vide etiam Constitutionem Iulij III. *u* et Constitutionem Pij IV. *x*

E Depositarij, ac Thesaurarij per varia loca Status Ecclesiastici commorantes Camerarij, et Clericorum Cameræ Apostolicę subsunt imperio; idem Leo X. *y*

Omnes Officiales Vrbis, ac Ditionis Ecclesiasticæ parere tenentur Camerario S. R. E. cum habeat summi Pontificis viuæ vocis oraculum, et ad id ab ipso Camerario compelli possunt; Paulus III. *z* et Iulius III. *a* Hoc autem intellige in concernentibus Officium Camerariatus; ita ponderando verba Bullæ dicit Cherubinus iunior. *b* hic.

Camerarius potest reuidere computa etiam solidata, contractus læsionem dictæ Cameræ continentes rescindere, detentores bonorum dictæ Cameræ coercere, &

manu

a d. lib. 2. cap. 1. nu. 1. vers. hic etiam Pontifex.
b Const. 3. § 9. Bullar. nou. to. 1. pag. 192.
c in sua Constit. 87. per tot. Bullar. nou. tom. 2. pag. 122.
d d. Const. 87. §. 28.
e Const. 16. Bullar. vet. pag. 133.
f Const. 6. eod. Bullar. pag. 139.
g Const. 64. eod. Bullar.
h Const. 1. Bullar. nou. pag. 219. tom. 1.
i 28. aliàs 20. incip. eximie, §. 14. d. Bullar. nou. pag. 212. tom. 3.
K Const. 1. d. Bullar. tom. 1. pag. 227.
l Const. 20. per tot.
m pag. 364. tom. 1.
n apud Put. decis. 8. lib. 2. in nou.
o in l. 2. in 5. notab. C. de iur. emphit.
p decis. 2. nu. 6. de locat. & conduct.
q decis. 21. de concess. preben. nu. 3. in antiq.
r cons. 123. n. 4. lib. 4.
ſ 22 §. 8. Bullar. nou. tom. 2. pag. 387.
t Const. 24 § 6. d. Bullar. pag. 514. & 515.
u 3. pag. 692.
x 87. Bullar. nou. tom. 2. pag. 122
y Cōst. 24. §. 6.
z Const. 41 per tot. pag. 680.
a Const. 3 § 7. Bullar. nou. to. 1 pag. 692.
b Schol. 1. & ost constit. 55. §. 1. 2 & 3. Pij IV. Bullar. nou. tom. 2. pag. 74.

manu regia, ac appellatione remota procedere, vt in Constit. Pij IV. *a* Præsumitur autem contractus læsiuus, si forma data ex Constitutionibus Apostolicis, siue de iure in contractibus præfinita non fuerit obseruata, ex iure canonico, *b* Romano, *c* & Rota. *d* Cessat autem læsionis præsumptio, si à futuro pendet euentu, læsio enim inspicitur solùm tempore initi contractus; ex iure ciuili, *e* Aymone Crauetta, *f* qui alios citat, Rota, *g* & Cherubino iuniore. *h* A

Camerarius, & Clerici Cameræ auocant ad se causas interesse Cameræ concernentes ab omnibus Tribunalibus, & Iudicibus etiam Cardinalibus, sine alio Papæ mandato, cum facultate inhibendi sub censuris, & pœnis; nisi Commissio ad sit subscripta manu Papæ, cum derogatione Constit. 35. Pij IV. tom. 2. pag. 51. & Clementis VIII. Constit. 65. tom 3. pag. 90. & 93. vbi in §. 38. & seq. habes, Signaturam iustitiæ non rescribere in causis Cameralibus, & ab ipsa Camera cognoscendum, an causa sit Cameralis.

Camerarius est exequutor priuilegij concessi à Clemente VIII. Vniuersitati hebræorum circa pensiones domorum eis locatarum; & in hoc vide Cherubinum iuniorem, *i* qui particulam dictorum priuilegiorum ponit tom. 3. pag. 20. facultatem quoque habet Camerarius circa venditionem pignorum hebræorum, ac eorum fructus, cognoscendi priuatiuè quoad omnes, vt in Motu proprio eiusdem Clementis VIII. *K* B

Quædam tamen sunt Camerario interdicta, nec sine licentia Papæ is exequi valet, videlicet.

Licentias fœnerandi, medendi, duas vxores habendi, sinagogas erigendi, nummularium, seu bancherottum exercendi hebræis concedere non potest. *l*

Quatrenos, aut monetas reprobatas ad Vrbem deferri non concedit. §. 15.

A concessione moratoriarum, siue dilationum contra prohibitiones summorum Pontificum abstinere debet. §. 16.

Saluos conductos, seu cedulas, non grauetur, nuncupatas ad impediendam exequutionem mandatorum aliorum Iudicum non concedit: in saluis conductibus verò pro naui, aut alijs quibuscumque non potest apponere clausulam, quòd non molestetur ex causa etiam Religionis, nisi eadem causa cum Romano Pontifice collata. §. 17 C

Tractas frumentorum, aliarumq. rerum tam annonam, quàm grasciam concernentium, nisi certa lege seruata, concedere nequit, vt in §. 18.

Extractiones verò prædictorum intra quadraginta milliaria à Præfectis annonæ, & grasciæ, sub nomine tamen, & sigillo ipsius Camerarij expediuntur. §. 19. & 20.

A licentiarum concessione, emendi scilicet frumenta, & alia supradicta, ac etiam illa in solutum accipiendi abstinere debet. §. 21.

Indulta quoque, vt quis soluta rata sua non teneatur pro alijs, nisi ad fauorem conducentium grasciam ad Vrbem, & in alijs casibus aliàs præmissis concedere non debet. §. 22. D

Pœnas quoque statutarias ad fauorem certarum personarum alterandi licentiam non habet §. 23.

Licentias vendendi stabilia, siue accipiendi pecunias ad censum, faciendi nundinas, & mercata Vniuersitatibus, non concedat. §. 26. Quod autem attinet ad licentias vendendi stabilia, aut imponendi census, &c. sciendum est, si Vniuersitas fuerit Sedi Apostolicæ immediatè subiecta, vel si sit mediatè, & Bullam Boni Regiminis acceptauerit, huiusmodi licentias expediendas esse à sacra Congregatione gratis ex omni parte, vt in d. Bulla. Si verò Vniuersitas sit mediatè subiecta, nec Congregationem antedictam agnouerit, tunc prædictæ licentiæ in plena Camera, & cum solutione certæ mercedis notario expedienti facienda, iuxta taxam sub Paulo V. renouatam expediuntur; prædicta verò taxa legitur in Bullar. *m* vbi etiam habes, quid soluendum sit Camerario pro sigillo cuiuscumque expeditionis. E

Sed quoniam dictum est supra, Camerariatus Officium, & iurisdictionem non expirare etiam mortuo Pontifice, iure quidem optimo quæri potest, circa quæ versetur hoc tempore, quo Sedes vacare dicitur, eius Officium, et iurisdictio.

Sciendum est primò, Conclauis, vbi Pontificis electio celebranda est, construendi, et ornandi curam penès Camerarium esse; Iulius Lauorius, *n* apud quem videre poteris, quid sit Conclaue, eius originem, et constructionem.

a 25 d. Bullar. pag. 36. tom. 2.
b c. qui contra iura, 82. de reg. iur. in 6.
c cons. 54. n. 5.
d apud Capuceq. decis. 200 nu. 2. par. 3.
e l. si voluntate, 8. C. de rescind. vend.
f cons. 114. n. 16.
g coram Penia in vna Interamnen. Mercium. 4. Iunij 1597.
h ad Constit. hanc Pij IV. schol. 2.
i ad d. Const. 65. Clem. VIII. schol. 2.
K post d. Const. 65. tom. 3. pag. 93.
l in d. Cõst 65. §. 14.
m tom. 3. pag. 287. post Const. 72. præd. Pauli.
n de conclaui, cap. 1. in prin.

Secun-

Secundò Camerarius vna cum tribus Gardinalibus, quos Capita ordinum vocant, quia ex quolibet Ordine, scilicet Episcopali, Presbyterali, et Diaconali eligun-tur, ius habet post Pontificis obitum reliquos Cardinales congregandi, occurrentes necessitates in Congregationibus proponendi, et vt Conclaue benè vndique claudatur, curandi; ex Constit. Pij IV. *a*

A Tertiò vltra iurisdictionem, quam proximè diximus habere cum Capitibus Ordinum, retinet suam ordinariam, quam habebat Pontifice viuente, ex quo illa nunquam expirat, vt ex iure canonico, *b* et in d. Const. Pij IV. *c*

a 63. §. 7. Bullar. nou. tom. 2. pag. 91.
b in Clem. 2. §. porrò, de elect.
c 63. §. 9.

Quartò Camerarius vnà cum alijs Clericis, et Ministris Cameræ exactionibus pecuniarum ipsi Cameræ debitarum, et prouisionibus Sedis vacantis incumbere debet; à solidationibus tamen computorum, extractionibus frumentorum, gratijs delictorum, alijsq. similibus interim abstinere debet, vt in præcitata Constitutione; *d* cuius rei rationem reddere nititur Iulius Lauorius, *e* ne scilicet nimiùm suæ amplissimæ iurisdictioni intentus, temporales Ecclesiæ redditus, sine quibus spiritualia diù esse non possunt, paruifaciat, & necessaria pauperum subuentio retardetur, *f* cum ad eundem Camerarium spectet temporales Ecclesiæ facultates pauperibus

B erogare, vt diximus supra, & est glossa, *g* quæ ait, hodie magnum esse Officium, & habere iurisdictionem circa omnes debitores Cameræ, & Auditorem etiam habet ad hoc, & putat, quòd habere etiam possit Sede vacante, ponderando verba illius textus, vbi etiam Vitalinus *h* ait, Cardinales non se intromittere in Officio Camerarij Sede vacante, licèt si mors illius contingat, poterit Cœtus Cardinalium in eius locum alium sufficere, prout etiam dicit ibi textus. Et adeo verum est, Cardinales non posse Sede vacante in Officio Camerarij se intromittere, vt Camerarius non teneatur obedire Cardinalibus contra ea, quæ à Pio IV. *i* sancita sunt; quinimò si eis obtemperauerit, de suo proprio Cameræ Apostolicæ plenariè satisfacere, pecunias erogatas restituere, & quæuis damna ad eligendi Pontificis arbitriũ resarcire cogi poterit, vt in §. 6. vers. neque Camerarius, & Iulius Lauorius. *K*

C Nec posse Cardinalium Cœtum vacante Sede aliquem Camerario adiungere, nisi manifesta incumberet necessitas, aut quia Camerarius dilapidaret bona Ecclesiæ, testis est Gambarus, *l* dicens, hanc quæstionem in facto contigisse, quando vacauit Sedes post obitum Leonis X Alia de Camerario vide apud Vestrium, *m* Gregorium Tholosanum, *n* & Mandosium, *o* qui esse iudicem ordinarium firmat, secutus Hostiensem, *p* Archidiaconum; *q* & habetur per Gloss. *r* & per Rotam apud Thomam Fastolum, *ſ* vbi in fine dicitur, tribunal Camerarij esse maius Auditorio Rotæ.

d 69. §. 3.
e de conclaui, cap. 3 nu. 37.
ſ c. pasce. 86. dist.
g in d. Clem. 2. §. eo tamen, in verb. Camerarium, de elect.
h in princ. huius Clem. nu. 45.
i in d. Const. 63.
K loco cit. n. 21.
l tract. de legat. lib 9. nu. 53. & seq
m in pract. lib. 2 cap. 6.
n in syntag iur. vniuers lib. 15. cap. 42. nu. 6. & seq.
o in gloss facult. Reg. 9. volentes, in verb. Camerariatus.
p in summa. de offic. ordin vers. ideo Camerariũ
q in c. experientia, nu 3. vers. vnde Camerarium. 11 q 1.
r 1. in Clem. Auditor, vers. item scias de rescript.
ſ dub. 39.

Verùm inhibitiones ex hoc tribunali, siue Auditore Cameræ, & quocumque alio Iudice ordinario, & delegato emanatæ ad impediendas exactiones, & iura Communitatum attendendæ non sunt, vt in Boni Regiminis Constitutione. §. 24

Sed inter S.R.E. Camerarios celebris extat memoria Cenci Sabelli, qui sub Cle-

D mente III. primùm, deinde Cælestino III Camerariatus Officium gessit, & ob egregiam in eo nauatam operam, Cencius Camerarius appellatur: hic enim anno 1192. vt testatur Baronius, *t* rebus temporalibus Romanæ Ecclesiæ consulturus, aggressus est opus valdè vtile, & census, qui tunc Romanæ Ecclesię à diuersis persoluebãtur, scriptis mandauit, de quo supra cap. 38. & ab hoc eodem Pontifice ex Canonico S. Mariæ Maioris inter purpuratos Patres anno sequenti in secunda promotione relatum fuisse, testatur Ciaconius in vita huius Pontifices, vbi Florauantes Martinellus alia quædam scitu digna addit; ac demum Pontificem Maximum Honorij III. nomine renunciatum fuisse idem Ciaconius scribit in hæc verba. *Anno Dominicę Natiuitatis 1216. die Dominico 9. Kal Augusti Perusij in Cathedrali Ecclesia Honorius III coronationis suæ insignia consequutus est per manus Guidonis de*

E *Bisentio Vrbeuetani, S.R.E. Archidiaconi*; sedit Imperat. Federico II. Augusto annos X. menses 8.

t tom 12. annal. pag 839.

Montis quoque Pietatis in Vrbe Protector est Card. Camerarius, vt apparet ex Gregorij XIII. Cõstitutione, *u* quæ incipit, inter multiplices animi nostri curas, &c.

u 104. in Bullar. vet. pag. 1355.

CAPVT XL.

De Vicecamerario, & Gubernatore Vrbis. A

a in suis concluf. in verb. Cancellaria. b 18. §. 6. c 8. §. 1.

VIcecamerarij nomen inuentum fuisse scribit Card. Tuscus, *a* ex eo quia Cardinalis Camerarij in ipsius Cameræ Apostolicæ tribunali locum teneat; & colligitur ex Constitutione Iulij II. *b* & altera Leonis X. *c*

Dicitur autem Gubernator, quia nedum Vrbi, & habitatoribus ad quadragesimum vsque lapidem ius dicit, sed etiam alijs omnibus intra dictos fines Ius dicentibus præest, & iustitiæ gubernacula moderatur, vt pax, & quies ab omnibus custodiatur, inuigilat, & petentibus in hoc auxilium præbet, vt in præcitata Iulij II. Constitutione, *d* & apud Vestrium. *e*

d 18. e in pract lib. 2. cap. 5. num. 5.

Neque in ipso tantùm Cameræ Apostolicæ Auditorio post Cardinalem Camerarium primum locum obtinet, sed in omnibus alijs tam publicis, quàm priuatis actibus Primates, ac Regum, & Imperatoris Oratores, etiam ipso Romano Pontifice præsente, antecellit, & medius inter ipsos incedit, vel equitat. B

Sed cuinam ex antiquis Magistratibus comparandus sit Vicecamerarius, & Gubernator Vrbis, non satis constat; Nicolaus enim Grauatius *f* postquam animaduertit, vtriusque gladij potestatem à Summo Pōtifice Gubernatori Vrbis concessam esse, hunc ad instar Quæstoris, seu Præfecti Vrbi apud Imperatores, & Reges Romana tunc Republica florente, arbitratur; licèt in eo magis resideat, vt Præfecti Vrbani similitudinem gerat, quod & Tholosano, *g* alijsq multis non displicet, nam Quæstoris Officium potius ad Card. Camerarium, Thesaurariumq. generalem referendum putant. Et quàmuis Purpuratus *h* neget, vllum apud nos Præfecti Vrbis simulacrum extare, eius tamen sententiā haud ratam habendam esse reor, siquidem preeminentiam, iurisdictionem, facultatem, & priuilegia Gubernatori Vrbis concessa si rectè considerabimus, non obscurum ipsius Præfecti Vrbis simulacrum videbimus. C

f in addit. ad Vestr. lib. 2. cap 5.

g syntag. iur. vniu. lib. 47. par. 3. cap. 35. h in l. 1. n 96. ff. de off. Prefec. Vrb.

Constat enim ex Pomponio Læto, *i* hunc à Romulo, vt priuatorum dissidia, causasq. ciuiles tantùm dirimeret, electum fuisse; quod innuit etiam Cassiodorus, *K* dum Præfecturæ Vrbanæ, eiusq. Officij formulam refert: postea verò ad publica iudicia ascitum, eiusq. auctoritatem mirum in modum excreuisse, ex ijsdem, alijsq. multis auctoribus liquet. Neque ex diuersitate indumentorum, quibus nunc vtitur Gubernator, à Clamide, & militaribus indumentis, quibus quotidie vtebatur, & sine quibus salutandus non erat Præfectus Vrbi, vt videre est apud Cassiodorum, & Tholosanum, *l* diuersitatem iurisdictionis, & preeminentiæ inter hos constituendam existimo: eoquè magis, quia auorum nostrorum ætate Gubernator Vrbis militaribus induebatur vestibus, & ornamentis; visitur enim apud Ecclesiam Beatæ SS. Virginis Mariæ de Pace votiua tabella, in qua quidam B. Murenus almæ Vrbis Gubernator votum soluendo, habitum, quo incedere solebat, exprimi, ac pingi curauit; est autem cristata galea in capite, ex humeris purpurea, & talaris vestis, hinc, & hinc ad protendendum brachia incisa; & hanc loco Clamidis fuisse reor, nam & Clamidem ad talos productam fuisse scribit Bulengerius. *m* D

i lib. de Magistr. Roman cap. de Præfecto Vrbi. K lib. 6. var. cap. 4.

l locis citatis.

m lib. 1. de vestib Pontif. cap. 11.

Vtq. magis peritorum iudicio ea, quæ inter Præfectum, & Gubernatorem Vrbis intercedat similitudo, subijciatur, amborum priuilegia, & preeminentias, illius quidem ex Iurisconsultorum, & Imperatorum documentis, huius verò ex Summorum Pontificum Constitutionibus desumptas referam. E

Præfecti Vrbi priuilegia, & prærogatiuæ.

OMnia omnino crimina, non tantùm ea, quæ intra Vrbem admittebantur, verùm etiam quæ extra eam, non vltra tamen centesimum lapidem in Italia corrigendi, & puniendi curam sibi Præfectus Vrbi vindicauit. *n*

n l. 1 in princ. ff de off. Præfect. Vrb.

Seruos, qui ad statuas confugerant, vel sua pecunia emptos, vt manumitterentur de dominis querentes audiebat.

Patronis

patronis egentibus de suis libertis querentibus, maximè si ægros se esse dicebant, & optabant à libertis exhiberi, ius reddebat.

Relegandi, deportandique in insulam, quam Imperator adsignauerat, licentiam habebat.

Seruos de adulterio cum domina accensatos acritèr coercebat.

A De interdictis quoque vnde vi, quod vi, aut clam, audiebat.

Tutores, & curatores, qui malè in tutela, & cura versari, grauiori animaduersione, quàm vt sufficeret eis suspectorum infamia indigebant, ad Præfectum Vrbi remittebantur, & ne præstituerentur mancipia tuebatur.

Vt nummularij probè se gererent in eorum negocijs, & ijs, quæ prohibita erant, temperarent, curabat.

Cum patronus contemni se à libertis dicebat, vel contumeliosum sibi libertum querebatur, vel conuicium se ab eo passum, liberosuè, vel vxorem, vel quid huic simile obijciebatur, Præfectus Vrbi adiri solebat, qui pro modo querelæ corrigere, aut comminari, aut fustibus castigare, aut vlterius in eius pœna procedere iuberet.

B Cura carnis, vt iusto pretio præberetur, Præfecti notio erat, imò & forum suarium; sicuti extera rorum quoque siue pecorum, siue armentorum, quod ad huiusmodi præbitionem spectabat ad eiusdem Præfecti solicitudinem pertinebat.

Sed & annonariam rationem, & curam Præfecto Vrbi commissam à Valentin. & Valent. Imperatoribus habemus in iure ciuili. *a*

Popularium quieti, & spectaculorum disciplinæ inuigilare debebat, ex Cassiodoro. *b*

Dispositos milites stationarios ad tuendam popularium quietem, ac sibi quid vbique ageretur referendum, habebat.

Et Vrbe, & quauis alia solitarum Regionum interdicere poterat

Negotiatione, professione, aduocationibus, & foro, spectaculisque in perpetuum, & ad tempus interdicebat.

C Et qui illicita Collegia collegisse dicebantur, apud Præfectum Vrbi accusabantur.

Ab argentarijs quoque, vel aduersus eos in pecuniarijs causis aditi poterat, vt plenius hæc omnia ex Vlpiano, & Paulo Iurisconsultis *c* nota sunt.

Omnibus præferri dignitatibus, & potestatibus, sine detrimento tamen, & iniuria alieni honoris, voluerunt Valen. & Gratian. Imperatores *d*

De iniurijs factis Senatoribus potestatem cognoscendi dedit Præfecto Vrbi Theodoricus Italiæ Rex, vt apud Cassiodorum. *e*

Eundemque pacis custodem designauit, ne qua in spectaculis seditionum causa nasceretur, vt apud eundem Cassiodorum. *f*

Candidatos quoque ad ea, quæ priscus Curiæ Ordo dictabat, recipiendi Præfecti curæ demandabatur, vti loco citato. *g*

D Seditiosos puniendi, quod ad Prætorem vrbanum pertinebat, idem Theodoricus Præfecto Vrbi communicauit. *h*

Et perpetuum fuisse honorem, & fasces habuisse Præfectum Vrbi, notat Tholosanus *i* ex eodem Cassiodoro. *k*

Tandem de Senatoribus iudicare, considere supra Consulares viros, nedum intra Vrbem, sed intra centesimum lapidem, vt dictum est, iudicare, & ex designatis ex lege Prouincijs per appellationem cognoscere, Præfecturæ Vrbanæ muneris, et honoris esse, Cassiodorus *l* tradidit.

Quibus Emmanuel Comnenus Imperator Orientis addit, vt si executores testamentis dati, quibus pauperes instituti sint hæredes, negligentes fuerint, detur alius procurator ab Imperatore, quòd si absens fuerit, à Præfecto Vrbi, vnà cum Sanctissimo

E Ecclesiæ Oeconomo ea procuretur dispensatio; ex Tholosano. *m*

Nunquam sine Clamide salutandus erat, vt scilicet sub veste militari semper visus nunquam crederetur esse priuatus; ad similitudinem summorum Magistratuum carpento vtebatur; Prænestæ ludos edebat; Senatoriam dignitatem habebat, vt ex Cassiodoro idem Tholosanus *n* affirmat: subdens ad rem nostram, hodie Romæ loco Præfecti esse Marescialllum Vrbis Curiæ Sabellorum, seu Gubernatorem; cuius quidem Gubernatoris licèt nonnulla summatim referat priuilegia, nos latiùs eadē prosequendo, vt scilicet petitioribus, vt diximus, pateat aditus comparandi cum ijs, quæ de Præfecto relata sunt, enarrabimus.

a In l 1. C. eod. tit.
b lib. 1 var. cap. 31. 32. & 33.
c In l. 1. & toto tit ff. de off. Præfect Vrb.
d in l. 3. C. eod.
e lib. 1. variar. epist. 31.
f d. lib. 1. epist. 32.
g Epist. 41.
h Epist. 43. & seq.
i in Syntagm. iur. vniu. lib 47. cap. 35. nu 3.
k d. lib 1 var. epist. 42. Artemidoro Patritio scripta.
l lib. 6. var epist. 4. in formula Præfectur: Vrbanæ.
m loco paulo sup. cit nu. 3. in fin.
n loco cit.

Gubernatoris Vrbis facultates, & priuilegia.

Almæ Vrbis Gubernator, qui etiam Vicecamerarius dicitur, sub qua prærogatiua, Vicecamerariatus scilicet, primum locum post Cardinalem Camerariũ in Auditorio Cameræ retinet, & extra eam omnibus in Vrbe ius dicentibus, Primatibusquè, ac etiam Imperatoris, & Regum Oratoribus præest, & nedum in priuatis, sed in publicis quoque actibus, etiam ipso Summo Pontifice præsente, medius inter ipsos Principum Oratores ante Pontificem incedit, vel equitat.

Vtriusque gladij potestatem habet, nec per se solum, sed per suos quoque Locumtenentes ciuiles, & criminales causas contra quascomque personas, Ecclesiasticas scilicet, & cuiusuis Ordinis Religiosos cognoscit. A

Vrbis Romæ quieti, & paci nedum ipse inuigilat, sed alijs Romanæ Curiæ iudicibus, vt ipsa quies, & pax conseruetur, assistit.

Summariè, simpliciter, & de plano, sola facti veritate inspecta, de bono, & æquo, velo leuato, etiam secundùm voluntatem, & beneplacitum, & quæ Papamet facere potest, reiectis etiam nullitatibus, procedere potest.

Contra delinquentes, etiam nulla diffamatione, seu infamia præcedente, nulloque processu, inquirendi, & castigandi, & vsque ad vltimum supplicium procedendi in facultatibus habet.

Sola citatione domi executa alios iudices præuenisse dicitur. B

Citationes domi executæ ac si in personam præsentatæ essent, validæ iudicantur.

Pęnas ab eo indictas priuatiuè quoad alios iudices exequitur, illasque suo arbitratu auget, & minuit.

Vrbis statutis derogare, bannimenta sub quibusuis pœnis promulgare, alia verò quàmuis de mandato Papæ edita declarare, alterare, & interpretari valet.

Appellationes in causis criminalibus, aut ciuilibus, summam ducatorum decem non excedentibus reijcit.

Causę à suo tribunali sine ipsius Pontificis motu proprio auocari nequeunt.

A syndacatu tam ipse, quàm sui Officiales, & à reddenda ratione de gestis in Officio sunt immunes. C

Si in capitalibus, & sanguinis causis cognoscendis, & decidendis se ingerat, dũmodo à sententia per se ipsum suscribẽda abstineat, irregularitatis laqueo nõ innodatur.

Milites stationarios ad custodiam atrij, & à quibus ad publicas proficiscendo actiones, præeundo ensibus, & hastilibus ferris armatis associetur, habet.

Exploratoribus, qui sibi quod vbique agitur, referant, vt quietis, ac pacis perturbationibus quanto citius occurratur, publico sumptu stipendiarijs vtitur.

Baroncellus, cæterique executores nulla interposita mora nèdum ipsius Gubernatoris, sed suorum quoque Locumtenentium mandata exequi tenentur; vt latius videre est in Constitutionibus Summorum Pontificum, videlicet Iulij II. *a* & Leonis X. *b* ac apud Vestrium. *c*

Quicquid Gubernator Vrbis asserit se de mandato Papę fecisse, aut dixisse, nulla hęsitatione credendum est, ex Pij V. Constitutione, *d* vbi Cherubinus iunior *e* verba hoc idem demonstrantia, & Breuibus Gubernatorum apponi solita describit. D

Ex ijs, quæ hucusque diximus, satis constat, Gubernatorem Vrbis publica, & priuata exercere iudicia.

In ijs, quæ priuata iudicia respiciunt, Auditorem habet, qui vt plurimùm mercenariorum famulorum, & inseruientium causas dirimit, non secus ac Præfectus Vrbis causas inter seruos, & dominos, inter libertos, & patronos, vt diximus, cognoscebat. Huius autem Auditoris facultates, & requisita videnda sunt in Constitutione Sixti V. *f* vbi etiam (existente tunc Gubernatore Mariano Perbenedicto Episcopo Maturanensi, qui postea ab eodem Sixto sacra fuit Purpura donatus) huius tribunalis quoad ciuiles causas reformationem habes, quam postea reassumpsit, & innouauit Paulus V. in sua generali tribunalium Vrbis reformatione §. 3. E

At si quis à decretis, seu sententijs præfati Auditoris se grauatum senserit, recursum ad eundem Gubernatorem habet, qui maioribus impeditus negocijs vt plurimùm alium delegat, & hic iudex recursus communi vocabulo appellatur.

In publicis verò iudicijs duos habet Locumtenentes certo stipendio à Camera Apostolica conductos, scutorum scilicet quinquaginta cuilibet ipsorum menstruatim soluendorum; quibus & alij duo Substitutorum nomine, scuta vigintiquinque pro quolibet in mense recipientes, adaucti sunt.

a Const. 28. Bullar. nou. tom. 1. pag. 448.
b Const. 8. d. Bullar. pag. 479.
c In pract. lib. 2. cap. 5.
d 107. d. Bullar. tom. 2 pag. 314.
e Schol. 1.
f 72. d. Bullar. nou. tom. 2. pag. 606.

Ipsorum

Ipsorum verò munus, & facultates, quid agere, quidvè prætermittere debeant, collige ex Constit. Pauli III. *a* sed fusiùs ex Constit. Pauli V. *b*

Adsunt & alij quatuor Latrunculatores, vt facilius rei in carceribus detenti subijciantur examini, & expediantur, & quandoque etiam extra Vrbem ad construendos, & formandos processus mittuntur.

A Constituta est quoque Congregatio illa, quam tam enixè exoptasse suis temporibus exclamat Vestrius. *c* Hæc autem semel in hebdomada die Martis coram ipso almę Vrbis Gubernatore in eius ædibus celebratur, interuenientibus S.D.N. Papæ, & Camerę Apostolicæ Procuratore Fiscali, supradictis Locumtenentibus, & Substitutis, & Latrunculatoribus, ac Notario primario tribunalis: ex quo, cum præuia relatione status causarum, ipsi etiam rei per se ipsos, siue eorum procuratores, & aduocatos audiantur, non mediocritèr ipsarum causarum expeditioni consultum est.

Sed & bis etiam in hebdomada, diebus scilicet Mercurij, & Sabbati, præeuntibus militibus stationarijs, carpento vectus, & iuuenibus ad minus sex sub eodem, & vniformi vestimentorum genere pedissequo famulatu subsequentibus, Pontificem Maximum adit, eumque de negocijs, & causis in suo tribunali occurrentibus certiorem reddit, & consulit.

B Querelas etiam vasallorum contra suos Barones infra quadragesimum lapidem, qui limes est suæ iurisdictionis, Gubernator audit, & dirimit, si Vestrio *d* credendum est.

Baculum quoque ligneum ab ipso Pontifice, statim atque Gubernator electus est, receptum ante se in publicum prodeuntem per vnum ex familiaribus suis gestare facit Gubernator; hunc autem loco fascium, quibus Romanorum Magistratus vrebantur, & à Lictoribus gestabantur, successisse puto: & baculum magis accommodatum Magistratibus Ecclesiasticis, & apertum iurisdictionis, & iusdicendi simbolum esse, multis probat antiquorum exemplis Bulengerius, *e* qui de sceptro, seu baculo Pōtificis agit, & de baculo Episcopali: quod etiam Lazarus Baysr. *f* Liuij testimonio *g* de baculo, siue scipione eburneo loquendo comprobat his verbis, ibi.

C *Massinissam primum Regem appellatum, eximijsq. ornatum laudibus, aurea corona, aurea patera, sella curuli eburnea, & scipione eburneo donat.* Et à Romanis, cum Reges constituerent, scipionem eburneum datum fuisse affirmat Tacitus; *h ad Ptolomæum missus est à Senatoribus, qui scipionem eburneum, togam pictam, antiqua Patrum munera daret*: quam quidem eburneum scipionem ab eodem Pontifice receptum hodie Senator Vrbis, dum aurea veste ornatus in publicum prodit, præ manibus habere solet.

Sed et illam, quam Præfectus Vrbi spectaculorum curam habebat, hodie Gubernatorem Vrbis habere apparet, præcipuè in diebus carnis priuij, in quibus præter edicta popularium quietem respicientia ab eo promulgata, nemo personatus incedere, nec publica spectacula edere sine ipsius licentia valet: et antequam bra-

D uiotum cursus de more fiat, comitantibus Senatore, et Conseruatoribus Cameræ almæ Vrbis, nec non Cameræ Apostolicæ Procuratore Fiscali, alijsq. Capitolinis Iudicibus, et Latrunculatoribus, ipse Gubernator velut omniū antesignanus per viam latam, vbi prædictus cursus fieri solet, equitando primum locum obtinet, & ante se familiarem suum, quem Alabarderiorum Capitaneum vocant, aliumq. cum scipione suo præmittit, constipantibus nedum militibus stationarijs, sed alijs quoque famulis pedissequis.

Illud quoque, quod Cassiodorus *i* refert, à Theodorico Rege mandatum Præfecto Vrbi, vt pantomimos voluptatem populis præstaturos concederet, & quod Bulengerius *K* scribit, videlicet à Pretoribus Vrbis ludos publicos curatos fuisse, ad ipsum Gubernatorē Vrbis translatum hodie videmus; quandoquidem nec panto-

E mimi, nec circulatores, quos ciarlaranos vocant, nequeunt absque ipsius licentia, circulationes, ludos, saltationes, scurrilitates agere.

a 44. §. 3. & seq

b 71. aliàs 44. incip. vniuersi, §. 10. Bullar. nou. tom.3 pag. 271.

c in pract. lib. 6. cap. 5. sub nu. 6.

d in pract. lib. 2. cap. 5. nu. 2.

e lib. 1. de vest. Pontif. Episc. & sacr. cap. 16. et cap. 32.

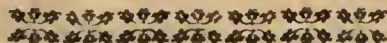
f in lib. de re vestiar. cap. 10.

g in x. secundi belli punici.

h lib. 4. annal.

i lib. 1. var. cap. 32. et 33.

K lib. 1. de theatr. cap. 11. de ludis.

CAPVT XLI.

De Thesaurario Generali.

A

HOC nomen Thesaurarij in Ecclesia Dei etiam tunc nascente receptum fuisse patet ex ijs, quæ leguntur de S. Laurentio, qui Ecclesiastici Thesauri custos, & dispensator fuit: atque hinc factum est, vt à sacro Cameræ Apostolicæ Collegio Festum S. Laurentij Martyris præcipuè colatur, vt notat Cherubinus iunior. *a*

Sed ad nostra tempora proximiùs accedendo. Eugenius IV. qui anno 1451. Summus Pontifex renunciatus fuit, in sua Constitutione *b* post præfinitum numerum Clericorum Cameræ ad septem, & alia multa ibi sancita circa tribunal Cameræ Apostolicæ, idem *c* formam loquendi, & sedendi in ipsa Camera præscribit, & post Card. Camerarium, aut eius substitutum, qui, vt diximus, regularitèr est Gubernator Vrbis, Thesaurario locum assignat; vtque res melius intelligatur, ipsius Constitutionis verba referam. *Omne Collegium, cui Apostolici Fisci incumbit cura, bis personis concluditur: primum illorum caput est Reuerendiss. D. Camerarius, tum Reuerendus Thesaurarius; post Assistentes, qui ex Patrum Clericorum Collegio ad ampliorem dignitatem euecti sunt; post eos Clerici septē videlicet numero tantùm, vti Sanctissimus D. N. Eugenius IV. Pontifex instituit &c.* Quibus ex verbis colligimus, post Card Camerarium nullam esse in Camera digniorem personam Thesaurario, quia sicut in Cœlo qui Deo proximior est, dicitur altius sedere, *d* ita in terra is magis dicitur honorari, qui prope Principem sedet, vt notat eadem glossa loco cit Grammat. *e* & Mastrillus, *f* qui alios citat: & ordinem seruandum esse in sessionibus docet nos Imperator, *g* qui tyronibus locum assignat, vt posteriores sedeant; & plura etiam congerit Menochius; *h* quod maximè procedit in locis publicis. *i* B C

Sed ad ipsum Thesaurarij Officium redeundo, quod apud Romanos Quæstoris erat, vt ait Gellius, *k* & habetur in Pandectis *l* in illis verbis. *Deinde cum ærarium populi auctius esse cœpisset, vt essent, qui illius curam gererent, constituti sunt Quæstores, dicti ab eo, quòd inquirendæ, & conseruandæ pecuniæ causa creati essent &c.* Et antiquissimam esse Quæstoris originem testantur Vlpianus, *m* Pomponius Lætus, *n* qui etiam plures fuisse affirmat: & si Cornelio Tacito *o* credamus, viginti Quæstores creati fuerunt, quamuis non omnibus inquirendæ pecuniæ munus iniunctum erat, vt videre est apud ipsum Pomponium, *p* & Gregorium Tholosanū. *q* Atque hinc Cassiodorus *r* officium Quæstoris fuisse ait iusdicendi, & ornatè loquēdi, & Lucas de Penna *s* existimat, Officium Quæstoris hodie penes Card. Vicecancellarium esse. Videndus est etia tex. in d l. vnic. ff. de offic. Quæstor. vbi quidam in Prouincia mittebantur, vt Fisci pecunias, & vectigalia curarent: alij erant Quæstores à populo creati, qui capitalibus rebus præessent, ijque appellabantur Quæstores parricidij, quorum etiam meminit lex duodecim tabularum; *t* alij verò Candidati Principis erant, qui solis libris principalibus in Senatu legendis vacabant; de secundis loquuntur Cassiodorus, & Lucas de Penna; *u* Tholosanus quoque: *x* de prioribus verò est textus in l 1. C. de canon. largition. lib. 10. vbi hæc leguntur. *Omnem summam auri, vel argenti, & reliquarum specierum, quæ sacris largitionibus ex more penduntur, statim vt exactio fuerit celebrata, ad Thesaurarios vniuscuiusque Prouinciæ, vel ad Proximos referri sub obsignatione Tabularij, cæterorumque, quos sollicitos esse debere præcedentia iussa decreuerunt, & thesaurorum Præpositis consignari præcipimus, vt exinde ad sacrum Comitatum integer omnium titulorum numerus dirigatur.* Sed plura de Thesaurariorum origine docet Chassaneus, *y* quem vide. D E

Hi autem Thesaurarij Prouinciales (quos etiam hodie habemus in vnaquaque Prouincia Status Ecclesiastici) Susceptores (apud nos Exactores, & Commissarios caualcantos nuncupatos) nominabant, qui si minus idonei erant, Thesaurariorum damno

a Ad constit. 13 Eugenij IV. schol. 2.
b 13. §. omne Collegium, Bullar. nou. tom. 1. pag 280.
c In §. 5. nihil est.
d Glos in § aliam. in verb. altiore, Inst. de bonor. possess.
e decis. 54. n. 30.
f Tract. de magistr. lib 5. cap. 4. de magistratuum præcedentijs, nu. 2. & 3.
g In l. 3. C. de tyronib. lib. 12.
h Cons. 126. nobilis certè, nu. 1.
i Ad tex. in l. 2. C. de stat. & imagin.
K lib. 13. cap. 24 noct. atticar.
l In l. 2. §. deinde cum ærarium ff. de orig. iur.
m In l. vnic. ff. de off Quæstor. in princ.
n De magistr. Roman. tit. de Quæst.
o Lib. 11. & 16. annal.
p Loco cit.
q Syntag. iur. vniuers lib. 3. cap. 2 n. 12. & 13
r lib. 10. variar. cap 6. & 7.
s In rub. C. de magistr. sacr. scrin. & in rub. C. de Quæst. lib. 12.
t In l. 2. §. Quæstores constituebantur, ff. de orig. iur
u Locis cit. & in l. nominom, nu. 2. C. de decur. lib. 10. & in l. omnes, nu 2 C. de petit. bonor. sublat cod. lib. 10.
x In syntag. iur. vniu lib. 47. cap. 25 nu. 7 & cap. 28 nu. 7.
y In cathal. glor. mund. par. 6. consider. 18.

damno cedebat. *a* Qui quidem Susceptores, seu Exactores per annum tantùm, vel ad summum per biennium huiusmodi munere fungi poterant, ne scilicet in continuata vexandorum Prouincialium potestate, velut concussionum dominatione permanerent: est textus videndus; *b* & facit etiam alter textus. *c*

Quòd si horum quispiam vetito, & temerario ausu exactionem exercere audebat, hunc Prouinciæ Moderatori correptum ad Thesaurarium generalem remittere
A sub fida custodia licebat. *d*

Pecuniæ verò exactæ diù penes ipsos exactores manere minimè debent, sed statim quodcumque à prouincialibus fuerit exolutum, sacris thesauris inferatur. *e*

Solutio autem illi facienda est, qui tempore solutionis exactor erat, non ei, qui fuit, quando facienda erat solutio, & ab Officio remotus fuerat, vt notat Bartolus, *f* & ibi Lucas de Penna aduertit, nouos Exactores teneri nedum ad exactionem tributorum intra annum sui Officij debitorum, sed etiam ad reliqua, idest residua præteritorum. Quòd si à soluere volente dicti Susceptores recipere neglexerint, debitor ipse liberatur, & Susceptor in duplum Fisco inferre cogitur, ex textu iuris ciuilis; *g* ad cuius textus intellectum vide Lucam de Penna, *h* qui plura con-
B gerit de oblatione debiti facta creditori, an, & quando debitor censeatur liberatus: sed quoad tributorum exactionem, & negligentiam Susceptorum, vide omnino Cassiodorum. *i*

Sed quo ordine, quibusque modis procedendum sit ab ipsis Susceptoribus, siue Exactoribus in exigendis oneribus Cameralibus, & fructibus locorum montium, sancitum est ab Eminentiss. Card. Camerario At si plura de Quæstoribus, seu Thesaurarijs prouincialibus cognoscere cupis, vide Tholosanum, *k* & huc etiam pertinere videntur, quæ scribit Ioannes de Platea, *l* qui horum Agentium Officium describens, Exactores Camerales describere videtur.

Nunc autem ad ipsum Cameræ Apostolicæ generalem Thesaurarium redeundum est, ad cuius sublimitatis sollicitudinem totius minoris laterculi, idest scrinij (vt
C exponit Alciatus *m*) cura pertinet, vt Theodosius Imp. ait. *n*

Quæ quidem cura licèt in totum, vel in partem ad Magistrum militum aliquando deuoluta esset, ipse tamen Theodosius Imperator, *o* vetusti temporis more renouato, omnes minoris laterculi dignitates illustri viro Quæstori subesse voluit: & ex textu mox adducto duo præcipuè colligenda videntur; primum est, Thesaurarios prouinciales, quos minoris laterculi nomine appellat, habere dignitatem; secundū est, Thesaurarium generalem esse virum illustrem, habere culmen iudicij, & amplissimæ sedis administrationem; vt in iure ciuili; *p* & videndus quoque est Chassaneus. *q*

Sed relinquamus iam vlterius veterum inuestigare monumenta, & ad hæc nostra accedamus tempora. Et quàmuis Thesaurarij generalis munus circa bona tempo-
D ralia versetur, nec requiratur; vt Clericali charactere sit insignitus, ex quo Nicolaus de Vbaldis, *r* qui Rotæ Romanæ Auditor ante annos 160. plusuè minus fuit; & Quintil. Mandosius, *s* qui parentum nostrum ætate in Romana Curia Aduocatus fuit, dixerunt, se vidisse Thesaurarij, Præsidentis, & Commissarij Cameræ Officia in laicales personas a Summis Pontificibus collata. Verùm hodie licèt eorum opinio verificari posset in Præsidente, & Commissario Cameræ, in Thesaurario tamen generali alitèr dicendum puto; & moueor

Primò, quia in supra citata Const Eugenij IV. *t* Reuerendum Thesaurarium appellat, quod quidem attributum solis Clericis tribuendum vsu receptum est, vt de se patet.

Secundò quia verus ipsius Pontificis familiaris est Thesaurarius generalis, vt in
E Constit. Cælestini III *u* Imò familiaribus ipsis præpositum esse innuit Card. Papiens. *x* dum Federici Imperatoris huius nominis III. in Vrbem ingressum recenset.

Tertiò quia habitum verè Clericalem violaceum Prælatitium, cum superpelliceo, siue, vt dicunt, Rocchetto, & Cappa, ad instar Episcoporum defert; imò ante omnes Episcopos, Archiepiscopos, Primates, & Patriarchas immediatè post Auditorem Cameræ in Capella Pontificis, ipsiusque Pontificis præsentia, alijsq. publicis functionibus, excepta Camera, vbi ante ipsum Auditorem sedet, & ince-

a l. 2. C. de susceptor. lib. 10. & l. 1. in fin. C. de execut. & exact. lib. 12. ibi, & suo periculo rē peragant. & impleant vniuersam.
b In l. 4. vers. non perpetui, C. de susceptor.
c In l. siue, §. quod si exacto, C. de execut. & exact. lib. 12.
d l. contra, C. de execut. & exact. & l. fin. in fin. C. de suscep. tor.
e l. diu, C. de susceptor.
f l. susceptores, C. de susceptor. lib. 10.
g l. 1. C. eod. tit. de susceptor.
h nu. 2. & seqq.
i lib. 12 variar. cap. 10. incip rationum publicarum.
k Syntag. iur. vniu. lib. 3. cap. 2. à nu. 12. vsque ad finem cap.
l In rub. de Agentib. in reb. lib. 12.
m lib. 1. prætermissorum.
n In l. 1. C. de off. Quæstor.
o l. 2. C. de off. Quæstor.
p l. fin. C. de execut. & exact. lib. 12.
q In catal. glor. mund. par. 6. consid. 18. in princ. & alibi.
r In tract. de success. ab intest. Cleric. regula in verb. finita tandem, nu. 22. vers. vnde ego considerabam,
s In sua glos. facult. Regent §. volentes, in verb. Camerariatus.
t 13. § 3.
u 1. Bullar nou. tom. 1. pag. 309.
x In suis comm. lib. 7. in princ.

a 100. §. 3. Bullar. nou. tom. 2. pag. 670.

b in suis exclus. in verb. Cancellarium.

c 18. §. 6. bullar. nou. tom. 1. pag. 448.

d 8. §. 1.

e 100. §. 46. 47. & 48. Bullar. nou. tom. 2. pag. 673.

f c quanquam, 2. q. 7 Roman. in sermon. seu conf. vlt. nu. 19.

g arg. tex. in c cũ in cunctis. de elect.

h in l. fin. C. de tyron. lib. 12.

i 50. §. 15. Bullar. nou. tom. 2. pag. 512.

K Const. 100. bullar. nou. tom. 2. pag. 670.

l 13. bullar. nou. tom. 1. pag. 279.

m 1. eod. bullar. pag. 309.

n in d. Const. 100.

incedit, vt in Constitutione Sixti V. *a* Absurdum verò videretur, si laicus ptincipalioribus in Ecclesia Dei Dignitatibus præponeretur. Nec dicatur, etiam Gubernatorem Vrbis esse laicum, & tamen supradictis omnibus Dignitatibus, ac ipsimet Thesaurario præcedere; quia respondetur, hoc non prouenire ex persona, seu Officio ipsius Gubernatoris, sed ratione personæ Camerarij, cuius ipse vices gerit, vt notat Card. Tuscus; *b* & colligitur ex Bulla Iulij II. *c* & Leonis X *d* A

Quartò Pensiones vsque ad summam ducatorum mille auri de auro transferre potest; de rebus Ecclesiasticis acquisitis testandi facultatem habet; literas Apostolicas pro se, Vicethesaurario, Locumtenente, & duobus familiaribus gratis expedire potest, vt in Const. Sixti V. *e* Hæc autem priuilegia, nisi Thesaurarius sit Clericus, frustra videntur concessa.

Thesaurariatus Officium aut per mortem, vt annis proximè elapsis in personam D. Constantij Patritij contigit, aut per promotionem ad Cardinalatum vacat; cum igitur adeo proximus sit Cardinalitiæ Dignitati, cuius nulla maior (Pontificem excipe) in Ecclesia Dei respectu administrationis, *f* vtique necessarium videtur, Thesaurarium Clericum esse debere, ne scilicet ab vno extremo ad aliud sine medio ascendisse dicatur, vt in iure canonico *g* habetur; & optimè de iure ciuili, *h* vbi Imperator hæc ait. *Nec enim patimur quemquam celsiorem gradum obtinere, nisi cui & laborum assiduitas, & stipendiorum prolixitas suffragatur:* sed aperris etiam verbis legimus in Constitutione Sixti V. *i* dicentis. Ne quis vllatenus ad Cardinalatus honorem assumi queat, nisi qui antea clericali charactere insignitus, & in quatuor minoribus Ordinibus constitutus, per annum saltem habitum, & tonsuram gestauerit clericalem. B

Et quàmuis ab ipso Sixto V. Thesaurariatus Officium supra modum fuerit illustratum, *K* & vsque ad Cardinalatus Dignitatem euectum, quem postea alij quoque Pontifices ad hæc nostra tempora sequuti sunt, noua tamen institutio non fuit; nam Alexander Farnesius Cameræ Apostolicæ, & Alexanderi Papæ VI. Thesaurarius generalis fuit, & ab hoc Pontifice Cardinalis creatus tandem ad Pontificatus apicem peruenit, vt apud eos, qui eius vitam conscripserunt, videre est. Atque antiquissimum esse Thesaurarij Officium, ex lectura Bullæ Eugenij IV. *l* apparet; & esse ipsius Pontificis familiarem habes in Constitutione Calixti III. *m* C

Sed iam de iurisdictione, & facultatibus Thesaurarij generalis dicendum est; quæ licèt in multis diuersorum Pontificum Constitutionibus contineantur, omnes tamen in vnum collegisse videtur Sixtus V. *n* qui post electum in Thesaurarium generalem anno 1590. R. P. D. Bartholomæum Cæsium Romanum, quem postea Clemens VIII. Cardinalem creauit, prærogatiuas, & facultates infrascriptas eidem concessit.

Locum in Camera Apostolica, in Capella Pontificis, & alijs actibus, vt supra narrarum est, assignauit. §. 3.

In Signatura gratiæ coram Pontifice celebrari solita interesse potest, & locum habet §. 4. D

De locationibus, quas vocant affictus Cameræ Apostolicæ, Pontificem Maximum consulendi, eiusq. beneplacitum requirendi facultatem habet. §. 6.

Pro pensione domus scuta 200. victum quotidianum pro se, & octo famulis assignantur. §. 7.

Spoliorum bonorum vacantium, reddittuum Beneficiorum literis Apostolicis non expeditis perceptorum, illicitæ negociationis, relictorum illegitimis contra formam Bullæ Pij V. malè acquisitorum, relictorum à Religiosis extra claustrum degentibus, acquisitorum ex fructibus Ecclesiasticis, de quibus legitimè dispositum non sit, bonorum non residentium, fructuum Beneficiorum reseruatorum pro tempore, quo vacant, & malè perceptorum cognitionem, eum facultate etiam procedendi ex Officio contra exemptos, concessit; à §. 8 vsque ad 22. E

Officiales Cameræ, vt computa, & rationes reddant, testes vt examini se subijciãt cogere, spoliorum occupatores coercere, eodemq. eius arbitrio vendere, delinquentes in præmissis punire, & cum illis componere potest. à §. 23. vsque ad 28.

Spoliorum causas cum annexis, et connexis à quibusuis iudicibus auocare, et priuatiuè quoad omnes cognoscere, et summariè procedere; à Nunciorum, Collectorum, aliorumuè sententijs super præmissis latis appellationes interpositas ipsi tantùm Thesaurario committendas esse, à suis verò sententijs deuolutiuè tantùm, et

non

non retardata exequutione, appellari posse concessum, & respectiuè permissum est; à §. 29. vsque ad 34. ac etiam in §. 38. & 39.

Cessiones, & resignationes locorum montium admittit, eademq; vendit, literas patentes suo sigillo munitas expedit, Secretarios, Capellanos, Ratiocinatores, alios q. Ministros, & Officiales ad nutum eligere, & remouere valet; §. 35

A Ciuitatis Terracinensis introitus curat, illamq. reparandi, & salubriori loco reædificandi licentiam habet. § 36.

Sortes, quas loctos vocant, soluta Cameræ rata, & portione sibi benè visa, ac sibimet Thesaurario decima, permittit § 37.

Notarium propriūm ex ijs, qui tribunali Cameræ Apostolicæ seruiunt, ad causas coram se vertentes, quæuè vertere quoquo modo possunt, eligit, ac deputat. §. 40.

Instrumenta suam iurisdictionem concernentia, si quis habeat, vt illa edat, sibiq. tradat, compellere potest. Prædictorum omnium prouentuum decimas percipit.

Bannimenta in præmissis promulgat. Cameræ debitores ad soluendum cogit. B Proprio sigillo vtitur, eiusq. emolumenta percipit, vt à §. 41. vsque ad 45. d Const. 100. Sixti V. vbi Cherubinus iunior duas excitat quæstiones, easdemq. soluit.

Prima est Thesaurarius generalis si quid cum pecunijs Cameræ acquirat, non sibi, sed Cameræ acquirit, vel ad pretium rei acquisitæ tenetur; exemplo Ecclesiæ, militis, & minoris, quibus tutor (quamuis proprio nomine negocietur pecunias minoris) acquirit, vt habetur in iure ciuili, *a* & dixerunt Baldus, *b* Peregrinus, *c* & optimè Rota, *d* quæ loquitur in Depositario rei frumentariæ à Communitate deputato, vt non possit vti pecunia destinata ad d. vsum, nec in aliam rem conuertere; videndus est Petrus de Auendag. *e* & nos dicemus infra suo loco latius

Secunda quæstio, & solutio est. Thesaurarius, qui super aliquo spolio fecerit inuentarium, exequutionem, sequestrum, vel quid simile, nisi pretium inde redactum C fuerit, decimas habere non debet, sed ad successorem pertinent: ratio est, quia de verè exactis tantùm debetur decima, vt in facti contingentia decisum habes in Camera coram Reuerendiss. D. Tudertino anno 1589. in causa Parisani Subcollectoris in Regno Hispaniarum; & in alia coram R. P. D Matthæio 23. Martij 1605. vertente inter Ginum Capponium Thesaurarium Prouinciæ Marchiæ, & Eminentiss. D. Card. Tabernam eiusdem Prouinciæ Legatum.

Et hinc etiam resultare videtur decisio contra quosdam Commissarios à sacra Congregatione Boni Regiminis quandoque transmissos ad exigendum credita antiqua, & residuata Communitatum, cum assignatione decimi eorum, quæ exiguntur, nempe decimas istas ex illis tantùm pecunijs percipiendas, quæ realitèr, & cum effectu fuerint exactæ. Et ideo non est tolerandus abusus ab istis Commissarijs introductus capiendi decimas etiam illarum pecuniarum, quæ (licèt depræ, D sequestratæ, vel fortè super quibus exceutiones factæ fuerint) nondum tamen in arca Communitatum reconditæ sunt, ex iuribus supradictis. Quas autem habere debeant qualitates huiusmodi Commissarij, docet Franc. à Ponte *f* post Auendag. *g* qui loquitur de ratione exigenda ab istis Commissarijs, & exactoribus redditum Vniuersitatum.

De Commissarijs verò spoliorum, & ad spolia, decimasque, & alia Cameræ Apostolicæ regalia exigenda deputatis, quid seruare ipsi debeant, videnda est Constitutio Pauli V. *b*

Amplas quoque facultates habet D. Thesaurarius generalis in locationibus, venditionibus, & concessionibus Cancellariarum ciuilium, & criminalium in tota Ecclesiastica Ditione existentium, vt à quocunque quarumuis exempto, & priuilegiato (causa onerosa tantùm excepta) auocandi, & auferendi, & quibuslibet idoneis E notarijs locandi, & disponendi, ac præmissorum occasione Cameræ Apostolicæ bona obligandi; quamuis, vt magis sibi præcaueat, antequam ad præmissorum determinationem deueniat, assoleat ipse D. Thesaurarius chirographum Summi Pontificis habere, quo sibi locationes, & venditiones prædictas fieri præcipiatur.

Lites verò, & controuersias in præmissis occurrentes simpliciter, & de plano, omni, & quacumque appellatione remota, cognoscit, decidit, & terminat. Emproresq. dictarum Cancellariarum in pacifica possessione manutenere vnà cum generali eiusdem Cameræ Auditore in solidum, & eorum quilibet facultatem habet, vt videre est in Constit. Pij IV. *i*

a l. si ex præsonis, 8. C. de rei vend.
b in l. si cum seruum. 23. ff. si cert. petat.
c de iure F. sci, lib. 6. tit 3. n. 12.
d coram Ludouisio decis 105.
e in tract. de exequen. mandat. 2. par. cap. 10. nu. 33. & seq.
f de potest. Proreg. tit. 10. cap. de decis, & expens. comm. nu. 5. & 6.
g in tract de exeq. mand. par. 2. cap 10. nu. 30 & seq
h 71. §. 14. de Commissarijs, nu 4. Bullar. nou. tom. 3. pag. 272.
i 82 & in alia f. 7 Bullar nou. tom. 2 pag 113. & 118

Latas

Latas quoque habet habenas circa locorum montium Romanæ Curiæ erectiones, ampliationes, resignationes, reductiones, suppressiones, & extractiones, & alia huiusmodi; quibus tamen in rebus vigore chirographi, & speciali summi Pontificis mandato, vt plurimùm procedit.

Vtq. maturiùs in re tanri momenti, in qua nedum priuata, sed publica quoque versarur vtilitas, magna animi circumspectione, vt par est, procedatur, in ædibus A
ipsius D. Thesaurarij staris diebus, plerumque die Iouis, interuenientibus nonnullis Cameræ Apostolicæ Clericis, Præsidenre, Fisci Aduocaro, Commissario, alijsq peritis in arte viris, Congregario celebratur iuxra Sanctionem fel. rec. Pauli V. quæ incipit, inter cæteras, die 4. Aprilis 1615., Pontificatus sui 10. existente tunc Prothesaurario D. Iacobo Card. Serra, editam, vbi multa ad hanc Montium Romanæ Curiæ materiam sciru quidem digna leguntur: & nos quædam magis latè dicemus, vbi de Agente generali Communitatum Status Ecclesiastici, eiusq. munere alibi pertractabimus.

Cũ aurem fel. rec. Clemens VIII. Congregationem egregiorũ virorum super bona etiam scudalia, & iurisdictionalia Baronum Status Ecclesiastici, qui æri alieno cum diuersis creditotibus contracto satisfacere minimè curabant, instituisset, vt in eius
a 41. militie vario, Bullar. nou. tom. 3. pag. 55. Constitutione, *a* qua sancitum habes, vt expeditis per creditores Baronum mandatis executiuis à iudicibus Romanæ Curiæ, hæc in ipsa Baronum Congregarione exhibeantur, quæ quidem Congregatio nomine Cameræ ad commodum creditorũ dicta mandara super illorum Castris exequi facit, & statim Baronum iurisdictio cessat. Elapso mense pro Castrorum subhastatione proponit edicta, & absque impensa plus offerenri concedit, & adiudicat. Prerium inde redactum creditoribus consignari mandat. Non reperto oblatore, ipsi Cameræ pro pretio æstimando fit adiudicatio, vt creditoribus satisfiat. B

Et idem ordo seruatur, si Barones super fructibus, & responsionibus Castrorum Montes Romanæ Curiæ erexerint, sub certo tempore extinguendos, nec statuto tempore extinxerint, aut fructus soluerint, aut alia in erectione dictorum Montium promissa non adimpleuerint. C

Executiones verò, venditiones, & alienationes prædictæ fiunt ab hac Congregatione, non obstanribus fideicommissis, primogeniturıs, & prohibitionibus quibuscumque; siquidem his omnibus derogatum est, & eorum loco alia bona libera eorundem Baronum supponuntur. Si quid ex pretio superest, in emptionem bonorum stabilium erogatur.

b 35.
c 41.
Castra verò si à Camera emantur, Bullæ Pij V. *b* de non infeudandis, nuncupatæ, minimè subijciuntur, vr plenius videre est in præcitara Constir. *c* Clementis VIII. Qui huius Congregarionis Præfectum constituit Eminentiss D. Barrholomæum Cæsium S. Mariæ in Porticu Diaconũ Cardinalem anrea Thesaurarium; addiris Tiberio Cerasio Cameræ Apostolicæ Clerico, Paulo Coperchio Fisci, & Cameræ Aduocato, Paulo AEmilio Zacchia Commissario generali, & Rodulpho Bonfiolo Senatore Bononiensi. D

Quæ quidem Congregario hodie quoque statis diebus celebratur in domo D. Thesaurarij generalis, inreruenientibus ijs, qui in prænarratis Officijs successerũt, ijsdemq. facultatibus vtuntur. Er cum de validitate, & faculratibus huius Bullæ, seu Congregationis Baronum aliquando dubitatum esset in causa Sabineu. Castri Monris Rotundi, fel. rec. Paulus Papa V. particularem Congregarionem ordinauit, quæ celebrata fuit die 27 Nouembris 1617. coram bo. me. Card. Lancellotto, in eaq. interfuerunt bo. me. Monterentius tunc Vrbis Gubernator, Constantius Patririus tunc Thesaurarius, R. P. D. Coccinus Rotę Decanus, R. P. D. Pamphilius (hodie Summus Pontifex Innocentius X.) eiusdem Rotę Audiror, bo. m. Archiepiscopus Sanuitalis Camerę Clericus, Eminentiss. nunc Card. Biscia tunc & ipse E
Clericus Camerę, Ioannes Baptista Spada Fisci, et Camerę Aduocatus, et Hortenrius de Rubeis eiusdem Camerę Commissarius: in qua quidem Congregatione pręrer alia sciru digna hęc decisa fuere. Bullam Baronum esse generalitèr inrelligendam, quia loquitur generalitèr de omnibus, et quibuscumque Castris, er alijs bonis immobilibus quorumcumque Baronum cuiuscumque status, gradus, conditionisq. sint. Comprehendere nedum maiores, sed etiam minores, pupillos, mulieres, et S. R. E. Cardinales, Camera Apostolica ranrùm excepra. Hęc Bulla dicitur realis, quia principalitèr disponit circa rem, et de personis non facit mentionem

nisi

nisi in consequentiam, & eorum iuribus derogando, nec dicitur pœnalis, & disponit circa materiam, in qua minores, vel alij non sunt priuilegiati. Hæc Bulla comprehendit nedum casus futuros, sed etiam præteritos, & ante Bullam. Derogat etiam regulæ de iure quæsito non tollendo. Item comprehendit successores ex quocumque titulo in bonis Baronum. Exequitur mandata relaxata nedum in vita debitorum, sed etiam post eorum mortem. Et cum die 8. Februarij 1627. hæc eadem causa Sabinen. Castri Montis Rotundi discussa esset in Rota Romana coram R.P D. Coccino Decano, fuerunt reassumpta ferè omnia motiua contenta in præcitata Congregatione, & magis distinctè procedendo, fuerunt discussæ quinque inspectiones, in quibus elucidantur facultates, & dispofita in hac Bulla Baronum, video.

A

Et quoniam in sæpe citata Constitutione Sixti V. *a* data est D. Thesaurario facultas compellendi Officiales Reuerendæ Cameræ, vt rationes reddant; in hac quoque redditione rationum constituta est Congregatio in ædibus eiusdem D. Thesaurarij celebranda vt plurimùm die Lunæ. Et quamuis in Constitutione Pij IV. *b* dicatur huiusmodi solidationes fieri debere in domibus Clericorum, hodie tamen vsu receptum est, vt coram, & in domo ipsius Thesaurarij fiat, interuenientibus nonnullis ex ipsius Cameræ Clericis, Præsidente, & Commissario generali. qui quidem vsus in ipsa Sixti V. posteriori Bulla, ni fallor, fundamentum habet; siquidem ante illam Thesaurarij generales nec Romanæ Curiæ Prælati, nec aliqua in dignitate constituti, sed viri priuati, & mercatores erant; quamobrem rectè quidem coram dignori, & antiquiori Cameræ Apostolicæ Clerico celebranda erat Congregatio. Cum autem ipse Pontifex Sixtus V. adeo splendentibus decorauerit priuilegijs, & facultatibus Thesaurarium generalem, & ad imitationem Octauiani Cæsaris, qui ab Vrbe condita 720. duos Pretorios viros publici ærarij administratores præfecit, vt testatur Dion, *c* & ex nostris Tholosanus, *d*, Eminentissimum Cardinalem Camerarium, ac Thesaurarium generalem Cameræ Apostolicæ Aerario præfecit; ipse verò Cardinalis Camerarius grauioribus detentus negocijs, his vacare minimè valeat, ad ipsum Thesaurarium deuoluenda erat cura potissima ipsis Aerarij, & ratione dignitatis, ac preeminentiæ coram eo Congregatio prædicta celebranda erit.

a 100. a §. 23. vsque ad 28.

b 87. §. 37. Bull. nou. tom. 2. pag. 122.

B

c lib. 43. histor. circa fin.

d in syntag. iur. vniuers. par. 1. lib. 3. cap. 2. in fin.

C

Quomodo autem præfata computorum redditio concipienda sit, sancitum habes à Pio IV. *e* videlicet. Omnes, & singuli Thesaurarij, Depositarij, Commissarij, & alij quicumque rerum, & pecuniarum Cameræ Administratores, & exactores, rationes, et computa vera esse, nec habere diuersa iurare omnino tenentur; & si præsentes in Vrbe, nec legitimè fuerint impediti, per se ipsos, non autem per procuratores iurent, at si absentes, & legitimè impediti, procurator cum speciali mandato admittatur; si verò in Vrbe sit principalis legitimè impeditus, transmittatur ad eum notarius, qui simile iuramentum ab eo coram testibus recipiat, et publicum conficiat instrumentum. Si verò quis ex supra narratis integra computa non exhibuerit, vltra periurij reatū, excōmunicationis quoque, et falsi, ac dupli euiusuis partitæ pœnam incurrere sanciuit Paulus III. *f* vbi Cherubinus iunior notat præmissa procedere nedum in partitis omissis, sed etiam in duplicatis, et ita fuisse iudicatum in Camera die 5. Iunij 1606. contra Tiberium Ceulum ipsius Cameræ Depositarium. Rationes, & computa vt supra iurata notarius ad calculatores, seu ratiocinatores Cameræ statim deferat, vt inde ad præsidentem, ac Thesaurarium generalem ab ipsis ratiocinatoribus deferantur, et celeritèr discutiantur. §. 36. Cum verò D. Thesaurarius generalis dictam computorum solidationem aggredi voluerit, eius notarius schedulam in officio omnibus videndam exhibet, videlicet. *Die 18. Februarij 1653. erit Congregatio Computorum in Domo Illustrissimi* D. *Thesaurarij*. Et nihilominus per particularem nuncium omnibus, qui adesse debent, insinuatur. Ab ipsis verò Administratoribus computa solidare volentibus citandus est omnino Reu D. Commissarius generalis Cameræ Apostolicæ ad interessendum d. solidationi; ipso enim absente hoc expleri nequaquam potest; tenetur tamen ipse Commissarius adesse sub pœna priuationis officij, vt latius in §. 37. Omnes verò rerum Cameræ Conductores, aliorumque iurium Administratores, et pecuniarum exactores librum cortio, vel membrana coopertum habeant, in quo aliquibus

e d. Constit. 87. §. 35. & seq.

D

f Constit. 40. Bull. nou. tom. 1. pag 679.

E

ex primis folijs albis relictis, facultatum literas, mandata, atque rescripta quæcumque, contractus denique ipsos ad verbum, quibus huiusmodi curæ, et exactioni præpositi fuerint; administrationem ipsam gesserint, transcribere, & deinde rationes ipsas modo, & forma infrà dicenda conscribere, & conscriptas edere teneantur. Qui liber postea à notario recipiatur, & primo folio albo nomina administratorum, genus administrationis, rationum qualitas, temporis spatium, quo redduntur, iurisiurandi substantia breui compendio inscribantur. Thesaurarius verò, & Cameræ Præses quod à Clericis Iudicibus in ipsis rationibus animaduersum fuerit, annotare, annotationesquè manu propria subscribere debent, vt in §. 38. Harum autem iustificationes rationum in eodem, si id commodè fieri poterit, sin autem in alio libro, ab eo, qui illas redditurus est, registrentur, literæ verò, ac mandata Cameralia quæcumque, fides, & instrumenta, ac reliquæ omnes scripturæ ad rem pertinentes rescribantur ad verbum, & ad earum singulas singulæ rationes, & particulæ, seu partitæ referantur, adiecto vnicuique eorum folio, nec non citato eiusdem libri chartarum numero; quo iustificatio quælibet descripta fuerit. Et hic liber priusquam in Camera Apostolica vnà cum altero proferatur, ab ipso Cameræ Ratiocinatore legatur, & cum originalibus scripturis, si rationem reddens eas penès se retinere voluerit, diligentèr conferatur. Collatione autem facta, & scriptura fideli reperta, id manu propria confirmet, tam in libro iustificationum, quàm in quauis ipsarum partitarum, his verbis. *Cum originali &c.* in scripturis verò originalibus à tergo illarum. *Cum registro concordant.* nomenquè proprium subscribat, vt in §. 39. libri quoque præfati rationum, eorumquè singulæ partitæ tam dati, quàm accepti, personas, causas, locum, annum, mensem, diem, & summam, adeo claros, & distinctos habeant, vt qualis; quantusquè sit introitus, & exitus omnibus innotescat; quod etiam in iure *a* cautum reperies; & videndi sunt Garzias, *b* Munnoz de Excobar. *c* Petrus de Auendag. *d* In qualibet exactione commissa præponatur taxa, deinde scribatur quantitas exigenda, & à quibus vt hinc fiant omnibus perspicui omnes ipsius Cameræ introitus, & sciat debitor quid sibi soluendum sit; potest enim, qui ad soluendum collectas requiritur, petere ab officiali, vt ostendat sibi librum, ne scilicet indebitè grauetur, ex iure ciuili, *e* & Corsetto. *f* Vbi verò factæ sint solidationes modo præmisso, in Archiuio Cameræ Apostolicæ seruandæ locantur. Omissa verò forma iam supra præscripta, nec libri sunt admittendi, nec vllam fidem faciunt. Ministri autem si minus legalitèr præmissa peregerint, grauissimis mulctantur pœnis, vt à §. 40. ad 44. Insuper rationum redditio (quàmuis administratio longiori tempore concessa fuerit) singulo quoquè anno in fine; vel in principio sequentis facienda est, sub pœna ducatorum mille; & ipsius administrationis priuatione, in §. 45. & faciunt iura ciuilia. *g* Neque à præmissa rationum redditione eximuntur ipsemet Illustrissimus D. Thesaurarius generalis, alijquè Summi Pontificis, & Romanæ Curiæ Magistratus, vt in §. 46.

Et quoniam vt rationes rectè dispungantur, & calculentur, necessaria est ratiocinatorum, seu calculatorum opera, vt scribit Munnoz de Excobar, *h* ideo idem Pontifex Pius Quartus hac eadem Constitutione *i* Ratiocinatores, seu Calculatores Cameræ vnà cum Substituto ab ipsis Dominis eiusdem Cameræ Clericis constitutos approbauit, certamquè legem per eos obseruandam præscripsit, vt in dicto §. 48. & alijs seqq. Ex quibus etiam cognoscere poteris, quid agere debeant, & circa quæ versetur prædictorum Ratiocinatorum officium, & munus: quod quidem cum sit magni ponderis, & momenti priusquam ad illius exercitium admittantur, iureiurando adstringi, & idoneè cauere debent, se rectè, fideliterquè executuros omnia, & singula ad eorum officium, & munus pertinentia, eademquè custodire, & diligentèr obseruare, vt in §. 53. At si iuramentum præstandum à Calculatoribus in Hispaniæ Regnis cognoscere cupis, antequam calculare incipiant, perlegas Munnoz. de Excobar. *K* qui declarat opinionem Baldi, *l* dum ait, Calculatores indistinctè

A B C D E

a in l. 81. cum seruus, & l. 110. quod sub conditione, ff. de con. dat. & demonstrat.
b De expens. cap. 20. nu. 22. vers. hic autem.
c de ratiocin. cap. 10 nu. 34.
d de exeq. mand. par 2. cap. 10. nu 30. & seq
e ad tex. in l. 1. & ibi Bart. C. de exact. trib. lib. 10.
f in sing in verb. collecta il 1. nu 1
g in l. 7. C de suscepto. lib. 10. & l. missi opinatores, C. de exactor. tribut. eod. lib. 10.
h tract. de ratiocin. cap. 8. per tot.
i 87. §. 48.
K eod. cap. 8. nu. 21. & seq.
l in l. hac edictali, §. his illud, C. de secund. nupt.

ſtinctè iurare debere, antequam incipiăt calculare, vt ſcilicet hæc opinio Baldi procedat, quando calculum fit de mandato iudicis, non autem ad inſtantiam priuatorũ, niſi id eſſet inter ipſas partes conuentum; & hoc etiam voluit Garzias. *a*

Prohibitum quoque eſt Theſaurario, & Cameræ Apoſtolicæ Clericis, Procuratori Fiſcali, alijſque eiuſdem Cameræ Miniſtris participes eſſe, ac partem habere in con- A ductionibus, locationibus, & contractibus rerum, & bonorum Cameræ, ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, nec non Officiorum, dignitatum, ac emolumẽtorum priuationis; & qui præmiſſorum notitiam habuerit, nec reuelauerit, in eandem incidit pœnas, vt à Iulio II. *b* Sancitum inuenies; & facit textus iuris ciuilis. *c*

Vetitum eſt etiam D. Theſaurario generali, & Cameræ Apoſtolicæ Clericis, quòd poſſint adeſſe in ipſa Camera, vbi de ipſorum parentum, & coniunctorum intereſſe agatur, per Conſtitutiones Pauli III. *d* & Iulij III. *e*

Eximitur tamen ab hac prohibitione Eminentiſs. D. Card. Camerarius, vt in ead. Conſtit. Iulij III. *f* Quod fortè factum eſt non ratione Camerariatus, ſed quia Cardinalis eſt; ſiquidem nullus Cardinalium comprehenditur ſub generali Pontificum Conſtitutione, niſi fiat de illis ſpecialis mentio, etiamſi Conſtitutio eſſet reuocatoria priuilegiorum; ex Io. Monaco, Ioanne Andrea, & alijs, *g* ac Gigante, *h* qui B reddit rationem, quia ſcilicet Cardinales ſunt pars corporis Papæ & ſicut Papa ſuis Conſtitutionibus non ligatur, ita nec etiam Cardinales; vt probat tex. in l. pen. C. de donat. inter vir. & vxor. vbi Auguſta, quæ eſt vxor, & pars corporis Imperatoris, non ligatur legibus. Et quod attinet ad Cardinales, ceſſat hodie omnis difficultas ex reg. 67. Cancellariæ, quæ primo loco edita fuit à Clem. VIII. & poſtea ab alijs Summis Pontificibus confirmata; & nos diximus plenius hoc eodem tract. part. 1. priuil. 26.

C

CAPVT XLII.

De generali Auditore Cameræ.

QVámuis generalis Cameræ Apoſtolicæ Auditor in Capellis coram Pontifice, alijſque actibus tam publicis, quàm priuatis immediatè Poſt Gubernatorem Vrbis, & Principum Oratores (ſi Prælati fuerint) ex Pij IV Conſtitutione *i* locum habeat; tamen quia hìc agitur de Cameræ Apoſtoli- D cæ Auditorio, in quo poſt Theſaurarium generalem ſedet, vt in conſtitutione Sixti V. *k* Placuit poſt Illuſtriſſimum D. Theſaurarium generalem de ipſo etiam Illuſtriſſimo Auditore Cameræ aliquid referre.

Et primò de eius iuriſdictione, quæ antiquitùs delegata ſolùm inter Curiales erat, nec extra Romanam Curiam porrigebatur, vt videre eſt apud Bellameram *l* relatum à Grauat. *m* & Boccacc. *n* Et ita perduraſſe vſque ad annum 1485. quo tempore Innocentius VIII. Summus Pontifex renunciatus fuit, & Magiſtrum Petrum de Vicent. I. V. D. Cappellanum ſuum cauſarum Cameræ Apoſtolicæ generalem Auditorem in Iudicem ordinarium deputauit, illique multas prærogatiuas, & facultates conceſſit, vt ex Conſtitutione 7. eiuſdem Innocentij colligere fas eſt; vbi Cherubinus iunior ſchol. 1. adnotat, Auditorem Cameræ non fuiſſe Iudicem ordinarium, ſed delegatum vſque ad hanc Innocentij deputationem; fuiſſe autem Offi- E cium per mortem vocabile legitur in eadem Conſtit in princ. vbi etiam idem Cherubinus obſeruat, hanc Conſtitutionem eſſe antiquiorem, quæ in hac materia haberi potuit. In dies autem à Summis Pontificibus ſucceſſoribus iuriſdictionem, & facultates Auditoris Cameræ auctas fuiſse, demonſtrat Boccac. *o* Adeout maximas huius tribunalis facultates animaduertens Paulus IV. additis etiam nouis priuilegijs, ſuppreſſo ipſius Auditoris Cameræ Apoſtolicæ nomine, Alphonſum S.R.E. Cardinalem, ac ſuum ex fratre nepotem Cameræ Apoſtolicæ Regentem dixit, & ordinauit, Panuinio *p* teſte, & latius hanc rem proſequutus eſt Quintil. Mandoſius. *q* Verùm Paulo IV. iam extincto, & in eius, ac Beati Petri locum die 26. Decem- bris

a De expenſ. cap. 24. nu 18.
b Conſtit. 9 §. 1. & 2. Bullar. nou. tom. 1 pag 411.
c l vnic. C. quib. ad conduct. pr d. fiſcal. acced. non licet. lib. 11.
d 18. eod. Bullar. & tom. pag 641.
e 3 licet ea, §. 4. & 5. d. Bullar. & tom. pag. 692.
f 3. §. 6.
g in c. vnic de ſchiſmat. in 6.
h tract de penſion. q. 59. nu. 12.
i 33. §. 25.
k 100. §. 3.
l decis. 156 210 & 305.
m In addit. ad Veſtr lib. 2. cap. 4. num 10.
n Ad Conſtit. March. de contract. minor. & mulier. gloſ. 4. num. 58.
o loco ſup. cit. nu. 59. & 60.
p In eius vita.
q In gloſ. ad huius Regentatus facultates editis.

bris 1556. Io. Angelo Mediceo Mediolanensi Pij IV. nomine suffecto, idem Alphonsus Card. Carafa prædictum Regentatus Officium in ipsius Pontificis manibus resignauit, eoque suppresso, & extincto, Auditor Cameræ iterum reuixit, & Flauius Vrsinus Episcopus Muranensis tanto muneri præficitur, vt patet ex Bulla ipsius Pij IV. *a*

a 33. in princ.

A Facultates autem huius tribunalis amplissimas esse, ex Constitutionibus præcitatis Innocentij VIII. & Pij IV. colligitur, quas omnes Paulus V. *b* reassumpsit, & innonauit, quæ cum notissimæ sint, illas modò referre supernacaneum duxi. Et cum vtriusque gladij potestatem, temporalem quippe, & spiritualem habeat, et contra contumaces Ecclesiasticas Censuras fulminare valeat, ideo ab Octauiano Vestrio *c* Vulcanus appellatus est; nam sicuti veteres finxere Poetæ Vulcanum Ioui fabricasse fulmina, ita Auditor Cameræ Censuras tanquam Ecclesiastica fulmina fabricat, et iaculatur, eorumque fragor vbicumque Christi Domini Euangelium prædicatur, pertransit, et vulnera inferuntur.

b Constit. 28. aliàs 20.

c In pract. lib. 2. cap. 4. num. 1.

B Vt autem tanta negotiorum, et causarũ moles rectiùs, ac diligentiùs expediatur, duos olim habuit Locumtenẽtes, alterũ ad publica coercenda, & cognoscẽda delicta, ad priuatorum iurgia, & causas dirimendas alterum delegatos; auctis verò priuatorũ causis, itaut vnus omnibus satisfacere minimè posset, hac nostra ætate, Innocentio X. Pont. Max. sedente, ad ciuiles causas dirimendas duo vtriusq; Signaturæ Referẽdarij deputati sunt Locumtenentes, nempe Franciscus Maria Batanzonius Mutinensis, & Marcellus Melchiorius Romanus, & in Signaturis tam gratiæ, quàm iustitiæ, vt decretorum, & sententiarum ab ipsis latarum, si quando ab illis fuerit appellatum, rationes reddant, interuenire, & adesse debent. Ille verò, qui rebus publicis, quas criminales vocant, præpositus est, laicus vt plurimùm, quandoq; cõiugatus, tamen I.V.D. & in publicis subsellijs non vulgaritèr expertus eligitur, & in vim facultatũ ab ipso Auditore Cameræ sibi delegatarũ, Clericorum, & Regulariũ causas cognoscit. Vtq; in ipsis criminalibus causis, in quibus de nece, vitaq; hominũ agitur, maturiùs procedatur, die Lunæ cuiusuis hebdomadæ in domo, & coram eodem Illustrifs. A C. conueniunt Officiales, & Ministri, causarumq; merita discutiunt, itaut C benè instructus idem Auditor die Mercurij de rebus factis auribus dignis Pontificem Maximum certiorem reddat, & consulat.

Sed numquid Auditor Cameræ appellandus sit Auditor Papæ, seu Cameratij? videndus est Zabarella, *d* qui ait, hanc quæstionem de facto contigisse, et concludit, standum esse stylo Curiæ, et decisionem ex facto pendere; hodie tamen nullam adesse puto dubitationem, si verba præcitatæ Constitutionis Pij IV. *e* perpendantur; legitur enim ibi, Auditorem Cameræ causas omnes, præterquam a Papa specialitèr commissas reassumere, Censuras promulgare, literas Apostolicas exequi, Curiales in vim Eugenianæ, et Leoninæ tueri, à Censuris absoluere, et alia multa (tanquam ipsius Pontificis minister) ipsum exequi posse. Plura etiam de stylo, et facultatibus Auditoris Cameræ videnda, & cognoscenda sunt apud Vestrium, *f* & Salustium D Tiberium à Corneto, qui huius tribunalis multa ad praxim necessaria collegit.

d In Clem. ne Romani, § cotramen, nu. 3. de elect.

e Const. 33.

f In pract. lib. 2. cap. 4.

Habet etiam notarios decem, qui inter cæteros aliorum Vrbis Tribunalium primum locum obtinere videntur, tum ratione loci, vbi resident, tum etiam negociorum qualitate, & quantitate per illos actitata, tum demum ratione valoris, et prætij, quo eorum Officia venundari solent, siquidem ad scuta viginti duo millia quandoque nostra ætate peruenit.

Sed Officium quoque ipsiusmet Auditoris Cameræ precio comparabile est, & scutis quinquaginta mill. auri emptum fuisse constat; nec vacare solet, nisi per mortem obtinentis, seu per promotionem ad Cardinalatus dignitatem, & ita multis ab hinc annis, præsertim Sixto V. Pontifice sedente ad hæc vsque tempora seruatum vidimus; licèt antea quoque Antonius de Monte ex Auditore Rotæ, et Cameræ ad E Cardinalatus dgnitatem titulo S. Praxedis à Iulio II. euectus fuerit; Ioannes quoque Maria de Monte & ipsius Antonij nepos, post semel, atque iterum Vrbis Gubernium, et Cameræ Apostolicæ Auditoratum laudabilitèr functum, inter Vaticanos Senatores à Paulo III. ascitus fuit; & ad parem dignitatem euectum fuisse Petrum Paulum Parisium ab eodem Pontifice Paulo III. scribunt Panuinius, & Ciaconius. *g*

g In eius vita.

CAPVT XLIII.

De Cameræ Apoſtolicæ Præſide.

A

LIcèt omnes Cameræ Apoſtolicæ Clerici etiam Preſidentes ipſius Cameræ dicantur, vt videre eſt in Conſtitutionibus Summorum Pontificum de ipſis loquentibus, tamen in hoc nobiliſſimo Cœtu vnus reperitur, qui hoc ſpeciali nomine inſignitus eſt, & Præſes, ſeu Præſidens Cameræ appellatur, qui vtriuſque Signaturæ Referendarius tanquam Summi Pontificis familiaris habitum violaceum deſert, veſte alba (quam Rochettum dicunt) & Cappa in publicis ſeſſionibus vtitur; eius Officium perpetuum, & per mortem vacabile, ſicut & alia Clericorum, erexit Sixtus V.

Munus verò potiſſimum eſt rationibus vniuerſi ærarij præeſſe, & rationes cuiuſ-
B cumque alterius, qui prouentus Cameræ Apoſtolicæ adminiſtrauerit in Vrbe, vel in Prouincijs, & velut eorum Cenſor videre, ac examinare, atque in Auditorio Cameræ recenſere, iuxta ea, quæ leguntur in Conſtit. *a* Leonis X. vbi Statuta Clericorum Cameræ cum illorum inſertione confirmantur, & ad rem noſtram facit cap. 10. & latiùs in Conſtitutione Pij IV. *b*

Quomodo autem iſta redditio rationis fiat, quo ordine, quibus præſentibus, vide Conſtitutionem Pij IV. *c* Quòd ſi integrè, & fideliter huiuſmodi rationes non reddantur, excommunicationis maioris, periurij, & falſi, nec non decupli cuiuslibet partitæ crediti Cameræ omiſſæ, ſeu non ſolutæ, irremiſſibilitèr exigendi, & d. Cameræ applicandi, pœnas ipſo facto iniunctas habes, vt videre eſt in Conſtit. Pauli III. *d* Hodie verò iſta redditio rationum fit coram Theſaurario generali, coram
C quo, vt dixi ſupra, inſtituta eſt ad hunc effectum Congregatio, in qua interſunt etiã cum ipſo Theſaurario Præſidens, & Commiſſarius, vnus ex Clericis, & Aduocatus Fiſci, vnà cum Ratiocinatoribus, ſeu Computatoribus publicis ipſius Cameræ, qui numero tres ſunt, & habent inter ſe negocia Prouinciarum Status Eccleſiaſtici partita, vt maturiùs, & maiori diligentia illa videant, & examinent, iuxta ea, quæ illis præcipit Pius IV. *e* Vlterius etiam poſt dictam rationis redditionem, ſolidationem, & liberationem poteſt Card. Camerarius illam, ſeu illas ex integro reuidere, ex Conſtit. Pij IV. *f*

Præſidis officium, ſicut & alia Clericorum officia, vendndari ſolet, eiuſquè precium ad ſcuta quatuordecim millia, pluſuè minus aſcendiſſe vidimus.

a 24. *Bull. nou. fol.* 516. *tom.* 1.
b 26. *Bull. nou. tom.* 2 *pag.* 36.
c 87. *cum inter. §.* 44. *& ſeq. Bullar. nou. tom.* 2. *pag.* 126
d 40. *cum ſicut, Bullar. nou. tom.* 1. *pag.* 679.
e *In cit. Conſtit.* 87. *à §.* 49. *vſque ad* 54.
f 26 *Bull. nou. tom.* 2 *pag.* 37.

D

CAPVT XLIV.

De Pauperum Aduocato.

SI Pauperum cura (neque ab ethnicis neglecta) ab omnibus Chriſti fidelibus habenda eſt, præcipuè Chriſtianis Principibus, & Deo ſtrictioribus vinculis obnoxijs, vt Summo Pontifici, & Sacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ purpuratis
E Patribus, ac Senatoribus hoc onus incumbit; cum clericorum bona pauperum eſſe dicantur, *g* nempe pauperibus tempore neceſſitatis diſtribuenda; *h* & Conſtantinus Imperator poſt conceſſam clericis immunitatem à quibuſuis exactionibus addit; *ſi quid vel patrimonio, vel prouiſione, vel mercatura honeſtati tamen conſcia, congeſſerit, id in vſum pauperum, atque egentium miniſtrari oportet.* *i* Hac igitur, & alijs rationibus factum eſt, vt ære publico pauperum Aduocati in Vrbe, & alibi ſint, ne ſcilicet qui carent pecunia, & Aduocatorum cupidini ſatisfacere non valent, indefenſi pereant; ſic apud Athenienſes ſingulis annis decem publici Aduocati ſubſtituebantur, qui delatos criminis defenderent, vt ex Ariſtotele

g *c. conuenior,* 23. *q.* 8.
h *c. ſunt hi,* 47. *diſt.*
i *l.* 2. *C de Epiſc. & cleric.*

tele sumpsisse dicit Grauatius. *a* In Gallia solent, & debent pauperibus officium gratuitum exhibere Triumuiri Regij, seu Aduocati Fisci; Tholosanus *b* testis est. Et in Regnis Hispaniarum Bouadillas, *c* in vtriusque verò Siciliæ Regno sub Marchione Viglienæ, & Ducæ Ossunæ id muneris exercuisse testatur Mastrillus, *d* addens quid potissimùm agere debeant aduocatus, procurator, & solicitator pauperum, quibus sicut in Vrbe Roma, ita etiam in Regno à Catholico Rege salarium ordinarium constitutum est ex dispositione etiam iuris communis, ad not. per Baldum. *e* A

Debent autem prædicti aduocatus, procurator, & solicitatores pauperum, post obtentum à iudice absolutionis decretum, vt eodem momento rei à carceribus eximantur, inuigilare; si quid commentariensi, seu carcerum custodi debetur, ab Archiconfraternitate Charitatis, vt in Constitutione Pij V. *f* & ibi Cherubinus iunior in schol. 1. vel alijs pijs operibus in Vrbe ad hoc specialitèr deputatis, ad tradita per collectores Camil. Phanuc. *g* & Theodor. Amyden. *h* horum operum exequutoribus, persoluatur; quæ quidem solutiones verè inter pias causas numerantur, vt per Tiraquellum; *i* quamuis pauperes ab huiusmodi iurium solutionibus sint immunes, vt notat glossa. *k* B

Secundò curare debent, vt relegatis, & in exilium missis concedatur terminus ad colligendum sarcinulas (vt aiunt) vnius scilicet mensis, aliquando plus, quandoque minus, prout iudicis arbitrio videbitur, ad tradita per Doctores, præcipuè Purpuratum. *l*

In ciuilibus verò causis si reus fideiussores non habeat, sub iuratoria cautione, vel homagio, quæ est pœna triremium per triennium relaxetur, præcipuè si Dies Domini nostri Iesu Christi Natalis, aut Paschatis intercedat, quibus nedum Princeps, verùm & Magistratus omnes procliues debent esse ad relaxandos reos, nisi alitèr grauitas causæ suadeat, quod à Valent. Theodos. & Archad. Imperatoribus sancitum legimus *m* his verbis. *Vbi dies Paschalis extiterit, nullum teneat carcer inclusum, omnium vincula dissoluantur.* C

Vt etiam pauperes, quibus à creditoribus alimenta non præstantur iuxta formam Motus proprij Pauli V. *n* è carceribus dissoluantur.

Obtinere etiam à Principe, & Magistratibus curent aliquam pecuniariam condemnationem, quæ pro pauperibus carceratis applicetur; quod Honor. & Theod. Imperatores Cæciliano Præfecto Prætorio rescripserunt *o* ibi, *victualem substantiã non habentibus faciant ministrari libellis duobus, aut tribus diurnis, vel quot existimauerint Commentarienses, decretis, quorum sumptibus proficiant alimoniæ pauperum.*

Sed quale sit, & esse debeat peculiare officium Aduocati pauperum, & Fisci in Romana Curia, sancitum est à Paulo V. *p* qui de Aduocatis pauperum, & Fisci agit, & de pauperum procuratore loquitur in hæc verba. *Aduocatus pauperum sollicitè studeat, ne carcerati in aliquo tam à iudicibus, quàm etiam ab executoribus, & carcerum custodibus grauentur, & propterea non absit vnquam à visitationibus carcerum tam publicis, quàm priuatis. Procuratores pauperum, ac illorum substitutos, & etiam carcerum visitatorem singulis hebdomadis vna vice ad se euocet, & de omnibus carceratis, præsertim ijs; qui in secretis continentur, diligentèr se informet. Si procuratores, vel substitutos, & Visitatorem negligentes inuenerit, Visitatoribus carcerum denunciet, atque vt de alijs prouideatur, instet. Cum ratione sui officij gratis pauperes defendere, & illis patrocinari debeat, nihil prorsus ab eis recipiat. Vt facilius pauperibus operam suam impendere valeat, Visitator carcerum quolibet die ad eum accedere, & alia ad eius officium pertinentia facere teneatur. Non possit Aduocatus pauperum contra reos ad offensam, etiamsi causa extra carceres agatur, patrocinando, aut aliàs quomodolibet sub quouis prætextu interuenire, nec, pauperibus exceptis, pro vllo alio, qui contraxerit, aut litiget cum Camera, patrocinetur.* Atque hæc de Aduocato pauperum; cuius munus ab immemorabili residet in Collegio Aduocatorum Consistorialium, vt videre est in syllabo eorundem Aduocatorum à Carolo Carthario Vrbeuetano, & ipsius Collegij Decano, elaborato; hodieque illo munere egregiè perfungitur Carolus Gualterius Vrbeuetanus, qui & sacri quoque Consistorij Aduocatus, & vtriusque Signaturæ Referendarius Romana in Aula degit. D E

Procu-

a in adnot. ad Vestr. lib. 2. cap. 7
b in syntag. iur. vniu. lib 49. cap. 6. num. 12.
c lib. 3. politic. cap. 15. nu. 108.
d de Magistr. lib. 3. cap. 4. nu 13.
e in l. si furiosi, vers. nota quòd Aduocati, C. de nupt.
f 100. Bull. nou. tom 2. pag. 304.
g lib. de pijs Vrbis oper. lib. 4. cap. 44.
h de pietate Roman.
i in præfat. de pia causa, vers. item relictum factum ad soluendum.
k in §. 1. §. ait Pretor. in verb. non habetur, ff. de postul.
l in l. 1. ff. de off. eius, cui mand. est iurisd. n. 516. & seq.
m in l. 3. C. de Episcop. audien.
n Constit. 71. in reformat. Tribunal. Vrb. tit. de facultat. Visitat. carcer. ver. quartò in casu infirmitatis; & vers. quintò relaxentur, Bullar. nou. tom. 3. pag. 285.
o l. iudices, C. de Episcop. aud.
p In præcitat. Constit. 71. §. 15 & seq.

Procuratores verò, & ipsorum substituti singulo quoque die carceres visitare, & nomina omnium, qui ad illos ducuntur, ac iudicum, de quorum mandato, ac etiam causas eorum detentionis, & diem, cum in liberiori carcere, seu ad largam ponuntur, an ante, vel post prandium, siue cœnam, annotare teneantur. Pecunias, & alias quascumque res, quas inuenerint repertas fuisse penes ipsos carceratos, annotent, & deinde omnia ad notitiam Aduocati pauperum deducant; ad quem etiam irrequisiti
A *semel in hebdomada, toties, quoties carceratis opus erit, accedant. Nihil omnino non solùm à pauperibus, sed nec etiam ab alijs carceratis diuitibus accipiant. Contra reos ad offensam, etiamsi extra carceres ipsorum reorum causa agatur, patrocinando, vel aliàs quoquo modo sub quouis prætextu interuenire non valeant.* Hæc in d. Reformatione Pauli V.

Tandem si ab his Aduocato, & procuratoribus pauperum iuramentum exigatur, quod Innocentio II. sedente ab omnibus Romanæ Curiæ Aduocatis, & Iudicibus exigebatur, vt videre est apud Baronium, *a* vtique rationi congruum putarem; formula verò iuramenti est, quæ sequitur. *Ego N. Aduocatus iuro, quòd ab hac hora in antea placita, vel negocia Romanorum, in quibus Aduocatus ero, vel Patronus, Romanos malitiosè non impugnabo, vel defendam, sed pro conscientia*
B *à Deo mihi præstita, secundùm Constitutiones, & leges, ac bonos mores ea tractabo; & postquam iustitia de iisdem causis à me cognita fuerit, si requisitus fuero, Iudicibus patefaciam, & eis in ipso iudicio assensum meum adhibebo, pretium exinde non accipiam nec per me, nec per interpositam personam suscipi permittam, & si susceptum fuerit, postquam sciuero, infra quindecim dies illud reddi faciam, & patrocinium meum alicui habenti causam, si ab eo rogatus fuero, malo studio non negabo, saluis beneficijs, quæ habemus ab Ecclesijs, vel alijs, & exceptis sententijs valentibus duodecim denarios, quæ gratis, & sine exactione nobis offeruntur; hæc omnia obseruabo bona fide, sine fraude, & malo ingenio, quamdiu Papa Innocentius, vel Successores sui censum centum libras valentem denariorum Papalium nobis Aduocatis, & Iudicibus annis singulis soluere perseuerabunt.*
C

CAPVT XLV.

De Aduocato, & Procuratore Fisci.

IN Curia Romana nullam particularem personam esse Fiscum; sed ipsammet Sedem Apostolicam, & ideo qui hodie gerit in Curia officium fisci, non appellari fiscum, sed Aduocatum, & Procuratorem fisci, scribit Gomesius. *b* Fisci Patronus, Quæstor parricidij, ex quo capitalibus rebus perquirendis præerat, olim
D dictus fuit, vt docet Iurisconsultus. *c* Et hoc fiscalis patrocinij munus à superioribus Imperatoribus prætermissum ab Hadriano primùm institutum fuisse Spartianus est testis in eius vita, ibi; *Fisci Aduocatum primus instituit.* Et licèt in corpore Iuris non raró fisci, & Aerarij nomen confundatur, vt Spicileg. *d* ait, differre tamen inter se pluribus probat Tholosanus, *e* & apud Tacitum. *f*

Et quoniam non solùm capitalium negociorum, sed etiam ciuilium curam gerere fisci Procurator tenetur, vt est integer titulus in iure ciuili, *g* sicut olim duo fuerunt, *h* ita etiam in Romana Curia apud Summos Pontifices alter est, qui capitalibus causis præest, & communi nomine fiscus appellatur; alter verò qui ciuilia, & Cameræ Apostolicæ iura tuetur, & Commissarius Cameræ dicitur, de quo infra suo loco; nunc quæ ad Patronum fisci pertinent, prosequamur: vtque magis distinctè
E procedatur, differre inter se Aduocatum fisci à Procuratore sciendum est, itaut in publicis sessionibus, & in Camera Apostolica, vbi iura ipsius Cameræ tuenda sunt, ante Procuratorem sedeat Aduocatus fisci, cuius officium olim annale erat, vt Theod. & Valent. Imperatores Cyro Præfecto Prætorio rescripsere; *i* quod postea ad biennium prorogatum ex Leonis Imperatoris rescripto *K* liquet, sed hodie perpetuum est, & Aduocatorum Consistorialis ordinis, vt apud Vestrium; *l* & videndus est syllabus Aduocatorum Cōsistorialium à Carolo Carthario conscriptus. Adeout qui hoc munus exercuit, etiam illo dimisso, Clarissimi primi ordinis dignitate perfruatur, vt Anasta. Aug. Eusep. *m* rescripsit; ac se ipsum, & filios tam natos,

a annal. to. 12. anno 1143. pag. 393.

b in prooem reg. Cancel. pag. 7.
c in l. 1. §. cum deinde, ff. de orig. iur.
d in lexic. iuris verb. fiscus.
e de Repub. lib. 3. cap. 3. nu. 3.
f lib 2. annal.
g de iure fisc. lib. 10. tit. 1. C.
h l. bonos, C. de aduocat. diuers. iudic.
i l. cum Aduocatio. C. de Aduocat. diuers. iudicior.
K l. sancimus, la 2. C. eod. tit.
l lib. 2. cap. 8.
m l. 1 C. de off. diuers. iudic.

natos, quàm postea procreandos ab omni cohortali, seu cuiuslibet deterioris conditionis periculo immunes, & liberos cum patrimonio suo seruari idem Imperator *a* decernit.

a l 2. C. eod. tit.

Debet autem Aduocatus fisci in omnibus causis criminalibus, & fiscum tangentibus, vbi articuli iuris emerserint, interuenire, & Procurator fisci super hoc omnino illum requirere tenetur, vt est Pauli V. Sanctio *b* ; nec fiscalem causam deserere potest Aduocatus prætextu salarij non soluti, vt Anton. scribit *c* A

Et quàmuis pro viribus fiscales causas defendere teneatur, priuatis tamen calumnias commouere non audeat, vt est Constantini Imperatoris Sanctio *d* Quædam alia de Aduocato fisci collige ex Mastrillo, *e* quæ nos consultò prætermittimus, ad fisci Procuratorem diuertendo; vnum non omittendo, quòd dum hæc scribimus, Petrus Franciscus de Rubeis Sacræ Consistorialis Aulæ Aduocatus, & vtriusque Signaturæ Referendarius Aduocati fiscalis munere in Vrbe, ea legum peritia, assiduitate, ac integritate persungitur, quæ iamdiù est cunctis perspecta & admirabilis: quòdq; munus hoc in Vrbe ab immemorabili residet in Collegio Aduocatorum Sacri Consistorij, vt videre est in syllabo eorundem Aduocatorum à Carolo Cathario exarato.

b Const. 71. §. 15. nu 3.
c l. 1. C. de Aduoc. fisc.
d l. 3. C. de Aduoc. fisc.
e in tract. de Magistr. lib. 5. cap. 8. de trib. mag. cur. à num. 36 vsque ad nu. 102.

Post Aduocatum locum habet in Audientia Procurator fisci, Quæstor Parricidij olim dictus, ex quo capitalibus delictis perquirendis præerat, ex Mastrillo; *f* qui fiscales causas in ipsa Camerali Audientia, & apud alios Romanæ Curiæ iudices ex facto instituit, agitque, vel defendit: fiscales autem causæ sunt, vbi de publica pecunia, vel vindicta agatur; hinc confiscari dicimus in publicum ius ærarij aliquid redigere; quod inter regalia Principum esse docet Tholosanus, *g* nec sine Principis licentia bona confiscare licet: *h* Cuius rei ratio videtur esse, quia regulari iure confiscatio non permittitur, *i* & proinde regium hoc ius est contra legem, sic notant hoc esse de maximo imperio Baldus, *k* & Iason, *l* quod à Theod. Aug. & Valent. Cæs. sancitum legimus in hæc verba. *m Nulli iudicum liceat (exceptis iis, qui in summa administrationis sunt positi potestate) proscriptionis tempestate totius substantiæ aliquem percellere, nisi ad nostras aures hoc ipsum referatur. Datum. &c.* B C

f de Magistrat. lib. 5. cap. 8. n. 36
g de Repub. lib. 9 cap 1. num. 32.
h l. prohibemus, C. de iur. fisc. lib. 10.
i Auth. bona damnatorum, C. de bon. proscript. & damnat.
k in rub. nu 1. & in c. 1 de pac. iuram. firman. & seru. in vsib. feud.
l l. imperium, nu. 24. ff. de iurisd. omn. iud.
m l. vnic. C. ne sine iussu Princip. certis iud. liceat confiscar.

Sed & alia consideranda erant, antequam bona fisco incorporarentur; aderat enim Procurator Cæsaris, qui res solemnitèr fisco deferendas per publicationem, aut ratione iuris Imperatoris examinabat, vt postea Rationalis, seu Procurator fisci incorporaret fisco; quod ab Imperatoribus Grat. Valen. & Theod sancitum legimus *n* & ex hac sanctione collige, Procuratorem Cæsaris differre à Procurare fisci; sicut enim duo genera bonorum in Imperatore consideranda sunt, alterum eorum, quæ vt priuatus possidet, nulla adhibita consideratione dignitatis, quæ propriè non fiscalia, sed patrimonialia nominantur, & qui his regendis præficiebatur, Procurator Cæsaris dictus erat, vt apud Vlpianum, *o* & Comes rerum priuatarum. *p* Alterum verò genus bonorum Principis est, quæ cum dignitate, seu potestate; vel eius ratione ei accedunt, vel debentur, vt compendia, quæ ex vectigalibus, & publicatione bonorum veniunt, *q* & qui rebus istis præficitur, Procurator fisci dicitur, qui & Rationalem quandoque dictum fuisse, colligunt Alciatus, *r* & alij ex Iulio Capitolino in vita Maximini, ibi; *erat Fisci Procurator in Lybia, qui omnes Maximini studio spoliauerat; hic per rusticanam plebem deinde, & quosdam milites interemptus est per eos, qui Rationalem in honorem Maximini defendebant &c.* Cuius etiam Ministri mentionem fecerunt Grat. Valent. & Theod. Imperatores, *s* ibi. *Ritè, atque solemnitèr per Comitem rerum priuatarum, deinde per Rationales, & singulis quibuscumque Prouincijs commorantes incorporatio impleatur &c.* Quod etiam Lipsius *t* demonstrat his verbis. *Erant enim non Romæ solùm, sed & in Prouincijs Procuratores, siue Rationales, qui bona huiusmodi caduca legerent, tollerentquè.* Licèt ex his verbis potius detur intelligi, Rationales fuisse, qui etiam hodie in Statu ecclesiastico, & in vnaquaque Prouincia, ac Ciuitate Procuratores fisci, ab ipso generali in Vrbe, & apud Summum Pontificem existente Procuratore fiscali substituti sunt, ab ipsoquè ad nutum deputantur, & amouentur. Nisi dicamus, hos Rationales esse apud ecclesiasticam Ditionem Thesaurarios principales, penes, quos pecuniæ etiam ex delicto prouenientes deponuntur, vt inde Romam mittantur. D E

n l 3. C. de bon. vacant
o l. 1. ff. de off. procur. Cæsar.
p l. 1. & toto tit. C. de Comis. rer. priuat.
q in tit. quæ sint regal. in vsib. feud.
r in l. vniuersi. C. de fund. rei priuat. lib 11.
s in l. 3. C. de bonis vacant. lib. 10.
t ad Tacitum lib. 2. annal. in verb bona Aemilia Mutæ. pag. apud me 108.

Ipse verò Procurator fiscalis, qui in Vrbe residet, vir probus, eruditus, & in Roma-

Romano foro versatus esse debet. Is enim Camerali audientia partibus, ac alijs extra audientiam iudicibus in fiscalibus causis assistit, causarum secreta noscit, & pro libito intuetur, ac in omnibus votum saltem consultiuum præstat, non tamen iudicat; Consistorijs publicis interesse consueuit, ac pro publico eius officio petere, & curare, vt de rebus sic publicè peractis, quarum testimonium perpetuò habere
A Reipublicæ interfit, (puta de alicuius Principis obedientia Pontifici præstita, ac similibus) per aliquem ex Prothonotarijs Apostolicis ad perpetuam rei gestæ memoriam publicum fiat documentum, ad tradita per Vestrium; *a* Quàmuis Chassan. *b* dicat, Procuratorem fisci esse virum parùm placidum, omnibus inuisum, Deo odiosum, parùm, aut nihil æquitatis in se habentem; & videtur hæc definitio desumpta ex Baldo, *c* dum ait, Fiscum esse duræ ceruicis, rigorosum, nunquam, vel raro æquum, largum habentem stomachum; & vide Carauitam, *d* qui Baldum, & Chassaneum refert. Quibus adde, Procuratorem fiscalem proprium, & peculiare indumentum habere, Togam scilicet violaceam talarem, cui aliam superimponit eiusdem coloris, & longitudinis, in ore, & circuitu purpureris zonis redimitam; vbi verò in Tribunali Cameræ Apostolicæ, in Consistorijs publicis,
B in Sacrorum solemnijs Pontifici assistit, clamidem, siue paludamentum violaceum, cum inuerso caputio circa collum, more Aduocatorum Consistorialium, defert.

a in pract. lib. 2. cap. 9.
b in consuetud. Burgund. tit. des dioroctz. rub. 4. §. 7.
c in L. exequuntorem, C. de exeq. re iud. & in tit. de feud Marchia, §. 1.
d super rit. magne Cur. rit. 17. n. 10

Bis in hebdomada cum Gubernatore Vrbis, & Cameræ Apostolicæ Auditore generali Pontificem Maximum adit. In sacra Consulta locum assignatum habet; itaut vbi de publicis criminibus vel in ipsa Vrbe, vel tota ecclesiastica Ditione agatur, ad illorum expeditionem ipso inconsulto deueniri nequeat. Quamobrem & in qualibet Prouincia, ac Ciuitate, & in ipsamet Romana Curia septem substitutos habet, quibus singulis Camera scuta quinque menstrua persoluit, videlicet quatuor pro Tribunali Gubernatoris, duo pro Tribunali Auditoris Cameræ, & vnum pro Tribunali Vicarij; estquè munus hoc nostra ætate (vt Vestrius ait loco cit.) ad malos mores cohibendos admodum necessarium, et ad pacem, quietemquè Eccle-
C siasticæ Reipublicæ plurimùm conducit, ac in Romana Curia non mediocris negocij, atque auctoritatis; plurimumquè et Principis, et priuatorum interest, vt nonnisi à viro probo, erudito, et in Romano foro versato exerceatur. Et nihilominus Paulus V. *e* in sua generali Tribunalium, et Officialiũ Romanæ Curię reformatione quid agere, quid vitare debeant Procurator fisci, eiusquè Substituti certa lege decreuit; quæ cuncta rescribere nimis laboriosum visum est, et à nostro instituto alienum.

e Const. 71. §. 17. Bullar. nou. tom 3. pag. 275.

Forsan et meminisse iuuabit quæ ad rem congerit Tholosanus, *f* qui et vnde dicatur fiscus, satis eruditè more suo demonstrat. Tandem sicut Hadrianus Imperator fisci Aduocatum primus instituit, ita à Cæsare bonorum publicationem inductam fuisse docet Lipsius. *g* Fiscus etiam pro tributis, alijsquè debitis, et oneribus
D accipitur; elegans inscriptio, et singularis exempli Romæ in Ponte Senatorio, qui nunc S. Mariæ dicitur, à Iacobo Guthier relata *h* legitur his verbis.

f in syntag. iur. vniu. lib. 31. cap. 31. per tot.
g ad Tacit. lib. 6 annal. in verb. quia damnati publicatis bonis &c
h de off. dom. August. lib. 3. cap. 31.

Numini Deorum Aug. Ioui Opt. Max. Ædem voto suscepto Q. Lepidus M. F. M. Curius. M. F. Cos. III. S. P. Q. R. Imp. Cæs. Diui Traiani F. D. Neruæ Nep. Traiano Hadriano Aug. Pont. Max. Trib. Pot. II. Cos. II. Quòd vnus omnium Principum, & solus remittendo sestertium nouies millies centena millia N. Debitum
E Fisci non præsentes modò, sed & posteros suos præstitit hac liberalitate securos.

Sed et Paulum III. Pont. Max. damnasse, et acritèr increpasse quendam eius Aduocatum Fiscalem, qui noua contra priuatorum vtilitatem, in eiusdem Principis commodum, inuestigare quotidie conabatur; dicebat enim, quòd ille, vt videretur diligentior, non curabat augumentum Cameræ Apostolicæ, seu diminutionem, cum

non intereffet Ecclefiæ, vt contra priuatorum commoda pro modico lucro (quod maximum folet effe in priuatis) contractus vel ab eo initi, vel ab auctore fuo retractarentur, & in dies fierent nouæ inueftigationes, Iacobus Gallus *a* I. C. teftatur.

a conf. 59 ex his qua, num. 6.

CAPVT XLVI. A

De generali Cameræ Apoftolicæ Commiffario.

Poft Procuratorem fifci fedet quoque in Camera Commiffarius eiufdem Cameræ, eiufquè negocia tractare, gerere, & exequi folet, dummodo ad iudicia non pertineant. Varius fuit huius Officij ftatus, dicente Veftrio, *b* hoc munus effe ex fui natura non vulgare, eiufquè auctoritatem fuo tempore oftendiffe Ioannem quendam Brocchum Imolenfem fuum maiorem auunculum, qui fui muneris dignitatem adeo euexerat, vt totam Vrbem, ac vniuerfam Romanam Curiam regere videretur; verùm ipfius Veftrij ætate adeo diminuta erat, vt ferè omnia, quæ ad hoc Officium pertinebant, Gubernator Vrbis, Thefaurarius, Præfidens, & Procurator fifci adminiftrarent; quamobrem Nicolaus Grauatius *c* fubdit, Commiffario Cameræ eueniffe, quod de cornicula fabulatur Aefopus, cum enim se auibus præftare gloriaretur, illæ verò fuas pennas repeterent, nuda inuenta eft; fed verè hæc fabula dici poteft, nam hoc tempore, ficut etiam multis ab hinc annis graues huic muneri viros præfuiffe audiuimus, & vidimus, nam præ cæteris Ioannes Bernardinus Pifcina poft Commiffarij Cameræ officium, à Sixto V. Ciuitatis Nurfiæ, ac totius Montaneæ Præfectura decoratur, vt in ipfius Sixti V. Conftitutione *d* legitur: Clemente VIII. fedente, Paulus Aemilius Zacchias Cameræ Apoftolicæ Commiffarius, & poftea S. R. E. Cardinalis ab eodem Pontifice creatur: fub Paulo V. Iulium Monterentium poft Commiffarium Cameræ, Vrbis Gubernatorem, & Vicecamerarium vidimus: Gregorio XV. Pontifice, Ioannes Beninus Commiffarius Cameræ, Vrbis Gubernator, & eiufdem Cameræ Clericus creatur: Vrbano VIII. ad Pontificatum euecto, Antonius Lambardus poft Commiffariatum Cameræ Archiepifcopus Nazarenus efficitur; in cuius locum fubrogatur Cæfar Raccagnus, qui poft S. Spiritus in Saxia Præcepto riam per biennium geftam, ad Vrbis Gubernium euectus, demum Tipherni Epifcopus promulgatur, fucceſforem ipfe habuit Felicem Contelorium, qui ad facræ Confultæ Secretariam afcitus, Vaticanæ Bafilicæ Canonicatu infignitus, Pontificius ad Principes Breuium Secretarius enafit; in huius locum fufficitur Ioannes Ghinus inter primarios Romanæ Curiæ Patronos fide, diligentia, & legum peritia valdè commendatus: denique à S. D. N. Innocentio X. in Ghini locum fubrogatur Lazarus Bottus, diu Romana in Aula verfatus, mira integritate, prudentia, iuriumquè præftantia præditus, & ab eodem Pontifice inter Vaticanos Canonicos cooptatus. Et cum aliquando habitum à Prælatis in Romana Curia deferri folitum geftauerit, prour Beninum, Lambardum, Ghinū, & Bottum geftare vidimus, hac prærogatiua digniorem quoque in Camera Apoftolica fupra Aduocatos Pauperum, & Fifci fedentes locum habuerunt, quod à Sixto V. fancitum legimus *e*

b lib. 2. cap. 10.

B

c in annot. ad eum ibi.

d 44. in princip.

C

D

e Conftit. 44. §. 10.

Sed iam ad alia tranfeamus. Et cum de tempore, quo fuerit hoc officium inftitutum, non fatis conftet, ante Pontificatum tamen Pij IV. fuiffe liquet ex eiufdem Pontificis Conftitutione. *f* In antiquioribus verò inftrumentis pro Camera Apoftolica ftipulatis interueniebat quidam Minifter ad nutum Pontificis depnratus, & prudentis viri nomine nuncupatus, Cherubino iuniore tefte. *g* Verùm fub Paulo IV. qui ante Pium IV. fedit, fuiffe Commiffarium Cameræ, colligi poteft ex Mandofio, *h* dicente, Præfidentis, Commiffariatus, & Thefaurariatus officium etiam à laicis exerceri poffe, in hæc verba. *Infuper Camerarius, cuius funt membra feptem Clerici Cameræ Apoftolicæ, ac Præfidens, Commiffarius, & Thefaurarius, qui vltimi tres laici effe poffunt*; & ad hoc probandum adducit Nicolaum de Vbaldis, *i* qui ante annos 160. plufuè minus Rotæ Romanæ Auditor fuerat; quamuis in meo Codice folùm de Thefauraria, & Cancellaria hic loquatur: nec erit prætereundum, quod ex Veftrio fupra diximus, auunculum fcilicet eius maiorem Commiffarium Cameræ

f 87. § 47. Bullar. nou. tom. 2. pag. 136.
g ad Conft. 44. Sixti V. fchol. 1.
h in glof. facult. Regen. §. volentes. verb. Camerarius.
i in tract. de fucceff. ab inteft. cleric. & regul. in verb. finita, nu. 22. verf. idem dicerem.

E

meræ fuiſſe, quod certè ſub Leone X Clemente VII. & forſan etiam ſuperiori tempore conrigiſſe puto; nam Veſtrius hæc ſub Paulo III. ſcripſerat, vt patet ex ſua prać. *a* Sed hoc certiſſimum eſt, Commiſſarij Cameræ officium, quod ante Sixtum V. ad Summorum Pontificum conſtituebatur beneplacitum, in perpetuum, & vacabile ab eodem Sixto erectum fuiſſe, vt in ſua Conſtitutione, *b* vbi hæc in ſumma leguntur.

A Facultates, iuriſdictiones, & prærogatiuas per quoſcumque Romanos Pontifices antea conceſſas confirmat Sixtus V. Commiſſario Cameræ. §. 3.

Scripturarum Cameræ Apoſtolicæ Archiuij adminiſtrationem, & curam iniungit. §. 4.

Detinentes eiuſdem Cameræ ſcripturas, eaſquè ſcientes, & non reuelantes coercendi iuriſdictionem impartitur. §. 5.

Contra Prælatos, & clericos ingerentes ſe in Beneficijs eccleſiaſticis, & Bullis non expeditis, procedit. §. 6.

Portionem conſuetam panis, vini, eſculentorum, nec non ſalaria, regalia, & emolumenta ſolita concedit. §. 7.

Verum, & certum Papæ familiarem, vtriuſque Signaturæ Referendarium declaB rat; Clericorum, & Cameralium priuilegia eidem concedit, ac tribuit. §. 8.

Penſiones ad quingentorum ducatorum auri de Camera transferendi; etiam in mortis articulo indulſit. § 9.

Habitum per alios Prælatos Camerales deferri ſolitum concedit; locum in Camera immediatè poſt Præſidentem, in Capella Pontificia, & Conſiſtorijs publicis poſt Palatij Apoſtolici Auditores, & Cameræ Clericos aſſignat. §. 10.

Commiſſariatus officium in perſonam ſibi benè viſam, à Summo Pontifice approbandam, pro ſumma florenotum anri Cameræ centum reſignandi facultatem impartitur. §. 11.

Expeditiones gratis ad ſuî fauorem faciendas mandat. §. 12.

Ioffredo Lomellino vtriuſque Signaturæ Referendario prædictum Commiſſariatus officium, cum iuriſdictionibus, emolumentiſque prædictis ad eius vitam concedit. §. 13. Additis clauſulis præſeruatiuis, decreto irritanti, derogatorijs derogatoriarum, atque executoribus, & defenſoribus deputatis, vt in §§ ſeqq.

C

Sed hodie ſicuti perpetuitati, ita & alijs quibuſdam priuilegijs derogatum eſt, itaut Commiſſarius Cameræ ea tantùm, quæ à Pio IV. *c* conceſſa ſunt, exequi valeat, ipſumq; non Prælatum præcedant Aduocati Conſiſtoriales, ac Procurator fiſci.

Verùm quàmuis nomen nouum eſſe admittamus, officium tamen antiquiſſimum eſſe fatendum eſt, & Procurator Cæſaris dicebatur, ſiue Rationalis, prout ab Alexandro Imperatore *d* denominatum habes, ibi, *Procuratores meos, vel Rationales:* & ita à Gratiano Valent. & Theodoſ. *e* etiam dicitur, vbi ab iſtis Imperatoribus ſancitum habes, Procuratorem Cæſaris non debere cognoſcere, Aduocato fiſci abſente, inter fiſcum, & priuatum, ſed Aduocato præſente, vt notat ibi Bald. Sed

D Procuratorem Cęſaris differre à Commiſſario Cameræ in iſtis iuribus apparet, ſiquidem Procurator Cæſaris, qui etiam Rationalis dicitur, iuriſdictionem habebat, & cognoſcebat cauſas Fiſcales, & cauſas inter Fiſcum, ac priuatum, vt habetur ex iure ciuili, *f* & apertè ſcribit Carauit. *g* Commiſſarius verò Cameræ nullam habet iuriſdictionem, vt notum eſt.

Sed quoniam diximus, differre Commiſſarium Cameræ à Fiſco, ſciendum eſt, hanc controuerſiam annis proximè elapſis excitatam fuiſſe in Camera, & poſt multa ab vtraque parte deducta, conſulto fel. rec. Paulo V determinatum fuit, in cauſis criminalibus, vbi non agitur de pœna vltimi ſupplicij, coram Camerario, & Clericis interuenire debere Commiſſarium, ſuaq; eſſe emolumenta, cætera verò omnia interueniente Fiſco expedienda eſſe, & ita hodie ſeruari teſtatur Cherubinus iu-

E nior. *h* Quamobrem multa, quæ ab Imperatoribus in libro Codicis x. tit 1. de iure Fiſci, ſancita ſunt, etiam ad Commiſſarium Cameræ referri poſſe exiſtimo; eoq; magis in hanc ſententiam adducor, quia antequam hoc Commiſſarij officium inuentum eſſet, omnia ab ipſo Procuratore Fiſcali exequebantur, vt Conſtitutiones Summorum Pontificum legenti manifeſtum fiet: præter alias tamen videnda eſt Conſtitutio Pio IV. *i* vbi nulla de Commiſſario, ſed ſolùm de Fiſco mentio habetur. Et Commiſſario ægrotante, ſeu legitimè impedito, vices eius Fiſcus ſupplere ſolet.

Tandem Commiſſiones cauſarum, & inhibitiones in cauſis ſpoliorũ, & illicitæ nego-

a cap. 2. lib. 2. vbi de Camerario agit.

b 44. Bullar. nou. tom. 2. pag. 550.

c Conſtit. 87. §. 47. Bullar. nou. tom 2. pag. 126.

d in l. 2. C. de modo multar.

e in l. fin. C. de Aduoc Fiſc.

f in l. ad Fiſcũ, & ibi gloſ. in verb. rationalis, C. vbi cauſ. Fiſcal. cog.

g ſuper ritib magn. Cur. rit. 17. nu. 8.

h ad Conſtit 44 Sixti V. ſchol. 2. pag. 123.

i 55. Bullar. nou. tom. 2. pag 74.

gociationis signari, ac expediri, non citato prius Commissario Cameræ, à Pio V. *a* prohibitum est.

Atque hæc de Ministris,& Officialibus, qui in Camera Apostolica à sinistris Eminentiss. Cardinali Camerario sedent, dicta sufficiant, iam aliqua de Reuerendiss. Clericis, & qui à dextris sedent, dicamus.

a Constit. 51. Bullar. nou. tom. 2. pag. 246.

CAPVT XLVII. A

De Cameræ Apostolicæ Clericis.

Collegium Quæstorum apud antiquos fuisse, verba Suetonij *b* demonstrant, dum referr, Titum Claudium Collegio Quæstorum pro stratura viarum gladiatorum munus iniunxisse, detractaque Ostiensi,& Gallica Prouincia, curam ærarij Saturni reddidisse &c. Huius Collegij simulacrum hodie apud nos esse Collegiū Clericorum Cameræ Apostolicæ, si quis affirmet, non multùm à via (ni fallor) errabit: ex ipsis namque Clericis Pontificalis ærarij Custos, Viarum Præses, Riparum tyberis Curator, Scriniorum, Annonę, & Grasciæ Præfecti quotannis eliguntur: in eorum quoque numerum ascitus est Gubernator Vrbis, penes quem spectaculorū, & ludorum cura, vt apud antiquos Quæstores, residet. Et quemadmodum antiqua Quæstura ad maiores dignitates aditum, & viam sternebat, ita ex hoc Illustriss. Clericorum Collegio ad maximos honores, & sacram Purpuram euectos quotidie videmus; itaut Liuius *c* de his loquutus fuisse videatur, dum ait. *Quæstura non honoris ipsius finis, sed patefactus ad Consulatum, ac triumphos locus nouis honoribus videbatur.* B

Constituebatur antiquitùs hoc Collegium ex multiplici, & indeterminato Clericorum numero; cum autem ob ipsorum numerum excrescentium, & augumentū, prouentuum, & emolumentorum diminutionem vitam condecentem ducere nequirent, Eugenius Pontifex huius nominis IV. anno salutis 1438. ipsorum Clericorum petitionibus annuens, & ampliorem numerum ministrorum in officijs ponendum non esse, quàm possit de illius prouentibus congruè substentari, & numerositatem auctoritati derogare considerans, septem tantummodò Clericos in futurum esse sanciuit, vt videre est in Constitutione ab ipso edita. *d* Hic autem septenarius numerus per annos 150 plusuè minus, quousque scilicet Sixtus V. Beati Petri Sedem conscendit, perdurasse constar: ipse enim Sixtus alios quinque addidit, itaut ex duodecim nunc Clericis constituatur Collegium. C

Horum congressus ter in hebdomada tempore Vestrij, *e* nunc autem bis in Palatio Apostolico, & loco suo, quem proptererea Cameram vocamus Apostolicam; die scilicet Lunę, & Veneris, vel si in his diebus aliquando contingat impedimentum, Mercurij fieri solet. Ad hoc autem Tribunal Ecclesiarum, & Monasteriorum omnium, nec non etiam Vrbium, Ciuitatum, Terrarum, Castrorum, Oppidorum, Villarum, & locorum Romanę Ecclesiæ immediatè, & mediatè subiectorum spiritualia, ac temporalia negocia, Eugenio IV. sedente, deueniebant, vt hic Pontifex affirmat in præfatione Breuis confirmantis Statuta Cameræ Apostolicæ: *f* Vestrius autem *g* addens, si de mala diplomatum expeditione per ipsam Cameram facta, si de publicis functionibus, vectigalibus, & alijs publicis prouentibus, cum ecclesiasticis ex vniuerso Vrbe, tum temporalibus ex temporali Ecclesiæ Ditione, siue inter Officiales Romanæ Curiæ, quibus pro maiori parte designata sunt, siue inter ipsos publicanos, exactores, et collectores, vel eosdem priuatos, seu Vniuersitates, siue inter quemlibet ex prædictis, et fiscum sint controuersiæ, huius Tribunalis notionis esse dicit. Verùm hac nostra tempestate multa sibi Eminentiss. Cardinalium Congregationes, pura Episcoporum, et Regularium, sacra Consulta, super Bono Regimine Status ecclesiastici, et Illustriss. Thesaurarius generalis ex speciali Summorum Pontificum concessione vendicarunt, itaut non parùm sit Clericorum iurisdictio imminuta. D E

Quàmuis hoc, et Sacræ Rotę Auditorium, tanquam duo magis lucentia sydera, primum inter cætera Tribunalia huius Romanę Aulæ locum obtineant: quod vt manifestius fiat, quædam à Summis Pontificibus concessa Clericis priuilegia referenda duxi.

b lib. 5. in vita Titi Claudij, cap. 24.

c lib. 4. decad. 3.

d Bull. nou. tom. 1. Const. 13. pag. 279.

e in pract. lib. 2. cap. 12. nu. 1.

f Bull. nou. tom. 1. pag. 280.

g lib. 2. cap. 12.

Veros Capellanos, & familiares Summorum Pontificum Thesaurarium, & Cameræ Apostolicæ Clericos esse constat ex diplomate Sixti IV. *a*

Expeditiones Cameræ, & Cancellariæ pro se se, & eorum nepotibus, ac familiaribus gratis recipere, nec aliquid ab ipsis exigi, sub excommunicationis pœna idem Pontifex præcipit. *b* Et ita fuisse iudicatum testatur Tuscus, *c* relatus a Cherubino iuniore. *d*

A Causas quascumque Cameræ Apostolicæ interesse concernentes, summariè, & sine strepitu, ac figura iudicij, sola facti veritate inspecta, cognoscunt, Innocentio VIII. concedente. *e*

Ciuitates, & loca Ecclesiasticę ditioni subiecta visitare, de abusibus, & criminibus inquirere, & in ipsa visitatione ad exhibenda documenta cuiusuis generis quascumque personas cogere, processusque fabricare possũt, ex Iulij II. Cõstitutione. *f*

Spoliatorum a latronibus damna, inspectis circumstantijs, & recepto iuramento, ab ipsis spoliatis arbitrantur, Leone X. permittente. *g*

Quorundam locorum, & Terrarum Status Ecclesiastici gubernium concessit Alexander VI. *h* sumpta occasione controuersiarum, quæ super gubernio eorundem Castrorum fuerat inter Ciuitates Spoleti, & Interamnæ.

B Sed præter hæc Castra habent etiam gubernium Centum cellarum, & Tulphæ, ex Leone X. *i*

In quibus locis licèt singulis annis exercitium Guberniorum inter Clericos distribuatur, possunt tamen statuta ibi condere perpetuò duratura, ad tradita per Tuscum, *k* & alios ab eo relatos.

Sententias super causis spectantibus ad Fiscum in Camera latis ob solemnitatum iudicialium omissionem non annullari voluit Innocentius VIII. *l*

Iurisdictioni Clericorum subijciuntur nedum causæ gabellarum, dohanarum, & datiorum, sed eorum conductores, & Officiales tam in Vrbe, quàm extra; insuper Riparum mercatores, & merces, grasciæ, salis, alumnium, Zeccha, carceres, viæ, depositarij, ac thesaurarij per varia loca Status Ecclesiastici consistentes, Leone X. *m*

C permittente, & confirmante,

Quædam tamen Dominis Clericis prohibita sunt videlicet.

Societatem occultam, vel apertam circa spectantia ad Cameram habere nequeunt, ex Leonis X. *n* prohibitione.

Abesse non possunt absque licentia Camerarlj, vel Decani, ex Pij V. Sanctione. *o*

Tolerantias hebræorum, extractiones victualium, & frumentorum, repræsalias, aut literas pro capienda possessione Beneficiorum Ecclesiasticorum, vel prorogationes temporis ad expediendum literas Apostolicas quarumcumque gratiarum, vel ad solutionem Annatarum, aut Cathedralium, Collegio, aut Officialibus debitarum, vectigalium impositionis augumenta, vel diminutiones non concedunt, seu permittunt, Pio IV. *p* iubente.

D Nec etiam Clericorum spolia, aut decimas, vel alia regalia, aut credita fiscalia, etiam pro parte, donare, aut remittere valent. *q*

Nullam iurisdictionem vti singuli habent, sed tantùm Collegialiter, & in plena Camera, vbi commissiones, expeditiones faciendæ, & committendæ sunt. *r* Quamobrem sicut antiqui Quæstores leges a Principe promulgandas, & edicta componebant, & antequam ab ipso Principe manu propria firmarentur, ad calcem illarum Quęstores scribebant, *vidi*, vel, *legi*, vt notat Panzirolus, *f* ita DD. Clerici in expeditionibus, quæ sub Camerarij nomine regulariter fiunt, apponunt, *visa*.

A quibuscumq. literis, gratijs, & indultis in rebus spiritualibus omnino abstineat. *t*

E Licèt Sede vacante Camerarij, et Clericorum iurisdictio non expiret, hæc tamen restringitur ad exactiones pecuniarum Cameræ, prouisiones ratione Sedis vacantis; cætera autem interdicta sunt ab eodem Pio IV. *u*

Nec Commissiones in forma, si in euidentem, super alienatione rerum Ecclesiasticarum concedere possunt, ob Pij V. prohibitionem. *x*

Sed quoniam diximus supra, ex hoc Collegio quotannis assumi Annonæ, Grasciæ Presides, Riparum Tyberis Curatores, si quis ad hos Magistratus pertinentia magis præcisè cupiat agnoscere, quæ dicta sunt in Congregationibus Annonæ, Viarum, et Aquarum, et quę scribam infra cap. 50. et 51. perlegat. Quædam verò de pecuniæ cudendæ, carcerumq. Præsidibus, et de Archiuiorum Præfecto dicere, cum alibi de his actum non fuerit, non inutile duxi.

CAP.

a. Const. 1. §. 3. Bullar. nou. tom. 1. pag 332.
b. d. Constit. §. 4.
c. in conclus. in verb Cancellaria
d schol. 2. d. Bullæ Sixti IV.
e. Const 4. §. 2. Bullar. nou. tom. 1 pag 371.
f. 8. Bullar. nou. tom 1. pag. 410.
g. Const. 28. d. Bullar. & tom. pag. 521.
h. Const. 12. d. Bullar. & tom. pag 401.
i. Const. 24. §. 4. Bullar. nou. tom. 1. pag. 514.
K. in conclus in verb. Gubernator
l. Const. 4 Bullar nou. tom. 1. pag. 376.
m. Const 24. d. Bullar. & tom. pag. 514. & 515.
n. Const. 24. Bullar. nou. tom 1. pag. 516.
o. 67 §. 14 tom 2 pag 123.
p. Const. 55. Bullar nou. tom 2. pag 74
q. ead. Const. 55. § 13.
r. in § 14 d. Cõst.
f. in comment. Imper. orient. de Quæstor cap. 72. pag. 109
t. ead Cõst. §. 16.
u. in § 19. & in Constit 63. §. 9.
x. Const 69. Bullar nou. tom. 2. pag. 266.

CAPVT XLVIII.

De Zeccarum Præside. A

a l. 2. §. & triumuiri, ff. de orig. iur.

TRes viros monetales apud antiquos fuisse docet Pomponius Iureconsultus *a* his verbis. *Constituti sunt eodem tempore quatuor viri, qui curam viarũ gererent, & Triumuiri monetales æris, argenti, auri flatores &c.* Et hos monetę cudendæ præfuisse aduertit Auctor antiquitatum Romanarum, *b* & in antiquis monumentis ita scribi solitos, Triumuiri A A. A. F. F. quod est, auro, argento, ære flando, feriundo; vt etiam interpretatur Valerius Probus, *c* ac Titum Plautium hoc Magistratu functum fuisse antiqua docet inscriptio apud Panuiniũ *d* in hęc verba. TI. PLAVTIO M. F. M. N. SILVANO AELIANO PONTIF. SODALI AVGVSTALI III. VIR. A. A. A. F. F. Q. T. CAESARIS LEG. LEG. V. IN GERMANIA. Et hos populi suffragio creatos testatur Nicolaus Grucchius *e* Horum etiam meminit Cicero ad Trebatium scribens *f* his verbis. B *Treuiros vites censeo; audio capitales esse, mallem auro, argento, ære essent, sed aliàs iocabimur &c.* De monetarijs meminit Iustinianus Imperator *g* cuius verbi, *murilegulis*, interpretationem (contra Accursij, & aliorum Interpretum opinionem, dicentium, Imperatorem intellexisse eos, qui monetam Principis cudunt) affert Alciatus ibi, dicens, Monetarios significare Textrini quoddam officium, sicut apud Flauium Vopiscum in Aurelian. *vbi seditio*, inquit, *Monetariorum intra murana bellum grauissimum peperit &c.* Et hoc idem innuit Rhodigin. *h* ibi; *Monetarios Sudas monetæ artifices interpretatur, sunt, qui ad Textrinũ opus referre vocabulum malint &c.* Dicti fortasse Monetarij ab officij ipsius vtilitate, vt Alciatus loco cit. obseruat; vide, quæ notat Tiberius Decianus *i* qui hanc vocem monetarij hodie apud nos in malam partem accipi notat; quod indicare fortasse voluit Cassiodorus *k* dum ait. *Monetarios autem, quos specialitèr in vsum publicum constat inuentos, in priuatorum didicimus transisse compendium &c.* C

b lib. 7. cap. 28.
c in opusc. de literis antiquis, in l. A.
d de Ciuit. Roman. pag. apud me 602.
e de comitijs Romanor. lib. 2. pag. apud me 172
f epist. familiar. lib. 7. epist. 13.
g in l. 1. & alibi C. de murileg. lib. 11.
h lection. antiq. lib. 8. cap. 11. circa fin.
i lib. 7. de fals. monet. crimin. cap. 23. num 6.
K. lib. 5. variar. cap. 39.

In locum Triumuirorum monetalium successisse quem hodie in Vrbe Præsidem Zeccarum vocant, nulli dubium esse puto.

Huius Præsidis notio est, expendere, vtrum nummi publicè percussi legem mixtionis, vel puritatis habeant, itaut si minus habere fuerint inuenti, eorum vsus prohibeatur, prout annis proximè elapsis de quadam moneta argentea, quam Iulios vocant Auenionenses, percussa, successiuè de alijs, cum iusti ponderis, & bonitatis non essent, factum fuisse vidimus.

Antequam Magistri monetales nummos cudant, sub Præpositorum monetalium (Assaggiatori in Vrbe vocant) & Actuarij testimonio exiguum frustum materiæ, vel D metalli, ex quo fabricanda est moneta, in pixidibus ponunt, vt probatio fiat.

Perquirit etiam Præses hic diligentèr, & emendat, si quid aurifices, tractores auri, nummularij, argentarij, seu mensarij, collibistæ, vel alij, qui metalla tractaur, in fraudẽ legis monetæ præscriptę admittant, si radant, aut minuantè pondere, tu videomnino rescriptum Constantini Imperatoris. *l*

l in l. vnic. C. Theodos. si quis solidic. exter. incider. vel adulteran.

Insuper ius dicit de omnibus monetis Papalibus, tam in Vrbe, quã alibi in Ecclesiastica ditione cusis, & aliorum quoque Principum, si de bonitate, & valore dubitetur, nummos prohibet.

De delictis à magistris, custodibus, præpositis, probatoribus, incisoribus, sparatoribus, tractatoribus auri, argentiuè, minerarijs arenarum auri, aurificibus, celatoribus, & alijs negociantibus circa monetam commissis, cognoscit, ac de litibus, E & controuersijs eorum in præuentione causarum cum Gubernatore Vrbis, alijsque Iudicibus Romanæ Curiæ concurrit.

m l. 8. & 9. ff. ad leg. Cornel. de fals.

n in l. 1. ff. de cõtrahen. emptio. & l. 1. C de veter. numis. potest. lib. 11.

Vt autem horum delictorum animaduersio iuxta præscriptas leges fiat *m* sciendũ est, tria in omni numismate consideranda; primò materia publicè electa cum certo pondere; secundò character, quo insignitur, seu notatur forma publica; tertiò valor, seu functio decreta, ad tradita per Paulum I. C. *n* in quibus omnibus quid decretum à superioribus, quouè in vsu sint, qui nummis vtantur inspicimus.

Humi-

Numiſmatis materia eſt æs, aurum, argentum, quæ aliquando pura per ſe, aliquando miſcetur; quæ quidem mixtio à Principe legem recipit, quam Curatores monetarum ſequi debent; ſi quis enim ſuo marte argento publicè, priuatimquè æs, ſi auro argentum, ſiue æri plumbum miſceat, capitale eſt delictum cum bonorum proſcriptione, vt a Tacito Imperatore ſancitum fuiſſe teſtatur Flauius Vopiſcus in eius vita, & apud Vlpianum; *a* quod etiam decreuit Conſtantin. Imperator, *b* &
A hoc eſſe crimen læſæ maieſtatis probat Gigas; *c* cuius dicti rationem reddit Tiberius Decianus, *d* quia monetam cudere ſolius Principis eſt, & ad ipſius æſtimationem, famamque ſpectat, nè moneta ſua adulteretur; videndus eſt Caſſiodorus. *e* Quæ quidem adulteratio etiam tribus modis fieri poteſt, nempe circa materiam, ſi in auro, argento, ære fiat mixtio, vt dictum eſt, & vide Decianum, *f* circa formam, quæ nihil aliud eſt, quàm impreſſio, ſiue caracter impreſſus in materia, vt idem Decianus; *g* & circa pondus, ac æſtimationem, ſeu valorem, quæ quidem ponderis, & valoris certitudo adeo neceſſaria eſt, vt ea ſublata, non rarò in plebe excitentur diſſidia, & querelæ, vt apud Tholoſanum. *h* Minuitur autem monetæ pondus; vel aqua ardenti ſuperficiem auferendo, vel monetæ circulum tondendo eodem
B Deciano docente. *i* Quid autem ſi clericus ſecularis, ſiue cuiuſuis Ordinis Regularis, etiam miles Hieroſolymitanus, tale crimen admittat, à quo puniendus ſit, à iudice ſcilicet laico, vel eccleſiaſtico? vide Conſtitutionem Vrbani VIII. Idibus Nouembris 1627. editã, cuius particulã ad hanc rẽ facientem refert Squillant. *k*

Quæ autem eſſent monetarum antiquarum pondera apud Græcos, & Romanos, difficilẽ tractationem dicit Blondus; *l* tu tamen lege, quæ ſcripſerunt Alex. ab Alex. *m* Gul. Budeus, *n* Tholoſ. in ſyntagm. *o* Lipſius, *p* & Phil. Pigafetta; *q* apud quos etiam Scriptores alia multa ad hanc rem facientia videbis; precipuè quis primus tam apud Græcos, quàm Latinos, aliaſquè Nationes monetam percuſſerit, qua forma, & quibus imaginibus; ac etiam vnde denominatio pecuniæ, monetæ, ac nummi fluxerit; videndus eſt etiam Plinius, *r* proximum ſcelus fe-
C ciſſe dicens, qui primum ex auro denarium ſignauit, quod et ipſum latet, auctore incerto ait: Pauſanias tamen *ſ* Rhæcum Philęi, & Theleclis filium, & Theodorum ambos Samios primos æs conflare, & cudere docuiſſe affirmat; Iulius Vrſinus, *t* & ante ipſum Caſſiodorus *u* Seruio Tullio Rege rudi ære nota pecudum (a qua pecuniç nomen effluxit) nummos çreos ſignatos eſſe dicit, hominum verò imagines in çre ſculptas a Iano, ſiue Saturno primùm fuiſſe, teſtatur, ex vna enim vir biceps, vt Ianus ipſe fingitur apparet, ex altera verò pons, corona, vel nauis viſitur; quia, vt Macrobius *x* ait Ianus primus ęs ſignauit ex vna parte ſuam effigiem, ex altera nauem impreſſit; Eutropius *y* verò huius rei inuentorem Saturnum facit, dum ſcripſit, Saturnus nummos æreos primus inſtituit: opinor autem in Iani, Saturnique memoriam; nam vt Lactantius *z* teſtatur, Ianus Satur-
D num errantem ſuſcepit, cuius rei argumentum ſunt nummi veteres, in quibus eſt cum duplici fronte Ianus, in altera parte nauis, quod etiam cęcinit Ouidius. *a*

Multa quidem didici, ſed cur naualis in ære
Altera ſignata eſt, altera forma biceps.
At bona poſteritas Puppim ſignauit in ære,
Hoſpitis aduentum teſtificata dei.

Argenteam verò monetam Fabio Pictore, & Q. Vgolino Gallo Coſſ. anno ſcilicet 484. primùm cuſam fuiſſe, ex Plinio *b* notat Fuluius Vrſinus; *c* quàmuis in meo Codice Plinius dicat, anno ab Vrbe condita 585. Q. Fabri. Conſ. quinque annis ante primum bellum Punicum argentum ſignatum fuiſſe: & Gallis auctoribus ſine aliquo adhuc ſigno monetam ad metalla tranſlatam fuiſſe, Caſſiodorus *d* ſcribit.

Inſuper ſex Procuratores monetæ, qui Comiti ſacrarum largitionum parebant,
E Panzirolus *e* refert in hæc verba. *Monetam non Ciuitates, non Præſides, Vicarÿuè, aut PP. cudebant, ſed hæc facultas a Principe Magiſtro largitionum demandabatur, vt qui Principis pecuniam tractabat, eam quoque percuti curaret. In Occidente ſex tantùm in locis moneta ſignabatur, quibus totidem Procuratores præerant.* Hæc Panzirolus, qui enumerando, quinque tantùm refert, nempe Procuratorem monetę Sciſcianæ, Aquilienſis, Vrbis Romæ, Lugdunenſis, & Arelatenſis: ſed alia multa videnda ſunt apud Iacobum Guthiere z. *f*

a. l. 8. & 9. ff. ad leg. Corn. de falſ.
b. l. 1. & 2. C. de falſa monet.
c. de crim. læſæ maieſt. lib. 1. q. 62.
d. tract. crim lib. 7 de falſ. monet. crimin. cap. 23. n. 2.
e. lib. 7. variar. formul. 32. quæ moneta committitur.
f. loco cit. a n. 10. vſque ad 16.
g. a nu. 17. vſque ad 22.
h. in ſyntag. iur. lib 36. cap. 2. n. 16
i. a num. 22. vſque ad 25.
K. de priuil. cler. cap 7. num. fin.
l. 5. Roma triũ - ph.
m. dier. genial. lib. 4. cap. 24.
n. de aſſe. & partibus eius.
o. lib. 36. cap. 2.
p. de magn. Rõp. lib. 2. & 3.
q. in diſcurſ. de ſeſtertio Italico ſermone editis.
r. natural. hiſto. lib. 33. cap 3.
ſ. in Archadia ſiue lib. 8. pag. apud me 301.
t. in præfat lib. de famil. Roman.
u. lib 7. var. cap 32.
x. lib. 1. Satu. cap. 7.
y. lib. 1.
z. lib. 1.
a. lib. 1. faſtor.
b. lib. 33. cap. 3.
c. loco cit.
d. lib. 7. variar. formul. 32.
e. in comment. notit. Imper. occiden. cap. 37. pag. 67.
f de off. Dõ. Aug lib. 3. cap. 19: de procurat. monet.

CAPVT XLIX.

De Carcerum Præside. A

CArceratorum visitatio nedum ob causarum expeditionem, & reorum liberationem necessaria est, sed etiam vt eorum necessitatibus, alijsquè carcerum incommodis benignè succurratur, vt Eutropio Præfecto Prætorio Gratian. Valen. & Theodos. Imperatores *a* rescripserunt his verbis. *De ijs, quos tenet carcer inclusos, id aperta definitione sancimus, vt aut conuictos velox pœna subducat, aut liberandos diuturna custodia non maceret &c.* atque ab Honor. & Theodos. Aug. *b* sancitum legimus. *Iudices Dominicis diebus productos* B *reos de custodia carcerali videant, & interrogent, ne sis humanitas clausis per corruptos carceris custodes negetur: victualem substantiam non habentibus faciant ministrari &c.* Et in Romana Republica Triumuirorum Magistratus aderat, vt carcerum, carceratorum curam haberet, & Triumuir, capitales appellati, vt apud Pomponium Iureconsultum *c* his verbis. *Et Triumuiri capitales, qui carceris custodiam haberent, vt cum animaduerti oporteret, interuentu eorum fieret*: quos anno ab Vrbe condita 465. fuisse affirmat Auctor antiquit. Romanar. *d* ex Panuino, & alijs ab eo relatis. Cuius etiam Magistratus meminit Plautus, *e*. & octo Lictores habuisse indicat, dum Sosiam ita loquentem inducit.

Quid faciam nunc, si tres viri me in carcerem compegerint?
Inde quasi è promptuaria cella depromar ad flagrum. C
Nec causam liceat dicere mihi, neque in hero quicquam auxilij fiet
Nec quisquam sit, quin me omnes esse dignum deputent: ita
Quasi incudem me miserum homines octo validi cedant. &c.

Hic enim per octo homines octo Lictores ministrantes Triumuiris capitalibus intelligendos ait idem Auctor antiquitatum Romanarum loco citato.

Et ad Principem ipsum pertinere per tres vices, vel ad minus bis quolibet anno generalem carcerum, & carceratorum visitationem facere, & ita in Regno Proregem ad Palarium, vbi carceres reperiuntur, diebus Natalitijs, Paschalibus, & in Vigilia Festiuitatis Sanctissimæ Assumptionis Beatæ semper Virginis Mariæ, cum interuentu omnium de Consilio magnæ Curiæ, causarum criminalium, & ciuilium, D Fisci Patroni, Regij Patrimonij, & Auditoris gentis bellicæ, Procuratorum, & solicitatorum fiscalium, aliorumquè iustitiæ Ministrorum accedere solitum, narrat Mastrillus. *f*

Et in Vrbe nonnulli ex ipsa Camerali Audientia, vices ipsius Principis regias gerentes, prout necessitas suadet, sæpius in anno, vtputa singulis mensibus tempore Vestrij, sed hodie quater in mense, die Iouis videlicet carceres visitant; licèt non omnes, qui in Camerali Audientia locum habent, pro simili carcerum visitatione conueniant, sed loco Eminentiss. Card. Camerarij is, qui vices suas gerit, & alter ex Reuerendiss. Clericis, qui carcerum Præses, quolibet anno sorte ductus, appellatur, alijquè Cameræ Apostolicæ Ministri Thesaurario, Præside, & Commissario exceptis, vnà cum alijs Romanæ Curiæ Iudicibus, Vicarijs, & Latrunculatoribus, quali- E bet hebdomada die Iouis (vt dixi) ad ipsos carceres accedunt, ibiquè per spatium temporis necessarium publico in loco sedent, & coram ipsis singuli rei suo ordine vocati audiuntur, si volunt, & Patres audito reo, & suæ causæ meritis intellectis, pro natura facti, pro qualitate rei, pro statu causæ, pro tempore suæ carcerationis, solent pro ipsius liberatione, vel aliàs pro eius expeditione decernere, & plerumque etiam vbi omnino pœna infligenda sit reo, illam pro pietate sua mitigare.

Si quis verò pro ciuili debito diù fuerit carceris mancipium, vel aliàs suæ paupertatis

a l. fin. C. de custod. reor.

b l. iudices. C. de Episcop. aud.

c l. 2. §. triumuiri capitales, ff. de orig. iur.

d lib. 7. cap. 27.

e in Amphitruo act. 1. scen. 1.

f de Magistrat. lib. 3. cap. 6. nu. 2. & 8.

pertatis testimonium habeat in fronte, vel in ipsa audientia, solent Patres pro liberatione carcerati decernere, pro illius facultate creditori quoque consulere, vtputa reum certa gaudere dilatione, ac solutionis diuisione, sub cautionibus tamen, & quandoque etiam pro non cauere volentibus, sub eorum obligatione, ac triremium pœna.

A Nonnunquam etiam, si paupertas debitoris sit in aperto,& ipse desperans soluere posse bonis cedere malit, solent Patres sola professione reum ad beneficium simplicis cessionis bonorum admittere, & facta per ipsum fida bonorum indicatione, pro sua liberatione decernere, seruatis tamen in hoc Summorum Pontificum Constitutionibus, nempe Pauli III. *a* Pij V. *b* & Pauli V. *c*

B A quibus quidem facultatibus exclusos esse hebræos constat ex Decreto Gubernatoris Vrbis, quo munere tunc fungebatur Berlingerius Gypsius, deinde Cardinalis Eminentissimus: Decretum verò typis euulgatum tale est. *Cum in publica Visitatione carcerum die 13. Augusti 1620. re maturè discussa fuerit declaratum, in cap 5. Constitutionis Pij V. de facultatibus Visitatorum Carcerum Vrbis, & similitèr cap. 5 Constitutionis S.D N.* (qui tunc erat Paulus V.) *super reformatione Tribunalium Vrbis, tit. de facultatib. Visitator. carcer. non comprehendi hebræos, declarationem præfatam idem S.D.N. viua vocis oraculo approbauit, confirmauit, ac publicari, & in omnibus Tribunalibus Vrbis per omnes Iudices seruari voluit, & mandauit. Non obstantibus quibuscumque in contrarium facientibus. In quorum fidem, &c. Datum Romæ hac die 20 Augusti 1620.*

Berlinger. Episcop. Arim. Gub. & V. Cam.

Verùm Pontifex Vrbanus VIII. alitèr statuendum censuit, hebræos scilicet comprehensos esse in visitatione carcerum, quia & ipsi gaudere debent priuilegijs, statutisq. illius Ciuitatis, in quibus domicilium habent; ad tradita per Marquardum. *d*

C Hanc verò carcerum visitationem in Vrbe ab Alexandro VI. institutam, seu potius restitutam fuisse affirmat Ciaconius *e* his verbis. *Eius Pontificatus initio* (quod anno Natiuitatis Dominicæ 1492. fuit,) *rebus Vrbanis intentus, carcerum visitatores instituit, & quatuor Iudices creauit, qui de quacumque causa capitali cognoscerent; & die Martis omnibus se adire, & alloqui volentibus se ipsum exibuit, vnde ius in Vrbe seuerissimè dici cœptum, &c.*

D Istis ab Alexandro VI. sic institutis Visitatoribus iurisdictionem,& facultates non vulgares concesserunt Paulus III. *f* Pius IV. *g* Pius V. *h* & Paulus V. in sua generali Tribunalium Vrbis Reformatione, *i* vbi nedum habes, quæ ad politicam pertinent, puta quæ ab ethnicis, & secularibus quoque Principibus sancita fuisse vidimus, sed etiam quæ ex Christi Domini charitatis præcepto nobis omnibus Christi fidelibus iniuncta sunt, præcipuè tamen illi, qui eius in terris vicem gerit, cognoscere licet. Quæ in re Leonis X. approbationem *k* Archiconfraternitatis a Iulio Mediceo S. Laurentij in Damaso Presbytero Card. & S.R.E. Vicecancellario (qui ad Pontificatum euectus Clemens VII. appellatus est) sub Charitatis nomine institutæ videas. Hæc enim Archiconfraternitas nedum carceratis subueniendis, sed pauperibus etiam mendicare erubescentibus eleemosynas erogandi, & mortuos sepeliendi curam ab initio habuit. Verùm, vt Cassiodorus *l* ait, charitas nunquam odiosa est, semper in alterum se porrigit, & vt multi arboris rami ex vna radice prodeunt, sic multæ virtutes ex vna charitate generantur, nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, nisi maneat in radice charitatis: ita hæc Charitatis Archiconfraternitas alios produxit ramos, è quibus salutares fructus quotidie prodeunt,

E Nempe Archiconfraternitatem Mortis in Vrbe nuncupatam, quæ licèt annis ab hinc supra mille, & ducentum, Constantino magno, Anastasio,& Iustiniano Imperatorib. instituta reperiatur, vt videre est in Ipsius Iustiniani Nouella, *m* & a Baronio *n* relata, attamen iam abolita, & antiquata, Pio IV. Pontifice sedente *o* restituta est.

Sicut etiam opus subueniendi ægenis mendicare erubescentibus assumpsit Archiconfraternitas SS. Apostolorum, eodem Pio IV. sedente. *p*

Carceratorum etiam subuentionem curat Archiconfraternitas Pietatis carceratorum nuncupata, & Gregorio XIII. Pontifice *q* instituta, & confirmata.

a Const. 44. in Bullar. nou. to. 1. pag. 682.
b Const. 68. d. Bullar. tom. 2. pag. 255.
c Const 71 alià 44. §. 24. Bullar tom. 3. pag. 285.
d in tract. de iudæis par. 2. cap. 1. num. 3. & alibi.
e in eius vita tom. 2. pag 1323. iuxta nouã impressionem.
f Const. 44. incip. ad onus 1 Bullar. tom. 1. pag. 682.
g Const. 58. §. 1. Bullar. nou. tom. 2. pag. 81.
h Const. 68. d Bullar. pag 265
i Const 71. alià 44. §. 24.
k Const 37. incip. illius, Bullar. nou. tom 1. pag. 527.
l lib. de amicit. cap. de dilectione proximi, &c.
m 43. & 49 collat. 10.
n lib. 3. annal. ad fin. anno 432. pag. 336.
o Const. 22. Bullar. nou. tom. 2. pag. 32.
p Const. 90. Bullar. nou. tom. 2. pag. 131.
q Const. 56. d. Bullar. & tom. pag 432.

Et quamuis in has diffusa sit partes Charitas, cum tamen tenacior sit glutino, vt Diuus Bernardus in sermone de triplici cohęrentia vinculorum, elanorum, & glutinorum, air, nullam profectò diminutionem, aut scissuram contraxit, quominus opera eius bona coram Deo, & hominibus luceant, sed enixius carceratorum subuentioni studet, pauperibus eleemosynas profusius elargitur, Ecclesię D. Hieronymo dicatæ, & de Charitate nuncupatæ, necessariam, decentemq. ad Dei cultum supellectilem ministrat, Sacerdotes in obsequiũ Christi mancipatos, in eademq. Ecclesia ad Sacra quotidie peragenda obnoxios alit: nec vlli dubium, quin hæc omnia, Eminentiss. ac Reuerendiss. D. Francisco S.R.E. Card. Barberino Protectore existente, summa fide, ac indeficienti vigilantia persoluantur A

Pectore cui virtus, grauitas cui regnat in ore,
Cui frons est mentis perpes imago suæ.
Ille est, cui multùm veneranda modestia debet,
Cui multùm Charitas, ingenuusq. pudor.

Habet etiam hæc Charitatis Archiconfraternitas Monasterium S. Mariæ Magdalenæ Conuertitarum in Vrbe dictum suæ curæ, & charitati commendatum, prout eiusdem Leonis X. diplomate *a* cautum reperitur. B

a Bullar. nou. tom. 1. pag. 533. Const. 39.

C A P V T L.

De Grascia Præside.

HOc nomen grasciæ Grammaticis, & Iurisconsultis incognitum esse affirmat Paulus de Castro, *b* addens ab vsu loquendi introductum C

Quem penes arbitrium est & ius, & norma loquendi

vt Horatius *c* cecinit, Et ideo si de intelligentia huius dictionis inquirendum sit, tunc ad vocabulum iuris huic magis simile recurratur: ita Castrensis, quem sequutus est, eiusq. verba rescribit Fulgosius. *d* Verùm apud nos Italos hæc dictio, grascia, nil aliud sonat, quàm exculenta, cibaria inquam, & victualia hominibus ad vescendum necessaria a Græcis Sita, & Magistratus ad hāc curam designati Sitocomia dicuntur, teste Spicileg. *e* quem vide; quæ tamen dictio magis latè patet, quàm annona; hæc enim in propria significatione accepta panem tantummodò designat: ita Iustin. Imperator *f* panem ciuilem, & annonam ciuilem dixit, & obseruauit Alciat. *g* sub qua acceptione hodie in Vrbe habemus Præfectum annonæ, qui frumenti solùm, & panis curam gerit. D

Carnis verò, olei, & victualium notio ad grasciæ Præsidem pertinet, quem antiqui (ni fallor) Episcopum, idest Inspectorem, vt victualia iusto pondere, ac pretio venderentur, dixerunt; *h* videndus Panzirolus. *i*

Et quàmuis Paulus Papa V *K* vnam tantùm Congregationem, annonæ scilicet, & grasciæ instituisset, & iisdem egregijs viris dictam Congregationem constituentibus grasciæ simul, annonæq. curam commiserit, nihil profectò aliud innuere voluisse videtur, quàm connexionem inter hos duos Magistratus necessariam; etenim non in solo pane viuit homo, vt Veritas ait.

Quod etiam antiquioribus innotuit, dum annonæ Præfectum dixerunt non solùm cui panis tantùm notio esset, sed carnis, olei, salis, & vini, ad tradita per scribentes, præcipuè tamen Paulum de Castro, *l* Panzirolum, *m* Franciscum a Ponte, *n* & Iustum Lipsium. *o* E

Cum autem ea, quæ ad frumentationem, & Præfectum annonæ iuxta hodiernum vsum Romanæ Curiæ pertinēt, satis recēsita fuerint supra in Cōgregatione annonæ, & infra etiam cap. seq. alia dicenda sint, vt nonnihil quoque de Præside grasciæ dicamus, superest, ex iisdem tamen auctoribus, qui de Præfecto annonæ scripserunt, eliciendum.

b cons. 40. lib. 1.
c in arte poetica.
d cons. 115.
e in lexic. in verb. sita.
f Auth. de nō alien. §. hic ergo; & in l. vlt. §. præterea. C. de iur. dot. l. hac edictali. §. his illud, C. de secund. nupt.
g in l. 1. C. de frū. Vrb. Constant. lib 11.
h l. fin. §. item Episcopi, ff. de muner. & honor.
i de magistrat. municip. cap. 13.
K Constit 70. aliàs 48. Bullar. nou. tom. 3. pag. 263.
l d. cons. 40. nu. 4. & alibi.
m in Comment. notit. Imper. occident cap. 5.
n de potest. Proreg. tit. 2. de abūdant. Ciuit. & Regn.
o in Critica lib. 1. elector. cap. 8. ad fin. pag. 521.

Cura

Cura carnis sub Præfecti Vrbani notione erat Vlpiano teste, a annonę tamen Præfectum coadiutorem habebat ex Valentin. & Valer. sanctione, b sub cuius etiam dispositione erat, vt ex Panuinio, & alijs diximus in tract de Præfecto Vrbis, & Cassiodori verba c demonstrant, dum ait, *Carpentum Præfecti Vrbis mixta glorificatione conscendis, &c.* & supra ad ipsius Annonæ Præfecti laudes deueniens sic exorditur, *Si ad hanc mensuram censendæ sunt dignitates, vt tantò quis honorabilis habeatur, quantum ciuibus profuisse cognoscitur, is certè debet esse gloriosus, qui ad copiam Romani Populi probatur electus; sui siquidem studij est, vt sacratissimæ Vrbi præparetur annona, vbique redundet panis copia, & tam magnus populus tanquam vna mensa saturetur. Per officinas pistorum, ciboſq. discurris, pensum, & munditiem panis exigis, nec vilis iudicas esse, vnde te possit Roma laudare, &c* Forum quoque suarium sub eiusdem Præfecti Vrbani cura quieuisse, idem Vlpianus loco citato restatur: verùm Cassiodorus d sic ait. *Suarij quoque Romana copia causa reperti tuo deputati videntur examini.*

a in l. 1. §. cura carnis, ff. de off. Prefect Vrb.
b l. 1. C de off. Prefect Vrb.
c lib. 6. variar in form. Pr fect. annon.
d in form. Pr fect. annon.

A

Hodie tamen ad ipsum grasciæ Præsidem hæc notio spectat, qui summorum Pontificum Constitutionibus inhærendo edicta promulgat, quibus carne, oleo, cibarijs omnibus Romana Ciuitas abundet, immunitates, ac priuilegia conducentibus grasciam ad Vrbem concedit.

B

Pontificum sanctiones hac de re loquentes multæ sunt, præcipuè tamen Pij V. e qua cautum est, ne quoduis animalium genus extra ditionem Ecclesiasticam abducatur, reuocatis, si quæ essent, Cardinalis Camerarij concessionibus.

Hanc Gregorius XIII. f Sanctionem confirmauit, & sub illius dispositione Archiepiscopos, Episcopos, aliosq. maiori etiam dignitate fungentes subiacere decreuit.

Clemens item VIII. g super præmissis legem tulit, & confirmatis pœnis ab alijs prædecessoribus comminatis, alias & ipse addidit.

Habet etiam Pauli V. Sanctionem h præmissas omnes continentē, & confirmātem.

Harum Constitutionum promulgādarum ratio potissima est, vt ex proemio constat, ne Romana Ciuitas, & qui sub Ecclesiasticæ Ditionis imperio reguntur, cibariorum caritate laborent.

e Const. 108. §. 3. Bullar. non. to. 2. pag. 315.
f Const. 50 Bullar. non. tom 2. pag. 420.
g Const. 9. §. 4. & per tot. Bullar. non. tom. 3. pag. 65.
h Const. 10 seu 12. Bullar. non. tom. 3. pag. 190.

C

Grasciæ verò Præsidis edicta Card. Camerarij nomine promulgata solius Vrbis commoditatem respicere videntur, quod vt magis apertè noscatur, euiusdam edicti summam hic addere lubet.

Conducentem grasciam ad Vrbem, siue veniant, siue morentur, siue ad locum, vnde discesserant, reuertantur, pro ciuili debito, etiam Camerali obligatione valato, decem dierum personæ immunitatem habeant.

Si cum animalibus ad Vrbem venientibus in prædijs alienis damnum dederint, nulla habita pœnarum ratione, siue a legibus, siue a Statutis locorum inflictarum, ad solam damni illati refectionem teneantur.

D

In transitu pontium, viarum, portarum ab omni vectigalium solutione immunitatem habeant.

Nulla Ciuitas, siue Oppidum, præsertim si per vnam dietam, spatio scilicet 20. mill. passuum ab Vrbe distent, etiamsi suorum ciuium necessitas vrgeat, animalia ad Vrbem venientia retineat, vel remoretur.

Si cum lanijs, qui ad cultum boues, & cœtera emunt animalia, contraxerint, pacta, & conuentiones initæ nullatenus violentur; si secus, ad interesse, & damna farcienda, & iuramento damnum passi liquidanda pœnæ nomine compellantur, & si delicti grauitas postulauerit, quæstionibus ter premantur.

Ciuitates, & Locorum Gubernatores, ac Iusdicentes nullum conducentibus victualia ad Vrbem inferant, vel inferri permittant impedimentum, publicanorum temeritates, & concussiones repellant, auxilium denique, & patrocinium præstent.

E

Quod etiam inter Pauli V. Sanctiones, i in ea, quæ Die Cœnæ Domini legitur, cautum reperitur in hæc verba *Item excommunicamus, & anathematizamus omnes impedientes, seu inuadentes eos, qui victualia, seu alia ad vsum Romanæ Curiæ necessaria adducunt, ac etiam eos, qui ne ad Romanam Curiam adducantur, vel afferantur, prohibent, impediunt, seu perturbant, seu hæc facientes defendunt per se, vel alios, cuiuscunque fuerint ordinis, preeminentiæ, conditionis, & status, etiamsi Pontificali, seu Regali, aut alia quauis ecclesiastica, vel mundana prefulgeat dignitate, &c.*

i Bullar. non. to. 3. Const. 63. alias 41. pag. 251.

Nec inter minimas quoque Imperatorum curas hæc fuit: adest enim Valent Nouell. 37. de suatijs, qua tenebantur Campani, Samnites, Lucani, Brutij, & Tusci, aliqui vnam, ex semis, alij duas decimas pecorum, quas habebant, Populo Romano exibere, ac tota hæc exhibitionis sūma ad tricies sexies centenæ viginti millia, idest triginta sex milliones, & viginti octo millia pondo carnis ascendebat, si rectum assignat ratiocinium Panzirolus, *a* quod tamen ex eodem Valent. Nouell. colligi posse affirmat, subdens, exhibitionem hanc aut in specie animalium, aut in pecunia numerata, exhibentium arbitrio fieri potuisse, & in Cod. Theodosiano *b* cautum reperiri. A

Aestimabantur autem pecora pro anni fertilitate, & vsu temporum, vt modò senos folles, idest dimidium obuli pretium in singulas carnis libras non excederet, *c* Quæ quidem a grasciæ Præside in Vrbe etiam hodie retenta videntur; siquidem quolibet anno, Quadragesimæ potissimùm tempore, agnos intra quadragesimum ab Vrbe lapidem natos per ministros numeratores recenset, compellitq. eorum dominos necessariam Populo Romano copiam suppetere, eandemq. in forum boarium adducere, vbi laniones hæc, & alia animalia ad cultum emunt.

Demum ad remouendum difficultates, quæ oriebantur, vt Lucani nomine suum, quos præstabant, solidos 6400. Campani 1950. penderent, alij pro pecore 950. solidos darent, statutum fuit. B

Atque hinc fortasse deductum est vectigal, quod in Ecclesiastica Ditione a Iulio III. introductum penditur, vt in singula carnis libra quadrans vnus fisco soluatur; subijciuntur verò solutioni bouum, vaccarum, vitulorum, bubalorum, ouium, caprarum, hircorum, agnorum, porcorū, suillarum, ceruorū, capreatum, aprorum, ac tandem cuiusuis generis bestiarum quadrupedum carnes, siue magnæ, siue paruæ sint, syluestres, seu cicuratæ, quæ ad vescendum hominibus inseruiant, hymnulis tantùm, & leporibus exceptis. Hæc, & multa plura ad rem pertinentia leguntur in Declarationibus, & Ordinibus super premissis editis, & pluriès impressis, signantèr Romæ in typographia Reu. Cameræ Apostolicæ anno 1615. cap. 1 & seqq. C

Habes præterea vectigal (salatū vulgò dicitur) pro carne suina a Pio IV institutum; hoc ab Vniuersitatibus, illud a publicanis, qui tamen non leui acerbitate subditos, præcipuè rusticos premunt, in ærarium inferri solet.

Sed mittamus hęc, & vnde discesserat nostra, reuertatur oratio. Carnis diuidendę principium ab Aureliano Vopiscus *d* indicat, dum ait. *Idem & carnem porcinam Populo Romano distribuit, quæ hodie diuiditur*. Aliam quoque rationem, qua Roma carnibus abundaret, inuenerat Alexander Seuerus Imperator, Lampridio teste *e* in hæc verba. *Cum edulitatem Populus Romanus ab eo* (scilicet Alexandro) *peteret, interrogauit per Curionem, quam speciem caram putarent, illi continuò exclamauerunt, carnem bubalam, atque porcinam: tunc ille non quidem edulitatem proposuit, sed iussit, ne quis summatam occideret, ne quis lactantem, ne quis vaccam, ne quis damalionem, tantumq. intra biennium, vel prope annum porcina carnis fuit, & bubalę, vt cum fuisset octominutalis libra ad duos vnumq. vtriusque carnis libra redigeretur*. Hæc Lampridius. D

Hinc collige, quomodo ex temporum varietate mores etiam, & viuendi ratio mutentur, siquidem bubala caro, quam Romanus Populus adeò enixè tunc postulabat, hodie in Vrbe nullo ferè iu pretio est, cum ex ea tantùm hebræi, & vilissima plebs vescantur, nec præter certo, & ferè extra Vrbem loco diuendatur: & sanè non immeritò, quia in thesauro sanitatis Castoris Durantis legimus, hanc esse carnem infimæ qualitatis, & addit carmina,

Bubalus hinc abeat, non intret prandia nostra,
Non edat hunc aliquis, sub iuga semper eat. E

Sed fortè horum animalium raritas in Italia illatum carnium desiderium excitabat; constat enim Plinij ætate, bubalos solo nomine notos in Vrbe fuisse, ex ijs enim, quæ scribit, *f* nunquam se illos vidisse apparet, cum vituli, aut cerui figuram eis attribuat: primi autem bubali ex Aphrica creduntur aduecti, quibus castratis tortuosa gracilia longa nascuntur cornua, vt Aelianus *g* docet. Atque hæc de carnibus dixisse sufficiat. Illud autem non omittam

a in comment. notit. Imper. occident. cap 5. de Præfect. annon.
b l. 3. C. de suar.
c l. 3 Cod. Theodos. de suar.
d in eius Vita.
e in vita Alexandri Seueri.
f lib. 8. c. 15.
g histor. animal. lib. 13. cap. 18.

omittam, parcissimum illatum vsum antiquissimis Romanis fuisse, & cœnæ tantùm panem adhibuisse, prandio verò carnibus vesci solitos, non elixis, sed assis, & veru decoctis, aut frictis, Alex. ab Alex. *a* teste; & videndus est Tiraquellus, *b* qui ex Platone, et Homero probat Heroas non elixis carnibus, sed assis, vtpotè A salubrioribus, et illis potissimùm conuenientibus vsos fuisse; quod innuit etiam Virgilius *c* de Aenea, et socijs loquens

A *Tergora diripiunt costis, & viscera nudant;*
Pars in frustra secant, veribusq. trementia figunt:

quo in loco Seruius; nam Heroas, inquit, non vescebantur elixis; et idem Maro. *d*

Subijciunt verubus prunas, & viscera terrent

Rebuffus autem *e* assas carnes in prandio non esse adhibendas, sed elixas, in cœnis assas veru, & potius hyemis, quàm æstatis tempore docet. Athletæ verò caseo, et fiscellis alebantur, et Athletarum primus carnibus vesci Stymphalius Bromeus B cœpit, vt Pausan. *f* placet.

Sed cum scriptura oleo olens optimè olere dicatur, et plus olei, quàm vini insumendum sit a viro probo, de oleo, cuius etiam notionem habet grasciæ Præses, iam dicamus. Olei vsus crebet Romæ propter balnea quotidiana fuit, et largitio antiqua; ait enim Liuius, *g* Scipionem, cui post Africani cognomen fuit, cum Aedilis esset, congium olei in vicos singulos dedisse; Plutarchus in C. Iul. Cæsar. enimuerò vt redijt Romã Cæsar ex Africa, primò victoriã suã apud populũ verbis iactault, prædicans se tãtũ telluris subegisse, vnde quotannis in publicũ ducẽta millia atticorũ medymnotũ frumenti esset redditura, olei libr. tres millibus millenæ; itaut Suetonio teste, idẽ Cęsar post Africanã victoriam in capita denas olei libras dederit; C et M. Agrippam in ędilitate salem, et oleũ dedisse in populum affirmat Dio *h* et ideo miratur Lipsius, cur Tacitus *i* quasi rem nouam in Nerone hoc narret his verbis: *præbitumq. oleum Equiti, ac Senatui Græca facilitate, &c.*

Ex Africa verò vectum fuisse oleum, et pro eodem pretio, quo emptum erat, populo venditum, ex Theod. Cod liquet. *k* Pretium verò ex ipso oleo redactum deuuò in emptionem eiusdem speciei versum, Vlpianus, *l* et Papinianus *m* docent.

Qui quidem mos etiam a Summis Pontificibus, quorum nutu Romana Ciuitas hodie sanctissimè regitur, retentus videtur, dum certam pecuniæ quantitatem pro continua vbertatis annonæ manutentione certis legibus designatam habent, præ- D cipuè tamen Sixti V. prouidentia commendanda erit, qui in hanc causam ducentorum millium scutorum summam erogauit, vt in sua Constitutione, *n* vbi de Congregatione annonę agit.

Et Constantinus A. ad Cerealem Præfectum annonæ scribens, *o* oleum vicenis follibus in libras venire præcepit; est autem follis duodecima pars oboli, puta noster quadrans, iuxta Panziroli *p* sententiam. Tantùm verò olei Romam aduectum est Seuero Imperatore, vt per quinquennium non solùm Vrbis vsibus, sed et totius Italiæ, quæ oleo ægeret, sufficeret, Spartiano teste: *q* et ab eodem Imperatore populo datum, quodq. Heliogabalus imminuerat, Alexandrum Seuerum restituisse Lampridius *r* in hæc verba demonstrat. *Oleum, quod Seuerus populo dederat, quod Heliogabalus imminuerat, turpissimis hominibus Pręfecturam an-* E *nonæ tribuendo, integrum restituit:* ac translatio vini, olei, et liquaminis ad barbaros nulli permissa erat, ex Valen. Grat. Imperat. Sanctione. *f*

Diuisio autem, seu distributio in populo hoc modo fiebat. Conueniebant quotidie Capulatores (sic enim appellabant ministros ad hanc rem pertractandam destinatos, vt ex Catone *t* liquet) cum Quæstoribus, seu potiùs Ratiocinatoribus in locum, vbi erat oleum populo diuidendum, vt hi rationes, idest olei quantitatem singulis datam, et accipientium nomina scriberent, illi verò Capulatores diuiderent; locus autem conuentionis erat in tertia Vrbis Regione apud Sex. Rufum, et P. Victo-

a dier genial lib. 5. cap 21.
b de nobilit. cap. 31 num 173.
c lib. 1. Æneid.
d lib. 5. Æneid.
e in tract. de pãnis anrois, &c. num. 39.
f lib. 6. pag. 226.
g lib. 25.
h lib. 49.
i lib. 14. annal.
k l 1 C de mensor. olei.
l l. 2. §. ad frumentu, ff. de admin. rer. ad Ciuit. pertin
m l fin. §. item rescripserunt, ff. eod.
n 74. § 2. Bullar. neu. tom. 2. pag. 513.
o L. 1. C. Theod de mensole
p in comment. notit. Imper. occid. cap. 5 de præfect. annon.
q in vita Seueri ad fin.
r in vita Alexandri.
f l 1. C. quæ res exportari non debent.
t de re rustica. cap. 66. & 67.

a in 14 region. Vrb. in 3 region. vers. Schola Quest. b de Vrb Rom. in 5. region. eiusdem na.

P. Victorem: ita Panzirolus. *a* Et in quinta Vrbis regione fuisse vicum a Capulatoribus dictum, vicus scilicet Capulatorum, docet Panuinius. *b*

Est etiam hodie in Vrbe vicus prope S. Mariam in Aquiro, vulgò gl'Orfanelli, à Capranica nuncupatus, vbi multæ olearez tabernæ cernuntur, & Capulatores inhabitant: contra quos, & alios omnes, qui olei copiam in Vrbe impedire satagunt, grasciæ Præses edicta proponit, quorum vnius ab Alexandro Matthæio, Cameræ Apostolicæ Clerico, & Præside die 15. Ianuarij 1610. promulgati breuiatium hic addere lubet. A

Nemo plus olei in cellis custodiat, quàm vnius anni familiaris vsus exigat, si quis maiorem habuerit quantitatem, intra quinque dies Tabulario deferat, vt monupolijs occurratur.

Capulatores, & mercatores, quicquid olei extra Vrbem acquisierint, vel emerint, intra quindecim dies ad Vrbem deferant, quin etiam pretium, locum emptionis, & nomen venditoris Tabulario indicent.

Cupediuarij, & qui oleum minutatim vendunt, certam olei quantitatem (pellem in Vrbe vocant) in tabernis habeant, si plus habere fuerint reperti, amissionis pœna, & quæstione ter infligenda mulctentur. B

Oleum mundum, & pluriès capulatum Saponarij non emant, sed amurca in sapone compaginando vtantur, vtq fraudibus occurratur, si quid olei emerint, Tabulario statim deferant, nec illud minutatim vendant.

Qui oleaream artem exercent, tabernas fertilitatis tempore apertas, si sterilitas immineat, ne claudant, nec ab Vrbe fraudolentèr absint, pœna etiam triremium, si Reu. D. Præsidi congrua videbitur, infligenda.

Olei nedum extra Ditionem Ecclesiasticam, sed etiam de loco ad locum, si Romæ terga vertat, extractio prohibetur, tunc autem tergorum versio animaduersione digna erit, si intra quadragesimum ab Vrbe lapidem fiat.

Oleum intra d. spatium, quadragesimi scilicet ab Vrbe lapidis, recollectum nemo ad mercimonium emat, ne dum ementium, & vendentium numerus augetur, olei quoque pretium augeatur, iuxta illud Plauti. *c* C

c in Amphit. in tio prolog.

In nostris vultis mercimonijs emundis, vendundisque me lętum lucris afficere.

d in l fin. C. quæ res vendi no possunt in princ.

& facit textus in iure ciuili, *d* ibi, *Inprędam, lucrumque vertatur.*

Gubernatores, & locorum Officiales intra quadragesimum lapidem (quod spatium Vrbis districtus dicitur) quicquid olei in locis suæ iurisdictioni commissis recollectum fuerit, recepta a dominis prædiorum delatione, illam infra decem dies ad grasciæ Præsidem transmittant, qua dominorum nomina, quantitas, & recollecti olei loca dignosci valeant. D

Si quid fraudis in huiusmodi negocio committatur, Officialium locorum notio erit, qui prius grasciæ Præside consulto, ad pœnarum exactionem deueniant. Hæc potissimùm habentur in edictis tunc editis, quæ quidem quotannis renouantur, sicut & ipse Præses immutatur.

e l. 1. C de pretio piscium. f in vita Tiberij cap. 34. g lib 9. cap. 17. natural. histor.

Vinum quoque, sal, & cætera obsonia immodico venderentur pretio, pisces præsertim primæ qualitatis plus aureo in libras vicenas venirent, sicut hodie grasciæ Præses, ita antiquitus annonæ Præfectus prospiciebat, vti sancitum legimus in Cod. Theodosiano. *e* Ait enim Suetonius, *f* tres mullos (piscis species est) triginta millibus nummum venisse, qua de re Tiberius grauitèr conquestus fuit. Plinius verò *g* hęc scripsit. *Asinius Oler. è Consularibus hoc pisce prodigus Caio Principe vnum mullum scilicet mercatus octo millibus nummum.* Ideo valde necessarium fuit, vt hoc sub Præsidis grasciæ notione esset. E

h in vita Aureliani.

Vinum quoque, & porcinam carnem Populo Romano sub Aureliano Imperatore datam Flauius Vopiscus *h* scripsit, & epistolam ab eodem Imperatore Præfecto annonæ missam his verbis refert. *Aurelianus Augustus Flauio Arabiano Præfecto Annonæ. Inter cætera, quibus dijs fauentibus Romanam Rempublicam iuuimus, nihil mihi est magnificentius, quàm quòd additamento vnciæ omne annonarum vrbicarum genus iuui, quod vt esset perpetuum, nauicularios Niliacos apud Aegyptum, nouos Romę amnicos posui, Tyberinas extruxi ripas, vadū ..... r fumentis effodi; dijs, & perennitati vota constitui, almam Cererem consecraui, nunc*

tuum

tuum est officium Arabiane iucundissime elaborare, ne meæ dispositiones in irritum veniant; neque enim Populo Romano saturo quicquam potest esse lętius, &c. Addit idē Vopiscus. *Statuerat & vinum gratuitum populo dare, vt quemadmodum oleū, & panis, & porcina gratuita preberetur, sic etiam & vinum daretur, quod perpetuum hac dispositione conceperunt. Hetruriæ per Aureliam vsque ad Alpes maritimas* A *ingentes agri sunt, iique fertiles, ac syluosi, statuerat igitur dominis locorum incultorum, qui tamen vellent pretia dare, atque illic familias captiuas constituere, vitibus montes conserere, atque ex eo opere vinum dare, vt nihil reddituum fiscus acciperet, sed totum Populo Romano concederet; facta erat ratio doch ę cuparum, nauium, & operum, sed multi dicunt, Aurelianum ne id faceret pręuentum, alij a Præfecto Pretoris sui prohibitum, qui dixisse fertur; si & vinum Populo Romano damus, superest vt & pullos, & anseres demus.* Hæc Vopiscus.

Salem quoque Populo datum a M. Agrippa in ædilitate testatur Dio, *a* non propter naturalem modò fertilitatem, & repetitam in alimonijs gratiam; sed amplius quia sit amicitię symbolum, vt Rhodig. *b* ait: vnde & hospitibus apponitur ante cibos alios, quo innuitur amicitiæ firmitas, enim durationis causa corporum pleraque pernoscitur sal; aut quia velut ex aquis sal multis, & fusilibus coit solidum B quiddam, & vnum sic ex diuerso conuenientes coalescunt animis. Salis quoque pretium Statutum a Valentiniano A ex Cod. Theodosiano *c* liquet, dum laridi in 80. libras, olei tantundem taxauit, & duodenos modios salis, quod in gratiam militum factum fuisse autumat Panzirolus. *d* Cum autem Tragasco salis vectigal Lysimacus iniunxisset, euanuit, mox denso succreuit, vt Rhodiginus *e* ex Atheneo colligit. Et inter Regalia Principis salem esse, notum est in libris feudorum, *f* & nos aliàs latè diximus in tract. de Thesaurario Papæ, cap. quibus pensitationibus ditetur ærarium.

Cum igitur multis hac de causa curis detentus esset Præfectus annonæ, & grasciæ, a tutelis, & curationibus excusabatur, vt est Hermogeniani responsum *g* in hæc C verba. *Administrantes res Principum, ex indulgentia eorum, licet citra codicillos a tutela, itemq. cura tempore administrationis delata excusantur; idemq. custoditur in ijs, qui Prefecturā annonæ, vel vigilum gerunt:* & officium proprium, & apparitores ab Officio Præfecti Vrbis separatos habuisse, ex Antonin. Imper. responso *h* manifestum fit: quibus quidem apparitoribus Centurio præerat, Scæuola dicente, *i* quòd Centurio ex Officio annonæ missus sustulit culleos ex horreo Seij ad Annonam.

CAPVT LI.

De Præfecto Annonæ.

D Præfectus annonæ etiam apud antiquos maximo in honore habitus est; & primus omnium Lucius Minutius fuit ab expulsis Regibus anno decimo quinto, Appio Claudio Sabino, & Pub. Seruilio Prisco Consulibus, vt testatur Pomponius Lætus, *K* & ante eum Titus Liuius. *l* Pompeius quoque eo anno, quo M. Tullius Cicero ab exilio reuocatus fuit, hanc Præfecturam habuit, vt patet ex eodem Tullio. *m*

Et cum esset Officium, seu Magistratus extra ordinem, *n* ordinarium fecit Au-E gustus, vt in eius vita docet Suetonius; & ait Panuinius; *o* sed latius eruditissimus Decianus, *p* qui verba Cassiodori, *q* ad ostendendum quanto pretio haberetur apud Romanos hæc Dignitas annonæ Præfecti, describit, ac refert, videndus, quia multa alia pulcherrima hanc materiam concernentia narrat per totum d cap.

Quod etiam nostra ætate euenisse vidimus; siquidem in principio cuiusuis anni prima sessione, quæ in Camera Apostolica celebratur, ad instar aliorum Officiorum inter ipsos Clericos diuidendorum, hoc etiam Præfecti annonæ forte extrahebatur, per annum tantummodò duraturum. Gregorius verò XIII. rei grauitatem considerans, non forte, sed matura animi deliberatione virum tanto negocio, & Magistratui idoneum ab ipsomet Pontifice, & ad Sedis Apostolicæ beneplacitum eligendum du-

a lib. 49.
b lect. antiq. lib. 12. pag 807.
c l. 17 C. de cohortalib
d in comment. notit. Imper. occid. cap. 5. de Præfect. annon.
e lect. antiq. lib. 9. cap. 12. pag. 453. A.
f lib. 2 feud. tit. 56 quæ sint regal
g l. 44 ff. de excusat. tut.
h l. 3 C. Theod. de ann. l. 4. cod. C. Theod. de canon. frument. l. 1. C. de appar. cor. Præfect. annon. lib. 12.
i l. fin. §. Titius, ff. de pignor. act.
K de Magistr. Roman. cap. de Præfect. annon.
l lib. 4. histor fol. apud me 45. sub litera l.
m in oratione pro domo.
n l. 2. §. post aliquot, vers. num Præfectus annonæ ff. de orig. iur.
o de Ciuit. Rom. cōm. de Magistr. fol. apud me 597.
p tract. crim. lib. 7. cap. 22. de fraudant aut onerāt. annon nu. 8. & 9.
q lib. 6. variar. cap. 18 collatio Præfectur. Annonæ Vrbis.

dum duxit, in sua Constitutione, *a* vbi etiam plenissimè habes de iurisdictione & facultatibus Præfecti annonę Vrbis, totiusque Status Ecclesiastici.

Et curam frumentorum, aliarumque frugum, quæ in publicis horreis conseruari debent, spectare ad annonæ præfectum est textus videndus, *b* vbi onus imponitur ipsi Præfecto, vt per se ipsum inspiciat domos, & horrea publica, ne per pluuiam, vel quid simile publica frumenta corrumpantur: at si fortè vetustate, vel aliqua alia causa corrumpantur, poterit fruges corruptas cum incorruptis commiscere, A cuius adiectione corruptio velata damnum fisco non faciat, vt vbi, *c* vbi etiam Lucas de Penna; sed ad hanc conclusionem omnino videas quę scribunt Anton. de Burg. *d* & Franc. a Ponte. *e*

Cognoscit etiam causas inter Pistores Vrbis incidentes ipse annonę Præfectus in vim Constitutionis Sixti V. *f* quod videtur desumptum ex iure ciuili, *g* vbi in allegata l. glossa notat, Pistores fuisse subiectos iurisdictionis Comitis horreorum; & omni tempore, ferijs quibuscumque non obstantibus, de eis ius dicitur, vt est text. cum glossa, *h* quæ in verb. Pistoris, declarat, vt bonum panem faciant, non in alijs eorum causis, & reddit rationem, quia omni tempore pane egemus.

Poterit etiam Præfectus annonæ competentibus, & solitis obsequijs mancipare omnes naues, & quodcumque nauigium in alueo Tyberis inuentum ad onus B Reipublicæ necessarium agnoscendum, & signantèr frumenta transportandum, vt textus ad literam. *i* Et si nauicularij per rectam viam non vadunt, & species publicas distrahunt, capitali pœna puniuntur. *K* Ac si publica necessitas exigat, nullam nauem esse excusandam ex quocumque priuilegio inserto, vel non inserto in corpore iuris, & tex. in iure ciuili, *l* & vtrobique Lucas de Penna. Immo quòd possit etiam animalia priuatorum capere, si necessitas Reipublicę adsit, habetur quoque in iure ciuili, *m* & apud Lucam de Penna, *n* qui ex pluribus probat hanc conclusionem, soluta tamen competenti mercede. Et frumenti portitores ad sarcinam priuatam suscipiendā compellendi non sunt, quòd si contrarium fuerit actum, non in dispendium solum, atque naufragij damnum tenebitur, verùm etiam publi- C cæ coercitionis experietur rigorem. *o*

Impedientes verò delationem frumenti ad Vrbem qua pœna sint puniendi, vide Gregorij XIII. Constitutionem, *p* vbi excommunicationis maioris, & læsæ maiestatis pœnam incurrunt, atque nulla personarum ratio, etiam S. R. E. Cardinalium habetur: & in §. 3. prohibetur sub ijsdem pœnis emptio cuiusuis tritici, ordei, leguminum, omnisq. generis frumentorum, & frugum quantitatis, præterquam pro suo, suarumq. familiarum vnius anni dumtaxat vsu: Et concordat Clementis VIII. Constitutio, *q* & Pauli V. Sanctio: *r* sed vide etiam pulchras Sanctiones Gratian. Valent. & Theod. *s* quibus vetita est emptio frumenti in litoribus, ne detur materia delinquendi, & portandi ad hostes: similitèr prohibita est emptio, & venditio frumenti ad vsum exercitus destinati, ne in prędam, luctumque mercatorum vertatur.

Et quoad emptionem specierum vltra vsum proprium, eiusq. prohibitionem est D tex. in l. vnic. C. de monopolijs: est autem monopolium conuentio plurium mercatorum bono publico obuians, ex Felino, *t* & ante eum Hostiens. *u* apud quem habes; vnde dicatur monopolium, & tradunt Doctores, *x* Gramm. *y* sed latius vide apud eruditissimum Tiberium Decianum. *z* Et cum regularitèr inter dominum, seruumque indicium constare non possit, *a* tamen fallit in causa annonæ. *b* Nec mulier in accusationibus publicis admittatur; *c* tamen in hoc admittitur; *d* & vide etiam l. 2. & totum hunc titulum de annona, quia optimè facit ad hanc rem.

De materia autem collationum, quæ in plerisque Ciuitatibus pro vbertate annonæ ab ipsis ciuibus fiunt, & quomodo faciendæ sint, videre poteris titulos Codicis *e* integros, vbi etiam Lucas de Penna: de materia autem annonæ Ciuitatum E optimè scripsit Franc. a Ponte, *f* quem omnino videas.

Et Officiales, quibus committitur cura vbertatis annonæ, posse in Ciuitatibus ordinare quantum frumentum possit qualibet die, & quolibet mense vendi, notat Bartolus, *g* qui etiam notat, ex inordinata administratione crescere egestatem; quod

a 35. inter cæteras § 1. Bullar. nou. tom. 2. fol. 402.
b in l. 1. & toto tit. C. de condit. in pub. horr. lib. 10.
c l. 1. & 2.
d in repetit. c. 1, recip. quod hoc. nu. 32. & 33. de empt. & vendit.
e de potest. Proreg. tit. 2. de abũdantia, in princ. nu. 17.
f 36. Calestis Pater, § 8. eod. Bullar. tom. 2. fol 536.
g in l. vnic. C. de pistorib. lib. 11.
h in l. publicas, ff. de ferijs.
i in l. vnic. C. de naui. Tyber. lib. 11.
K l. qui fiscales, C. de nauicular. lib 11.
l in l. iubemus. C. de nauib. non excusand. eod lib. 11.
m l. 1 ff. de muner. & honor. & l. fin. §. Titius, ff. de pign. act.
n in l. 2. num. 6 C. ne rustic. ad vllum obseq. lib. 11.
o l. vnic. C. ne quid. oneris publ. imponat lib. 11.
p 50. inter multiplices. §. 2. Bullar. nou. tom. 2. fol. 420.
q 49. frumenti. §. baronibus, d. Bullar. tom. 3 fol. 65.
r 12. aliàs 10: inter grauissimas, eod. Bullar. & to. fol. 190.
s in l. 3. & 4. C. quæ res vendi nõ possunt.
t in c. accedētes, in pri. de præscript.
u in summa tit. de Syndico, §. quid societas. vers. corpus autem.
x in d. l. vnic. de monopol.
y decis 100. in causis Vniuersitatis, nu. 12.
z tract. crim. lib 7. cap. 21. de monopolijs. *a* l. seruus, C. de indic. *b* l. 1. ff. ad leg. Iul. de annon. *c* l. de crimine. C. qui acc. cus non poss. *d* l. fin. ff. eod. tit. ad leg. Iul. de anno. *e* de annonis, & tribut. lib. 10. & de canon. frumentar. Vrbis Rom. lib. 11. *f* in tract. de potest. Proreg. tit. 2. de abundantia Ciuitatis. *g* in l. vnic. nu. 2. C. de frum. Vrb. Constantinop. lib. 10.

quod etiam adnotauit ibid. num. 1. Lucas de Penna, quem vide; de Præfecto annonę latè etiam scripsit Panzirolus; *a* videndus etiam Lipsius. *b*

Scias etiam debitoribus ex causa panis dilationes dari non posse, nec ad cessionem bonorum admitti; & contra eos a quocumque iudice procedi, ex Constitutione Iulij III. *c* Et in causis discussionis Pistores, & alij pro pretio panis
A præferendi sunt, ex Gregorij XIII. Constitutione. *d* Hoc autem non procedit in frumento, quia latior est significatio frumenti, quàm panis, ex Corsetto. *e*

Quoniam verò nullum omnino studium reperiri potest, quod rei frumentariæ, ac tollendis annonæ difficultatibus magis conferat, quàm agrorum cultura, & homines ad hos colendos allicere; qamobrem valdè supportandos esse rusticos tanquam ad Rempublicam sustentandam maximè necessarios, scribit Lucas de Penna, *f* addens pro ipsis propter culturam agrorum nonnulla specialia contra iuris rationem constituta, vt est Iustiniani Imperatoris Sanctio; *g* & confert Alpheni I. C. responsum; *h* videnda est etiam Friderici II. Sanctio ab Honorio III. confirmata. *i* Ideo supra modum in hoc Summorum Pontificum vigilantia, & solicitudo commendanda videtur, quippequi multas hac de re Constitutiones ediderunt, a
B Clemente VIII. *K* & Paulo V. *l* vltimo loco innouatas, & auctas.

Clemens enim VIII. Baronibus, Domicellis, & alijs quibuscumque, etiam S. R. E. Cardinalibus præcipit, ne vasallis extra eorum Statum agros colere prohibeant. §. 3.

Ordinationes, edicta, bannimenta agriculturam, & annonam concernentia, ijsdem Baronibus, &c. promulgare vetuit. § 4.

Clericis in bonis proprijs agriculturam exercere permittit. §. 5. Et a iure communi permissum quoque esse docet Tiraquellus *m*.

Vituli in mensibus Martij, Aprilis, & Maij nati pro tertia saltem parte alantur. §. 6.

Boues, & iuuencos ad aratrum idoneos nullus lanio, siue macellarius mactet § 7.
C neque extra territorium, & districtum Vrbis extrahat §. 8. Quod verò diximus, boues ad arandum aptos mactari non posse, id etiam iure communi cautum scias, vt post alios, quos refert, Menochius *n* scribit, ac etiam docet, qua pœna puniantur exequutores, qui pignori capiunt boues aratorios, & instrumenta rusticalia: vide Constitutionem Friderici II. ab Honorio III. Pontifice confirmatam. *o*

Verùm Paulus V. firma remanente in rebus arduis Congregatione S. R. E. Cardinalium super vbertate annonæ, a Sixto V. vt diximus, instituta, ad excitandos agricolas dormientes, & artem agriculturæ restituendam, augendamque (vt verbis illius vtar) aliam Prælatorum, & egregiorum virorum, nempe Thesaurarij generalis, annonæ Præfecti, grasciæ Præsidis, Cameræ Apostolicæ Commissarij gene-
D ralis, Pontificiæ domus Præfecti Congregationem ordinauit, quibus vt quintodecimo quoque ab eis statuendo die in vnum conueniant, ac de arte agriculturæ restituenda, & augenda, laborerijs, & pascuis diuidendis, atque vendendis, & de statu annonæ, ac grasciæ, rebusq. omnibus illam concernentibus inuicem conferant, tractent, & diligentèr perpendant, iniunxit, atque mandauit. *p*

Boues aratorios, vel ad arandum aptos ad effectum mactandi mercari, vel contractus iniri, quibusuis personis secularibus, & ecclesiasticis, etiam S R. E. Cardinalibus, & ecclesiasticæ Ditioni mediatè, vel immediatè subiectis omnino prohibuit. §. 3.

Dohanerij, & publicani tam in Vrbe, quàm alibi pro contractibus prædictorum animalium nihil recipiant, neque in ipsorum libris referant, nisi præuia Com-
E missarij a Præfecto annonę deputati inspectione. § 4.

Lanijs, & alijs animalium mactatoribus, ne sub pecuniaria, & fustigationis Præfecti arbitrio pœna boues hosce mactent, districtè præcepit. §. 5. Clementis VIII. & aliorum Pontificum in præmissis editas Constitutiones innouauit § 6.

Greges, siue armenta vaccarum, quas vocant albas, habentibus, vt ex centum vaccis viginti quinque iuuencos ad vsum agriculturæ quotannis nutriant, vaccarumq. numerum Præfecto deferant sub certa pœna mandauit. § 7.

Agricolis subuentionis titulo scuta mille, vel aliam summam a Præfecto annonæ mutuandam, duorum pro centenario nomine meriti accepto emolumento tradendam edixit. §. 11.

a in comm. ne notit. Imper. occident. cap 5.
b in Critica lib. 1 elector. cap. 8. de frumentatione.
c 18 Bullar. nou. tom. 1. fol. 711.
d 71. Bullar. tō. 2. fol. 453.
e sing 123. verb. frumentum.
f in l 1. nu. 10. C. de agric. & cē. sit. lib. 11.
g l fin. §. vr. C. de seruitut.
h in l vicinus. ff. de aqua plu. arcen.
i §. vlt. Bullar. nou. tom. 1. pag. 44 Constit. 1.
K Constit. 72. Bullar. nou. tom. 3. pag. 102.
l Constit. 70. aliàs 43 d. Bullar. pag 263.
m tract. de nobil. cap. 32 nu 3.
n de arbitrar. iu. dic. lib. 2. casu 378 nu. 4. & per tot.
o Constit. 1. §. vlt. Bullar. nou. tom 1. pag. 44.
p d. Constit. 70. aliàs 48 §. 2.

Quæ à Clemente, & alijs de vasallis artem vbicumque exercere volentibus à dominis non molestandis, agriculturæ priuilegijs frumenti sub certa lege extractionibus permittendis sancita fuerunt, denuò concessit, & innouauit, §.8.9. & 10.

Patet igitur ex iam dictis, Summos Pontifices non vulgare adhibuisse curam, & diligentiam, vt homines ad agros colendos allicerent; etenim, vt Plutarchus ait, *a* *Nullum studium est, quòd tam aerem, tamque celerem pacis amorem hominibus ingeneret, quàm victus agricultura quærendus*; & Cicero *b* *Omnium rerum*, inquit, *ex quibus aliquid acquiritur, nihil est agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius*. Neque hanc artem nobilitati derogare pluribus probat Tiraquellus. *c* A

Et quamuis non liceat Christianis tenere traditiones gentilium, & obseruare, vel colere elementa, aut Lunæ, aut Stellarum cursus, aut inanem signorum fallaciam pro domo facienda, aut propter segetes, vel arbores plantandas; *d* syderum tamen obseruationem in agris colendis, sicut etiam in re nautica, & medica veritam non esse, ex ijs, quæ Sixtus V. *e* contra exercentes artem astrologiæ iudiciariæ edixit, colligere fas est; & quæ in præcitato Canone *f* sancita sunt, ad inanes vtique gentium superstitiones à Barnaba Brissonio *g* relatas referenda erunt; B quem quidem Brissonium, si antiquorum ritus, in agris colendis, & lustrandis, si deos, deasque ab agricolis in honore habitas, si denique multa ad animum politioribus literis erudiendum cognoscere cupis, tu consule.

CAPVT LII.

De Archiuiorum Præfecto.

ARchiuium ab arca dicitur, & est locus, seu armarium publicum, in quo libri, ac instrumenta, seu acta ponuntur. *h* Nec esse Archiuium, nisi sit locus publicus, dixit Rota. *i* Dicitur aliquando locus, in quo sacra vasa reponuntur ad custodiam. *k* C

Archiuia autem scripturarum stare debent in Palatijs Magistratuum, vt notat Mastrillus, *l* & colligitur ex iure ciuili, *m* ibi, *deinde eum nullum habeant Archiuium in quo gesta apud se reponant, deperit, quod conficitur, &c.* pondera verba, *apud se*, quæ particula ad personam, vel locum simplicitèr refertur, vt Spicileg. *n*

Claues verò Archiuiorum à Consulibus Ciuitatum retinendæ sunt, vt probant Guid Pap. *o* & Ripa, *p* quos refert Auendag. *q* Nec vna tantùm clauis, sed duæ ad minus, & diuersæ, non vniformes, nec ab vno, sed à duobus retinendæ sunt, vt legitur, & notatur in iure Canonico, *r* ibi, *erunt duæ claues diuersæ, quarum vnam vnus, aliam alius tenebit*: & licèt textus hic loquatur de carceribus hæreticorum, tamen ad Archiuium extendit Auendag. *s* D

Et cum aliquando orta esset differentia inter hæredes Notariorum prædefunctorum, & Custodes Archiuiorum super retentione clauium; siquidem hæredes prætendebant retinere claues capsarum, in quibus instrumenta suorum auctorum seruantur, Ideo Sacra Congregatio Boni Reginis ita rescripsit. *Non obstante quacũque prouisione contraria, seruentur ordines pluries dati per Sacram Congregationem, quòd solus cõductor Archiuij, retineat claues Archiuij, & scripturarum in eo existentium, & sibi per inuentarium consignatarum: & Prætor Prouinciæ vltra pœnas contra dictos conductores iniunctas casu quo appareat fraudasse dictos hæredes, prouideat pro sua prudentia eorundem indemnitati, &c.*

Insuper cum ex forma bannimentorum Notarij teneantur tradere cõductori copias instrumentorum rogatorum, recepta competenti mercede, quam quidam recipiebant, copias verò non dabant, eadem Sacra Congregatio censuit, vt infra. E *Notarij vel tradant eum effectu copias instrumentorum Archiuio, vel puniantur, si pro copijs à partibus mercedem recipiant, & illas non consignent Archiuistæ, quacũque prouisione, seu concessione in contrarium facta non obstante, vt in dictis petitionibus, & responsionibus respectiuè factis Prouinciæ Marchiæ pag 6.*

Atque huiusmodi Archiuia in qualibet Ciuitate instituenda esse sanciuit Iustinianus Imperator, *t* ex quo Angelus, & alij notãt, & colligũt hoc ex verbis ipsius textus.

Et hanc Iustiniani Sanctionem non dedignatus fuit imitari recol. mem. Sixtus V. Pont.

a In vita Num. Pompilij.

b lib. 1 officior.

c de nobilit. cap. 32. per tot.

d c. non liceat. 26 q. 5.

e Const. 17. Bull. nou. tom. 2. pag. 510

f non liceat 26. q. 5.

g de formulis, & solemnib. Pop. Rom verbis lib. 1 pag. 52. & 60.

h auth. ad hec, C. de fid instrum. c. peruenit, & ibi gl. in verb. Archiuij, 30. q. 1.

i coram Puteo decis. 384. nu. 3. lib. 3.

k auth quib. mod. na. eff. effic. legit. §. illud quoque, vers. si verò, & ibi glos. in verb. Archiuijs, & ead. glos. in auth de defensor. Ciuit. §. 1 in verb. Archiuium Vitalin. in Clem. vnic §. porrò, num. 42. de iureiur.

l de Magistrat. lib 3. cap. 9. de patrij Mag n. 53.

m auth de defensor. Ciuit §. 1.

n in lexic. iur. verb apud; & facit tex in l. id apud se, 143. ff de verb signif. & plenius in l 63. penes se. vbi Alciat. ff. eod tit.

o cons. 1. nu. 4.

p in tract. de peste in 2 par nu. 25.

q de exequend. mand par. 1. cap. 21. in prin.

r in Clem. vnic. §. sanè de hæret.

s loco cit. num. 1. vers quo claues.

t in auth de defens. Ciuit. §. penvlt. præterea verò

Pont. Max. dum & ipse Constitutionem edidit, quæ legitur impressa, *a* vtque maturiùs, & maiori cum diligentia res tanti ponderis exequeretur, ipsius Archiuij Regentem, multis priuilegijs decoratum, & iurisdictione suffultum instituit, & ordinauit, vt in alia eiusdem Pontificis Constitutione immediatè sequenti, quæ paritèr incipit, solicitudo ministerij, &c. Vide Quarantam. *b*

A Sed hodie hoc munus ab Eminentiss. Card Camerario, & ab vno ex Reu. DD. Cameræ Apostolicæ Clericis, quolibet anno sorte extrahendo, regitur, & sustinetur, vt aduertit Cherubinus senior, *c* addens, supradictum officium Regentatus Archiuij fuisse iam suppressum; quo verò ad electionem in Camera sorte faciendam, legitur in eadem Bulla. *d*

Dictorum autem Archiuiorum capitula, & ipsius Regentis facultates, ac priuilegia cum publicè circumferantur, & nota sint omnibus, hic plura non addam; si quis autem illius desiderio teneatur, sciat, hæc vltimo loco impressa fuisse apud Impressores Camerales die 8. Martij 1630 Hieronymo Bonuisio Cameræ Apostolicæ Clerico, & Regente.

B Verùm in Vrbe licèt Iulius II. *e* & Leo X priuilegia quædam Scriptoribus Archiuij Romani concessissent, Pius tamen V. *f* præmissa confirmatione dictorum priuilegiorum, Notarios causarum ciuilium cuiuscumque Iudicis Commissarij, etiam S.R.E. Card. eosdem Scriptores deputauit, vt ibi.

Sed cum in erectione Archiuiorum in Ecclesiastica ditione à Sixto V. vt diximus facta, alma Vrbs excipiatur, sanct. mem. Vrbanus VIII animaduertens, graue hoc negocium vbicumque necessarium esse, etiam in Vrbe Archiuium de suo nomine Vrbanum nuncupandum certis capitulis, & priuilegijs instituit, ordinauitquè; ea potissimùm ratione, vt in eo testamenta, donationes, legata, vltimæ voluntates, instrumenta denique omnia habentia tractum successiuum, & quæ futuris temporibus vsui esse poterunt, vel saltem eorum copiæ reponantur, & collocentur: vtq; in præmissis debita circumspectione procedatur, vt par est, Eminentiss. ac Reuerendiss. Antonium Card. Barberinum eius ex fratre nepotem huic Archiuio Vrbano præfecit cum facultatibus necessarijs, & opportunis, præcipuè eligendi, ac

C deputandi Ministrum, & Ministros pro receptione, & custodia scripturarum illuc delatarum, & ferendarum; quæ quidem electio, & deputatio Ministri necessaria dicitur, ad hoc vt Archiuiorum scripturæ fidem faciant.

Quatuor enim requiruntur, ad hoc vt iura, & scripturæ ex Archiuijs desumptæ fidem faciant in iudicijs, & probent. Primum est, vt Archiuio præpositus sit Officialis publicus. Secundum, vt scriptura sit reposita inter alias scripturas authenticas. Tertium, vt consuetudine detur eis fides. Quartum, vt habeat testimonium officialis, ea scilicet scripsisse, vel attestetur esse scripturam Archiuij publici: ita notantèr scribit Crauett. *g* quem refert, & sequitur Menoch. *h* & quod attinet ad quartum requisitum, vt scilicet in scriptura apposita sit manus Præfecti Archiuij, attestantis, scripturam esse extractam ex Archiuio, voluit Rota Romana, *i* post

D Felin. *k* qui rem hanc latiùs prosequitur.

An autem Archiuium det robur scripturæ non authenticæ? negatiuè respondit eadem Rota; *l* & magis apertè in causa Britonorien *m* vbi quæritur, an instrumenta concessionis in emphyteusim de anno 1355. & 1466. reperta in Archiuio Rauennatensi sint in forma probanti? & negatiuè fuit responsum; primò quia erat simplex copia, nec Notarius apposuerat, *Ego talis Notarius rogatus præmissis interfui, &c.* Secundò quia non aderat signũ Notarij; nec sufficit simplex subscriptio Notarij, sed requiritur, vt dicat, *Rogatus, &c.*

E Nec etiam sufficit, quòd Officialis Archiuij, seu Notarius exhibens scripturam in Archiuio dicat illam inuenisse inter rogitus, & protocolla Notarij publici, quia vltra attestationem Notarij requiritur, vt per alios testes recognoscatur, scripturã esse ex rogitibus illius Notarij, ex cuius protocollo desumptam fuisse affirmatur; prout in d decisione videnda, *n* quæ fuit confirmata in alia decisione *o* eiusdem Putei, & coram Gregorio XV. *p* & ibi Belttamin. in vltima addit.

Sed numquid consuetudine induci possit, vt scripturis priuatis in Archiuio repertis adhibeatur fides? affirmatiuè respondet Felin. *q* & est optimus textus in iure Canonico, *r* vbi ex consuetudine induci potest, vt adhibeatur fides scripturis etiam sine illa qualitate, quòd sint in Archiuijs publicis reconditæ, prout etiam aduertit Felinus loco citato, declarans, d. c. cum dilectus, procedere etiam in consuetu-

a Bullar. nou. tom 2 pag. 636. & 637. Constit. 83. incip solicitudo.
b in summa Bullar. verb. Archiu.
c in princ. d. Bulla 83. Sixti V.
d 95. in fin.
e Constit. 15. Bullar. nou. tom 1. pag. 87.
f Constit. 87. d. Bullar. tom. 2. pag. 287.
g de antiq. temp. in 1 par. princip. vers quartò limitatur, nu. 1. pag. apud me 82.
h cons. 708. n. 13.
i apud Puteum decis. 384. in causa Toletana nu. fin. lib. 3. in nou.
k in c. ad audientiam, num. 11. de præscription.
l in d. decis. 384. Putei nu. 2.
m decis. 430. eiusdem Putei lib. 2. per tot.
n 430 per tot.
o 441. nu. 1. lib. 2
p decis. 389. n 4.
q in c. ad audientiam, n. 11. vers. tertiò quòd. de præscript.
r in c. cum dilectus, de fide instrum.

dine validante, scripturam aliàs simpliciter inualidam: opinionem verò Io. Andr. Bal. & Innoc. locis ab eo citatis contrarium innuentem habere locum, quando consuetudo approbat scripturam aliàs inualidam, concurrentibus duobus, videlicet loco Archiuij, & authoritate officialis, vt ibi per eum.

Sciendum tamen est, alleganti talem adesse consuetudinem inesse illi onus probandi; ita Felinus, *a* qui ponit casum de quodam fideiussore certi datij, dicente se exactum à fisco, & soluisse pro debitore, & ostendebat scripturam factam ab Officiali de receptione, in qua non erat subscriptio notarij ipsius Officialis; & oportuit probare, quòd de consuetudine tales subscriptiones non erant in vsu, & quòd cautiones factæ ab Officiali faciebant plenam fidem, vt ibi per eum; & ait esse menti tenendum pro soluentibus collectas: videndus est etiam Puteus. *b* A

Sciendum secundò, huiusmodi consuetudinem non ligare eos, qui non sunt subditi illius loci, vbi talis viget consuetudo; ex Alexandro, *c* Puteo, *d* Felino, *e* viden. Mascardus, *f* Rota apud Caputaquensem. *g*

Sed hodie in Statu Ecclesiastico contrarium erit dicendum, vt scilicet comprehendantur omnes Sedi Apostolicæ tam mediatè, quàm immediatè subiecti, propter Constitutionem Sixti V. *h* quia hæc habet vim legis, & ligat omnes Sedi Apostolicæ subiectos, vt obseruat Cherubinus iunior; *i* optimè facit Felinus, *K* qui videtur firmare, instrumenta Archiuij fidem facere inter subditos etiam extra territorium, & inter Ciuitates confœderatas. Quibus ita firmatis, non ab re putaui quosdam casus referre, qui de facili euenire possunt. B

Primus erit. Quidam notarius fuit rogatus de quodam contractu in loco extra Statum Ecclesiasticum; hic portauit matricem absque extensione instrumenti in vnum ex Archiuijs Status Ecclesiastici, vbi Archiuistæ ex præcitata Constitutione Sixti V facultatem habent extendendi instrumenta aliorum notariorum; quæsitum est, an hic Archiuista possit extendere hoc instrumentum? Et negatiuè respondit Rota, *l* quæ concludit, quòd tale instrumentum erit extendendum per notarium, qui de eo rogatus fuit, vel si hic mortuus erit, de mandato iudicis loci, in quo instrumentum rogatum fuit; & ita etiam disponitur in bannimentis generalibus Archiuiorum, editis, vt diximus, die 8. Martij 1630 cap. 13. Ratio potest esse, quia hoc Archiuistarum priuilegium est strictè interpretandum, vt in d. decisione. *m* C

Alius casus est. Volo ex Archiuio scripturam in qua nullum habeo interesse, numquid Archiuista poterit illam mihi denegare? Et negatiuè, non posse inquam scribit Angelus, *n* quem refert Cherubinus iunior. *o*

Tertius erit casus. Si duæ scripturæ concurrant ambo priuatæ, quarum altera reperiatur extra Archiuium, altera verò in Archiuio, quænam istarum habebit potiorem fidem? Dicas illa, quæ reperitur in Archiuio, quàmuis maiorem contineat summam, & obligationem eiusdem personæ; ita Romanus, *p* qui loquitur de quodam fideiussore ad fauorem cuiusdam Communitatis; & idem tenet Felinus, *q* & Marsilius. *r* Quæ conclusio absque vlla hæsitatione procedit in Ecclesiastica Ditione, ex dispositis in Bulla Sixti V. & Bannimentis in vim illius emanatis: causam enim in illis habes cap. 8. & 9 scripturam esse nullam, & inualidam, quæ intra quindecim dies non fuerit in Archiuio exhibita. D

Et scripturam Archiuij publici potiorem fidem habere fidem, quàm testes, & eorum depositioni præferendam, probatur in iure ciuili, *f* & dixit Romanus, *t* quem sequitur Bartholomæus Cassan. *u* & obseruat Mandosius. *x* Hanc tamen conclusionem intelligendam puto iuxta opinionem Felini, *y* dicentis, tunc scripturas priuatas ex Archiuio publico desumptas plenam fidem facere, quando loci consuetudo ita disponit, res agitur intra territorium, & inter subditos illius territorij, in quo impositum est Archiuium, ex Caputaque. *z* Quia tunc consuetudo, & authoritas Officialis facient scripturam de non authentica autenticam, vt ibi per eum; qui quidem Felinus nititur concordare Abbatem, & Aretinum de hac re loquentes. *a* Et fortiùs procedet hæc opinio, si concurrant illa quatuor, quæ supra retulimus ex Crauetto, & Menochio, & Caputaquensi. *b* Quàmuis in Ecclesiastica Ditione hanc quæstionem euanescere putemus propter Constitutiones pontificias supra relatas, quæ, vt diximus, faciunt ius. E

An autè apoca nullo suffulta testium adiumento, reperta tamè in Archiuio publico plenè probet? Affirmatiuè scribunt Mascardus, *c* Bartolus, & alij multi per eum adducti

a loco cit. nu: 18. vers. nona conclusio.
b d. decis. 441. nu. 2. lib. 2. in nou.
c Cons. 16. nu. 5. & cōs 23. num. 6 lib. 5.
d ead. decis. 441 nu 2. vers. & si probaretur.
e d c. ad audientiam, nu 12. in 2. conclus. de praescript.
f de probat. conclus 976. nu. 51. & 52.
g decis. 42. Archiuium, par. 1.
h 83. Bullar. nou. tom. 2. pag. 637.
i in compend. ad hanc Bullā, schol. 1.
K d. c. ad audiēt. nu. 12 vers. contrà istam conclusionem.
l coram Puteo decis. 414. per tot. incip. Archiuista.
m Putei 414. in fin.
n in auth de defensor. Ciuit. §. penult nu. 3.
o ad Bullam 87. Pij V. schol. 2
p cons. 319. per tot.
q d c ad audientiā, nu 15. vers. octaua conclusio, de praescript.
r in rub. C. de probat nu. 293:
f in l. census. & monumenta, ff. de probat
t d. cons. 319. vers. hoc quidē.
u cons 16. viso processu, vol. 1. vers & dicit Ludouicus.
x ad hoc cons. Romani in vrbe praeferri.
y in d c. ad audientiam, nu. 15 in 3. cōclus vers: sed de mente extra de praescrip.
z decis 42. per tot. par. 1.
a in c cum causam, de probat.
b decis. 41. in princ. & per tot. par. 1.
c de probat conclus. 111. incip reliquum est, nu. 9. & 10. arg. tex. in auth. ad hoc, & ibi scrib. C. de fid. instrum.

adducti, Romanus, *a* & reddit rationem, quia archiuium dat robur scripturæ non authenticæ: quod etiam videtur cautum in præcitatis bannimentis Cap 23. *che tutti gl'instrumenti, &c* Cōtrarium tamen videntur sentire Felin. Crauett. & Menoch. maximè quando ageretur de maximo præiudicio illius, contra quem exhiberetur talis apoca, per ea, quæ notabilitèr docet Abbas, *b* quæ Mascardus quoque *c* videtur admittere, prout etiam expresfsè decisum habemus in Rota coram Puteo. *d* Nec me mouent dicta bannimenta, quia hæc recipiunt interpretatio- A nem à iure communi, & optimè facit Decisio Rotæ, *e* vbi instrumentum de falsitate suspectum non recipit fidem, licèt in Archiuio sit receptum; & eadem Rota in alia Decisione, *f* vbi Rotæ Tribunal dat fidem relationi Archiuistarum, cunctis tamen alijs probationibus de iure requisitis; & Caputaquensis videndus. *g*

Sed numquid in extractione scripturæ ex Archiuio facienda requiratur citatio partis, ad hoc vt fidem faciat? Negatiuè respondet Felinus *h* sequutus Baldum, *i* Card *K* qui ait, tunc esse propriè necessariam citationem, quando de actu debet fieri scriptura, de quo prius non fuit facta, *l* vel quando scriptura priuata fieri B debet authentica *m*. Hoc tamen puto verum, quando scriptura esset extracta ante litem, vt dixit Rota coram Seraphino *n*. Item quando esset extracta ab eodem Notario, qui de tali scriptura, seu instrumento esset rogatus, & qui dedit semel vnam copiam, & ex causa vult facere aliam copiam, talis exemplatio valet etiam parte non citata, quia censetur pro vna, vt scribit Card. Zabarell. *o* & ita etiam dixit Rota, *p* vbi expresſè legitur, instrumenta extracta in partibus, parte ad hoc non vocata, nullam fidem facere, si fuerunt extracta, siue exemplata per alium Notarium, quàm per illum, qui illa aliàs recepit, & confecit: si verò ab eodem Notario, secus dicendum, quia illis standum esset tanquam originalibus siue partis vocatione; & hoc idem habetur decisum in eadèm Rota. *q*

Cum autem in multis Ciuitatibus, & locis adsint Archiuia particularia, in quibus ipsæ Communitates custodiunt, & seruant proprias scripturas, & de quibus Archiuijs videtur loqui Constitutio super Bono Regimine Communitatum Status Ecclesiastici, C dum præcipit, Tabellas in Archiuijs ipsarum Cōmunitatum, & Vniuersitatū esse seruandas, quæsitum est, an scripturæ ex istis Archiuijs extractæ fidem faciant in iudicio? Et absolutè loquendo negatiuè respondetur, per ea, quæ dixit Rota coram Seraphino, *r* & coram Puteo, *f* quæ loquuntur in Archiuijs Capitulorum, & Monasteriorum: cum autem Capitula, & Monasteria veniant sub nomine Vniuersitatum, vt per Nicolaum Losæum, *t* bene fit illatio. Cum autem hodie Communitates Ecclesiasticæ ditionis sint Dominæ, ac sub earum dispositione maneant Archiuia, ex concessione, titulo tamen emptionis, à fel. record. Clem. VIII. facta, vt legitur in eius Constitutione nuncupata, *super extinctione recentiorum vectigalium*, sextò Idus Maij 1592. Pontif. anno primo edita, in qua præuia reuocatione concessionis olim de ipsis Archiuijs à Sixto V. factæ Paulo Falconerio, & iniuncto Com- D munitatibus onere soluendi certam pecuniarum summam in ipsa concessione expressam, ac deinde quolibet anno fructus montium ab ipso Sixto iam erectorum, eisdem Communitatibus Archiuia, & illorum emolumenta concessit, vt latiùs in dicta Constitutione, quæ cum in volumine aliarum Constitutionum, & Bullarum non reperiatur, illam impressam vide in volumine Constitutionum, & Decretorum ad Communitates spectantium à nobis elaborato, pag 53. Et cum in possessione prædictæ Communitates iugitèr existant, propterea in bannimentis iniunctum est illis onus prouidendi domos, & ministros ad hoc necessarios, & idoneos, vt in cap. 18. *che le Communità, &c.* Videtur igitur dicendum, omnes scripturas ex Archiuijs Communitatum desumptas plenam fidem facere: quod etiam innuunt ea- E dem bannimenta cap. 23. *che tutti gl'instrumenti, &c.* Cui obiectioni respondendum erit. Aut loquimur de Archiuijs particularibus, quæ nonnullæ Communitates habent ad custodiam suarum scripturarum, in quibus terminis loquuntur Decisiones Rotæ apud Puteum, Seraphinum, & Caputaquensem locis citatis, & tunc non faciunt fidem, signantèr inter non subditos, & non existentes in Territorio dictarum Ciuitatum: nam si sint subditi, & existant in Territorio, & adsit consuetudo, vt talibus scripturis fides adhibeatur, tunc habebit locum, quod dictum est supra, vers. sed numquid consuetudine; & adde Decisionem Rotæ, *u* vbi scripturæ desumptæ ex Archiuio Capituli fidem faciunt contra ipsos Capitulares. Aut lo-

qui-

a Conf. 165. per tot.

b In d. cap cum causam, num. 1. vers. dico ergo. de probat.

c Concl 976. num. 61. & supra n. 51. & 52.

d Decis 430 post Zabar. cons. 48. cum pr supponatur, num. 2.

e Decis 240. p. 3. lib. 3. diu. per tot.

f 318 d. p. 3. lib. 1.

g Decis 41. par. 1

h In d. c ad audienciam. sub nu. 15 vers. 5. concl. de prescript.

i c. 1. in fin. de fide instrum

K Cons. 72. incip. singillatim ad singula, nu. 6. vers. in contrarium, & num 7.

l c. significauit. de testib. & attestat.

m Ad not. in c. pen. & c. fin. de fid instrum.

n Decis. 1481. & decis 1 num. 1. de fide instrum. in nou.

o d. cons. 72 nu. 7 vers sed si notarius.

p Decis. 1 nu. 1. de fide instru. in nou.

q Decis 4. de fid. instrum. in antiq. viden.

r Decis 320 n. 2. & dec. s. 642. n. 1

f Dec. s 185. n. 10 lib. 3. in nou.

t Tract. de vniuers. p. 1 cap. 1.

u 183. in fin. & per tot. par. 2. diu.

quimur de Archiuijs publicis, quæ ab Vniuersitatibus locantur Notarijs idoneis plus offerentibus, & pro quibus Archiuijs ipsæ Vniuersitates tenentur parare mansiones aptas cum armarijs, & alijs requisitis, iuxta dispofita in dictis bannimentis cap. 28. *che le Communità, &c.* quæ quidem bannimenta emanarunt in executionem supradictæ Constitutionis Sixti V. *a* & alterius Constitutionis; *b* & tunc nulli dubium esse potest, quin huiusmodi scripturis plena fides in iudicio, & extra sit adhibenda, vt communitèr concluditur in iuribus superiùs allegatis, & legitur apertè in d. Constitutione, *c* & in bannimentis cap. 23. A

a 83. §. 6. *vers. Communitates vero.*
b *Immediatè seq.* §. 5.
c 83.

Sed pulchra oritur quæstio. Communitates Ecclesiasticæ Ditionis sunt Dominæ Archiuiorum, vt diximus, illaque Notarijs locant, qui quidem Notarij certum quid recipiunt ab ijs, qui volunt scripturas, vt notum est: contingit aliquando, vt ipsa Communitas, quæ locauit Archiuium sub certa annua responsione, velit instrumentum publicum ex ipso Archiuio cum solito signo Archiuistæ, quæritur, numquid Communitas tenebitur soluere solitam mercedem? Et negatiuè respondendum puto, ad tradita per Boerium, *d* qui ait, hanc esse magis communem contra Bartolum; *e* videndus est etiam Afflictus, *f* quem sequitur Menochius, *g* qui concludit, quòd conducenti gabellam à Ciuitate, quæ sit immunis pro rebus à se emptis, non tenetur Ciuitas soluere gabellam, cum non præsumatur vendidisse ius suæ immunitatis, atque ita ius exigendi gabellam contra se ipsam. B

d *Decis.* 213. *nu.* 1. & 2.
e *Cons.* 216. *incipit Statuto Montis Politiani. per tot lib* 1.
f *Decis.* 319. *n.* 8
g *De præsumpt. lib.* 3. *præs.* 144. *egregia, & celebris num.* 11.

Notandum quoque erit, in sæpe citatis bannimentis cap. 15. *& perche, &c.* caueri, Notarios omnes describendos esse in Archiuio, & Matricula aliorum Notariorum sub certa forma ibi assignata, aliàs falsitate notandos, &c. Hæc tamen dispositio limitanda erit in Notario conficiente instrumenta tempore magnæ pestilentiæ, prout decisum habes in Rota Romana. *h*

h *In causa Tudertina, decis.* 67 *lib.* 2. *p.* 3. *diuers.*

Quæritur etiã; Præfectus Archiuij, vel eius Officiales distulerunt cogere Notarios portare scripturas ad Archiuium, prout cogendi sunt ex dispositis in dicta Bulla Sixti V. §. 6. & ipsi Notarij per multos annos non portarunt, nec consignarunt suas scripturas in Archiuio, vtrum possint allegare non vsum dictæ Bullæ, & se ipsos ab ipsa dilatione exonerare? Negatiuè respondeas; quia legem, cui Papa apposuit decretum irritans, non potest Officialis ea non vtendo, imò neque ex contrarijs actibus elidere sine expresso Papæ consensu, vel scientia, cum lapsu quadraginta annorum, prout censuit Rota coram Caputaquensi, *i* quam refert, & sequitur Cherubinus iunior. *K* C

i *Decis.* 294. *p.* 3. *per tot.*
K *Ad præd. Sixti V. Constit.* 83. *schol* 2.

Verùm cum supra dictum sit, prouentus omnes Communitatum ex dispositis in Bulla super Bono Regimine locandos esse plus offerenti ad extinctionem candelæ, inter prouentus verò ponantur Archiuia, & Cancellariæ, quæritur propterea, si persona minus apta licitando obtineat, numquid locatio concedenda sit? Et cum in facti contingentia id aliquando venisset, sacra Congregatio die 14. Octobris 1614. instante Prouincia Marchiæ respondit. *Conductores Archiuiorum per Consilium esse eligendos, dummodo electi per Gubernatorem Prouinciæ approbentur, & caueant iuxta formam Constitutionis super Bono Regimine, de soluendo pensionem conuentam, quæ nullo modo possit esse minor ea taxa, quam Communitates soluunt Monti Archiuiorum, &c.* D

Epistolæ verò, quæ mittuntur absentibus, an fidem faciant contra scribentem, quamuis non fuerint prius in Archiuijs exhibitæ, itaut hæ comprehendantur sub scripturis priuatis? negatiuè respondit Rota Romana. *l*

l *In Viterbien. censui, coram Verospio,* 18. *Febr.* 1639 *circa fin.*

E

CAP. LIII.

CAPVT LIII.

A *De ijs, qui S. R. E. Camerarij munus exercuerunt, & quorum notitia haberi potuit.*

Diximus supra R. S. E. Camerarios Sedis Apostolicæ nuncupatos olim fuisse Archidiaconos, & qui hanc sententiam sequuntur, S. Laurentium quoque, Sixto II. sedente, Camerarium sub Archidiaconi nomine extitisse affirmant; & si gesta huius gloriosi Martyris, illiusque verba in impijssimũ tyrannum prolata perpendamus, Camerarij officium, & munus, thesauros scilicet Ecclesiæ in pauperes dispensandi, non obscurè cognoscemus, vt diximus etiam
B supra cap. 39. in princ.

Laurentius igitur Leuiticorum luminum fulgor coruscans, itaut quemadmodum Hierosolyma Stephano clarificata, ita Laurentio Roma facta est illustris, D. Leone Papa *a* sic affirmante, anno salutis humanæ 257. dum esset Summus Pontifex Sixtus Papa huius nominis II. Ecclesiæ Romanæ thesauros administrabat, eosque iusta dispensatione in pauperes erogabat, neque Sacramentorum vasis, necessitate vrgente, parcebat, siquidem S. Ambrosio *b* testante, vt pauperes alamus, captiuos redimamus, Templa ædificemus, fidelium reliquias sepulturæ tradamus, vasa Ecclesiæ etiam initiata confringere, conflare, vendere licet. Quem verò in huiusmodi munere successorem habuerit B. Laurentius, non facilè est affirmare; apud illos enim, qui Pontificum acta scripserunt, nullam Archidiaconi, seu Camerarij mentionem, nisi post octingentos annos, reperio.
C

a In sermone Natalis S. Laurentij.

b Lib. 1. cap. 41. officior.

Fridericus igitur Lotharingus anno 1057. à Victore II. sacra Purpura decoratus, S. R. E. Archidiaconus est nuncupatus; mox ad Pontificatum euectus, Stephani IX. nomen assequutus est.

Aribo, quem Leo IX. sacra Purpura decorauerat, S. R. E. Archidiaconus efficitur: hic successorem habuit

Hildibrandum Bonisij filium Soanensem, qui anno 1601. ex Abbate S. Pauli extra Vrbem via Ostiensi S. R. E. Card. Subdiaconus, & Oeconomus, nec non Archidiaconus à Nicolao II. declaratus est, & B Petri sedem ascendens, Gregorij VII. nomen assumpsit Hic notandum puto, nouam Subdiaconatus dignitatem S. R E. Cardinalibus quandoque adscriptam, quam etiam antea Fridericus Lotharingus habuerat;
D multis tamen ab hinc annis tres tantummodò dignitates in hoc Eminentiss. purpuratorum Patrum Collegio, Episcopalem scilicet, Presbyteralem, & Diaconalem videmus.

Leo. . . . Diaconus Cardinalis ab Alexandro II. anno 1073. primus, qui Camerarij nomine in Ecclesia Romana ex Archidiaconi officio exornatus legatur, teste Ciaconio inter Cardinales a prædecess. Pontifice Alexandro II. creatos sub num. 28.

Ioannes de familia Caieta Caietanus Campanus ab Vrbano II. Diaconus Cardinalis S. Mariæ in Cosmedin anno 1099. creatus; non Camerarij, sed Archidiaconi S. R. E. nomen reassumpsit; demum Pontifex Gelasius II est appellatus; & fuisse etiam Cancellarium, testis est Ciaconius in vita ipsius Gelasij: vbi verò Pontifex Maximus renunciatus fuit

E Gregorio Diacono Card. S. Angeli Archidiaconatum anno 1118. concessit, quo ad annum 1130. retento, Summi Pontificis dignitate decoratus, Innocentij II. nomen assumpsit.

Gregorius Tarquinius Romanus, postquam Innocentius II. Beati Petri Sedem ascendit, Diaconorum Cardinalium primus euasit à Calisto II. sacra Purpura decoratus. Trium Pontificum creationi interfuit, Cœlestini Secundi, Lucij Secundi, Eugenij Tertij.

Otto Diaconus Ca... in Velabro post Gregorium Tarquinium S. R. E.

At-

Archidiaconus dictus fuit coronationi Anastasij IV. interfuit: anno salutis 1153. & hoc munus expleuit.

Bosus, seu Boso Hadriani IV nepos, à patruo inter Vaticanos Senatores ascitus, S. R. E. Camerarij quoque dignitatem anno 1155. obtinuit, vt in prædicti Pontificis vita à Ciaconio conscripta legitur; & quamuis in humanis adhuc ageret Otto Prior Diaconorum, Bosus verò ex Diacono Presbyter tit. S.Pudentianæ Cardinalis creatus, Camerarij tamen officium ad Lucij III Pontif. anno salutis 1185. renuit. A

Melior Gallus à Lucio III. Presbyter Card. tit. SS. Ioannis & Pauli factus, S.R.E. Camerariatum quoque ab eodem Pontifice obtinuit, in eaque dignitate Vrbano III. Gregorio VIII Clemente III. Cœlestino III. sedentibus permansit.

Cincius Sabellus Diaconus Card S.Luciæ in Orthea, & S. R E. Camerarius, defuncto iam Meliori Gallo, sub anno 1195. creatus fuit, & ad annum 1216. quo Summus Pontifex Honórij III. nomine renunciatus est, habuit; ob egregiam in hoc munere nauatam operam, per excellentiam Cincius Camerarius nuncupatus, vt diximus supra.

Guido Bisentius Regulus Vrbeuetanus, omisso Camerarij nomine, Prior Diaconorum, seu Archidiaconus S.Nicolai in Carcere Tulliano anno 1216. appellari voluit, quo tempore Honorium III. Perusij Pontificali diademate coronauit, Ciaconio teste his verbis. *Perusij in Cathedrali Ecclesia Honorius III coronationis suæ insignia consequutus est per manus Guidonis de Bisentio Vrbeuetani S R E. Archidiaconi*. Verùm Guido ex Archidiacono Cardinali Episcopus Prænestinus ab eodem Honorio ordinatus fuit, eoque sedente, hominem exuit. B

Octauianus Diaconus Card. tit. SS. Sergij, & Bacchi ab Innocentio III creatus: in coronatione Gregorij IX. anno salutis 1227. S.R.E. Archidiaconi munus expleuit.

Raynerius Capocius S. Mariæ in Cosmedin Diaconus Card. in coronatione Cœlestini IV. anno 1254. Prior Diaconorum, vel Archidiaconus erat, & Innocentio IV. sedente diem clausit.

Ricardus Hannibaldensis de Molaria S.Angeli in foro Piscium Card. Diaconus à Gregorio IX. iam dictus; in creationibus, & coronationibus Alexandri IV. anno 1254 Vrbani IV. anno 1261 Clementis IV. anno 1265. Gregorij X. anno 1272 S.R.E. Archidiaconi Officium adimpleuit. C

Ioannes Caietanus Vrsinus Diaconus Card. S.Nicolai in Carcere Tulliano, in creatione Innocentij V. anno salutis 1276 Prior Diaconorum erat, & hanc dignitatem habuit Hadriano V. & Ioanne XX. (cui Pontificatus insignia dedit) sedentibus; quibus iam defunctis, Beati Petri successor, & Christi Domini Vicarius Nicolai III. nomine Viterbij renunciatus, Romæ coronationis insignia 7. Kal. Ianuar. anno 1277. per manus Iacobi Sabelli S. R.E. Archidiaconi suscepit.

Iacobus Sabellus Romanus S.R.E. Archidiaconus (vt dictum est) Nicolao III. & Martino II Christi vices gerentibus, erat; & Martino defuncto, Pontificiam dignitatem obtinuit, ac Honorius IV. anno salutis 1285. appellatus est.

Matthæus Vrsinus S.Mariæ in Porticu Diaconus Card. anno 1288. 6. Kal. Martij S. R. E. Archidiaconus Nicolao IV. Cœlestino V. ducentis millibus hominum adstantibus anno 1294. Bonifacio VIII. anno 1295. Benedicto X. anno 1303. Clementi V anno 1305. coronationis insignia contulit, teste Ciaconio. D

Theodoricus Raynerius Ioannis filius Vrbeuetanus, ex Episcopo Reatino Presb. Card. tit. S.Crucis in Hierusalem à Bonifacio VIII. mense Decembri 1298. creatus; postea Episcopus Ciuitatis Papalis, aliàs Prænestinus, & S.R.E. Camerarius; sub huius Episcopatu Præneste diruta, & ad vicinum locum translata; Patrimonij Legatus tranquillè Prouinciam, & integrè rexit; obijt circitèr annum Domini 1306. vt ex Ciaconio *a* colligitur.

a In vita Bonifacij VIII. in 2. creatione Card. num. 9.

Neapoleo Vrsinus S.Hadriani in tribus foribus Diac. Card. à Nicolao III. creatus, anno 1316. Ioanni XXI Benedicto XI. Clementi VI. S.R E. Diaconorum Prior, seu Archidiaconus Pontificiam coronam tribuit: anno denique 1347. Auenioni moritur. E

Gailardus de Mola Burdegalensis Vasco S. Luciæ in septisolio Diaconus Card. à Ioanne XXII. creatus, Innocentium VI. 4. Kal. Ianuarij 1352. Diaconorum iam primus, ac S.R E. Archidiaconus coronauit.

Arnaldus de Via Papæ Ioannis ex sorore nepos, ab auunculo tit. S.Eustachij Diaconus Card. creatus, mortuo iam Gailardo de Mola, S.R.E. Archidiaconatus dignitatem

tatem assequitur, & in persona Vrbani V. 8. Idus Nouembris 1362. coronationis munus exercuit.

Arnaldus Bernardi de Monte maiori Gallus, ab Vrbano V Cardinalatus dignitate decoratus, S. R. E Camerarij nomen, quod multis iam exactis annis siluerat,
A anno 1368. renouauit; sed breui vtramque dignitatem, ac hominem exuit, peste enim anno 1369 Viterbij moritur.

Guilielmus Iudices Lemouicensis reassumpto Archidiaconi nomine, Gregorio XI. coronationis insignia dedit Octauo Idus Ianuarij 1371.

Iacobus Vrsinus Romanus (Vgone de S.Martiali Gallo Diaconorum Priore absente) Archidiaconi munus 14 Kal.Maij 1378. in coronatione Vrbani VI. administrauit; verùm Camerarij Officium exercuit

Marinus Amalphitanus ab ipso Vrbano VI. anno 1381. sacra Purpura decoratus; teste Ciaconio, *a* qui addit; *post aliquot annos lęsę Maiestatis crimine inculpatus, Nuceria cum alijs quinque Cardinalibus captus, tortus, ac diù carceribus mancipatus, tandem Genuæ interfectus fuit.* *a Inter Cardinales huius Pontif. sis sub nu.33.*

B Petrus de Crosso Lemouicensis a Clemente VII. Antipapa in schismate Vrbani VI. anno 1386. Cardinalis, & S. R. E. Camerarius dictus est; moritur Auenioni 1388.

Marinus Bulganus Neapolitaus Diaconus Card. S Mariæ nouæ ab eodem Vrbano VI. in quarta promotione creatus, post Marinum Amalphitanũ (ni fallor) S R.E. Camerariatus officium sumpsit, illudque ad Bonifacij IX. tempora (cui multùm in Comitijs fauit) retinuit; anno 1394 moritur, Ciaconio teste. *b* *b Inter Cardinales Vrbani VI. num. 49.*

Stephanus Palosius Romanus, Marino Bulgano ab humanis erepto, S. R. E Camerarij munus obtinet, & in eo ad annum 1398. quo diem claudit extremum, permanet; ita Ciaconius. *c*

Cosmatus Melioratus Vrbano VI sedente Cameræ Apostolæ Clericus, Collector
C in Regnum Angliæ missus, Rauennas Archiepiscopus, Bononiensis Episcopus cum Commenda Rauennatensis Ecclesiæ, Romæ Thesaurarius & Vicecamerarius fuit; a Bonifacio IX. Presb. Cardinalis tit. S Crucis in Hierusalem creatus, Stephano Palosio in S. R. E Camerariatus munere successit; denique ad Beati Petri Sedem euectus anno 1404. Innocentij VII. nomen assumpsit. *c Inter Cardinales Vrbani VI, num. 43.*

Curradus Caracciolus Neapolitanus ab Innocentio VII. Cardinalis, & S. R. E. Camerarius anno 1405. creatus fuit; sic Ciaconio testante; *d* addente notatu dignum, Camerarij munus eo tempore non perpetuum, sed Summorum Pontificum arbitrio temporaneum fuisse: Curradus verò Comitijs Gregorij XII Alexandri V. & Ioannis XXII aliàs XXIII. interfuit; anno salutis 1411. Bonouiæ moritur *d Inter Cardinales pred.Innocentij nu.1.*

Iordanus Vrsinus ab Innocentio VII. inter Vaticanos Senatores ascitus, S.R.E
D Camerarij quoque munere in locum Curradi decoratur.

Nicolaus Albergatus Patritius, & Episcopus Bononiensis à Martino V. Presbyter Card. creatus, in Camerariatus Officio successit Iordanò Vrsino, Sigonio hoc scribente. *e* Vixit ad annum 1443 Eugenio IV. sedente.

Franciscus Condulmerius Eugenij IV. nepos, Cardinalatus vnà cum Camerarij dignitate post Albergatum à patruo decoratus, & vno, eodemque tempore Vicecancellarius dictus est; quo munere retento, Camerariatum, Pontifice permittente, cessit *e De Episcop. Bononiensib.lib.4*

Ludouico Media rota, seu Scarampo, ab eodem Eugenio IV. sacra redimito Purpura, nec minus sago, quàm toga celebri, qui 6. Kal. Aprilis 1465. ab humanis excessit; sed ante obitum in Camerariatus Officio illi successerat

E Gulielmus de Estouteuilla, Cardinalis Rothomagensis appellatus; hic enim anno 1464. Pio II. Pont. Max. sedente, Camerarius erat, siquidem hoc tepore sub ip sius Gulielmi auspicijs Ciuitas Vrbisueteris Patria mea nonnullorum capitulorum super recta Montis Pietatis administratione confirmationem in plena Camera obtinuit. Verùm quia ab anno 1464. ad annum 1483. quo etiam Rothomagensis Camera rius erat, & Ecclesiam in honorem S Augustini, sumptu quidem magnifico, ac structura excellenti erexit in Vrbe, vt in fronte eiusdem Ecclesiæ legitur, eadem Camerariatus dignitate potitos fuisse Latinum Vrsinum, & Ioannem Aragonium (vt mox dicetur) reperio, vel duos Camerarios eodem tempore fuisse, seu Rothomagensem munus hoc quandoque deposuisse fatendum erit.

Latinus Vrsinus à Nicolao V. sacra decoratus Purpura, Calixti III. Pij II. Pauli II. Sixti IV. Comitijs interfuit, & huic vltimo, vt ad Pontificatum ascenderet, summoperè fauit; atque gratitudinis ergo ab ipso Pontifice Sixto S. R E. Camerarius dictus est anno 1471 & hanc dignitatem ad annum 1477. 3 Idus Augusti, quo diem clausit extremum, retinuit.

A Ioannes Aragonius post Latinum Vrsinum S.R E. Camerarij honorem ab eodem Sixto IV. impetrauit, à quo etiam sacram Purpuram anno 1474. acceperat, teste Ciaconio *a* his verbis. *Obijt*, Latinus scilicet, *ætatis 74. annorum, cui successit in Camerariatu Cardinalis Aragonius*. Verùm durus est hic sermo, nam Gulielmo de Estouteuilla, cum S P.Q.R vt emporium rerum venalium, quod antea sub Capitolio fieri consueuerat, in Circo Agonali, nunc Piazza Nauona, singulis quartis ferijs in hebdomada fieri statuisset, Sanctio hæc die 17. Septembris 1477. Cardinali, inquam Rothomagensi S R.E. Camerario procurante, executioni demandata est, vt in additionibus ad Ciaconium *b* legitur.

a In vita Latini Vrsini.

b Post Raphaelem Card Riarium col. 1264 in prin.

Raphaelem Galeottum de Riarijs Gulielmo successisse reor, siquidem hic S R.E. Camerarius fuit, & anno 1484. à Sixto IV Cardinalis creatus; nec alium intermedium reperio inter ipsum, & Rothomagensem: interfuit autem Riarius Comitijs Innocentij VIII. Alexandri VI Pij III Iulij II. Leonis X. à quo omnibus exutus dignitatibus, & postea restitutus, Non. Iulij 1521. ætatis 61. eodem Leone sedente, hominem exuit. Riario omnibus dignitatibus à Leone X vt diximus, spoliato, Camerariatus Dignitatem, & Officium adeptus fuit B

Innocentius Cibo eiusdem Leonis ex sorore nepos, quam postea ad Pontificis commodum resignauit, Ciaconio, & alijs id attestantibus.

Franciscus Armellinus Perusinus à Leone X. inter Cardinales adscriptus in illa liberali 31. Cardinalium promotione sub num. 25. descriptus apparet, & ab eodem Pontifice post Riarium S.R E. Camerarius efficitur: opes (quibus colligendis plurimùm valuit) quas Romæ habebat, à militibus in ipsius Vrbis lachrymabili direptione ablatas agnouit, & doluit, ac in Hadriani Mole, ad quam cum Clemente VII. se receperat, è vita migrauit anno 1527. bona verò, quæ extra Vrbem 200. aureorum millibus æstimata erant, Clementis iussu spoliorum nomine Pontificio ærario tunc supra modum indigenti attributa fuerunt. C

Augustinus Spinula Sauonensis à Clemente VII quinto Non. Maij 1527. inter Vaticanos Patres relatus, S.R.E. Camerarius quoque post Armellinum dictus.

Guido Ascanius Sfortia Pauli III. ex filia nepos annum agens decimum sextum sacra Purpura ab auo decoratus, post Augustini Spinulæ obitum, S R E. Camerariatus Officium anno salutis 1537. impetrauit; Iulij III. Pauli IV. & Pij IV. Comitij interfuit; anno 1565 ab humanis eripitur.

Vitellotius Vitellius à Paulo IV. ad sacram vocatus Purpuram, in tertia eius promotione locum decimum septimum obtinuit, ac S. Mariæ in Via lata Diac. Card. Signaturæ Gratiæ Præfectus, ac S.R.E. Camerarius anno 1565 post Guidonem Ascanium Sfortiam renunciatus est, Piò IV. sedente, à quo hanc Camerariatus dignitatem septuaginta nummum aureorum millibus emit: ex hac venditione Pontifex inculpatus, Pontificis ærarij necessitati obsequendum, nec amatum populum nouis vectigalibus onerandum esse respondit; obijt Vitellotius Pio V. Pont. Max. sedente salutis anno 1568. D

Aloysius Cornelius Venetus, S. Ioannis Hierosolymitani Miles, & Cypri Prior, à Iulio III. in tertia promotione decimus sextus in ordine S Theodori Diaconus Cardinalis creatus, & in hac dignitate ad annum 1584. quo diem clausit extremum, permansit.

Philippus Vastauillanus Bononiensis à Gregorio XIII. cuius sororis filius erat, in secunda promotione die 5. Iunij 1574. solus ad sacrã Purpuram, S. Mariæ nouæ primùm, deinde S. Mariæ in Cosmedin Diaconus Cardinalis, euectus, quinquaginta millibus aureorum S R.E Camerariatũ anno 1584 per mortem Aloysij Cornelij vacantem emit, quem triennio, plusuè minus exercuit; vixit enim ad 16 Kal. Septembris 1587 Huius dignitatis concessionem videre poteris in Bullario veteri. *c* E

c Eiusdem Greg. Bula 108 pag 1339.

Henricus Caietanus Romanus à Sixto V. secunda eius Cardinaliũ creatione inter purpuratos Patres die Merc. 15. Kal. Ianuarij 1585. Presb. Card tit S. Pudentianæ secundo loco dictus est, & S R.E. Camerarius in Galliam pro componendis Catholi-

cæ

cæ Fidei rebus ab eodem Pōtifice Sixto missus, singulari in egenos liberalitate vsus, post exaustæ pecuniæ loculos, domesticam supellectilem, & argentea vasa vendi iussit: Idibus Decembris febri correptus anno salutis 1599. Romæ moritur.

Petrus Aldobrandinus Clementis VIII ex fratre nepos, Henrico Cardinali præmortuo, ex Cardinalium consilio, & assensu præclarum Apostolici Camerariatus officium 15. Kal. Ianuarij 1599. à patruo consequutus est, & ad annum 1621. quo ab A humanis excessit, Gregorio XV. sedente, gubernauit

A Ludouicus Ludouisius Bononiensis, Gregorij XV. ex fratre nepos, die 17 Martij 1621. purpureo Galero à patruo donatus, ipso quoque die S.R.E. Camerarius, & Breuium Præfectus dictus est: Camerarij verò munere annno 1623 deposito, Vicecancellarius, & Summator efficitur.

Hippolytus Aldobrandinus, Petri olim Camerarij nepos & Clementis VIII. pronepos, S. Mariæ nouæ Diaconus Card. à Gregorio XV. creatus; S. R. E. Camerariatum, à Ludouisio Card. dimissum pretio quadraginta aureorum millibus emit, quem ad extremum vitæ exitum, ad annum quippe 1638 mensem Augusti retentum, relinquere tandem vnà cum alijs Dignitatibus, & prærogatiuis necesse habuit.

Antonius Barberinus Hierosolymitani Ordinis Eques, Vrbis Prior, vtriusque Signaturæ Referendarius, ab Optimo Pontifice Vrbano VIII. eius patruo S Mariæ B in Aquiro Diaconus Cardinalis, & Signaturæ Iustitiæ Præfectus efficitur, hac dimissa, Signaturæ Gratiæ Præfecturam consequitur: Hippolyto Card. Aldobrandino ab humanis erepto, S. R. E Camerarius in eius locum renunciatus, tanto muneri non minori prudentia, quàm iustitia, pietate, ac liberalitate præfuit, ac nunc præsidet; qui in partem solitudinis vniuersalis Ecclesiæ regendæ Pastori vigilantissimo, & cordatissimo patruo suo, dum Pontifex vixit, adstitit; Deus ipsum communi bono diù, multumque seruet incolumem. Verùm cum Purpuratus hic Senator aliquot annorum spatio in Gallia commorasset, S.D.N. Innocentius Papa X. ipsi in hoc munere subrogauit Procamerarij denominatione Federicum S.R.E. Cardinalem Sfortiam Romanum; quo deinde ad Ariminensem Episcopatum properante, Laurentium C Cardinalem Raggium Ianuensem S R E. Procamerarium Pontifex idem dixit; tandem cum ad Vrbem Antonius Barberinus redijsset, eodem Summo Pontifice permittente, Camerarij munus anno 1653. mensèque Augusti reassumpsit.

CAPVT LIV.

De Summo Pœnitentiario.

D Sacræ Pœnitentiariæ Officium antiquissimum, In primitiua Ecclesia institutum, & à pluribus immaculatæ vitæ, ac scientiæ, eruditionisquè simplicibus Confessoribus magna cum authoritate, summoque honore gubernatum fuisse, ex Cassiodoro. Socrate, ac Sozomeno *a* refert se collegisse Gomes. *b* qui etiam addit, munus, quod hodie exercet Rotæ Decanus, portandi scilicet mitram Summo Pontifice solemni ritu celebrante, fuisse prius apud seniorem Pœnitentiarium, qui olim quindecim, & hi Cardinales, erant; & hoc innuere voluisse Damasum in vita Marcelli Pontificis, dicentem, quindecim in Vrbe Cardinales fuisse ab hoc Pontifice constitutos propter Baptismum, & Pœnitentiam; & hoc etiam affirmare Pelagium antiquissimum Cardinalem, *c* tandem concludit, post varias for-E tunæ vices, Officium hoc vni tantùm Cardinali fuisse commissum, penès quem totus communis Pœnitentiariorum honos, totaque Confessorum subordinatio, & reciproca cura residet; & hoc vltimum docent etiam glossa, *d* & Mandosius. *e* Et in d. Clem. habes, Officium Summi Pœnitentiarij, nec eius iurisdictionem expirare, etiam mortuo Pontifice, & Sede vacante, quod est speciale fauore animarum, nam cum Pœnitentiarius habeat suam iurisdictionem delegatam à Summo Pontifice, debet per mortem delegantis expirare, vt notat glossa. *f* Verùm maiorem Pœnitentiarium ordinaria, & non subdelegata iurisdictione, & auctoritate fungi, ac ideo posse non solùm per se ipsum in casibus ad eius Officium pertinentibus di- spensa-

a in histor. Eccl.
b in proœm. reg. Canc. sub tit. de sacra Pœnitentiarie officij variatione, in prin. pag apud me 5. secundùm paruā impression.
c de planctu Eccles. lib. 2 art. 16
d in Clem ne Romani, §. in ea. men, in verb. maiorem, de elect.
e in glo. facultas Regen §. volentes in verb. & Pœnitentiaria officia, in princ & alibi, fol mihi 37
f in d Clem. in verb expirare. vers. secundum quod

ſpenſare, & abſoluere, ſed diſpenſationes Chriſti fidelibus impendendas in diuerſis Mundi partibus per ſuas literas committere; & eius literas in vtroque foro probare, & ſuffragari, pater ex determinatione Sixti IV. *a* & vide Sarnen. *b* qui de hac Sixti IV. Conſtitutione, & conceſſione mentionem facit, & plura addit ſcitu digna. Quæ quidem Sixti IV. Conſtitutio cum à Paulo III. Pontificatus ſui anno 15. & vltimo confirmata fuiſſet, morteque præuentus, literæ confirmatoriæ expeditæ non eſſent, Iulius III. ne ſuper illarum validitate hæſitari poſſet, aliam Conſtitutionem *c* promulgauit. A

Quod autem dictum eſt, Officium, & iuriſdictionem ſummi Pœnitentiarij non expirare etiam Sede vacante, intellige verum quoad ea, quæ forum conſcientiæ reſpiciunt, itaut ea ſolùm pro animarum ſalute valeat expedire; in alijs autem, quæ ad forum fori quomodolibet pertinent, penitus, & omnino conquieſcit, ex Pij IV. diſpoſitione. *d* Quam quidem Conſtitutionem vide, quia multa in ea prohibentur maiori Pœnitentiario, ſuiſque Officialibus, & Summo Pontifici reſeruantur, vt ibi; vide etiam Iul.Lauor. *e*

Plura de Summo Pœnitentiario, & ad Sacræ Pœnitentiariæ munus ſpectantibus, deque eius origine, variatione, & ſtylo ſcribunt Chaſſaneus, *f* Gomeſius, *g* Veſtrius, *h* & ibi Grauatius; Moſcon. *i* & Mandoſius, *K* quorum dicta reſcribere ſupernacaneum duxi. B

Sed quæ magis ad hæc noſtra tempora correſpondent, adnotando, ſciendum eſt, Pium V. *l* certam, & determinatam legem Summo Pœnitentiario præſcripſiſſe. Habes enim ibi huius officij reformationem, vt ea, quæ animarum ſalutem præcipuè concernunt, attentiori ſtudio proſequantur, §.1.&2.

Omnia loca Referendariorum, Correctorum, Reuiſoris, viginti ſeptem Scriptorum exercitia, & octo Procuratorum ſupprimit, ac reſecat, §.3.

Officium hoc Pœnitentiario, Regente, Datario, vno Correctore, vno Theologiæ Magiſtro, vno Decretorum Doctore, duobus Procuratoribus, duobus Scriptoribus, & vno Sigillatore tantùm perpetuò conſtare præcipit, §.4.

Prædictorum Officiorum venditionem expreſsè prohibuit, ſed ea omnia probis, & peritis viris gratis omnino concedenda mandat, §.5. C

Maiorem Pœnitentiarium Presbyterum, Sacræ Theologiæ Magiſtrum, vel Decretorum Doctorem eſſe, & per ſe ipſum officium exercere ordinat; & ſi cauſa legitima à Summo Pontifice approbata abſens, vel impeditus fuerit, alium S.R.E. Cardinalem prædictis qualitatibus inſignitum ſibi ſubſtituat; qui quidem taliter ſubrogatus interim per ſe ipſum hoc munus proſequatur, literaſque non Pœnitentiarij delegantis, ſed ſuo proprio nomine iubeat expediri, §.6.

Similiter Regentem, & Datarium Theologiæ Magiſtros, & Decretorum Doctores, viros omni eximia doctrina præſtantes, caſuumque conſcientiæ peritos eſſe voluit, §.7.

Corrector quoque in decretis, ſtylo, cæteriſque Pœnitentiariæ rebus diligentèr verſatus, & inſtructus eſſe debet, §.8. D

Sigillator verò probitate vitæ, & vt tale munus poſtulat, omnium officij expeditionum peritus ſit, §.9.

Omnes etiam huius officij Miniſtri, Procuratores quoque, & Scriptores Presbyteri, vel ſaltem in aliquo ex ſacris Ordinibus conſtituti, & horum arcanorum continentiſſimi ſint; iuramento etiam, caſus occultos, nec perſonas vnquam, nec cuiquã extra officium reuelaturos adſtringantur; ſi ſecus fecerint, non leuiùs, quàm Presbyteri peccatorum confeſſiones prodere audentes, puniantur, § 10. & ad hoc vide Nauarrum, *m* quem refert Flauius Cherubinus, *n* ſed malè allegat in tit.de ſponſal. lib. 4.

Procuratoriæ, & Scriptoriæ officia ita à Summo Pœnitentiario conferantur, vt prius à Regente, & Correctore ſuper vita, & moribus, ætate, ſcientia, & alijs qualitatibus requiſitis diligentèr, ac propoſitis edictis, & mora ſex dierum præcedente, per concurſum examinati, & idonei comprobati fuerint, alioquin cõceſſiones omnes, etiam à Romano Pontifice ex aliqua cauſa factæ, prædictis tamen non ſeruatis, irritæ, ac nullius roboris ſint, §.11. E

Officiales omnes per ſe ipſos officia exerceant, & ſtipendijs ſibi aſſignatis contenti ſint, nec aliquid aliud etiam à ſponte dantibus, ſub pœna priuationis officij, & excom-

a Conſt.23.quoniam nonnulli, Bullar.nou.to.1. fol.369.
b in tract. Breuium, impreſſo inter nonnulla eius comment. ad quoſdam tit. lib.6. Decret.ſub nu.10. verſ. & quod dictum eſt de ordinario, fol. apud me 236.
c Bullar. nou. tom.2.fol 690. Conſt.1.
d Conſt 53. in ſublimi, §.25 volumus inſuper, Bullar nou.to.2. fol:71.
e de conclau.cap 3.n.39 40.&41
f in cathal. glor. mund.par 4.conſid.17.
g in proœm.reg. Canc q.1.ſub.tit. ſacra Pœnitentiaria officij variatione: & in tract. Breuium, locis ſupra relat.
h in pract. lib 1. cap.2.
i de maieſt. milit.Eccleſ. lib.1. par.1 cap.6. fol. apud me 133.
K in gloſ.facult. Regen.§ volentes in verb. & Pœnitentiaria officia.
l Conſt. 83. in omnibus rebus. Bullar.nou. to.2. fol.281.
m cõnſ.1.de reſt. ſpol.nu.3.& 4. lib 2.
n in compend. Bullar. to 2.fol. 59 ad Bullã 84. Pij V.ſchol.2.

communicationis à solo Pontifice absoluendi, recipiant, §.12. Et vide Nauarrum, *a* quem refert, & sequitur Flauius Cherubinus *b*

Regentis autem munus est, petitiones,& casus ad hoc officium deductos diligentèr prius examinare; quæ difficultatem non habent, faciat expediri; dubia verò, vel obscura ad Maiorem Pœnitentiarium referat, vt diligentiùs examinentur,& in A Signatura proposita cum maturo omnium iudicio decidantur. §.13.

Sigillator verò materias omnes siue conficiendas, siue scribendas inter Procuratores,& Scriptores diuidendi curam habeat, § 14. Et literas omnes eatenus recognoscat, vt manus requisitæ illis appositæ sint, & eorum datæ cum libello supplicationis concordent; deinde ipsius sigillo Pœnitentiariæ obsignatas,& in totum gratis vbique expeditas demum eas Procuratoribus consignet, §.16.

a cons 50. an quando, nu 3. de sponsal. lib.4. in meo codice est cons.29. an quãdo gratia, n 3. de pœnit. & remiss. lib 5.

b ad hanc Pij V. Bullam schol 2. in eius compend. tom.2.fol.59.

Correctoris officium est, vt antequam literæ scribantur, schedulas, seu minutas earum à Procuratoribus conficiendas cum supplicatione expedita diligentèr recognoscat, examinet, & corrigat, §.15.

Nihil prorsus pro literarum confectione, & expeditione, nec etiam pro charta, atramento, cera, capsula, cordulis, alijsque rebus ad ipsam expeditionem perti-B nentibus soluatur, §.17

Sigillator insuper, ne quid lapsu temporis pereat, neglectumque iaceat, omnia exemplaria, literas, scripturas, & instrumenta quorumcumque priuilegiorum, & facultatum, concessionum, prohibitionum, reformationum, & omnium d Pœnitentiariç Officium concernentium, fidelitèr, & suo periculo seruet, deque his omnibus authenticum inuentarium, ac regestrum conficiat, § 18.

Iuramenta, quæ in admissione Officialium præstanda sunt, vt supra in §.10. quotannis in manibus Pœnitentiarij debent iterari, §.19.

Prædicti Corrector, & Sigillator, alijq. Officiales, sicut & ipse Eminentiss. Card. Summus Pœnitentiarius per Vrbem in domibus sibi benè visis habitant. Sed Commissarius Frater Ordinis S. Dominici, & Assessor, qui reos in carceribus constitu-C tos ad veritatem fatendam quæstionibus vrget, ac etiam notarij ad conscribendos processus assignati in ædibus apud Vaticanum pro sacrosancta Inquisitione constructis permanere, et pernoctare tenentur. Alia multa, quæ ad hanc rem pertinent, require supra, vbi de Congregatione S. Inquisitionis egimus.

Sed nunquid Cœtus Cardinalium, nullis deficientibus Pœnitentiarijs, possit illorum numerum augere? Zabar. *c* mouet hanc quæstionem, et negatiuè respondet.

c in Clem ne Romani, §.eo tamē praesu-, nu.8. de elect.

CAPVT LV.

D

De Vicario Papæ.

HAbet Summus Pontifex in Vrbe, & in ijs, quæ circa Vrbem sunt, in suburbijs scilicet Vicarium S. R. E. Cardinalem, cui demandata est iurisdictio diœcesana, extenditque suam potestatem vsque ad quadraginta milliaria. Residet in Vrbe tanquam Ordinarius in sua Diœcesi in regimine spirituali, & omnia, quæ Episcopus exercet, ipse quoque administrat, præter Beneficiorum collationem; ex Parisio, *d* & Vestrio, *e* quem vide, docet enim, quas habeat facultates, circa quæ versetur eius iurisdictio, quas possit cognoscere causas, E inter quas personas, & vsque ad quam summam, quot habeat iudices, quot notarios ab eo dependentes; vide etiam Petrum Gregorium Tholosanum, *f* qui sub Theodorico Gothorum Rege Vicarium Vrbis in locum Præfecti Vrbis fuisse, ex Cassiodoro *g* affirmat, esse tamen diuersum ab eo, de quo nunc loquimur, qui iudex ecclesiasticarum personarum, & clericorum est.

Possunt etiam inspici Constitutiones Summorum Pontificum, videlicet Pauli II. *h* vbi supradictas Vicarij Papæ facultates enarrantur, licèt eo tempore non esset Cardinalis, sed Episcopus Torcilanensis, vt ibi: & Pauli III. *i* in qua deputat Vicarium suum in Vrbe Episcopum Burgi S.Sepulchri, tribuitque facultatem visitandi,

d de resignat lib. 7.cap.24 n 5. & alibi, ac per tot.

e in pract. lib.2. cap.16 de Vicario Vrbis.

f in syntag. iur. vniu. par.3. lib. 47.cap.35.nu.8, & 9.

g in form. Vicarij Vrbis Romæ, lib 6.cap.15.

h Const. 1. Bull. tom.1 fol.326.

i Const 36.fol. 672.

di, et coercendi quoscumque Religiosos, Ecclesias S. Anastasij, S. Sebastiani, S. Pauli, et ad tres Fontes, S. Laurentij, et S. Sabæ, et alia loca Ecclesiastica, ac Monasteria regularia, & secularia; Synodum in Romano Clero cogendi; Ordines sacros etiam per alium Episcopum ab eo eligendum conferendi; pœnas operibus pijs applicandi, aliaque gerendi, prout in d. Constitutione, quam confirmauit Iulius III. in sua Constitutione, *a* in personam tamen Philippi Archinti Episcopi Salutiarum, vt ibi; item Pij V. *b* Sanctionem perlege, vbi declaratur, facultatem Auditoris Cameræ non præindicare iurisdictioni Vicarij Papæ circa personas ecclesiasticas; loca pia, eorumq. bona, etiamsi agatur de obligatione in forma Cameræ, seu Ripæ, & Ripettæ, &c. A

Habet etiam Vicarius Papæ cognitionem causarum, & protectionem Puellarum S Eufemiæ dispersarum vocatarum, ex Constitutione Clementis VIII. *c* & iurisdictionem cognoscendi quascumque causas Archihospitalis S. Spiritus Ordinis S Augustini, vel eius, suarumq. personarum interesse concernentes, concessit idem Clemens VIII. *d* Hanc autem Vicarij Papæ iurisdictionem circa causas dicti Archihospitalis declarauit Paulus V. *e* vt scilicet in causis spectantibus ad Camerã Apostolicam, vel Magistros viarum Procuratores Archihospitalis eligant in iudicem Card. Camerarium, vel vnum ex Clericis Cameræ, quem voluerint, quo verò ad causas, in quibus agitur vigore obligationis in forma Cameræ, ijdem Procuratores eligant, an velint agere coram Auditore Cameræ, seu coram Vicario, vt in d. Constitutione Pauli V. *f* B

Quoad Puellas S. Euphemiæ Dispersas nuncupatas, si Vicarius Papæ aliquam hodie superioritatem, vel iurisdictionem habet, hæc cumulatiuè erit cum Eminentiss. Card. Protectore, vt legitur in d. Constit. Clementis VIII. *g* vbi habes, fuisse tunc deputatos Protectores harum Puellarum almæ Vrbis Vicarium, & Cæsarem Baronium S. R. E. Cardinalem, qui quidem Baronius huius pij operis adiutor, & fautor extitit: primus enim inuentor fuit Ioannes Leonardus Siculus, Literatus vulgò dictus, qui pueros, & puellas per Vrbem vagantes in vnum collegit; sed vt melius pueris vacaret, puellas dimisit, quæ a diuersis receptæ, sub anno demum 1595. Patronum inuenerunt Hieronymum Card. Rusticuccium, qui coemptis iuxta Templum S. Euphemiæ ad forum Traianum pluribus ædibus, Xenodochium, suadente Cæsare Baronio postea S.R.E. Card. construxit, Theodoro Amideno teste. *h* Nunc verò harum Puellarum Protector munificentissimus est Eminentiss. ac Reuerendiss. D. Card. Antonius Barberinus, fan. me. Vrbani VIII. ex germano fratre nepos. C

Sed numquid Vicarius Papæ cognoscat de causis subiectorum Titulis Cardinaliũ? Cardinales enim, vt diximus supra, *i* habent in Ecclesijs, ad quas sunt intitulati, iurisdictionem Episcopalem, & personas illis addictas coercendi; vide Ioannem Andream, *K* qui propriè loquitur de Vicario Papæ; Butrium, *l* qui etiam multa de Vicario Papę; Ioannem Franciscum Pauinum, *m* qui affirmatiuam tenent, posse scilicet Vicarium Papæ cognoscere causas inter personas Titulis Cardinalium subiectas, easq. corrigere; licèt Martinus Laudensis *n* Vicarium Papæ plenam habere in Vrbe iurisdictionem dicat, sed non esse iudicem subditorum Cardinalium, nam isti remittuntur ad Vicarios eorundem Cardinalium, ex Zabar. *o* et Parisio. *p* Tamen ab opinione I o. Andr. Butr. et aliorum recedendum non est, quia ita etiam tenet Abb. *q* et ita etiam seruari in practica dicit Flauius Cherubinus. *r* Hæc tamen practica non seruatur in subditis, & habitantibus in Franco Basilicarum Vrbis, videlicet Constantiniana, Vaticana, S. Mariæ Maioris, nam isti habent iudices peculiares Archipresbyteros Cardinales dictarum Basilicarum priuatiuè quoad omnes alios, vt patebit ex ijs, quæ dicemus infra de Archipresbyteris Cardinalibus, et de Constitutionibus Summorum Pontificum ibi adductis, præsertim de Archipresbytero S. Mariæ Maioris. D E

Primus verò Cardinalium, cui a Summo Pontifice demandata fuerit talis facultas, & iurisdictio, fuit Virgilius Rosarius Presbyter Card. Spoletinus, quem Paulus IV. in albo Cardinalium retulit, ac Summi Pontificis perpetuum Vicarium deputauit, vt legitur in epitaphio eiusdem Cardinalis apud Ecclesiam S. Mariæ super Mineruam his verbis:

D. O. M.

a 2. fol. 591. tit. 1.
b Const. 18. to. 2. fol. 197.
c 65. debitum pastoralis, §. 12. Bullar. tom. 3 fol. 95.
d Const. 118. cũ sicut, d. tom fol. 170.
e Const: 22. aliàs 17. decet. Romanum. § 3.
f §. 4 Bullar. nou. tom. 3. fol. 204.
g 66. debitum pastoralis, Bullar. nou. tom. 3. pag. 93. & in §. 12.
h de pietate Roman par. 1. pag. apud me 83.
i de priuileg. Cardin. priuil 15.
K in c. 5. nu. 11. de offic. Vicar.
l in c. tua nobis nu. 17. eod. tit.
m de off. et potest. Capit. par. 2. q. 10. nu. 37. & 39.
n tract. de Card. par. 1. q 17.
o in Clem ne Romani de elect.
p de resignat. lib. 7. q. 12. nu. 12.
q d c. tua nobis. nu. 5 vers. cum i Vrbe.
r in compend. ad Bul. 1. Pauli II. in schol. 1.

A

D. O. M.

VIRGILIO ROSARIO SPOLETINO S.R.E. PRESBYTERO CARDINALI SVMMI PONTIFICIS PERPETVO VICARIO VIXIT ANN. LX. OBIIT X. KAL. IVNII 1559.

Hunc autem primùm inter Cardinales fuiſſe Vicarium Papæ apparet,quia vt adnotatum eſt ſupra ſub Paulo III. & Iulio III. eorum Vicarij fuerunt Epiſcopi,& non
B Cardinales; Paulus verò IV. Iulio III. in Pontificatu ſucceſſit, & hic d. Virgilium Cardinalem, Vicariumque fecit: licèt hoc in dubium reuocet, quod ab Honorio III. Petro Saxonio Anagnino S. R. E. Card. tit. S. Pudentianæ ſcriptum legimus, *a* dum ibi ſuum in Vrbe Vicarium appellat; quare fatendum eſt, annis ab hinc 400. & vltra Vicarium Papæ vnum ex S.R.E. Cardinalibus fuiſſe; & confirmat Claconius, *b* dum ait: *Petrus Saxo Anagninus Hernicus Presbyter Cardinalis S.Pudentianæ,&c. ſub Honorio III Papa in Vrbe Vicarius fuit*; niſi fortè dicamus, hoc munus exercuiſſe, dum Pontifex ab Vrbe aberat: mos eſt enim Romanorum Pontificum ab Vrbe diſcedentium Vicarium, ſeu Legatum in Vrbe relinquere, vt poſt multos, à Clemente VIII. Ferrariam petituro factum fuiſſe ſciſmus, & legitur in Bullario nouo, *c* dum Inicum Aualos S R.E. Cardinalem ſuum in Vrbe Vicarium,
C & Legatum dixit. Honorium verò III de quo ſupra, aliquando ab Vrbe Roma diſceſſiſſe, Reate permanſurum, ex Bulla Canonizationis S. Laurentij Regis, ac Reginæ Hiberniæ filij, data Reate 3. Idus Decembris anno eius 10 *d* & in alia approbationis Regulæ Ordinis Heremitarum de Monte Carmelo, ibidem data 3. Kal. Februarij eodem anno 10. *e* manifeſtè apparet.

a lib. 5. Decret. tit.de exceſſ.Prælator.cap. 13.

b InterCardinales ab Innocentio Tertio creatos ſub nu 18.

c tom 3. Conſtit. 53.pag.68.

d & eſt Conſt.7. in ordine.

e & eſt conſt. 8. pag.50. tom. 1

Cardinali Roſario in Vicariatu ſucceſſit Iacobus Card. Sabellus, cui Hieronymus Card Ruſticuccius; huic Camillus Card. Burgheſius, qui in Sede Beati Petri collocatus Pauli V. nomen habuit, & in ſuum locum in Vicariatu poſuit Hieronymum Card.Pamphilium S D N. Innocentij X. patruum; hic viuente adhuc eodem Pontifice diem clauſit, & in eius locum ſubrogatur
D Ioannes Garſias Card. Millinus, quo etiam vita functo Martius S.Mariæ nouæ Diaconus Card.Ginettus Veliternus ab Vrbano VIII.ſuus in Vrbe Vicarius deputatus fuit.

Verùm quia Vicarius Papæ in Proceſſionibus Vrbis Epiſcopali indutus ornamento poſt Clerum incedere debet, & bis in hebdomada, diebus ſcilicet Mercurij, & Sabbati cum alijs Romanæ Curiæ Officialibus de negotijs in eorum Tribunalibus occurrentibus Summum Pontificem certiorem reddere, & conſulere tenetur, nec iſta gerere,nec cum dictis Officialibus concurrere Cardinalitiæ dignitati congruum viſum eſſet, propterea fuit Cardinali Vicario data facultas deputandi ſibi Coadiutorem Epiſcopum ſub nomine Viceſgerentis, qui præter ea, quæ dicta ſunt ſupra, eccleſiaſticos Ordines temporibus à iure ſtatutis, aliaque Sacramenta confert, & conficit, loca prophana conſecrat, & polluta aqua benedicta reconciliat, vt in Bul-
E la Pauli III. *f*

Et eſt notandum, Vicarium Papæ, quamdiù hoc munus in perſona Prælatorum, & Epiſcoporum fuit, nunquam Cardinales præcedere auſum fuiſſe, licet Summi Pontificis vices gereret,eius perſonam referret: imò nec Gubernatorem Vrbis,nec Auditorem Cameræ,& Contradictarum, teſte Menochio. *g* Verùm etiam poſtquam in perſonam Cardinalis tranſlata eſt hæc dignitas, non tamen alios Cardinales, vel tempore, vel ordine digniores præcedit, ex eodem Menochio; *h* & ita de facto ſeruatur.

Sed an Officium Vicarij Papæ vacante Sede expiret? Vide Gambar. *i* qui diſtinguit; ſi Vicarius Papæ eſt deputatus ad beneplacitum, & ad tempus, expirare, ſi verò

f Supra relata §.11. & 12.

g conſ. 52. dubio ſemper quæſtio, nu.52.& 54.

h d conſ.nu. 5.

i tract. de legat. lib 9.num.80.& ſeqq.

verò sit factus perpetuus, vt fieri nunc solet, vtique non expirat; & hoc sibi contigisse ait, cum à Clemente VII. factus esset Vicarius perpetuus, eius officium non expirauit, nam est similis Cubicularijs Papæ, Auditoribus, & similibus, qui licèt habeant nomen relatiuum ad Papam, tamen quia perpetui, dormiunt cum cæteris vacante Sede, & deinde resurgunt, hæc Gambar.

A

CAPVT LVI.

De Signatura Iustitiæ, eiusque Cardinali Præfecto.

a Regum, 23 9 5
b in spec. Princ, rub, 11. inprin. & per tot.
c c. ex tenore, de foro compet.
d epist. 29.
e de potest. Summi Pontif. in tit.

REgum officium proprium est facere iudicium, & iustitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos: *a* & ad hoc iure diuino, naturali, gentium, & ciuili obnoxios esse Principes, Petrus Belluga *b* testatur, qui pluribus è sacra Pagina, & Ethnicorum desumptis argumentis hanc veritatem comprobat, Præ cæteris verò Regibus, & Principibus Summus Pontifex iustitiæ se debitorem esse asserit; *c* quia, vt Leo Papa *d* ad Pulcheriam Augustam scribens ait, res humanæ alitèr tutæ esse non possunt, nisi & Regia, & Sacerdotalis authoritas eas defendat; has autem authoritates in Romano Pontifice simul vnitas esse, si quis in dubium ausu temerario reuocare contendat, Eminentiss. Card. Bellarminum *e* legat, B

f Exod. cap. 18.

Verùm quia quod caret alterna requie, durabile non est, & nisi habeat Princeps Herculem, qui aliquando Athlantem ab onere subleuet, inani labore consumeretur, nec tamen solus tam varijs negocijs ad omnia satis esse posset; quod optimè expressit Iethro Sacerdos, *f* dum Moysem Cognatum suum sic alloquutus est: C *Esto tu populo in his, quæ ad Deum pertinent, vt referas, quæ dicuntur ad eum, ostendasque populo cæremonias, & ritum colendi, viamquè, per quam ingredi debeant: prouide autem de omni plebe viros sapientes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam, & constituere ex eis Tribunos, & Centuriones, & Quinquagenarios, & Decanos, qui iudicent populum omni tempore: quicquid autem maius fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantummodò iudicent, leuiusque sit tibi partito in alios onere, si hoc feceris, implebis Imperium Dei, & præcepta eius poteris sustentare, & omnis populus reuertetur ad loca sua cum pace.* Hæc Iethro; cuius præceptis sicuti Moyses obtemperauit, ita Romani Pontifices illa eadem imitari videntur, dum in Vrbe, ac tota Ecclesiastica Ditione, totoque terrarum Orbe, vbi Christi vera Fides colitur, Episcopos, & Iudices constituunt, à quibus D iustitiæ complementum vnicuique reddatur. Verùm quia, vt Philosophus *g* ait, iustitia est virtus perfectissima, & non est pars virtutis, sed tota virtus, & eius contrarium non est pars malitiæ, sed tota malitia, quamobrem à recto illius tramite non declinare, diuina potius, quàm humana requiratur præstantia; omnis namque scientia, & omnis ratio in vno capite residere nequit, integrumque iudicium est, quod plurimorum sententijs confirmatur, vt est Cœlestini III. *h* testimonium; Ideo Summi Pontifices, vt humanam imbecillitatem adiuuent, hoc Signaturæ Tribunal, quod omnibus ius dicentibus modum, & formam iudicandi præscribat, constituerunt: ut quisquis enim per sententiam iudicis se grauatum senserit, appellatione interposita, quandoque etiam, cum durissimum sit coram suspecto iudice litem agere, vel conueniri in prima instantia, alium ab hoc Tribunali iudicem recipiet. E

g lib. 5. Ethicor.
h c. prudentiam, vers. cum sicut canones. de off. iud. deleg.

i in pract. Signat par. 1, cap. 1. nu. 17.
K Innoc. in c. ex literis, num. 3. de restit. in integ.

Constituitur autem Tribunal, de quo loquimur, ex viris doctrina, nobilitate, prudentia, quantum humana conditio patitur, ornatissimis; è quorum consessu quàm innumeri tũ priscis, tum nostris temporibus purpurati Patres, & exinde Pontifices Optimi Maximi selecti fuerint, Marchesanus *i* referre nititur. Hi verò ab ipso munere, supplices nempe libellos coram Pontifice referendi, Referendarij dicuntur: *K* quibus vnus ex S. R. E. Cardinalibus præponitur, & Signaturæ iustitiæ Præfectus appellatur. Vt autem de hoc Cardinali Signaturæ Præfecto aliqua (iuxta

nostrum

noſtrum inſtitutum) habeatur notitia, de Referendarijs primo loco, poſtea verò de Præfecto ipſo pauca quædam enarrabimus.

A

CAPVT LVII.

De Referendarijs.

Referendariorum originem antiquiſſimam eſſe affirmat, & pluribus probat argumentis Marcheſanus, *a* quorum illud ex auth. de Referend. ſacr. Palat. deſumptum potiſſimum videtur, ibi enim Iuſtinianus Imperator Referendariorum numerum, qui decimus quartus aliquando fuerat, ad B octonarium redegit; hæc autem numeri diminutio Referendarios antea fuiſſe ſupponit: licèt Gloſſator Accurſius in d. auth. quem ſequitur etiam Gomeſius, *b* videatur innuere, ab ipſo Iuſtiniano inſtitutos fuiſſe Referendarios; longè tamen ante, ſub Alexandro Seuero, qui ſalutis noſtræ anno 224. Imperium habuit, ex lib 8. diſputationum Triphonien. cuius verba referuntur in iure ciuili, *c* Referendarios extitiſſe conſtat. Sed altiùs repetendam eſſe Referendariorum originem, itaut eorum munus in Romana Republica apud Conſules, & Prætores in Senatu cauſas referendo, ex Cicerone, Liuio, & alijs probat Grauatius: *d* quàmuis Petrus Andreas Gambar. *e* dicat, iura Codicis, & Digeſtorum Referendarios non agnoſcere, ſed tantùm ſub Aduocatorum nomine, & titulis collocaſſe; Sedem verò Apoſtolicam ideo Referendarios reperiſſe, vt libellos è diuerſis Mundi partibus porrectos ad C Pontificis aures deducant, & fideliter referant; tum quia indignum erat, viliſſimum quemque, aut inexpertum Pontificis aures obtundere; tum etiam quia multi latentèr iniuſta libellis ab ipſo ſignandis occultabant, quæ non animaduerſa concedebantur: Referendarij ergo precum veritatem aperiunt, & quæ concedi, quæuè negari debeant, Principi inſinuant: hæc Gambar. *f*

Quale autem ſit Referendariorum munus, & officium, optimè docet Caſſiodorus, *g* qui licèt ad ſua tempora reſpexerit, etiam ad ea, quæ in Aula Romana in Signaturis Gratiæ, & Iuſtitiæ (vt vocant) modò peraguntur, optimè faciunt; quamuis ex Gambara, Gomeſio, Staphileo, Marcheſano, & alijs alia multa cognoſcenda ſint.

Sciendum tamen eſt, Referendariorum duo genera eſſe, alterum gratiæ, iuſtitię verò alterum, & ab ipſa Signatura hoc nomen inditum, Tholoſano teſte. *h*

D Numerum non ita anguſtum, vt Iuſtiniano placuerat, nec minus vt ab Alexandro VI decem ſcilicet gratiæ, & iuſtitiæ totidem eſſe ſancitum fuerat, ſed centeſimum, nec maiorem eſſe ſanciuit Sixtus V. *i* Quàmuis Paulo V. ſedente mirum in modum auctum viderimus, itaut ſi Iuſtiniani Imperatoris ſententiam *K* comprobare liceat, tam numeroſa multitudo nihil habebat honeſti; ideo Gambar. *l* teſte horum numerus virtute magnus, quantitate paruus ſit.

Quo autem modo Referendariorum receptio fiat, in præcitata Sixti V. Conſtitutione *m* ſancitum legimus: ſiquidem coram Signaturæ Iuſtitiæ Præfecto, conuocatis ex antiquioribus Referendarijs ſaltem ſex, Candidatus examini ſubijcitur, & duos ad minus ſupplices libellos, ſeu commiſſiones ab ipſo Eminentiſs. Præfecto ex tempore porrectas refert, ac proponit, collectiſque ſuffragijs tam Præfecti, quàm Referendariorum adſtantium, ſi reperiatur idoneus, præuia relatione Summo Pon- E tifici facta, præſtitoque ſolito iuramento, in albo Referendariorū iuſtitiæ refertur: licèt hæc formula non ſemper ſeruetur, ſed in diebus, quibus plena Signatura celebratur, adſtantibus quotquot Romæ, nec legitimè impediti hac dignitate decorati ſunt, in ædibus Eminentiſs. Præfecti de more conuocatis, ibique ſupplicibus libellis, ſeu commiſſionibus, vt ſupra, relatis, dimiſſo longiori pallio, epitogium, mantellettam vocant, veſtem ſcilicet ad poplitem vſque demiſſam induit: Sed ante Alexandri VI. Pontificatum ſolo verbo Referendariorum receptionem factam

Qq fuiſſe

a tract. de commiſſ. par. 1 cap. 1. iuxta ſecundam impreſſ.
b in reg. Cancell. tit. vtriuſque Sign. comp. iuxta paruam impreſſ. pag. 156
c l. reſcriptum ff. de diſtr. pignor.
d in annot. ad Veſtr. lib. 1. cap. 3. num. 18.
e tract. de legat. lib. 1. cap 4 n. 34.
f num. 35.
g lib. 6. variar. cap. 17.
h in ſyntag. iur. vniuerſ lib 15. cap. fin. nu. 17. & 18.
i Conſt. 41. Bullar. nou. tom. 2. pag. 542.
K in auth. de Referendar.
l tract. de legat. lib. 1. cap. 4. n. 46
m 41. §. 3.

fuisse testatur Gomesius loco cit. qui certam legem ab eodem Pontifice latam, & ab ipsis Referendarijs seruandam recenset, atque à nobis infra suo loco pariter referendam.

Nunc autem sciendum est, quòd qui ad Referendariatus preeminentiam extolli cupit, ex legitimo matrimonio honestis parentibus procreatus, clericali charactere insignitus, vtriusque, vel alterius iuris Doctor, in Romana Curia per biennium versatus sit; vitæ, ac morum probitate commendatus, saltem in vigesimo quinto A
suæ ætatis anno constitutus esse debet, & in bonis temporalibus, aut Beneficijs Ecclesiasticis, vnde in Curia dignitatis gradum sustinere valeat, habere; ex præd. Sixti
a 41. §. 2. V. Constitutione; *a* quæ quidem omnia præuia testium depositione, & in publicis documentis hodie relata seruantur.

Neque ad Signaturam Gratiæ sunt admittendi, qui saltem triennio in Signatura Iustitiæ laudabiliter versati non fuerint; excipiuntur tamen Sacri Palatij Apostolici Auditores, & Cameræ Apostolicæ Præsidentes Clerici, quorum quisque ad vtramque Signaturam quouis tempore asciscì valet; quo etiam priuilegio ex Pauli V. Sanctione gaudent Abbreuiatores de maiori Pareo nuncupati; Secretarijs quoque Apo-
b Const. 29. §. 14 Bullar. nou. to. 2. pag. 528. stolicis hoc idem indulsit Sixtus V. *b*

Neuè circa tempus cuiusuis Referendarij admissionis exoriatur dubium, literas B
Apostolicas super admissione, & concessione Referendariatus expediant.

Nec mirum, si tam exactè hac in re procedatur: qui enim iura non callet, quomodo Principi petenti de iure respondebit? si vitæ labat integritas, quam poterit apud Principem fidem astruere? si dicendo ineptus, quo pacto Principis aures obtinebit? Quod etiam respexisse videtur Vlpianus, *c* dum imperitos, infames, fu-
c l. 1. §. initium, ff de postulan. riosos, mulieres, iudicio publico damnatos, & alios huius generis, ac qualitatis à postulandi officio arcendos esse dicit: Et si Leo, ac Anthemius Imperatores, *d* ne-
d l. fin. C. de postulan. minem vel in foro Præfecti Prætorio, vel in Prouinciali iudicio, vel apud quemquam iudicem ad Togarorum consortium accedere permiserunt, qui Sacrosanctis Catholicæ Religionis imbutus ministerijs non esset, quantò magis hæ qualitates desiderandæ à nobis erunt in Romani Pontificis Referendarijs, quos non temporalis, & terre- C
na Dignitas, vt est Imperatoria, sed Ecclesiastica à Cœlo dimissa Christi vices ge-
e lib. 6. variar. cap 17. rens præsentia illustrat; semper enim (vt Cassiodorus ait *e*) honorem suscipit, qui Principis colloquia decenter acquirit, hoc autem nemo tantum meretur, quàm qui Referendarius esse dignoscitur. Ex multis propterea decoratur priuilegijs, quorum summam ex Summorum Pontificum Constitutionibus, alijsque non obscuri nominis auctoribus desumptam referre non piget.

Inter Prælatos Romanæ Curiæ digniores esse Referendarios colligit Gomesius ex regula prærogatiuarum expectantium, vbi omnium primi scribuntur Referendarij; deinde Prothonotarij participantes, tertio loco Correctores, postea Subdiaconi numerarij, deinde Auditores Rotæ, postea Clerici Cameræ, deinde Auditor Cameræ, & Abbreuiatores actu officia sua exercentes: qui verò prius nominatur, is D
magis honorari dicitur; nam ordo scripturæ, vel nominationis titulum confert præ-
f in cathal. glor. mund. par. 1. cons. 17. lationis, ad tradita per Cassaneum; *f* & colligi etiam potest ex lectura priuilegiorum Prothonotarijs, Auditoribus Rotæ, Abbreuiatoribus, alijsque Apostolicæ Sedis Prælatis concessorum, in quibus præter cæteras prærogatiuas Referendariatus dignitas assignatur; quòd si hæc minor esset, inanis esset etiam illius specificatio, imò diminutio, & ad inferiorem dignitatem descensus dici posset. Sed aggrediamur iam alia.

g Const. 23. Bullar. nou. tom. 1. pag. 647. Paulus III. *g* Pont. Max. priuilegia, & prærogatiuas infra dicendas Referendarijs concessit. Sedis Apostolicæ Notarij, Comites Palatini veræ nobilitatis titulo exornati dicuntur, §. 1.

Summi illius Pontificis, à quo in Referendariorum albo relati sunt, insignibus E
vti (vulgò inquartar l'arme) valent, §. 2.

h Const. 87. Bullar. nou tom. 2. pag. 287. Notarios creandi facultatem habent, §. 3. Quam postea abrogauit Pius huius nominis V. *b*

i Const. 60. d. Bull pag 256. Sed & Doctoratus laurea decorare poterant, §. 5. Quod etiam ab eodem Pontifice, *i* Sacri Tridentini Concilij Sanctionibus inhærendo, sublatum fuit.

Baculo, & Mitra vti, & solemniter benedicere in Monasterijs sibi commissis permissum est, §. 6.

Lite-

Litterarum Apostolicarum expeditionem pro se, & duobus famulis gratis recipiunt, §.7.

Pro sex vegetibus vini à solutione vectigalis Ripæ, aut Ripettæ sunt quolibet anno immunes, §.8.

Tam ipsi, quàm eorum familiares, & Beneficia sunt à iurisdictione Ordinarij im-
A munes, & exempti, §.9.

In quibuscumque Prouincijs, ac si in illis nati essent, Beneficia consequi, & retinere valent, §.11.

Romani Pontificis iussu, aut causa studij absentes suorum Beneficiorum fructus percipiunt, §.12.

Altaria per eos electa visitando Stationum Vrbis Indulgentias consequuntur, §.16.

Carnibus vetitis diebus de consilio vtriusque medici sine conscientiæ scrupulo vesci permissum est, §.17.

Horas canonicas etiam postposito ordine recitare, sicut Auditoribus Rotæ, con-
B ceditur, §.18.

De bonis etiam ex Beneficijs acquisitis in suprema etiam voluntate disponere valent, §.19 eaque resignandi, & permutandi facultas datur, §.20.

Referendariorum officium perpetuum, & inter eos antianitatis ordinem seruandum decreuit, §. 21. Hæc Paulus III quæ à Sixto V. *a* confirmata leguntur; & additur

Referendarios habere Ecclesiasticam dignitatem, & sub dispositione c. statutum, de rescript in 6. comprehensos esse, nempe causas ab Apostolica Sede illis committendas tanquam dignitatem obtinentibus.

a Const. 41. à §. 8. vsque ad 14. Bull. nou. tom. 2. pag. 543.

Et antiquitùs obseruatum fuisse, vt nihil à Romano Pontifice subscriberetur, nisi Referendarij voce prolatum esset, testatur Gambar *b* quorum etiam officium fuisse dicit ponere datã, & committere causas; & probat ex Ioanne Andrea, *c* di-
C cente, quòd quando duo habent gratiam parem in data, Referendarius gratificatur, cui vult: hodie verò non omnes supplices libelli Referendariorum voce proferuntur, sed illi tantùm, qui difficultatis aliquid habent, in cæteris autem nominis sui titulo libellum prænotant (quod vulgò Referendariar la commissione dicitur) & hoc relationis vicem obtinet. Commissiones verò causarum ab Eminentiss. Card. Signaturæ Præfecto fiunt.

b tract. de legat. lib. 1. cap. 4. n. 41.
c in c. pen. in glos. antepen. de rescript. in 6. sub n. 9.

Et quemadmodum ab Imperatore *d spectabiles* Referendarij dicuntur, ita à Summo Pontifice *Magistri* nomine decorantur, dum in committendis causis apponitur. *Audiat Magister N.* quod honoris encomium est. *e* Et de familia Romani Pontificis sunt, panem honoris habent, multisque gaudent priuilegijs, vt diximus. Quorum præcipuum videtur ex eodem Gambar. num. 37. vt Christiani Monarchæ
D negocia tractent, eumque affabilem, & domesticum habeant, nihilquè, quod ad iustitiam saltem attinet, sine illis subsignetur: & venerabile semper in Romana Curia Referendariorum nomen fuit, modò ipsi tales sint, qui auctoritatem dignitatis ingenio, & moribus augere studeant, vt Callistratus *f* ait.

Nec absonum dicere putat idem Gambar. num. 40. hos esse, quos prisci Canones *g* Sedis Apostolicæ Consiliarios vocant, cum Cardinalis nomen tunc temporis nondum notum esset.

Sed habitum quoque decentem Referendarios habere conuenit: Clementis enim V. *h* sententia est, decentiam habitus extrinseci morum intrinsecam honestatem ostendere; & Vlpianus *i* innuit, dum ex vestium qualitate acriùs, vel mitiùs delicta metitur: atque carmina quædam rudi minerua refert Speculator. *K*

E
Vir benè vestitus pro vestibus esse peritus
Creditur à mille, quàmuis idiota sit ille;
Si careat veste, nec sit vestitus honestè,
Nullius est laudis, quàmuis sciat omne, quod audit.

d in auth. de Referend. in princip. & auth. vt litig. tur §. quia verò.
e Clem. 2. de Magistr.
f l. obseruandum. 19. ff. de off. Præsid.
g in c. in Parochia, 15. q. 1.
h Clem. 2. de vita, & honest. clericor.
i l. item apud labeonem, §. si quis virgines, ff. de iniur.
K in tit. de Aduocat. vers. sequitur videre.
l in cathal. glor. mund. par. 1. consid. 23.

Chassaneus verò *l* dicit, chlamis Militem, purpura Regem, stola Sacerdotem, toga Aduocatum, cuculla Monachum demonstrat. Nec ratione personæ tantùm,

sed Officij, & dignitatis vestimentorum ornatus adhibendus erit; etenim Senecam Neronis vxori dixisse ferunt, *indue te delicatè o charissima, non propter te, sed propter honorem Imperij*; & Alexandro Magno persuasisse Aristotelem, vt Regalem habitum semper indueret, testatur Mastrillus, *a* alia multa ad rem congerens. Quo verò indumentorum genere vterentur Referendarij, Leone X. sedente, refert Gambar in loco cit. de cuius fide dubitari non potest, quia loquitur in facto proprio; A
erat enim ipse tunc temporis Referendarius; vtebantur autem pallio desuper clauso cum capucio, quod extra Palatium tantùm gestabant; in Palatio autem, vt constaret, ipsos esse Palatinos, & familiares Papæ, sine capucio incedebant; quid autem esset capucium, non benè noui, sed pileum, quo nunc vtimur, in eius locum successisse reor; hunc enim extra Palatium, Ecclesias, & publicas functiones Referendarij, cæterique Romani Curiæ Prælati hodie deferunt, intra Palatium verò, alijsque locis supra patratis clericali bireto vtuntur. Insuper neque pallium hodie deferunt, sed togam nigram, nisi ex duodecim antiquioribus (quos Votantes vocant) existant; hi enim violaceam habent, cui superimponunt epitogium ad poplitem vsque dimissum, ex vtroque latere ad protendendum brachia incisum (mantellectam dicunt) vbi verò coram Sanctissimo in Signatura, quam gratiæ appellant supplices libellos referunt, supra talarem togam superpelliceum (vulgò rocchettũ) B
cuius delationem à Paulo IV. in iurisdictionis, decidendi, declarandi, interpretandi, ac maioris honoris signum permissam fuisse testatur Marchesanus; *b* inde epitogium induunt. Sed fortè pallium, & capucium, de quo loquitur Gambar. erit illud vestimenti genus, quo etiam hac nostra ætate vtuntur in publicis equitationibus Sacræ Rotæ Auditores.

Verùm dimissa vlteriori habitus inquisitione, ad Referendariorum officium accedamus, & quæ ab Alexandro VI. sancita fuerint, refert Gomesius, *c* cuius dicta refetam in summa.

Commissiones vt impolluta fide referant, iureiurando adstringantur.

Vota per ipsos in Signatura tam gratiæ, quàm iustitiæ ferenda ne pandant, priuationis, alijsque pœnis contrarium facientibus infligendis, C

Aliorum Referendariorum votum sub iisdem pœnis ne captent,

A collitigantibus, quorum commissiones referunt, nihil omnino, etiam poculentum, & esculentum recipiant.

Aliorum Referendariorum opinionibus, vel votis contra propriam conscientiam ne faueant.

Si quid in præmissis committatur, Summo Pontifici à Collegis renunciandum erit. Hæc Gomesius ex Alexandro VI. sed alia multa ex aliorum Summorum Pontificum Constitutionibus cognoscenda sunt.

Si de Fisci, & Cameræ Apostolicæ commodo, seu interesse agatur, quid à Referendarijs agendum sit, Pius IV. *d* edixit.

In causis Cameralibus, & ad Cameram Apostolicam spectantibus Signatura iustitiæ non rescribat; ita Clementi VIII. *e* placuit. D

In causis Fabricæ S. Petri semper cum clausula, *sine praeiudicio executionis duarũ conformium*, rescribatur; ex Pij V Sanctione. *f*

In referendariandis, & proponendis libellis, seu Commissionibus, quid agendũ, aut omittendum sit, Pius IV. *g* legem dixit.

Verùm Marchesanus, qui in huiusmodi Tribunali consenuit, & longo rerum vsu, atque experientia multa comprobauit; plenissimum tractatum de Commissionibus & vtriusque Signaturæ practica in lucem edidit in prima sui operis parte, cap. 1. num. fin. vbi de ordine à Referendarijs in Signatura Iustitiæ seruando agens, hæc prorulit.

Primò factum fideliter, ea qua potest intelligibili breuitate, ac veritate, quia omnes Domini seniores prius edocti sunt ab ipso Proponente, referatur; postea iura, & rationes pro Commissione, inde quæ in contrarium afferuntur, enarret, tandem votum ante alios, Votantes verò postea sigillatim ex ordine dicant; atque ita discussa causa, aut rescriptum adnotatur, aut preces lacerantur. E

Cur autem supplices libelli iustitiam respicientes per verbum, *Placet*, potius quã per verbum *Fiat*, signentur, ita Gomesius *h* respondit, quia scilicet verbum *Placet*, non est inductiuum gratiæ, sicut verbum, *Fiat*, sed ius, & iustitiam concernit; denotat enim hoc verbum, *Placet*, arbitrium boni viri; *i* & huiusmodi commissio-

nes

a de Magistrat, lib. 5. cap. 2.

b in tract. signat par. 1. cap. 1, nu 14.

c inter reg. Cancell. vbi de vtriusque signatura cõpendiò agit, pag. 156.

d Const. 52. Bullar nou. tom. 2. pag. 69.

e Const. 65. & 38 d Bullar. tom 3. pag. 92.

f Constit. 95. d. Bull. tom, 2. pag. 291.

g Const. 59. Bull. nou. to 2 pag. 84.

h in compend. vtriusque Signaturæ, vers & si quæratur. pag. apud me 154.

i l. fideicommissa § . quanquam, ff. de legat. 3.

nes nil aliud continent, quàm ius, quia diriguntur, vt iustitia ministretur. *a* Et adeo Signatura iustitiæ merum ius continet, vt in ea de stylo non detur decretum irritans, neque in ea Romanorum priuilegijs, nouisque Vrbis Reformationibus derogetur, cum ex hoc præiudicium inferatur, quod est contra ius. Neque dat repræsalias, quia licèt hæ de iure videantur, cum tamen quandam gratiæ speciem
A contineant, non sunt ex rescripto iustitiæ concedendæ; ita Gomesius loco cit. Nec adest differentia, vel saltem modica, signandi Commissiones iustitiæ inter Papam, & Cardinalem Signaturæ Præfectum; ambo etenim verbo, *Placet*, vtuntur, Papa tamen, *Placet I.* apponendo scilicet primam sui nominis literam signat; Cardinalis verò, *Placet S.D.N. Papæ A Cardinalis*, addit. Sed quare Summus Pontifex in signandis iustitiæ libellis primam sui nominis literam ponat, puta S. D. N. Innocentius X. è sacro Fonte Ioannis Baptistæ nomen sortitus est, ideo scribit, *Placet I.* in literis verò Apostolicis, quas Bullas vocant, nomen Pontificatus apponat? Hanc quæstionem excitat, multisque soluit rationibus Gomesius; *b* ex quibus illa mihi magis arridet, quia in literis Apostolicis Papa loquitur, vt Christi in terris Vicarius, & ideo Pontificatus nomine vtendum erit; in supplicibus verò libellis vti Princeps,
B & Rex, cui nomen proprium non immutatur: neque nouum est sub hac duplici inspectione considerari posse Romanum Pontificem, ad tradita per Nauarrum, *c* & Eminentiss. Card Belarminum. *d*

Denique Summo Pontifice permittente si absint à Curia Referendarij (sine licentia etenim abesse nequeunt) omnibus ab ipsis Pontificibus concessis priuilegijs gaudent, ac si præsentes essent, ob labores præteritos; quod à Rota Romana apud Puteum *e* decisum fuisse legimus.

Non tamen ibo inficias, multis ex Referendariorum priuilegijs supra narratis vel per non vsum, vel ob nouas Summorum Pontificum Sanctiones derogatum fuisse; præcipuè quoad numeri præfinitionem, quam ab Alexandro VI & Sixto V. factam fuisse diximus; id enim Principis arbitrio reseruari valdè consonum videtur: sicut
C etiam triennij assignatio; priusquam ad Signaturam Gratiæ asciscantur, videmus enim ferè vnico contextu vtriusque Signaturæ Referendarios creatos fuisse. Panem quoque honoris, si absint ab Vrbe, non recipiunt: à solutione verò vectigalis pro sex vegetibus vini non esse amplius immunes mihi relatum est.

Tandem, ne te Lectorem vlterius detineam, multa ad hanc rem videnda sunt in Reformatione Tribunalium Vrbis à Paulo V. edita, *f* vbi de Signatura Gratiæ, ac Iustitiæ agit. Quæ verò Cassiodorus *g* in formula Referendariorum edidit, nullo modo prætermittenda putaui; sunt autem hæc. *Quàmuis tantum sit clara quæque Dignitas, quantum eam præsentiæ nostræ conspectus illuminat (dum semper honorem suscipit, qui nostra colloquia decentèr acquirit) nemo tamen sermones nostros tantum meretur, quàm qui Referendarius esse dignoscitur. Per eum nobis causarum*
D *ordines exponuntur, per eum interpellantium vota cognoscimus, & ipsis responsa reddimus, vt negocia compedita soluamus. Magnum est in hoc agone principali seruire prudentiæ, & ad subditum sic dolores alienos asserere, vt conquerentium videatur vota satiare. Quale est enim in tumultuosis processionibus nostris nulla permixtione confundi, aut minimè tantis clamoribus impediri. Necesse habet à turbatis exquirere, quod nobis possit placabilitèr intimare, & distinctius referre, quàm potuisset audire. Arduum est trepidantium dicta componere, & verum dicere; non tantum interpellator formidat negotij sui casum, quantum sustinet iste in relatione periculum; si quid minus dixerit, inimicus asseritur, redemptus clamatur. Negotij dominus timoris patrocinio potest sua verba conuertere, referenti autem non licet aliquid immutare. Sententiæ verò nostræ tanta memoriæ cautela tenendæ sunt, vt*
E *nihil minus, nihil additū esse videatur. Nobis plerumq. audientibus nostra dicturus es, & difficili conditione constrictus iudicio nostro subiaces, dum alienas causas explanare cōtendis. Quapropter Referendariū te electio nostra constituit; sed tu puritatem conscientiæ, & veritatem linguæ nostris iussionibus adhibeto; eruditionem verò mirabilem collocutio tibi nostra concedit, quæ dum per te alios ordinat, qualitatem tuæ mentis exornat: sub nobis enim non licet esse imperitos, quando in vicem votis ingenia splendida reddimus, quæ causarum assiduitate polimus. Quapropter illa cunctis vidisse nos referre, quæ aut debuistis, aut potuistis accipere. Nostra si probatis, si iussa redicitis: amate quod nos glorificat; sit velle vestrum quale videtis nostrum esse propositum. Ad summum tales vos esse cupimus, vt etiam per vos iudices corrigamus.*

Pecu-

a l. falso, C. de diuers. rescript.

b loco cit. vers. sed hic pulchrum dubium, pag. 149

c in comment. ad Const. Greg XIII de datis, & promissis, notab. 17.

d de potest. Papæ in temper

e decis. 103. nu. 3 lib. 3. in nou.

f Const. 71. §. 1. Bullar. nou. to. 3. pag. 265.

g lib 5. variar. form. 17.

Peculiare de vobis aliquod vectigal exigimus, vt sicut vobiscum familiariter miscemus affatus, ita & nostra opinio specialiter à vobis mereatur affectum. Hæc Cassiodorus de Referendarijs, quorum caput, vt diximus, est vnus ex S.R.E. Cardinalibus ad vitam à Summo Pontifice delegatus.

Quamuis antiquis temporibus, Gregorio scilicet XI. sedente anno christianæ salutis 1371. supplices libellos, quos Commissiones iustitiæ dicunt, Vicecancellarius signabat, eoque, ac suis Officialibus absentibus, Summus Pontifex alicui alteri ex Cardinalibus hanc facultatem ad libitum demandabat, quod ex Aegidio Bellamera *a* innotescit, dum quærit, an credendum sit rescripto in quadam Commissione per quendam Card. S Angeli adnotato, asserentem, hoc de mandato S. D. N. Gregorij XI. tunc ex Auenione discessi Ianuæ commorantis, vt Romam peteret, fecisse? & affirmatiuè respondit; cuius opinionem sequuti sunt Felinus, *b* & Gomesius. *c* A

Verùm sub Innocentio IV. qui annis fermè 128. ante Gregorium XI. Beati Petri Sedem obtinuit, Signaturæ Præfectum extitisse ex eiusdem Innocentij monumentis liquet, *d* dum ait; *& quidem libellus supplicationem continens porrigitur Referendarijs, solus autem Princeps, vel Præfectus cognoscet de supplicatione, &c.* Et multis ab hinc annis ita seruatum fuisse, multorum scripta testantur, præcipuè Gambar. *e* qui à Leone X. in albo Referendariorum adnotatus, Signaturæ Præfectum tunc temporis Eminentiss. Card Laurentium Campegium fuisse affirmat; & nos annis plusquàm triginta, quibus Romanam Curiam sequuti sumus, plures hanc Signaturæ Iustitiæ Præfecturam S.R.E. Cardinales gessisse vidimus. Primus fuit Cinthius Passarus Senogalliensis, qui ex Clementis VIII. sorore natus, in Aldobrandinam familiam adoptatus, inter purpuratos Patres titulo S Georgij relatus, hanc denique Præfecturam obtinuit. Hoc ab humanis erepto, Maphæus Barberinus, in Sacrosanctæ Romanæ, & vniuersalis Ecclesiæ Senatorum Collegio à Paulo V. ascitus, hac etiam Præfectura donatus, eaq. per annos fermè quindecim, ficut & alijs domi, forisque, præcipuè tamen apud Henricum IV. Gallorum Regem Sedis Apostolicæ Nuncij, munijs, summa liberalitatis, prudentiæ, ac doctrinarum laude persunctis, die 6. Augusti 1623. noua Summi Pontificis eligendi forma a Gregorio XV. prædecessore sancita, iterato scrutinio ad supremam in Ecclesia Dei Dignitatem euectus, Christi in terris Vicarius Vrbani VIII. nomine renunciatus fuit; & in præfulgenti solio constitutus, Eminentiss. D. Franciscum ex germano fratre, tantoque patruo, nepotem meritissimum, quem in Referendatiorum numerum statim adscribi voluit, mox S R.E. tit. S. Agathæ Cardinalem, suum in hac Præfectura successorem dixit. Hic autem grauissimis pro S.R.E. totaque Ecclesiastica temporali Ditione solicitudinibus, & curis quotidie distentus, vt partito in alios onere, leuius illi fieret, Eminentiss. D. Antonium Barberinum germanum fratrem, eademque Cardinalatus dignitate coruscantem socium sibi delegit, Præfecturæque locum cessit: itaut verè dici possit, quòd sileat Machiauellica, eiusque sectatiorum dementia, dum effutire audent, Imperiũ non capere duos; vera etenim Christiana pietas, & firma Christi Fides, humanæ, seu potius diabolicæ politiæ tenebris religiosi viri mentẽ implicari nõ sinunt; & sicut aurũ rubigine non inficitur, ita germanus amor, in angulari lapide Christo Iesu solidatus discordiarum fomina non alit: *numquid* (vt Malachias *f* ait) *non pater vnus omnium nostrum? numquid non Deus vnus creauit nos? quare ergo despicit vnusquisque vestrum fratrem suum, violans pactum patrum vestrorum?* & sapientissimus Salomon *g* post detestata hominum dissidia, fratrum concordiā extollens ait; *frater, qui adiuuatur à fratre, quasi Ciuitas firma, & iudicia quasi vectes Vrbiũ*. Quæ veritas etiam ethnicis innotuit; Antisthenes enim, testante Laertio, *h* eandem sententiam comprobat, dum ait; *fratres concordes omni pariete fortiores sunt*: & Socrates; qui fratribus præteritis, alios amicos acquirunt, ijs similes esse dicebat, qui relicto suo agro alienum colunt Sed tantorum Principum doctrinam, prudentiam, liberalitatem, religionem, pietatem, humanitatem politiori stylo, & præstantioribus ingenij monumentis alij prosequantur, imbecillitati verò meæ pauca quædam indicasse sat erit: & iam ad nostra reuertamur, postquam dixerimus, quòd hodie non minus virtute, quàm integritate, prudentia, animique candore eximius emicat in Vrbe Signaturæ Iustitiæ Præfectus Eminentiss. Card Iulius Sacchettus Florentinus, Episcopus Tusculanus.

Sciendum est igitur retroactis temporibus nullam fuisse agnitam differentiam inter

a decis. 635. de rescript.

b in rub. de rescript. num. 10.

c in reg. Cancell. vtriusque Signatur. comp. vers. Vicecancellarius verò.

d in c. ex literis, num. 3. de restit. in integr.

e tract. de legat. lib. 1. cap. 4. n. 39.

f cap 2.

g lib. prouerb. cap. 18.

h lib. 6. cap. 1.

ter Signaturam, quam gratiæ vocant, & de qua dictum est supra, & eam, quæ nunc iustitiæ dicitur; Alexandrum verò VI. hanc distinctionem decreuisse, Gomesio, *a* & Marchesano *b* testibus: cuius Pontificis beneficio hodie duos Eminentissimos Cardinales Signaturæ Præfectos, alterum scilicet gratiæ, iustitiæ verò alterum habemus, & sicut illa die Martis, vel Sabbati, Summo Pontifice iubente, in Apostolico Palatio, ipsoque Pontifice præsente celebratur; ita hæc die Iouis, per octo dies ante
A in acie Campi Floræ, ad locum, quem Bancum Cursorum vocant, exposita tabella, præscriptam diem collitigantibus indicante, in ædibus Eminentiss. Card. Præfecti conuocatur, ibiquè Referendarij omnes, quotquot in Vrbe sunt, nec legitimè impediti, adesse debent, vt diximus: quorum iunior flexis genibus, alta, & intelligibili voce solitam legit Orationem, à Sancto Isidoro, vt Marchesanus affirmat, compositam.

Cuius verò antiqui Magistratus hi Eminentiss Cardinales Præfecti simulachrum habeant, non satis apud me liquet, nisi dicamus, ad Magistros sacrorum Scriniorum referri posse, quorum mentio fit ab Anastasio Imperatore; *c* duplicia enim scrinia Imperatores habuisse testatur Budæus, *d* statoria scilicet, & viatoria, in
B illis antiqua monumenta condita erant, nos Archiuia dicimus, in istis verò supplices libellos à postulantibus Principi porrectos, quoad subscriberentur, & expedirentur, collocabant, & qui horum scriniorum curam agebant, etiam Magistri libellorum dicti sunt, quorum officium antiquis Imperatoribus ignotum fuisse probat Gasp. Pancirol. *e* ex Tiraquello in Augustum cap.50. dum ait, in diplomatibus, libellisque, & epistolis signandis initio sphinge vsum, mox imagine magni Alexandri, nouissimè sua; qua signare insequentes quoque Principes seruauerunt: hæc Suetonius: ex Lampridio verò in vita Commodi hæc desumpsit, quòd Commodus in subscribendo tardus, ac negligens, itaut libellis vna forma multis subscriberet; ita Lampridius: sequitur Pancirolus; sed cum hoc opus Principes fastidire cœpissent, Magistros libellorum inuenerant, & hi plures scriniarios habebant libellenses vo-
C catos, *f* qui libellos supplices priuatorum, non Ciuitatum accipiebant (in quorū locum fortè Referendarij successerunt) Magister verò libellorum eos Principi oblatos legebat, ac adnotabat, dictabatquè, vt ex Zenonis responso *g* liquet, ibi, *viri spectabiles Magistri Scriniorum qualecumque Diuinum responsum dictauerint, &c.* Quæ quidem responsa duplici modo fiebant, sicut & hodie fiunt, altero scilicet ex mera voluntate, & gratia Principis, qualia sunt, quæ ex Signatura Gratiæ prodeunt, altero verò ex peritorum voto, & consilio Princeps responsa profert, & hæc ad Signaturam Iustitiæ referri possunt: cum autem omnia iura tam gratiam, quàm iustitiam respicientia Princeps in scrinio pectoris habere dicatur, hos duos Cardinales Scriniorum Præfectos (saluo tamen saniori iudicio) appellare possumus. Et quoniam Principis maiestati assistunt, & inuigilant, ab omnis indictionis onere, siue
D ciuilium, siue militarium iudicum immunes extant, ex Anastasij Imperatoris responso. *h* Alijs quoque priuilegijs gaudebant non solùm Magistri Scriniorum, sed qui Proximi sacrorum Scriniorum dicebantur, ab Imperatoribus insigniti, *i* & in tripiici erant differentia, memoriæ scilicet, epistolarum, & libellorum; *K* quorum simulachrum videmus etiam hodie apud Romanum Pontificem: Scriniarius enim memoriæ dici poterit Secretarius memorialium, Scriniarius epistolarum erit, qui literis Apostolicis expediendis inuigilat, & Præfectus Breuium dicitur, qui solus Annulum Piscatoris contrectare valet, & coram Pontifice literas Apostolicas, quas Breuia vulgus appellat, hoc Annulo signat, & munit; libellorum verò Scriniarios, Signaturæ Gratiæ, & Iustitiæ Præfectos dicere possumus, nisi fortè dicamus Datarium, & Regentem Cancellariæ, ad quorum manus supplices libelli veniunt, Staphileo, Gomesio, Mandosio, Marchesano testibus: *l* quàmuis libelli prædicti nisi post
E Principis responsa ad Datarium, & Regentem non deuoluantur, & ideo hi potius libellenses dici poterunt ex Theodosij Imperatoris respōso; *m* & alia multa ad hanc rem facientia colligit Gaspar Pancirolus, *n* quem consule.

a loco supra cit. vers. ex quo infer tur. pag. apud me 150.
b in pract. Signat. par. 1. cap. 1. nu. 25. & par. 3. cap. 4. nu. 73.
c in l. unic. C. de Mag. sacr. scrin. lib. 12.
d ad Pandect. l. ne quicquam, ff. de off. Procons.
e in comment. notit. Imper. orient. cap. 96. de Magist. libell.
f l. præcipimus, §. hinc, C. de appellat.
g l. vlt. C. de diuers. rescript.
h l. unic. C. de Magistr. sacror. scrinior. lib. 12.
i l. 1. & toto tit. C. de prox. sacror. scrin. lib. 12.
K l. 1. & 6. C. eod.
l in comment. Signat. & Reg. Cãc.
m l. præcipimus, §. hinc, C. de appell.
n in comment. notit. Imper. orient. cap. 96. & Imper. occident. cap. 45.

CAPVT LVIII.

De Cardinalibus Archipresbyteris Basilicis Vrbis addictis. A

Et primò de Archipresbytero Basilicæ Lateranensis.

Basilica S.Saluatoris (vt Panuinius *a* ait) à loco Lateranensis, à conditore Constantiniana, ab ornamentis aurea, ab apparitione S. Saluatoris appellata est: vt autem hæc melius intelligantur, Lateranensis familia, è qua Plautius Lateranus auctor coniurationis contra Neronem, teste Tacito, prodijt, hic ædes habebat, ex Baronio, *b* quæ postea in Basilicam versæ antiquam non amiserunt denominationem. Basilicæ verò conditor magnus ille Constantinus Imperator extitit, à quo Constantinianæ nomen accepit: muneribus autem ditissimis, & aureis ornamentis decorata ab eodem Imperatore, alijsque religiosis, & pijs Principibus, aurea dicta est; verùm quia in ipsa consecratione SS. Saluatoris Imago, omnibus, qui aderant, videntibus, apparuit, adhuc Basilica S.Saluatoris à multis dicitur. Nec desunt, qui S. Ioannis, vtrumque scilicet Euangelistam, & Præcursorem designantes, nominandam velint. *c* Antequam verò in Basilicam versa esset, Palatium Imperatoris erat; & hoc ab eodem Constantino Melchiadi Pontifici donatum, in eoque Concilium conuocasse Melchiadem contra Cecilianum, pluribus probat Baronius. *d* Anno verò 324 Syluestro I. sedente, intra Palatium suum cœptam fuisse à Constantino huius Basilicæ fabricam idem Baronius *e* narrat, vnà cum muneribus summa liberalitate ad inuidiam vsque gentilium donatis. B

a de septem Vrbis Eccles. vbi de Basilica S Saluatoris, pag.106.
b Annal. tom.3. anno Christi 312 pag.84. lit.C.
c Panciroll. tesori nascosti in questa Basilica.
d loco cit.
e annal tom.3. anno 324. pag. 231.

C

Multis quoque priuilegijs decoratam affirmat inter Iurisconsultos magni nominis Paulus Castrensis; *f* & esse maiorem Basilica Vaticana, eò quia ista sit Parochialis, S. autem Petri nec Parochialis, nec Episcopalis, sed subdita Episcopo Portuensi, scribit Archidiaconus. *g* Esse autem Parochialem apparet ex Diplomate Paschalis II. vbi concessa Lateranensi Basilica Canonicis Regularibus Ordinis S.Augustini, designat illius Parochiæ confinia in hæc verba. *h Ab Ecclesijs S.Nicolai de forma per viam, quæ venit à S.Stephano in monte Cœlio, & vsque ad supradictam nostram Basilicam* Saluatoris, *& à porta Monasterij SS. Quatuor Coronatorum, descendente per cliuum in via maiori, & exinde per stratam ex vtraque parte vsque ad campum Lateranensem, & reuoluente supra Ecclesiam SS. Marcellini, & Petri vsque ad Ecclesiam S Bartholomei de capite Merulanei, & deinde ad S. Danielem, & exinde descendente ad portam Vrbis, & vertente ante Ecclesiam S. Nicolai de Hospitali, ad supradictam Basilicam Saluatoris &c.* Sed hanc Paschalis concessionem Canonicis Regularibus potius restitutionem fuisse indicat Panuinius, dum scribit, Gelasium Papam circa annum Domini 400. Clericos, qui ab arctiori vitæ instituto Canonici, idest Regulares vocati sunt (hi Apostolorum, & primitiuæ Ecclesiæ more secundùm Beati Augustini regulam in communi viuebant) Laterani collocasse, quorum præcipuum munus erat, Sacramenta plebi Dei ministrandi: sed haud longè post Gelasij tempora, Monachi, qui paulò ante à Beato Benedicto Abbate in occidente instituti optimam viuendi normam acceperant, in Canonicorum locum subrogantur, causante Longobardorum nequitia, dum Cassinense Monasterium nocturno tempore Fratribus quiescentibus cæpit, illisque expulsis, Romam sub Ioanne Papa III. confugientibus, iuxta Basilicam Lateranensem, Pontifice permittente, Monasterium ipsi construxerunt sub inuocatione SS.Ioannis Baptistæ, Euangelistæ, & Pancratij, vbi per centum, & triginta annos (quoad Cassinense Monasterium dirutum permansit) permanserunt, & laicorum loco sacras horas, & psalmos canere in Lateranensi Basilica cœperunt, Canonicis tantùm Sacra in ea facientibus, & Sacramenta administrantibus: horum Ordinem dilabentem iuxta Beati Augustini Regulam post multa tempora primus omnium Romanorum Pontificum Alexander Papa II. reformauit, sed diuturni temporis schismate paulatim denuò D E

f in auth. quas actiones, n.3. C. de sacros. Eccles.
g in c. futuram, num.5. 12. q.1.
h Bullar nou. to. 1. Const. 2, §.1. fol.16.

denuò laxatum Paschalis II. salubri studio, & prouidentia (vt vidimus in eius literis supra citatis) in Lateranensi Cœnobio restituit, & correxit, ibique permanserunt vsque ad Bonifacij VIII. Pontificatum, qui circa annum Domini 1300. hos Canonicos claustrales Lateranensi Monasterio expulit, & seculares Clericos, qui Canonici seculares vocantur, collocauit, singulisque ex redditibus Monasterij singulas Præbendas speciatim constituit. Permanseruntq. isti pacificè vsque ad Eugeniũ IV. qui Regulares Canonicos restituit; sed Romanorum excitato tumultu post obitum Nicolai V. clerici seculares postliminio reuersi, à Calixto III. confirmantur, pacificè commorantes ad Paulum vsque II. qui auunculi suo Eugenij IV Ordinationes immutatas fuisse haud æquo animo ferens, seculares exturbando, non sine magnis Romanorum ciuium querelis, qui dicerent, Beneficia, & Præbendas hasce à maioribus suis institutas, Regulares Canonicos reuocauit: denique Sixto IV. sedente, Beatæ SS. Virginis Mariæ Templo de Pace nuncupato Canonicis Regularibus assignato, Lateranensem Basilicam Clerici seculares adepti sunt, & ad hæc nostra tempora retinent; in triplicem ordinem distincti, Canonicorum scilicet, Beneficiatorum, & Clericorum, Capitulum constituentes. Inter quos ex vna, & Canonicos, Capitulumque Basilicæ Vaticanæ partibus ex altera, cum orta esset dissensio, quis eorum deberet esse maior; & alijs præcedere, diuq. causa in Tribunali Sacræ Rotæ Romanæ discussa, ac demum in fauorem Capituli, & Canonicorum Lateranensium lata sententia, san. mem. Pius V. *a* motu proprio, & ex certa scientia prædecessorum suorum Gregorij XI. *b* Martini V. Pauli II vestigijs inhærendo, nedum sententiam prædictam confirmauit, perpetuumque silentium Canonicis, & Capitulo Basilicæ S. Petri imposuit, sed Basilicam Lateranensem primam Vrbis, & Orbis esse sanciuit: quod in marmore alias rudi minerua sculptum supra peryſtiliũ exterioris Basilicæ porticus his carminibus à Panuinio *c* relatis apparet.

a Const. 64. Bullar. no. to 2. pag. 295.
b Const. 1 d. Bullar. to. 1 pag. 220.
c loco cit.

Dogmate Papali datur, ac simul Imperiali,
Quòd sim cunctarum mater caput Ecclesiarum,
Hinc Saluatoris Cœlestia Regna datoris
Nomine sanxerunt, cum cuncta peracta fuerunt.

Cum autem dictum sit, clericos huic Basilicæ adscriptos in triplicem Ordinem esse distinctos, sciendum est, primum esse Canonicorum numero 18. secundum Beneficiatorum 22. tertium Clericorum octo: deinde sunt Cantores 8 Mansionarij 2. Sacrista cum socio, Camilli aliquot Sacerdotibus in sacrificio Missæ inseruientes. His omnibus præest Archipresbyter, multis ab hinc annis ex sacro Cardinalium Romanæ Ecclesiæ Collegio assumptus: quid autem sibi velit hæc dictio, Archipresbyter, Petrum Gregorium Tholosanum *d* consule, qui præter alia scribit, Archipresbyterum esse, qui Sacerdotibus, seu Presbyteris certis quibusdam de causis præponitur, & præst illis, quæ Sacerdotalis Officij sunt, præsertim si Episcopus absit, quod à Leone Pontifice *e* sancitum habes in hæc verba. *Ministerium Archipresbyteri in eo constituitur, vt diligenti cura prouideat ministerium Sacerdotum Cardinalium, qui solemne debeant agere officium, in communicatione Corporis, & Sanguinis Domini Nostri Iesu Christi, à sacrosancto die Dominico incipiendo, per omnes horas canonicas indeclinabiliter perseuerent, vt opus Dei dignè, & sanctè perficiatur ab eo, cui committitur, &c.* Et infra. *Prouideat etiam Archipresbyter vitam Sacerdotum Cardinalium præceptis sui obtemperando Episcopi, ne aliquando cedant, aut scurrilitate torpeant, &c.* Et infra *Si Episcopus defuerit (exceptis ijs, quæ probibita sunt) Archipresbyter prouideat cuncta, quæ in Sacerdotum ministerio perfici debeant, fontes benedicere, infirmum oleo perungere, pœnitentem infirmum (consulto Episcopo) reconciliare, pœnitentiam cunctis alijs Sacerdotibus iniungere. In præcipuis festiuitatibus aut ipse celebrationem Missæ solomniter impleat, aut ad sui iussionem cui committitur peragat veneranter.* Huc vsque Leo Papa.

d in syntag. iur. vniu. par. 2. lib. 15. cap. 31. in prin & nu 11.
e c 2 de off. Archipresb.

Sed magis ad rem nostrã, de officio, & iurisdictione Archipresbyteri Sacrosanctæ Lateranensis Ecclesiæ, videnda est Gregorij XIII. Sanctio, *f* in qua prauia auocatione quarumcumque causarum a quocumque iudice, earum cognitionem Archipresbytero committit cum facultatibus necessarijs, & oportunis; Canonicos, & Capitu-

f Bull. nou. Const 45 pag. 414.

pitulum; omnesq. alios in ipsa Basilica inseruientes, vel addictos citandi, & inhibendi, ab excommunicationibus, alijsq. censuris, & pœnis absoluendi; aduersus lapsum fatalium in integrum restituendi, & quatenus lapsa non sint, prorogandi; attentata quæcumque reuocandi; causas appellationum, non obstantibus ferijs, expediendi; earum cognitionem Archipresbytero commissam non aliter, quàm per rescriptum ipsiusmet Pontificis auocari non posse; cum clausula sublata, & decreto irritanti, &c. Quæ omnia Paulus V. *a* dum Scipionem Burghesium S. R. E. Cardinalem, ac suum secundùm carnem nepotem huius Basilicæ Archipresbyterũ ordinauit anno salutis nostræ 1608. Pontif. 4. nedum confirmauit, sed auxit, cum facultate, ac iurisdictione cognoscendi, ac decidendi omnes, & quascumque causas interesse Lateranensis Ecclesiæ, Capituli, Canonicorum, inseruientium, ministrantium concernentes, cum annexis, & connexis simpliciter, & de plano, sola facti veritate inspecta, nedum per se ipsum, sed etiam per Vicarium ab eo deputatum, seu deputandum, §.2. citandi quoque in Curia, & extra omnes; iudicibus cuiusuis dignitatis, & qualitatis inhibendi, & causas coram ipsis introductas reassumendi, & auocandi; & ad censuras, ecclesiasticasq. pœnas procedendi singulis diebus, & horis, præterquam in honorem Dei feriatis; Capitulum, Canonicos, Beneficiatos, & alios à iuramentis ad effectum agendi, alijsq. censuris, & pœnis absoluendi; clausulæ additæ sunt efficacissimæ, vt ibi latius. A

a Bull. nou. to. 3. Const. 49. alids 31 pag. 240.

Hanc Archipresbyteratus Lateranensis Dignitatẽ primus ex Cardinalibus S.R.E. adeptus est, Bonifacio VIII. sedente, Gerardus Episcopus Sabinensis, gente Blanca, patria Parmensis, à Nicolao III. ad Vaticanam purpuram euectus, de Romana Ecclesia optimè meritus, Ciaconio, & alijs attestantibus; obijt Romæ *Kal.* Martij anno 1302. sepultus in Archipresbyterio suo cum prolixiori, & barbaro epitaphio. Quis verò huic subrogatus fuerit, non liquet, quemadmodum incompertum habeo, qui spatio 130. annorum, plusuè minus, ad Eugenij IV. Pontificatum hanc Dignitatem sint adepti; nam restitutis ab eo Canonicis Regularibus, vt diximus, satis veritati consonum videtur, Archipresbyteratũ à Cardinalibus abdicatum, nec prius quàm à Sixto IV. restitutum: Opinio verò Pancirosi *b* dicentis, ab ipso Gerardo ad hæc nostra tempora semper hanc Dignitatem Cardinalibus collatam fuisse, non satis arridet; siquidem Mandosius, *c* qui sub Iulio III. in regulas Cancellariæ commentarios edidit, Basilicam Lateranensem Decanum habuisse scribit; quàmuis hæc dictio, Decanus, etiam Archipresbytero conuenire dicat Tholosanus, *d* ex ijs, quæ leguntur in c. ad hæc de off. Archid. ibi, *Archipresbyteri autem, qui à pluribus Decani nuncupantur*. Sed Gregorio XIII. sedente innouatum esse nomen Archipresbyteri in personam Marci tit. *S.* Georgij in velabro Card. ab Altemps nuncupati, liquet ex Bulla huius Pontificis supra relata; hoc ab humanis erepto, Ascanius Columna in eius locum succedit; eoq. defuncto, Scipio Burghesius; huiuc Ioannes Baptista Lenius, qui die 3. Nouembris 1627. diem obijt; eundem Franciscus Barberinus obtinet, qui ad Vaticanum translatus, Hieronymo Columnæ nunc Archipresbytero locum cessit. B C D

b tefor. nascoſt. di Roma in S. Gio. Laterano,
c in reg. 7. Canc. de reseru. in prin.
d in Syntag. iur. pag. 2. lib. 15. cap. 21. num 11.

De prærogatiuis, ac priuilegijs huius Sacrosanctæ Basilicæ tanquam omnibus notissimis, & à scriptoribus ferè innumeris passim relatis plura non addam.

Furtum memoratu dignum, & condigna pœna emendatum in personam cuiusdã Canonici, & duorum Beneficiatorum refert addens Ciaconio in vita Eugenij IV. anno 1437. die 10. Decembris isti enim sacrilegi Capita SS. Apostolorũ Petri, & Pauli gemmis, & vnionibus spoliauerant, valoris mille, & ducentorum (seu ducentorum millium) aureorum; abstulerunt autem balassios duos, vnum 48. alterum 47. charactorum, saphirum magnum, tres adamantes ingentes pretiosissimos, singuli autem characti balassiorum 28. ducatis æstimabantur, duodecim vniones crassos, & selectissimos, & alias 18. gemmas preciosas: Quare ab Andrea Episcopo Auximano Vicario Papæ in Ecclesia Aracœlitana degradati, die 7. Septembris in Campum Floræ adducti, & publicè expositi, inde in Capitolium reducti, Canonicus Nicolai nomine super asinũ sedens, mitra papiracea in capite depicta, in qua erant duo diaboli, & duo Beneficiati sequebantur caudis equorum tracti vsque ad plateam Lateranensẽ, ibique manus dexteræ abscissæ, igne combusti sunt Beneficiati: hæc historia ad memoriam posteritatis, ac terrorem cæterorum, tantiq. facinoris detestationem in muro ipsius Basilicæ è regione Tabernaculi, vbi sunt Capita Apostolorum, depicta fuit, & perseuerauit vsque ad annum 1587. aliò translata. E

Nec

Nec prætereundum censeo, cæremonias benedicendi, seu baptizandi campanas in hac Basilica primùm institutas fuisse anno salutis 968. Ioanne XIII. Papa sedente, vt testatur Baronius *a* videndus.

Denique non omittendum existimo, quòd hanc eandem Lateranensem Basilicam S D.N Innocentius X. in elegantissimam formam restaurauit, itaut diuturnitati consulens vetustissimæ Basilicæ, diuerso etiam opere exornauerit, vt indicat marmorea inscriptio ibi apposita.

a tom. 10 ann. 968. ad fin.

A INNOCENTIVS X. PONT. MAX.
LATERANENSEM BASILICAM
CONSTANTINI MAGNI IMPERATORIS
LIBERALITATE ET MVNIFICENTIA EXTRVCTAM
SVMMORVM PONTIFICVM PIETATE SAEPIVS INSTAVRATAM
B VETVSTATE IAM FATISCENTEM
NOVA MOLITIONE AD VETEREM
EX PARTE ADHVC STANTEM CONFORMATA
ORNATV SPLENDIDIORE RESTITVIT.
ANNO IVBILAEI MDCL. PONTIF. VI.

C

CAPVT LIX.

De Archipresbytero Basilicæ Vaticanæ.

POst Lateranensem Basilicam, primum sibi locum ex iam dictis vindicantem, Vaticana succedit: hanc in Vaticano monte paruæ Ecclesiæ forma (Damaso Papa teste) primus ædificauit sub ipsa Beati Petri Apostoli morte Anacletus Presbyter S.R.E. ab eodem Petro ordinatus, & tertius (quartus, ex Baronio, Platina, Ciaconio, & alijs) ab eo Pontifex, iuxta viam triumphalem, Caij, & Neronis circum, quo in loco idem Apostolus iussu Neronis pedibus in sublime D leuatis Cruci affixus fuerat: idem verò Anacletus iam Pontifex Maximus, vt reliqui Romani Episcopi eo loci sepulturæ traderentur, instituit: hinc Linus, Cletus, Anacletus ipse, Euaristus, Xistus, Thelesphorus, Hyginius, Pius, Eleuterius, Victor, Pontifices Summi, Christi Martyres à Damaso hic sepulti sunt, vt Panuinius ait: horum cineres vexasse nephandum naturæ monstrum Heliogabalum Lampridius innuit, dum scribit. *Sepulchra Vaticana, quò Elephantorum quatuor quadrigas laxiùs, & commodiùs agitaret, quæ obstabant, disiecit*. Quo tempore S. Calixtus Papa, qui B. Zephirino successit, Corpus Apostoli Petri è Cœmeterio Vaticano diruto, ad Catacumbas iuxta Cœmeterium via Appia, secundo ab Vrbe lapide à se constructum, E cum Corpore S. Pauli transtulit, vbi sub Altari marmoreo vsque ad Cornelij Papæ Pontificatum per annos circiter 30. iacuerunt, sedentibus scilicet Calixto, Vrbano, Pontiano, Antero, Fabiano, & Cornelio, qui (vt Damasus est author) Lucinæ Matronæ Romanæ rogatu Corpora Apostolorum Petri, & Pauli è Catacumbis noctu sustulit, & prioribus suis locis condidit: septuagesimo demum post S. Cornelium anno Constantinus Pius Imperator ad Christi Fidem conuersus, S. Syluestro Papa hortante, inter decem magnifica Templa, in hoc Caij, & Neronis circo diruto Basilicam Vaticanam centum marmoreis, nobilibusque columnis in honorem Principis Apostolorum erexit; in cuius fundamentis iaciendis pius Imperator primus omnium rastro solum effodit, duodecimq. aggeris, & glebarum sporulas inde asportauit, duodecim Apostolorum honori id tribuens; & vt Baronius *b* ait, debuit nè

a annal. tom. 3 ann. 324. pag. 229. litera C.

Constantinus prætermisisse pro cultu veræ Religionis præstare, quod ipso maior
eiusdem familię Flauiæ illustrator pro superstitione auita officium exhibuerat? scri-
bit enim Suetonius, a Vespasianum Imperarorem (à quo Constantinus genus du-
cebat) restitutionem Capitolij aggressum, ruderibus purgandis manus primum
omnium admouisse, ac suo collo quædam extulisse.

a in vita Vespas. cap 8.

Verùm quia nullum hodie antiquæ Basilicæ vestigium extat, sed tota nostro ferè
æuo in ampliorem, & nobiliorem formam à Summis Pontificibus, præsertim Sixto A
V. Paulo V. Vrbano VIII & Innocentio X. restituta cernitur, ne antiquitas ipsa om-
nino pereat, eius figuram ex Panuinio desumptam hic addere placuit. Ecclesia
S.Petri veteris antiquorum Basilicæ instar ædificata habuit absidem, siue tholum
musiueis signis ornatam, transuersam partem, quam Crucem vocant, quinque por-
ticus intercolumnijs distinctas, quas naues dicimus, medianam maiorem, binas ex
vtraque parte minores, amplissimo peristylio, & triagnis, pulcherrimisque colum-
nis sustentatas. Innocentius III. Papa absidæ musiuum antiquum vetustate consum-
ptum restituit, Christi, Sanctorumq. figuris exornauit. Basilicæ tectum à diuersis Pon-
tificibus renouatum æreis tegulis ex Templo Iouis Capitolini translatis cooperuit
Honorius, quem collabentem refecit Benedictus XII. Pauimentum marmoreis, &
prægrandibus tabulis varij coloris strauit Symmachus, sub quibus in loculis dor- B
miunt multi Sancti Pontifices. Peristylij picturas musiueas fecit Nicolaus III. Totã
Ecclesiam picturis exornauit Formosus Papa. Gregorius IX. frontem Basilicæ supra
porticum musiueis signis condecorauit, & quosdam versiculos apposuit. In anterio-
ri parte adstant sex portæ, media omnium maior argentea vocata à laminis argen-
teis cælatis, quibus totam cooperuit Honorius Papa; quas à Saracenis direptas re-
stituit Leo IV. & ijs etiam ablatis, æneam reddidit Eugenius IV. martyrio SS Aposto-
lorum, & rebus ab se gestis expressis: proxima porta à parte dextera vocabatur Ra-
uenniana à Rauennatibus Transtyberim incolentibus, vel quia Transtyberini Ra-
uennates vocabantur, quo nomini Thusci, & Transpadani homines comprehendũ-
tur, quia eò ingredi Ecclesiam consueuerant; tertia versus S.Mariam de febri (vul-
gò Campo Santo) dicebatur porta Iudicij, quoniam ea vita functi ad sepulturam C
inferebantur: à parte sinistra proxima post argenteam sequebatur porta Romana à
Ciuibus Romanis dicta: altera Guidonea, vulgari verbo à Guidonibus nuncupata,
qui peregrinos ad limina Apostolorum venientes per eam in Ecclesiam introduce-
bant: sexta erat Porta Sancta, quæ remansit, & vigesimoquinto quoque anno Iubi-
læo redeunte aperitur, eoq. exacto clauditur, vt inscriptiones Clementis VIII. Vrba-
ni VIII. & S.D.N. Innocentij X. desuper positæ indicant. Super his portis cernebã-
tur cathena portus Smirnensis, & vectes eius Vrbis, Xisto IV. sedente, à classe eccle-
siastica de Turcis captæ; item vexillorum aliquot hastæ ijsdem Dei hostibus ereptæ.
Antè Basilicam erat quadriporticus à Constantino facta, quam Symmacus Papa ta-
bulis marmoris strauit, & musiueis signis ornauit. Constantinus Papa sex Sancto-
rum Synodorum generalium picturam in eadem posuit, cuius atrium, siue implu- D
uium, quod Paradisus dicebatur, dominus Papa marmoreis quadris constrauit; in
cuius medio Symmachus Papa Cantharum (idest fontem) fecit, columnis octo
porphireticis ornatum, cuius operculũ æneum pauonibus ex Mole Hadriani erutis,
& delphinis inauratis aquam fundentibus decorauit, & in eius medio pineam æneã
locauit, qua per subterraneos scyphones, & plumbeas fistulas aqua ex forma Sab-
batina publicæ commoditati corriuabatur. In eodem atrio marmoreo folio iuxta
portam sepulcrhum aderat Othonis II. Imperatoris, vbi etiam Honorius, & Placi-
dius Valentinianus Augusti collocati fuerant. In eius pariete extabant è musiuo
deuotissimæ Christi, & Apostolorum in mari turbato supra Nauiculam ferè demer-
sam existentium Imagines (Ioti pictoris opera) quæ vulgò la Nauicella dicitur;
quæ à Paulo V. ferè eodem loco reposita sub aperto Cœlo, cum aquarum, & gelu E
iniurijs in dies desormaretur, Vrbanus VIII. hanc intra Basilicam, supra maiorem
portam, fornici propinquam locandam edixit: at S.D.N. Innocentius X. ad augen-
dum Basilicæ lumen, inde Nauiculam intra Vaticanum Palatium transferri iussit, vbi
hodie conspicitur. Gradus marmoreos ante Basilicam Constantinus Imperator fe-
cit, Symmacus Papa amplificauit, Pius II. additis SS.Apostolorum prægrandibus sta-
tuis, quæ nunc etiam visuntur, restituit. Pergit Panuinius referre Altaria, Sacel-
lis, & Oratorijs partim inclusa numero viginti, partim sine ædiculis, quæue Sancto-
rum Corpora in vnoquoque illorum condita essent, & alia multa scitu digna, præ-

cipuè

cipuè de Altati maiori à Syluestro, & Constantino exstructo, vbi Principis Apostolorũ Corpus ex humiliori loco summo cum honore ita collocarunt: insignis theca, argentea, ære vndique, & cupro conclusa, ex omni latere in longum, & in latum, sursum, ac deorsum pedes quinque protensa, desuper arca deaurata constructa est, ibique conditum est Corpus, & ad loculi mensuram Crux ex auro mundo centum quinquaginta librarum cum hac inscriptione posita est.

A CONSTANTINVS AVGVSTVS ET HELENA AVGVSTA HANC DOMVM REGALI SIMILI FVLGORE CORVSCANTEM AVRO CIRCVNDANT.

Alia petenda sunt ex ipso Panuinio, *a* & ex ijs, quæ supra diximus in Congregatione Fabricæ Diui Petri; ego enim ne nimius sim, illuc te lectorem reijcio, prosequuturus quod restat de Archipresbytero huius Basilicæ, quæ præter cætera nõ
B exiguum ornamentum sortita est, vt ex ipso Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium Collegio eius Archipresbyter assumatur, facultatibus, & iurisdictione tanto munere dignis decoratus, & in Summorum Pontificum diplomatibus contentis. Et primo loco se offert Pauli III. Constitutio, *b* qua sancitum est, omnes causas ciuiles, criminales, & mixtas, citra tamen sanguinis, & corporis afflictiuas pœnas, inter Canonicos, Capitulum, Beneficiatos, Clericos, Capellanos ex vna, & quascunque alias personas, loca, Collegia, vel Vniuersitates, quocumque priuilegio munitas, vel inter ipsosmet motas, & mouendas, sub quibusuis rebus actiuè, vel passiuè, ab ipso Card. Archipresbytero cognoscendas, dirimendas, & fine debito terminandas esse; cum facultate citandi, & inhibendi in Curia, & extra, iuramentaq. personarum
C suæ iurisdictioni subiectarum, vt agere possint, relaxandi: & hæc omnia confirmauit Pius IV. Sixtus verò V. collationem Beneficiorũ in ipsa Basilica vacantium addidit, exceptis tamen ijs, quæ ex Cancellariæ Regulis ad Apostolicam Sedem sunt reseruata; Pontificalia, & iurisdictionem ordinariam in personas ipsius Ecclesiæ exercendi indulsit; causas ab alijs iudicibus reassumendi, & inhibendi, summariè, simplicitèr, & de plano, sola facti veritate inspecta, appellatione postposita, cognoscendi concessit; Commissiones (manu Papæ minimè firmatas) reijciendas esse voluit, vt plenius in eius Constitutione *c* continetur.

Et hæc Archipresbyteri iurisdictio eò speciosior redditur, quia in Cletũ (vt Panuinius *d* ait) numerosissimũ exercetur; siquidem in multitudine, seu numero, aut qualitate subditorum consideratur eminentia iudicantis, ex Luca de Penna: *e* Sunt enim
D Vicarius (vt plurimũ Episcopus, & in prima huius mei operis molitione erat Faustus Polus Cassianus, Vrbani VIII. Pontificiæ Domus Præfectus, Archiepiscopus Amasiæ, qui ab eodem Pontifice sacra deinde Purpura insignitus, & Episcopatu Vrbeuetano auctus, gregem sibi commissum communi omnium plausu faustissimè moderatur, & ad Nestoreos moderetur annos) Canonici nu. 30. Beneficiati 26. Clerici itidem 26. Cappellani, Cantores, Camilli multi. Præterea Pœnitentiarij ex omni idiomate è Societate Iesu assumpti, qui Ecclesiæ deseruiunt, Christi fidelium peccata audiunt, & auctoritate illis tradita dimittunt; mansionem satis commodam, & refertam prope Basilicam habent: quemadmodum Archipresbyter quoque vsque ad Paulum V. habuit, à Richardo Oliuerio Normando S.R.E. Episcopo Portuensi, &
E huius Basilicæ Archipresbytero circa annum 1465. penè à fundamentis extructam; *f* Paulus enim V. vt frontem, & ferè totam Basilicam nobiliorem, augustioremq. redderet, nedum Palatium hoc, sed Datariã quoque ab Innocentio VIII. constructam solo æquauit, ita ut ne vestigium quidem hodie supersit.

Dignitatem verò hanc quatuorcentum ab hinc, & vltra annis in Cardinalium Collegio collocatam fuisse constat: Ioannes etenim Caietanus Vrsinus Romanus Diaconus Card. S. Nicolai in Carcere Tulliano creatus ab Innocentio IV. Basilicæ Vaticanę Archipresbyter à Ioanne XX. seu XXI. dictus est, & hic ad Beati Petri Sedem euectus, Nicolai III. nomine, Matthæo Rubeo Vrsino S. Mariæ in Porticu Diacono Card. locum, munus, & dignitatem cessit. Sed & longè ante dignitatem

hanc

a de septem Vrbis Eccles.

b 35. Bullar. nou. tom. 1 fol. 671.

c 102. Bullar. nou. to. 2. fol. 678

d loco cit.

e in l. 13. num. 5 vers. quarto ex Comitatu, C. de dignit. lib. 12.

f Andr. Victorel in addit. ad Ciac in vita Calisti III. ad hunc Card. nu. 8.

hanc assequutum fuisse Ioannem Sutrinum SS. Ioannis, & Pauli Presbyterum Cardinalem ab Eugenio III. anno salutis 1150 creatum inuenio apud Panuinium, & Ciaconium: *a* & ante hanc Ioannem eadem fuisse dignitate decoratum Bernardum Cardinalem ab eodem Eugenio in prima eius promotione Viterbij anno 1145. facta, idem Panuinius, & Ciaconius loco cit scribunt: & Benedicto quoque IX. sedente anno 1035. Archiptesbyter huius Basilicæ fuit Vrsus de filijs Vrsi Cardinalis, cum ante id tempus inueniatur, iurisdictionem, quam modò habent Archipresbyteri, fuisse penès Episcopum Syluæ Candidæ; Ioannes enim XIX. concessit præfato Episcopo iurisdictionem in Ecclesia S. Petri, & annexis. Hodie autem viuit eiusdem Basilicæ Archipresbyter Eminentiss. ac Reuerendiss. Franciscus S.R.E. Cardinalis Barberinus, vir nunquàm satis laudatus. A

a in vita Eugenij III. in 3. promotione anno 1150 in ordine Card. 15.

CAPVT LX.

De Archipresbytero Basilicæ S. Mariæ Maioris. B

BAsilica, quæ nunc S. Mariæ Maioris dicitur, in ipsa origine circa salutis annum 353. Liberio Papa sedente, & niuis Miraculo Augusto mense è Cœlo lapsæ admonito, ab ipso Pontifice, qui prima fundamenta iecit, & impensa Ioannis Patritij viri clarissimi perfecit, Liberiana Basilica dicta est, vt ex Breuiarij Romani auctore colligitur, dum ita refert. *Liberio Summo Pontifice, Ioannes Patritius Romanus, & vxor pari nobilitate, cum liberos non suscepissent, quos bonorum haredes relinquerent, suam Sanctissimæ Virgini Dei Matri hereditatem vouerunt, ab ea summis precibus assiduè petentes, in quod pium opus eam pecuniam potissimùm erogari vellet, aliquo modo significaret; quorum preces, & vota ex animo facta Beata Virgo Maria benignè audiens Miraculo comprobauit; Nonis igitur Augusti, quo tempore in Vrbe maximi calores esse solent, noctu nix partem Collis Exquilini contexit: Qua nocte* Dei *Mater separatim Ioannem, & coniugem in somnis admonuit, vt quem locum niue conspersum viderent, in eo Ecclesiam ædificarent, quę Marię Virginis nomine dedicaretur: se enim ita velle ab ipsis haredem institui; quod Ioannes ad Liberium detulit, qui idem per somnium sibi contigisse affirmauit. Quare solemni Sacerdotum, & populi supplicatione ad collem venit niue coopertum, & in eo loco Ecclesiam designauit, quæ Ioannis, & vxoris pecunia extructa est.* Postea à Xisto III restituta; varijs nominibus primùm est appellata; Basilica Liberij. Sancta Maria ad Præsepe, ob Sacellum Præsepis in ea constructum. Sed cum essent in Vrbe multæ Ecclesiæ sub nomine SS Mariæ Virginis, vt quæ Basilica nouitate Miraculi, ac dignitate cæteris eiusdem nominis præstaret, vocabuli etiã excellentia significaretur, Ecclesia S Mariæ Maioris dicta est; cuius dedicationis memoria ex niue, quæ die 5. Augusti mirabilitèr cecidit, anniuersaria celebritate colitur. C D

Est vna ex quinque Patriarchalibus Ecclesijs; vna ex septem, quæ solemni ritu perpetuò visitari solet; ex quatuor demum anni Iubilæi vna constituta. Hanc post Xistum III. Paschalis Papa iterum restituit, absidemque eius Basilicæ denuò construxit.

Alijs Patriarchalibus Ecclesijs haud dissimilis hæc est; tribus nauibus, mediana maiore quadraginta elegantissimis columnis suffulta constat. Altare maius marmoreo operculo ornatum est. Podia, seu mœniana duo lapidea tessellata extant; alterum pro Reliquijs Sanctorum; alterum, quod Imaginem Deiparæ semper Virginis, Honuphrij Panuinij tempore, contineret, verùm in Sacellum toto Orbe celeberrimum, à Paulo V extructum hæc Sacrosancta Imago translata visitur, & in ipso mœniano Iesu Christi Cunabula, argentea theca inclusa seruantur: æmulatus est enim Paulus V. Dei æmulatione Sixtum Papam V qui Sacellum paritèr ornatissimũ ad Præsepe nuncupatum, in quo sacratissimum Christi Corpus dignè colitur, picturis, & statuis refertum maximo sumptu construxit; sed quoniam facile est inuentis addere, longè formosius, & magis elegans apparet, quod postea Paulus V. in ho- E

norem Deiparæ semper Virginis in Cœlum assumptæ, cum sactario, & mansionibus ad Sacerdotum ibidem addictorum commoditatem excitauit.] Verùm non adeo in Solem oculos intendamus, vt postea cæcutientes, alia scitu, & veneratione digna non cognoscamus, & veneremur: adsunt enim hic Reliquiæ Sanctorum plurimæ à Panuinio, & alijs summa fide, & diligentia relatæ; nos præcipuas afferemus. Prima est Beatissimæ semper Virginis Mariæ, vt diximus, Imago, ante quam S.Gregorius Papa orans pestem extinxit, & Antiphonam illam cecinit, atque perpetuò in Ecclesia canendam edixit, *Regina Cæli lætare &c.* In Altare ad Præsepe prius, modò in Podio, seu Mœniano Iesu Christi Cunabula. Sub Altari maiori Corpus S. Matthiæ Apostoli. Prope Præsepe in Sacello à Sixo V restituto Corpus S Hieronymi Presbyteri Ecclesiæ Doctoris, è Bethlem, vbi beato fine quieuit, huc circa annum 635. translatum colitur bis in anno solemni ritu ex Diplomatibus Pij II. in marmore sculptis, & ibidem parieti affixis, 7. quippe Idus Maij, quo S. Corporis translatio accidit, & in vigilia Assumptionis Beatæ Mariæ Virginis.

A

Hæc Basilica ritum Vaticanæ antiquitùs habuit, Clericos quippe, & Monachos, aderant enim ibi non longè ab ipsa Basilica duo Monasteria (quorum Monachi de mandato Gregorij Papæ II. vt Bibliothecarius scribit, in hac Basilica die noctuq. Diuinas Deo canebant laudes. Deinde Clerici, postea Canonici cum Archipresbytero, qui nunc est S. R. E. Cardinalis, in ea diutissimè permanserunt, vt ex antiquis eius Basilicæ, & Bibliothecæ Vaticanæ monumentis inuenisse testatur Panuinius: *a* sed clarius hanc rem prosequutus est Abbas Paulus de Angelis *b* post hæc scripta visus.

B

a de Septem Vrbis Eccl. in hac Basilica.

b in descript huius Basilicæ lib. 3 cap. 1.

Aucta quoq. ac multis ex partibus exornata, nedum à Sum. Pontif. & S R.E.Card sed etiam magnatibus, & priuatis viris hæc eadem Basilica fuit, bonis, ac redditibus quidem amplissimis ditata, vt latè Panuinius loc.cit.& alij multi obseruant. Nos quædam breuitèr percurremus. Naues ex vtraque parte minores latericias, & fornicatas fecit Gulielmus Card. Rothomagensis, eiusdem Basilicæ aliquando Archipresb. ab Eugenio IV. facta Purpura iure merito decoratus ob familiæ splendorem (Regibus quippe Francorum sanguine iunctus) virtutem, doctrinam, & religionem, quam maximè coluit; siquidem non hanc Basilicam tantùm exornauit, sed multos ad Cultum Diuinum reliquit prouentus, vasa aurea, & argentea ingentis valoris donauit, imò Ecclesiam S.Augustini Vrbis à fundamentis construxit, & amplissimis dotibus, vestibusq. preciosissimis ornauit, ibiq. octuagenario maior, cum vixisset in Cardinalatu annis triginta octo, sepultus est: non modicam illi laudem attulit responsum ab eo Gallorum Regi Carolo Ludouici patri datum, dum suum vnà cum alijs Legatum elegerat: prudentissimus enim hic vir malens dignitati propriæ (vt Papiensis *c* ait) quàm alterius gloriæ inseruire, respondit, nec debere, nec solitum esse Cardinalem nisi pro Romano Pontifice Legationem accipere. Sed ad Basilicam redeamus, cuius nauem dexteram collabentem restituit Paulus IV. duo alia magna Sacella fabricarunt idem Gulielmus in honorem Beatissimæ Virginis Mariæ, & Federicus Cæsius Episcopus Card. Portuensis S.Catherinæ dicatum, in quo ipse, & eius Frater Paulus Cardinalis dormiunt, beatam resurrectionis Spem expectantes: tertium miri operis delubrum inchoauerat Guido Ascanius Sfortia Card. S. Floræ eiusdem Basilicæ Archipresbyter, quod morte præuentus imperfectum reliquit, perfecit autem Alexander eius frater, itidem Cardinalis, & Archipresbyter, quorum corpora in eodem Sacello condita sunt, vt inscriptio marmorea indicat. Porticum ante Basilicam cum columnis, & epistoleo marmoreo posuit Eugenius III. Papa, vt carmina rudi minerua ibidem sculpta demonstrant; collabentem postea restituit Gregorius XIII. anno 1575. vt ex inscriptione apparet. Gregorius XI. turrim campanariam erexit. Pauimentum Basilicę vermiculatum fecerunt duo nobiles Ciues Romani Sotus, & Ioannes eius filius Paparones ante annos 400. eodem Eugenio III. sedente. Alexander IV. vt ei us gentis insignia demonstrant, laquearium auratum pulcherrimum fecit. Nicolaus IV. Asculanus ornatum è musiuo addidit, ibiq. humili loco sepultus, monumentum cum statuis marmoreis ornatum posuit Sixtus V. ambo Piceni. Iacobus, & Petrus è nobili Columnensium familia geniti S.R.E.Cardinales (quorum memoriam excitauit, sepulchrumq. sibi, & successoribus suis annis proximè lapsis elegit Franciscus Carboniani Princeps Columnensis in eadem Basilica inter duo podia, seu mœniana ante maius Altare) faciem anterioris Ecclesiæ musiueo opere eleganti condecorarunt, quibus signis primam Basilicæ ædeficationem

C

c Epist. 48.

D

E

nem expresserunt: vixit Iacobus Columna ipsius Basilicæ Archipresb. sub Nicolao IV. circa salutis annum 1288 ipsi Pontifici admodum charus, quorum effigies insimul in Choro sub Imagine Dei Genitricis Assumptæ visuntur Sixtus V. præter Sacellũ, & alia, quæ ob oculos omnium sunt, obeliscum Aegypto aduectum, Augusto in eius mausoleo dicatũ, euersum deinde, ac in plures confractum partes in via ad S. Rochum iacentem, in pristinam faciem restitutum, salutiferi Cruci fæliciùs hic erigi iussit anno 1587 Pontif 3. Paulus demum V. Sacello itidem extructo, vt diximus, & sequentes inscriptiones demonstrant. A

SANCTAE VIRGINI DEI GENITRICI MARIAE

PAVLVS PAPA QVINTVS

HVMILIS SERVVS SACELLVM OBTVLIT.

ANNO SALVTIS MDCXI. PONT. VI. B

Et alia.

PAVLVS V. PONT. MAX.

CELEBERRIMAM DEI GENITRICIS IMAGINEM

E MEDIA BASILICA IN SPLENDIDIOREM SEDEM

A FVNDAMENTIS EXTRVCTAM TRANSTVLIT.

ANNO PONTIF. VI. C

Columnam quoque, veteris magnificentiæ monumentum, informi situ obductam, neglectamque ex immanibus Templi ruinis, quod Vespasianus Augustus acto de Iudæis triumpho, & Reipublicæ statu confirmato, Paci dicauerat, in hanc splendidissimam Sedem, ad Basilicæ Liberianæ decorem augendum suo iussu exportatam, & pristino nitori restitutam, Beatissimæ Virgini, ex cuius visceribus Princeps veræ pacis genitus est, donum dedit, æneamq. eius statuam illius fastigio imposuit anno Dom. 1614. Pontif. 9. Sed quoniam postquam huc vsque scripsimus, ad manus nostras peruenit exactissima huius Basilicæ descriptio, & delineatio à D Abb. Paulo de Angelis duodecim libris summa cura elaborata, itaut nihil vlterius addi posse videatur, vt pio, & religioso lectori satisfiat, ad hunc propterea codicem te reicimus, & ad rem nostram redeuntes, iurisdictionem, & facultates, Eminentissimo huius Basilicæ Archiptesbytero concessas enarrabimus, ex Diplomate Pauli III. a desumptas. D

a Const. 19. Bullar. nou to. 1 pag. 642.

Omnes causas, & lites inter Canonicos, Capitulum, & Capellanos huius Basilicæ, seu eorum quemlibet ex vna, & quascumque alias personas, Collegium, Capitulum, aut Vniuersitatem partibus ex altera, super quibuscumque bonis, aut pecuniarum summis, coram quibuscumque iudicibus vertentes, & aliàs de nouo mouendas, tam actiuè, quàm passiuè, cum omnibus eorum annexis, & connexis, incidentibus, & dependentibus, executiuè, manu regia, absque alicuius telæ iudiciariæ obseruantia, quacumque appellatione remota, cognoscit, decernit, & fine debito terminat; nec ab ipso auocari possunt, etiamsi vigore obligarionis in ampliori forma Cameræ procedatur. In causis per appellationem commissis, ferijs etiam non obstantibus procedit. Ad omnes habitantes in franco dictæ Basilicæ eius extenditur iurisdictio, quamuis Religiosi sint, & immunes, aut exempti. Pœnitentiarios (qui nunc Ordinis S. Dominici sunt) eligit, & amouet. Has omnes facultates, priuilegia, & iurisdictionem in personam S. Caroli Borromæi, qui tunc S. Praxedis tit. Presb. Cardinalis erat, Pius IV. b eius auunculus confirmauit, & auxit quoad causas criminales, citra tamen sanguinis, & corporis afflictiuas pœnas. E

b Const 15. Bull. nou to. 2. pag 24.

Pri-

Primus autem huius Basilicæ Archipresbyter, qui fuerit à præd. Abb. Paulo *a* re- *a lib. 3. cap. 3.*
pertus sub Eugenio III. anno 1153. Matthæus Cardinalis. Huic sequitur anno 1166.
Paulus Scolarus S.R.E. Subdiaconus. Consequitur anno 1191. Rolandus à Lucio
III. sacra Purpura decoratus Petrus Saxonius ab Innocentio III. anno 1206. Card.
factus. Astorres Card. fuit Archipresbyter anno 1244. Petrus Capoccius Diac. Card.
anno 1258. Ottobonus Fliscus Card. & Summus Pontifex Hadriani IV. nomine
anno 1262. Iacobus Columna Card. Diac. anno 1278. Franciscus Vrsinus Diac.
A Card. S. Luciæ in Silice anno 1298. Iacobus Columna restitutus anno 1318. Petrus
Columna Diac. Card. S. Angeli anno 1325 Alter Petrus S. Mariæ nouæ Diac. Card.
anno 1365. Marinus Vulcanus Presb. Card. anno 1381. Stephanus Palosius Romanus
Card. tit. S. Marcelli anno 1390. Ioannes de Rupescissa Gallus S. Laurentij in Lucina
Card. anno 1427. Ioannes Vitellescus Cornetanus Card. eiusdem tit. anno 1431. An-
tonius Casinus Presbyt. Card. S. Marcelli anno 1438 Nicolaus Albergatus Card.
S. Mariæ nouæ anno 1439. Gulielmus de Estouteuilla Rothomagensis Card. anno
1445. Rodericus Borgia Cardinalis, postea Alex. VI. anno 1483. Ioannes Baptista
Sabellus Card. Diac. S. Nicolai in Carcere, anno 1492. Ioannes Baptista Vrsinus
B Diac Card. S. Mariæ nouæ, anno 1498. Iulianus Cæsarinus Diac. Card SS. Sergij, &
Bacchi anno 1503. Petrus Ludouicus Borgia Diac. Card. SS Nerei, & Achillei anno
1508. Petrus Isualles Presbyt. Card. S. Cyriaci in Thermis, anno 1510. Leonardus
Grossus de Ruuere Presb. Card. S. Susannæ anno 1511 Andreas de Valle Card. S.
Agnetis anno 1520. Paulus Cæsius Diac. Card. S Nicolai in Carcere, anno 1535.
Alexander Farnesius Diac. Card. S. Angeli anno 1538. Guido Ascanius Sfortia Card.
S. Floræ anno 1543. Ioannes Baptista Cicada Sfortiæ absentis vices gessit anno 1564 *b lib 3. cap. 2. in*
S. Carolus Borromeus Card. S. Praxedis eodem anno 1564 quem anno 1572. sponte, *fin.*
Canonicis, Capituloq. reclamantibus, dimisit, vt ex eius epistola ab ipso Abbate
Paulo *b* relata, tenoris infrascripti colligitur.

C

Reuerendi Signori come fratelli.

*HO riceuuta la lettera amoreuole, che m'hanno scritta alli 23. nella quale
mostrano non poco sentimento della renuntia mia dell'Arcipretato della lor
Chiesa, per l'amoreuolezza, che mi portano, in corrispondenza dell'affetto mio par-
ticolare verso di loro. Veggo bene, che s'ingannano, se pensassero, ch'io habbia la-
sciato quel carico per alcun de' rispetti, che toccano in detta sua lettera, molto alie-
ni e dalla deuotione mia verso la Chiesa, e dalla causa, che mi hà mosso à suppli-
car N. S. solleuarmene, che è stato il conoscere chiaramente, che non poteua por-
tarlo con quiete della propria coscienza, e con sodisfatione del debito mio verso la lor
D Chiesa; stando l'obligo principale, che ho di risiedere continuamente in questa di
Milano. Ma se bene ho lasciato il luogo, non ho però lasciato l'animo, e la pronta
volontà di giouare alle cose loro in quel, che potrò; si come sono pronto d'adoprarmi
per conto di Salone, poiche hauerò visto il memoriale, che n'hanno dato à Monsig.
l'Eletto di Vercelli, che à quest'hora non è ancora giunto. Quanto alla fabrica inco-
minciata, sò bene, che non ho io à pigliarne pensiero, massimamente essendo toccata
la cura di quella Chiesa à Monsig. Illustriss. Sforza, inclinatissimo all'ornamento
di essa: mi resta pregarli, si come faccio, à tener memoria di me nelle Orationi, e sa-
crifitij loro. Di Milano li 7. Gennaro 1573.*

Come fratello.

E

Il Card. Borromeo.

Post S. Carolum huius Basilicæ Archipresbyteratum accepit, vt literæ eiusdem
Sancti indicant, Alexander Sfortia *Presb.* Card. S. Mariæ in via anno 1573. Philip-
pus Boncompagnus Presb. Card. S Sixti anno 1581. Decius Azolinus Presb. Card.
S. Matthæi in Merulana anno 1586. Dominicus Pinellus Presb. Card. S. Laurentij in

Pane & perna anno 1587. Michael Angelus Tontus Presb. Card. S. Bartholomæi in Insula anno 1611. Ioannes Garzias Millinus Presb. Card. SS Quatuor Coronatorum anno 1614. qui obijt Kal. Octobris 1629. Eminentiss. ac Reuerendiss. Antonius Barberinus, Vrbani VIII. ex Carolo germano fratre nepos, S.R.E. Diac. Card. die 30. Augusti 1627. creatus in quarta promotione, sed 7. Idus Februarij 1628. cum esset in scrinio pectoris reseruatus, vna cum Hieronymo Columna inter Patres purpuratos declaratus, tit. S. Mariæ in Aquiro primùm, deinde S. Agathæ, Signaturæ Iustitiæ, postmodum gratiæ Præfectus, Prouinciæ Aemiliæ, seu Romandiolæ, Ducatus Ferrariæ, Comitatus Bononiensis, ad Italos Principes, & exteros pro pace componenda Sedis Apostolicæ de Latere Legatus, post mortem Cardinalis Millini Basilicæ Liberianæ Archipresbyter renunciatus anno 1629. Quo ab Vrbe absente, Franciscus Cardinali Maidalchinus, eiusdem Archipresbyteratus munus gessit. A

Habet etiam Eminentiss. hic Card. Archipresbyter, quemadmodum alij Patriarchalium Basilicarum, facultatem eligendi sibi Vicarium è numero Romanæ Curiæ Prælatorum, quandoque etiam Episcoporum desumptum: qui, vt Azonio *a* placet ordinariam habet iurisdictionem, priuatiuam quoad omnes alios iudices in Franco, & locis Card. Archipresbytero subiectis, etiam quoad ipsum Vrbis, & D. N. Papæ Vicarium. Ex quo limitabimus ea, quæ dicta sunt de Vicario Papæ, vt hic habeat cognitionem causarum, & facultatem corrigendi personas subditas Ecclesijs Titularibus Dominorum Cardinalium: siquidem hoc non procedit in Basilicis, seu Patriarchalibus Ecclesijs, in quibus adsunt Archipresbyteri S. R. E. Cardinales, vigore priuilegiorum, de quibus dictum est supra, & in summa relatis: & in hoc fortasse verificatur opinio Zabarellæ, *b* à Martino Laudensi *c* relati, dicentis, Vicarium Papæ non esse iudicem subditorum Cardinalium, cum isti remittantur ad Vicarios eorundem Cardinalium; hæc inquam Zabarellæ sententia verificatur tantùm in Archipresbyteris Basilicarum. B

a Inst. moral. par 3. lib. 13. cap. 13.

b in c. ne Romani, de elect.
c tract. de Card. par. 1. q 17.

C

CAPVT LXI.

De Basilicis Sancti Pauli, & Sancti Laurentij extra muros.

INter Basilicas à Constantino sumptu Imperatorio erectas, eodemque tempore, anno scilicet humanæ salutis 318. plusuè minus, Templum quoque in honorem S. Pauli Apostoli ædificatum fuisse constat, eo potissimùm loco, quo decollatus annis fermè 300. iacuerat secundo ab Vrbe lapide via Ostiensi; quod pius Imperator centum nobilissimis columnis marmoreis refertum, multis aureis, argenteisque ornamentis, & amplissimis redditibus auxit: de quo Prudentius Poeta Christianus. *d* D

d in perist ephan. vbi de Passione Apostolorum Petri, & Pauli.

Parte alia Pauli titulum via seruat Ostiensis

Qua stringit amnis cespitem sinistrum,

Regia pompa loci est; Princeps bonus has sacrauit arces E

Lusitq. magnis ambitum talentis.

Bracteolas trabibus subleuit, vt omnis aurolenta

Lux esset intus, ceu iubar sub ortu

Sub-

Subdidit, & parias fuluis laquearibus columnas

Distinguit illic quas quaternus ordo;

Tunc Camyros hyalo insigni varie cucurrit arcus

Sic prata vernis floribus renident.

A

Sed cum Valentinianus Imperator hanc coarctatam limitibus viæ Ostiensis, & ripæ fluminis vidisset, in ampliorem formam redigi iussit, & Salustio Vrbis Præfecto literas dedit, quas Panuinius, a & Baronius b ex Codice Vaticano rescripserunt.

a de septem Eccles. Vrb. vbi de hac.
b in annal to. 4. sub anno 386. pag. 527.

VALENTINIANVS, THEODOSIVS, ET ARCADIVS AAA.

Sallustio Vrbis Præfecto.

B

DEsiderantibus nobis contemplatione venerationis, antiquitùs iam sacratam Basilicam Pauli Apostoli pro sanctimonia Religionis *ornare, pro quantitate Conuentus amplificare, & pro studio deuotionis attollere, gratum fuit tuæ sublimitatis officium, quod ad inspicienda vniuersa, vt res exigebat, detulisti, & omnem situm, locorumque faciem sermonis congrui diligentia nostræ serenitatis auribus intimasti; instructiores enim nos iubere decuit, quæ iubenda sunt. Quare participato examine cum venerabili Sacerdote* (Siricio Episcopo, hoc addit Panulnius, quod in Baronio deest) *intimatisque omnibus, & magnificentissimo ordini, & Christiano populo, quæ iubemus, sublimitas tua rem diligentiori tractatu, & plena rerum inspectione discutiat; ac si placuerit tam populo, quàm Senatui, iter* C *vetus, quod Basilicæ preterit dorsum, quodque ripa Tyberis amnis adiacet, innouari, vt præsens via spatio futuri operis applicetur; eatenus per architectos futuræ Basilicæ dirige formam, quatenus se planicies extructioni amica protulerit, ne vlla inæqualitas splendorem fabricæ amplificentioris sublimet. Sic quidem in omnium mænium facie decor summus est, quem seruari oportere prima statim fronte magnarum ædificationum demonstrat intentio. Iam illud ipsa res exigit, vt & synopsis operis construendi fideli tendatur examine, sumptuumque omnium, iuxta pretia rerum, quæ in sacratissima Vrbe prætaxatio plenius ordinetur,* (sequentia verba sunt apud Baronium, quæ in Panuinio desiderantur) *atque ad nostram clementiam debita maturitate referatur, vt communi omnium consilio nostræ quoque serenitatis nutus accedat, quò faciliùs id, quod deuota mens statuit,* D *probata religionis meritis explicetur: & alia manu:* Diuinitas te *seruet ad multos annos parens carissime, & amantissime*. Hactenus Valentiniani literæ. Multas deinde instaurationes, & restitutiones à Sum. Pontif. factas fuisse constat ex carminibus, & inscriptionibus ibidem existentibus, & à Panuinio relatis. Quinque portæ aditum, & ingressum præbent, quarum quatuor obstructæ sunt, sinistra posterior meridiem versus Porta Sancta vocatur, quæ anno Iubilæi aperiri solet; Et quoniam hæc Basilica Archipresbyterum Cardinalem non habet, sed Abbatem Ordinis S. Benedicti Congregationis Cassinensis, seu S Iustinæ, à Martino V. Gabriele Condulmerio Card. Monastici nominis amantissimo constitutum, & adhuc perseuerantem, hæc aperitio Portæ solemni ritu eodem tempore, quo Summus Pontifex Vaticanam, Cardinales Archipresbyteri Lateranensem, & Liberianam, ab ipso Sacri Col- E legij Card. Decano celebratur, prout anno Iubilæi 1625. à Francisco Maria Card. de Monte nuncupato factum fuisse scimus, & anno 1650. à Marcello Card. Lantes Decano seruatum fuisse audiuimus. In atrio adhuc extat antiquo, & eleganti marmoreo pilo sepulchrum Petri Leonis nobilissimi Romanorum, qui ante annos quingentos obijt, ex quo Austriacæ fœlicissimæ gentis initia manasse ferunt. Antiquitùs erat porticus à porta Vrbis vsque ad hanc Basilicam pertingens, cuius adhuc vestigia supersunt, & ex Procopio c liquet ibi. *Extra S. Pauli Apostoli Templum*;

c de bello Gothico lib. 1.

Romanis procul à mœnibus stadijs 14. iuxta quod Tyberis fluit; porticus eòdem ab Vrbe pertinens, &c.

Alia multa petenda sunt à Panninio, & Panceirolo, nos ad rem nostram satis diximus. Quemadmodum nihil occurrit de Patriarchali Ecclesia S. Laurentij extra muros, præterquam quòd Monasterium hoc licèt vetustissimis temporibus Clerici tenuissent, postea Monachi cum Abbate ibidem addicti sunt, quorum disciplina exolescente, Agapeto II. Papa sedente, & Alberico Romano Principe auctore, circa annum Christi 900. Cluniacenses Monachi succedunt: è cuius Monasterio Gregorius VII. & Paschalis II. Summi Pontifices prodiere: sed hac etiam Congregatione deficiente, Monasterium Cardinalibus commendari cœpit, & ad hanc vsque diem perseuerat, in qua Cardinalis Commendatarius est. Ne Patriarchalis Ecclesia sine Ministris, & Sacerdotibus, qui Diuinas canerent laudes, essent, Canonici Regulares S. Saluatoris Bononiæ, Scopettini vulgò dicti, eam obtinuerunt, & adhuc possident. A

CAPVT LXII. B

De Sacri Collegij Cardinalium Decano.

FEcimus supra mentionem de sacri Collegij Cardinalium Decano nedum in Basilica S Pauli, dum ad ipsum spectare diximus, recurrentibus annis vniuersalis Iubilæi aperire ibi Portam Sanctam, eandemque elapso anno claudere, sed etiam alibi; verùm quia adhuc nonnulla dicenda supersunt, hic addere placuit. C

Et nomen hoc, quasi decem viris præsit, ex Vegetio *a* constat; sed translatione facta à perfectione, & præstantia denarij numeri, Decanus dicitur præcipuus inter aliquos eiusdem ordinis, vel status. *b* Ita Ecclesiæ Cōstantinopolitanæ Canonici tanquam digniores Decani dicti sunt ab Honorio, & Theodosio Imperat. *c* & inter Rotæ Romanæ Auditores honorabilior est Decanus propter ministerium Mitræ, quam ipse defert, & custodit in Capellis Papæ. Et in sacro Cardinalium Collegio tres assignantur Decani: inter Diaconos prior receptione: inter Presbyteros, qui prior in eum ordinē cooptatus est, & diximus supra in prima parte: tertius Decanus, de quo nunc loquimur, senior est inter Episcopos Cardinales; atque hanc dignitatem, & preeminentiam assequuntur, si præsentes in Curia, vel ab ea ex causa publica à Summo Pontifice permissa absentes fuerint, vt est Pauli IV. Sanctio, *d* ea potissimùm de causa ab ipso edita, vt Cardinales absentes ad residendum in Curia aliquibus vberioribus fauoribus, & prærogatiuis alliciantur, prout ipse propter continuam in eadem Curia residentiam ante alios Cardinales sibi in Cardinalatu antiquiores, sed à Curia absentes, ad Decanatum peruenisse ait. D

a de re milit. lib. 2. cap 2.

b glos. in rub de Decan. lib. 12 C. & ibi Alciat

c l. non plures, la 4. C de sacros Eccles.

d Const. 5. Bullar. nou. tom. 1. pag. 722.

Sed oritur hic pulchra quæstio. Cardinalis antiquior erat in via, & ad Vrbem properabat, quando mortuus est Decanus, numquid obtinebit iste Decanatum? & negatiuè decisum fuit, dum hæc quæstio exagitata fuit inter Card. Senensem in Curia præsentem, & Card. Auxitanum venientem ad Vrbem pro electione Summi Pontificis, quæ in personam Alexandri Farnesij Cardinalis, Pauli III. nomine, successit, ob cuius promotionem vacauit Episcopatus Ostiensis, qui Decanus dicitur, & Cardinali Senensi in Curia adindicatus fuit, vt ex sacri Consistorij actis die 17. Octobris 1534 & 26. Februarij 1535. apparet, à Cherubino iuniore *e* relatis. Prædicta tamen decisio limitatur, quando Cardinalis antiquior esset infra quadragesimum ab Vrbe lapidem tantummodò distans: tunc enim præsens dicitur: *f* & ita fer- E

e ad prædic. Constit. Pauli IV. schol. 1.

f c. præsenti, 34. d e præben. in 6.

ſetuatum fuit ad fauorem Cardinalis Ioioſa prope Ciuitatem Tiburtinam degentis, dum per obitum Dominici Card. Pinelli Decanatus vacauit, ex eodem Cherubino iuniore; *a* & cum anno 1533. die 26. Septembris Clemente VII. ſedente Portuenſis Epiſcopatus vacaſſet, & ad illius optionem inſtarent Card. Senenſis per duas dietas ab Vrbe diſtans, & Card. Tranenſis in Curia præſens, Senenſis obtinuit, teſte eod. Cherubino. *b*

a loco cit. ſchol. 2.

b d. ſchol. 2.

A Prærogatiuæ autem, quibus ſacri Collegij Decanus decoratur, ſunt, vt Epiſcopus Oſtienſis efficiatur, qua Dignitate (Papa tantùm excepto) nulla maior eſt in Eccleſia Dei, vt Alexander Pontifex huius nominis IV. dicere ſolebat, Iacobatio teſte, *c* & nos quoque diximus ſupra. *d* Secunda prærogatiua eſt, quòd ſi ad Apoſtolicam Sedem euectus fuerit Cardinalis, qui non ſit Epiſcopus, eius conſecratio celebratur ab ipſo ſacri Collegij Decano; ita poſt multos à Platina, Giaconio, & alijs relatos, Clementi VIII. contigiſſe narrant Petramell. & Filiuccius his verbis. *Epiſcopus non erat Clemens VIII. cum ad Petri Sedem fuit euectus: anno eodem 1592. die Dominico Purificationis SS. Virginis Mariæ Dei Matris celebri, à Card. Geſualdo Epiſcopo Oſtienſi, & ſacri Collegij Decano, Ptolomæo Gallio Tuſculano,* B *Gabriele Galeotto Sabinenſi Epiſcopis, Nicolao Pelleueo tit S. Praxedis Presbytero, Franciſco Sfortia S. Mariæ in via lata, Alexandro Peretto S. Laurentij in Damaſo, Odoardo Farneſio S. Adriani Diaconis Cardinalibus præſentibus, Epiſcopali conſecratione initiatus eſt.* Et fuſiùs hanc rem pertractat auctor Romani Cæremonialis *e* videndus. Tertia eſt prærogatiua, quòd ſi celebranda ſit Coronatio Imperatoris, prout pluriès celebratam fuiſſe demonſtrant hiſtorici, & vltimo loco Carolus V. anno ſalutis 1530. Bononiæ à Clemente Papa VII Imperialem obtinuit Coronam, quo caſu Imperator in ſolium à latere dextero Pontificis recipitur, Cardinalis verò Decanus à ſiniſtris ſedet, itaut Summus Pontifex in medio conſiſtat, ex Flauio Cherubino; *f* antequam verò coronetur, ſedet electus Cæſar poſt Cardinalem Decanum, & ſi quis Rex adſit, hic ſedet poſt primum Presbyterum Cardinalem; C cũ verò Cæſar coronatus erit, tunc ſedebit in ſede ſibi parata inter Papam, & primũ Epiſcopum Cardinalem, poſt quem locum habebit Rex: ita in Cæremoniali Romano *g* legitur; quæ verba videntur contraria ijs, quæ leguntur in Bulla Clementis VII. *h* ibi; *quibus ritè peractis, ille in ſolium Imperiale dextero lateri noſtro* (Papa loquitur) *penè contiguum ſeſe recepit, &c.* Sed hæc Bulla loquitur, quando Imperator eſt in ſolio, Cæremoniale verò antequam ad ſolium accedat, & in cœtu Cardinalium Pontifici adſtantium ſedet.

c de Concil. lib. 1. art. 1. n. 96.

d par. 2. cap. 5. de Card. Epiſcop.

e lib. 1 ſect. 2. cap. 1. & 2.

f in compend. Bull. 28. Clem. VII. ſchol. 1.

g lib. 1. ſect. 5. cap. 3. verſ. & notandum.

h d. Bull. 28. §. 2

D

E

CAPVT

CAPVT LXIII.

De Cardinalibus Regularium Ordinum Protectoribus.

A

ANtiquum Ecclesiæ Militantis institutum est, vt Regularium Ordinum Protectores ex Cardinalium sacroCollegio desumantur, vt qui mundanis abstracti cogitationibus in Dei famulatu Cœlestibus inhiant, ita prouidè, ac iustè gubernentur, vt quocumq. remoto impedimento, in via mandatorũ Domini recto tramite dirigantur. Quibus (ni fallor) rationibus adductus pauperum ille Seraphicus Patriarcha Franciscus, qui signa redeptionis nostræ in corpore suo ab ipsomet humanæ salutis Auctore Seraphini formã exprimente, meruit accipere, & qui neglectã ab omnibus paupertatem, assiduò sectando, dilectam sibi sponsam elegit, sanctoq. coniugio copulauit, inter præcepta Fratribus suis præscripta, & ab Honorio Papa III. *a* suo Diplomate cõfirmata, hæc cap. 12. & vlt. seruanda sancivit. B *Per obedientiam iniungo Ministris, vt petant à Domino Papa vnum de S.R.E. Cardinalibus; qui sit Gubernator, & Protector, & Corrector istius Fraternitatis, vt semper subditi, & subiecti pedibus S. Ecclesiæ, stabiles in Fide Catholica paupertatem, & humilitatem; ac sanctum Euangelium D.N. Iesu Christi, quod firmitèr promisimus, obseruemus.* Quod & ipsum Seraphicum Patrem, dum in terris penetralia Cœli percurrens mortalitatis exuuias gestabat, præstitisse patet ex suprema eius voluntate, quam testamentum vocant, ibi; *b coram Domino Hostiense, qui est Dominus, Protector, & Corrector istius Fraternitatis*: hic autem, vt Hieronymus Platus *c* refert, erat Hugolinus Card. Ostiensis, qui postea Summus Pontifex renunciatus, Gregorij IX. nomen habuit, & primum huius familiæ Protectorem anno circitèr 1216. extitisse ferunt. Nec multos post annos Alexander IV. C vllum eis alium Protectorem dare voluit, quàm semetipsum, quod non solùm dixit, sed etiam factis præstitit cum magna illius Ordinis vtilitate, & solatio. Anno postmodum 1279. in generali Cõuentu Assisiensi cũ esset creatus Magister generalis nomine Bonagratia, eoque tempore Pontificiam Sedem teneret Nicolaus III. vir magnus, Franciscanæq Familiæ iampridem addictissimus, ad eum accesserunt ex hac familia præcipui quique vnà cum ipso Generali, petentes, vt vel ipse, quemaddum Alexander, eorum Protector esse vellet, vel certè vnum ex Cardinalibus daret; tunc Pontifex explorata eorum Patrum voluntate, assignauit eis Matthæum Rubeum Card. S. Mariæ in Porticu consobrinum suum, ad quem conuersus, hæc verba fecisse dicunt. *Ex omnibus Beneficijs, siue quæ ad honorem, siue quæ ad vtilitatem pertineant, atque ex omnibus adiumentis ad promerendam Cœlestem Beatitudinem, nihil charius, aut vtilius, vel aptius tibi dare possumus, quàm vt te Protectorem, & Adiutorem instituamus huius sacri Ordinis: quare hunc tibi commendamus,* D *vt super alia omnia cordi habeas, eumque paterna cura quàm studiosissimè tuearis.* Hæc adeo ex corde loquutus fuit, vt lachrymas cõtinere nõ valuerit, & paulùm silere coactus, resumpto sermone, addidit; se ei Ordinem illum in fidem, & quasi in manum tradere; sed ita vt sciret, non indigere eius gubernatione, aut correctione, sed quia cũ pauper, & imbecillis esset, & à multis immeritò pateretur iniurias, & offensiones, alicuius potentioris præsidio, qui omnem ab eo iniuriam propulsaret, suaque auctoritate, ac patrocinio in omnibus incidentibus casibus eum protegeret, indigere. Et hic respexisse videtur Gregorius Papa XI. qui dum Cardinalis erat, huius familiæ, seu Ordinis Protector fuerat, dum peculiari Sanctione *d* declarauit Protectoris facultatem in hunc, qui sequitur modum. Statuta Ordinis immutandi facultatem ademit. Prælatos, aut Officiales Ordinis ponere, vel amouere, aut ab Officio suspendere negauit. Ad Lectoratum, aut quamcumque Lecturam, seu Studium Fratres promouere, de loco ad locum mittere, aut mutare, pœnas, vel gratias augere, aut quouis modo facere, vel tollere, cameram, cellam, libros, vel quid simile concedere, iussus Prælatorum mutare, & Fratrum recursum audire penitus interdixit. E

a Const. 5. Bull. non. to. 1. pag. 46.

b testam. S. Francisci p. 17. [illegible] de Card. n. [illegible] gin. & offic. cap. 33.

d Const. 4. Bull. nou. tom. 1. pag. 231.

Et Sixtus huius nominis IV. in hac familia à puero educatus, quique ob virtutes, ac merita huius Ordinis Generalis Præpositus curam, & administrationem gessit, ad Beati Petri Sedem euectus, cum expertus esset, vt ipsemet fatetur, vidisserquè, quanta pax, quies, & vtilitas, quantaq. commoda præfato Ordini, & Fratribus ex firma, atque inconcussa dictarum Gregorij XI. literarum obseruantia prouenisset, quæ, & quantæ perturbationes, iacturæ, incommoda, damna, & grauia scandala in
A d. Ordine suscitata sunt, quoties d. Ordinis Protectores suæ auctoritatis limites excedere attentantes, in particularibus d. Ordinis, & Fratrum eiusdem causis, & negotijs se intromittere, & vsurpata sibi auctoritate, ea videre, cognoscere, iudicare, & discernere voluerunt, nedum literas præfati Gregorij XI. prædecessoris sui confirmauit, sed cum vacaret per obitum Cardinalis Bessarionis hoc Protectionis Officium, omnibus, qui ad illud assumi contigerit, in virtute sanctæ obedientiæ districtè præcipiendo inhibuit, ne vltra prædictos articulos, & casus in regula contentos, & expressos, quoque modo se ingerere præsumant, sed curent, Ordinem hunc in quieto, tranquillo, & pacifico statu conseruare, atque augere, & ab impugnantibus, ac molestantibus, seu perturbantibus defendere, & tueri, vt in dictis Sixti IV. Lite-
B ris *a* plenius continetur; quas etiam Iulius II. Sixti nepos die 18. Octobris Pontificatus sui anno 4. confirmauit; & pluribus exornauit Hieron. Platt. *b* ad fratrem suum Flaminium S.R.E. Cardinalem scribens. Sed cum hic Ordo maximum recepisset incrementum, itaut non omnes Fratres sub vno Ministro Generali contineri possent, diuisiq. fuerint in eos, qui Conuentuales, & qui de Obseruantia nuncupantur, & ambo Prelatos, Ministrosq. peculiares habeant, fuerunt etiam duo S.R.E. Cardinales Protectores constituti Et quod attinet ad Conuentuales, Paulus Papa V. Marcellum tunc SS Quirici, & Iulittæ Presbyterum Cardinalem, deinde Episcopum Ostiensem, Lantem nuncupatum, ad ipsius Cardinalis vitam horum Protectorem constituit, & deputauit, eundemq. monuit, vt Superiorum eiusdem Ordinis auctoritatem conseruaret, nec se in eorum gubernio, aut administratione, nisi requisitus,
C ingereret: Quòd si aliquibus in casibus eius opera, vel auctoritas necessaria foret, tunc loco Notarij aliquem ex Fratribus d. Ordinis ad scribendum adhiberet, vt plenius in literis *c* continetur: & hoc etiam indicat Plat. *d* dum ait. *Si alicubi ita religio, & disciplina langueat, aut prostrata iaceat, vt quod mali est, non satis intus sanari queat, tunc sanè quærenda est foris medicina, idq. sine dubio ad Protectorem pertinet, sed ita, vt tunc quoque nihil ad suum arbitrium, sed ex ipsius Ordinis institutis, ac præscriptis omnino moderetur:*

a Const. 4. Bull. nou to. 1 pag. 334
b loco cit.
c Const. 43. alias 34 Bull no to. 3. pag. 243.
d loco cit.

Immo verò quoniam nullus erit vnquam Ordo tam perditus, & corruptus, in quo, vt ait Scriptura *e* in re simili, non sibi Dominus aliquos relinquat, qui genua non curuent ante Baal, hoc faciendum est Protectori, vt ex illis ipsis optimos quosque, & optimè sentientes eligat, quorum opera, & consilio ad reliquos corrigendos, & restituendos vtatur Nec iurisdictionem affectare, Cardinalibus minimum quid
D honoris, vel amplitudinis addit, at verò Religiosis maximum affert detrimentum, & ideo vitandum omnino erit. Quemadmodum etiam summopere detestandum est, ne quid Protector accipiat, neuè a suis quoque aulicis accipi permittat, sciens, hoc suum munus esse in eos, quorum patrocinium suscepit, vt eorum saluti, & commodis inuigilet, ab externis inimicis tueatur, ne fiat illis iniuria, prohibeat, si negocium apud Pontificem contingat, id libentèr complectatur, strenuè, ac fidelitèr exequatur; si quid ab alijs etiam Principibus petatur, quod ijs damnatum sit, nulla ratione cedere debet, licèt aliqua sibi subeunda sit offensio. Deinde si quid intus perturbationis nascatur, ei occurrere studeat, si qui insolentiùs se gerant, ad eos comprimendos auctoritatem suam superioribus accommodet. Denique nihil omittat, quod eorum rationibus conferre posse videatur, quosuè semel in suam fidem, & clientelam recepit, non deserat.

e 3. Reg cap. 19.

E Et hoc, quod in protegendis Religiosis Ordinibus dictum est, ad alia loca pia, aut alios hominum, & mulierum Cœtus, ac Sodalitia, quibus S.R.E Cardinales Protectores dari solent, adaptari potest: etenim qui huiusmodi Protectiones suscipiũt, ita sibi persuadere debent, se tutelam quandam orphanorum, ac pupillorum gerere, ac proinde nefas esse, vt eam ad proprium commodum, vel oscitantèr gerant;

çorum tantùm sibi vtilitates proponentes, quorum se Protectores appellant, vt nomen ipsum indicat.

Sed tutelam quoque, & patrocinium Prouinciarum, Ciuitatum, & Regnorum Cardinales habent, non secus ac ab omnipotenti Deo nedum hominibus, sed Ciuitatibus, Prouincijs, ac Regnis constituti sunt, & assignati Angeli tutelares, vt in sacra Pagina Persarum Angelus, Smirnæ, & Laodiceæ appellatur; ita sanè Eminentiss. Cardinales Angelicum munus exercere sciant, & in hoc potissimam nauare operam debere, vt in Prouincijs, & Regnis sibi commissis Episcopi tales eligantur, quales Paulus requirit ad Timotheum, *a* Titumque *b* scribens; quas quidem qualitates latè, & satis elegantèr examinat, commentarijsq. exornat Augustinus Barbosa *c* videndus: vsu namq. receptum est, vt hæc cura instituendi processum, idest inquirendi de qualitatibus eius, qui ordinatus est, & ad Pontificem referendi, Protectoribus committatur; quod quidem si oscitantèr, ac negligentèr, morisq seruandi gratia dumtaxat agatur, perinde est, ac si nihil agatur, & in re maxima peccatur, nimirum quia ab hoc salus populorum pendeat. Et ne posset in hoc aliqua afferri excusatio, Gregorius XIV. qui dum in minoribus constitutus erat, tanquam Episcopus Cremonensis œcumenico Tridentino Concilio interfuit, in executionem eorum, quæ ibidem edoctus apprehenderat, peculiarem edidit Sanctionem *d* super forma promouendi ad regimina Ecclesiarum Cathedralium, & aliarum Dignitatum, quarum prouisio Consistorialitèr fieri solet: qua de re cum a nobis satis dictum fuerit supra, *e* ne bis idem canamus, illuc, si placet, recurre lector: videre etiam poteris Augustinum Barbosam *f* virum summoperè commendandum.

A
B

a par. 1. cap. 3. ad Timoth.
b cap. 1 ad Titū.
c de Episcop. tit. 2 par. tot. 17. glos. continen.
d Const. 6. Bullario to. 2. pag. 691.
e par. 1. Congregat. 7
f tract. de Episc. offic. & solicitud. tit. 1. cap. 5. n. 4.

LAVS DEO,
ac Deiparæ semper Virgini. C

D

E

INDEX

INDEX RERVM SELECTARVM

Quæ in hoc opere continentur.

A

Au-

B

C

Ca-

CAR-

b pla

Car-

Car.

CHRI-

Con-

DE-

E

Fer-

IAN-

I

IO-

Mi-

N

OFFI-

d Pœ-

Pon-

Q

R

Re-

De

Signa-

can-

F I N I S.

ERRATA POTIORA SIC CORRIGENDA:

Primus numerus paginam, ſecundus lineam indicat.

Pag. 29.58. *err.* altra, *corr.* vltra 61.26. inſtructionem, inſtitutionem. 65. 38. dictus, dictis. 65. 54. etiam, etenim. 68.10 Tempi, Templi. 81. 7. præſidijs, prædijs. 83.10. acere, facere 92. 15. flacc. flau. 94.26. ſed, ſex. 109.13 dotogatum, derogatum. 135.58. Monſpolitanus, Monſpolitianus. 137.51. Hennicus, Heuricus. 143.26. ſubtulit, ſubſtulit. 145. 59. Cruitas, Ciuitas. 146. 17. poſt verb. *annis*, adde, *per ſoluerint*. 146. 48. detentaias, detentas 152. 51. poſt verb. *magis*, adde, *oritur*. 153. 2. emptione, impoſitione. 23. præterea, propterea. 30. colere, colore. 154. 4. poſt ver. *vt*, adde, *ad*. 32. & in apoſtil. f. 796.769. pag.157. 34. vt. ait. 159.10. viſis, viris. 160. poſtil.d. 254.354. pag. 183. 18. geſtum fuerit, geſta fuerint. 226 52. Iuſtiniæ, Iuſtine. 227. poſtil. b. 5. 1. 5. fin. 250.24. Epiſcopos, Epiſcopus. 262.12. Theſaurariatus, Quintò Theſaurariatus. 285. 23. atticoru, atticorum. 305. 37. paruuis, paruus. 313. 37. præſt, præeſt. poſtil. a. 64.94. pag. 315. 44. ſporulas, ſportulas.

Leuiora, ſi quæ ſunt, tua corrigat Lector humanitas.

REGESTVM.

† †† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii KK Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sf

a b c d e

Omnes ſunt Duerniones.

R O M AE.

Typis Ignatij de Lazaris. M.DC.LIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

